RERVM MOSCOVITICARVM COMMENTARIJ SIGIſMUNDI LIBERI BARONIS IN HERBERſTAIN, NEYPERG, & GUETTENHAG:

Quibus Ruſsiæ ac Metropolis eius Moſcouiæ deſcriptio, Chorographicæ tabulæ, Religionis indicatio, Modus excipiendi & tractandi oratores, Itineraria in Moſcouiam duo, & alia quædam continentur.

HIS NVNC PRIMVM ACCEDVNT,

SCRIPTUM RECENS DE GRAECOrum fide, quos in omnibus Moſcorum natio ſequitur:

ET

COMMENTARIVS DE BELLIS MOSCORVM ADuerſus finitimos, Polonos, Lituanos, Suedos, Liuonios, & alios geſtis, ad annum uſque LXXI, ſcriptus ab Ioanne Leuuenclaio.

Cum Cæſ. & Regiæ Maieſt. gratia & priuilegio ad decennium.

BASILEAE, EX OFFICINA OPORINIANA. 1571.

SERENISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, DOMINO FERDINANDO, ROMANORVM, HVNgariæ & Bohemiæ, &c. Regi, Infanti Hiſpaniarum, Archiduci Auſtriæ, Duci Burgundiæ & Vuirtenbergæ, & multarum prouinciarum Duci, Marchioni, Comiti, & Domino, Domino meo clementiſsimo.

ROMANOS olim ferunt legatis, quos ad longinquas ac incognitas nationes miſerant, id etiam negotij dediſſe, ut mores, inſtituta, totamque uiuendi rationẽ eius gentis, apud quã legationis nomine uerſabantur, diligenter literis conſignarent. quod adeò deinceps ſolenne fuit, ut renunciata legatione, cõmentarij eiuſmodi in ædem Saturni, ad inſtituendam poſteritatem reponerentur. Quod inſtitutũ ſi fuiſſet à noſtræ, uel paulo ſuperioris memoriæ hominibus obſeruatũ, fortaſſe plus lucis in hiſtoria, certè minus uanitatis haberemus. Ego uerò, qui ab ineunte ætate externorum hominum conſuetudine domi foriſq; delectabar, libenter tuli meam operam in legationibus, non ſolùm ab auo Maieſtatis ueſtræ, D. MAXIMILIANO, Principe prudentiſsimo, uerùm etiam à Maieſtate ueſtra requiri: cuius iuſſu non ſemel Septentriones perluſtraui, præcipuè uerò iterum Moſcouiam, unà cum dignitatis & itineris comite, tum Cæſareo oratore, LEONARDO Comite à Nugarola acceſsi: quæ regio inter eas quæ initijs ſacroſancti baptiſmatis tinctæ ſunt, moribus, inſtitutis, religione, ac diſciplina militari à nobis non mediocriter differt. Licet itaque uoluntate & mandato diui MAXIMILIANI, orator, Daniam, Hungariam, Poloniamq; acceſsiſſem: poſt obitum autem ſuæ Maieſtatis, patrio nomine ad potentiſſimum & inuictiſsimum D. CAROLVM V. Rom. Imperatorem, germanũ fratrem Maieſtatis ueſtræ, per Italiam, Galliam, terra mariq; uſque Hiſpanias profectus: iuſſu deinde Maieſtatis ueſtræ, denuò Hũgariæ & Poloniæ reges, poſtremò uerò cum NICOLAO Comite à Salmis, &c. ipſum Solymanum Turcarum principem adijſſem, multaq; aliàs non ſolùm obiter, ſed etiam accuratè inſpexiſſem, quæ dubio procul cõmemoratione ac luce digniſsima fuiſſent: nolui tamen in illo meo ocio, quod

à publicis conſilijs ſucciditur, quicquã iſtarum rerũ in literas referre, quòd partim prius fuiſſent illa ab alijs luculẽtè ac diligẽter tractata, partim in oculis ac quotidiano cõſpectu Europæ poſita. Res uerò Moſcouiticas multo interiores, ac cognitioni iſtius ætatis nõ ita obuias, prętuli, eaſq; deſcribere aggreſſus ſum, maximè duab. rebus fretus, perquirẽdi ſcilicet diligentia, ac linguę Slauonicæ peritia, quę magnũ mihi adiumentũ ad hoc qualecunq; ſcripti genus attulerũt. Et quamuis de Moſcouia plures, plerique tamen alieno relatu ſcripſerũt: ex antiquioribus, Nicolaus Cuſanus: noſtra ætate, Paulus Iouius (quẽ ſummæ eruditionis ac incredibilis in me ſtudij cauſa nomino) eleganter ſanè, & magna cum fide (uſus enim eſt interprete locupletiſsimo:) Ioannes Fabri, & Antonius Bied, cùm tabulas, tum commentarios reliquerint: nõnulli etiam nõ ex profeſſo, ſed dũ proximas regiones deſcribunt, ex quorum numero eſt Olaus Gothus in Suetiæ deſcriptione, Matthęus Mechouita, Albertus Campẽſis & Munſterus, attigerint, me tamẽ illi quidẽ minimè à ſcribendi propoſito deterruerunt: tum quòd earum rerum oculatus fuerim teſtis, tum quòd nonnulla ex fide dignis relationib. coràm præſens hauſerim, deniq; quòd diu multũq; ijs de rebus cum plurib. ex quauis occaſione diſſeruerim. quo factũ eſt, ut copioſius fuſiuſq; (abſit uerbis inuidia) nonnunquã ea explicare neceſſe habuerim, quæ ab alijs quaſi per tranſennam propoſita uerius quàm explicata ſint. Accedit ad hoc, quòd ab alijs ne tacta quidem ſcribo, quæ à nullo niſi oratore cognoſci potuerunt. Hanc uerò cogitationem meam ac ſtudium, Maieſtas ueſtra confirmauit, meque ut inchoatum opus aliquando abſoluerem, cohortata eſt, & ultrò etiam currenti calcar (ut dicitur) addit: à quo tamen legationes, aliaq; Maieſtatis ueſtræ negotia ſæpiſsimè auocarũt, quo minus hactenus præſtare, quod inſtituerã, potui. Nunc uerò, dum ad interceptum negotiũ quoquo modo interdum quotidianis Auſtriaci fiſci negotijs reſpirãs redeo, Maieſtatiq; ueſtræ pareo, minus uereor in iſtius emũctiſsimę ætatis acumine parũ æquos lectores, qui maiorẽ dictionis florem fortaſſe deſiderabunt. Satis enim ſit, & me reipſa (uerbis enim paria facere non poſſum) uoluntatem utcunq; inſtruendæ poſteritatis oſtendere: ac Maieſtatis ueſtræ iuſsis, quib. mihi æquè nihil antiquũ eſt, parêre uoluiſſe. Nuncupo itaq; Maieſtati ueſtræ hos de Moſcouia cõmentarios, à

tarios, à me ueritatis inueſtigandæ, ac in lucem proferendæ longè maiore, quàm dicendi ſtudio ſcriptos: meq; in clientelam Maieſtatis ueſtræ, in cuius iam officijs conſenui, ſuppliciter dedico ac commendo: oroque, Maieſtas ueſtra dignetur ipſum librum ea clementia ac benignitate complecti, qua authorem ſemper complexa eſt. Viennæ Auſtriæ, prima Martij, M.D.XLIX.

Eiuſdem Maieſtatis ueſtræ
fidelis Conſiliarius Camerarius,
& Præfectus fiſci Auſtriaci,

Sigiſmundus Liber Baro
in Herberſtayn, Neyperg
& Guettenhag.

RDINANDVS DEI GRATIA PRINCEPS
& infans Hiſpaniarum, Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, &c.
Imperialis locum tenens generalis, &c.

OBILI, ET FIDELIBVS NOBIS DILECTIS, LEONARDO Comiti de Nugarolis, Sacræ Cæſareæ & Catholicæ Maieſt. &c. ac Sigiſmundo de Herberſtain, Equiti aurato, Conſiliarijs & Oratoribus noſtris ad Sereniſsimum Principem Moſcouitarum.

NOBILIS, & fideles dilecti: Cum nuper apud nos ſubſtitiſſent Lubingę Moſcouitici oratores à Cęſare reuerſi, per Conſiliariũ noſtrum Doctorẽ Ioannem Fabrum, ſciſcitati ſumus de fide & religione ac ceremonijs gentis. Quæ omnia idem Conſiliarius noſter, ut ab eis acceperat, in libellũ poſtea digeſsit. Quem ea potiſsimùm ratione hiſce adiunctũ mittimus, ut lectus à uobis ſuggerat, refriceto͠q memoriam, ſi quid eorum uel uideritis, uel obſeruaueritis, quod protinus ueſtro oculato teſtimonio, uel obſeruatione poſsit probari. Itaque iniungimus uobis, ut diligenter tam rationem fidei, quàm ceremonias etiam, ad eum modum inquiratis, per occaſionem. quam ipſi ad induſtriam & ingenium ueſtrum aſſumetis, ut certius de omnibus ſic informati, huius gentis religionem & ritum aſſequamur, quem & in ſacris & prophanis rebus ſoleant obſeruare. Quòd ſi quodpiam exemplar Miſſale, uel ceremoniarius alius liber, unde deprehendi facilè poſsit ſacrorum eorundem operatio circa Euchariſtiam, & alia, commodè in manus ueſtras inciderint, nobis gratum erit, ut comparentur: qui cupimus ſcire ad amuſsim, ubi conueniant, uel diſcrepent, in articulis fidei, ac ceremonijs. Erit nobis hæc inquiſitio, & labor omnis ueſter, periucundus; neque uobis difficilis: quem ut omni ſtudio proſequi uelitis, noſtra eſt benegrata uoluntas. Datum Auguſtæ, die prima menſis Februarij: Anno Domini M.D.XXVI.

Ferdinandus S.

Ad mandatum ſereniſsimi Domini Principis Archiducis proprium,

Iacob. Spiegl. &c.

D. M. S.

SIGISMVNDO LIBERO BARONI IN HERBERSTAIN, NEIPERG ET GVETENHAG, VIRTVTIS AC MERITORVM ERGO IMMVNITATE DONATO, P. P.

ITALA me primò tellus ſub flore iuuentæ,
Aurata patriæ donatum torque remiſit.
Maximus Aemilius Cæſar, uirtute, fideq́
Fortè mea adductus, Patrum me protinus Aulæ
Conſilio adſcripſit. requies hinc nulla laborum
Facta mihi: magnis de rebus iuſſa peregi.
Fœderibus iunxi reges, paciq́ tuendæ
Accendi ſtudio, latè quà Rhenus inundat,
Danubiusq́ patet, uagus Albis, & Iſtula, quaq́
Dura Boryſthenides colit impiger arua colonus,
Et gelido manat Tanais de fonte niuoſus,
Rha leni placidas quaq́ agmine lambit arenas,
Nauigijs penetrans luſtraui cæca Rubonis,
Crononisq́ fluenta: & inhoſpita Teſqua peragrans,
Legatus mandata tuli, Regumq́ ſuperbas
Acceſsi ſedes: gemmo ſubiecta Trioni
Balthea tranaui freta, magni Regia noſtra
Danorum domini lætata ſalutis honore.
Queis geſtis rebus, me Cymbrica Cherſoneſus
Excipit, & patriæ reddit, chariſq́ propinquis.
Pòſt ubi mortalis defuncto munere uitæ,
Carolus acer auo ſucceſſerat, hunc quoq́ dulcis
Impulſus patriæ precibus, de more ſalutans,
Indomitos adij populos & ditia regna.
Heſperiæ reducem dein Ferdinandus ab Aulæ
Conſilijs ſtatuit: latè quo Regna tenente,
Arctoos iterum reges, populosq́ reuiſi.
Hinc mihi pro meritis, ſeriſq́ nepotibus auctum
Libertate decus, quod nulla aboleuerit ætas.
At poſtquam inuaſit Solymanus mœnia Budæ,
Accenſum furijs, uim perniciemq́ minantem
Pannoniæ, Orator compreſſi, diraq́ retrò
À noſtris ſuaſi iugulis auertere tela.
Hic nunc defunctus curis, poſt fata quiete
Sopitus placida, iuſti dum buccina ſo mnum
Iudicis excutiat, dormiſcam. Viue uiator,
Exemploq́ meo patriæ ſeruire memento.

IO. ROSINVS.

NOn moror hanc Chriſto repetenti reddere uitam.
Et uixiſſe mihi ſatis, & uidiſſe ſuperq́ eſt
Tot maria & montes, tot flumina, totq́ paludes,
Tot reges, dominosq́ orbis, tot regna, tot urbes.
Nam mare conſcendi, ſuprà, quodq́ alluit infrà
Italiam, remis hinc præteruectus, & illinc.
Baltheaq́ emenſus freta, mox Balearica ſoluens,
Sardiniæ ingredior, gelidiq́ Boryſthenis oras,
Rhaq́ cauas tacito ſtringentem flumine ripas
Traieci: Tanaisq́ ſupra caput osq́ niuoſi,
Nuſquam Rhiphæos didici conſiſtere montes.
Iamq́ Albim & Rhenum, fluuiumq́ binominis Iſtri
Nauigijs ſuperans, Legati munus obiui:
Atq́ Sigiſmundum moderantem iure Polonos,
Lituaniæq́ ducem, mos eſt quem dicere Magnum,
Sæpe ſalutaui uerbis & nomine regis
Ferdnandi: & toto diuiſos orbe Moſynos
Non ſemel atq́ iterum magnis de rebus adiui,
Moſcouiaq́ Ducem magnum ſum affatus in urbe
Uuaſilium: hinc Danis, Noruegis, atq́ Suedis
Imperitantem adij Chriſternum, non ſatis æquo
Diſſidio ſancti turbantem fœdera lecti,
Liberius monui infami deſiſtere cœpto:
Hæc mandata ferens à Cæſare Maxmiliano,
Ipſum etiam Hungariæ regem, dominumq́ Bohœmis
Luduicum acceſſi, Regno, & florentibus annis.
   Iam uerò multis locuples Hiſpania regnis
Cognita, & Hiſpanis non cedens Belgica regnis,
Carolo ubi Auſtriacam regionem, nomine Quinto,
Ceu patris orbatam interitu commendo pupillam.
Præterea Decimum Romana in ſede Leonem
Conſpexi: Ueneti dux Lauredane Senatus
Cognite porrò mihi es, notiq́ fuere Dynaſtæ
Imperij plures, quos hic numerare moleſtum eſt.
Ecce autem Hungaricis ubi rurſus imminet oris,
Et noſtros miſera Solymanus clade peremit,
Nequicquam longa Budam obſidione prementes,
Ipſius horrifica ſubnixi ſede tyranni,
Altius erectæ fixi ſtans oſcula dextræ,
Quam prona in terra melior pars orbis adorat:
Principis inde mei gnatam deduco Polonos
Reginam in Regis thalamos: belliq́ togæq́
Expertus caſus uarios hæc inter, & olim

Militiæ

Militiæ emeritus ueterana ſtipendia, iuui
Conſilio interea innocui compendia Fiſci.
Linguarumq́ potens, in iura ac fœdera fidum
Præſto miniſterium, ſtudioq́ ſeneſco laborum,
Publica priuatis præponens commoda lucris:
Reſpondente tamen fidei ſorte, atque fauore
Auſtriadum regum, domui rem linquo, decusq́;
Et priſci generis ſtemma haud inglorius orno.
Vitæ igitur plenus, quam ſum mihi conſcius actam
Grauiter in uita officijs, ſine labe, notaq́,
E magno ueluti ſatur expletusq́ theatro,
Cedo lubens, & noſtra do lampada geſta ſequenti.

IOANNES LVDOVICVS
Braſsicanus.

NVLLAM VIRTVS ALIAM MERCEDEM LABORVM periculorumq; deſiderat, præter hanc laudis & gloriæ: qua quidem detracta, quid eſt, quod in hoc tam exiguo uitæ curriculo, tam breui, tantis nos in laboribus exerceamus? CICERO.

Tydidem ſocium coniungit Homerus Vlyxi:
Nempe manum menti, nempe animum gladio.
Aurea nobilitas nitidum tibi porrigit enſem,
Doctrina at certam monſtrat ubiq́ uiam.

IOANNES ALEXANDER
Braſsicanus.

Quos adij populos, quæ regna potentia uidi,
Expoſui luſtranda oculis. Non iudicis æqui
Examen metuo, moueor nec bile maligni:
Robore uera ſuo ſtant inconuulſa, uigentq́.

IOANNES ROSINVS.

Sigiſmundum uarias mundi rapuere per oras,
Terra, rates, undæ, nix, traha, currus, equi.

GEORG. LOGVS.

Occaſus, mediusq́ dies, ſeptentrio & ortus,
Perluſtrata fero, rate ſunt, rhedaq́, rotaq́,
Sigiſmunde tibi, Orator dum publica regum
Magnorum exequeris totum mandata per orbem.

IOAN. LVD. BRASSIC.

Sic uehor, ampla gerens regum mandata meorum,
Ad Danos, Moſcos, Pannonas, Heſperios.

GEORG. VERNERVS.

EH NRICVS GLAREANVS P. L. ANNOTATIONIbus in Q. Curtium, ubi de duplici Scythia, Herodoto dicta, Prolemæo uerò Sarmatia, in hæc uerba diſſerit.

De quibus regionibus noſtra ætate inclytus ille uir D. Sigiſmundus in Herberſtein, Neiperg & Guottenhag Baro, inuictiſsimi Cæſaris Ferdinandi Conſiliarius, fiſci in Auſtria præfectus, duo iuſta uolumina edidit, plena ommis eruditionis, digniſsimum opus lectu, quod omnes qui Geographica amant, amplectantur, multum lucis accepturi plurimorum cùm in Latinis, tum in Græcis authoribus locorum, antea à nemine rectè traditorum. Oculatus hic teſtis, non auritus tantùm hæc ſcriptis prodidit, certa, non uana relatione: quippe miſſus Legatus à duobus Imperatoribus, diuo Maximiliano, ac Carolo quinto, ipſoq́ Cæſare Ferdinando, ad magnum illum ducem Moſchouiæ. Hæc ego, optime lector, haud ullo zelo motus, quàm ingenti ueritatis amore, de illo generoſo uiro ſcribo. neque enim eum unquam uidi: ſed eius opera tanto ardore, tanta animi mei admiratione legi, ut multis annis nil æquè lubenter. Et conſiteor, me multum inde fructus hauſiſſe: quando ex ijs planè uideam, ueteres de his rebus ita cæcutiſſe, ut Cimmerias tenebras nobis offudiſſe, meritò uideri queant.

Ruſſorum

Ruſſorum Rex & Dominus ſum, iure paterni
Sanguinis: imperij titulos à nemine, quauis
Mercatus prece, uel precio: nec legibus ullis
Subditus alterius, ſed Chriſto credulus uni,
Emendicatos alijs aſpernor honores.

AD LECTOREM.

MOSCOVIAM mihi deſcripturo, quæ Ruſsiæ caput eſt, ſuamq; ditionē per Scythiam longè lateq; extendit, pernecesſarium erit, cādide Lector, mulras in hoc opere Septētrionis parteis attingere, quæ non ſolùm priſcis, ſed etiam noſtræ ætatis authoribus non ſatis cognitæ fuerunt: quo fiet, ut nonnunquam ab eorum ſcriptis diſſentire cogar. Ne cui tamen uel ſuſpecta, uel arrogans uideatur mea, in hac re ſententia, equidem fateor me nō ſemel, ſed iterum, dum diui MAXIMILIANI Imperatoris, ac eius nepotis Rom. Regis Domini FERDINANDI legationibus fungerer, Moſcovuiam, tāquam in re præſenti (ut dici ſolet) uidiſſe ac perluſtraſſe: maiorem tamen partem ex eius loci hominibus, tum peritis, tum fide dignis cognouiſſe: nec unius alterius'ue relatu fuiſſe contentum, ſed multorum conſtantibus ſententijs fretum, ac etiam Slauonicæ linguæ (quæ cum Rhutenica & Moſcovuitica eadem eſt) cognitione beneficioq; adiutum, hæc non ſolùm ut auritum, ſed etiam oculatum teſtem, non fucato orationis genere, ſed aperto & facili perſcripſiſſe, ac poſteritatis memoriæ prodidiſſe.

Cæterùm, quemadmodum quælibet natio ſuum quendā pronunciandi morem habet: ita & Rutheni facere, literasq; ſuas uariè connexas, coniunctas'ue, nobis inuſitata quadam ratione proferre ſolent: adeò ut, qui eorum pronunciationem non ſingulari diligentia obſeruauerit, is neq; ſciſcitari quicquam commodè, neque cognoſcere certi aliquid ab illis poterit. Equidem in Ruſsiæ deſcriptione, cùm Rhutenicis uocabulis in rerum, locorum, ac fluuiorū appellatione non temerè uſus ſim, uolui iam inde ab initio literarum quarundam connexionem ac uim paucis oſtendere: qua animaduerſa, Lector pleraque facilius cognoſcere, & aliquando plura fortaſſe inquirere poterit.

Baſilius, etſi Rhuteni per Vu conſonantem ſcribanr & proferant, cum tamen apud nos inoleuerit per B ſcribi, & proferri, nō uidebatur mihi per Vu ſcribendum.

C aſpirationi præpoſita, non per Ci, uel ſchi, ut pleræq; nationes ſolent, ſed per Khi, Germanorum quodammodo more, eſt exprimenda: ut in dictione Chiovuia, Chan, Chlinovua, Chlopigrod, &c.

Præpoſita uerò Z duplæ, ſonorius aliquanto proferenda: ut Czeremiſſe, Czernigo, Czilma, Czunkas, &c.

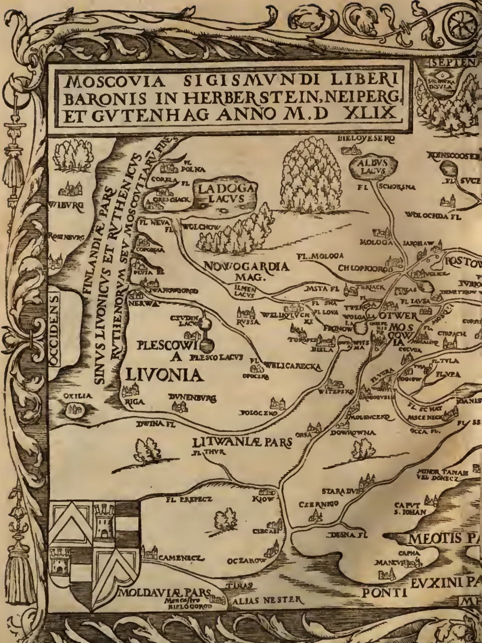
G Rhuteni, præter aliorum Slauorum morem, per h aſpirationem, Bohemico propemodum more proferunt. ut cum Iugra, Vuolga ſcribunt: Iuhra, Vuolha pronunciant.

I litera ut plurimum uim conſonantis obtinet: ut in Iauſa, Iaroslavu, Iamma, Ieropolchus, &c.

Th ferè per ph proferunt: ita Theodorum ipſi Pheodorum, ſeu Feodorum appellant.

V quando uim conſonantis habet, eiuſdem loco Vu literā, quam Germani per duplex b, ſc. w exprimunt, poſui: ut in Vuolodimeria, Vuorothin, Vuedraſch, Vuieſma, Vuladislaus. Eadem uerò in medio uel fine dictionis poſita, uim ſeu ſonum obtinet literæ Græcæ phi, quæ eſt nobis ph, ut Ozakovu, Roſtovu, Aſovu, Ovuka. Diligenter igitur obſeruabit Lector huius literæ uim, ne una & eadem dictione deprauatè prolata, diuerſas res interrogaſſe, intellexiſſe'ue uideatur.

Præterea in Rhutenorum Annalibus, origine, rebusq; geſtis uertendis, non eo, quo nos, ſed quo ipſi utuntur, annorum numero uſi ſumus: ne, dum ab ipſorum ſcriptis diſcreparemus, correctores uerius quàm fidi interpretes uideremur.

MOSCOVIA SIGISMVNDI LIBERI BARONIS IN HERBERSTEIN, NEIPERG ET GVTENHAG ANNO M.D XLIX
SEPTEN
OCCIDENS
FINLANDIÆ PARS
SINVS LIVONICVS ET RVTHENICVS
RVTHENORVM SEV MOSCOVITARV FINES
LADOGA LACVS
ALBVS LACVS
BIELOYESERO
WIBVRG
FL NEVA
WOLCHOW
NOWOGARDIA MAG.
ILMEN LACVS
RVSSA
NERWA
PLESCOWIA
PLESCO LACVS
LIVONIA
RIGA
DVNENBVRG
OXILIA
DWINA FL
POLOCZKO
WELICARECKA
WITEPSKO
LITWANIÆ PARS
FL THVR
ORSA
DOWROWNA
SMOLENCZKO
FL. MOLOGA
MOLOGA
CHLOPIGOROD
WOLOCHDA FL
ROSTOV
MSTA FL
OTWER
MOSCOWIA
FL TVLA
FL VPA
OCCA FL.
FL EREPECZ
KIOW
STARADVB
CZERNIGO
DESNA FL
CIRCASI
OCZAKOW
CAMENECZ
MOLDAVIÆ PARS
TIRAS
ALIAS NESTER
Moncastro
BIELOGOROD
PONTI
EVXINI PA
MEOTIS PA
CAPHA
MANCVP
CAPVT S. IOHAN
MINOR TANAIS VEL DONECZ

MARE GLACIALE
AVREA ANVS
IVHRA INDE VNGARORV ORIGO
MESEN
COLMOGOR
DWINA PROVINCIA
VSTIVG
FL. PINEGA PECZORA FL
PERMIA PROVINCIA
PERMIA
TVMEN
KITHAY
LACVS
WOLODIMERIA
CZEREMISSA POPVLI
CHOTELNICZ
BASILOWGOROD
CASAN
REZAN
MORDVA POPVLI
FL. SVRA
FL. WIECZNA
ORIENS
9 18 27 36 45 54 63 72 81 90
DISTANTIA PER MILIARIA
RHA GRECÆ
FL. WOLGA RVTHENICE
EDEL TARTARICE
SIBIER PROVINCIA
NAGAYSKI TARTARE
TARTARIA
CIRCASI POPVLI
ASTRACHAN
SCHAMACHI
MARE CASPIVM

MOSCOVIA, QVA
INCLVDITVR, ARX VOCATV
lignearum ædium nun

HOC FLVVIO EIVSDEN
OCCAM, RHA, E

TENVS MOENIBVS
VR: EXTRA MOENIA INGENS
nerus, ciuitas dicitur.

M NOMINIS NAVIGATVR IN
ST CASPIVM MARE.

SEPTENT
REGNVM SVECIÆ FINLANDIÆ PARS
DICIO PRINCIPIS MOSCOVIE
BIELOYESERO
ALBVS LACVS
LADOGA LACVS
WIBVRG
ORESCHAK
NERVA
FL. WOLCHOW
ROSENBVRG
SINVS LIVONICVS ET FINNICVS
NOVOGARDIA MAGNA
MOLOGA
CHLOPIGOROD
IWENOW GOROD
ILMEN LACVS
OCCIDENS
LIVONIÆ PARS
REVEL
RIGA
OXILIA
TOROPECZ
OPOCZKA
POLOTZKO
DVNENBVRG
DVNA FL.
GERMANICE
THVR FL
WITEPSCO
SMOLENSCO
DOBROWNA
MOSCOWIA
STARODVB
CZERNIGO
LITHVANIÆ DICIO
KIOW
POLONIÆ DICIO
CIRCASSI
CAMENEC
OCZAKOW
NISTER FL TIRAS IDEM
BIELOGOROD
MONCASTRO
MOLDAVIE PARS
PRECOP
MEOTIS PAL
CAPHA
MANCVP
PONTVS EVXINV
DESNA FL

AVREA · ANVS
SLATA BABA
IVGRA VNDE HVNGARI IVGRITZI · POPVLI
GRVSTINCZI POPVLI
GRVSTINA
OBY · FL
DWINA PROVINCIA
MESEN
PECZORA
PERMIA PROVINCIA
TVMEN
KITHAY
LACVS
CZEREMISSA · POPVLI
KLINOWO
FL · WIATKA
KOTELNICZ
FL · RECZICZA
NOWOGARDIA
FL · WIECZNA
MORDWA POPVLI
ORIENS
FL · WOLGA · RVTHENICE EDEL · TARTARICE
SIBIER PROVINCIA
WELIKIPREWOS · SEV TRAIECTVS MAGNVS
NAGAI SKI TARTARE
ASTRACHAN
SARAITZIK
SCHAMACHIA
CHWALINSCO MORYE
CASPIVM MARE

RERVM MOSCOVITICARVM COMMENTARII, SIGISMVNDO LIBERO BARONE in Herberſtain, Neuperg & Guetenhag, autore.

A RVSSIA unde nomen habeat, uariæ extant o-
piniones. Sunt enim qui eam à quodam Ruſ-
ſo, fratre ſeu nepote Lech, principe Polono-
rum, perinde ac ſi ipſe Rhutenorum princeps
fuiſſet, nomen accepiſſe uolunt. Aliȷ autem à
quodam uetuſtiſsimo oppido, Ruſſo dicto, nõ
longè à Novuogardia magna. Quidam uerò
à fuſco eius gentis colore. Pleriꝗ nomine mu-
tato, à Roxolania Ruſsiam cognominatam eſſe
putant. Verùm eorum qui haſce aſſerunt opi-
niones, tanquã uero haud cõſonas, Moſci refutant, aſſerentes Roſſeiam
antiquitùs appellatã, quaſi gentẽ diſperſam, ſeu diſſeminatam: id quod
nomen ipſum indicat. Roſſeia etenim, Rhutenorũ lingua, diſſeminatio,
ſeu diſperſio interpretatur. quod uerum eſſe, uariȷ populi incolis etiam-
B num permixti, & diuerſæ prouinciæ Ruſsiæ paſsim intermixtæ ac inter-
iacentes, apertè teſtantur. Notum eſt autem hiſtorias ſacras legentibus,
diſſeminationis uocabulo etiam Prophetas uti, cum de diſperſione po-
pulorum loquuntur. Nec tamen deſunt, qui Ruſſorum nomen ex Græ-
ca, atꝗ adeò ex Chaldaica origine, non multũ diſsimili ratione trahant.
à fluxu nimirũ, qui Græcis eſt ῥοῦς. uel à quadã quaſi guttulata diſperſio-
ne, quæ Arameis dicitur Reſiſſaia, ſiue Reſſaia: quo modo Galli & Vm-
bri à fluctibus, imbribus & inundationibus, hoc eſt, à Gall & Gallim, i-
tem ab Vmber, Hebræis ſunt appellati, quaſi dicas fluctuãtes ſeu procel-
loſos populos, uel ſcaturiginum gentem. Sed undecunꝗ tandem Ruſ-
ſia nomen acceperit, certè populi omnes qui lingua Slauonica utuntur,
ritum ac fidem Chriſti Græcorum more ſequuntur, gentiliter Ruſsi, La-
tinè Rhuteni appellati, ad tantã multitudinẽ excreuerunt, ut omnes in-
termedias gẽtes aut expulerint, aut in ſuum uiuendi morẽ pertraxerint:
adeò ut omnes nunc uno & communi uocabulo Rhuteni dicantur.

Slauonica porrò lingua, quę hodierno die corrupto nõnihil uocabu-
lo Sclauonica appellatur, latiſsimè patet: ut qua Dalmatæ, Boſſnenſes,
C Chroati, Iſtriȷ, longoꝗ ſecundum mare Adriaticum tractu Forumiuliȷ
uſque, Carni, quos Veneti Charſos appellant, item Carniolani, Carin-
thiȷ, ad Drauum fluuium uſque: Stiriȷ uerò infra Gretzium, ſecundum
Mucram Danubium tenus, indeꝗ Myſiȷ, Seruiȷ, Bulgari, aliȷꝗ Cõſtan-
tinopolim uſque habitantes: Bohemi præterea, Luſaciȷ, Sileſiȷ, Moraui,
Vagiꝗ fluuiȷ in regno Hungariæ accolæ: Poloni item, & Rhuteni la-
tiſsimè imperantes, & Circaſi Quinquemontani ad Pontum, denique
per Germaniam ultra Albim in ſeptentrionem Vuandalorum reliquiæ
ſparſim habitãtes utuntur. Hi etſi omnes ſe Slauos eſſe fatentur, Germa-

ni tamē à ſolis Vuandalis denominatione ſumpta, omnes Slauonica lin- A
gua utentes, Vuenden, Vuinden, & Vuindiſch, promiſcuè appellant.

Cęterùm Ruſsia montes Sarmaticos haud longè à Cracouia attingit:
& ſecundum fluuium Tyram, quem incolæ Niſtrū uocant, ad Pontum
Euxinum atq; Boryſthenē uſq; fluuium protēdebatur: ſed ante aliquot
annos Albam, quæ aliàs Moncaſtro appellatur, quæq; ad oſtia Tyræ ſi-
ta, ſub ditione Vualachi Moldauienſis erat, Thurca occupauit. Præ-
terea rex Thauricæ Boryſthenē tranſgreſſus, lateq; omnia uaſtans, duo
ibi caſtra exædificauit: quorum alterum Oczakovu nomine, non longè
ab oſtijs Boryſthenis ſitum, nunc Thurca pariter occupat: ubi ſolitudi-
nes hodie ſunt inter utriuſque fluuij oſtia. Porrò aſcendendo iuxta Bo-
ryſthenem, deuenitur ad oppidum Circas, occidentē uerſus ſitum: atq;
inde ad uetuſtiſsimam ciuitatem Chiouuiam, quondam Ruſsiæ metro-
polim: ubi traiecto Boryſthene, eſt prouincia Sevuera, adhuc habitata:
ex qua rectà in orientem procedenti occurrunt Tanais fontes. Longo
deinde ſecundum Tanaim, ad confluxū ſcilicet Occæ & Rha fluuiorū, B
itinere emenſo, tranſeundo denique Rha longiſsimo tractu in mare uſ-
que Septentrionale, poſt inde redeundo, circa populos regi Svuetiæ
ſubditos, & ipſam Finlandiam, ſinumq; Livuonicum, atque per Livuo-
niam, Samogithiam, Maſovuiam deniq; & Poloniam uſque reuerten-
do, Sarmaticis tandem montibus terminatur, duabus duntaxat prouin-
cijs, Lithvuania ſcilicet & Samogithia, interiectis: quæ duæ prouinciæ
licet Rhutenis intermixtæ ſint, ac proprio idiomate rituq; Romano u-
tantur, earum tamen incolæ ex bona parte ſunt Rhuteni.

Principū qui nunc Ruſsię imperant, primus eſt, Magnus dux Moſco
vuię, qui maiorē eius partem obtinet: ſecūdus, magnus dux Lithvuanię:
tertius eſt rex Poloniæ, qui nunc & Poloniæ & Lithvuaniæ præeſt.

De origine autem gentis, nihil habent præter annales infrà ſcriptos:
gentem ſcilicet hanc Slauonicam eſſe ex natione Iaphet, atque olim con-
ſediſſe ad Danubium, ubi nunc Hungaria eſt & Bulgaria, & tum Nor-
ci appellatam: tandem diſpalatam, & per terras diſperſam, nomina à lo-
cis accepiſſe, utpote Moravui à fluuio: alij Ozechi, hoc eſt Bohemi: i- C
tem Chorvuati, Bieli, Serbli, id eſt Seruij, Chorontani dicti, qui ad Da-
nubium conſederant, à Vualachis expulſi, uenientes ad Iſtulam, nomen
Lechorum à quodam Lecho Polonorū principe, à quo Poloni etiam-
num Lechi uocantur, acceperunt. Alij Lithvuani, Maſouienſes, Pome-
rani: alij ſedentes per Boryſthenem, ubi nunc Chiovuia eſt, Poleni dice-
bantur: alij Drevuliani, in nemoribus habitantes: alij inter Dvuinam &
Peti, dicti Dregovuici: alij Poleutzani, ad fluuiū Poltæ, qui influit Dvui
nam: alij circa lacum Ilmen, qui Novuogardiam occupauerunt, ſibíque
principem Goſtomiſſel nomine conſtituerūt: alij per Deſnam & Sulam
fluuios, Sevueri, ſeu Sevuerski appellati: alij uerò ſuper fontes Volhe
& Boryſthenis, Chrivuitzi nominati: horū arx & caput Smolenſco eſt.
Hæc annales ipſorum teſtantur.

A Qui initio Rhutenis imperauerint, incertum eſt. characteribus e-
nim carebant, quibus res geſtæ memoriæ mandari potuiſſent. Poſtea-
quam uero Michael rex Conſtantinopolitanus, literas Slauonicas in
Bulgariam anno mundi 6406. miſiſſet, tum primum, non ea duntaxat
quæ tum gerebantur, uerum etiam quæ à maioribus acceperant, & per
longam memoriam retinuerant, ſcribi; in'que Annales eorum referri
cœpta ſunt: ex quibus conſtat, Coſeros populum, à nonnullis Rhute-
nis tributi nomine aſpreolorum pelliculas de ſingulis ædibus exegiſſe;
item Vuaregos ipſis imperauiſſe. De Coſeris, unde, aut qui nam fue-
rint, nihil præter nomen ex Annalibus: de Vuaregis itidem, certi quic-
quam ab illis cognoſcere nõ potui. Cæterum cum ipſi mare Balthcũ,
& illud quod Pruſsiam, Livuoniam, indeꝗ; poſt ditionis ſuæ partem a
Svuetia diuidit, mare Vuaregum appellarent: putabam equidem, aut
Svuetenſes, aut Danos, aut Prutenos, ob uicinitatem, principes illo-
rum fuiſſe. Iam uero, cum Vuagria, famoſiſsima quondam Vuandalo-
B rum ciuitas & prouincia, Lubecæ & ducatui Holſatiæ finitima fuiſſe,
mareꝗ; hoc quod Balthieum dicitur, ab ea nomen, quorundam ſenten-
tia, accepiſſe uideatur; illudꝗ; ipſum, & ſinus ille qui Germaniam à Da-
nia, item Pruſsiam, Livuoniam; maritimam denique Moſcovuitici im-
perij partem à Svuetia ſeparet, & adhuc apud Rhutenos nomen ſuum
retineat, atque Vuaretzokoie morie, hoc eſt, Vuaregũ mare appelletur:
ad hæc, quod Vuandali ea tempeſtate potentes erant, Rhutenorum de-
niꝗ; lingua, moribus atꝗ; religione utebantur: uidentur itaꝗ; mihi Rhu-
teni ex Vuagrijs, ſeu Vuaregis potius, principes ſuos euocaſſe, quàm
externis, & à religione ſua, moribus, idiomateꝗ; diuerſis, imperium de-
tuliſſe. Cum itaꝗ; Rhuteni aliquando inter ſe de principatu contende-
rent, ac mutuis odiorum facibus inflammati, exortis deniꝗ; grauiſsimis
ſeditionibus decertarent: tum Goſtomiſſel, uir & prudens, & magnæ in
Novuogardia authoritatis, in medium conſuluit, ut ad Vuaregos mit-
terent, atꝗ; tres fratres, qui illic magni habebantur, ad ſuſcipiendum im-
perium hortarentur. mox audito conſilio, legatis miſsis, principes ger-
C mani fratres accerſuntur; uenientesꝗ; eo, imperium ipſis ultro delatum,
inter ſe diuidunt. Rurick principatum Novuogardiæ obtinet, ſedemꝗ;
ſuam ponit in Ladoga, X X X V I miliaribus Germanicis infra Novuo-
gardiam magnam. Sinaus conſedit in Albo lacu. Truvuor uero in prin-
cipatu Pleſcouiẽſi, in oppido Svuortzech. Hoſce fratres originem à Ro
manis traxiſſe, gloriantur Rhuteni: à quibus etiam præſens Moſcouuiæ
princeps, ſe genus duxiſſe ſuum aſſerit. Horum autem fratrum ingreſſus
in Ruſsiam, iuxta Annales, fuit anno mundi 6370. Duobus ſine hæredi-
bus defunctis, principatus omnes Rurick ſuperſtes obtinuit, caſtra inter
amicos & famulos diuiſit. moriens filium iuuenẽ Igor nomine, una cum
regno commendat cuidam Olech propinquo ſuo: qui id, deuictis multis
prouincijs, auxit; arma in Græciam uſque transferens, Biſantium etiam
obſedit, & cum triginta tribus annis regnaſſet, atꝗ; in caput ſeu cranium

b 2 ſui equi

ſui equi iam olim mortui, pede forte impegiſſet, uermis ueneno ſi morſu A
læſus occubuit. Mortuo Olech, Igor ducta ex Pleſcovuia uxore Olha, imperare cœpit: qui cum exercitu ſuo longius progrediens, Heracleam & Nicomediam uſq; perueniſſet, tandem bello ſuperatus aufugit. poſt à Malditto Drevulianorum principe, in quodam loco Coreſte nomine, ubi etiam ſepultus eſt, occiditur. Filius autem Svuatoslaus, quem infantem reliquit, cum per ætatem imperare non poſſet, interim mater Olha regno præfuit: ad quam cum Drevuliani uiginti internuncios miſiſſent, cum mandatis, ut eorum principi nuberet: Olha nuncios Drevulianorum uiuos obrui iuſsit: ſuosq; interim legatos ad eos miſit, nimirum ſi ſe principem & dominam expeterent, ut plures atq; præſtantiores procos mitterent. mox alios ſelectos quinquaginta uiros ad ſe miſſos, in balneo combuſsit: alioſq; legatos iterum miſit, qui aduentũ ſuum annunciarent, iuberentq; apparare aquam mulſam, aliaque ex more ad parentandum marito defuncto neceſſaria. Porrò ad Drevulianos cum ueniſſet, maritum deplanxit, Drevulianos inebriauit, quinq; millia illo- B
rum occidit. mox Chiovuiã reuerſa, exercitum cõſcripſit: contra Drevulianos progreſſa, uictoriam reportauit: fugientes in caſtrum perſecuta, obſidione ad integrum annum preſsit, poſt interpoſitis conditionibus, tributum illis de qualibet domo, tres uidelicet columbas, totidemque paſſeres imperat: acceptaſq; in tributum aues, continuò alligatis ſub alas igneis quibuſdam inſtrumentis, dimittit. auolãtes columbæ, ad ædes conſuetas redeunt, reuolantque, caſtrum incendunt. inflammato iam caſtro diffugientes, aut occiduntur, aut capti uenduntur. Occupatis itaque omnibus Drevulianorum caſtris, ulta mariti mortem, Chiovuiam reuertitur. Dein anno mundi 6463 in Græciam profecta, baptiſmum ſub rege Ioanne Conſtantinopolitano ſuſcepit: commutatoq; nomine Olhæ, Helena uocata eſt: ac magnis poſt baptiſmum à rege muneribus acceptis, domum reuertitur. Hæc prima inter Rhutenos Chriſtiana fuit, ut Annales eorum teſtantur, qui eam Soli æquiparant. Sicuti enim ſol ipſum mundum illuminat, ita & ipſa Ruſsiam fide Chriſti illuſtraſſe dicitur. Svuatoslaum autem filium ad baptiſmum nequaquam C
perducere potuit. qui cum adoleuiſſet, ſtrenuus ac promptus ſtatim omnes bellicos labores, pericula'q; conſueta, non detrectauit: in bello nulla impedimenta, ne uaſa quidem coquinaria, exercitui ſuo permiſit. carnibus toſtis duntaxat utebatur, humi requieſcens, ſella capiti ſubiecta. Vicit Bulgaros, ad Danubium uſque progreſſus: in que ciuitate Pereaſlavu, ſedem ſuam poſuit, ad matrem atque conſiliarios ſuos dicens: Hæc enim ſedes mea, in medio regnorum meorum: ex Græcia ad me adferuntur Panodocki, aurum, argentum, uinum, uariiq; fructus: ex Hungaria, argentũ & equi: ex Ruſsia, Schora, cera, mel, ſerui. Cui mater: Iam iam moritura ſum, tu me ubicunq; uolueris ſepelito. itaque poſt triduo moritur, atque à nepote ex filio Vuolodimero iam baptiſato in numerum ſanctorum refertur, dieſq; undecimus Iulij ſacer illi dicitur.

Svuatoſ-

A Svuatoslaus, qui poſt obitum matris regnabat, diuiſit prouincias filijs: Ieropolcho Chiouuiam, Olegæ Drevulianos, Vuolodimero Novuogardiam magnam. Nam Novuogardenſes impulſu cuiuſdam mulieris Dobrinę, Vuolodimerum principem impetrarunt. erat enim Novuogardiæ ciuis quidam Calufcza paruus dictus, qui habuit duas filias, Dobrinam & Maluſcham. Maluſcha erat in gynęcio Olhę, quam imprę gnauerat Svuatoslaus, & ex ea Vuolodimerum ſuſceperat. Svuatoslaus cum filijs proſpexiſſet, pergit in Bulgariam, Pereaslavu ciuitatem obſidet, capitq; Baſilio & Conſtantino regibus bellum denunciat. at hi legatis miſsis pacem poſcebant, & quantum exercitum haberet, cognoſcere ab eo propterea cupiebant, quod tributum daturos ſe iuxta numerum exercitus, ſed falſo, pollicebantur. mox cognito militum numero, exercitum ſcripſerunt. Poſt cum uterque exercitus conueniſſet, Rhuteni Grę corum multitudine terrentur: quos cum pauidos uideret Svuatoslaus, inquit: Quia locum non uideo, Rhuteni, qui nos tuto capere poſſet: terram autem Ruſsiæ tradere inimicis, nunquam in animum induxi: fortiter cõtra illos pugnando, aut mortem oppetere, aut gloriam reportare, certum eſt. Etenim ſi ſtrenue pugnando occubuero, nominis immortalitatem: ſi uero fugiam, perpetuam inde ignominiam ſum relaturus. & cum hoſtium multitudine circumuentus effugere non liceat, ſtabo ergo firmiter, caputq; meum in prima acie, pro patria, omnibus periculis obijciam. Cui milites: Vbi caput tuum, ibi & noſtrum. Mox confirmato milite, in aduerſum hoſtem raptus, magno impetu facto, uictor euadit. Terram dein Græcorum uaſtantem, reliqui Græciæ principes muneribus oppugnant. aurum autem & panadockmi (ut eſt in Annalibus) munera cum ſpreuiſſet, recuſaſſetq;, ueſtimenta autem & arma a Græcis iam denuo ſibi miſſa accepiſſet: tanta eius uirtute, Græciæ populi permoti, reges ſuos conuenientes: Et nos, inquiunt, ſub eiuſmodi rege eſſe cupimus, qui non aurum, ſed arma magis amat. Appropinquante Conſtantinopolim Svuatoslao, Gręci magno ſe redimentes tributo, eum a finibus Græciæ auertunt. quem tandẽ anno mundi 6480, Cures princeps Piecżenigorum, ex inſidijs interfecit. & ex cranio eius poculum faciens, auro circundato, literis in hanc ſententiã ſignauit: Quærendo aliena, propria amiſit. Mortuo Suatoslao, quidam ex eius primoribus Svuadolt nomine, Chiouuiam ad Ieropolchum profectus, maximo cum ſollicitans opere atq; ſtudio, quo Olegam fratrem regno expelleret, quod filium ſuum Lutam necaſſet. Ieropolchus eius perſuaſione adductus, bellum fratri infert: exercitumq; eius, Drevulianos ſcilicet, profligat. Olega autem fugiens in quoddam caſtrum, a ſuis excluſus, impetuq; facto, ex quodam ponte detruſus ac deiectus, multis ſuper eum cadentibus, mi ſere adobruitur. Ieropolchus caſtro occupato fratrem quærens, corpus eius inter cadauera repertum, & ad ſuum conſpectum allatum aſpiciens: Svuadolte, inquit, ecce hoc tu concupiuiſti. poſt ſepelitur. Interfectum ſepultumq; Olegam, cum Vuolodimerus accepiſſet, relicta Novuogardia,

B

C

vuogardia, ultra mare ad Vuaregos profugit. Ieropolchus autem No- A
vuogardiæ ſuum locum tenentem imponens, totius Ruſsiæ monarcha
efficitur. Vuolodimerus Vuaregorum auxilio comparato, reuerſus,
locum tenentem fratris Novuogardia expulit, fratri'que bellum prior
denunciat. ſciebat enim, ipſum contra ſe arma ſumpturum. Interea tem-
poris mittit ad Rochvuolochdam principem Peſcovuiæ (nam & ipſe
ex Vuaregis illuc commigrauerat) & filiam ſuam Rochmidam uxorem
petit. filia autem non Vuolodimero, quo'd eum ex illegitimo thoro na-
tum ſciebat, ſed Ieropolcho fratri, quem breui ſe pariter expetiturum pu
tabat, nubere uoluit. Vuolodimerus, quo'd repulſam paſſus eſſet, Roch-
vuolochdæ bellum infert: cum'q; una' cum duobus filijs occidit. Roch-
midam uero' filiam ſibi iungit, atque poſt Chiovuiam contra fratrem
progreditur. Ieropolchus cum fratre inire prælium cum non auderet,
occluſit ſe Chiovuiæ. Vuolodimerus dum Chiovu oppugnat, occul-
tum mittit nuncium ad Blud quendam Ieropolchi intimum conſilia-
rium: quem patris appellatione dignatus, rationem interficiendi fra- B
trem ex eo petit. intellecta petitione Vuolodimeri, pollicetur Blud ſe-
met dominum ſuum interfecturum, conſulens Vuolodimero, caſtrum
ut oppugnet: Ieropolchum autem monet, in caſtro ne maneat, expo-
nens multos ex ſuis ad Vuolodimerum defeciſſe. Ieropolchus conſilia-
rio ſuo fidem habens, fugit Roden, ad oſtia Iurſæ, ſe'que ibi aduerſus
fratris uim tutum fore putat. Vuolodimerus deuicta Chiovuia, Ro-
den exercitum transferens, longa & graui obſidione Ieropolchum pre-
mit. Po'ſt longa inedia exhauſti, cum obſidionem tolerare diutius non
poſſent, conſulit Blud Ieropolcho, ut pacem cum fratre, ſe longe' po-
tentiore, faciat: Vuolodimero autem interim nihilominus nunciat,
ſe ſibi fratrem ſuum mox traditurum, adducturum'que. Ieropolchus
ſecutus conſilium ipſius Blud, fratris ſe arbitrio atque poteſtati permit-
tit, conditionem hanc ultro' offerens, nempe, quicquid ex gratia ſua ſi-
bi rerum conceſſurus eſſet, in eo ſeſe gratum futurum. Vuolodimero
conditio oblata, haudquaquam diſplicet. Mox Blud monet dominum,
ut ad Vuolodimerum iret: quod tamen Vueraſco pariter Ieropolchi C
conſiliarius prorſus diſſuadet. ſed huius conſilium negligens, ad fra-
trem pergit. ingrediens per portam, a' duobus Vuaregis, Vuolodi-
mero interim ex quadam turri deſpiciente, occiditur. quo facto, fra-
tris uxorem natione Græcam ſtuprauit: quam Ieropolchus pariter,
priuſquam in uxorem duxiſſet, monialem impraegnauerat. Hic Vuo-
lodimerus multa idola Chiovuiæ inſtituit. primum idolum, Perum di-
ctum, capite argenteo, cætera lignea erant. alia, Vslad, Corſa, Da-
ſvua, Striba, Simaergla, Macoſch, uocabantur: quibus immolabat, quę
alia's Cumeri appellabantur. Vxores habuit plurimas. ex Rochmida
autem ſuſcepit Iſoslaum, Ieroslaum, Servuoldum, & duas filias. Ex Græ
ca, Svuetopolchum. Ex Bohema, Saslaum: item ex alia Bohema, Svua-
toslaum, Stanislaum. Ex Bulgara, Boris & Chleb. Habebat præterea
in alto

A in altó caſtro trecentas concubinas: in Bielgrad, ſimiliter trecentas: in Bereſtovuo, Selvui ducentas. Vuolodimerus cum ſine impedimento totius Ruſsiæ eſſet monarcha factus, uenerant ad eum ex diuerſis locis Oratores, hortantes, ut ſe eorum ſectæ adiungeret. Varias autem cum uideret ſectas, miſit & ipſe Oratores ſuos, qui perquirerent conditiones & ritus ſingularum ſectarum. tandem cùm alijs omnibus fidem Chriſtianam Græco ritu prætuliſſet, elegiſſetq́ꝫ, miſsis oratoribus Conſtantinopolim ad Baſilium & Conſtantinum reges, Annam ſororem, uxorem ſibi ſi darent, ſe fidem Chriſti, cum omnibus ſubditis ſuis ſuſcepturum: & reſtituturum illis Corſun, & alia omnia, quæ in Græcia poſsideret, pollicetur. re impetrata, conſtituitur tempus, eligitur locus Corſun: quò cum ueniſſent reges, baptiſatus eſt Vuolodimerus. commutatoq́ꝫ nomine Vuolodimeri, Baſilio illi nomen imponitur. Nuptijs celebratis, Corſun unà cum alijs, ſicuti promiſerat, reſtituit. Hæc acta ſunt anno mundi 6469. à quo tempore Ruſsia in fide Chriſti permanſit. Anna moritur XXIII anno poſt nuptias: Vuolodimerus uerò anno poſt obitum uxoris quarto deceſsit. Is ciuitatem intra Vuolham & Occam fluuios ſitam condidit, quam à ſuo nomine Vuolodimeriam nominauit, eamq́ꝫ Rhuſsiæ metropolim conſtituit. Inter ſanctos tanquam Apoſtolus, ſolenni die uidelicet, 15 Iulij, quotannis ueneratur. Mortuo Vuolodimero, diſsidentes inter ſe filij eius, uariè de regno præſumentes, decertabant: adeò ut qui potentior eſſet, alios ſe inferiores imbecilliores'ue opprimeret, regnoq́ue pelleret. Svuatopolchus, qui principatum Chiovuienſem ui occupauerat, cõſtituerat ſicarios, qui fratres ſuos Boris & Chleb conficerent. Interfecti, commutatis nominibus, hic Dauid, ille uerò Romanus uocati, in ſanctorum numerum connumerati ſunt: quib. etiam XXIIII dies Iulij ſacer eſt conſtitutus. Fratrib. porrò ſic diſsidentibus, nihil dignum memoria interim ab eis geſtum eſt: niſi proditiones, inſidias, ſimultates, inteſtinaq́ꝫ bella audire uelles. Vuolodimerus Sevuoldi filius, cognomento Monomach, uniuerſam Ruſsiã rurſus in monarchiam redegit, relinquẽs poſt ſe inſignia quædã, quibus C hodierno die in inaugurandis principibus utuntur. Moritur Vuolodimerus anno mundi 6633. nec poſt eum filij eius, necꝫ nepotes quicquam poſteritate dignum, uſq́ꝫ ad tempora Georgij & Baſilij, geſſerunt: quos Bati rex Tartarorum bello uicit, interemitq́ꝫ: Vuolodimeriam, Moſcouuiam, atque bonam Ruſsiæ partem exuſsit, & deprædatus eſt. Ab eo tempore, anno ſcilicet mundi 6745. uſque ad præſentem Baſilium, omnes ferè Ruſsiæ principes Tartarorum non ſolùm tributarij erant, uerùm etiam Tartarorum arbitrio Rhutenis ambientibus ſinguli principatus deferebantur. Lites denique inter illos de ſucceſsione principatuum, aut hæreditatum gratia exortas, licet Tartari diſcernentes, cognoſcentesq́ꝫ decidebant, nihilominus tamẽ bella ſæpe inter Rhutenos & Tartaros oriebantur: inter fratres aũt uarij tumultus, expulſiones & permutationes regnorũ & ducatuũ erant. Nã dux Andreas Alexandri,

b 4 impetra-

impetrarat magnum ducatum: quem cum occupaſſet Demetrius, frater Andreas impetrato Tartarorum exercitu, illum expulit, multaq́ꝫ nepharia per Ruſsiam perpetrauit. Item dux Demetrius Michaelis, interfecit apud Tartaros ducem Georgium Danielis. Asbeck Tartarorum rex, arrepto Demetrio, capitali cum pœna affecit. Contentio erat de magno ducatu Tvuerenſi, quem dux Simeon Ioannis, cum à Tartarorum rege Zanabeck peteret, annuum ab eo tributum poſcebat: quod nependeret, primores largitione corrupti, pro eo intercedentes effecerant. Deinde anno 6886, magnus dux Demetrius uicit bello magnum Tartarorum regem, nomine Mamaij. Item tertio anno poſt, eundem iam denuò uſqueadeò fudit, ut plus quàm tredecim millibus paſſuum terra cadaueribus obruta eſſet. Anno poſt eundem conflictum ſecundo, ſuperueniens Tachtamiſch rex Tartarorum, Demetrium profligauit, Moſcovuiam obſedit & occupauit: interempti ad ſepeliendum octoginta uno rublo redimebantur: ſumma computata 3000. rublorum fuit. Magnus dux Baſilius, qui præſidebat anno 6907, Bulgariam, quæ ad Vuolhiam ſita eſt, occupauit, Tartaros'que eiecit. Is Baſilius Demetrij reliquit unicum filium Baſilium: quem cum non diligeret, quòd Anaſtaſiam uxorem, ex qua illum ſuſceperat, adulterij ſuſpectam haberet, magnum ducatum Moſcovuiæ non filio moriens, ſed Georgio fratri ſuo reliquit. Cum autem plerique Boiaronum filio eius, tanquam legitimo hæredi atque ſucceſſori, adhærerent: animaduertens hoc Georgius, ad Tartaros properat: ſupplicat regi, ut Baſilium accerſat, atque utri iure ducatus debeatur, decernat. Rex impulſu cuiuſdam conſiliarij ſui, qui partes Georgij fouebat, præſente Baſilio, cum ſententiam pro Georgio diceret: prouolutus ad genua regis Baſilius, orat, fas ut ſit ſibi loquendi. Mox annuente regè, inquit: Quanquam tu ſententiam ſuper literis mortuis tuliſti, ſpero meas tamen, quas mihi ſigillo aureo communitas dediſti, quòd uelles me magno ducatu inueſtire, adhuc uiuas, longè maioris efficaciæ atque authoritatis eſſe. rogat'que regem, ut uerborum ſuorum eſſet memor, promiſsis'que ſtare dignetur. Ad hæc rex, iuſtius eſſe reſpondit, uiuarum literarum promiſſa ſeruare, quàm mortuarum rationem habere. Tandem Baſilium dimittit, ducatu'que inueſtiuit. Moleſtè id ferens Georgius, exercitu congregato, Baſilium expulit: quod Baſilius ſuſque deque tulit: ſe'que in principatum Vgliſtz, ſibi à patre relictum, recepit. Georgius magno ducatu, quoad uixit, quietè potitus eſt, quem teſtamento nepoti ſuo Baſilio legauit: quod Andreas & Demetrius, filij Georgij, ceu priuati hæreditate, grauiter tulerunt, atque ideò Moſcovuiam obſederunt. Baſilius, qui monaſterium ſancti Sergij ingreſſus erat, cum hæc audiret, illico exploratores conſtituit: præſidijs'que diſpoſitis cauit, ne ex improuiſo opprimeretur. Quod cum animaduerterent duo illi fratres, inito conſilio, certos currus armatò milite complent, ac ueluti mercibus onuſtos eò mittunt: qui hinc inde ducti, demum ſub noctem juxta

uigilias

A uigilias conſtitere. Qua occaſione adiutus miles, intempeſta nocte ſubito ſe curribus expediēs, excubitores nihil periculi ſuſpicantes inuadit, capitq́ꝫ. Capitur & Baſilius in monaſterio, atq́ꝫ excæcatus ad Vgliſcz unà cum coiuge mittitur. Poſt Demetrius, ubi infeſtā ſibi cōmunitatem nobilium, eam'q́ꝫ ad Baſiliū cæcum deficere uidet, mox Novuogardiā profugit, relinquens filium Ioannē: ex quo poſtea natus eſt Baſilius Semeczitz, qui etiam me tum in Moſcovuia exiſtente, in uinculis detinebatur, de quo infra plura. Demetrius autem dictus fuit cognomēto Semecka, unde omnes ab eo deſcendentes Semeczitzi cognominantur. Tandem Baſilius cæcus, Baſilij filius, quietè magno ducatu potitus eſt. Poſt Vuolodimerum Monomach, uſq́ꝫ ad hunc Baſilium, Ruſsia carebat monarchis. Filius autem huius Baſilij, Ioannes nomine, feliciſsimus fuit. nam ſimul ubi Mariam, ſororem magni ducis Michaelis Tvuerēſis, uxorem duxiſſet, ſororium expulit, & occupauit magnum ducatum Tvuerenſem, deinde etiam Novuogardiam magnam: cui poſtea omnes alij prin-

B cipes, magnitudine rerum à ſe geſtarū commoti, ſeu timore perculſi, ſeruiebant. Rebus deinde feliciter procedentibus, titulū magni ducis Vuolodimeriæ, Moſcovuiæ & Novuogardiæ ſibi uſurpare, monarcham denique ſe totius Ruſsiæ appellare cœpit. Hic Ioannes ſuſcepit ex Maria filium Ioannem nomine, cui in conſortem iunxerat filiam Stephani illius magni Vuaiuodæ Moldauiæ: qui Stephanus Mahumetem Thurcarum, Matthiam Hungariæ, & Ioannem Albertum Poloniæ, reges proſtrauerat. Mortua priore coniuge Maria, Ioannes Baſilij alteram uxorem duxit, Sophiam, filiam Thomæ, latè quondam in Peloponneſo regnantis, filij inquam Emanuelis, regis Conſtantinopolitani, ex Palæologorum genere: ex qua ſuſcepit quinque filios, Gabrielem, Demetrium, Georgium, Simeonem, & Andream: eisq́ꝫ uiuens adhuc patrimonium diuiſit. Ioanni primogenito monarchatum reſeruauit, Gabrieli Novuogardiam magnam conſignauit, cæteris alia iuxta arbitrium ſuum attribuit. Primogenitus Ioannes moritur, relicto filio Demetrio: quem auus in patris mortui locum, iuxta conſuetudinem monarchatu

C inueſtiuerat. Aiunt Sophiam hanc fuiſſe aſtutiſsimam, cuius impulſu dux multa fecit. Inter cætera induxiſſe maritum perhibetur, ut Demetrium nepotem monarchatu moueret, in'que eius locum præficeret Gabrielem. Perſuaſus namque dux ab uxore, Demetrium in uincula conijcit, detinetq́ꝫ. tandem moriens, eidem ad ſe adduci iuſſo: Chare, inquit, nepos, peccaui in Deum & te, quòd carceribus mancipatum te afflixi, teq́ꝫ iuſta hæreditate ſpoliaui. iniuriam igitur à me tibi illatam, obſecro mihi remitte: liber abi, iure'que tuo utere. Demetrius hac oratione permotus, noxam auo facilè condonat. Egreſſus autē, Gabrielis patrui iuſſu comprehenditur, in'q́ꝫ carceres conijcitur. Alij fame illum ac frigore, pars fumo ſuffocatum putant. Gabriel, uiuente Demetrio, gubernatorem ſe geſsit: eo uerò mortuo, principatū tenuit, nō inauguratus, Gabrielis duntaxat in Baſilij nomine cōmutato. Erat Ioanni magno duci ex

Sophia,

Sophia, filia Helena, quam collocauit Alexandro magno duci Lithua- A
niæ, qui poſtea rex Poloniæ declaratus eſt. Sperabāt Lithuani iam grauiſ-
ſimas utriuſq; principis diſcordias eo matrimonio ſopitas fore: at longè
grauiores inde exortæ ſunt. In ſponſalibus namq; concluſum erat, ut tem
plum Rhutenico ritu in caſtro Vuilnenſi, deſtinato loco exædificaretur,
eiq; certæ matronæ ac uirgines eiuſdem ritus iungerentur. quæ cùm ali-
quanto tempore fieri negligerentur, ſumit ſocer cauſam belli contra Ale
xandrum: & triplici exercitu inſtructo, cōtra eum progreditur. primum
uerſus prouinciam Sevueram in meridiem, ſecundum uerò in Occiden-
tem cōtra Toropecz & Biela inſtituit, tertium in medio uerſus Drogo-
buſch & Smolenczko collocat. ab ijs exercitum in ſubſidijs retinet, quo
ei maximè, contra quem Lithvuanos pugnaturos animaduerteret, ſuc-
currere poſſet. Poſtquam autem ad fluuium quendā Vuedraſch uterq;
exercitus ueniſſet, Lithuani duce Conſtantino Oſtroskij maxima proce
rum & nobilium frequentia ſepto, ex quibuſdam captiuis numerum ho B
ſtium ac ducum quoq; cum cognouiſſent, magnam ſpem profligādi ho-
ſtem cōcipiunt. Porrò cum fluuiolus conflictu impediret, ab utriſq; trāſi
tus ſeu uadū quærit. Primi autē Moſci aliquot, ſuperata ripa, Lithuanos
ad pugnam laceſſunt: atq; illi haud timidi reſiſtunt, eoſq; inſequuntur, fu
gant, ultráq; fluuiolum pellunt, mox utrinq; acies committuntur, præ-
liumq; atrox oritur. Interea dum utrinq; eodem ardore animorum acri-
ter certarent, exercitus in inſidijs collocatus, quem paucißimi Rhuteni
adfuturum ſciebant, ex latere in medios hoſtes inducitur. Lithuani me-
tu perculſi, dilabuntur: imperator exercitus unà cum pleriſq; nobilibus
capitur: reliqui perterriti, caſtra hoſti concedunt: ſe & arces, Drogo-
buſch, Toropecz, & Biela pariter dedunt. Exercitus uerò, qui meri-
diem uerſus proceſſerat; cui præerat dux Machmethemin Tartarus rex
Caſani, fortè Brensko ciuitatis præfectum, quem uernacula lingua Vuai
vuodam uocant, comprehendit, Brenskoq; ciuitate potitur. Duo poſt
germani fratres, Baſilij patrueles, alter de Staradub, alter uerò Se-
meczitz dicti, bonam partem prouinciæ Sevueræ poßidentes, alioqui
Lithvuaniæ ducibus obedientes, imperio Moſci ſe tradunt. Sic unico C
conflictu, & eodem anno adeptus erat Moſcus, quæ Vuitoldus magnus
dux Lithvuaniæ multis annis, maximiſq; laboribus obtinuerat. Por-
rò cum hiſce captiuis Lithvuanis, Moſcus crudelius egit, grauißimis
cathenis uinctos detinuit: egitque cum Conſtantino duce, ut relicto
domino naturali, ſibi ſeruiret. qui cum aliam ſpem elabendi non habe-
ret, conditionem accepit. obſtrictuſq; grauißimo iuramento, liberatus
eſt. Huic porrò quamuis prædia poſſeßionesque pro ſtatus ſui con-
ditione attributæ eſſent, ijs tamen placari ac detineri adeò non poterat,
ut ad primam occaſionem, per inuias ſyluas redierit. Alexander rex
Poloniæ, magnus dux Lithvuaniæ, qui perpetuò magis pace quàm bel-
lo gaudebat, relictis omnibus prouincijs & caſtris à Moſco occupatis,
liberatione ſuorum contentus, pacem cum ſocero fecit. Is Ioannes Baſilij
adeò

A adeo fortunatus erat, ut prælio Novuogardenſes, ad fluuium Scholo-
na ſuperarit. uictos adegit, certis conditionibus propoſitis, ſe ut domi-
num & principem agnoſcerent: magnam eis pecuniam imperauit: un-
de etiam conſtituens prius ibi locum tenentem ſuum, abijt. quo, exa-
ctis tandem ſeptem annis, reuerſus, ciuitatem ingreditur auxilio archie-
piſcopi Theophili: incolas ad miſerrimam ſeruitutem redegit: arrepto
argento & auro: ablatis deniq; omnibus ciuiũ bonis, inde ultra treecn-
ta plauſtra bene onuſta abuexit. Ipſe ſemel duntaxat bello interfuit, cum
principatus Novuogardiæ & Tvuerenſis occupabantur. alias prælio
nunquam adeſſe ſolebat, & tamen uictoriam ſemper reportabat: adeo,
ut magnus ille Stephanus Moldavuiæ palatinus, crebro in conuiuijs e-
ius mentionẽ faciens, diceret: Illum domi ſedendo & dormitando impe
rium ſuum augere, ſe uero pugnando quotidie uix limites defendere
poſſe. Ille etiam reges Caſani ex uoluntate ſua conſtituit, aliquando
captiuos reduxit, a quibus tamen poſtremo ſenex maxima ſtrage pro-
B fligatus eſt. Ille idem primus caſtrum Moſcovuiæ, ſuamq; ſedem, ut
hodie cernitur, muro communiuit. Mulieribus porro uſq; adeo infen-
ſus erat, ut eius conſpectu, ſi quæ forte obuiam ſibi ueniſſent, tantum
non exanimarentur. Pauperibus a potentioribus oppreſsis, iniuriaque
affectis, aditus ad eum non patebat. in prandio plerunque adeo ſe po-
tu ingurgitabat, ut ſomno opprimeretur: inuitatis interim omnibus ti-
more perculſis, ſilentibusq;: experrectus, oculos tergere, ac tum pri-
mum iocari, & hilarem ſe conuiuis exhibere ſolebat. Cæterum etſi po-
tentiſsimus erat, Tartaris tamen obedire cogebatur. Aduenientibus
namq; Tartarorum Oratoribus, extra ciuitatem obuiam procedebat,
eosque ſedentes ſtans audiebat. quam rem uxor eius Græca tam gra-
uiter tulit, ut quotidie diceret, ſeſe Tartarorum ſeruo nupſiſſe: atque
ideo hanc ſeruilem conſuetudinem, ut aliquando abijceret, marito per-
ſuaſit, ut ægritudinem Tartaris aduenientibus ſimularet. Erat in ca-
ſtro Moſcovuiæ domus, in qua habitabant Tartari, ut omnia quæ Mo-
ſcovuiæ agerentur, intelligerent. quod cum ferre uxor pariter non poſ-
C ſet, certos Oratores inſtituit, munera ampla Reginæ Tartarorum mit-
tit, ſupplicando, ut eam ſibi domum concederet, donaretque: uiſione e-
tenim diuina commonitam, templum ſe eo loci ædificaturam: ita tamen,
ut aliam domum Tartaris ſe aſsignaturam polliceretur. Conſentit hoc
regina: diruitur domus, templumq; eo loco extruitur. ſic caſtro eiecti
Tartari, domum aliam nec uiuentibus adhuc, nec mortuis iam ducibus
conſequi poterant.

Moritur autem Ioannes ille magnus, anno mundi 7014. cui filius
Gabriel, poſtea Baſilius dictus, magnus dux ſucceſsit, habens in captiui-
tate Demetrium nepotem ex fratre, qui auo adhuc uiuente iuxta gentis
conſuetudinem legitimus monarcha creatus erat: & ob id uiuo adhuc,
atq; etiam mortuo poſt nepote, ſolenniter Baſilius creari monarcha no-
luit. Patrẽ multis rebus imitatus eſt: ea quæ ſibi reliquerat pater, integra
cuſtodi-

cuſtodiuit: ad hæc multas prouincias non tam bello, in quo erat infœli- A
cior, quàm induſtria, imperio ſuo adiecit. quemadmodū pater Nouo-
gardiam magnā in ſeruitutē ſuam redegerat, ita & ipſe Pleſcovuiam, ſo-
ciam urbem: item inſignem principatū Smolenczko, qui plus quàm cen
tum annis ſub ditione Lithvuanorū fuerat, adeptus eſt. mortuo etenim
Alexandro rege Poloniæ, etſi belli cauſam contra Sigiſmundum regem
Poloniæ & magnū ducem Lithvuaniæ nullam haberet, tamen quia re-
gem ad pacem magis quàm bellum inclinatū, Lithvuanos uerò bellum
pariter abhorrentes uideret, occaſionem belli inuenit. Sororē uidelicet
ſuam, Alexandri relictam, dicebat ab eis minimè pro dignitate tractari:
Regem præterea Sigiſmundum inſimulabat, Tartaros contra ſe conci-
tauiſſe. Quare bellum indicit, Smolenczko obſidet, admotis tormentis:
nequicquam tamen oppugnat. Interea Michael Lynczky, ex principum
Rhutenorum nobili ſtemmate & familia ortus, qui quondam ſummam
rerum apud Alexandrum tenebat, ad magnum ducem Moſcovuiæ pro
fugit, quemadmodum infrà patebit: mox Baſiliū ad arma hortatur, eiq́ꝫ B
promittit, ſe Smolenczko, ſi iam denuò obſideretur, expugnaturum: ea
tamen lege, ut ſibi hunc principatū Moſcus concedat. Pòſt cum ad con-
ditiones à Michaele propoſitas aſſenſus eſſet Baſilius, atq́ꝫ Smolenczko
graui iam denuò premeret obſidione, Lynczky pactionibus, ſeu largi-
tione uerius urbe potitus, militiæq́ꝫ præfectos omnes ſecum in Moſco-
vuiam duxit: uno duntaxat excepto, qui ad dominum ſuum, nullo pro-
ditionis crimine ſibi conſcius, redierat. reliqui uerò centuriones corru-
pti pecunia & muneribus, redire in Lithvuaniam non audebant: & ut
culpæ ſuæ patrocinium prætenderent, inieceruntmetum militibus, di-
centes: Si Lithvuaniam uerſus iter arripiemus, paſsim aut ſpoliabimur,
aut occidemur. quo malo perculſi milites, omnes in Moſcovuiam profe
cti ſunt, ſtipendioq́ꝫ Principis aluntur.

Hac uictoria elatus Baſilius, exercitū ſuum continuò in Lithvuaniam
progredi iubet: ipſe uerò in Smolenczko manet. Dein cum aliquot pro-
pinquiora caſtra & oppida deditione capta eſſent, tum primùm Sigiſ-
mundus rex Poloniæ obſeſsis in Smolenczko, coacto exercitu auxilium, C
ſed tardius, miſit. mox occupato Smolenczko, ubi Lithvuaniam uerſus
Moſci exercitum ire animaduertit, ipſe Boriſovu iuxta fluuium Bereſi-
na ſitum, aduolat, atq́ꝫ inde exercitum ſuum Conſtantino Oſtroskij du-
ce dimittit. qui cum attigiſſet Boryſthenem, circa Orſam oppidū, quod
à Smolenczko XXIIII miliaribus Germanicis diſtat, aderat tum iam
exercitus Moſci circiter octoginta milia: Lithvuanicus autem non exce-
debat triginta quinq́ꝫ milia hominum, adiunctis tamen aliquot bellicis
tormentis. Conſtantinus menſe Septemb. die 8. anni 1514. ſtrato pon-
te, peditē ultra Boryſthenē, iuxta Orſam oppidum, transfert: equitatus
autem anguſtum uadum ſub ipſo caſtro Orſæ ſuperat. Mox ubi dimidia
pars exercitus Boryſthenem tranſiſſet, nunciatur Ioanni Andreæ Czela
din, cui ſumma rerum à Moſco erat commiſſa, ut hanc exercitus partem
inuade-

A inuaderet,contereretq́ꝫ.At ille reſpondit: Si partem hanc exercitus oppreſſerimus, ſupererit altera pars, cui forte aliæ iungi copiæ poſſent; atq́ꝫ ita nobis maius periculum immineret. expectemus tantiſper, dum totus exercitus transferatur: tãtæ enim ſunt noſtræ uires, ut ſine dubio, nec magno labore, hunc exercitum aut opprimere, aut circumuentum Moſcovuiam uſq́ꝫ, ueluti iumenta agere poſsimus. Tandem, quod unicum reſtat, totam occupemus Lithvuaniam. Interim appropinquabat exercitus Lithvuanicus, Polonis & externo milite mixtus: & cùm quatuor millibus paſſuum ab Orſa proceſsiſſet, uterq́ꝫ ſubſiſtit. Moſcorum duæ alæ longius ab exercitu receſſerant, ut hoſtem à tergo circumuenirent: acies autem inſtructa in medio ſtabat, ſubductis quibuſdã in fronte, qui hoſtem ad pugnam laceſſerent. Ex aduerſo Lithvuanus diuerſas copias, ordine longo collocabat. ſinguli etenim principatus, ſuæ gentis copias, & ducem miſerant. atq́ꝫ ita ſingulis ſuus in acie dabatur locus. Tandem cohortibus in fronte conſtitutis, Moſci claſsicum canẽtes, primi in Lithvuanos impetum faciunt. illi haud timidi reſiſtũt, eosq́ꝫ repellunt. quibus mox alij in auxilium miſsi, uiciſsim Lithvuanos in fugam conuertunt. ſic aliquoties utraq́ꝫ pars nouis ſubſidijs aucta, alteram repellebat. Poſtremò maxima ui certatur. Lithvuani ſtudio cedentes ad locum, ubi tormenta bellica collocauerant, ea in Moſcos inſequẽtes conuertunt: extremamq́ꝫ aciem eorum in ſubſidijs arctius collocatam feriunt, turbant, dirimuntq́ꝫ. Hoc nouo belli genere Moſci, qui primos duntaxat in acie cum hoſte confligentes, in periculo eſſe putabant, terrentur: turbatiq́ꝫ, primam aciem iamiam fuſam putãtes, fugam capeſſunt. quos Lithvuani cõuerſi, omnibus copijs effuſis inſequũtur, fugãt, cæduntq́ꝫ. Hanc cædem ſola nox ac ſyluæ diremerunt. Eſt inter Orſam & Dobrovunam (quæ quatuor mil. Ger. diſtant) fluuius Cropivuna dictus: in cuius dubijs & altis ripis fugiẽtes, tot Moſci ſubmerſi ſunt, ut curſus fluminis impediretur. Capti ſunt in eo conflictu omnes militiæ præfecti ac conſiliarij: quorum præſtantiores, Conſtantinus ſequenti die lautiſsimè accepit, dein ad Regem miſit: qui per caſtra Lithvuanica ſunt diſtributi.

B

C Ioannes Czeladin cum alijs duobus præcipuis ingraueſcentis iam ætatis ducibus, habebatur in ferreis compedibus Vuilnæ. hos ego, cum à Cæſare Maximiliano legatus in Moſcovuiam miſſus eſſem, permittẽte Rege Sigiſmundo, acceſsi, eosq́ꝫ conſolabar: aureos præterea aliquot, obſecrãtibus mutuò dederam. Princeps porrò accepta ſuorum clade, Smolenczko continuò relinquẽs, in Moſcovuiam fugit: & ne caſtrum Drogobuſch Lithvuani occuparent, incendi iubet. Lithvuanicus exercitus rectà Smolenczko ciuitatem contendit, ſed capere eam nõ potuit: quòd præſidijs impoſitis, Moſcus eam bene firmatam reliquerat: & quòd hyems impendens obſidionem impediebat: tum quòd plurimi poſt conflictum præda onuſti, ſatis ſe effeciſſe rati, domum repetebãt: deniq́ꝫ quòd neq́ꝫ Lithvuani, neq́ꝫ Moſci expugnare arces, aut ui capere norunt. Ex ea autem uictoria, præter recuperata citra Smolenczko tria caſtra, Rex

nihil reportauerat. Anno poſthunc conflictum quarto, miſit in Lith- A
vuaniam exercitus Moſcus, atque intra meatus Dvuinæ fluuij & Poloczko caſtrum cōſedit: ac inde bonam exercitus partem, quæ Lithvuaniam abacta præda cæde & incendijs depopularetur, dimiſit. Albertus Gaſtold Poloczkij Vuayuoda una noctium egreſſus, flumine ſuperato, aceruum fœni, quod ad longam obſidionem congeſſerant Moſci, incendit, hoſtem inuadit: quorum alij cæſi ferro, alij fugiendo ſubmerſi, alij capti, pauci euaſerunt. cæteri, qui palantes Lithvuaniam uaſtabant, pars in locis diuerſis deuicti, alij in ſyluis errantes à colonis trucidati ſunt.

Caſan regnum Moſcus quoque eo tempore, tam nauali quàm equeſtri exercitu erat aggreſſus: ſed re infecta, amiſsis quamplurimis militibus redijt. Porrò princeps ille Baſilius, etſi in bello eſſet infœliciſsimus, nihilominus tamen à ſuis ſemper, tanquam res fœliciter gereret, laudatur: & cum nonnunquam uix dimidia militum pars domum redierit, tamen ne unum quidem prælio eſſe amiſſum dictitant. Imperio, B
quod in ſuos exercet, omnes facilè uniuerſi orbis monarchas ſuperat. & id quod pater incœperat, ipſe perfecit: nimirum omnes principes, & alios quoſuis omnibus caſtris ac munitionibus exuit. Certè fratribus ſuis germanis nec arces permittit, nec etiam confidit. omnes iuxta dura ſeruitute premit: adeò, ut quemcunque apud ſe in aula eſſe, aut in bellum ire, aut legationem aliquam obire iuſſerit, obire quoduis ſuis ſumptibus cogatur: exceptis adoleſcentulis filijs Boiaronum, hoc eſt, tenuioris fortunæ nobilium, quos paupertate oppreſſos, quotannis aſſumere, eoſquе inæquali ſtipendio propoſito alere ſolet. Porrò quibus in annum ſex aureos numerat, ijs tertio quoque anno ſtipendium exoluitur: quibus autem in ſingulos annos dantur XII aurei, ij coguntur ad quoduis munus obeundum ſuis & ſumptibus & equis aliquot, eſſe parati ac expediti. præſtantioribus, qui legationem aut alia grauiora officia obeunt, aut præfecturæ, aut uillæ, aut prædia, habita cuiuſque & dignitatis & laboris ratione, attribuuntur: de quibus tamen ſingulis certos annuos cenſus Principi pendunt. mulcta duntaxat, quam à pauperibus aliquid fortè delinquentibus extorquent, & quædam alia illis C
cedunt. Huiuſmodi autem poſſeſsiones utendas plerunque ad ſeſquiannum permittit. ſi quem tamen ſingulari gratia, ſeu beneuolentia complectitur, addit menſes aliquot: ſed elapſo eo tempore, ceſſat omnis gratia, totoque ſexennio gratis tibi erit deinceps ſeruiendum. Erat quidam Baſilius Tretyack Dolmatovu, charus Principi, & inter intimos Secretarios habitus: quem cùm legatum ad Cæſarem Maximilianum decerneret, ſeque ut præpararet, iuberet: ac eum is uiatico ſe ac ſumptibus carere diceret, mox in Bieloyeſſero captus, inque perpetuos carceres coniectus, tandem miſerrimè perijt. cuius tam mobilia quàm immobilia bona Princeps ſibi uendicauit. & quamuis ter mille florenorum in prompta pecunia repererat, fratribus tamen ac hæredibus ſuis

ne terun-

A ne teruncium quidem dederat. Hoc ita eſſe, præter communem famam, Ioannes ſcriba, qui à Principe, ut mihi res in quotidianos uitæ uſus neceſſarios ſuppeditaret, conſtitutus erat, fatebatur: & qui illum ſimul, ubi captus erat, in ſua cuſtodia habebat: itidem duo Baſilij fratres, Theodorus & Zacharias, qui nobis redeuntibus ex Moſaiſco in Smolenczko procuratores erant dati, ſic actam rem affirmabant. Quicquid Oratores ad externos Principes miſsi, precioſi reportant, id Princeps in ſuum fiſcum reponit, inquiens, aliam ipſis gratiam ſe facturum: quæ talis eſt, ut ſupra dixi. Oratores enim, Knes Ivuan, Poſetzen, Iaroslavuski, & Semen, id eſt Simeon, Trophimovu ſecretarius, à Cæſare CAROLO Quinto, ad quem miſsi erant, donati grauibus torquibus aureis, cathenis, Hiſpanica & ea quidem aurea moneta: item à Cæſaris fratre FERDINANDO archiduce Auſtriæ, Domino meo, argenteis poculis, aureis & argenteis pannis, Germanica aurea moneta, cum redeuntes nobiſcum in Moſcovuiam ueniſſent, Princeps continuò & cathe-
B nas & pocula, atque maiorem partem Hiſpanicorum aureorum illis ademit. Eius rei ueritatem cùm ab Oratoribus inquirerem, alter timens ne Principem ſuum traduceret, conſtanter negabat: alter uerò dicebat, Principem iuſsiſſe munera Regia ad ſe deferri, ut ea uideat. Poſt cum ſæpius eius rei meminiſſem, alter, aut ut mentiendi occaſionem, ſi pernegaret: aut periculum, ſi fortè ueritatem fateretur, effugeret: me poſthac frequentare deſierat. Aulici denique factum non negabant, ſed reſpondebant: Quid tum, ſi alia gratia illis Princeps rependit? Authoritate ſua tam in ſpirituales quàm ſeculares utitur, liberè ac ex uoluntate ſua de omnium & uita & bonis conſtituit: conſiliariorum quos habet, nullus eſt tantæ authoritatis, qui diſſentire, aut ſibi in re aliqua reſiſtere audeat. Fatentur publicè, uoluntatem Principis, Dei eſſe uoluntatem: & quicquid Princeps egerit, ex uoluntate Dei agere. ob id etiam clauigerum & cubicularium Dei appellant, exequutorem denique uoluntatis diuinæ credunt. Vnde Princeps ipſe, ſi quando preces interponuntur pro captiuo aliquo, aut re alia graui, reſpondere ſolet: Cum
C Deus iuſſerit, liberabitur. Ita ſimiliter, ſi quiſpiam de re aliqua incerta & dubia quærit, reſpondere communiter ſolent: Deus ſcit, & magnus Princeps. Incertum eſt, an tanta immanitas gentis tyrannum principem exigat: an tyrannide Principis, gens ipſa tam immanis, tamq́ dura crudeliſq́ reddatur.

A tempore Rurickh uſq; ad hunc præſentem Principem, non alio titulo uſi ſunt principes illi, quàm Magnorum Ducum aut Vuolodimeriæ, aut Moſcovuiæ, aut Novuogardiæ, &c. præter Ioannem Baſilij, qui ſe dominum totius Ruſsię, & magnum Ducem Vuolodimerię, &c. appellabat. Hic uerò Baſilius Ioannis ſibi uendicat & titulum & nomen regium, in hunc modum: Magnus Dominus Baſilius, Dei gratia Rex & Dominus totius Ruſsiæ, & magnus Dux Vuolodimeriæ, Moſcovuiæ, Novuogardiæ, Pleſcovuiæ, Smolenczkiæ, Tvueriæ, Iugariæ,

Permiæ, Viackiæ, Bulgariæ, &c. Dominus & magnus Dux Novuogardiæ terræ inferioris, & Czernigovuiæ, Rezaniæ, Vuolotkiæ, Rſchovuiæ, Beloiæ, Roſtovuiæ, Iaroslavuiæ, Bielozeriæ, Vdoriæ, Obdoriæ, Cōdiniæ, &c. Porrò cum omnes hunc Imperatorem nunc appellent, uidetur neceſſarium, ut & titulum & cauſam huius erroris exponā. Czar Rhutenica lingua regem ſignificat. cum autem communi Slauonica lingua, apud Polonos, Bohemos, & alios omnes ſumpta quadam cōſonantia, ab ultima, & ea graui quidem ſyllaba Czar, Imperator ſeu Cæſar intelligatur: unde omnes qui Rhutenicum idioma ſeu literas non callent, item Bohemi, Poloni, atque etiam Slaui regno Hungarico ſubditi, alio nomine regem appellant, nempe Kral, alij Kyrall, quidam Koroll: Czar autem ſolum Cæſarem, ſeu Imperatorem dici exiſtimant: unde factum, ut Rhuteni interpretes audientes Principem ſuum ab externis nationibus ſic appellari, cœperunt & ipſi deinceps Imperatorem nominare, nomen'que Czar dignius eſſe quàm Regis (licet idem ſignificent) exiſtimant. Cæterùm ſi euoluas omnes eorum hiſtorias, atque ſacram ſcripturam, ubique Regis nomine Czar, Imperatoris uero Keſſar reperies. Eodem errore Imperator Thurcarum Czar appellatur, qui tamen non alio eminentiore quàm Regis, hoc eſt, Czar titulo ab antiquo eſt uſus. Hinc Conſtantinopolim Czarigrad, quaſi dicas Regiam urbem, Turcæ Europæi, qui lingua Slauonica utuntur, appellant. Sunt qui principem Moſcovuiæ Album Regem nuncupant. Egò quidem cauſam diligenter quærebam, cur Regis Albi nomine appellaretur, cum nemo principum Moſcovuiæ eo titulo antea eſſet uſus: imò conſiliarijs ipſis ſæpe data occaſione, & apertè dixi, nos non Regem, ſed Magnum ducem agnoſcere. Plerique tamen hanc Regij nominis rationem eſſe putabant, quod ſub imperio ſuo reges haberet: Albi uero rationem nullam habebant. Credo autem, ut Perſam nunc propter rubea tegumenta capitis Kiſilpaſſa, id eſt, rubeum caput uocant: ita illos propter alba tegumēta, albos appellari. Regis porrò titulo utitur ad Romanum Imperatorem & Pontificem, regem Sueciæ & Daniæ, Magiſtrum Pruſſiæ, Liuoniæ: &, ut accepi, ad Turcarum principem. ipſe uerò à nemine horum, niſi forte à Liuonieñ. Rex appellatur. Titulis autem antiquitùs, tribus circulis triangulo incluſis, uti ſolebant, quorum primus in ſupremo circulo hiſce uerbis continebatur: Deus noſter trinitas, quæ fuit ante omnia ſecula, pater, filius, & ſpiritus ſanctus: non tamen tres dij, ſed unus Deus in ſubſtantia. In ſecundo, titulus Imperatoris Thurcarum erat, particula adiecta: Fratri noſtro dilecto. In tertio, titulus Magni ducis Moſcovuiæ, quo ſe regem, & hæredem ac dominum totius Ruſsiæ orientalis & meridionalis fatebatur, in quo communi formulæ ſubiunctum uidimus: Miſimus ad te noſtrum fidelem conſiliarium. Ad regem autem Poloniæ huiuſmodi titulo utitur: Magnus Dominus Baſilius, Dei gratia Dominus totius Ruſsiæ, & Magnus dux Vuoloſimeriæ, Moſcovuiæ, Novuogardiæ, Smolenski, Tvueriæ, Iugariæ,

A gariæ,Permiæ,Bolgariæ,&c.omiſſo Regis titulo.neuter enim horũ alterius literas nouo titulo auctas, accipere dignatur. Quod quidem nobis Moſcovuiæ exiſtentibus acciderat, cum regis Sigiſmundi literas ad ſe miſſas, atque titulo ducis Maſovuiæ auctas, Moſcus grauatim acceperat.

Scribunt quidam, Moſcum a Pontifice Romano & a Cæſare Maximiliano nomen expetiuiſſe, & titulum Regium. Mihi ueriſimile non uidetur: præſertim cum nulli homini infenſior ſit, quàm ſummo Pont. & quem nõ niſi Doctoris titulo dignatur. Cęſarem autem Romanum non maiorem ſe exiſtimat: ut ex literis ſuis apparet, in quibus nomẽ ſuum Imperatoris titulo præponit. Nomen item Ducis apud eos dicitur Knes: nec alium maiorem titulum, ut dixi, unquam habuerunt, adiuncta illa dictione, Magnus. nam omnes alij qui unicum principatum habebant, dicebãtur Knes: qui uero plures principatus, atq; alios Knes ſubiectos ſub imperio habebant, Vueliki Kneſi, id eſt Magni Duces appellabantur.
B neq; aliũ gradum ſeu dignitatem habent poſt Boiaros, qui more noſtro locum nobilium (ut ſuprà dixi) ſeu equitum tenent. In Croacia uero primores ſimiliter Kneſi uocantur: apud nos uero, ſicuti & in Hungaria, non niſi Comitum nomen obtinent.

Non dubitarũt mihi uiri quidã principes dicere, imò ceu exprobrare, quòd modernus Moſcouiæ princeps proferre ſoleat literas ſanctæ memoriæ Imperatoris Maximiliani, quibus nomen Regium tributum ſit patri eius Gabrieli, qui poſtea mutato nomine Baſilius uocari maluit: quodq; affirmet, me eas literas ad illum pertuliſſe: eamq; ob cauſam factum eſt, ut in nouiſsimis cum rege Poloniæ tractatibus, aut Rex appellari, aut omnes pactiones irritas eſſe uoluerit. Etſi uero his ſermonibus, tanquam nec ueris, nec ueriſimilibus minimè deberem cõmoueri: tamen eos non tam mea, quàm optimi & clementiſsimi principis mei cauſa cogor refutare, cum uideã etiam pijſsimos eius manes temerè in inuidiam uocari. Non eſt obſcurum, fuiſſe quandoque ſimultatem aliquam inter Maximilianum Imper. & Sigiſmũdum Poloniæ regem, ea nimirum tem
C peſtate, qua Sigiſmundus ducebat Stephani comitis Scepuſienſis filiam. Nam id eò fieri quidam interpretabantur, ut frater ſponſæ Ioannes, nuptijs Annæ filiæ Vuladiſlai regis Hungariæ, autoritate & opera Sigiſmundi fratris potiretur: & per hoc impediretur, irritumq; fieret ius ſucceſsionis, quod Maximiliano, eius ue nepotibus in regnum Hungariæ debebatur. Qua de cauſa ſanè Maximilianus ſua referre exiſtimabat, Moſchum perpetuum Lithuanorum & Polonorum hoſtem, ſibi habere coniunctum. At poſteaquam conuentu ad Poſonium habito, de Annę nuptijs inter Maximilianum & Vuladiſlaum, pręſente & fauente Sigiſmundo, conuenit, extinctis ſubitò & ſublatis omnibus ſuſpicionibus & ſimultatibus, tam arctè complexus eſt Sigiſmundum Maximilianus, ut non dubitaret quandoq; dicere, (quòd alibi quoq; retulimus) ſe cum Sigiſmundo & ad ſuperos & ad inferos eſſe iturum. Etſi igitur fuit tem-

pus,cum Maximilianus ſibi Moſchum fœderatum eſſe uellet: tamen ei A
regium nomen nunquam tribuit; quod literis & inſtrumentis utrinque
datis & acceptis, facilè cõprobari poteſt, ſi cui fortè teſtimoniũ meum,
etſi uerum & fidele, minus ponderis habere uideatur. Cur uerò hunc
titulum ab Imperatore Maximiliano peteret Moſchus, qui antequam
quicquam inter eos negocij eſſet, non modò ſe ei parem, ſed etiam ſupe-
riorem uideri uoluit, nomen ſuum & titulum ſemper Imperatorio præ-
ponens, ſiue loqueretur, ſiue ſcriberet: quod nunc quoque, ut dictum
eſt, ceu mordicus retinetur? At Regium nomen, ne ad Poloniæ quidem
regem ſcribens, poſt meum ex Moſcovuia reditum uſurpauit. Hoc qui-
dem in confeſſo eſt, quòd ad Imperatorem, aut ſummum Pontificem
ſcribens, ſe Regem & Dominum totius Ruſsiæ uocat. Quin ne Impera-
torio quidem nomine abſtinet, ſi quas fortè literas ex Ruthena lingua
in Latinam uerſas adiungit: nimirum ipſis interpretibus uocem Czar,
quæ Regem ſignificat, Imperatorem uertentibus. Atque hunc in mo-
dum idem ſe & regem & Imperatorem facit. Sed quòd ab Imperato- B
ribus, Maximiliano, eius'ue nepotibus, creatus ſit Rex, in Poloniæ re-
gum iniuriam, id nemo crediderit. Quorſum enim attineret, eum Re-
giam dignitatem, ut fama eſt, à ſummo Pontifice petere, ſi eam antea ab
Imperatoribus accepiſſet? Atque hæc quidem dicta ſint pro Maximili-
ano Auguſto, domino meo: qui Sigiſmundo regi, quoad uixit, certus &
ſyncerus amicus fuit.

De me uerò ipſo quid dicam? Qua fronte quæſo fuiſſem auſus, to-
ties & in Poloniam & in Lithuaniam currere ac recurrere, in regum Po-
loniæ Sigiſmundi patris & filij conſpectum uenire, publicis Polono-
rum conuentibus intereſſe, uiros Principes intueri, ſi commodaſſem o-
peram hac in re meam Principi meo, cuius nomine ac uerbis, fraternè,
amicè, benignè ac beneuolè, & Regi & Ordinibus omnibus frequentiſ-
ſimè detuli, quicquid à coniunctiſsimo, optimo, & clementiſsimo Im-
peratore deferri poſſet? Si nullum eſt ſecretum, quòd non reuele-
tur: certè ſi quid indignum officio meo admiſiſſem, id dudum in lu-
cem erupiſſet. Sed conſolor me recti conſcientia, qua nulla eſt con- C
ſolatio firmior. Et acquieſco ſuauiter in Regum Poloniæ gratia, ac cæ-
terorum Poloniæ ordinum beneuolentia, quam mihi nunquam defu-
iſſe recordor.

Fuerunt fortè tempora, quibus talia minore quàm nunc inuidia ſpar-
gi potuiſſent. Sed hæc ſeri hoc tempore, quid eſt aliud, quàm quærere
modos, ad diſſociãdas coniunctiſsimorum Principum uoluntates, quæ
omnibus ſtudijs atque officijs copulandæ & conſolidandæ eſſent? Vide-
bantur acta tranſacta eſſe omnia, quæ nemo non putabat ad reliquias
Hungariæ ſeruandas, & ad amiſſa recuperanda, maximum momentum
eſſe habitura. Verùm quibus ea res & antè magno bono fuit, & am-
plius futura erat, hi ſiue Turcico, ſiue alio quopiam malo ſpiritu afflati,
pactorum'que & conuentorum obliti, res nouas & pernicioſas moli-

A untur: non reputantes ſecum, in quantum diſcrimen & ſeipſos, & uicinas prouincias, ac in primis Hungariam, de uniuerſo nomine Chriſtiano quàm optimè meritam, ſint adducturi.

MODVS INAVGVRANDI Principes.

Morem, quò Principes Moſcovuiæ inaugurantur, ſequens formula, quam non ita facilè conſecutus ſum, tibi depinget: & qua uſus eſt Magnus Dux Ioannes Baſilij, cum ſuum nepotem Demetrium, ut antea memini, Magnum ducē & monarcham Ruſsiæ inueſtiuerat.

In medio templi diuæ Virginis, erigitur tabulatum, ſuper quo tria ſedilia, Auo ſcilicet, Nepoti, & Metropolitano collocantur. Conſtituitur item ſuggeſtum, quod ipſi Nolai uocant: ſuper quo Ducalis pi-
B leus, & Barma, hoc eſt ornamentum Ducale, ponuntur. Poſt, ad conſtitutum tempus Metropolitanus, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Abbates, Priores, totus'que conuentus Eccleſiaſticorum, ſolennibus ornamentis induti adſunt. Magno itaque Duce cum Nepote templum ingrediente, canunt Diaconi: Multos annos uni Duci magno Ioanni, ſecundum conſuetudinem. Sub hæc Metropolitanus cum toto clero canere incipit orationem diuæ Virginis, & ſancti Petri confeſſoris, quem ipſi more ſuo Miraculoſum appellant: qua finita, Metropolitanus, Magnus Dux, & Nepos, tabulatum aſcendunt, in'que ſedilia collocata ſedent, Nepote interim ab initio tabulati ſubſiſtente. Tandem Magnus Dux in hæc uerba præfatur: Pater Metropolitane, ex diuina uoluntate, à noſtris maioribus Magnis Ducibus antiqua & hactenus obſeruata conſuetudine, patres Magni Duces, filijs ſuis primogenitis conſignabant Magnum Ducatum: & ſicut eorum exemplo, genitor meus Magnus Dux, me coram ſe benedixit Magno Du-
C catu: ita ego quoque primogenitum meum Ioannem, coram omnibus Magno Ducatu benedixi. Sed quia diuina uoluntate accidit, ut filius ille meus mortem obierit, ſuperſtes autem ſit unigenitus Demetrius, quem mihi Deus loco filij mei dedit: hunc itaque ego pariter coram omnibus benedico, nunc, & poſt me, Magno Ducatu Vuolodimeriæ, Novuogardiæ, & cætera. ſuper quibus & patrem eius benedixeram.

Sub hæc Metropolitanus iubet Nepotem locum ſibi aſsignatum accedere, & benedicit illi cruce, Diaconum'que iubet orationes diaconorum recitare. ipſe interim ſedendo iuxta illum, capite inclinato quoque, orat: Domine Deus noſter, Rex regum, Dominus dominantium, qui per Samuelem prophetam elegiſti Dauid ſeruum tuum, & inunxiſti illum in Regem, ſuper populum tuum Iſrael: tu nunc exaudi preces noſtras, tuorum indignorum, & reſpice à Sanctua-

rio tuo ad fidelem ſeruum tuum Demetrium, quem elegiſti, exaltare A
regem tuis gentibus ſanctis, quem redemiſti precioſiſsimo unigeniti
filij tui ſanguine: & inunge eum oleo læticiæ, protege eum uirtute ex-
celſi, pone ſuper caput coronam de lapidibus precioſis, da illi longi-
tudinem dierum, & in dextram ſceptrum Regale: pone illum in ſe-
dem iuſtam; circunda illum omnibus armis iuſticiæ, fortifica illum in
brachio, & ſubijce illi omnes linguas Barbaricas: & ſit totum cor eius
in timore tuo, qui te humiliter audiat; auerte illum à fide mala, &
demonſtra illi ſaluum conſeruatorem mandatorum ſanctæ tuæ uni-
uerſalis Eccleſiæ, ut iudicet populum in iuſticia, & iuſticiam præ-
ſtet pauperibus, conſeruetq́ filios pauperum, & conſequatur dein re-
gnum cœleſte.

Poſtea clara uoce loquitur: Sicuti eſt tua potentia, & tuum eſt re-
gnum: ita & laus & uirtus ſit Deo patri, & filio, & ſpiritui Sancto, nunc
& in ſecula ſeculorum. Finita hac oratione, imperat duobus Abbatib.
Metropolitanus, ut ſibi barma porrigant, quæ unà cum pileo, quodam B
tegumento ſerico (quod Schirnikoiu appellant) tecta erat. Mox hanc
tradit Magno duci, cruceq́ nepotem ſignat. Magnus autem dux eam ſu
per nepotem ponit. Dein Metropolitanus inquit: Pax omnibus. Cui
diaconus: Domine oremus. tum Metropolitanus orans: Tibi unico re-
gi æterno, cui terrenum quoque regnum creditum: inclinate uos nobiſ-
cum, inquit, & orate omnia regnantem: Conſerua illum ſub protectio-
ne tua, contine illum in regno, ut ſemper bona & decentia agat: fac clare-
ſcat iuſticia in diebus ſuis, amplificationeq́ ſui dominij, & ut in trãquilli
tate eius quietè, ſine diſcordia uiuamus, in omni bonitate & puritate. &
hæc ſubmiſsius. Alta autem uoce: Tu es Rex mundi, & ſeruator anima-
rum noſtrarum: laus tibi patri, & filio, ſpirituique ſancto, nunc & in ſe-
cula ſeculorum, amen. Tandem pileum Ducalem à duobus Abbatibus
mandato ſibi allatum, Magno duci porrigit: ad hæc, cruce nepotem in
nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti ſignat. pileum porrò Magno du-
ce capiti nepotis imponente, Metropolitanus primùm, dein archiepi-
ſcopus & epiſcopi accedentes, manu ei benedicebant. His ordine pera- C
ctis, Metropolitanus, & Magnus dux, nepotem ſibi aſsidere iubẽt, pau-
liſperq́ commorati ſurgunt. Interea diaconus Letaniam (ut uocant)
incipit, Miſerere noſtri Domine: nominans Ioannem magnum ducem.
rurſus alter chorus commemorat, magnum ducem Demetrium nepo-
tem, & alios ſecundum conſuetudinem. Finita Letania, orat Metropo-
litanus: O ſanctiſsima domina uirgo Dei genitrix. & poſt orationem
Metropolitanus & magni duces conſident. Sacerdos ſeu diaconus lo-
cum demonſtrat, in quo legebatur Euangelium, altaq́ uoce dicit: Mul-
tos annos Magno duci Ioãni, bono fideli Chriſti dilecto, Deo electo, &
Deo honorãdo, Magno duci Ioanni Baſilij Vuolodimeriç, Novuogar-
diæ & totius Ruſsiæ monarchæ, per multos annos. Sub hæc ſacerdotes
ante altare canunt: Magno duci multos annos. itidẽ in dextro ac ſiniſtro

A choro diacohi canunt, Multos annos. tādem rurſus diaconus alta uoce,
Multos annos magno duci Demetrio, bono fideli Chriſti dilecto, Deo
electo & honorādo: magno duci Demetrio Ioannis Vuolodimeriæ, Nó
vuogardiæ, & totius Ruſsiæ multos annos. Sacerdotes item apud alta-
re, & in utroq; choro intonant, Multos annos Demetrio. Quibus pera-
ctis, Metropolitanus, Archiepiſcopus, Epiſcopi, & tota congregatio or
dine, magnos duces accedunt, eosq; honorifice conſalutant. accedunt &
filij magni ducis, inclinando & ſalutando magnum ducem.

INSTITVTIONES MAGNI
Ducis iam inaugurati.

Simon Metropolitanus inquit: Domine & fili, magne dux
Demetri diuina uoluntate, auus tuus magnus dux fecit tibi
gratiam, benedixit te ducatu magno: & tu Domine & fili,
habe timorem Dei in corde tuo: ama iuſticiam, & iuſtum iu-
B dicium; obedias auo tuo magno duci, & curam de omnibus recte fide-
libus ex toto corde habeto. & nos te Dominum filium ſuum benedici-
mus, & Deum oramus pro tua ſalute. Dein Metropolitanus & magni
duces ſurgunt, Metropolitanusq; orans benedicit cruce magno duci, e-
iusq; filijs, tādem Liturgia, hoc eſt ſacro peracto, magnus dux auus ſe in
ſuam habitationem confert. Demetrius uero in ducali pileo & barma,
ex æde diuæ Virginis, magna Boiaronum caterua, filijs que comitanti-
bus, ad templum Michaelis archangeli pergit, ubi in ueſtibulo ſupra
pontem à Georgio magni ducis Ioannis filio, ter dengis aureis aſpergi-
tur (per dengam genus monetæ intellige) templum que ingreſſo, Sa-
cerdotes letaniam orantes, ſecundum conſuetudinem, cruce ei benedi-
cebant, & iuxta ſepulchra ac monumenta eum ſigno crucis ſignabant.
Dein templum egrediens, in porta à Georgio rurſus dēgis aureis aſper-
gitur. Poſt recta in templum annunciationis Mariæ progreditur, ubi
Sacerdotes pariter ei benedicebant, & à Georgio dengis ut antea aſper-
gebatur. Peractis tandem ijs, ad auum & matrem ſe contulit Demetrius.
C Acta ſunt hæc anno mundi 7006. à nato autem Chriſto 1497. die quar-
ta menſis Februarij.

Interfuerunt autem huic mandato magni ducis, & benedictioni Si-
monis metropolitani;

Tychon archiepiſcopus Roſtovuien. & Ioroslavuienſis: Nyphont
Suſdalienſis & Toruski: Vuaſian epiſcopus Tvueren. Prothaſius, Re-
ſanenſis & Muromski Afranius Columbnenſis, Ieuſimi, Sarki & Po-
donski epiſcopi.

Multi item Abbates & Priores, inter quos potiores Serapian, prior
monaſterij ad ſanctā Trinitatem, diui Sergij & Makirij, Prior monaſte-
rij ſancti Cyrilli: magnus deniq; conuentus religioſorum & Eccleſiaſti-
corū aderat. Inter prandendū, muneris quaſi loco oblatū erat cingulum
latum auro, argento, gemmis precioſis confectū, quo cingebatur. mox

Selgi quoqꝫ Pereaslavuski, hoc eſt, piſciculi ex lacu Pereaslavuienſi, ha- A
lecibus non diſsimiles, quorum & nomen habent. Ideo autem id genus
piſcium putant afferri, quód Pereaslavu nunquam ſeparabatur á Mo-
ſcovuia, uel Monarchia.

Barmai eſt ueluti torques latæ formę, ex ſerico uilloſo, extrinſecus ta-
men auro & omnis generis gemmis concinnè confectus: quem Vuolo-
dimerus præfecto cuidam Caphæ Ianuenſi profligato ademit.

Pileus ipſorum lingua Schapka dictus, quo Vuolodimerus Mono-
mach uſus eſt, & quem gemmis ornatum, aureis item laminis, quaſi qui-
buſdam ſpirulis ſubinde ſeſe uibrantibus, miré concinnatum reliquit.
hactenus dixi de principe, qui maiorem partem Ruſsiæ tenet.

Cæteras Ruſsiæ partes nunc unus Sigiſmundus Poloniæ rex, ma-
gnuſqꝫ Dux Lithvuaniæ tenet. Cæterùm cum regum Poloniæ, qui ori-
ginem ſuam ex Lithvuanis traxerunt, mentio fit, de genealogia eorum
quædam ſubiungenda uidentur.

Præfuit magno Ducatui Lithvuaniæ princeps quidam Vuitenen, B
quem cum famulus eius Gedemin, ut Polonorum annales referunt, oc-
cidiſſet, mox & ducatu & uxore potitus eſt: ex eáque inter plures alios,
præcipuos duos ſuſcepit filios, Olgird & Keſtud. Ex Keſtud natus eſt
Vuitoldus, quem aliás Vuitovudum appellant: & Anna, Ianuſij ducis
Mazovuiæ coniunx.

Vuitoldus reliquit unicam filiam Anaſtaſiam, quæ Baſilio duci Mo-
ſcovuiæ in matrimonium collocata, Sophiáqꝫ nominata eſt: ex qua na-
tus eſt Baſilius, pater magni illius Ioãnis, auus Baſilij Rhutenorum prin-
cipis, ad quem Orator miſſus fui.

Keſtud porró ab Olgird fratre in carcerem coniectus, miſerè perijt.
Vuitoldus quoque, uir, quo maiorem Lithvuania non habuit, & ex ba-
ptiſmo Alexander dictus, 1430 moritur.

Olgird Gedemini filius, ex uxore Maria, principe Tvuerenſi Chri-
ſtiana, inter alios filios Iagelonem ſuſcepit. Is regnãdi cupiditate non ſo-
lum regnum Poloniæ, ſed ipſam Hedvuigim quoqꝫ, quæ tum diadema-
te inſignita regno præfuit, Vuihelmóqꝫ duci Auſtriæ deſponſata fuit, C
atqꝫ adeó parentibus primatibuſqꝫ utriuſqꝫ regni conſentientibus, an-
te nubiles annos Regio more cum eo concubuiſſet, affectabat: miſsiſqꝫ
mox in Poloniam Oratoribus ſuis, regnum & Hedvuigim uxorem ex-
petit. Vt autem Polonos in ſuam ſententiam pertraheret, uotíque com-
pos fieret, inter alia fidem ſe Chriſti uná cum fratribus ſuis, ducatibus
item Lithvuaniæ & Samogithiæ ſuſcepturum pollicetur: alijſqꝫ id ge-
nus promiſsionibus, Polonos in ſuam ſententiam permouit, ut Hed-
vuigis horum authoritate adducta, atqꝫ etiam inuita, reſciſſo priore ma-
trimonij fœdere, illi nuberet. quo facto, Iagelo ipſe continuó Vuladiſ-
lai nomine accepto baptiſatur, in Regem coronatur, nuptijſque pera-
ctis Hedvuige uxore anno Domini 1386 potitur. qua tamen non longè
póſt primo in partu mortua, Annam comitem Celeiæ duxit uxorem: ex
quá

A qua ſuſcepit unicam filiam Hedvuigim, deſponſatam Friderico iuniori Brandenburgenſi. Duxerat & anum quandam: qua pariter mortua, Rhutenam Andreæ Ioãnis ducis Chiovuienſis filiam Soncam, quę poſt aſſumpto ritu Romano, Sophia appellata eſt, duxit: ex eaq́ ſuſcepit Vuladiſlaum & Caſimirum filios.

Vuladiſlaus patri in regno ſucceſsit, inq́ Hungariæ regem, ſubmoto legitimo hærede, Alberti regis defuncti filio Ladiſlao poſthumo, coronatus, ad Vuarnamq́ lacum poſta Thurcis oppreſſus eſt.

Caſimirus, qui tum magnum Lithvuaniæ ducatũ tenebat, & qui Ladiſlao poſthumo ſimiliter regnum Bohemiæ, forte fratris exemplo ductus, adimere uoluit, fratri in regno Poloniæ ſucceſsit. dein eius Ladiſlai, Hũgariæ & Bohemiæ regis ſororem Eliſabetham in uxorem duxit: ex qua ſuſcepit filios, Vuladiſlaum Hungariæ & Bohemiæ regem, Ioannem Albertum, Alexãdrum, Sigiſmundum, Poloniæ reges: Fridericum Cardinalem, & Caſimirum, qui in Sanctorum numerum relatus eſt.

B Vuladiſlao erat Ludouicus filius, & Anna filia. Ludouicus in regno ſucceſsit: Maria Philippi regis Caſtellæ, archiducis Auſtrię, filia in uxorem ducta, à Thurcis in Mohacz anno 1526 oppreſſus eſt.

Anna FERDINANDO, Romanorum, Hungariæ & Bohemiæ regi, archiduci Auſtriæ nupſit: quatuor filijs, & undecim filiabus ex ea ſuſceptis, Pragæ tandem in puerperio, anno Domini 1547 moritur.

Ioannes Albertus ſine coniuge obijt.

Alexander Helenam, Ioannis magni ducis Moſcovuiæ filiam, duxit uxorem: ſine liberis tamen deceſsit.

Sigiſmundus ex priore uxore Barbara, Stephani comitis Zepuſienſis filia, ſuſcepit Hedvuigin, Ioachimi Brandenburgenſis Electoris coniugem. Ex poſteriore Bona, filia Ioãnis Sfortiæ ducis Mediolani & Barij, ſuſcepit Sigiſmundũ ſecundũ Polonię regem, magnũ Lithvuanię ducem: qui Elizabetham FERDINANDI Romanorum, Hungariæ & Bohemiæ regis, &c. filiam, anno 1543. ſexta die Maij uxorem duxit. quæ tamen immatura morte, & ſine prole, anno 1545. die Iunij decimaquinta deceſsit.

C Duxit deinde Barbaram, ex domo Radauilorum: quæ ante Gaſtoldo Lithvuano nupta fuerat, inuitis parentibus: & ſubditis hoc matrimonium tam indigne ferentibus, ut rebellio eorum iam cœpta, in perniciosam ſeditionẽ abijſſet, ſi FERDINANDVS rex iniurias filię illatas ulciſci, quàm earum memoriam deponere maluiſſet. Hac uero mortua, idem Sigiſmundus ad redintegrandam cum Ferdinando coniunctionem & affinitatem conuerſus, coniugio ſibi copulauit Catharinam, germanam ſororem Eliſabethæ, quam Franciſcus dux Mantuæ uiduam reliquerat. Nuptiæ celebratæ ſunt Cracouiæ, 31 Iulij, anno 1553. Vtranq́ ſororem ego, tanquam Magiſter ſeu Præfectus Curiæ, ad ſponſum deduxi.

Semouites Mazouię dux, ex Alexãdra Iagelonis ſorore ſuſcepit multos filios, filiasq́. Filij ſine liberis deceſſerũt. Ex filiabus Czimburgis nupſit

pſit Arneſto Auſtriæ archiduci, ex eo'q; genuit Fridericum Romano- A
rum Imperatorem, patrem Maximiliani Imperatoris. Maximilianus ge-
nuit Philippum, Hiſpaniarum regem: Philippus CAROLVM V. & FER-
DINANDVM, Romanorum Imperatores.

Ovuka Vuoleslao, Theſinenſi duci, in matrimonium collocata eſt.

Amulia, Vuoguslao Stolpenſium duci, qui nunc Pomeraniæ dux appellatur, nupſit.

Anna uero, Michaeli duci Lithvuaniæ: Catharina innupta obijt.

Porro Olgird atq; Iagelonis fratres, nepotes'q;, item filiarum eiuſdem liberos, Keſtudis deniq; Caſimiri, aliorum'q; Regum poſteros, ſi quis or dine receſere uellet, in immenſum tam numeroſa proles excreſceret: quę tamen ut ſubito aucta eſt, ita nunc in uno regis Poloniæ iam mortui filio, Sigiſmundo ſecundo Poloniæ rege, maſculinus ſexus reſidet.

Quoniam autem in mentionem poſteritatis Gedemini, & regum ex ea ſtirpe incidimus, haud abs re uiſum eſt, ſi quæ regnantibus Vuladiſlao Hungariæ & Boemiæ, ac eius fratre Sigiſmundo Poloniæ regibus B
(Caſimiri filijs) euenerunt, ſubijceremus.

Poſteaquã Vuladislaus regno Hungariæ, concedente, & ius ſucceſſionis ſibi reſeruante Maximiliano Romanorum Imp. potitus eſſet, & unicam tantum filiam iam conſeneſcens haberet: Maximilianus, quo ius ſucceſsionis aliqua arctiore cõiunctione cõfirmaretur, cum Vuladislao de matrimonio inter alterum nepotum ſuorum ex filio ſuo Philippo Hiſpaniarum rege, & Anna Vuladislai filia contrahendo, tractare cœpit. Nam Annæ nuptias perdite ambiebat Ioannes Zapolitanus, filius Stephani Scepuſienſis comitis: cuius ſumma fuerat apud Mathiam regem, atq; adeo apud ipſum Vuladislaum authoritas. Vehementer adnitente matre uidua, quæ primarios quoſq; uiros in Comitatibus & prouincijs Hungariæ, muneribus atq; ſtipendijs annuis (quæ ſua lingua largalaſs uocant) ineſcatos, & ad quæuis obſequia obnoxios tenebat: nihil dubitans, quin horum ſtudijs & ſuffragationibus, & matrimonium iſtud filio conficeret, & per hoc eidem regnum pararet. quibus mulieris machinationibus ingens deinde momentum addidére nuptiæ, quæ inter eius C
filiam, Ioannis ſororem, & Sigiſmundum Poloniæ regem factę ſunt. His rebus animaduerſis, Maximilianus hoc magis ſibi, quod de matrimonio inter nepotem ſuum & Annam inſtituerat, urgẽdum eſſe ratus, cum exploratum haberet, Vuladislaum idem cupere, ſed factione & ſtudijs eorum qui Ioanni Zapolitano deuincti erant, impediri: aleam ſibi iaciendam, & Hungariam armis tentandam eſſe putauit. quo in bello ego primum militiæ tyrocinium feci. Sed cum hoc in armorum ſtrepitu Ludouicũ Vuladislao naſci cõtigiſſet, interpoſitis primum inducijs, ad ſolidiorẽ pacẽ deuẽtũ eſt: quę deinde huc exijt, ut Vuladislaus cũ filio iã coronato, & filia, ac huius frater Sigiſmũdus Poloniæ rex Viennã ad Maximilianũ uenirent: ubi factis cum Anna ſpõſalibus, & extinctis omnib. ſimultatibus, & ſuſpicionibus, quibus ob ambitionem Ioãnis Zapolitani

indulge-

A indulgebatur, principes iſti perpetuo fœdere ſunt coniuncti. Sic autem Sigiſmundus rex tum Maximiliano Imp. ſatisfecit, ſeq; approbauit, ut idem aliquando me audiente diceret: Se cum hoc rege, quacunq; intendat, & ad ſuperos, & ad inferos eſſe iturum. De Ludouico uulgò dictum eſt, quòd immaturo partu editus, immatura ætate uxori iunctus & barbatus fuerit: ac regno quoq; immaturus, immaturam mortem obierit. His uerò addi poteſt, quòd mors eius regno Hungariæ, & omnibus uicinis, non minus immatura quàm acerba fuerit. Etſi uerò ſalutaribus conſilijs deſtituebatur Ludouicus, tamen optima eum in patriam & ſubditos ſuos mente & affectione fuiſſe, & quibus ea ſeruarentur rationibus quæſiſſe, conſtat. Nam ubi cognouiſſet, Solimanum poſt Belgradum captum, nouam & formidabilem expeditionem aduerſus ſe moliri, miſerat adoleſcens Curiæ ſuæ magiſtrum Polonum cognomento Trepca, ad patruum ſuum regem Sigiſmundum: ſummis precibus oratum atq; obteſtatum, ut ne ad regni ſui confinia accedere, ac ſecum capiendorum

B conſiliorum cauſa cōuenire grauaretur. Sed cum hoc præciſe recuſatum eſſet à Sigiſmūdo, Trepca cum lachrymis dixiſſe fertur: Nepotem tuum rex nunquā deinde uidebis, nec ullam ab eo legationem audies. Idque ſic euenit. Nam rege Sigiſmundo ab Hungariæ finibus religionis prætextu longius ad Gedanum in Pruſsiam abeunte, nepos eius unà cum eodem Trepca, illa funeſtiſsima clade, quam à loco Mohacienſem uocāt, eſt abſorptus. Sed nunc ad Moſcos redeo.

Baſilio Ioannis de uxore ducenda deliberanti, conſultantique, uiſum tandem fuit, ut potius ſubditi alicuius filiam, quàm externam duceret: tum ut maximis parceret ſumptibus, ſimul ne uxorem peregrinis moribus diuerſaq; religione imbutam haberet. Huius autem conſilij Georgius cognomento Paruus, principis & theſaurarius & conſiliarius ſummus, author fuit. Putabat enim, principem, filiam ſuam uxorem ducturum. Sed tandem publico de conſilio, Boiaronum filiæ numero mille & quingentæ, cum in unum locum conductæ eſſent, ut ex illis quam uellet, eligeret: delectu princeps habito, Salomeam, Ioannis Sapur Boiaronis

C filiam, contra Georgij opinionem in uxorem elegerat. Ex ea porrò cum ad unum & uiginti annos liberos non ſuſcepiſſet, ſterilitate uxoris offenſus, eam eo anno quo nos Moſcovuiam ueneramus, nimirum 1526. in monaſterium quoddam in Suſdali principatu intruſit: huic Metropolitanus in monaſterio lachrymanti, eiulantiq;, capillis primum abſciſsis, cum cucullam porrexiſſet, eam ſibi inijci hæc adeo non patiebatur, ut apprehenſam, in terramq; proiectam cucullam pedibus calcauerit. qua rei indignitate, Ioannes Schygona, unus ex primarijs conſiliarijs, commotus, eam non ſolum acriter obiurgauit, ſed flagello cecidit, ſuperaddens: Tu ne uoluntati Domini reſiſtere audes? illiusq; iuſſa capeſſere moraris? Hunc Salomea cum interrogaret, qua ſe authoritate cæderet? Mandato Domini, cum reſpondiſſet: animo illa tum fracto coram omnibus, quòd cucullam inuita atque coacta induat, proteſtatur, tantæq; iniuriæ ſibi illatæ Deum ultorem inuocat. Salomea itaque in monaſterium coniecta,

d cum pri-

cum princeps Helenam filiam Knes Baſilij Lintzkij Cæci,iam'q; uita de- A functi,fratris inquam ducis Michaelis Lintzkij,qui tum captiuus detinebatur,uxorem duxiſſet: continuo' fama exoritur, Salomeam grauidam, propeq; partum eſſe.rumorem confirmabant duæ matronę,primorum conſiliariorum, Georgij parui theſaurarij, & Iacobi Mazur cubicularij,uxores:aiebant'q; ſeſe ex ore ipſius Salomeæ audiuiſſe,ut quæ grauidam ſe,& prope partum eſſe fateretur. Qua re audita, grauiter commotus princeps,utramq; à ſe repulit: alteram, Georgij uxorem, etiam uerberibus affecit,quo'd tempeſtiuius de hac re ad ſe non retuliſſet. Mox ut rem compertam haberet, Theodericum Rack conſiliarium, & Potat ſecretarium quendam,ad monaſterium in quo detinebatur,mittit:illis'q;, ut ueritatem rei diligenter inquirerēt,demandat. Quidā nobis tum Moſcovuiæ exiſtentibus,ſanctè affirmabant,Salomeam filium Georgiū nomine peperiſſe:nemini tamen infantem oſtendere uoluiſſe. Quin cognoſcendæ ueritatis gratia,quibuſdam ad ſe miſsis,dicitur reſpondiſſe,indignos illos eſſe,quorum oculi infantem uiderent: dum in ſuam Maieſtatem ueniret,matris iniuriam ulturum.quidam uero' eam peperiſſe,conſtanter negabant. Ambigua itaque ea de re eſt fama.

Baſilij porro' Linczkij ex Lithvuania profugi filiam,cur uxorē duxerit princeps,duas cauſas,prę terquam quo'd ſe ex ea liberos ſuſcepturum ſperabat,fuiſſe accepi: tum quo'd ſocrus genus ſuum duxiſſet ex familia Petrovuitz, quæ magni quondam nominis in Hungaria erat, Græcorum'que fidem ſequebatur: tum quo'd Michaelem Linczkij, ſingulari dexteritate ac rara quadam fortitudine uirum, patruum liberi habituri eſſent. Habebat etenim princeps duos germanos fratres ſuperſtites, Georgium & Andream: atque ideo ſi forte' liberos ex aliqua alia uxore ſuſciperet, eos fratribus uiuentibus,parum tutos fore in regni adminiſtratione putabat. Michaele autem in gratiam recepto, libertateq; donato, filios ex Helena ſuſceptos, authoritate patrui in maiore quiete futuros non dubitabat, de cuius liberatione nobis præſentibus tractabatur: quem etiam uinculis ſolutum,liberis'q; cuſtodijs honeſte' mandatum, uidimus tandem libertate donatum, interq; cæteros Kneſos teſtamento a' principe nominatum, tutorem deniq; nepotum ſuorū Ioannis & Georgij inſtitutum fuiſſe. Sed poſtea principe mortuo, cum uiduam regium thorum continuo' cum quodam Boiarone cognomento Ovuczina contaminantem, inq; mariti fratres uinculis conſtrictos ſæuientem, crudelius'que imperantem uideret, eam, ut honeſtius & ſanctius uiueret, aliquoties ſola pietate ac honeſtate adductus admonuerat: ſed huius illa admonitionem adeo' moleſte' impatienterq; tulit, ut mox qua ratione e' medio tolleretur, conſilium quæreret. cauſa'q; reperta, Michaelem aiunt continuo' proditionis crimine fuiſſe inſimulatum, atque in carceres rurſus coniectum, miſere' tandem perijſſe: uiduam quoque non ita diu po'ſt ueneno ſublatam, Ovuczina uero' adulterum in partes diſſectum fuiſſe. Matre itaque e' medio ſublata, maior natu filius Ioannes, 1528. anno natus, in regno ſucceſsit.

RELI-

RELIGIO.

A R Vſsia ut cœpit, ita in hunc uſq; diem in fide Chriſti ritu Græco perſeuerat. Habuit Metropolitanum, quondam reſidentem in Chiovuia, dein in Vuolodimeria, nũc uero in Moſcouuia. Poſt, cum Metropolitæ ſeptimo quoq; anno Rufsiam Lithvuanorum imperio ſubiectã inuiſerent, exactisq; nummis inde redirent, hoc Vuitoldus, ne uidelicet prouinciæ ſuę argento exhaurirentur, ferre noluit. Conuocatis itaq; epiſcopis, proprium Metropolitanũ conſtituit, qui nunc Vuilnæ, metropoli Lithvuaniæ, ſuam ſedem habet: quę etſi Romanum ritum ſequatur, plura tamẽ templa Ruthenici, quàm Romani ritus, in ea cernuntur. Cæterùm metropolitæ Rhuteni authoritatem ſuam à patriarcha Conſtantinopolitano habent.

Rhuteni in Annalibus ſuis apertè gloriantur, ante Vuolodimerum & Olham, terram Rufsiæ eſſe baptizatam & benedictã ab Andrea Chriſti apoſtolo, quẽ ex Græcia ad oſtia Boryſthenis ueniſſe ipſi affirmant: & aduerſo flumine ad montes, ubi nũc Chiovuia eſt, nauigaſſe, atq; ibi o-
B mnẽ terrã benedixiſſe & baptizaſſe: crucẽ ſuam illic collocaſſe, prædixiſſeq; magnã ibi Dei gratiã, multasq; Eccleſias Chriſtianorũ futuras. Poſt inde uſq; ad fontes Boryſthenis perueniſſe in Vuolok lacum magnũ, & per fluuium Lovuat deſcendiſſe in Ilmer lacum: unde per fluuium Vuolchovu, qui ex eodem lacu fluit, Novuogardiam: inde fluuio eodem in Ladoga lacum, & Heua flu. atq; in mare uſq; quod ipſi Vuaretzkoiæ appellant, nos Germanicum, inter Vuinlandiã & Livuoniam, Romam nauigando perueniſſe. Poſtremò in Peloponneſo propter Chriſtum, ab Ago Antipatro crucifixum fuiſſe. Hæc Annales ipſorum.

Eligebantur quondam Metropolitę, item Archiepiſcopi, conuocatis omnibus Archiepiſcopis, Epiſcopis, Abbatibus & Prioribus monaſteriorum. inquirebatur uir ſanctioris uitæ per monaſteria & heremos, eligebaturq;. Hunc uerò principem aiunt ad ſe certos conuocare ſolere, atque ex eorum numero unum ſuo iudicio deligere. Erat eo tempore, cum Cæſaris Maximiliani Oratorẽ Moſcouuiæ agerẽ, Bartholomæus Me-
C tropolita, uir ſanctæ uitæ: cumq; princeps uiolaſſet iuramentum, per ſe & ipſum Metropolitam duci Semeſitz præſtitum, & alia quædam deſignaſſet, quæ uidebantur contra authoritatem illius eſſe, acceſsit principem, & inquit: Dum omnem authoritatẽ tibi uſurpas, ideo officio meo præeſſe non poſſum. Porrectoq; ſibi baculo ſuo, quem in modum crucis ferebat, officium reſignat. Princeps baculum cum officio ſine mora ſuſcipit, atq; pauperem cathenis uinctum, continuò Bielogeſero mittit. Aiunt hunc ibi aliquandiu in uinculis fuiſſe: liberatum tamen poſt, priuatum que, in monaſterio reliquum uitæ exegiſſe. Huic metropolita Daniel quidam XXX ferè annos natus, homo corpore robuſto atq; obæſo, facie rubenti, ſucceſsit: qui ne uentri magis quàm ieiunijs, uigilijs ac orationibus deditus uideretur, quoties actum publicum eſſet celebraturus, ſulphuris fumo tum faciem, ut impalleſceret, inficere, atq; ita pallore imbutus, in publicum prodire ſolebat.

Sunt & alij duo Archiepiſcopi in dominio Moſci, in Nouuogardia, A ſcilicet Magrici & Roſtoff, item Epiſcopi Tvuerenſis, Reſanenſis, Smo lenſis, Permiæ, Suſdali, Columnæ, Czernigovuiæ, Sari. Hi omnes Metropolitæ Moſcovuitico ſubiecti ſunt. habent autē ſuos prouentus certos ex prædijs, & alijs extraordinarijs, ut uocant, accidentalibus: caſtra autem, ciuitates, aut ullam adminiſtrationē ſecularem (ut uocant) non habent: carnibus perpetuò abſtinent. Abbates duos tantùm in Moſcovuia eſſereperi: Priores uerò monaſteriorum plurimos, qui omnes arbitrio ipſius Principis, cui nemo reſiſtere audet, eliguntur.

Priores quomodo eligantur, ex cuiuſdam Varlami, Prioris Huttenienſis monaſterij, anno 7034. inſtituti, literis, ex quibus capita rerū duntaxat excerpſi, apparet. Principiò fratres alicuius monaſterij, Magno duci ſupplicant, ut idoneum Priorem eligat, qui eos diuinis præceptis inſtituat. Electus autem, priuſquam confirmetur à Principe, cogitur ſe iuramento atque inſcriptione obſtringere, quòd uelit in eo monaſterio iuxta ſanctorum patrum conſtitutionem piè & ſanctè uiuere: omnes Officia- B les iuxta maiorum conſuetudinem, cōſentientibus etiam ſenioribus fratribus, aſſumere: ſingulis officijs fideles præficere, atque commodum monaſterij diligenter procurare: de negotijs & rerum cauſis, cum tribus aut quatuor ſenioribus deliberare, factaque deliberatione, negotium ad totum Collegium fratrum referre, atque eorum communi ſententia de rebus decernere, conſtituereque: non lautius priuatim uiuere, ſed in eadem menſa perpetuò eſſe, & communi cibo cum fratribus uti: omnes cenſus & reditus annuos diligenter colligere, ac in theſaurum monaſterij fideliter reponere. Hæc ſub magna pœna, quā ſibi infligere Princeps poteſt, item priuatione officij, ſeruaturum ſe promittit. Obſtringunt ſe iuramento quoque ipſi ſeniores fratres, prædicta omnia ſeſe ſeruaturos, ac Priori inſtituto fideliter & ſedulò obtemperaturos.

Sacerdotes ſeculares ut plurimùm cōſecrantur hi, qui diu apud eccleſias tanquam diaconi ſeruierunt. In diaconum autem nemo conſecratur, niſi coniugatus. unde plerunque & nuptias celebrare, & in gradum Diaconatus ſimul ordinari ſolent. Si uerò ſpōſa alicuius diaconi malè audit, C tum in diaconum, niſi integræ famæ uxorem duxerit, non conſecratur. Mortua coniuge, ſacerdos à ſacris obeundis prorſus ſuſpenditur: ſi caſtè tamen uiuit, officijs ac alijs rebus diuinis, cum cæteris eccleſiæ miniſtris, choro tanquam miniſter intereſſe poteſt. Erat quidem antea conſuetudo, ut uidui caſtè uiuentes, ſine reprehenſione ſacra peragerēt. Sed nunc mos inualuit, ut nullus uiduorum ad ſacra facienda permittatur, niſi monaſterium aliquod ingrediatur, iuxtaque regulam uiuat.

Quicunque ſacerdos uiduus, ad ſecundas nuptias, quod cuique liberum eſt, tranſierit, is nihil habet cum clero commune: item nullus ſacerdotum aut ſacra obire, aut baptizare, aut alio quouis fungi munere audet, niſi diacono præſente.

Sacerdotes in eccleſijs primum tenent locum. Et quicunque illorum contra religionem aut officium ſacerdotale quauis ratione fecerit, iudicio ſpiri-

A cio ſpirituali ſubijcitur. Si uerò furti aut ebrietatis accuſatur, aut in aliud
id genus uicij inciderit, à ſeculari magiſtratu, ut uocant, punitur. Vidi-
mus Moſcovuiæ ebrios ſacerdotes publicè uerberari: qui aliud nihil
querebantur, quàm ſeſe à ſeruis, & non à Boiarone cæſos eſſe.

Paucis retroactis annis, quidam Principis locum tenens, ſacerdotem
in furto deprehenſum, laqueo ſuffocari fecit. quã rem Metropolita gra-
uiter ferens, ad principem defert. Accerſitus locumtenens, principi re-
ſpondit: Iuxta antiquum patriæ morem, furem, non ſacerdotem ſe ſu-
ſpendiſſe. atque ita ille impunè dimiſſus fuit.

Si ſacerdos queritur coram laico iudice, ſe à quopiam laico eſſe cęſum,
(offenſiones etenim omnes, ac iniuriarum genera, ad ſeculare iudicium
ſpectant) tum iudex, ſi fortè cognouerit hunc ab illo laceſſitum, aut qua-
uis iniuria prius affectum fuiſſe, ſacerdotem punit.

Sacerdotes plerunque ex contributione curialium ſuſtinentur, aſſi-
gnanturque illis domunculæ cum agris & pratis, unde uictum ſuis aut
B famulorum manibus, inſtar uicinorum quæritant. Pertenues habent
oblationes: aliquando eccleſiæ pecunia datur ad uſuram, de centum de-
cem, eamq; ſacerdoti porrigunt, ne ſuis illum alere ſumptibus cogantur.
Sunt etiam quidam, qui liberalitate principũ uiuunt. Certè non multæ
parochiæ reperiuntur, prædijs ac poſſeſsionibus dotatæ: exceptis epi-
ſcopatibus, & quibuſdam monaſterijs. Nulla parochia, ſeu ſacerdotium
confertur cuipiam, niſi ſacerdoti. In ſingulis autem templis unicum tan-
tùm altare, & in dies ſingulos unicum quoque ſacrum faciendũ putant.
Rariſsimè templum reperitur ſine ſacerdote, qui ter in hebdomada tan-
tùm ſacra peragere obſtringitur.

Veſtitum propè laicorum habent, extra piretum paruum, & rotun-
dum, quo raſurã tegunt, pileum amplum contra calorem & imbres ſu-
perimponentes: aut pileo oblongo ex caſtorũ pilis, colore griſeo, utun-
tur. Omnes, baculos quibus innituntur, deferunt, Poſſoch dictos.

Monaſterijs præſunt, ut diximus, Abbates & Priores: quorum hos
Igumenos, illos uerò Archimandritas uocant. Habent ſeueriſsimas le-
C ges ac regulas: quæ tamen ſenſim labefactæ, iacent. Nullo ſolatij genere
uti audent. Cithara, aut aliud muſices inſtrumentum, ſi apud aliquem
repertum fuerit, grauiſsimè punitur. Carne perpetuò abſtinent. Om-
nes, non ſolùm principis mandato, ſed & ſingulis Boiaronibus à princi-
pe miſsis parent. Interfui, quum prouiſor meus à Priore quodam rem
certam peteret: quam cum continuò non dediſſet, uerbera minabatur:
quo audito, e ueſtigiò rem petitam attulit. Sunt plures, qui ex monaſte-
rijs in heremum ſe conferunt, ibique tuguriola faciunt, quæ aut ſoli, aut
cum ſocijs incolunt: uictum ex terra & arboribus quærunt, nimirum ra-
dices, & alios arborum fructus. Hi autem Stolpniki appellantur. Stolp
etenim columna dicitur. Domunculas autem anguſtas, & in altum ere-
ctas, columnis ſuſtinent.

Metropolita, Epiſcopi, & Archiepiſcopi, quamuis carnibus perpe-
tuò abſtinent: tamẽ cum inuitant hoſpites laicos, aut ſacerdotes, eo tem-

pore quo carnibus ueſcuntur, habent hanc prærogatiuam, ut carnes illis A in ſuo conuiuio apponant, quod Abbatibus & Prioribus prohibitũ eſt.

Mitras Archiepiſcopi, Epiſcopi, & Abbates nigras & rotũdas ferũt: ſolus aũt Epiſcopus Novuogardienſis albam bicornẽ, more noſtro fert.

Veſtes quotidianæ Epiſcoporum ſunt, ſicut aliorum monachorum: niſi quod aliquando ſericeas ferunt, & præſertim pallium nigrum, quod habet à pectore in utramque partem tres fimbrias albas, inflexas inſtar riuuli fluentis: in ſignificationem, quod ex corde & ore illorum fluunt riuuli doctrinę fidei, & bonorum exemplorum. Hi ferunt baculum, quo innituntur, quem gentiliter Poſſoch appellant, in modum crucis. Epiſcopus Novuogardienſis album fert pallium. Cæterum Epiſcopi duntaxat circa res diuinas, at ipſam religionem piè procurandã ac promouendam ſunt occupati: rem autem familiarem, & alia publica negotia, officialibus adminiſtranda committunt.

Habent in Catalogo certos Romanos Pontifices, quos inter ſanctos uenerantur: alios uero, qui poſt illud ſchiſma fuerunt, execrantur, tanquam eos qui ab Apoſtolorum ſanctorumq́ꝫ patrum, & ſeptem Conciliorum ordinationibus defecerint, & tanquã hæreticos & ſchiſmaticos appellant: eoſdemq́ꝫ maiori odio proſequuntur, quàm ipſos Mahumetanos. Dicunt enim, ſeptimo generali Concilio concluſum eſſe, ut ea quę in præcedentibus conſtituta ac determinata erant, in poſterum quoque firma, rata & perpetua eſſent: nec unquam poſthac cuiquam licere aliud Concilium aut indicere, aut accedere, ſub pœna anathematis. & hoc ſeuerisſime ſeruant. Erat quidam Metropolitanus Ruſsiæ, qui ad inſtantiam Eugenij Papę Synodum acceſſerat, ubi & Eccleſiæ erant unitæ: reuerſus in patriam capitur, omnibus bonis ſpoliatur, atq́ꝫ in carceres conijcitur: ex quibus tandem euaſit.

Inter nos & illos fidei diuerſitatem eſſe, licet ex literarum exemplo cognoſcere, quas Ioannes Metropolita Ruſsiæ ad Archiepiſcopum, ut ipſi dicunt, Romanum, dederat, ut ſequitur:

Dilexi decorem tuum domine ac pater beatiſs. Apoſtolica ſede ac uo- C catione digniſs. qui ex remotis reſpicis ad humilitatem & paupertatẽ noſtram, & alis dilectionis foues nos, & ſalutas nos ſicuti tuos ex charitate, & interrogas ſpecialiter de noſtra fide uera & orthodoxa: de qua etiam audiens, ut nobis beatitudinis tuæ Epiſcopus retulit, admiratus es. Et quia tantus es, & talis Sacerdos, propterea ego pauper ſaluto te, honorando caput tuum, & deoſculando manus tuas & brachia. Sis lætus, & à ſuprema Dei manu protectus: & det Dominus omnipotens tibi, tuis ſpiritualibus & nobis, ordinem bonum. Neſcio unde exortæ ſunt hæreſes, de uera ſalutis & redemptionis uia; & mirari ſatis non poſſum, quis diabolorum tam malus ac inuidus, tam ueritati inimicus, ac mutuæ beneuolentiæ aduerſarius fuerit, qui fraternam noſtram charitatem à tota Chriſtiana congregatione alienauit, dicens, nos non eſſe Chriſtianos. Nos profectò, Chriſtianos uos ex Dei benedictione ab initio cognouimus, licet in omnibus fidem Chriſtianam non ſeruetis, & in mul-

A tis diuerſſitis: idquod ex ſeptem magnis Synodis oſtendam, in quibus fides orthodoxa & Chriſtiana inſtituta eſt, ac prorſus cõfirmata, in quibus etiam tanquam ſeptem columnis ſapientia Dei domum ſibi ædificauit. In his præterea ſeptem Synodis, omnes Papæ digni ſunt habiti cathedra S. Petri, quia nobiſcum ſentiebant. In primo autem Synodo erat Syluester Papa, in ſecunda Damaſus, in tertia Cœleſtinus, in quarta beatiſſimus Papa Leo, in quinta Vigilius, in ſexta Oaphanius, uir honorandus, & in Sacris ſcripturis doctus: in ſeptima S. Papa Adrianus, qui miſit primus Petrum Epiſcopum & Abbatem monaſterij ſanctæ Sabæ: unde poſtea exortæ ſunt diſſenſiones inter nos & uos, quæ pullularunt præcipue in antiqua Rama. Sunt profecto mala multa, quæ à uobis contra leges diuinas, ac ſtatuta committuntur: de quibus pauca ad charitatem tuam ſcribemus. Primum, de ieiunio ſabbathi, contra legem obſeruato: ſecundo de ieiunio magno, in quo ſeptimanam abſcinditis, & carnes comeditis, ac propter carnium uoracitatẽ homines ad uos allicitis. Item,
B qui ſacerdotes ſecundum legem ducunt uxores, illos uos reijcitis. Item qui à presbyteris in baptiſmate inuncti ſunt, illos uos iam denuo inungitis, dicentes, illa ſimplicibus ſacerdotibus facere non licere, ſed ſolis epiſcopis. Item de azymis malis, quæ manifeſtè Iudaicum ſeruitium ſeu cultum indicant. Et quod eſt caput omnium malorum, ut quæ confirmata ſunt per S. Synodos, ea uos cœpiſtis permutare & peruertere, dicentes de ſpiritu ſancto, quod non tantum à patre, ſed & à filio procedat: & multa alia maiora, de quibus tua beatitudo ad Patriarcham Conſtantinopolitanum, fratrem ſuum Spirituale, referre, & omnem diligentiam adhibere deberet, ut aliquando tollerentur iſti errores, & ut unanimes eſſemus in concordia Spirituali, ſicut dicit ſanctus Paulus, informans nos: Oro uos fratres propter nomen Domini IESV CHRISTI, ut idem ſentiatis, & dicatis, & non ſit inter uos diſcordia, & ſitis in eodem intellectu fortificati, & in eadem cogitatione. De iſtis ſex exceſſibus, quantum potuimus, ad uos ſcripſimus: deinceps & de alijs ſcribemus
C charitati tuæ. Si enim ita res ſe habet, ſicuti audiuimus, agnoſces ipſe nobiſcum, tranſgredi per uos Canones ſanctorum Apoſtolorum, & inſtituta magnarum ſeptem Synodorum, in quibus erant omnes ueſtri primi Patriarchæ, & concorditer dicebant, quod uerbum ueſtrum eſſet unum. Et quod manifeſtè erratis, nunc palàm redarguam. In primis de ieiunio ſabbathi, uidetis quæ de iſto S. Apoſtoli docuerunt, quorum doctrinam habetis. & maximè beatus Papa Clemens, primus poſt ſanctum Petrum apoſtolum, ita ſcribit ex ſtatutis Apoſtolorum, ut eſt in Canone LXIIII, de ſabbatho dicens: Si Eccleſiaſticus inuentus fuerit, qui die Dominico uel ſabbatho ieiunaret, prҽter ſabbathũ magnũ, degradetur: ſi autem ſecularis homo fuerit, excommunicetur, & ab Eccleſia ſeiungatur. Secundum erat de ieiunio, quod uos corrumpitis. Eſt Iacobitarum & Armeniorum hæreſis, qui lacte & ouis in ſancto ieiunio magno utuntur. quis enim uerus Chriſtianus audet ita facere & cogitare? Legite Canones ſextæ magnæ Synodi, in qua Oaphanius Papa ueſter,

ca prohibet. Nos profectò, cum reſciueramus, in Armenia, & alijs qui- A
buſdam locis, ouis & caſeo in magno ieiunio ueſci, noſtris illico manda-
uimus, ut ab eiuſmodi cibo atque omni imolo dęmoniorum abſtinerēt:
à quibus ſi quis non abſtineret, ab Eccleſia ſepararetur: ſi ſacerdos, à ſa-
cris ſuſpenderetur. Tertius prætereà maximus eſt error & peccatum,
de coniugio ſacerdotum, quòd ab illis qui uxores habent, ſumere cor-
pus Domini renuitis: cum ſancta Synodus, quæ fuit in Gangra, ſcribat
in quarto Canone: Qui ſpernit ſacerdotem, ſecundum legem uxorem
habentem, & dicit, quòd non liceat ex manibus eius accipere Sacramen-
tum, ſit anathema. Item Synodus dicit: Omnis diaconus, uel ſacerdos
dimittens propriam uxorem, priuetur ſacerdotio. Quartum peccatum
erat inunctio, ſeu confirmatio. Non'ne ubique dicitur in Synodis: Con-
fiteor unum baptiſma, in remiſsionem peccatorum? Si ergo eſt unum
baptiſma, erit & unum chriſma, & uirtus eadem tam Epiſcopi quàm
ſacerdotis. Quintus eſt error de azymis: qui quidem error eſt princi-
pium & radix totius hæreſis, ſicuti demonſtrabo. & quanquam neceſ- B
ſe eſſet huc multas adducere ſcripturas, tamen id aliàs faciam, & in præ-
ſentiarum hoc tantùm dicam: Quia azymi à Iudæis fiunt in memoriam
liberationis eorum, & fugæ ex Ægypto: nos autem ſemel Chriſtiani ſu-
mus, nunquam in labore Ægyptiorum fuimus, & huiuſmodi Iudæo-
rum de ſabbatho, azymis, & circunciſione obſeruationes, nobis obmit-
tendas eſſe mandatum eſt. Et ſi aliquis ſequatur unum ex illis, ſicuti di-
cit ſanctus Paulus, tenetur totam legem implere, eodem Apoſtolo di-
cente: Fratres, ego accepi à Domino, quod & tradidi uobis: quia Do-
minus in qua nocte tradebatur, accepit panem, benedixit, ſanctifica-
uit, fregit, & dedit ſanctis diſcipulis, dicens, Accipite & manducate, &c.
Conſidera quid dico. non dixit, Dominus accipiens azyma, ſed pa-
nem. Quòd illo tempore nec azymi erant, nec paſcha fiebat, nec Do-
minus tunc comedebat Paſcha Iudæorum, ut daret azyma Apoſtolis,
probabile eſt per hoc, quòd Iudæorum Paſcha ſtando fit & comeditur:
quod in Chriſti cœna non fiebat, ut Scriptura dicit, Recumbentibus
eis cum duodecim: item, Et diſcipulus recubuit ſuper pectus ipſius in C
cœna. Nam quod ipſe dixit, Deſiderio deſideraui hoc Paſcha mandu-
care uobiſcum: Iudæorum paſcha non intelligit, quòd antè ſemper co-
medebat cum ipſis. Neque cum dicit, Hoc facite in meam commemo-
rationem, neceſsitatem faciendi, tanquam Iudæorum Paſcha eſſet, im-
ponit: neque azyma illis, ſed panem dat, cum dicit, Ecce panis quem e-
go do uobis. ſimiliter ad Iudam: Cui ego dabo panem intingens in ſal,
ipſe eſt traditurus me. Si autem dicitis iſtam rationem, quòd nos cele-
bramus in azymis, quia nulla eſt terreſtreitas uel commixtio in diuinis:
cur diuinitatis obliti eſtis, & ſequimini ritum Iudæorum, ambulantes
in hęreſi ipſius Iuliani, Machumeti, & Apollinaris Laodicenſis, & Pauli
Syrij Samoſatenſis, & Eutychij, & Diaſterij, aliorum'que qui erant in ſe
xta Synodo deprauatiſsimi hęretici, diabolicóq; ſpiritu repleti? Sextus
denique error eſt, de Spiritu ſancto. Quomodo enim dicitis, Credo in
Deum pa-

A Deum patrem & filium, & ſpiritum ſanctum, qui à patre & filio procedit? Mirabile eſt profectò, & horrendum dictu: quòd audetis fidem peruertere: cum ab initio per uniuerſum orbem, in omnibus Chriſtianorum eccleſijs conſtanter canatur: Credo in ſpiritum ſanctum, & Dominum uiuificantem, & à patre procedentem, qui cum patre & filio ſimul adoratur & glorificatur. Quare igitur uos non dicitis, ſicuti alij Chriſtiani omnes: ſed additiones ponitis, & nouam adducitis doctrinam? cum tamen Apoſtolus dicat: Si quis annunciauerit uobis, præter ea quæ uobis diximus, anathema ſit. Vtinam uos non incurratis iſtam maledictionem. Difficile eſt enim, & horrendum, Dei ſcripturam, compoſitam per ſanctos, permutare & peruertere. Neſcitis quàm maximus ſit error. Nam duas uirtutes, duas uoluntates, & duo principia de ſancto ſpiritu adducitis, adimentes & parui facientes eius honorem, & hæreſi Machidoniæ conformes eſtis: quod abſit. Oro, & me inclino ad ſanctos pedes tuos, ut ab huiuſmodi errorib. qui inter uos ſunt,
B ceſſes, & maximè ab azymis abſtineas. Volui etiam aliquid ſcribere de ſuffocatis & immundis animalibus, & de monachis edentibus carnes: ſed de his poſtea (ſi Deus uoluerit) ſcribam. Parce autem, propter maximam charitatem, quòd de his rebus ad te ſcripſi. An autem ſunt facienda illa quæ fiunt, interroga ſcripturas, & inuenies. Rogo te Domine, ut ſcribas ad Dominum noſtrum patriarcham Conſtantinopolitanum, & ad ſanctos Metropolitas, qui uerbum uitæ in ſe habent, & ſicut luminaria in mundo lucent. Fieri enim poteſt, ut Deus per illos ſuper huiuſmodi erroribus inquirat, emendet & conſtituat. Deinde ſi tibi uidebitur, mihi minimo inter alios omnes, reſcribas. Saluto te ego Metropolita Ruſsiæ, & alios omnes tibi ſubiectos clericos & laicos. Salutant etiam te mecum S. Epiſcopi, Monachi & Reges, magni homines. Charitas ſpiritus ſancti ſit tecum, & cum omnibus tuis: Amen.

SEQVVNTVR CANONES CVIVSdam Ioannis Metropolitæ, qui dicitur Propheta, quos raptim ut potui adſequi, adiungere uolui.

C PVERI in neceſsitate abſque ſacerdote baptiſentur. Animalia, uolucres, ab auibus uel feris laceræ, non comedantur: qui uerò comederint, aut in azymis celebrauerint, uel in ſeptuageſima carne uſi fuerint, uel animantium ſanguinem uorauerint, corrigantur.

Aues, animalia ſuffocata, non comedantur.

Rhuteni cũ Romanis in neceſsitate comedant, celebrent aũt minimè.

Rhuteni omnes Romanos non rectè baptiſatos, quia in aquã toti nõ fuere immerſi, ad ueram fidem conuertant: quibus conuerſis, non ſtatim Euchariſtia, ſicuti nec Tartaris, alijs'ue à fide ſua diuerſis, porrigatur.

Imagines antiquæ, & tabulæ, ſuper quibus conſecrationes fiunt, non comburantur: ſed in hortis, aut alio honorifico loco, ne iniuria afficiantur, aut dedecore, ſepeliantur.

Si in loco ſacro domum exædificaueris, locus ubi erat altare, uacuus relinquatur. A

Maritus monaſterium ingreſſus, ſi eius uxor alteri nupſerit, in ſacerdotem conſecretur.

Principis filia, ei qui communione in azymis, & cibis utitur immundis, non in matrimonium locetur.

Sacerdotes, hyberno tempore ex animalium, quibus ueſcuntur, pellibus, femoralia ferant.

Non confeſsi, & aliena bona haud reddentes, ad communionem non admittantur.

Sacerdotes & monachi, nuptijs chorearum tempore non interſint.

Sacerdos ſi ſciens, perſonam iam tertio expetentem matrimoniū coniunxerit, officio priuetur.

Mater filios baptizari uolens, ieiunare non ualentes, pro illis ieiunet.

Si maritus relicta priore uxore, alteram duxerit, uel uxor alteri nupſerit, ad communionem, niſi ad matrimonium redierit, non admittatur.

Nullus alienæ fidei uendatur.

Sciens cum Romanis comedens, orationibus mundis mundetur. B

Vxor ſacerdotis ab infidelibus capta, redimatur: & in matrimonium, quia uim paſſa eſt, reaſſumatur.

Mercatores & peregrini ad Romanorum partes proficiſcentes, communione non priuentur: ſed ad eandem, iniunctis quibuſdam pro pœnitentis orationibus reconciliati, admittantur.

In monaſterio conuiuia, aduocando mulieres, non habeantur.

Matrimonium non niſi publice, in Eccleſijs contrahatur.

SEQVVNTVR QVÆSTIONES Cyrilli cuiuſdam, ad epiſcopum Niphontem Nouuogardienſem.

QVid ſi homo poſt communionem, ex nimia cibi aut potus repletione euomuerit? RESPON. Quadraginta diebus ieiunando pœniteat. Si non ob repletionem, uerùm ex nauſea, C X X diebus: ſi uerò alia leui ex cauſa, minus. Sacerdos tale quiddam committens, X L diebus à diuinis & abſtineat, & ieiunet: ſin alia leui ex cauſa, per ſeptimanam ieiunet: quin medone & carne ac lacte abſtineat. Si autem tertia aut quarta poſt communionem die euomerit, agat pœnitentiam. Sin aliquis Sacramentum euomerit, centum & uiginti diebus pœniteat: ſi uerò in infirmitate euomerit, tribus diebus: uomitum uerò igni comburat, & centum Pſalmos dicat: ſi autem canis uomitum deuoraret, centum diebus ieiunet.

Si uaſa terrea, uel lignea immunda fuerint, quid faciendum? R. Orationibus mundis mundentur.

Quid pro anima defuncti faciendū? R. Det griſnam unam pro quinque Miſsis, cum fumigationibus, panibus, & tritico cocto, quod dicitur Kuthia. Sacerdos uerò habeat uinum proprium.

Quid ſi

A Quid ſi monacho infirmo, Seraphica ueſte induto, per octo dies nihil dederim ad edendum? R. Bene factum, quia erat in Angelico ordine.

Quid ſi Latinus Rhutenico ritu initiari uoluerit? R. Inter eccleſiam noſtram VII diebus: nouum illi imponatur nomen, ſingulis diebus quatuor orationes eo præſente dicantur deuotè: abluat ſe deinde in balneo, ſeptem diebus carnibus & lactarijs abſtineat, octaua die lotus ingrediatur eccleſiam. Super quo quatuor illæ orationes dicentur, mundis ueſtibus induatur, corona ſeu ſertum ſuper caput illi imponatur, chriſmate inungatur, cereus illi in manus detur: dum Miſſa peragitur, communicetur, proq; nouo Chriſtiano habeatur.

An aues, piſces, uel alia terreſtria animalia, feſtis diebus interficere liceat? R. Die Dominico, quia dies feſtus eſt, homo in eccleſiam eat; humanis uerò neceſsitatibus exigentibus, occidantur.

An Sacramentum in hebdomada Palmarum conſecratum, per totum annum ſeruare liceat? R. Seruetur in uaſe mundo: ſacerdos uerò id infirmo porrigens, parum uini addat.

B An aquam uino addere liceat, communicando infirmum? R. Sufficit uinum tantum.

An infirmis dæmoniacis, & mente captis, liceat dare Sacramentum? R. Ora illorum tantùm Sacramento tangantur.

An ſacerdoti habenti uxorem in puerperio, quemadmodum ſuper laicorum fit uxoribus, orationes dicere liceat? R. Non. nam ea in Græcia non ſeruatur conſuetudo, niſi alius non inueniatur ſacerdos.

Quid in die Exaltationis S. Crucis edendum? R. Monachi piſcibus non ueſcantur: laici uerò eadem die deoſculantes S. Crucem, carnes edere poſſunt, niſi fortè in diem Veneris aut Mercurij inciderit.

An ſacerdoti noctu cum uxore concumbenti, manè eccleſiam ingredi licet? R. Lauet prius eam partem quæ ſub umbilico eſt, eccleſiam ingrediatur, Euangelium legat: ad altare uerò accedere, uel celebrare prohibeatur. Volens autem ſacerdos diebus Solis & Martis celebrare, poterit die Lunæ cum uxore concumbere, & ſic deinceps.

C An uxorem non habenti, Euchariſtia porrigenda? R. Dummodo per integram quadrageſimã cum nupta alterius, aut bruto non coierit.

An infantuli poſt baptiſmum communicandi? R. In templo, dum ſacra peraguntur, aut ueſpertinæ preces cantantur, communicentur.

Quo cibi genere in ieiunio maiore utendum? R. Dominicis & ſabbatis diebus, piſcibus: alijs uerò Ikhri, hoc eſt, piſcium inteſtinis.

In maiori hebdomada, monachi mel edant, & bibant kvuas: id eſt, aquam acetoſam.

In conſecratione Kuthie, cerei quot ſunt incendendi? R. Pro animabus duo, tres uerò pro ſalute uiuentis.

Kuthia quomodo conficienda? R. Sint tres partes tritici cocti: quarta uerò de piſis, fabis, & cicere, pariter coctis. condiantur melle, & zacaro. adhibeantur etiam, ſi habentur, alij fructus. Kuthia autem hac, peractis exequijs, in eccleſia utantur.

Quando

Quando Bulgari, Polovuczi, & Czudi baptiſandi? R. Si quadraginta diebus antè ieiunent, & orationes mundæ ſuper illos dicantur: ſi uerò Slauus fuerit, octo tantùm diebus ieiunet. Baptiſans autem puerum, manicas bene ſuccingat, ne dum immergit puerum, de lauacro baptiſmatis in ueſte aliquid remaneat. Puerpera quoque à partu quadraginta diebus, templum non ingrediatur. A

An mulier poſt menſtrua, communicanda? R. Non communicetur, niſi prius ſit lóta.

An liceat ingredi habitaculum puerperæ? R. In locum ubi mulier peperit, nemo ante triduum ingrediatur. Quemadmodum enim alia immunda uaſa, diligenter lauanda: ita habitationem illam orationibus eſſe prius mundandam.

An poſt occaſum ſolis ſepeliendum? R. Occaſo iam ſole, nemo ſepeliatur: eſt enim hæc mortuorum corona, uidere ſolem antequam ſepeliantur. Plurimùm autem meretur, qui oſſa mortuorum & imagines antiquas condit.

An liceat marito, circa feſtum Paſchæ ſumere Euchariſtiã? R. Si cum uxore per quadrageſimam non concubuerit. Item, qui dentibus die Paſchæ ouum attigerit, aut ex cuius gingiua ſanguis manauerit, eadem die à communione abſtineat. B

An liceat marito, proxima poſt communionem nocte cum uxore concumbere? R. Licet. diebus tamen Veneris, Sabbati, & Dominico, ſi deprauati ingenij conceperit puerum uxor, parentes pœniteant. Si autem nobiles & magni nominis fuerint parentes, dent certas griffnas ſacerdoti, ut pro eis oret.

Si fortè lacerata papyrus, quę aliquid ſacrarum literarum continebat, in terram proiecta fuerit, an eodem loco deambulare liceat? R. Non.

An liceat lacte alicuius uaccæ, eodem die quo uitulum edidit, uti? R. Non, quia eſt ſanguine mixtum: poſt biduum autem licebit.

Quando poteſt aliquis à ſacris ſuſpendi? R. Sacerdos tempore ieiunij feminę alicuius amore flagrans, inque os eius linguam inſertans, ſemen denique genitale libidine inflammatus ſpargens, à diuinis per integrum annum abſtineat: ſi uerò ante ſacerdotium tale quid commiſerit, in ſacerdotem non conſecretur. C

Laicus uerò eiuſmodi peccata ac flagitia deſignans, eo anno non communicetur.

An ſit initiandus ſacris is, ex quo aliqua uno duntaxat concubitu concepit? R. Rarò concipiunt ex primo coitu. decies autem ſi congreſſus fuerit, non conſecretur.

Præterea qui uirgini ſtuprum obtulit, aut uxorem ſuam uitiatam primo concubitu animaduerterit, in ſacerdotem pariter non conſecretur.

Diuortium celebrans, quomodo pœnitebit? R. Perpetuò ab Euchariſtia, niſi iamiam animam agens, abſtineat.

Licebit'ne cuipiam in uita, pro animæ ſuę ſalute exequias mortuorum obire? R. licet.

An con-

A An coniunx coniugem, in perficienda pœnitentia iuuare poteſt? R. Non poteſt, tanquam frater fratrem.

An ſacerdos ea die qua mortuum ſepeliuit, & deoſculatus eſt, obire ſacra debeat? R. Non debet.

An puerpera deploratæ ualetudinis, communicari debet? R. Dummodo ex eo loco, ubi enixa eſt, aſportata, ac lota fuerit.

An liceat rē habere cum uxore eo loci, ubi ſunt imagines ſanctorum? R. Accedens ad uxorem, non'ne deponis crucem de collo? ſimiliter nec in habitatione coram imaginibus, niſi bene recluſę & opertę fuerint, coire licebit.

An liceat illicò à prandio, uel cœna, antequam dormias, in templo orare? R. Vtrum melius, dormire, an orare?

Poteſt'ne ſacerdos ſine ſacerdotali habitu accedere ægrotum, eiq́ porrigere Sacramentum? R. Poteſt.

Quomodo ducendę uxores? R. Volens uxorem ducere, quadraginta, aut minus octo diebus, ſe ab alijs mulieribus contineat.

B An mulieri quæ facit abortum, pœnitēdum? R. Mulier nō caſu aliquo, ſed temulenta, faciens abortum, pœniteat. Item, quę uiro ſuo aquā, qua ipſa ſe lauit, ad bibendū, ut ſe amet, dederit, ſex hebdomadis ieiunet.

An carne & lacte eius uaccæ, qua cum homo miſcuit corpus, utendum? R. Omnes, præter exceſſorem, uti poſſunt.

An mulier conſilio uetularum, quo concipiat, utatur? R. Mulieres, antiquarum uetularum conſilio, herbis, ut concipiant, utentes, & non potius ſacerdotes, qui eas orationibus ſuis iuuent, accedentes, ſex hebdomadis pœniteant; atq́ ſacerdoti tres griffnas numerent. Grauidam autem temulentus ſi læſerit, ita ut abortum faciat, medio anno pœniteat. Obſtetrices quoq́ octo diebus ab æde ſacra abſtineant, dum orationibus mundentur.

BAPTISMVS.

C BAptizantur hoc modo. Nato infantę, mox accerſitus ſacerdos, ante ianuam habitationis in qua eſt puerpera, certas ſtando recitat orationes, puero'q́ nomē imponit. Dein XL communiter die, ſi fortè puer ægrotet, defertur in templum, & baptizatur, ac ter in aquam totus immergitur: alioqui baptizatum non crederent. Mox inungitur chriſmate, quod cōſecratum eſt in hebdomada magna. inungitur deniq́ myrrha, ut ipſi dicunt. Aqua uerò baptiſmatis ſingulis infantibus conſecratur, & continuò poſt baptiſmum extra templi portam effunditur. Semper in templo baptiſantur infantes, niſi longinquitas loci nimia, aut frigus puero obeſſet; neq́ unquam aqua tepida, niſi pueris infirmis, utuntur. Suſceptores ex uolūtate parentum aſſumuntur: & quoties præeunte certis uerbis ſacerdote, diabolo renunciant, toties in terram expuunt. Sacerdos etiam infanti capillos abſcindit, eos'q́ cerę etiam intricat, & in templo loco certo reponit. Non adhibent ſal, neq́ ſaliuam cum puluere.

SEQVITVR BVLLA ALEXANDRI
Papæ, ex qua Baptiſmus Rhutenorum abunde conſtat.

ALexander Epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei, ad perpetuam A
rei memoriam. Altitudo diuini conſilij, quod humana ratio
nequit comprehendere, ex ſuæ immenſæ bonitatis eſſentia,
aliud ſemper ad ſalutem humani generis pullulans, tempore
congruo, ſecreto myſterio, quod ipſe Deus nouit, opportuno, producit
& manifeſtat: ut cognoſcant homines, ex ſuis meritis, tanquam ab ipſis,
nihil proficere poſſe, ſed eorum ſalutem & omne donum gratiæ ab ipſo
ſummo Deo & patre luminum prouenire. Sanè non ſine grandi &
ſpirituali mentis noſtræ lætícia accepimus, quòd nonnulli Rhuteni in
ducatu Lithvuaniæ, & alij ritu Græco uiuentes, fidem tamen Chriſtia-
nam aliàs profitentes, qui Vuilnenſem ac Chiovuienſem, Lutzeorien-
ſem, & Mednicenſem ciuitates & diœceſes, ac alia loca eiuſdem ducatus
inhabitant, ſancto ſpiritu cooperante illuſtrati, nonnullos errores, quos B
hactenus, ritu & more Græcorum uiuentes, obſeruarunt, penitùs ab eo-
rum mentibus & cordibus abdicare, & unitatē fidei Catholicę & Latinę
Romanę Eccleſiæ amplecti, & ſecundum ritū eiuſdem Latinę & Roma-
næ eccleſiæ uiuere deſiderant & proponūt. Sed quia more Gręcorū, ſci-
licet in tertia perſona baptiſati fuerunt, & nonnulli aſſerunt eos de nouo
baptiſari debere, prædicti qui ritu Gręco hactenus uixerūt, & adhuc ui-
uunt, tanquam antea ritè baptiſati, renuunt & recuſant de nouo baptiſma ſu-
ſcipere. Nos igitur, qui ex commiſſo nobis deſuper, licet inſufficientib.
meritis, officio paſtorali, cupimus ſingulas oues nobis commiſſas ad ue-
rum ouile Chriſti perducere, ut fiat ex illis unus paſtor, & unum ouile,
& ne ſancta Catholica eccleſia diuerſa & deformia membra à capite di-
ſcrepātia, ſed conformia habeat, attendentes quod per fœlicis recorda-
tionis Eugenium Papam quartum prædeceſſorem noſtrum, in concilio
per eum Florentiæ celebrato, & in quo Græci atque Armeni, unà cū Ro-
mana eccleſia ſentientes interfuerūt, definitum fuit, formam huius ſacra-
mēti Baptiſmatis exiſtere, Ego te baptizo in nomine patris & filij et ſpiri- C
tus ſancti, amen: ac etiam per illa uerba, Baptizetur talis ſeruus Ieſu Chri-
ſti, in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti: uel, Baptizatur manib. meis
talis, in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti: uerum perfici baptiſma,
quoniam eius principalis cauſa, ex qua baptiſma uirtutē habet, ſit ſancta
trinitas: inſtrumentalis autē ſit miniſter, qui tradit exterius ſacramētum,
ſi exponitur actus qui per ipſum exercetur miniſterium, eius ſanctæ tri-
nitatis inuocatione efficitur ſacramētum: & propterea huiuſmodi ſacra-
menti, ſic in tertia perſona collati, reiterationem neceſſariā non exiſtere:
habita etiam ſuper hoc cum fratribus noſtris deliberatione matura, au-
ctoritate Apoſtolica, nobis & alijs Romanis Pōtificib. ab ipſo Ieſu Do-
mino noſtro per beatum Petrum (cui & ſucceſſoribus eius Apoſtola-
tus, miniſterij diſpēſationem commiſit) tradita, tenore præſentium de-
cernimus atque declaramus, omnes & ſingulos ſic in tertia perſona bapti-
zatos,

A zatos, uolentes à ritu Græco ad ritum & morem Latinæ & ſanctæ Romanę eccleſiæ uenire, ſimpliciter & ſine alia cõtradictione, aut etiam obligatione, uel coactione, quòd iterum rebaptiſentur: etiam cum intentione, quòd aliàs ritus per orientales eccleſias ſeruari ſoliti, hæreticam prauitatem non cõcernen. obſeruari poſsint: facta prius tamen per eos omnium errorum, rituum Græcorum, à Latina & Romana eccleſia, & illius ritu ac ſanctis inſtitutionibus deuiantium, abiuratione, admittendos fore. exhortan. etiam per uiſcera miſericordiæ Dei noſtri, omnes & ſingulos qui prędicto modo baptizati ſunt, & ritu Græco uiuunt, ut abnegata omniũ errorum, quæ ſecũdum morem & ritum Græcorum hactenus obſeruarũt, quiq; ab immaculata & ſancta Catholica, Latina & Romana eccleſia, & illius ſanctorum patrum inſtitutionibus approbatis deuient, uelint eidem Catholicę eccleſiæ, illiusq; ſalubribus documentis, pro animarum ſuarum ſalute & ueri Dei cognitione adhærere: & ne eorum ſanctum propoſitum à quouis retardari poſsit, modò uenerabili fratri
B noſtro Epiſcopo Vuilnenſi, in uirtute ſanctæ obedientiæ committimus & mãdamus, quatenus omnes & ſingulos ſic baptizatos, & ad unitatem præfatæ Latinæ eccleſię uenire, & errores prædictos abiurare uolentes, ad præfatæ Latinæ eccleſiæ unitatem, errorum huiuſmodi abiurationem per ſe uel per alium, ſeu etiam alios ſeculares Prælatos, eccleſiaſticos ſeu prædicatores, aut minorum ordinum regularis obſeruãtiæ profeſſores, doctos & probos, ac alios idoneos, quibus id duxerit committẽdum, recipiat & admittat: ac tam ſibi quàm illi, aut illis, cui uel quibus, quoties expedierit, id duxerit committendum, ſingulos præfatos, ſic inuenientes ab exceſsibus, propter obſeruationem huiuſmodi errorum, ac hæretica prauitate inde prouenientę, nec non excommunicationis ſententia, alijsq; cenſuris & pœnis eccleſiaſticis, quos quomodolibet propter ea incurrẽt, dicta Apoſtolica auctoritate abſoluendi, ac eis pro modo culpæ pœnitentiam ſalutarem iniungẽdi, aliaq; in præmiſsis neceſſaria faciendi, plenam & liberam licentiam & facultatem concedimus, per
C pręſentes. Verùm quia forſan difficile foret, pręſentes noſtras literas ad ſingula loca, ubi opus fuerit, referre: uolumus, & eadẽ authoritate Apoſtolica decernimus, quòd earũdem literarum trãſſumptũ, manu alicuius notarij publici ſubſcripto, & ſigillo præfati Vuilnẽſ. ſeu alterius alicuius epiſcopi, uel prælati eccleſiaſtici munito, eadẽ fides prorſus adhibeatur in iudicio & extra, & aliàs ubilibet, ubi fuerit exhibitũ uel oſtẽſum, ſicut ipſis literis originalibus adhiberetur, ſi forent exhibitæ uel oſtenſæ, non obſtãtibus cõſtitutionib. & ordinationibus apoſtolicis, cęterisq; cõtrarijs quibuſcunq;. Nulli ergo omnino homini liceat hãc paginam noſtræ conſtitutionis, declarationis, exhortationis, cõmiſsionis, mãdati, cõceſſionis, uoluntatis & decreti infringere, uel ei auſu temerario cõtraire. Si quis aũt hoc attentare pręſumpſerit, indignationẽ omnipotentis Dei, ac beatorũ Petri & Pauli apoſtolorũ eius, ſe nouerit incurſurum. Datum Romæ, apud S. Petrũ; Anno incarnationis Dominicæ milleſimo quingenteſimoprimo, decimo Kal. Septem. Pontificatus noſtri anno nono.

CONFESSIO.

Confeſsionem quamuis ex conſtitutione habent, uulgus tamen eam A Principum opus eſſe, & præcipuè ad nobiles dominos & præſtantiores uiros pertinere exiſtimat. Confitentur circa Paſchatis feſtum, magna cordis contritione ac ueneratione. Stat confeſſor, unà cum confitente, in medio templo, uultu conuerſo ad imaginem quandam, ad hoc coſtitutam. Finita dein confeſsione, pœnitentiaq; iuxta delicti qualitatem iniuncta, ante ipſam imaginem ſubinde ſeſe inclinant, ſignoq; crucis frontem pectusq; ſignant: magno deniq; gemitu clamant, IESV CHRISTE fili Dei, miſerere noſtri. Nam hæc communis illorum eſt oratio. Quibuſdam pro pœnitentia ieiunia, nõnullis certæ quædam precationes (Dominicam etenim orationem perpauci ſciunt) iniunguntur: quoſdam, qui grauius aliquid commiſerint, aqua abluunt. Ex profluente etenim aquam in Epiphania Domini hauriunt, eamq; conſecratam per totum annum in templo, pro mundandis & abluendis grauioribus peccatis ſeruant. Item peccatum die Sabbatho cõmiſſum, leuius iudicant, minusq; pœnitentię pro eo iniungunt. Sunt complures & leuiſsimæ cauſæ, pro- B pter quas in templum non admittuntur: ſolent tamen excluſi plerunque portis & feneſtris templi aſtare, atque inde non minus uidere & audire ſacra, quàm ſi in templo fuiſſent.

Is qui concubuerit cum uxore ſua, & poſt conſtitutum tempus ſe non abluerit, ea die ingredi templum non audet.

COMMVNIO.

Communicant ſub utraq; ſpecie, miſcentes panem uino, ſeu corpus ſanguine. Sumit ſacerdos cocleari ex calice portiunculam, porrigitque communicanti. Quotieſcunq; aliquis in anno uoluerit, modò confeſſus fuerit, ſumere corpus Domini poteſt: alioqui tempus conſtitutum ad feſtum Paſchatis habent. Pueris ſeptem annorum porrigunt ſacramẽtum: dicuntq;, tum hominem peccare. Si puer infirmus fuerit, aut fortè animam agere cœperit, ut de pane ſumere non poſsit, infunditur ei gutta ex calice. Sacramentum ad communicandum, non niſi dum ſacrum fit, conſecratur: pro infirmis autem conſecratur die Iouis, in maiori hebdoma- C da, & conſeruatur per totum annum. Cæterùm cum fuerit neceſſe, accipit inde portiunculam, quam uino imponit, & bene humectatam porrigit ægroto, dein parum aquæ tepidæ addit.

Nullus monachorum, nec ſacerdotum, horas Canonicas, ut uocant, orat, niſi habeat imaginem præſentem: quam etiam nemo, niſi magna ueneratione, attingit. qui eam autem in publicum profert, manu eam in altum tollit: quam omnes prætereuntes, aperto capite, cruce ſe ſignantes, inclinando, plurimùm uenerantur. Libros Euangelij non niſi in locis honeſtis, tanquam rem ſacram reponunt: neque manibus tangunt, niſi prius cruce ſe munierint, & capite aperto inclinatoque honorem exhibuerint: poſt, ſumma cum ueneratione in manus ſumunt. Panem quoque, antequam uerbis conſuetis more noſtro conſecratus fuerit, circumlatum

A cumulatum per eccleſiam, concœptis uerbis uenerantur & adorant.

FESTI DIES.

Feſtos dies uiri præſtantiores, peractis ſacris epulis, ebrietate & ueſtitu eleganti uenerantur: uulgus, domeſtici ac ſerui, plerunque laborant, dicentes, feriari & à labore abſtinere dominorum eſſe. Ciues & mechanici, diuinis interſunt: quibus peractis, redeunt ad laborem, ſanctius putantes labori incumbere, quàm bibendo, ludendo, & id genus rebus, ſubſtantiam & tempus inaniter perdere. Nam uulgo & plebi ceruiſiæ & medonis potus prohibitus eſt: quibuſdam tamen ſolennioribus diebus, utputa Natalis Domini, ferijs Paſcę, Pẽtecoſtes, & alijs quibuſdam potare illis permiſſum eſt: quibus ſanè non propter diuinum cultum, ſed potum potius, à labore abſtinent.

Trinitatis feſtum celebrant die Lunæ, in ferijs Pentecoſtes. In octaua uerò Pentecoſtes, feſtum omnium Sanctorum. Diem autem Corporis Chriſti, more noſtro non uenerantur.

B Iurando ac blaſphemando, rarò nomen Dei uſurpant. cum autem iurant, per oſculum crucis dicta uel promiſſa firmant. Blaſphemiæ eorum, Hũgarorum more, communes ſunt, Canis matrem tuam ſubagitet, &c.

Quoties ſe ſigno crucis ſignant, id manu dextra ſic faciunt, ut frontem primùm, deinde pectus, mox dextram, ac demum ſiniſtram pectoris partem punctim in formam crucis tangant. Quòd ſi quis aliter ducat manum, eum non pro domeſtico fidei ſuæ, ſed pro alieno habent: ſicut me huius ceremoniæ ignarum, ac aliter ducentem manum, hoc nomine notatum & obiurgatum eſſe memini.

PVRGATORIVM.

Purgatorium nullũ credunt: ſed dicunt, unicuique uita defuncto, ſecundum meritum ſuum eſſe locum: pijs quidem lucidum, cum angelis placidis: impijs autem obſcurum, & cęca caligine obductum, cum angelis terribilibus deſtinatum eſſe, in quo extremum expectant iudicium. ex loco & angelis placidis cognoſcunt animæ gratiam Dei, ſemper petunt extre-

C mum iudicium: aliæ contrà. Neque animam à corpore ſeparatam, pœnis obnoxiam eſſe putant. nam cum anima in corpore ſe contaminauerit, cum corpore eſſe expiandam. Quòd autem pro defunctis funebre ſacrum faciunt, credunt, eo poſſe tolerabiliorem animabus exorari ac impetrari locum, in quo facilius expectare futurum iudicium queat. Aqua benedicta nemo ſe aſpergit, niſi à Sacerdote aſpergatur. Cœmiteria pro ſepeliendis corporibus non cõſecrant. aiunt enim, corporibus inunctis & conſecratis, terram ipſam, non corpora terra, conſecrari.

DIVORVM CVLTVS.

Nicolaum Barenſem inter ſanctos in primis uenerãtur, deque eius plurimis miraculis quotidie prædicant: quorum unicum, quod non ante multos annos contigit, adiungere placuit. Michael quidam Kyſaletzki, uir magnus & ſtrenuus, in quodã conflictu Tartarico, quendam magni nominis Tartarum fugientem eſt perſecutus: quem cùm citato equi

curſu aſſequi non poſſet, Nicolae (inquit) perduc me ad hunc canem. A Tartarus hæc audiens, territus exclamat: Nicolae, ſi hic tuo auxilio me aſſequetur, nullum miraculum facies: ſi uero me alienum a tua fide, ab illius perſecutione incolumem ſeruaueris, tum magnũ erit nomẽ tuum. aiunt Michaelis equum reſtitiſſe, Tartarumq; elapſum. Tartarum quoque deinceps Nicolao ob incolumitatem ſuam, in ſingulos uitæ ſuæ annos, certas menſuras mellis obtuliſſe: totidemq; menſuras Michaeli pariter in memoriam liberationis ſuæ, adiuncta etiam honoraria ueſte ex pellibus Madauricis, miſiſſe.

IEIVNIVM.

Ieiunãt in Quadrageſima ſeptẽ perpetuas ſeptimanas. Prima lactarijs utũtur, quam Syrna, quaſi caſcacea, appellãt: ſequentibus uero ſeptimanis omnes (extra peregrinantes) etiam piſcibus abſtinent. Sunt qui diebus Dominicis & Sabbato cibum ſumunt, reliquis diebus ab omni cibo abſtineant. Sunt item, qui diebus Solis, Martis, Iouis & Saturni, cibum ſumunt, reliquis tribus quoq; abſtineant. Reperiuntur etiam plurimi, qui diebus Lunę, Mercurij & Veneris, panis fruſto cum aqua ſum pto contenti ſunt. Reliqua per annum ieiunia non ita ſtricte obſeruant: B ieiunant autem poſt octauam Pentecoſtes, quæ illis eſt dies omniũ Sanctorum, uſq; ad ferias Petri & Pauli: & dicitur ieiunium Petri. Deinde habent ieiunium Diuæ Virginis, a prima Augusti uſq; ad Aſſumptionem Mariæ. Item ieiunium Philippi, ſex ſeptimanis in aduentu Domini, & dicitur Philippi: quod initium eius ieiunij contingit feſtum Philippi, ſecundum eorum Calendarium. Si deniq; feſtum Petri & Pauli, item Aſſumptionis, inciderit in diem Mercurij, aut Veneris, tum nec ea die carnibus ueſcuntur. Nullius ſancti uigiliam ieiunio uenerantur, pręter decollationem S. Ioannis, quam XXIX Augusti quotannis obſeruant. Si deniq; in maiori ieiunio quadrageſimæ aliquis ſolennis dies, ut Annũciationis Mariæ, inciderit, eo piſcibus utuntur. Monachis autem multo grauiora & moleſtiora ieiunia impoſita ſunt, quos Kvuas, hoc eſt C potu acetoſo, & aqua cum fermento mixta, contentos eſſe oportet. Sacerdotibus quoq; aqua mulſa & ceruiſia eo tempore ſunt prohibita: licet nunc omnes leges ac ſtatuta diffluant, uitienturq;. Porro extra tempus ieiunij, die Sabbato ueſcuntur carnibus, Mercurij uero abſtinent.

Doctores quos ſequuntur, ſunt: Baſilius magnus, Gregorius, & Ioannes Chryſoſtomus: quem dicunt Slatauſta, id eſt aureum os. Concionatoribus carent. Satis eſſe putant, interfuiſſe Sacris, ac Euangelij, Epiſtolarum, aliorumq; doctorum uerba, quæ uernacula lingua recitat Sacrificus, audiuiſſe: ad hoc, quod uarias opiniones ac hæreſes, quæ ex concionibus plerunq; oriuntur, ſeſe effugere credunt, feſtos dies proximæ ſeptimanæ die Dominico annunciant, publicamq; cõfeſsionem recitant. Principem porro ipſum quicquid credere aut opinari uidet, id rectum, omnibusq; ſequendum eſſe ſtatuunt.

Accepimus Moſcouię, patriarchã Conſtantinopolitanũ ad petitionem ipſius

A nem ipſius Moſci, miſiſſe quẽdam monachum Maximilianum nomine, ut omnes libros, Canones, & ſingula ſtatuta ad fidem pertinentia, in ordinem recto iudicio redigeret. Quod cum feciſſet, multisq; & grauiſsimis erroribus animaduerſis, coram Principe pronunciaſſet, eum planè eſſe ſchiſmaticum, qui Romanum aut Græcum non ſequatur ritum: hęc inquam ubi dixiſſet, non multo poſt (etſi eum ſumma proſequeretur Princeps beneuolentia) dicitur euanuiſſe, ac multorum opinione ſubmerſum eſſe. Agebatur tertius annus, dum nos Moſcovuiæ eſſemus, quando Marcus Græcus mercator quidam ex Capha, hoc idem dixiſſe ferebatur: captumq; pariter (licet pro eo tum Turcarum orator improbis quodammodo precibus intercederet) ſublatum è medio fuiſſe. Georgius Græcus cognomento Paruus, Theſaurarius, Cancellarius, ſupremusq; conſiliarius Principis, cum eandẽ cauſam quoq; foueret, defendereтq;, ab omnibus continuò officijs remotus, gratiaq; Principis decidebat. Sed enim eius opera carere Princeps cũ haudquaq; poſſet, rurſus in
B gratiam receptus, ſed diuerſo erat officio præfectus. fuit enim uir ſingulari doctrina, & multarum rerum experientia prædictus, qui cum matre Principis in Moſcovuiam uenerat: quem tantopere Princeps uenerabatur, ut ęgrotũ ſemel cum ad ſe uocaſſet, primi nominis aliquot ſuis conſiliarijs demãdauerat, ut illũ in uehiculo ſedentẽ, in ſuam habitationem uſq; ferrent. Sed cum in aulam eſſet aductus, ac tot tamq; altis gradibus portari ſe recuſaret, depoſitusq; uehiculo, paulatim ad Principem aſcenderet, hunc Princeps cum fortè uideret, ſtomachari grauiter cœpit, inq; lectica collocatum ad ſe deferri iuſsit. tandem communicatis cum eo conſilijs, negotioq; confecto, in lectica uirum per gradus deferẽdum iubet, ſemperq; deinceps ſurſum ac deorſum portandum mandauit.

Religioſorum præcipua cura exiſtit, ut quoslibet homines ad fidem ſuam perducant. Monachi heremitę bonã iam olim idololatrarum partem, diu multumq; apud illos uerbum Dei ſeminantes, ad fidem Chriſti pertraxerunt. Proficiſcuntur etiamnum ad uarias regiones Septen-
C trionem uerſus & orientem ſitas, quò non niſi maximis laboribus, famæ ac uitę periculo perueniunt, neq; inde aliquid commodi ſperant, nec petunt: quin hoc unicum ſpectãt, ut rem gratam Deo facere, & animas multorum deuio errore abductas (morte aliquando doctrinam Chriſti confirmantes) in uiam rectam reuocare, ac eos Chriſto lucrificare queant.

Eſt etiam in Moſcovuia præcipuũ monaſterium S. Trinitatis, quod XII miliaribus Ger. Occidentem uerſus à Moſcovuia ciuitate diſtat, ubi S. Sergius ſepultus, multa miracula edere dicitur, admirabiliq; gentium ac populorũ cõcurſu pietatęque celebratur. Eò Princeps ipſe ſæpe, uulgus uerò quotannis certis diebus cõnfluit, monaſterijq; liberalitate alitur. Perhibetur olla cuprea ibi eſſe, in qua certi cibi, & ut plurimum olus coquitur. Fit autem, ut ſiue pauci, ſiue multi eò uenerint, ſemper tamen cibi tãtum remaneat, quo eius monaſterij familia ſaturetur: adeò ut nihil unquam deſit, neq; ſuperfluat.

Gloriãtur Moſci, ſe ſolos uerè Chriſtianos eſſe; nos uerò dãnant, tan-

quã deſertores primitiuæ Eccleſiæ,& ueterũ ſanctarum cõſtitutionum.
Quo'd ſi quis noſtrę religionis homo ultro' ad Moſcos tranſit, aut etiam
inuito domino ad eos profugit, quaſi diſcendę & complectendę religio-
nis eorum cauſa, eum negant dimitti, aut etiam repetenti domino reddi A
oportere: quod mihi etiam ſingulari quodã caſu eſt cõpertum, quẽ huc
inſerendum putaui. Ciuis quidam Cracouienſis primarius, mihi in Mo-
ſcouiam eunti cõmendarat, & pene' inuito tradiderat, quendam ex hone
ſta Bethmanorum familia natum, nomine Eraſmum, adoleſcentem non
indoctum: potationi tamen uſq; adeo' deditum, ut nõnunq; uſq; ad inſa-
niam inebriaretur: meq; frequẽti ſua ingurgitatione quandoq; cogeret,
ut ei cõpedes inijciendos curarem. Itaq; erroris ſui cõſcientia uictus, aſſo
ciatis ſibi Moſcis tribus, & auriga meo Polono, nocte quadam e' Moſco
uia urbe aufugit: & Occa fluuio tranato, uerſus Aſoph iter intẽdit. Quo
comperto, Princeps cõtinuo' ſuos ueredarios, quos illi Gonecz uocant,
quoquo' uerſum dimiſit, ut ex fuga retraherentur. Hi cum in excubito-
res, qui aduerſus continuas Tartarorum incurſiones illis in locis diſpo-
ſiti ſunt, incidiſſent, & expoſito eis hoc caſu effeciſſent, ut ipſi quoque ad B
perquirendos fugitiuos obequitarent: in hominem obuium incidunt,
qui ſe beneficio noctis deſeruiſſe diceret quinq; equites, qui eum rectum
iter ad Aſoph ſibi commõſtrare coegiſſent. Itaq; excubitores ueſtigijs il
lorum inſiſtentes, cu'm noctu ignem, quem incenderant, eſſent conſpica-
ti, equis illorum in paſcuis circa locum pernoctandi errantibus, in mo-
dum ſerpentum taciti adrepunt, eoſq; longius propellunt. Cum igitur
experrectus auriga meus, equos lõgius digreſſos reducere uellet, ex her-
bis in eum proſiliunt: eiq; mortem, ſi uel minimam edat uocem, minan-
tur, atque ita uinctum tenent. Cumq; rurſum equos longius propelle-
rent, eoſq; unus & alter & tertius reducere uellet, pari modo omnes or-
dine ex inſidijs capiũtur, uno Eraſmo excepto: qui ſe, cum in eum irrue-
rẽt, ſtricta framea defendit, & Stanislaum (hoc erat aurigæ nomen) in-
clamauit. At cum is ſe captum & uinctũ eſſe reſpõdiſſet, abiecta framea,
Eraſmus: Nec ego, inquit, uobis captis, liber eſſe, aut uiuere uolo. atq; ita
ſeſe dedidit, cũ ab Aſoph bidui itinere abeſſent. Captiuis reductis, cũ pe- C
tijſſem a' Principe, ut mihi mei reſtituerẽtur: reſpondit, Nõ licere cuiquã
reddere hominem, qui ad Moſcos percipiendæ ueræ religionis cauſa
(quam, ut dictum eſt, ſe ſolos tenere prędicant) acceſsit. Aurigã tamen
mihi mox reſtituit. Sed cum Eraſmũ reddere recuſaret, dixi diſpenſatori
nobis adiũcto, quem illi Priſtauũ uocãt, male' de Principe ſenſuros, & lo
cuturos homines, ſi Oratoribus famulos ſuos adimat. Ne uero' uel Prin
ceps, uel ego culpari poſſemus, rogaui ut eũ in cõſpectũ conſiliariorum
ſuorũ nobis pręſentibus uenire permitteret, ut illius uolũtas ab ipſomet
intelligeretur. Hoc ubi aſſentiente Principe factum eſſet, percõtabar E-
raſmũ, an apud principẽ religionis ergo' manere uellet? Cum annuiſſet,
ego ei: Si, inquam, lectum tibi bene ſtraueris, bene decumbes. Po'ſt Li-
thvuanus quidã, qui ſe familię Comitis Nugarolis adiunxerat, cum eum
a' propoſito dehortatus eſſet, hoc ab eo reſponſum tulit, quo'd meam ſe-

ueritatem

A ueritatem timeret. Ibi cum Lithvuanus ei dixiſſet, Num redire uellet, ſi eum Comes in familiam ſuam reciperet: aſſenſit. Relata itaq; ad Comitem re, cum idem ex me quæſiſſet, an conſentirem: reſpondi, id ei per me liberum fore. Cupiebam enim & ipſe effingere, ne propinqui eius aliter hanc rem, atq; acciderat, interpretarentur.

Porro ad Moſcos raro cõfugere ſolet, niſi quibus alibi uiuendi locus & ſecuritas non eſt. Qualis fuit noſtris temporibus Seuerinus Nordvued, regis Daniæ Chriſtierni præfectus maris, homo quidem militaris, ſed quoduis negotiũ in nomine dæmonis auſpicari ſolitus: de quo multa audiui, quæ prudens prætereo. Is cum Regem ob ſuam immanitatem Holmiæ, quæ caput regni Suetiæ eſt, uernaculaq; ipſorum lingua Stockholm appellatur, incolis ſuis exoſum eſſe, ſuaque ſponte Daniæ regno ceſsiſſe uideret, munitum quendam locũ in Gotlandia inſula (quæ duodecim miliaribus Germanicis patet) occupauit, ex qua mare Balthcum diu infeſtabat, nemini parcens, æque amicos ac hoſtes ſpoliabat. Tan-
B dem, ubi contra ſe tanquam communem quandam peſtem omnes timeret, nullumq; locum in quo ab inſidijs tutus eſſe poſſet, uideret: aſſumpto certo prædonum numero ad principem Moſcouiæ cõfugit, uenitq; certis nauibus in fluuiũ Narua, ad arcem Moſci Ivuanovugorod. Inde terreſtri itinere Moſcouiã, eo anno quo ego illic fui, deductus erat. Cæſaris autem Caroli Quinti interceſsione dimiſſus, in obſidione Florẽtiæ Italiæ ciuitatis, in eius ſeruitio globo ferreo traiectus occubuit.

DE DECIMIS.

Volodimerus myſterijs uiuifici lauacri, Anno 6496 initiatus, decimas una cum Leone Metropolita, de omnibus rebus dandas inſtituit, propter pauperes, pupillos, infirmos, ſenes, aduenas, captiuos atq; pauperes ſepeliendos: iuuandos etiam eos, qui numeroſam haberent ſobolem, quibusue bona igni abſumpta eſſent, ac ſubleuandam denique miſerorum omnium inopiam, Monaſteriorum pauperumq; Eccleſias, & in primis propter defunctorum & uiuorum refrigerium. Idem Vuolodimerus poteſtati & iuriſdictioni Spiritualium ſubiecit omnes Abbates, Presbyteros, Diaconos,
C & totum ſtatum clericorum: monachos, moniales, & eas quæ proſcura ad Sacra cõficiunt, quas Proſcurnicas uocant: item uxores filiosque Sacerdotum, medicos, uiduas, obſtetrices, & eos qui miraculum ab aliquo Sanctorum acceperint, quiue manumiſsi eſſent pro alicuius animæ ſalute: miniſtros denique ſingulos monaſteriorum & hoſpitalium, & qui monachorum ueſtes conficiunt. Quicquid itaq; inter prædictas perſonas ſimultatis ſeu diſcordiæ exoritur, Epiſcopus ipſe tanquam competens iudex, decernere & cõſtituere poteſt. Si uero inter laicos & hos, aliquid controuerſiarum oritur, iudicio communi decernitur.

Proſcurnicæ ſunt mulieres iam effœtæ, quæ amplius menſes non patiuntur: & quæ panem ad ſacrificandum, qui proſcura dicitur, coquunt. Epiſcopi etiam diuortia, tam inter Knefos quam Boiarones, atq; omnes ſecula-

nes ſeculares qui concubinas fouent, conſtituere debent. Item ad Epi- A
ſcopalem iuriſdictionem pertinet, ſi quando uxor marito non obſequa-
tur, ſi quiſpiam in adulterio ſeu fornicatione deprehenſus fuerit, ſi uxo-
rem conſanguineam duxerit, ſi coniunx coniugi quippiam mali machi-
netur. Item diuinationes, incantationes, uenena, contentiones propter
hæreſim uel fornicationẽ ſuſceptas: aut ſi filius parentes, ſorores ue acer-
bius increpauerit, læſerit ue. Præterea Sodomitas, ſacrilegos, mor-
tuorum ſpoliatores, & qui ad incantandum de imaginibus Sanctorum,
aut ſtatua Crucis quicquam auulſerint: qui canem, auem, aut aliud ali-
quod animal immundum in ædem ſacram duxerint, aut comederint,
punire. Ad hæc, ſingulas rerum menſuras ordinare, ſtatuere que de-
bent. Nemo autem miretur, ſi prædicta Canonibus iſtis atque traditio-
nibus diuerſa reperiantur. Sũt enim non tam uetuſtate ipſa, alia quidem
in locis alijs mutata, quàm pecuniæ ſtudio pleraq; deprauata, uitiata q;.

Princeps ſi quando Metropolitam conuiuio accipit, ſolet ei primum
in accubitu locum, abſentibus fratribus ſuis, deferre. In funebri ſacro, B
cum Metropolitam atq; Epiſcopos inuitauerit, eis ipſe ab initio pran-
dij cibum potum q; porrigit: dein fratrem ſuum, uel principem aliquem
uirum, qui uices ſuas ad prandij uſq; finem ſuppleat, conſtituit.

Cæremonias illorum, quibus ſolenni tempore in templis utuntur, ut
uiderem, equidem impetraueram. Atque ita utroq; legationis meæ tem-
pore, in feſto Aſſumptionis Mariæ, XV uidelicet die Auguſti, cum ma-
ius templum in arce frondibus arborum ſtratum, ingreſſus fuiſſem, ui-
di Principem ad dextram portæ, qua ingreſſus erat, ad parietem aperto
capite ſtantem, Poſoch q; baculo (ut uocant) innitentem, ante ſe quen-
dam Colpaack dextra tenentem: Conſiliarios uerò ad columnas tem-
pli, quò loci & nos deducti eramus, ſtantes. In medio templi, ſuper ta-
bulato, Metropolita ſolenniter ueſtitus, mitram q; rotundam supernè
imaginibus Sanctorum, infernè uerò hermellinis pellibus ornatam ge-
ſtans, ſtabat, Poſoch q; baculo (quemadmodum Princeps) innitebatur,
atq; mox cantantibus alijs, ipſe cum miniſtris ſuis orabat. dein chorum C
uerſus procedens, in læuam contra noſtrum morem conuerſus, per mi-
norem portã egreditur, præcedentibus Cantoribus, Sacerdotibus atq;
Diaconis: ex quib. unus in patena, ſuper capite, panem iam ad ſacrifican- D
dum præparatum, portabat: alter uerò, coopertum calicem: cæteri pro-
miſcuè, ſancti Petri, Pauli, Nicolai, Archangeli, imagines magna populi
circumſtantis acclamatione ac ueneratione ferebant. Quidam porrò
ex circumſtantibus acclamabant, Domine miſerere. alij fronte terram,
more patrio, tangebant, flebant q;. Varia denique ueneratione ac cultu
circumlata ſigna uulgus proſequebatur. Poſt finito circuitu, per me-
diam chori portam ingreſsis, Sacrum, ſeu ſummum (ut uocant) offi-
cium cœptum eſt fieri. Cæterùm totum Sacrum, ſeu Miſſa, gentili ac
uernacula lingua apud illos peragi ſolet. Epiſtola præterea, Euangelium
pro tẽpore, quo magis à populo percipiantur, extra chorum, populo a-
ſtãti clara uoce recitantur. In priore mea legatione, eodẽ feſto die, ultra

centum

A centum homines in foſſa arcis laborantes uidi: quod feriari non niſi Prin-
cipes & Boiari, ut infra dicemus, ſolent.

RATIO CONTRAHENDI Matrimonium.

INhoneſtum ac turpe eſt adoleſcenti, ambire puellam, ut ſibi
in matrimonium locetur. Patris eſt, iuuenem alloqui, ut du-
cat filiam ſuam. In hæc autem uerba plerunque proloqui ſo-
lent: Cum mihi ſit filia, uellem equidem te mihi generum. Ad
quæ iuuenis: Si me, inquit, expetis generum, & tibi ita uidetur, conueni-
am parentes meos, & de hac re ad eos referam. Dein ſi parentes & pro-
ximi aſſenſi fuerint, conueniunt, & de his quæ pater filiæ dotis nomine
dare uelit, tractant. Mox dote conſtituta, nuptijs dies præſcribitur. In-
terea temporis ſponſus ab ædibus ſponſæ uſq; adeo arcetur, ut ſi forte
petierit, eam ſaltem ut uideret, tum parentes reſpondere ſoleãt: Cogno-
B ſce ex alijs qualis ſit, qui eam norunt. certe niſi ſponſalia prius maximis
pœnis firmata fuerint, ita ut ſponſus non poſsit, etiam ſi uellet, ſine gra-
ui pœna, eam repudiare, alias non datur illi acceſſus. Dotis nomine dan-
tur plerunq; equi, ueſtes, framea, pecora, ſerui, & ſimilia. Inuitati ad nu-
ptias, pecuniam raro offerunt: munera tamen, ſeu donaria ſponſæ mit-
tunt, quæ ſingula ſponſus diligenter notata reponit. Finitis nuptijs, de-
prompta rurſus ordine conſpicit: atque ex ijs, ſi quæ placent, ſibiq; uſui
futura uidentur, ea mittit ad forum, iubetq; ſingula ab his qui rebus pre
cia imponunt, æſtimari: reliqua omnia & ſingula, ſingulis remittit, cum
gratiarum actione. Ea quæ ſeruauit, in anni ſpacio iuxta æſtimationem,
pecunia, aut alia aliqua re æqualis ualoris compenſat. Porro ſi aliquis
donum ſuum pluris fecerit, tum ſponſus ad iuratos æſtimatores conti-
nuo recurrit, illumque horum æſtimationi ſtandum eſſe cogit. Item ſi
ſponſus poſt elapſum annum non ſatisfecerit, aut munus acceptum non
reſtituerit, tum in duplo ſatisfacere tenetur. Denique ſi alicuius donum
C iuratis æſtimandum dare neglexerit, ex uoluntate atq; arbitrio eius qui
dedit reponere cogitur. Atq; hunc morem uulgus ipſum in omni libe-
ralitate, ſeu donationis genere obſeruare ſolet.

Matrimonium ita contrahunt, ut quartum gradum conſanguinitatis
aut affinitatis non contingant. Hęreticum putant, germanos fratres, ger-
manas ducere ſorores. Item, nemo ſui affinis ſororem ducere in uxorem
audet. Obſeruant etiam ſeuerißime, ne hi matrimonio implicentur, in-
ter quos ſpiritualis cognatio baptiſmatis interceſsit. Si quis alteram u-
xorem ducit, fitque bigamus, concedunt id quidem, ſed uix legitimum
matrimonium eſſe putant. Tertiã uxorem ducere, ſine graui cauſa non
permittunt. Quartam autem nec concedunt cuipiam, nec etiam Chri-
ſtianum eſſe iudicant. Diuortium admittunt, & dant libellum repu-
dij: id tamen maxime celant, quod contra religionem ac ſtatuta eſſe ſci-
unt. Principem ipſum Salomeam uxorem, propter ſterilitatem repu-
diatam, in monaſterium intruſiſſe, atque Helenam filiam Knes Baſilij

Lynski

Lynski duxiſſe, paulo antè diximus. Ante aliquot annos etiam quidam dux Baſilius Bielski ex Lithuania in Moſcovuiam profugerat: eius uxorem iuuenẽ, & quam paulo antè duxerat, cum amici diutius apud ſe detinerent, (putabant enim illum amore ac deſiderio adoleſcentulæ rurſus rediturum) Bielski cauſam uxoris abſentis in conſilium Metropolitæ refert, communicatoq́ꝫ conſilio Metropolita inquit: Quando non tua, ſed uxoris potius, atque adeo cognatorum culpa fit, ut cum ea eſſe tibi non liceat, equidem legis gratiam tibi faciam, teq́ꝫ ab ea abſoluam. Qua re audita, mox aliam ex principum Reſanenſium progenie natam duxit, ex qua etiam filios ſuſcepit, quos nunc in magna apud Principem authoritate uidimus. A

Adulterium non appellant, niſi quis alterius uxorem habuerit. Tepidus eſt utplurimum cõiugatorum amor, præſertim nobilium & principum uirorum: eo quod puellas nunquam antè uiſas ducunt: ac ſeruitijs Principis occupati, deſerere eas coguntur, aliena interim turpiq́ꝫ libidine ſeſe contaminantes. B

Mulierum conditio miſerrima eſt. Nullam enim honeſtam credunt, niſi domi concluſa uiuat, adeoq́ꝫ cuſtodiatur, ut nuſquam prodeat. Parum inquam pudicam exiſtimant, ſi ab alienis externis'ue conſpiciatur. Domi autem concluſæ, nent duntaxat, & fila trahunt: nihil prorſus iuris aut negotij in ædibus habẽt. Omnes labores domeſtici ſeruorum opera fiunt. Quicquid mulierum manibus ſuffocatur, ſiue gallina, ſiue aliud aliquod animalium, id abhorrent tãquam impurum. Qui uero pauperiores ſunt, eorum uxores domeſticos labores obeunt, & coquunt. Cæterũ cum uiris abſentibus fortè, & ſeruis, gallinas iugulare uolũt, ſtant pro foribus, tenentes gallinam, aut aliud animal, & cultrum: prętereuntesq́ꝫ uiros, ut ipſi interficiant, plurimum rogant.

Rariſsime in templa, rarius etiam ad amicorũ colloquia, niſi ſenes admodum ſint, omniq́ꝫ ſuſpicione careant, admittũtur. Certis tamen & feſtiuis diebus animi gratia concedunt uxoribus ac filiabus, ut in pratis amœniſsimis conueniant, ubi ſuper quadam rota inſtar Fortunæ inſidentes, alternatim ſurſum ac deorſum mouentur: aut alioqui funem appendunt, quo ſuſpenſæ ac inſidentes, hinc inde impulſę ferũtur, mouẽturq́ꝫ: C aut deniq́ꝫ quibuſdam & certis cãtilenis, manibus plaudẽtes ſe oblectãt, choreas prorſus nullas ducunt. Eſt Moſcovuię quidã Alemanus faber ferrarius, cognomento Iordanus, qui duxerat uxorem Rhutenã. ea cum apud maritum aliquandiu eſſet, hunc ex occaſione quadam amicè ſic alloquitur: Cur me, coniunx chariſsime, non amas? Reſpondet maritus: Ego uero te uehemẽter amo. Nondum, inquit, ſigna habeo amoris. Quęrebat igitur maritus, qualia ſigna uellet? Cui uxor: Nunquam, ait, me uerberaſti. Mihi ſanè uerbera, inquit maritus, non uidebantur ſigna amoris: ſed tamen nec hac parte deero. Atq́ꝫ ita non multo poſt, crudeliſsimè eam uerberauit: faſſusq́ꝫ mihi eſt, longè maiore amore ſe à ſua uxore poſthac obſeruatum fuiſſe. quam rem ſępius exercuit: nobiſq́ꝫ tum Moſcovuiæ exiſtentibus, ceruicem illi tandem & crura præcidit.

Omnes

A Omnes ſe Principis chlopos,id eſt ſeruos fatētur.Item prǽſtantiores, ex maiore parte emptos aut captos ſeruos habent: quos autem liberos in ſeruitio nutriunt,ijs non eſt liberum quolibet tempore diſcedere.Si aliquis citra uoluntatem domini abit,nemo eum aſſumit. Si dominus bonum ac commodum famulum non bene tractat, fit quodammodo infamis apud alios,neq; poſthac alios famulos aſſequi poteſt.

Gens illa magis ſeruitute,quàm libertate gaudet.nam morituri ut plurimùm certos ſeruos manumittunt: qui ſe tamē continuò alijs dominis, pecunia accepta,in ſeruitutem uendicant.Si pater filium,ut mos eſt,uendit, & is quocunque tandem modo liber factus, aut manumiſſus fuerit, pater hunc rurſus atque iterū iure patriǽ poteſtatis uendere poteſt. Poſt quartam autem uenditionem, nil iuris amplius in filium habet. Vltimo ſupplicio ſolus Princeps ſeruos,& alios afficere poteſt.

Princeps altero,aut tertio quoque anno,per prouincias delectu habito,filios Boiaronum conſcribit: ut numerum illorū, & quot quiſque e-
B quos ac ſeruitores habeat,cognoſcat. Dein ſingulis ſtipendia proponit, ut ſuprà dictum eſt.Qui uerò per facultates rei familiaris poſſunt,ſtipendio militant. Rarò illis datur quies: nam aut bellum infert Lithvuanis, aut Livuonienſibus,aut Suetēſibus,aut Tartaris Caſanēſibus.aut ſi nullum bellum gerit,præſidia tamē in ſingulos annos in locis circa Tanaim & Occam, ad reprimendas Tartarorum Præcopenſium eruptiones ac deprædationes, uiginti milia hominū imponere ſolet. Solet etiam quotannis ex ſuis prouincijs ordine quoſdam uocare, qui Moſcovuiæ ſibi omnia ac quælibet præſtant officia. Belli autem tempore,non annuis ex ordine & alternis officijs inſeruire, ſed omnes & ſinguli,tam ſtipendiarij quàm gratiam Principis expectantes,in bellum ire coguntur.

Habent equos paruos,caſtratos, ſoleis carentes, leuiſsima frena: tum ephippia in eum uſum accommodata, ut ſe in omnes partes nullo negotio uertere,arcumq; intendere queant. Pedibus uſqueadeò attractis inſidentes equo,ut nullum haſtǽ aut teli paulo uehementiorem ictum ſuſti-
C nere queant. Calcaribus paucisſimi, flagello pleriq; utuntur, quod ſemper minimo digito dextrǽ inhǽret,ut id quoties opus ſit,apprehēdant & utantur:rurſus ſi ad arma deuentum fuerit, proiectum è manu pendeat.

Communia arma ſunt,arcus,telum,ſecuris,& baculus, inſtar cœſtus, qui Rhutenicè Keſteni, Polonicè Baſſalick dicitur. Framea nobiliores & ditiores utuntur. Pugiones oblongos in modum cultellorum dependentes,in uaginis adeò reconditos habent, ut uix ſupremam capuli partem attingere, aut neceſsitate cogente apprehendere poſsis. Loro pariter freni longo,& in extremitate perforato utuntur,quod digito ſiniſtro annectunt,ut arcum apprehēdere,eoq; retento uti poſsint. Porrò quanquam ſimul & eodem tempore manibus teneāt frenū, arcum, frameam, telum & flagellū,iſtis tamen ſcitè & ſine ullo impedimento norunt uti.

Nonnulli ex præſtantioribus, lorica, thorace affabrè ceu ex quibuſdam ſquamis concinnato,& armillis: paucisſimi autem criſta,inſtar pyramidis in ſummitate exornata,utuntur.

Sunt qui habent ueſtem bombycis lana ſuffertã, ad ſuſtinendos quoſcunque ictus. Lanceis quoq; utuntur. A

Peditatu uero & tormentis in conflictu nunquam uſi ſunt. Etenim quicquid agunt, ſiue adoriuntur, ſiue inſequuntur, ſiue fugiunt hoſtem, id repente & celeriter faciunt: atque ita illos nec peditatus, nec tormenta ſubſequi poſſunt.

Modernus tamen princeps Baſilius, cum rex Præcopenſis, nepotem ſuum in Caſanenſe regnum induxiſſet, & in reditu iuxta Moſcovuiam tredecim millibus paſſuum caſtrametatus eſſet, anno inſequẽti circa Occam fluuium caſtra poſuerat, atque peditatu tum primum & tormentis uſus eſt, fortaſſe ut potentiam ſuam oſtentaret: aut maculam ſuſceptam priori anno, ex turpiſsima fuga, in qua dicebatur aliquot diebus ſub aceruo fœni delituiſſe, deleret: aut denique regem, quem ditionem ſuam rurſus inuaſurum putabat, a finibus ſuis arceret. Certe nobis præſentibus habuit ex Lithvuanis, uariaque hominum colluuie, mille & quingentos fere pedites. B

Hoſtem primo impetu audaciſsime aggrediũtur, nec diu perſeuerãt: ac ſi innuere uellent, Fugite, aut nos fugiemus.

Ciuitates raro ui, aut impreſsione acriore expugnare, ſed longa magis obſidione, homines fame aut proditione ad deditionem adigere ſolent. Quanquam Baſilius Smolentzko ciuitatem admotis tormẽtis, quę partim ex Moſcovuia ſecum adduxerat, partim ibi in obſidione fuderat, oppugnabat, quaſſabatq;: nihil tamẽ effecerat. Obſederat & Caſan magna militum ui, admotis pariter tormentis, quæ ſecundo fluuio eo portauerat: ſed tum quoq; uſque adeo nihil effecerat, ut dum arx incenſa funditus conflagraret, atq; ex integro rurſus ædificaretur: ne nudum quidem collem interim miles aſcendere, occupareue auſus fuerit.

Habet Princeps nunc fuſores tormentarios Alemanos & Italos, qui præter pixides, tormenta bellica, item ferreos globulos, cuiuſmodi & noſtri Principes utuntur, fundunt: quibus tamen in conflictu, quod omnia in celeritate poſita habent, neq; ſciunt neq; poſſunt uti.

Omitto etiam, quod tormentorum diſcrimen, ſeu, ut uerius dicam, uſum ignorare uidentur. Neſciunt inquam, quãdo uel maioribus, quibus muri demoliuntur: uel minoribus, quibus acies impetuſq; hoſtium diſrumpitur, uti debeant. Id quod cum alias ſæpe, tum maxime eo tempore accidit, quum Tartari Moſcovuiam iamiam oppugnaturi ferebantur. tum enim Locumtenens tanquam in re ſubita, maius tormentum ſub portam caſtri, ridente bombardario Germanico, collocandum iuſſerat: cum id tamen uix tridui ſpacio eo deduci potuiſſet, ad hæc ſemel duntaxat exoneratum teſtudinem & portam diſsipaſſet. C

Magna eſt hominum, ut in alijs negotijs, ita in bello gerendo, diuerſitas ac uarietas. Moſcus enim quamprimum fugam arripit, nullam ſalutem cogitat, præter eam quam fuga habere poteſt: aſſecutus, ſeu apprehenſus ab hoſte, nec ſe defendit, nec ueniam precatur.

Tartarus uero deiectus ex equo, ſpoliatus omnib. armis, grauiſsime

etiam uul-

A etiam uulneratus,manibus,pedibus,dentibus, quoad & quacunq; poteſt ratione,ad extremum uſq; ſpiritum ſe defendere ſolet.

Thurcus, dum uidet ſe omni auxilio ac ſpe elabendi deſtitutum, ſupplex ueniam petit, armis abiectis, ac iunctas ad ligandum manus uictori porrigit,ſperatq; captiuitate uitam ſe impetraturum.

Caſtris collocandis ampliſsimum locum eligunt,ubi præſtantiores tentoria erigunt: alij uero ex arbuſtis ueluti arcum in terram figunt, penulisq; tegunt,quo ephippia,arcus,& id genus alia recondant, ſe que ab imbre defendant. Equos ad paſcua pellunt, quorum cauſa tam late diſiuncta tentoria habent: quæ nec curru, nec foſſa, nec alio quouis impedimento muniunt: niſi forte locus natura ſit, aut ſyluis, aut fluminibus, paludibus ue munitus.

Poſſet forte cuipiam mirum uideri, quod ſe & ſuos tam exiguo ſtipendio,& tam diu, ut ſupra dixi, ſuſtineant: ideo illorum parſimoniam & frugalitatē paucis aperiam.Qui habet ſex,aut aliquādo plures equos,

B ex ijs uno tanquam baiulo,ſiue clitellario,qui uitæ neceſſaria portet,utitur. In primis habet milium contritum in ſacculo, longitudine duorum aut trium palmitum : deinde ſuillæ carnis ſalſæ libras octo, aut decem. habet & ſal in ſacculo: & ſi diues eſt, mixtum pipere. Præterea unuſquiſque ſecum fert ſecurim,fomitem,lebetes, aut ollam cupream, ut ſi aliquo forte deueniat,ubi nihil fructuum,allij,cæpæ,aut carnis ferinæ reperiat, tum ignem accendit, ollam que aqua replet, in quam coclear plenum milij,ſale addito, injcit, coquit que: eo cibo dominus & ſerui contenti uiuūt. Porro ſi dominus nimium famelicus fuerit,totum abſumit: itaque ſerui aliquando ad totum biduum aut triduum egregie ieiunant. Ad hæc, ſi dominus uult lautius epulari, tum addit paruam portiunculam carnis ſuillæ.Hoc nō loquor de præſtantioribus, ſed mediocris conditionis hominibus. Duces exercitus,& alij militiæ præfecti, inuitant aliquando pauperiores illos: qui ſumpto bono prandio, interdum poſt ad biduum,aut triduum cibo abſtinent.

C Item cum habēt fructus,aut allium,aut cepas,tum facile alijs omnibus carere poſsūt.Ingreſſuri prœliū,plus ſpei ponūt in multitudine, & quantis copijs hoſtem adoriantur,quam robore militum, ac inſtructo quam probe exercitu: feliciusq; eminus, quam cominus pugnant. atque ideo hoſtem circumuenire,& a tergo adoriri,præcipue ſtudent.

Tubicines multos habent. hi dum patrio more, omnes una tubas inflant,intonantq; : mirum tum ac inuſitatum quendam concentum audires.Habent & aliud quoddam genus Muſices, quod gentili lingua Szurna appellant.Eo ſi quando utuntur, tum una hora, plus minus, ſine ulla reſpiratione,ſeu aeris attractione quodammodo canunt. Buccas autem primum aere implere ſolent: dein naribus ſpiritum identidem attrahere edocti,tuba uocem abſque intermiſsione edere dicuntur.

Omnes ueſtitu, ſeu corporis cultu ſimili utuntur. tunicas oblongas ſine plicis, manicis ſtrictioribus, Hungarorum fere more, geſtant; in quibus Chriſtiani nodulos,quib. pectus cōſtringitur in dextro: Tartari

uero haud diſsimili ueſtitu utentes, ſiniſtro latere habent. Ocreas ferè ru- A
beas, easq́ breuiores, ut quæ genua non attingant, ſoleasq́ ferreis clauiculis munitas geſtant. Induſia omnes ferè uarijs coloribus circa collum exornata habent: eaq́ monilibus ſeu globulis argenteis, aut cupreis deauratis, additisq́ ornamenti cauſa unionibus, conſtringunt.

Ventrem nequaquam, ſed femora cingunt: atque adeò pubetenus, quo magis promineat uenter, cingulum demittunt. Quin & nunc Itali & Hiſpani, imò & Germani ita aſſueuerunt.

Adoleſcentes & pueri pariter feſtiuis diebus, ſed in ciuitate loco amplo & celebri, unde uideri & exaudiri à pluribus queant, conuenire ſolent. quibuſdam autem ſibilis ceu ſigno dato, conuocantur: conuocati illico concurrunt, manusq́ conſerunt. certamen pugnis ineunt, mox pedibus promiſcuè ac magno impetu faciem, guttur, pectus, uentrem, genitalia quatiunt: aut quacunque ratione poſſunt, alios alij inter ſe de uictoria cõcertantes proſternũt, adeò ut ſæpe inde exanimati aſportentur. Porrò quicunque plures uincit, diutius in arena durat, fortiſsimeq́ uer- B
bera tolerat, is præ cæteris laudatur, uictorq́ celebris habetur. Hoc certaminis genus inſtitutum eſt, ut aſſueſcant adoleſcentes uerbera ferre, ictusq́ quoſcunq́ tolerare.

Iuſtitiam ſtrenuè exercent in prædones: quibus comprehenſis, calcanea primùm frangere, dein in biduum aut triduum uſque, dum intumeſcant, quieſcere: poſt, fracta iam ac intumefacta, rurſus motare iubent. Non alio genere torquendi & flagitioſos, ad confitenda latrocinia, ſociosq́ ſcelerum indicandos, utuntur. Cæterùm ſi in quæſtionem uocatus, ſupplicio dignus fuerit repertus, ſuſpenditur. Alio genere pœnæ ſontes rarò puniuntur, niſi quid immanius commiſerint.

Furta rarò capitali pœna, imò homicidia rarò, niſi prædæ gratia facta fuerint, puniuntur. Qui uerò furem in furto deprehendit, & occidit, impunè id facere poteſt: ea tamen conditione, ſi occiſum in aulam Principis detulerit, & rem ut acta eſt expoſuerit.

Cum brutis congredientes, ne illi quidẽ ultimo afficiuntur ſupplicio. C

Pauci ex præfectis habent authoritatem, ultimum ſupplicium irrogandi. Ex ſubditis nemo aliquem torquere audet. Plerique malefactorum Moſcovuiam, ſeu ad alias principales ciuitates ducuntur. Hyemali autem tempore ut plurimum in ſontes animaduertunt: æſtiuo enim, bellicis negotijs impediuntur.

SEQVVNTVR ORDINATIONES à Ioanne Baſilij Magno Duce, Anno mundi 7006 facta.

QVVM reus fuerit in unum rublum condemnatus, ſoluat Iudici altinos duos, Notario octo dengas. Si uerò partes redeunt in gratiam, priuſquam in locum duelli uenerint, nõ minus Iudici & Notario ſoluat, ac ſi iudiciũ factũ fuiſſet. Si uenerint in locum duelli, quem Ocolnick & Nedelſnick duntaxat decernere

poſſunt,

A poſſunt,ibiq́; forte in gratiam redierint,ſoluant Iudici,ut ſupra, Ocolni
ko L. dengas, Nedelſnico ſimiliter L. dengas, & duos altinos: Scribæ
quatuor altinos,& unam dengam. Si uero uenerint ad duellum, & alter
uictus fuerit,tum iudici reus quantum ab eo poſtulatur,ſoluat, Ocolni-
ko det poltinam & arma uicti, Scribæ L. dengas, Nedelſniko poltinam
& quatuor altinos.Si uero duellum committitur propter aliquod incen
dium,necem amici,rapinam uel furtum, tunc accuſator ſi uicerit, ab reo
accipiat quod petijt, Ocolniko detur poltina & arma uicti, Scribæ L.
dengæ, Nedelſniko poltina, Veſtono(eſt autem Veſton,qui ambas par
tes præſcriptis conditionibus ad duellum committit) quatuor altinos:
& quicquid uictus reliqui habuerit,uendatur,iudicibusq́; detur:corpo-
re autem,iuxta delicti qualitatem puniatur.
Interfectores dominorũ ſuorũ,proditores caſtri,ſacrilegi,plagiarij,itẽ
qui res in alterius domũ clãculum inferũt, eaſdemq́; furto ſibi ablatas di
cunt,quos Podmetzchek uocant, præterea qui incendio homines affli-
B gunt,quiq́; manifeſti malefactores fuerint, ultimo ſupplicio afficiuntur.
Qui primum furti cõuictus fuerit, niſi forte ſacrilegij aut plagij accu-
ſetur,morte non eſt afficiendus,ſed publica pœna emendandus:hoc eſt,
baculis cædendus,& pœna pecuniaria a iudice mulctandus.
Si iterum in furto deprehenſus fuerit, & non habuerit unde accuſato-
ri aut iudici ſatisfaciat,morte plectatur.
Si alioqui fur cõuictus,nõ habeat, unde accuſatori ſatisfacere poſſet,
cæſus baculis,tradatur accuſatori.
Si quis furti accuſetur,& honeſtus aliquis uir iureiurando affirmet,il
lum antea quoq́; furti cõuictũ,aut furti cauſa cuipiã reconciliatũ fuiſſe,
neglecto & omiſſo iudicio, morte afficiatur:de bonis eius fiat, ut ſupra.
Si aliquis uilis conditionis,aut ſuſpectæ uitæ,furti inſimuletur, uoce-
tur in quæſtionem. Si uero furti conuinci non poteſt, datis fideiuſſori-
bus,dimittatur ad ulteriorem inquiſitionem.
Pro ſcripto decreto,ſeu lata ſententia,æſtimatione unius rubli ſoluan
C tur Iudici nouem dengæ: Secretario,qui ſigillum habet, altinum unum:
Notario,dengæ tres.
Præfecti, qui non habent authoritatem, cauſa cognita, decernere ac
ſententiam ferre,hi alteram partium in aliquot rublis condemnent, dein
decretum ad Iudices ordinarios mittant.quod ſi iuſtum ac æquitati con
ſonum illis uidetur, tum de ſingulis rublis, ſinguli altini Iudici, Secreta-
rio uero IIII dengæ ſoluantur.
Quicunque alterum furti,ſpolij, ſeu homicidij accuſare uult, Moſco-
uuiam proficiſcitur,petitq́; ut talis in ius uocetur. Datur illi Nedelſnick,
qui reo diem dicit,eundemq́; Moſcovuiam perducit. Reus porro in iu-
dicio conſtitutus,plerunque crimen ſibi obiectum negat. Si actor teſtes
producit, tum ambæ partes interrogantur, an dictis ſtare uelint. Ad id
communiter reſpondent: Audiantur teſtes ſecundum iuſtitiam & con-
ſuetudinem. Si contra reum atteſtantur, tum reus ſtatim ſe opponit, &
contra teſtimonia & perſonas excipit, dicens: Peto mihi decerni iura-

mentum,meque iuſtitiæ diuinæ permitto, petoq; campum & duellum. A
Atq; illis ita,iuxta patriæ conſuetudinem,duellum decernitur.

Vterque quemuis alium,ſuo loco ad duellum conſtituere, armis item uterque inſtruere ſe quibuslibet poteſt, pixide & arcu exceptis. Communiter autem loricas oblongas,aliquando duplices, thoracem, armillas,galeam,lanceam,ſecurim,& ferrum quoddam in manu,inſtar pugionis, in utraque tamen extremitate acutum, habent: quo altera manu ita expedite utuntur,ut in quolibet congreſſu non impediat,neq; manu cadat.eo autem in pedeſtri certamine plerunq; utuntur.

Certamen primum ineunt lancea, dein alijs utuntur armis:cum multis annis Moſci cum externis aut Germanis,aut Polonis, aut Lithvuanis certantes,plerunque ſuccubuiſſent. Nouiſsime autem cum Lithvuanus quidam X X V I annos natus, cum quodam Moſco, qui pluſquam X X duellis uictor euaſerat,congreſſus, occiſus eſſet: Princeps indignatus, illum ut uideret,continuo accerſiri iubet.quo uiſo,in terram expuit, & ſtatuit,ne in poſterum ulli externo duellum contra ſuos decerneretur. Moſci plurimis ac diuerſis armis ſe onerant,uerius,quam armant:externi autem conſilio magis quam armis tecti,congrediuntur. Cauent in primis, ne manus conſerant: quod Moſcos plurimum brachijs lacertiſq; ualere ſciunt, ſola induſtria ac agilitate illos tandem laſſos uincere ſolent. Vtraque partium habet multos amicos atque fautores, certaminis ſui ſpectatores; ſed prorſus inermes, exceptis ſudibus,quibus interdum utuntur. Etenim ſi alteri horum uidetur iniuria aliqua fieri, tum ad propulſandam eius iniuriam fautores ipſius accurrunt,mox etiam alterius: atq; ita utrinque certamen ſpectantibus exoritur iucundum, agitur enim res capillis,pugnis,fuſtibus,ſudibuſq; præuſtis. B

Vnius nobilis teſtimonium plus ualet, quam multorum uilis conditionis hominum.Procuratores rariſsime admittuntur, quiſque cauſam ſuam exponit.Princeps,quanquam ſeueriſsimus ſit,nihilominus tamen omnis iuſtitia,& palam fere, uenalis eſt. Audiui quendam conſiliarium, qui iudicijs præerat, fuiſſe deprehenſum, quod ab utraque partium in quadam cauſa munera accepiſſet: & pro altero, qui plus dederat, iudicaſſet. quod factum, ad Principem delatus,non negabat: illum,pro quo iudicaſſet, hominem dicebat diuitem, honeſto loco, atque ideo magis huic quam illi inopi & abiecto credendum. Tandem, quamuis Princeps ſententiam reuocaſſet,ridens tamen,illum impune dimiſit. Fortaſſe tantæ auaritiæ ac improbitatis cauſa eſt ipſa egeſtas,qua ſuos cum ſciat Princeps oppreſſos,ad illorum facinora atq; improbitatem, quaſi impunitate propoſita, conniuet. Pauperibus non patet aditus ad Principem, ſed ad ipſos conſiliarios tantum,& quidem difficillimus. C

Ocolnick perſonam Prætoris, ſeu Iudicis a Principe conſtituti ſuſtinet: alias ſupremus conſiliarius, qui ſemper apud Principem uerſatur, eo nomine uocatur. Nedelſnick, eſt commune quoddã eorum officium, qui homines in ius uocant,malefactores capiunt,carceribuſq; coercent: atq; hi Nobilium numero continentur.

Coloni

A Coloni ſex dies in ſeptimana domino ſuo laborãt, ſeptimus uero dies
priuato labori conceditur. Habent aliquot priuatos, & à dominis ſuis
attributos agros, & prata ex quibus uiuunt: reliqua omnia ſunt domi-
norum. Sunt præterea miſerrimæ conditionis, quòd illorum bona, no-
bilium ac militum prædę expoſita ſunt: à quibus etiam per ignominiam
Chriſtiani, aut nigri homunciones uocantur.
Nobilis, quantumuis pauper fuerit, turpe ſibi tamẽ ac ignominioſum
eſſe putat, ſi manu laboraret. Hoc aũt turpe nõ eſſe ducit, cortices, ſeu pu
tamina fructuũ, & præſertim melonũ, allij, ac cæparũ, à nobis & famulis
noſtris abiecta, de terra leuare ac deuorare. Cæterum ſicuti cibo parcè,
ſic potu, ubicũq; ſe occaſio offert, immoderatè utũtur. Omnes ferè tardi
ad iram, item ſuperbi in paupertate: cuius grauem comitẽ habent, ſerui-
tutem. Veſtes oblongas, pileos albos apicatos ex lana coacta, qua pe-
nulas barbaricas confectas uidemus, ſolidosq; ex officina geſtant. Veſti-
bula ædium ſatis quidem ampla, & alta: fores uero habitationum humi
B les habent, ita ut ingreſſurus quiſpiam demittere ſe & inclinare cogatur.
Manuario qui uiuunt labore, & operam ſuam uendunt, mercedem u-
nius diei referunt dengam cum dimidia: artifex duas. neque hi ſtrenuè
laborant, niſi bene uerberati. Audiui ſeruitores aliquando conqueſtos,
quod à dominis non eſſent probè uerberati. Credunt ſe ſuis dominis di-
ſplicere: ſignumq; eſſe indignationis, ſi non uerberentur.

DE INGRESSU IN ALTE-
rius domum.

IN ſingulis ædibus & habitationibus habent imagines ſan-
ctorum, pictas, aut fuſas, loco honorificentiore. & cùm alius
alium accedit; ingreſſus habitaculum, continuò caput ape-
rit, ac ubi imago ſit, circumſpicit: qua uiſa, ter ſe crucis ſi-
gno munit, caputque inclinans inquit: Domine miſerere. Dein ſalutat
hoſpitem, his uerbis: Deus det ſanitatem. Mox porrectis manibus, de-
C oſculantur ſe mutuò, capitaq; inclinant. dein continuò alter alterum in-
tuetur, uter nimirum ſe magis inclinaret, demitteretq;: atque ita ter qua-
terq; alternatim caput inclinantes, honoremq; mutuò exhibentes, quo-
dammodo concertant. Poſt ſedent, negotioq; ſuo confecto, hoſpes re-
cta in medium habitaculi procedit, facie ad imaginem conuerſa: rur-
ſusque ter ſigno ſe crucis munit, prioraque uerba inclinato capite repe-
tit. Poſtremo data acceptaque prioribus uerbis ſalute, abit. Si eſt ali-
cuius authoritatis uir, illum tum hoſpes ſequitur ad gradus uſque: ſin
præſtantior, longius comitatur, habita & obſeruata cuiuſque dignitate.
Mirabiles obſeruãt ceremonias. nulli etenim tenuioris fortunę homini
licet intra portam domus alicuius præſtantioris equitare. Difficilis quo-
que pauperioribus ac ignotis aditus eſt, etiam ad uulgares nobiles: qui
uel hoc nomine rarius in publicum prodeunt, quo maiorẽ authoritatem
ſuiq; obſeruantiã retineant. Nullus etiã nobilis, qui paulo ditior eſt, ad
quartam uel quintam domũ pedes progreditur, niſi ſubſequatur equus.

Hyemis tamen tempore, cum equis, ſoleis carentibus, propter glaciem, abſq; periculo uti nō poſſunt: aut quādo aulam Principis, aut Diuorum templa forte ingrediuntur, tum equos domi relinquere ſolent.

Domini intra priuatos parietes ſemper ſedent, raro aut nunquam inambulando quicquā tractant. Mirabantur plurimum, dum nos deambulantes in diuerſorijs noſtris, atque inter ambulandū negotia frequenter tractare uiderent.

Veredarios Princeps, ad omnes ditionis ſuæ partes, diuerſis in locis cum iuſto equorum numero habet: ut cum curſor Regius aliquo miſſus fuerit, equum ſine mora in promptu habeat. Eſt autem curſori liberum, ut quemcunque uoluerit, eligat equum. Mihi ex Novuogardia magna celeriter Moſcovuiam proficiſcenti, Magiſter poſtarum, qui illorum lingua Iamſchnick appellatur, aliquando triginta, nōnunquam quadraginta, quinquaginta'ue adduci mane primo curabat equos, cum ultra duodecim opus non haberem. Vnuſquiſque igitur noſtrum, equum qui ſibi cōmodus uidebatur, ſumebat: defeſsis dein illis, cum ad aliud in itinere diuerſorium, quod Iama appellant, peruenimus, continuo ephippio & freno retentis, permutauimus. Licet cuilibet celerrimo uti equorum curſu: & ſi forte aliquis concidat, aut durare non poſsit, tum ex proxima quaque domo alium rapere, aut alioqui abs quouis obuiam forte occurrente, Principis duntaxat curſore excepto, ſumere impune quidem licet. Equum porro in itinere uiribus exhauſtum, relictumq; Iamſchnick requirere, item alterum ei cui ereptus erat reſtituere, preciumq; ratione itineris habita, perſoluere ſolet. Plerunq; de X uel X X vuerſt, numerantur ſex dengæ. Eiuſmodi porro ueredariorum equis, ſeruitor meus ex Novuogardia Moſcovuiam, interuallo 600 vuerſt, hoc eſt C X X Ger. miliar. L X X I I horis peruenit. quod quidem eo magis mirandum eſt, cum equuli tam parui ſint, & longe negligentius quam apud nos curentur, tantos tamen labores perferant.

DE MONETA.

Monetam argenteam quadruplicem habent: Moſcovuiticam, Novuogardenſem, Tvuerenſem, & Pleſcovuienſem. Moſcovuiticus nummus non rotunda, ſed oblonga & ouali quodammodo forma, Denga dictus, diuerſas habet imagines. antiqua, in una roſæ: poſterior, hominis equo inſidentis imaginem. in altera autem parte utraque ſcripturam habet. Illorum porro centum, unum Hungaricalem aureum: Altinum ſex dengæ, Grifnam uiginti, Poltinam centum, Rublum ducentæ faciunt. Noui nunc utrinque characteribus ſignati cuduntur, & quadringenti ualent Rublum.

Tvuerēſis utrinq; ſcripturā habet, & ualore Moſcovuitico æquiparat.

Novuogardenſis in una parte Principis in ſolio ſedentis, hominisq; ex aduerſo ſeſe inclinātis imaginem: in altera ſcripturam habet, atq; Moſcovuiticum ualore in duplo ſuperat. Grifna porro Novuogardenſis XIIII, Rublus autem ducentas uiginti duas dengas ualet.

Pleſcovuienſis, caput bouis coronatum, in altera uero ſcripturam habet. Ha-

A bet. Habent præterea cupream monetam, quæ Polani uocatur. horum ſexaginta dengam Moſcouiticam ualent.

Aureos non habent, nec cudunt ipſi, ſed Hungaricalibus fere, interdum etiam Renanis utuntur: precium que eorum ſæpe mutant, præſertim cum externus auro aliquid mercaturus ſit, tum continuo precium eius minuunt. ſi uero aliquo profecturus, auro indigeat, eius tum rurſus precium augent.

Rigenzibusq; rublis utuntur propter uicinitatem, quorum unus ualet duos Moſcovuiticos. Moneta Moſcovuitica eſt ex puro & bono argento: ea quamuis nunc quoque adulteratur. Non audiui tamen, ob hoc facinus in quempiam animaduerſum eſſe. Omnes fere aurifabri Moſcovuiæ nummos cudunt: & quicunque affert maſſas argenteas puras, nummos que cupit, tum nummos & argentum appendunt, atque æqua lance librant. Exiguum eſt, & conſtitutum precium, quod ultra æquale pondus ſoluendum eſt aurifabris, paruo alioqui laborem ſuum uendentibus. B Scripſerunt quidam, prouinciam hanc rariſsime abundare argento: Principem præterea, ne id exportaretur, prohibere. Prouincia ſane argentum nullum habet, niſi quod (ut dictum eſt) importatur: nec Princeps uſqueadeo efferre prohibet, ſed cauet uerius. atque ideo permutationem rerum facere, & alia, ut pelles, quibus abundant, aut quid aliud eiuſmodi, pro alijs rebus dare, reciperecq; ſuos iubet, quo argentũ & aurum in prouincia retineat. Vix centum annis utuntur moneta argentea, præſertim apud illos cuſa. Initio cum argentum in prouinciam inferebatur, fundebantur portiunculæ oblongæ argenteę, ſine imagine & ſcriptura, æſtimatione unius rubli: quarum nulla nunc apparet. Cudebatur etiam moneta in Galitz principatu. ea autem cum æquabili ualore careret, euanuit. Porro ante monetam, proboſcide & auriculis aſpreolorum, aliorumq; animalium, quorum pelles ad nos afferuntur, utebantur: ijsq; uitæ neceſſaria, ceu pecunia, emebant.

Numerandi ratione ea utuntur, ut res quaſcunq; per Sorogk, aut De-C vuenoſto, hoc eſt, aut quadrageſimo aut nonageſimo numero, quemadmodum nos centeſimo, numerent, diuidantq;. Numerantes itaq; ſubinde repetunt, multiplicantq;, bis Sorogk, ter Sorogk, quater Sorogk: id eſt, quadraginta. aut bis, ter, quater Devuenoſto, hoc eſt nonaginta. Mille, gentili lingua Tiſſutzæ: item decem millia, una dictione, Tma: uiginti millia, Dvuetma: triginta millia, Tritma exprimunt.

Quiſquis merces qualeſcunque Moſcovuiam attulerit, eas continuo apud portitores, ſeu telonij pręfectos, profiteri ac indicare cogitur: quas hi ſtata hora conſpiciunt, æſtimantq;. æſtimatas uero, nemo nec uendere nec emere audet, niſi prius fuerint Principi indicatæ. Porro Princeps ſi quicquam emere uoluerit, tum mercatori interim res ſuas nec indicare, nec cuiquam licitari eas integrum eſt. quo fit, ut mercatores interdum diutius detineantur.

Necq; etiã cuiuis mercatori, præter Lithvuanos, Polonos, aut illorum imperio ſubiectos, Moſcovuiam uenire liberum eſt. Nam Suetenſibus, Livuonien-

Livuonienſibus, & Germanis ex maritimis ciuitatibus, Novuogardiæ duntaxat: Thurcis uero & Tartaris Chloppigrod oppido, quo nundinarum tempore diuerſi homines ex remotiſsimis locis confluunt, mercaturam exercere ac mercari conceſſum eſt. Quando uero Legati ac Oratores Moſcovuiam proficiſcuntur, tum omnes undecunque mercatores in illorum fidem ac protectionem ſuſcepti, Moſcovuiam & liberè, & ſine portorijs ire poſſunt, ac etiam conſueuerunt. A

Maior pars mercium ſunt maſſæ argenteæ, panni, ſericum, panni ſericei & aurei, uniones, gemmæ, aurum filatum. interdum uiles etiā quaſdam res ſuo tempore portant, ex quibus non parum lucri referunt. Sępe etiam accidit, ut rei alicuius deſiderio omnes teneantur: quam qui primus attulerit, plus iuſto lucratur. Deīn cū plures mercatores earundem rerum magnam copiam aduexerint, tanta nonnunquam uilitas conſequitur, ut is qui res ſuas quamplurimo uendiderat, eaſdem rurſus uileſcente precio emat, magnoq; ſuo commodo in patriam reducat. Merces uero quæ inde in Germaniam portantur, ſunt pelles, & cera: in Lithvuaniam & Thurciam, corium, pelles, & albi longi dentes animalium, quæ ipſi Mors appellant, quæq; in mari ſeptentrionali degunt, ex quibus ma nubria pugionum Thurci affabrè conficere ſolent. noſtrates piſcium dentes eſſe putant, & nominant. In Tartariam uero ſellæ, frena, ueſtes, corium: arma autem & ferrum non niſi furtim, aut ex ſingulari Præfectorum permiſsione exportantur, ad alia loca intra Orientem & Septentrionem. Panneas tamen & lineas ueſtes, cultellos, ſecures, acus, ſpecula, marſupia, aut quid aliud eiuſmodi ducunt. Mercantur fallaciſsimè ac doloſiſsimè: nec paucis uerbis, ut quidam ſcripſerunt. Quin dum precium afferunt, ac rem minoris dimidio precio in fraudem uenditoris licentur: mercatores nonnunquam non uno tantum aut altero menſe ſuſpenſos ac incertos detinent, uerum ad extremam deſperationem quoſdam perducere ſolent. Cæterum qui mores illorum tenet, doloſaq; uerba, quibus precium rei imminuunt, tempusq; extrahunt, non curat, aut diſsimulat: is res ſuas ſine aliquo diſpendio uendit. B

Ciuis quidā Cracouienſis, ducentos cētenarios cupri aduexerat, quos Princeps emere uoluit, & mercatorē tā diu detinuit, ut is tandē faſtidio affectus, rurſus uerſus patriam cuprū reduceret. Porro cum aliquot miliaribus ab urbe abeſſet, ſubordinati quidā illum ſequūtur, eiusq; bona, ac ſi portorium nō ſoluiſſet, inhibent, interdicuntq;. Mercator reuerſus Moſcovuiam, apud conſiliarios Principis de iniuria ſibi illata conqueritur. illi audita cauſa, mox ſe ultro conſtituunt medios: ac negotium ſeſe tranſacturos, ſi gratiam petat, pollicentur. Mercator callidus, qui ſciebat Principi ignominioſum fore, ſi eiuſmodi merces ex ditione ſua reducerentur, ac ſi nō reperiretur quiſpiā qui tātas merces mercari & exoluere poſſet, nō ullam gratiam petit, ſed iuſtitiam ſibi adminiſtrari poſtulat. Tandem cum uiderent adeo obſtinatum, ut qui abduci à propoſito non poſſet, neq; illorum dolo aut fraudi cedere uellet, cuprum Principis nomine emunt: ac perſoluto iuſto precio, hominem dimittunt. C

A Externis ſingulas res carius uendunt: ita ut quę uno ducato alioqui emunt, ea quinque, octo, decem, interdum uiginti ducatis indicent. Quanquam ipſi uiciſsim, aliquando rem raram ab externis decem, aut quindecim florenis mercentur, quæ uix unum aut alterum ualet florenum.

Porrò cõtrahendis rebus, ſi quid fortè dixeris, aut imprudentius promiſeris, eorum diligenter meminerunt, præſtandaque urgent: ipſi uerò, ſi quid uiciſsim promiſerint, minimè præſtant. Item, quamprimum iurare incipiunt, aut obteſtari, ſcias illicò dolum ſubeſſe. animo enim fallendi ac decipiendi iurant. Rogaueram quendam conſiliarium Principis, ut me in emendis certis pellibus, ne deciperer, iuuaret: qui ut facilè operam mihi ſuam erat pollicitus, ita rurſum diutius me ſuſpenſum tenuit. Voluit proprias mihi obtrudere pelles. ad hæc alij ad illum concurrebant mercatores, præmia pollicẽtes, ſi eorũ merces bono mihi uẽderet precio. Ea eſt enim mercatorum conſuetudo, ut in emptione ac uenditione medios ſe conſtituant, atque utrique partium acceptis ſeparatim muneribus, operam ſuam fidelem polliceantur.

B Eſt ampla & murata domus non longè ab arce, Curia dominorũ mercatorum dicta, in qua habitant mercatores, mercesque ſuas reponunt: ubi ſanè piper, crocus, ſericij panni, & id genus aliæ merces, longè minoris quàm in Germania, uenduntur. Hoc autem tribuendum eſt rerum permutationi. Nam dum Moſci pelles alioqui uili precio comparatas, plurimi æſtimant: externi uiciſsim, fortè illorum exemplo, merces ſuas paruo quoque emptas opponunt, cariusque indicant. quo fit, ut utrique æquali permutatione rerum facta, res præſertim pro pellibus acceptas, mediocri precio, & ſine lucro uendere poſsint.

Pellium magna eſt diuerſitas. Zebellinorum enim nigredo, longitudo & denſitas pilorum, maturitatem arguunt. Item ſi congruo tempore, quod in pellibus alijs pariter obſeruatur, capiantur, precium augent. Citra Vſtyug & Dvuinam prouinciam rariſsimè, circa Peczoram uerò ſæpius & præſtantiores reperiuntur.

Madauricæ pelles ex diuerſis partibus, ex Seuuera bonę, ex Heluetijs C meliores, ex Svuetia uerò optimæ afferuntur. Illic tamen maior eſt copia. Audiui, aliquando Moſcovuiæ repertas Zebellinorum pelles fuiſſe, quarum aliæ XXX, aliæ uerò XX aureis uenditæ ſunt. At eiuſmodi ego nullas potui uidere.

Hermelinorũ pelliculæ ex pluribus pariter locis diuerſæ afferuntur, quibus tamen pleriſque emptoribus imponitur. Habent ſigna quædam circa caput & caudam, ex quibus agnoſcuntur, an congruo tempore ſint captæ. Nam ſimul ubi hoc animal captum fuerit, excoriatur, pellisque inuertitur, ne attritis pilis deterior fiat. Si quod non ſuo tẽpore captum fuerit, pellisque ideò bono ac natiuo colore careat, tum ex capite (ut dictum eſt) & cauda, certos pilos tanquam ſigna, ne incongruo tempore captum agnoſcatur, euellunt, extrahuntque, atque ita emptores decipiunt. Singulę autem tribus ferè, quatuor ue dengis uenduntur: paulo ampliores carent ea albedine, quæ alioqui pura in minoribus apparet.

Vulpinæ,& præſertim nigræ, ex quibus pleruncꝗ tegmina capitis fa- A
cere ſolent,plurimi fiunt.decem enim nonnunquam X V aureis uendun-
tur. Aſpreolorũ pelliculæ ex diuerſis quoque partibus afferuntur, am-
pliores tamen ex Sibier prouincia: nobiliores uerò alijs quibuslibet, ex
Schvuuaij, non longè à Cazan. Porrò ex Permia, Vuiatka, Vſtyug, &
Vuolochda, faſciculis ſemper X numero colligatæ afferuntur: quarum
in ſingulis faſciculis duæ ſunt optimæ,quas Litzſchna appellant:tres ali-
quanto deteriores,quas Craſna uocant:quatuor,quas Pocraſna:una,&
ea quidẽ ultima,Moloiſchna dicta, omniũ eſt uiliſsima. Harum ſingulæ
una,aut duabus dengis emuntur.Ex his meliores & ſelectas, in Germa-
niam & alias prouincias,mercatores magno ſuo commodo portant.

Lyncium pelles,parui: luporum uero, ab eo tempore quo in Germa-
nia ac Moſcovuia in precio eſſe cœperunt,plurimi fiunt. Luporum præ-
terea terga longè in minore,quàm apud nos,ſunt precio.

Caſtorum pelles apud illos habẽtur in magno precio: omnesꝗ iuxtà
ex his,quòd nigro,eoꝗ natiuo ſint colore,fimbrias ueſtium habent. B

Pellibus domeſticorum catorum,mulieres utuntur. Eſt quoddã ani-
mal,quod gentili lingua Peſſetz uocant:huius pelle,quòd plurimum ca-
loris adferre corpori ſolet,in itinere,ſeu profectionibus utuntur.

Vectigal,ſeu portorium omnium mercium,quę uel importantur,uel
exportãtur,in fiſcũ refertur. De qualibet re,ęſtimatione unius rubli,pen-
duntur ſeptem dengæ: extra ceram, de qua non ſolùm iuxta æſtimatio-
nem,ſed pondus quoꝗ,uectigal exigitur. De quolibet autem pondere,
quod gentiliter Pud appellant,quatuor dengæ penduntur.

De mercatorũ itineribus,quibus in importandis ac exportandis mer-
cibus, ac per diuerſas Moſcovuiæ regiones utuntur, infrà in Chorogra-
phia Moſcovuiæ,copioſè explicabo.

Vſura cõmunis eſt: quam licet magnũ peccatũ eſſe dicant,ab ea tamen
nemo ferè abſtinet. Eſt autem quodammodo intolerabilis, nimirum de
quincꝗ ſemper unum: hoc eſt, de centum uiginti. Eccleſiæ mitius,ut di-
ctum eſt,uidentur agere,quæ decem pro centum (ut uocant) accipiunt. C

NVNC CHOROGRAPHIAM PRINCIPATVS et dominij magni Ducis Moſcouiæ aggrediar, puncto in Moſcouuia principali ciuitate conſtituto: ex qua progreſſus, circumiacentes atꝗ celebriores duntaxat principatus deſcribam. Etenim in tanta uaſtitate,prouinciarum omnium nomina exactè indagare non potui. Quare ciuitatum,fluminũm,montium,quorundamꝗ locorum celebrium nominibus contentus ſit Lector.

VRBS Moſcovuia itaque, Ruſsiæ caput & metropolis,
ipſaꝗ prouincia,& qui hãc præterlabitur fluuius,unum
idemꝗ nomen habent, uernaculaꝗ gentis lingua Moſ-
qvua appellantur. Quod nam autem cæteris nomẽ præ-
buerit,incertũ. Veriſimile tamen eſt, ea à fluuio nomen
accepiſſe. Nam etſi urbs ipſa olim caput gentis non fue-
rit,Moſcorum tamẽ nomen ueteribus non ignotũ fuiſſe conſtat. Porrò

Moſqvua

A Moſqvua fluuius in Tvuerenſi prouincia, L X X ferè ſupra Moſaisko vuerſt (eſt autem vuerſt, Italicum ferè miliare) haud procul à loco qui Oleſchno dicitur, fontes ſuos habet: indeq́ emẽſo L X X X X vuerſt ſpacio, ad Moſcovuiam ciuitatem decurrit: receptisq́ in ſe aliquot fluuijs, Orientem uerſus, Occam fluuium illabitur. Cæterùm ſex ſupra Moſaisko miliaribus, primùm nauigabilis eſſe incipit: quo loco materia ad fabricãdas domos, aliosq́ uſus ratibus impoſita, Moſcovuiam defertur. Infra autem ciuitatem merces aliaq́ quæ ab externis hominibus importantur, nauibus aduehuntur. Tarda autem in fluuio, atq́ difficilis, propter gyros, ſeu mæandros, quibus multis incuruatur, nauigatio eſt: præſertim inter Moſcovuiam & Columnam ciuitatem, tribus ab eius oſtijs paſſuũ millibus in littore ſitam: ubi C C L X X vuerſt ſpacio, flexionibus multis longisq́ nauigantium curſum impedit atq́ remoratur. Fluuius non admodum piſcoſus, ut qui præter uiles & uulgares, nullos piſces habeat. Moſcovuia quoq́ prouincia, nec lata nimis, nec fertilis eſt: cu-
B ius fœcunditati, ager ubiq́ arenoſus, qui medio cri ſiccitatis aut humiditatis exceſſu ſegetes enecat, plurimum obeſt. Accedit ad hæc, immoderata aſperaq́ nimis aeris intemperies, qua hyemis rigore ſolis calorem ſuperante, ſata quandoq́ ad maturitatem non perueniunt. Etenim tam intenſa ibi nonnunquam ſunt frigora, ut quemadmodum æſtatis tempore apud nos æſtu nimio, ſic ibi frigore immenſo terra in hiatum diſcedat: aqua etiam tum in aerem effuſa, ſputum'que ex ore proiectum, antea quam terram contingat, congelatur. Nos ipſi, cum anno 1526 eò peruenissemus, ramos fructiferarum arborum, rigore hyemis anni præcedentis prorſus perijſſe uidimus: quæ eo anno adeò dura fuit, ut complures ueredarij (quos ipſi Gonecz uocant) in uehiculis gelu concreti, reperti ſint. Fuere qui tum pecora Moſcovuiã, funibus alligata, ex proximis pagis ducerent: ui q́ frigoris oppreſſi, unà cum pecoribus perierunt. Præterea multi circulatores, qui cum urſis, ad choreas edoctis, in illis regionibus uagari ſolent, tum mortui in uijs reperti ſunt. Quin &
C urſi ipſi, fame eos ſtimulante, relictis ſyluis, paſsim per uicinas uillas diſcurrebant, inq́ domos irruebant: quorum conſpectum atque uim cùm ruſtica turba fugeret, frigore foris miſerè peribat. Atq́ tanto frigori, æſtus quoq́ nimius quandoq́ reſpondet, ut annò Domini 1525, quo immoderato ſolis ardore omnia ferè ſata exuſta fuerunt, tantaq́ annonæ caritas eam ſiccitatem conſecuta eſt, ut quod tribus antea dengis emebatur, id X X, aut X X X poſt emeretur. plurimi pagi & ſyluæ, frumenta'que nimio æſtu incenſa conſpiciebantur. Quorum fumus ita regionem oppleuerat, ut prodeũtium hominum oculi grauiter fumo læderentur: & abſq́ fumo caligo quædam oboriebatur, quæ multos obcæcauerat.

Totam porrò regionem non ita diu admodum ſyluoſam fuiſſe, ex magnarum arborum truncis, qui etiamnum extant, apparet: quæ quamuis agricolarum ſtudio ac opera ſatis culta ſit, ijs tamen quæ in agris proueniunt exceptis, reliqua omnia ex circumiacentibus prouincijs eò afferuntur. nam frumento quidem, oleribusq́ communibus abũdat: ceraſa

g dulciora,

dulciora, nucesq; (auellanis tamen exceptis) in tota regione non reperiuntur. Aliarum arborum fructus habent quidem, uerum inſuaues. A
Melones autem ſingulari cura ac induſtria ſeminant. terram fimo permixtam in arcolas quaſdam altiores componunt, inq; eas ſemen cõdunt: hac arte calori ac frigori immoderato æque ſuccurritur. Nam ſi forte æſtus nimius fuerit, rimulas tanquam ſpiracula quædam, ne ſemen calore nimio ſuffocetur, per fimum terræ mixtum faciũt: in frigore uero nimio, lætaminis calor ſeminibus reconditis præſtat auxilium.

Melle Moſcovuia prouincia, feriſq; (leporibus tamen exceptis) caret. Animalia noſtris longe minora ſunt, neq; tamen cornibus (ut quidam ſcripſit) carent. Vidi enim ibi boues, uaccas, capras, arietes, cornuta omnia. Iam uero ciuitas Moſcovuia, inter alias ciuitates Septẽtrionales, Orientem uerſus multum porrigitur: quod nobis in profectione noſtra, obſeruatu haud difficile fuit. Nam cùm Viẽna egreſsi, rectà Cracouiam, atq; inde centum ferè Ger. miliarium itinere, in Septentrionẽ progreſsi fuiſſemus, itinere tandẽ in Orientem reflexo, Moſcovuiam, ſi non B
in Aſia, tamen in extremis Europæ, quà maximẽ Aſiam cõtingit, finibus ſitam peruenimus. De qua re infra in Tanais deſcriptione plura dicam. Vrbs ipſa lignea eſt, ſatiſq; ampla: quæ procul etiam amplior, quàm re ipſa ſit, apparet. nam horti, areæq; in qualibet domo ſpacioſæ, magnam ciuitati acceſsionem faciunt: quam fabrorum, aliorumq; opificum igni utentium, in fine ciuitatis longo ordine protenſæ ædes, inter quas ſunt prata & agri, etiam magis adaugent. Porro non procul à ciuitate domunculæ quædam apparent, & trans fluuium uillæ, ubi non multis retroactis annis, Baſilius Princeps ſatellitibus ſuis nouam Nali ciuitatem (quod eorum lingua Infunde ſonat) exædificauit, propterea quòd cum alijs Ruthenis medonem & ceruiſiam bibere, exceptis paucis diebus in anno, prohibitum ſit, ijs ſolis bibẽdi poteſtas à Principe ſit permiſſa: atq; eam ob rem, ne cæteri illorum conuictu corrumperẽtur, ab reliquorum cõſuetudine ſunt ſeiũcti. Haud procul ab urbe ſunt aliquot Monaſteria, quæ uel ſola procul ſpectantibus una quędã ciuitas eſſe uidetur. Porrò uaſta ciuitatis magnitudo facit, ut nullo certo termino cõtineatur, nec muro, foſſa, propugnaculiſue cõmode ſit munita. Plateæ tamẽ quibuſdam in locis, trabibus per tranſuerſum ductis, obſtruuntur: adhibitiſq; C
cuſtodibus ad primam noctis facem ita obfirmantur, ut nemini noctu aditus poſt ſtatam horam illàc pateat: poſt quam qui deprehenſi forte fuerint à cuſtodibus, aut uerberantur, ſpoliantur'que, aut in carcerem conijciuntur, niſi forte noti honeſti'que uiri fuerint. Hi enim à cuſtodibus ad ſua deduci ſolent. Atque tales cuſtodiæ quà liber in ciuitatem patet aditus, locari ſolent. Nam reliquam urbis partem Moſqua alluit, in quem ſub ipſa urbe, Iauſa fluuius illabitur, qui ob altas ripas rarò uadari poteſt. In hoc molendina complura, in publicum ciuitatis uſum conſtructa ſunt. hiſque fluuijs ciuitas nonnihil munita eſſe uidetur: quæ præter paucas lapideas ædes, templa & monaſteria, prorſus lignea eſt. Ædiũ in ea urbe numerũ uix credibilem referunt. Aiebãt enim,

A ſexto ante aduentum noſtrum in Moſcouuiam anno, Principis iuſſu ędes cõſcriptas fuiſſe, eorumque numerum 41500 ſuperaſſe. Ciuitas hæc tam lata ac ſpacioſa, admodum lutoſa eſt. quamobrem in uicis ac plateis, aliiſque celebrioribus locis, põtes paſsim extructi ſunt. Eſt in ea caſtrum, ex lateribus coctis conſtructum, quod ab una parte Moſqvua, ab altera Neglima flumine alluitur. Neglima autem ex paludibus quibuſdam manat; qui ante ciuitatem circa ſuperiorem caſtri partẽ ita obſtruitur, ut in ſtagni formam exeat: indeque decurrẽs, foſſas caſtri replet, in quibus ſunt molendina: tandemque ſub ipſo caſtro, ut dixi, Moſqvuę fluuio iungitur. Caſtrum autem tanta magnitudine eſt, ut præter ampliſsimas ac magnifice extructas ex lapide Principis ędes, Metropolitanus epiſcopus, item Principis fratres, Proceres, aliique quàm plurimi, ſpacioſas in eo ædes ligneas habeant. Eccleſiæ ad hæc in eo multæ, ut amplitudine ſua ciuitatis propemodum formam referre uideantur. Hoc caſtrũ roboribus tantum initio circundabatur: atque ad magni Ducis Ioannis, Danielis filii, B tempora uſque, paruum ac ignobile erat. Is enim Petri Metropolitæ ſuaſu, primus ſedem Imperii eò tranſtulit. Nam Petrus amore Alexii cuiuſdam, qui ibi ſepultus claruiſſe miraculis dicitur, eò loci ſedem ſibi prius elegerat: eoque mortuo, atque ibidem ſepulto, cum ad eius tumulum miracula pariter fierent, locus ipſe religionis ac ſanctitatis quadam opinione adeò celebris factus eſt, ut poſteri Principes omnes, Ioannis ſucceſſores, ibi Imperii ſui ſedem habendam eſſe duxerint. Nam mortuo Ioanne, eiuſdem nominis filius, ſedem ibi retinuit: ac poſt eum Demetrius, poſt Demetrium Baſilius, is qui ducta Vuitoldi filia, Baſilium Cæcum poſt ſe reliquit. Ex quo Ioannes, eius Principis pater, apud quem Oratorem egi (qui primus caſtrum muro cingere cœpit) natus eſt: cui operi triceſimo fermè anno poſt, ſupremam manum eius poſteri impoſuere. Eius caſtri propugnacula baſilicæ, cum Principis palatio, ex latere ab hominibus Italis, quos propoſitis magnis præmiis Princeps ex Italia euocauerat, Italico more extructa ſunt. Multæ autem, ut dixi, in C hoc ſunt eccleſiæ, ligneæ fermè omnes: duabus tamen inſignioribus, quæ ex lateribus extructæ ſunt, exceptis: quarum altera diuæ Virgini, altera diuo Michaeli eſt ſacra. In templo diuæ Virginis ſepulta ſunt duorum Archiepiſcoporum corpora, qui, ut Principes eò ſuam Imperii ſedem transferrent, ibíque Metropolim conſtituerent, autores fuere: eamque maximè ob rem in diuorum numerum ſunt relati. In altero templo principes uita defuncti humantur. Conſtruebantur, nobis præſentibus, plura etiam templa ex lapide. Regionis cœlum adeò ſalubre eſt, ut ibi ultra Tanais fontes, præſertim in Septentrionem, ac etiam magna ex parte Orientem uerſus, memoria hominum, nulla unquam peſtis ſæuierit. Habent tamen interdum inteſtinorum & capitis morbum quendam, peſti haud diſsimilem, quem ipſi Calorem appellant. eo qui corripiuntur, paucis diebus pereunt. Is morbus in Moſcovuia nobis exiſtentibus, graſſabatur, unumque ex familiaribus noſtris abſumpſit. atque cum in tam ſalubri regione degant, ſi quando in Novuogardia, Smo-

lentzko, & Pleſcouuia peſtis ſæuit, quoslibet illinc ad ſe uenientes, regi- A
one ſua metu contagij excludunt.

Gens Moſcouuiæ cæteris omnibus aſtutior & fallacior eſſe perhibe-
tur, fluxa in primis in cõtractibus fide: cuius rei ipſi haud ignari, ſi quan-
do cum externis commercia habent, quo maiorem fidem obtineant, non
Moſcouuitas ſe, ſed aduenas eſſe ſimulant.

Longiſsimus in Moſcouuia dies in ſolſtitio æſtiuali XVII horarum,
cum tribus quartalibus, eſſe dicitur. Certam poli eleuationem tum ex ne-
mine potui cognoſcere: quamuis quidam LVIII graduum ſe accepiſſe,
incerto tamen autore, diceret. Ipſe tandem facto per Aſtrolabium peri-
culo, utcũq; ſolem nono die Iunij in meridie obſeruaui LVIII graduum.
Ex qua obſeruatione, cõputatione hominum harum rerum peritorum,
deprehenſum eſt, altitudinem poli L. graduum eſſe: longiſsimum au-
tem diem, XVII horarum, & unius quartalis.

Moſcouuia loco principali deſcripta, ad reliquas Magni Ducis Mo-
ſcouuiæ ſubiectas prouincias progrediar, ordine primum Orientem uer- B
ſus ſeruato: dein per Meridiem & Occidentem atq; Septentrionem cir-
cumeuntes, recta in Orientem æquinoctialem deueniemus.

Vuolodimeria ciuitas magna primum occurrit, quæ caſtrũ ligneum
ſibi cõiunctum habet. Hæc a tempore Vuolodimeri, qui poſtea Baſilius
dictus eſt, uſq; ad Ioannem Danielis filium, Ruſsiæ metropolis fuit. Eſt
autem inter Vuolgam & Occam, magna duo flumina, triginta ſex a Mo
ſcouuia in Orientẽ miliaribus Ger. ſita, loco adeo fertili, ut ex uno tritici
modio ſæpe XX, nõnunq; XXX modij prouẽniãt. Eã Cleſma fluuius al-
luit, cætera ſyluæ magnę uaſtæq; cingunt. Cleſma porro quatuor a Mo-
ſcouuia miliaribus Ger. oritur, multisq; ibi molendinis celebris accõmo
dus eſt: qui infra Vuolodimeriã, uſq; ad Murom oppidum, in Occæ lit-
tore ſitum, ſpacio duodecim miliarib. nauigatur, Occęq; fluuio iũgitur.
A Vuolodimeria uiginti quatuor miliariũ recta in Orientem, in uaſtis
ſyluis principatus olim fuit: cuius populi Muromani uocabãtur, anima-
lium pellibus, melle & piſcibus abundantes. C

Novuogardia inferior ciuitas, ampla & lignea, cum caſtro, quod Baſi-
lius præſens monarcha ad Vuolgę & Occę fluuiorũ confluxũ ex lapide
in ſcopulo exædificauit. Aiũt quadraginta miliaribus Ger. eã a Murom
abeſſe, in Orientem, quod ſita eſt, cẽtum miliarib. Novuogardia a Mo-
ſcouuia diſtabit. Regio fertilitate, rerũq; copia Vuolodimeriam æquat.
Atq; hic Chriſtianæ religionis hac quidem parte terminus eſt. nam licet
princeps Moſcouuiæ ultra Novuogardiam hanc, caſtrum, cui Sura no-
men eſt, habeat: tamen interiectæ gentes, quæ Czeremiſſæ appellantur,
non Chriſtianam, ſed Machumeti ſectam ſequũtur. Porro ibi & aliæ gen
tes ſunt, Mordvua nomine, Czeremiſsis permixtę, quę cis Vuolgam, ad
Suram, bonam regionis partem occupant. Czeremiſſę enim ultra Vuol-
gam in Septentrione degunt: ad quorum differentiam, qui circa Novuo
gardiã habitant, Czeremiſſæ ſuperiores, ſeu mõtani, non a mõtibus qui-
dem, qui ibi nulli ſunt, ſed a collibus potius, quos accolunt, nũcupantur.

Sura flu-

A Sura fluuius Moſci & Caſanenſis regis dominiũ diuidit, qui ex Meridie ueniens, uigintiocto miliarib. infra Novuogardiam, curſu in Orientem flexo, Vuolgam influit. in quorum cõfluxu, ad alterum littus, iјs Baſilius princeps caſtrum erexit, idq́ʒ a ſuo nomine Baſilovugorod nominauit: quod poſtea multorum malorum ſeminarium extitit. Haud procul inde eſt Moſcha fluuius, qui & ipſe ex Meridie profluens, Occam ſupra Murom illabitur, nõ longe ab oppido Caſsimovugorod, quod Moſcus Tartaris habitandum conceſsit. Horum mulieres arte quadam ungues, decoris cauſa, nigro colore inficiunt: ac aperto capite, paſsiſq́ʒ crinibus perpetuo incedunt. A Moſcha fluuio Orientem & Meridiem uerſus, ingentes occurrunt ſyluæ, quas Mordvua populi, qui proprio idiomate utuntur, ac Principi Moſcovuiæ ſubiecti ſunt, inhabitant. Eos quidam idololatras, alij Mahometanos eſſe uolunt. Hi in pagis paſsim habitant, agros colunt, uictum ex ferina carne & melle habent, pellibus abundant preciosis: duri in primis homines. nam & Tartaros latrocinantes B ſæpe fortiter a ſe propulſarunt, pedites fere omnes, arcubus oblõgis cõſpicui, ſagittandiq́ʒ peritia præſtantes.

Rezan prouincia inter Occam & Tanaim fluuium ſita, ciuitatem ligneam non longe a ripa Occæ habet. Erat in ea caſtrum, quod Iaroslavu uocabatur: cuius nunc, præter ueſtigia, nihil extat. Haud procul ab ea ciuitate, Occa fluuius inſulam facit, quæ Strub dicitur, magnus olim ducatus, cuius Princeps nemini ſubiectus erat. Columna ex Moſcovuia inter Orientem & Meridiem, ſeu (ut alij uolunt) in Orientem hyemalem ciuitas occurrit. Dein Rezan, quæ a Moſcovuia triginta ſex miliaribus Ger. diſtat. Hæc prouincia cæteris omnibus Moſcovuię prouincijs fertilior eſt: in qua, ut aiunt, ſingula grana frumenti binas quandoque, pluresue ſpicas proferunt: quarum culmi tam denſe accreſcunt, ut nec equi facile tranſire, nec coturnices inde euolare poſsint. Mellis, piſciũ, auium, ferarumq́ʒ ibi magna copia, arborumq́ʒ fructus lõge Moſcovuiæ fructibus nobiliores: gens audaciſsima, bellicoſiſsimaq́ʒ.

C Ex Moſcovuia ad hoc uſq́ʒ caſtrum, ultraq́ʒ ſpacio XXIIII fere miliarium Ger. fluit Tanais, loco qui Donco dicitur: ubi mercatores in Aſoph, Capham, & Conſtantinopolim euntes, naues ſuas onerant: quod plerunq́ʒ fit in autumno, pluuioſa anni parte. nam Tanais ibi alijs anni temporibus non ita aquis abundat, ut oneratas naues bene ferre queat. Dominabatur Rezan quandoque Baſilius magnus dux, qui ſororem Ioannis Baſilij magni ducis Moſcovuiæ duxerat, ex ea que Ioannem & Theodorum ſuſceperat. Mortuo Baſilio, Ioannes filius ſuccedit: qui ex uxore Knes Theodori Babitz filia, Baſilium, Theodorum & Ioannem filios genuit. ex quibus, mortuo patre, maximi natu duo filij, dum quiſque ſibi imperium uendicare nititur, in campis Razanenſibus congreſsi, armis decertarunt: in qua pugna alter occubuit. nec multo poſt, qui uictor fuerat, in eiſdem cãpis moritur. in cuius rei memoriam, ſignum crucis ex robore ibi erectũ eſt. Minimus natu, qui ex tribus fratribus adhuc ſupererat, cognita fratrum ſuorum morte, adiunctis ſibi Tartaris, prin-

cipatu,pro quo fratres decertauerant, quem'que mater adhuc poſsidebat, A
ui potitur:quibus peractis, cum Duce Moſcovuiæ agit,ut quemadmodum maiores ſui nemini obſtricti, cum principatum liberè tenuiſſent, poſſediſſentque,ita ſe quoque imperare ſineret. Dum hæc paciſceretur, ad magnum Principem delatus eſt,quòd regis Tauricæ, quo cum Principi bellū erat, filiam uxorem expeteret. quam ob rem cum à Principe uocatus fuiſſet,metu aduentum tardat, protrahitque. tandem à Simeone Crubin,uno ex conſiliarijs ſuis perſuaſus,in Moſcovuiam proficiſcitur: ubi Principis iuſſu captus,liberis cuſtodijs mādatur.Subinde Princeps matre illius eiecta,& in monaſterium intruſa, caſtrum cum principatu occupat:& ne aliqua quandoque ſeceſsio Rezanēſium fieret, bonam eorum partem per diuerſas diſtribuit colonias. qua re totius principatus uires labefactatæ corruerunt. Porrò cùm anno Domini 1521 Tartari prope Moſcovuiā caſtra poſuiſſent, Ioannes per tumultum è cuſtodia elapſus, in Lithvuaniam profugit:ubi etiam tum exulabat.

Tulla oppidum quadraginta ferè miliaribus Ger. à Rezan diſtat, à B
Moſcovuia uerò in Meridiem triginta ſex: eſtque ultimum oppidum ad campeſtria deſerta, in quo Baſilius Ioannis caſtrum ex lapide cōſtruxit, quod fluuius eiuſdem nominis præterlabitur, Vppa uerò alius fluuius, ab ortu caſtrū alluit: Tullæque fluuio iunctus, Occam ſupra Vuorotinski uiginti ferè miliaribus Ger. influit. à cuius oſtijs haud ita procul, Odoyovu caſtrum ſitum eſt. Porrò oppidum Tulla, etiam Baſilij tempore proprium principem habebat.

Tanais fluuius famoſiſsimus,qui Europam ab Aſia diſterminat, octo fermè à Tulla in Meridiem miliaribus nonnihil in Orientem deflectendo,oritur,non ex Ripheis montibus,ut quidam prodidere: ſed ex Ivuanovuoſero, hoc eſt, Ioannis lacu ingenti, qui in longitudine & latitudine circiter 1500 vuerſt patet:inque ſylua,quam quidam Okonitzkilies, alij Iepiphanovulies appellant, ortum habet. Ex hoc lacu Schat & Tanais, magna duo flumina,emergunt.Schat in Occidentem, Vppa fluuio in ſe recepto, Occam inter Occidentem & Septentrionem influit.Tanais autē primo curſu rectà in Orientem fluit, atque inter Caſan & Aſtrachan regna ſex uel ſeptem miliaribus Ger. à Vuolga fluuio labitur: dein reflexo in Meridiem curſu paludes facit, quas Mæotidis uocant. Ad eius porrò fontes proxima ciuitas eſt Tulla, ſupra oſtia uerò tribus ferè in littore miliaribus Aſoph ciuitas, quæ prius Tanas uocabatur. ſupra hanc quatuor dierum itinere Achas oppidum eſt, ad eundem fluuium ſitū, quem Rutheni Don appellant. Hunc ab optimorum piſcium copia ſingulari, item amœnitate, quod utraque fluminis ripa diuerſis herbis, radicibuſque ſuauiſsimis,ad hæc arboribus fructiferis plurimis, uarijsque in modum horti,quaſi induſtria quadam exculta atque conſita ſit, ſatis laudare non poſſunt. Et quòd tanta ferarum, quæ paruo negotio ſagittis conficiuntur,ibi ſit copia:ut per ea loca iter facientes, ad uitam ſuſtentandam nulla alia re,igni tantùm ſaleque excepto, indigeāt. In his partibus non miliaria,ſed dierum itinera obſeruantur. Ego quantum coniectura aſſequi potui,à C

A potui, à fontibus Tanais ad eius oſtia uſq; terreſtri itinere recta eundo, ſunt octuaginta ferè miliaria Ger. A Doco, quo loco Tanaim primùm nauigabilem eſſe dixi, uix uiginti diebus nauigando, peruenitur Aſoph, ciuitatem Turcis tributariam: quæ quinque, ut aiunt, diætis ab Iſthmo Tauricæ, quem aliàs Præcop uocant, diſtat. In ea multarum ex diuerſis orbis partibus gentium inſigne eſt emporium: quò ut omnibus, cuiuſcunque nationis ſint, liber patet acceſſus, libera etiam uendendi emendiq; cuilibet datur copia: ita ciuitate egreſsis omnibus, quidlibet impunè facere licet. De aris autem Alexandri & Cæſaris, quas plerique ſcriptores in his locis fuiſſe commemorant, uel earum ruinis, nihil certi ex indigenis, alijs'que qui ea loca ſæpiſsimè peragrarunt, cognoſcere potui. Milites quoque, quos Princeps ad Tartarorum excurſiones explorandas, & coercendas, quotannis ibi in præſidijs habere ſolet, ſuper hac re à me interrogati, nihil ſe unquam tale uel uidiſſe, uel audiuiſſe reſponderunt. Circa oſtia tamen minoris Tanais, quatuor ab Aſoph diB ætis, iuxta locum Velikiprevuos ad S. montes, ſtatuas imagines'q; quaſdam marmoreas & lapideas uidiſſe ſe, non negabant. Minor porrò Tanais in Sevuerski principatu oritur, unde Donetz Sevuerskiuocatur, tribus'q; diætis ſupra Aſoph in Tanaim illabitur. Cæterùm qui ex Moſcovuia in Aſoph terreſtri itinere proficiſcuntur, hi Tanai, circa Donco, uetus & dirutum oppidum, traiecto, à meridie nonnihil in orientem reflectuntur: quo loci, ſi recta ab Tanais oſtijs linea ad eius fontes ducatur, Moſcovuiam in Aſia, non in Europa ſitam reperies.

Mſceneck paluſtris locus eſt, in quo olim caſtrum erat, cuius etiamnum ueſtigia extant. Circa hunc locum adhuc quidam in tuguriolis habitant, qui neceſsitate imminente, in paludes illas, ceu caſtrum refugiunt. Ex Moſcovuia in Mſceneck, meridiem uerſus eundo, ſexaginta ferè miliaria Ger. ſunt: ex Tulla ferè triginta. A Mſceneck decem & octo ferè miliaribus ad partem ſiniſtram, Occa fluuius oritur: qui primùm in Orientem, dein in Septentrionem, poſtremò in Orientem æſtiC ualem (ut ipſi uocant) curſum ſuum dirigit. atque ita Occa, Mſceneck forma circuli propemodum dimidiati claudit: multa'que ſubinde oppida, Vuorotin ſcilicet, Coluga, Cirpach, Corſira, Columna, Rezan, Caſimovugorod, & Murom alluit: tandem'que Vuolgam infra Novuogardiam inferiorem ingreditur, ſyluis'que utrinque clauditur, quæ melle, aſprcolis, hermelis & martibus plurimum abundant. Campi omnes quos alluit, fertiliſsimi ſunt: nobiliſsimus in primis piſcium copia fluuius, cuius piſces cæteris Moſcovuiæ fluminibus præferuntur, maximè qui circa Murom capiuntur. Habet præterea piſces quoſdam peculiares, quos ipſi ſua lingua uocant Beluga, miræ magnitudinis, ſine ſpinis, capite & ore amplo, Sterlet, Schevurgia, Oſſeter: poſtrema tria Sturionū genera: & Bielaribitza, hoc eſt, album piſciculum nobiliſsimi ſaporis. horum maximam partem ex Vuolga eò deuenire putant. Ex Occæ porrò fontibus duos alios fluuios oriri aiunt, Sem & Schoſna: quorum Sem, Sevuera principatum perfluit; oppidum'q; Potivulo prę-

terlapſus, in Deſna fluuium, qui Czernigo oppidum interlabitur, atque A
infra Chiovuiam in Boryſthenem fertur, influit: Schoſna autem rectà in
Tanaim defertur.

Corſira in ripa Occæ fluminis oppidum eſt, ſex miliaribus ſupra Columnam. Habebat aliquando ſui iuris dominum: qui cum ad Principem Baſiliũ, tanquam qui in necem eius conſpiraſſet, delatus fuiſſet, eam'que ob rem ſub uenationis prætextu à Principe uocatus fuiſſet, ille'que armatus (nam à quodam, ne inermis iret, admonitus fuerat) cum ad Principem in uenatione ueniſſet, neque tum admiſſus eſſet, ſed cum Michaele Georgij Principis Secretario ad uicinum oppidum Czirpach ire, ibi'que ſe operiri iuſſus eſſet: ubi à Principis Secretario ad bibendum inuitatus, id'que (ut ſolet) pro Principis ſui incolumitate, cum in eas inſidias quas nullo modo euitare poſſet, ſe prolapſum eſſe ſentiret: accerſito ſacerdote, hauſto'que poculo moritur. atque ita nephario hoc facinore, Baſilius Czirpach oppido, octo miliaribus à Corſira ad Occam fluuiũ ſito, ubi etiam loco plano mineræ ferri effodiuntur, potitus eſt. B

Coluga oppidum ad Occam fluuium triginta ſex miliaribus à Moſcouuia abeſt, quatuordecim à Czirpach. Fiunt ibi affabrè cælata pocula lignea, alia'que è ligno res ad cultum domeſticum pertinentes: quæ inde in Moſcovuiam, Lithvuaniã, alias'que circumiacentes regiones paſsim deferuntur. Solet ibi Princeps quotannis præſidia ſua contra incurſiones Tartarorum habere.

Vuorotin principatus eiuſdẽ nominis, cum ciuitate & caſtro, tribus ſupra Colugam miliaribus, non procul à littore Occæ ſito, nomen habet. Hunc principatum Ioannes Knes Vuorotinski cognomento poſſidebat, uir bellicoſus, ac multarum rerum experientia excellens, quo duce Baſilius princeps præclaras ſæpe ex hoſtibus uictorias reportauerat. Sed anno 1521, quo tempore rex Thauricæ Occa traiecto, magno exercitu Moſcovuiam, ut ſuprà dictum eſt, inuaſerat, ad eum'que coercendũ & reprimendũ Demetrius Knes Bielski, homo iuuenis, cum exercitu à Principe miſſus fuiſſet, is'que Ioãnis Vuorotinski, aliorũ'que ſanis conſilijs neglectis, uiſo hoſte turpi ſe fugæ mandaſſet: Principe'que poſt Tartarorum diſceſſum, de fugæ autoribus diligenter inquirente, Andrea Principis fratre (qui reuera eius fugæ autor fuerat) alijs'que abſolutis, Ioannes Vuorotinski non ſolùm in ſummam uenit Principis indignationem, ſed captus etiam, atque principatu ſuo exutus eſt. Poſtremò dimiſſus quidem fuit ex cuſtodia, ea tamen conditione, ne Moſcovuia unquam egrederetur. Hunc nos quoque inter primarios uiros Moſcovuiæ, in aula Principis uidimus. C

Sevuera magnus principatus eſt, cuius caſtrum Novuogrodek, haud ita diu Sevuereſium principum, priuſquam hi ab Baſilio principatu exuerentur, ſedes erat. eò ex Moſcovuia dextrorſum in Meridiem, per Colugam, Vuorotin, Serensko & Branski, centum quinquaginta miliaribus Ger. peruenitur: cuius latitudo ad Boryſthenem uſque protenditur. Vaſtos deſertos'que paſsim campos habet: circa Branski autem

ſyluam

A ſyluam ingentem. Caſtra oppidáq; in eo ſunt complura: inter quæ Sta-
rodub, Potivulo, Czernigovu, celebriora ſunt. Ager quatenus colitur,
fertilis eſt. Syluæ hermellis, aſpreolis & martibus, melléq; plurimùm a-
bundāt. Gens propter aſsidua cum Tartaris prælia, ualde bellicoſa. Cæ-
terùm Baſilius Ioannis, ut alios pleroſq;, ita hunc quoq; principatum ſi-
bi ſubiecit, hoc modo. Erant duo Baſilij ex fratribus nepotes: horum
alter cognomento Semetzitz, caſtrum Novuogrodek: alter verò Sta-
radub ciuitatem tenebat. Potivulo autem Demetrius quidam Princeps
poſsidebat. Porrò Baſilium Semetzitz, cum ſtrenuus in armis, eam'que
ob rem Tartaris terrori eſſet, tanta regnandi libido inuaſerat, ut prin-
cipatum ſolus expeteret. neq; quieuit, donec Baſilium Staradubski
afflictiſsimum redderet: eóq; depulſo, prouinciam ſuam occuparet. quo
eiecto, Demetrium alia uia aggreſſus eſt: quem apud Principem detulit,
tanquam qui animum deficiendi à Principe haberet. Quare Princeps
commotus, Baſilio mandat, uti Demetrium, quacunque arte captum, ad
B ſe Moſcovuiam mitteret. Huius itaque fraude Demetrius in uenatio-
ne circumuentus fuit. Præmiſerat enim Baſilius equites quoſdam ad
caſtri ſui portas, qui eum fuga euadere conantem exciperent, à quibus
tùm captus, in Moſcovuiam deductus, atque in uincula coniectus fuit.
Hanc iniuriam filius, quem unicum habebat, Demetrius, adeò moleſtè
tulit, ut ad Tartaros confeſtim confugeret. Vt'que patri illatam iniu-
riam celerius grauiúsq; ulciſceretur, Chriſtiana fide abnegata, in Ma-
chumeti ritum circumciditur. Interim dum apud Tartaros ageret, ac-
cidit, ut puellam quandam uenuſtiſsimam deperiret: qua cum aliàs po-
tiri non poſſet, inuitis eam parentibus clàm abduxit. Eam rem ſerui,
qui cum eo circumciſi fuerant, puellæ propinquis clàm indicarunt: à qui
bus quadam nocte ſubitò oppreſſus, cum puella ſagittis conficitur. Ba-
ſilius Princeps audita filij ipſius Demetrij fuga ad Tartaros, ſenem ar-
ctioribus uinculis conſtringi iubet. qui non multo pòſt morte filij apud
Tartaros cognita, carcere mœrore'que confectus, eodem anno qui à
C nato Chriſto MDXIX erat, obijt. Atq; hæc omnia Baſilio Semetzitz au-
tore facta ſunt: cuius impulſu anteà quoque Princeps & Corſiræ domi-
num, & germanum ſuum fratrem, captos in carcere occidit. Cæterùm
quemadmodum ſæpe fieri ſolet, ut qui alijs inſidias ſtruunt, in eaſdem
tandem ipſi incidant: ita & huic Semetzitz contigit. Nam ipſe quoque
apud Principem defectionis crimine inſimulatus eſt. Eam ob rem cum
Moſcovuiam uocatus fuiſſet, illéq;, niſi publicæ fidei literæ Principis &
Metropolitæ iuramento confirmatæ, ſibi prius mitterentur, eò ſe uentu-
rum pernegaret: miſsis acceptiſq; ex ſententia literis, XVIIII Aprilis,
MDXXIII anni Moſcovuiā cum ueniſſet, honorificè muneribus etiam
oblatis à Principe exceptus fuit: ſed paucos poſt dies captus, in carcerem
conijcitur, ubi & tunc detinebatur. Cauſam captiuitatis ſuæ hāc fuiſſe a-
iunt, quòd literas ad regē Poloniæ, quibus ſe ad eum deficere velle ſcri-
pſerat, præfecto Chiovuienſi miſiſſet: qui reſignatis literis, cum iniquum
eius erga principem ſuum animum cognouiſſet, continuò eas Principi

Moſcovuiæ miſit. Alij uerò rationem magis ueriſimilem afferunt. So- A
lus enim Semetzitz in toto Moſci Imperio ſupererat, qui caſtra & prin-
cipatus poſsidebat: quibus, ut facilius hunc eijceret, tutiusq́; imperaret,
perfidiæ crimen, quo ille è medio tolleretur, in illum excogitatum eſt.
Ad quod alludens morio quidam, quo tempore Semetzitz Moſcovui-
am ingrediebatur, ſcopas & palam circumferebat. qui cum interrogare-
tur, quid ſibi hoc apparatu uellet? Imperium principis nondum prorſus
purgatum eſſe, reſpondit: nũc uerò commodum tempus uerrendi adeſ-
ſe, quo feces omnes eijciendæ forent. Hanc prouinciam Ioannes Baſilij,
Alexandri magni Ducis Lithvuaniæ exercitu ad Vuedroſchi fluuium
profligato, primus imperio ſuo adiecit. Porrò Sevuerenſes principes ge
nus ſuũ à Demetrio magno Duce Moſcovuię ducunt. Erant Demetrio
filij tres, Baſilius, Andreas, & Georgius. Ex his Baſilius natu maximus,
iuxta patrias leges, patri in regno ſucceſsit. Ex alijs duobus, Andrea ui-
delicet & Georgio, Sevuerenſes principes generis ſui originẽ traxerunt.

Czernigovu triginta miliaribus à Chiovuia, totidẽ uerò à Potivulo B
abeſt. Potivulo uerò diſtat à Moſcovuia centum quadraginta miliarib.
Ger. à Chiovuia ſexaginta, à Branski trigintaocto. Hęc ultra ſyluam ma-
gnam, quæ uigintiquatuor miliaribus in latitudinẽ protenditur, ſita eſt.

Novuogrodech decem octo miliaribus diſtat à Potivulo, à Staradub
quatuordecim: Staradub à Potivulo triginta duobus miliaribus.

Eũtibus ex Potivulo in Tauricam, per ſolitudinem fluuij Sna, Sama-
ra & Ariel occurrunt: ex quibus poſteriores duo latiores, profundio-
resq́; ſunt: in quibus traijciendis dum uiatores diutius nonnũquam de-
tinentur, à Tartaris ſæpe circũueniuntur, capiũturq́;. poſt hos Koinska-
vuoda & Moloſcha fluuij occurrũt, quos nouo quodam traiectionis ge
nere ſuperant: reſectas arbuſculas in faſces colligant, quibus ſe ſuaq́; im-
ponunt, atq; ita remigantes ſecundo fluuio in alterum littus deferuntur.
Alij huiuſmodi faſces equorum caudis alligant, qui flagris impulſi, na-
tantes in ulterius littus, homines ſecum trahunt, transferuntq́;.

Vgra fluuius profundus & lutoſus, non longè à Drogobuſch in ſylua C
quadam oritur, interq́; Colugam & Vuorotin in Occam exoneratur. Is
fluuius olim Lithvuaniam à Moſcovuia diuidebat.

Demetriovuitz oppidum & caſtrum inter Meridiem & Occidẽtem,
decem & octo miliaribus abeſt à Vuieſma, à Vuorotim circiter uiginti.

Smolentzko ciuitas Epiſcopalis, ad Boryſthenem fluuiũ ſita, caſtrum
in ulteriore fluminis littore Orientem uerſus habet, roboribus conſtru-
ctum, quod plurimas domos in ciuitatis formam complectitur. Hoc
quà in collem porrigitur (nam parte alia Boryſthene alluitur) foſsis,
ad hæc ſtipitibus acutis, quibus hoſtium incurſus arcetur, munitum: Ba-
ſilius Ioannis ſæpius grauiſsimè oppugnauit, nunquam tamen illud ui
capere potuit. At poſtremò militum, præfectiq́; cuiuſdam Bohemi, de
quo ſuprà in hiſtoria Michaelis Linski dictum, proditione eo potitus
eſt. Ciuitas in ualle ſita, colles circũquaq; fertiles habet, ſyluisq́; uaſtiſsi-
mis cingĩt, ex quib. pelliũ diuerſarũ magnus prouẽtus. Templũ in caſtro

A diuæ Virgini ſacrum, alia uero ædificia lignea: in ciuitatis ſuburbio Mo-
naſteriorum è lapidibus conſtructorum ruinæ complures uidentur.
Ex Moſcovuia porro ad Smolentzkum, inter Meridiem & Occiden-
tem euntibus, decem & octo miliarium itinere, Moſaisko primum oc-
currit; inde uiginti ſex, Vuieſma: poſt decem & octo, Drogobuſch: at-
que inde totidem, in Smolentzko peruenimus, totumq; hoc iter octu-
aginta miliaribus Ger. conſtat; quamuis Lithvuani & Moſcovuitæ cen-
tum computent. Ego tamen ter loca illa peragraui, nec plura obſerua-
ui. Hunc principatum Baſilio imperante, Vuitoldus magnus Dux Li-
thvuaniæ Moſcis anno 1413 ademerat. Eundem Baſilius Ioannis anno
1514, die XXX Iulij, Sigiſmundo regi Poloniæ eripuit.

Drogobuſch & Vuieſma, caſtra & oppida lignea ſunt, ad Boryſthe-
nem ſita, quæ olim ſub dominio Principum Lithvuaniæ erant. Eſt ſub
oppido Vuieſma eiuſdem nominis fluuius, qui haud procul inde, duo-
bus uidelicet vuerſt, in Boryſthenem fertur: ſolentque oneratæ merci-
bus naues inde Boryſthenem deuehi, atque poſt uiciſsim aduerſo Bory-
B ſthene Vuieſmam uſq; portari.

Moſaisko quoq; caſtrum & oppidum ligneum, circa quod magna di
uerſicolorum copia leporum eſt: ſoletq; Princeps quotãnis uenationes
ſuas ibi habere, atq; nonnunquã diuerſorũ Principũ Oratores audire:
ſicuti nobis in Moſcovuia exiſtentibus, Lithvuanos Oratores audiuit:
noſq; eo pariter ex Moſcovuia accerſitos, ubi mãdatis Principũ noſtro-
rũ confectis dimiſsi fuimus. Porro imperiũ principũ Moſcovuiæ, tẽpo-
re Vuitoldi, quinq; aut ſex miliaribus ultra Moſaisko protendebatur.

Biela principatus, cum caſtro & ciuitate eiuſdem nominis, ad fluuium
Opſcha, in uaſtis ſyluis ſexaginta miliaribus Ger. magis in Occidentem
a Moſcovuia diſtat: a Smolentzko triginta ſex, a Toropetz triginta. Hu
ius olim Principes ex Gidemino oriundi erant: ſed Caſimiro rege Polo-
niæ imperante, Iagellonis filij hunc principatum obtinebãt. quo tempo-
re, Baſilius princeps Bielæ, qui alias Bielski appellatur, ad Ioannem pa-
C trẽ Baſilij defecit, ſe ſuaq; illi ſubdidit: uxoreq; ſua in eo motu in Lithvua
nia relicta, aliam, ut ſupra dictum eſt, in Moſcovuia duxit: ex qua tres ſu-
ſcepit filios, quos nos apud Principem uidimus, è quorum numero De-
metrius propter patris ſui authoritatẽ in magno precio honoreq; habe-
batur. Porro hi tres fratres, quãuis ex Bielski paterna hæreditate uiue-
bãt, eiuſq; annuis redditib. alebãtur, eo tamen ire nõ audebãt. nã Moſco
vuiæ princeps, Bielski principatũ illis ademit, titulumq; ſibi uſurpabat.

Rſovua Demetrij ciuitas, cum caſtro, recta in Occidentem uiginti tri
bus miliaribus abeſt a Moſcovuia; caſtrum, a quo Princeps titulum ſibi
uſurpat, ad fluuium Vuolga ſitum eſt, habetq; latiſsimam ditionem. Eſt
& alia Rſovua centum quadraginta miliaribus a Moſcovuia, a Vueliki-
luki uiginti, totidem a Pleſcovuia, quæ deſerta appellatur. Vltra Rſo-
vuam Demetrij, per certa miliaria progrediendo in Occidentem, eſt
ſylua Vuolkonzki dicta, ex qua quatuor fluuij oriuntur. In ea ſylua eſt
palus, quæ Fronovu uocatur: ex qua fluuius nõ ita magnus duobus fere
miliaribus

miliaribus in lacum quendam Vuolgo influit: unde rurſus aquarum multitudine adauctus emergit, Vulga'que ſumpto à lacu nomine uocatur: qui multis paludibus emenſis, multis etiam fluminibus in ſe receptis, uiginti quinque, uel (ut alij uolunt) ſeptuaginta oſtijs in mare Caſpium, à Ruthenis Chvualinsko morie appellatum, & non in Pontum, ut quidam ſcripſit, exoneratur. Porro Vuolga à Tartaris Edel, à Ptolemæo Rha uocatur: tanta'que inter hunc & Tanaim in campeſtribus eſt uicinitas, ut ſeptem duntaxat miliaribus diſtare affirment. Quas autem ciuitates & oppida præterlabatur, ſuo loco referemus. In eadem ſylua decem ferè à palude Fronovuo miliaribus eſt Dnyepersko pagus: circa quem oritur Boryſthenes, qui ab incolis Dnieper uocatur, quem nunc Boryſthenem dicimus. Haud procul ab eo loco eſt monaſterium ſanctæ Trinitatis, ubi oritur alius fluuius priore maior, Niepretz per diminutionem dictus. Ambo autem hi fluuij inter fontes Boryſthenis & paludem Fronovuo confluunt, quo loco Moſcovuitarum & Chloppienſium merces nauibus impoſitæ, in Lithvuaniam deferuntur: ſolent'que mercatores ibi in monaſterium ceu diuerſorium diuertere. Porro quo'd Rha & Boryſthenes non ex iiſdē fontibus, iuxta quorundam opinionem, oriantur, cu'm ex alijs, tum ex complurium mercatorum certa relatione, qui in illis partibus rem fecerunt, compertum habeo. Boryſthenis autem curſus hic eſt, ut primu'm Vuieſmā Meridiem uerſus alluat: mox reflexo in Orientem curſu, oppida Drogobuſch, Smolenczko, Orſcham, ſub Mogilef præterlabatur: inde'que rurſus in meridiem tendens, Chiovuiam, Circaſſos & Otzakovu contingit. ubi deinceps in pontum exoneratur, uidetur eo loco mare formam lacus habere: & Otzakovu quaſi in angulo eſt ad oſtia Boryſthenis. Nos enim ex Orſcha in Smolenczko uenimus, ubi impedimenta noſtra nauibus uſque Vuieſmam deduximus: & tantum inundabat, ut Monachus Comitem à Nugaroli, & me ſcapha piſcatoria per ſyluas lōgè deuexerit: equi uero natando pluries ſuperarunt itinera. A B

Dvuina lacus à fontibus Boryſthenis decem ferè miliaribus, & totidē à palude Fronovuo diſtat. Ex eo fluuius eiuſdem nominis uerſus Occidentem, qui à Vuilna uiginti miliarib. abeſt, ac dein in Septentrionem decurrit, & prope Rigā metropolim Livuoniæ mare Germanicū (quod Rutheni Vuareczkoie morie uocāt) illabitur: alluit Vuitepsko, Polotzko, Dunenburg: & non perfluit Pleſcovuiam, ut quidam ſcripſit. Livuonienſes hunc fluuium ex bona parte nauigabilem, Duna appellant. C

Lovuat quartus fluuius, cæteris tribus minime comparandus, oritur inter lacum Dvuina, & paludem Fronovuo, aut ex ipſa palude. non potui equidem eius fontes, etſi haud procul à Boryſthenis fontibus diſtāt, prorſus explorare. Eſt autem ille fluuius, ut eorum Annales habent, in quem S. Andreas apoſtolus ex Boryſthene per ſiccum nauiculam traduxit, & qui emenſis quadraginta ferè miliaribus, Vuelikiluki alluit, inq; Ilmen lacum influit.

Vuolock ciuitas & caſtrum in Occidentem æquinoctialem uiginti quatuor

A quatuor miliaribus diſtat à Moſcovuia, à Moſaisko duodecim fere, à Tvuer uiginti. Huius loci titulum Princeps ſibi uſurpat, ſoletq́ quotannis ibi animum, falconibus lepores inſectando, relaxare.

Vueliſiluki caſtrum & ciuitas in Occidente à Moſcovuia centū quadraginta miliaribus, à Novuogardia magna ſexaginta fere, à Poloczko autem triginta ſex miliaribus diſtat: hac etiam itur ex Moſcovuia in Lithvuaniam.

Toropecz eſt caſtrum, cum ciuitate, inter Vueliſiluki & Smolenzko, ad confinia Lithvuaniæ: diſtat à Luki decem & octo fere miliaribus.

Tvuer, ſiue Otvuer, ampliſsima olim ditio, una ex magnis Ruſsię principatibus ad Vuolgam fluuium ſita, triginta ſex miliaribus Occidentem æſtiualem uerſus, diſtat à Moſcovuia: habetq́ ciuitatem magnam, quam Vuolga interfluit. in altera autem ripa, qua Tvuer Moſcovuiā ſpectat, caſtrum habet, ex cuius oppoſito Tvuertza fluuius Vuolgā influit: quò equidem in Otvuer nauigio perueni, & altero die Rha flu. nauigaui. Porrò ciuitas hæc Epiſcopalis ſedes erat, uiuēte Ioāne Baſilij patre, quo tempore Tvuerenſem Principatū magnus Dux Boris moderabatur. Cuius poſtea filiam Mariam princeps Moſcovuiæ Ioannes Baſilij uxorē duxerat: ex eaq́ Ioannem primogenitū, ut ſupra dictum, ſuſceperat. Boris autem mortuo, Michael filius ſucceſsit: qui poſtea à ſororio ſuo magno Duce Moſcovuiæ principatu depulſus, exul in Lithvuania moritur.

Terſack oppidum decem mil. à Tvuer: cius dimidia pars ſub Novuogardiæ, altera Tvuerenſi dominio erat, duoq́ ibi Locumtenentes imperabant. Oriūtur ibi quoq́, ut ſupra dixi, duo fluuij, Tvuertza & Sna: hic Novuogardiam in Occidentem, ille in Orientem decurrit.

Novuogardia magna, ampliſsimus totius Ruſsię principatus eſt, patrio ſermone Novuigorod, quaſi Noua ciuitas, ſeu Nouum caſtrum dicitur. Quicquid enim muro cinctum, roboribus munitum, aut alioqui ſeptum eſt, Gorod appellant. Eſt autem ampla ciuitas, quam Vuolchovu fluuius nauigabilis interfluit, qui ex Ilmen lacu uix duobus uerſt ſupra ciuitatē emergens in lacum Ncoa, quem nunc Ladoga, ab oppido quod ei adiacet, appellant, illabitur. Novuogardia porrò in Occidentem æſtiualem, à Moſcovuia centū uiginti miliaribus abeſt. quanquam ſunt qui centum duntaxat cōputant: à Pleſcovuia triginta ſex, à Vueliſiluki quadraginta, ab Ivuanovuogorod totidem. Cæterum ciuitas hæc olim dum floreret, ſuiq́ iuris eſſet, latiſsimam ditionē in quinq́ partes diſtributam habebat: quorum quælibet pars non ſolum de publicis ac priuatis rebus cognoſcendis, ad ordinarium ac competentem ſuæ partis magiſtratum referebat, uerum in ſua duntaxat ciuitatis regione contrahere res quaſcunq́, ac commodè cum alijs ciuibus ſuis conficere poterat: nec licebat cuiquam, ad aliquem alium eiuſdem ciuitatis magiſtratum, quacunq́ in re prouocare. Eoq́ tempore totius Ruſsiæ maximum ibi erat emporiū: ingens enim mercatorū turba undiq́ ex Lithvuania, Polonia, Svuetia, Dania, ipſaq́ Germania eò cōfluebat, ciueſq́ ex tam frequenti multarū gentium concurſu, opes ſuas copiaſq́ augebant. Quin & noſtra tempe-

ſtate licet Germanis ſuos ibi habere quæſtores, ſeu rationarios. Imperiũ eius magna ex parte in Orientem & Septentrionem extenditur. Livuoniam, Finlandiam, atq; Nordvuegiam ferè contingebat. Eius loci mercatores, cùm uno eodemq; uehiculo Auguſta Vindelicorũ profectus eò perueniſſem, me impenſe rogarunt, ut uehiculum quo tam longum iter emenſus fuiſſem, in æde ipſorum ſacra perpetuę memorię ergò relinquerem. Habuit etiã Novuogardia principatus ad Orientem, Dvuinam & Vuolochdã: ad Meridiem uerò dimidiam partem Terſaek oppidi, non longè à Tvueria. Et quamuis hæ prouinciæ, quòd fluuijs & paludibus oppleantur, ſteriles ſint, commodeq; habitari non poſsint: nihilominus ex ferarum pellibus, melle, cera, & piſcium copia magnum quæſtum faciunt. Principes porrò, qui ipſorum Reipub. præeſſent, ſuo arbitrio ac uoluntate conſtituebant, imperiumq; augebant, uicinas gentes quauis ſibi ratione deuinciendo, ac ſtipendio tanquã autoramento quodã propoſito in ſui defenſionem obſtringentes. Ex eiuſmodi gentium, quarum opera Novuogardenſes in conſeruanda Republica ſua utebantur, ſocietate factũ eſt, ut Moſci ſuos ſe ibi Præſides habere gloriarentur, Lithvuaniq; uiciſsim eos ſibi tributarios aſſererent. Hunc principatum dum Archiepiſcopus ipſe conſilio ac autoritate ſua adminiſtraret, Ioãnes Baſilij Moſcovuiæ Dux inuaſerat, ſeptem perpetuos annos graui eos bello premens. Tandẽ menſe Nouembri, anno Domini 1477. ad fluuiũ Scholona conflictu Novuogardenſes ſuperans, certis quibuſdam cõditionibus ad deditionem eos compulit, pręfectumq; ſuo nomine urbi impoſuit. Cùm autem abſolutũ in hoſce imperium nondum ſe habere putaret, neq; ſine armis id ſe aſſequi poſſe cerneret, ſub religionis prætextu, ac ſi à Ruthenico ritu deficere uolentes, in fide contineret, Novuogardiã uenit, eamq; hac ſimulatione occupauit, inq; ſeruitutem redegit: Archiepiſcopum, ciues, mercatores, externos, omnibus bonis ſpoliauit: trecentosq; currus inde auro, argento, gemmiſq; onuſtos, ut quidã ſcripſere, Moſcovuiam abduxit. Equidẽ Moſcovuię diligenter de hac re percontabar, accepiq; longè plures currus præda onuſtos inde abductos fuiſſe. Neq; mirum. Nam capta ciuitate Archiepiſcopũ, ditiores & potentiores omnes, ſecũ Moſcovuiam abduxerat, inq; horum poſſeſsiones, ſubditos ſuos quaſi nouas colonias remiſerat. Ex illorum itaq; poſſeſsionibus, præter communes redditus, maximum quotannis uectigal in Fiſcum percipit. De Archiepiſcopatus quoq; prouentibus, cuidam Epiſcopo tum à ſe conſtituto, paruã duntaxat reddituum portionem conceſſerat: quo mortuo, ſedes Epiſcopalis diu uacabat. Tandem ad maximam ciuium ac ſubditorum petitionem, ne perpetuò Epiſcopo carerent, rurſus quendam, nobis tum præſentibus, inſtituerat.

Novuogardenſes olim idolũ quoddam, nomine Perun, eò loci quò nunc eſt monaſteriũ, quod ab eodem idolo Perunzki appellatur, collocatum, in primis colebant, uenerabanturq;. Dein baptiſmate aſſumpto, id loco motum, cum in flumen Vuolchovu deieciſſent, aduerſo dicitur fluuio nataſſe: & circa pontem audiſſe uocem, Hęc uobis Novuogardenſes

gardenſes in mei memoriam.ſimulq́ cum dicto, fuſtem quendam mox in pontem proiectũ fuiſſe.Solet etiamnum contingere,ut certis anni die bus hæc uox Perun audiatur: qua audita, ſubitò eius loci ciues concurrunt,ſeq́ fuſtibus mutuò cædunt. tantusq́ inde tumultus quoq́ oboritur,ut uix magno Præfecti labore ſedari poſsit. Accidit præterea,ut Annales eorum referunt,dum Novuogardenſes Corſun Græciæ ciuitatem ad ſeptem perpetuos annos graui obſidione permerent,interim uxores eorum moræ pertæſæ,tum etiam de ſalute ac aduentu maritorum dubitantes,ſeruis nuberent.Expugnata tandem ciuitate,quum uictores mariti ex bello reuerſi,æreas portas ſuperatæ urbis, ac magnam quandam campanam, quam ipſi in cathedrali eorum Eccleſia uidimus,ſecum attuliſſent:ſeruiq́ dominos,quorum uxores duxerant,ui repellere conarentur:domini indignitate rei commoti, depoſitis,cuiuſdam cõſilio, armis, lora & fuſtes tanquam in mancipia arriperent: quibus ſerui territi, inq́ fugam conuerſi, loco quodam qui etiamnum Chloppigrod, hoc eſt Ser
B uorum caſtrum dicitur,ſe reciperent,defenderentq́. Verùm uicti, meritis à dominis ſupplicijs affecti fuere.Habet Novuogardia in ſolſtitio æſtiuali longiſsimum diem XVIII horarũ,& ultrà.Regio multo frigidior eſt, ipſa Moſcovuia. Gentem quoq́ humaniſsimam ac honeſtam habebat:ſed quæ nunc proculdubio peſte Moſcovuitica,quam eò commeantes Moſci ſecum inuexerunt,corruptiſsima eſt.

Ilmen lacus, qui in antiquis Ruthenorum ſcriptis Ilmer uocatur, & quem alij Limidis lacum appellant, eſt ſupra Novuogardiam duobus vuerſt:in longitudinem XII,in latitudinem uerò VII milliaribus Germanicis patet:duosq́,præter alios,celebriores fluuios excipit,Louat & Scholona. Is ex quodam lacu emergit,unum uerò emittit Vuolchovu, qui Novuogardiam interlabitur:emẽſisq́ triginta ſex miliaribus,Ladoga lacum ingreditur.Is in latitudinem ſexaginta, longitudinem centum ferè miliaribus,inſulis tamẽ quibuſdam interiectis, patet: effunditq́ magnum fluuium Neoa,qui occidentem uerſus in Germanicum mare ſex
C ferè mil. decurrit. ad cuius oſtia, ſub dominio Moſci,in medio flumine ſitum eſt caſtrum Oreſchak,quod Germani Nutemburg appellant.

Ruſs,olim antiqua Ruſsia dicta, antiquũ oppidulum eſt,ſub ditionẽ Novuogardiæ,à qua duodecim,ab Ilmen uerò lacu tredecim miliaribus diſtat. Habet ſalſum fluuium, quem ampla foſſa in modum lacus ciues coercent,indeq́ aquam per canales pro ſe quiſq́ in ædes ſuas deriuant, ſalq́ coquunt.

Ivuanovugorod caſtrum Ioannes Baſilij, à quo etiam nomẽ accepit, ad ripam Nervuæ fluuij,lapide exædificauit.Eſt ibi quoq́ ex aduerſo in altera ripa Livuonienſium caſtrum, quod ab eodem fluuio Nervua appellatur.Hæc duo caſtra Narvua fluuius interlabitur,dominiumq́ Novuogardẽſium ab Livuonienſi diuidit.Porrò Narvua fluuius nauigabilis,ex eo lacu quem Rutheni Czutzkò,ſeu Czudin,Latini Bicis,ſeu Pelas,Germani uerò Peijfues appellãt,emergit:duobusq́ in ſe receptis fluuijs,Pleſcovuia & Vuclikareca,qui uenit ex Meridie, Opotzka oppidũ

Pleſcovuia à dexteris relicta, præterfluit. Facilis autem ex Pleſcovuia in A mare Baltheum eſſet nauigatio, niſi ſcopuli quidã, non longè ab Ivuanovugorod & Narvua, impedimento eſſent.

Pleſcovuia ciuitas ad lacum ſita eſt, ex quo eiuſdem nominis fluuius emergit, ac per mediam ciuitatem decurrit ſex mil. in lacum, quem Rutheni Czutzko uocãt, exoneratur. Sola autem Pleſcovuia, in toto Moſci dominio, muro cingitur: eſtq; in quatuor partes diuiſa, quarum ſingulæ ſuis mœnibus continentur. Quæ res quibuſdam occaſionem erroris prę buit, ut eam quadruplici muro cinctã eſſe dicerent. Huius ciuitatis ditio, ſeu principatus, gentiliter Pskovu, ſeu Obskovu uocatur. Olim ampliſſima, ſuiq; iuris erat: ſed eam tandẽ Ioannes Baſilij anno Domini M D IX. quorundam ſacerdotum proditione occupauit, atq; in ſeruitutem redegit. item campanã, ad cuius pulſum Senatus ad rempublicam conſtituendã cogebatur, abſtulit: ipſiſq; per colonias alio deductis, introductiſq; in eorum locum Moſcis, libertatem eorum prorſus imminuit. Vnde factum, ut pro cultioribus, atq; adeo humanioribus Pleſcovuienſium mo B ribus, corruptiores in omnibus ferè rebus Moſcovuienſium mores ſint introducti. Tanta enim in contractibus Pleſcovuienſium erat integritas, candor & ſimplicitas, ut omni uerboſitate in fraudẽ emptoris omiſſa, uno tantùm uerbo res ipſas indicarent. Pleſcovuienſes autem, ut etiam hoc obiter adijciam, in hunc uſque diem cæſarie non Ruthenorum, ſed Polonorum more, bifurcata utuntur. Diſtat autem Pleſcovuia in Occidentem triginta ſex miliaribus à Novuogardia, ab Ivuanovugorod quadraginta, totidem à Vuelikiluki. Per hanc quoq; ciuitatem ex Moſcovuia & Novuogardia itur Rigam, Livuoniæ metropolim, quæ ſexaginta miliaribus à Pleſcovuia diſtat.

Vuotzka regio inter Occidentem & Septentrionem ſita, uiginti ſex, aut ad ſummum triginta miliaribus abeſt à Novuogardia, inq; ſiniſtra caſtrũ Ivuanovugorod relinquit. In hac regione hoc prodigij loco refertur: animalia, cuiuſcũq; generis in eam inducta fuerint, colorem ſuum in albedinem mutare. Locus hic poſtulare uidetur, ut rationem locorum & C fluuiorum circa mare, uſq; ad fines Svuetiæ perſtringã. Nervua fluuius, quemadmodum ſuprà dixi, Livuoniam à Moſci ditione diuidit: à quo ſi ab Ivuanovugorod ſecundum littus maris, Septentrionem uerſus progrediare, Pluſſa fluuius occurrit, ad cuius oſtia Iamma caſtrum ſitum eſt. Duodecim miliaribus ab Ivuanovugorod, à Iamma totidem, ſpacio quatuor miliarium, occurrit caſtrum & fluuius eiuſdem nominis Coporoia: inde ad fluuiũ Neoa, & caſtrum Oreſchack, ſex miliaria numerantur: ab Oreſchak uerò ad fluuiũ Corela, unde ciuitas nomẽ accepit, ſunt ſeptem miliaria. Atque inde tandem itinere duodecim miliarium peruenitur ad fluuium Polna, qui dominium Moſci à Finlãdia, quã Rutheni Chainska Semla uocant, quæ ſub ditione Regum Svuetiæ eſt, diuidit.

Eſt & alia Corela prę ter iam nominatã, prouincia, quæ ſuum territorium atq; idioma habet, ſexaginta ferè & amplius miliaribus à Novuogardia in Septentrionem ſita. Ea quamuis à finitimis quibuſdam gentibus tri-

A bus tributum exigit, nihilominus & ipſa regi Svvetiæ item, & Moſcō, ratione dominij Novuogardenſis, tributaria eſt.

Solovuki inſula in Septentrionem, inter Dvuinam & Corelā prouinciam, à continenti octo miliaribus in mari ſita eſt: quę quantum à Moſcovuia diſtet, propter crebras paludes, ſyluas, & uaſtas ſolitudines, certa interualli ratio non habetur. Quamuis ſint qui eam 300 miliaribus à Moſcovuia, à Bieloieſero autem 200 abeſſe dicāt. Sal in ea inſula copioſus decoquitur. Eſtq́ ibi monaſterium, in quod mulierem aut uirginē ingredi, grande piaculum eſt. Eſt etiam ibi piſcatio copioſa piſcium, quos indigenæ Selgi uocant, quos nos haleces eſſe putamus. Aiunt hic Solem æſtiuali Solſtitio perpetuo, duabus tantum horis exceptis, ſplendere.

Dimitriovu ciuitas cum caſtro, à Moſcovuia, ab Occidente in Septētrionem parū deflectendo, duodecim miliaribus diſtat. Hanc Georgius magni Ducis frater, tunc poſsidebat. Eam Iachroma fluuius, qui Seſt fluuium influit, præterlabitur. Porrò Seſt Dubnā, qui in Vuolgā exonera-
B tur, excipit. Vnde tanta fluuiorum cōmoditate, magnæ ibi mercatorum opes, qui merces ex Caſpio mari per Vuolgam, labore non ita magno, in diuerſas partes, atq́ adeò Moſcovuiam uſq́ inducunt.

Bieloieſero ciuitas cum caſtro, ad lacū eiuſdem nominis ſita eſt. Sonat autem Ruthenis Bieloieſero, albus lacus. Porrò ciuitas nō eſt in ipſo lacu ſita, ut quidam retulerunt: paludibus tamen ita undequaq́ cingitur, ut inexpugnabilis eſſe uideat. Qua re ducti Principes Moſcovuiæ, theſauros ibi ſuos recōdere ſolent. Abeſt autem Bieloieſero in Septentrionem centū miliarib. à Moſcovuia, totidemq́ à Novuogardia magna. Duę uero uiæ ſunt, per quas ex Moſcovuia itur Bieloieſero. altera propinquior per Vglitz, hyemali tempore, æſtate per Iaroslavu altera. Vtraq́ autem uia, propter crebras paludes, & ſyluas fluuijs obſitas, haud cōmodè, niſi ſtratis pontibus, concretis glacie, conficitur. quo fit, ut ibi locorum difficultate miliaria ſint breuiora. Accedit ad hanc itineris difficultatē, ut propter crebras paludes, ſyluas, ac undiq́ concurrentes fluuios, loca inculta
C ſint, nullisq́ ciuitatibus frequentata. Lacus ipſe duodecim miliaribus in longitudinem, totidemq́ in latitudinē patet: in quem trecenti, ut fertur, & ſexaginta fluuij exonerantur. Vnus aūt Schockſna tantum ex eo emergit, qui quindecim miliaribus ſupra Iaroslavu, & quatuor infra Mologā oppida, Vuolgam influit. Piſces qui ex Vuolga in hunc fluuium ac lacū perueniunt, meliores fiunt: imò tanto nobiliores, quanto diutius in eo fuerint, redduntur. In quibus agnoſcendis ea eſt piſcatorum peritia, ut piſces in Vuolgam reuerſos, captosq́, quanto tēpore in eo fuerint, agnoſcant. Huius loci indigenę propriū habent idioma: quamuis nunc fermè omnes Ruthenicè loquantur. Longiſsimum hi diem in Solſtitio æſtiuali dicuntur habere, decem & nouem horarum. Retulit nobis quidam haud parui nominis uir, ſe primo uere, cum arbores iam frondeſcerent, celeri curſu ex Moſcovuia Bieloieſerum contendiſſe: ſuperatoq́ Vuolga fluuio, reliquum itineris, quòd omnia ibi niuibus glacieq́ oppleta eſſent, uehiculis confeciſſe. Et quāquam longior ibi hyems ſit, fruges tamen eo,

h 3 quo in

quo in Moſcovuia, tempore & matureſcunt, & colliguntur. A' lacu Bie- A
loieſero, intra teli iactum, eſt alius lacus ſulphur proferens: quod fluuius
quidam ex eo manans, ceu ſpumas ſupernatantes, affatim ſecum defert.
Inſcitia tamen populi, eius ibi nullus uſus eſt.

Vglitz ciuitas cum caſtro, ad littus Vuolgæ ſita eſt: diſtatq; à Moſco-
vuia uiginti quatuor, à Iaroslavu triginta, a Tvuer quadraginta miliari-
bus. Cæterùm hæc prædicta caſtra ſunt in meridionali Vuolgæ ripa, ci-
uitas uerò ex utraq; parte.

Chloppigrod locus, in quem Novuogardenſium ſeruos confugiſſe
ſuprà dixi, duobus miliaribus diſtat ab Vglitz. Haud procul inde ca-
ſtrum nunc demolitũ conſpicitur, ad fluuiũ Mologa, qui ex Novuogar-
diæ magnæ ditione octuaginta miliaribus fluens, Vuolgam ingreditur:
in cuius oſtijs eſt eiuſdem nominis ciuitas & caſtrum, à quo duobus mili
aribus in eiuſdem fluminis ripa Chloppigrod eccleſia tantùm ſita eſt. Eo
loci nundinæ in toto Moſci dominio, quarum etiam aliàs memini, ſunt
frequentiſsimæ. eò etenim, præter Svuetenſes, Livuonienſes, atq; Mo- B
ſcovuitas, Tartari, aliæq; quàm plurimę gentes, ex Orientalibus Septen
trionalibusq; partibus confluunt, quæ rerum tantùm permutatione u-
tuntur. Rarus enim, ac ferme nullus apud has gentes eſt auri, argenti-
ue uſus. Veſtes factas, acus, cultellos, coclearia, ſecures, aliaq; eiuſmodi,
ut plurimum pellibus permutant.

Pereaslau ciuitas & caſtrum, à Septentrione aliquantum uergens in
Orientem, uigintiquatuor miliaribus abeſt à Moſcovuia: ſita autem eſt
ad lacum, in quo, ut in inſula Solovuki, Selgi piſciculi, quorum ſuprà me
mini, capiuntur. Ager ſatis fertilis eſt, & copioſus, in quo perceptis frugi
bus, Princeps uenatione tempus fallere ſolet. Eſt in eodem agro lacus,
ex quo ſal decoquitur. Per hanc ciuitatem proficiſcũtur, quibus Novuo
gardiam inferiorem, Caſtroma, Iaroslavu, & Vglitz eundum eſt. In his
partibus uera itinerum ratio propter crebras paludes & ſyluas haberi
non poteſt. Eſt etiam ibi Nerel fluuius, ex lacu quodam profluens, qui
ſupra Vglitz Vuolgam influit. C

Roſtovu ciuitas & caſtrum, Archiepiſcopalis ſedes, cum Bieloieſero
& Murom, inter præcipuos & antiquiores Ruſsiæ principatus, poſt
Novuogardiam magnam habetur. Eò ex Moſcovuia, rectà per Pereas-
lavu itur, à qua decem miliarib. diſtat. Sita eſt ad lacum, ex quo Cotoroa
fluuius, qui Iaroslavu prẹterlabitur, emergit, Vuolgamq; influit. Soli na
tura fertilis eſt, piſcibus in primis ac ſale abundans. Regio hæc olim ſe-
cundogenitis magnorum Ducum Ruſsię propria erat: quorum poſteri
nouiſsimè per Ioannem Baſilij patrem ea depulſi, exutiq; ſunt.

Iaroslavu ciuitas & caſtrum ad ripam Vuolgę, diſtat à Roſtovu duo-
decim mil. rectà itinere ex Moſcovuia ſumpto. Regio ſatis fertilis eſt, ea
præſertim parte, qua uergit ad Vuolgam: quæ etiam, quemadmodum
Roſtovu, ſecũdogenitorũ Principũ erat: quas monarcha ipſe ui oppreſ-
ſit. Et quanquã prouinciæ Duces, quos Kneſos appellant, adhuc ſuper-
ſint: titulum tamen Princeps, Kneſis, uelut ſubditis regione conceſſa,

A ſibi uſurpat. Tres autem Kneſi ſecundogenitorũ poſteri, quos Rutheni Iaroslavuski appellant, eam regionem poſsident. Primus eſt Baſilius, is qui nos ex hoſpitio ad Principem duxit, & reduxit. Alter eſt Simeon Fœderovuitz, à Kurba patrimonio ſuo Kurbski dictus, homo ſenex, ſobrietate ſingulari, ac ipſa uitę rigiditate, qua ab ineunte ętate uſus eſt, ualde exhauſtus. multis enim annis eſu carnis abſtinuit: piſcibus quoq; Solis, Martis & Saturni tantũm diebus ueſcebatur: Lunæ uero, Mercurij & Veneris, ab eiſdem ieiunij tempore abſtinebat. hunc magnus Dux aliquando per Permiam, in Iuhariam, ad longinquas gentes debellandas, cum exercitu ſupremum Imperatorem mittebat. qui bonam eius itineris partem, propter niuis magnitudinem, pedes confecit: quibus diſſolutis, reliquum itineris nauigijs peregit, & montem Petzoram tranſgreſſus. Vltimus eſt Ioannes cognomento Poſſetzen, qui Principis ſui nomine Oratorem apud Carolum Cæſarem in Hiſpanijs agebat, & nobiſcum reuerſus eſt: qui adeò pauper erat, ut ueſtes, & Kolpackh (quod capitis B tegumentum eſt) aliunde (quod certò ſcimus) pro conficiendo itinere commodato ſumeret. Quare multum erraſſe uidetur, qui ſcripſit, hunc Principi ſuo in quacunq; neceſsitate triginta milia equitum ex ditione, ſeu patrimonio ſuo mittere poſſe.

Vuolochda prouincia, ciuitas & caſtrum, in qua Epiſcopi Permiæ ſedem quidem ſuam, ſed ſine imperio habent, ab eiuſdem nominis fluuio nomen accepere. ſita eſt inter Orientem & Septentrionem, ad quam ex Moſcovuia per Iaroslavu itur. Abeſt aũt à Iaroslavu quinquaginta milliaribus Ger. à Bieloieſero ferè quadraginta. Regio tota paluſtris & ſylueſtris eſt. unde fit, ut exactam itineris rationẽ propter crebras paludes & fluuiorum anfractus, hoc quoq; in loco uiatores obſeruare non poſsint. Quo enim magis progrediare, hoc plures & inuię paludes, fluuij ac ſylug occurrũt. Porrò Vuolochda fluuius in ſeptẽtrionem, ciuitatem prætertlabitur: cui Suchana fluuius ex lacu cui Koinzki nomen eſt, emergens, octo mil. infra ciuitatem iungitur, nomenq; Suchanæ retinet, atque inter C Septentrionem & Orientem labitur. Vuolochda prouincia olim ſub ditione Nouuogardiæ magnæ erat: quæ cum caſtrum natura loci firmum habeat, aiunt Principem partẽ theſauri ſui illic reponere ſolere. Eo anno quo nos Moſcovuiæ eramus, tanta illic erat annonę caritas, ut unus quo, ipſi utuntur frumenti modius, XIIII dengis uenderetur: qui alioqui in Moſcovuia IIII, V, aut ſex dengis emi ſolet.

Vuaga fluuius piſcoſus, inter Bieloieſero & Vuolochdam, in paludibus denſiſsimisq; ſyluis oritur, ac Dvuinam fluuium influit. Fluuij accolæ, quod panis uſu ferè careant, uenatione uiuunt. Capiuntur autem ibi uulpes nigræ, & coloris cinericei. Porrò compendiario itinere inde ad prouinciam & fluuium Dvuina peruenitur.

Vſtyug prouincia, à ciuitate & caſtro, quæ ad fluuium Suchana ſita ſunt, nomen accepit à Vuolochda abeſt cẽtum miliaribus, à Bieloieſero centum quadraginta. Hæc prius ad oſtia fluuij Iug, qui ex Meridie in Septentrionem fluit, ſita erat. Poſtea propter loci cõmoditatem, ad dimi

dium ferè miliare ſupra oſtia poſita eſt, uetus'que nomen adhuc retinet. A
Nam Ruthenis Vſteie oſtium eſt: unde Vſtyug, quaſi oſtiũ Iug dicitur. Hæc prouincia olim ſubiecta erat Novuogardiæ magnę, in qua rarus & propemodum nullus panis uſus: piſcibus & feris pro cibo utuntur. Sal ex Dvuina habent. Idioma quoque proprium, quamuis Ruthenico magis utuntur. Zabellinorum ibi pelles nec multæ, nec admodum excellentes: aliarum tamen ferarum pellibus abundant, uulpinis præſertim nigris.

Dvuina prouincia & fluuius ab Iug & Suchana fluuiorum confluxũ Dvuinæ nomen accepit. nam Dvuina Ruthenis duo, uel bini ſonat. Is fluuius emenſis centum miliaribus Oceanum Septentrionalem, quà Svuetiam & Nordvuegiam alluit, atque à terra incognita Engraneland diuidit, ingreditur. Hęc prouincia in ipſo Septentrione ſita, olim Novuogardenſium ditionis erat. Numerãtur aũt à Moſcovuia ad Dvuinę oſtia trecenta miliaria: quamuis ut antea dixi, in regionibus quæ trans Vuolgam ſunt, propter crebras paludes, fluuios, ac uaſtas ſyluas, itineris ratio obſeruari nõ poteſt: cõiectura tamen ducimur, ut uix ducenta miliaria eſſe putemus. quãdoquidem ex Moſcovuia in Vuolochdam, ex Vuolochda in Vſtyug, in Orientem aliquantulum: ex Vſtyug poſtremò per Dvuinam fluuium rectà in Septentrionem peruenitur. Hæc prouincia, prӕter Colmogor caſtrum, & Dvuinam ciuitatem, quæ inter fontes & oſtia in medio propemodum ſita eſt, caſtrum'q; Pienega in ipſis Dvuinę oſtijs ſitum, oppidis & caſtris caret. Pagos tamen cõplures habere dicitur, qui propter terræ ſterilitatem lõgè late'q; diſtant. Victum hi ex piſcibus, feris, ferarum'q; pellibus quærunt, quibus omnis generis abundant. In maritimis huius regionis locis, urſos albos, & eos pro maiori parte in mari degentes reperiri aiunt: quorum pelles in Moſcovuiam ſæpius deferuntur. Ego binas mecum, prima mea in Moſcovuiam legatione, reportaui. Regio hæc ſale abundat. B

ITINERARIVM AD PETZORAM, Iugariam, & Obi uſq; fluuium. C

PRincipis Moſcovuiæ ditio longè in Orientem, & aliquanto in Septentrionem, ad loca quæ ſequuntur, protenditur: ſuper qua re ſcriptum quoddam, quo eius itineris ratio continebatur, lingua Ruthenica mihi oblatũ fuit, quod & tranſtuli, & hic certa ratione ſubiunxi. Quanquam qui ex Moſcovuia eò proficiſcuntur, ab Vſtyug & Dvuina, per Permiam, uſitato magis & cõpendiario itinere utuntur. A' Moſcovuia ad Vuolochdam quingenta vuerſt numerantur, à Vuolochda ad Vſtyug dextrorſum ſecundo fluuio, & Suchana, cui iungitur, deſcendendo, ſunt quingenta vuerſt, quibus ſub Streltze oppido duobus vuerſt, ſub Vſtyug coniungitur fluuio Iug, qui fluit ex Meridie: à cuius oſtijs uſque ad fontes, ultra quingenta vuerſt computantur. Cæterùm Suchana & Iug poſtquam confluxerint, amiſsis prioribus nominibus, Dvuinę nomen aſſumunt. Per Dvuinã deinceps

quingenta

A quingenta vuerſt, ad Colmogor peruenitur: à quo infrà itinere ſex die-
rum, Dvuina ſex oſtijs Oceanũ ingreditur. Atq; huius itineris maxima
pars nauigatione conſtat. nam itinere terreſtri à Volochda uſq; ad Col-
mogor, traiecto Vuaga, ſunt mille vuerſt. Haud procul à Colmogor, Pie
nega fluuius, qui ab Oriente à dextris fluit: emenſiſq; ſeptingẽtis vuerſt,
Dvuinam illabitur. Ex Dvuina ad locum qui dicitur Nicolai, per Piene-
gam fluuiũ ducenta vuerſt, peruenitur, ubi itinere dimidij vuerſt naues
in fluuiũ Kuluio transferuntur. Kuluio uerò fluuius ex eiuſdem nominis
lacu in Septentrione oritur, à cuius fontibus iter ſex dierum eſt, uſque ad
oſtia, ubi Oceanum ingreditur. Nauigatione ſecundum dexterum lit-
tus maris, ſequentes poſſeſsiones prætereleguntur: Stanuvuiſche, Ça-
lunczſcho, & Apnu. Circumnauigata'que Chorogoski Noſz promon-
torio, & Stanuvuiſche, Camenckh & Tolſtickh, tandem in fluuium Me-
zen, quò ſex dierum itinere ad eiuſdem nominis pagum in oſtijs fluuij Pi
esza ſitum peruenitur. per quem rurſus à ſiniſtra Orientem æſtiualem
B uerſus aſcendendo, trium hebdomadarum itinere Pieſcoya fluuius oc-
currit. Vnde tranſlatis per quinque vuerſt, in duos lacus nauibus, ge-
minæ patent uiæ: quarum altera, parte ſiniſtra in fluuium Rubicho,
per quem in fluuium Czircho peruenitur, ducit. Alij uia altera, &
breuiore, ex lacu naues rectà in Czircho deferunt: à quo niſi tempe-
ſtate detineantur, trium hebdomadarum ſpacio in fluuium oſtia'que
Çzilme, magnum Petzora fluuium, qui eò loci duarum vuerſt latitu-
dine extenditur, influentem deueniunt: quò delapſi, ſex dierum iti-
nere ad oppidum & caſtrum Puſtooſero, circa quod Petzora ſex oſtijs
Oceanum ingreditur, peruenitur. Huius loci accolę, ſimplici ingenio ho
mines, anno Domini M. D. X V I I I. primùm baptiſmum ſuſceperunt.
A Czilmę oſtijs, uſque ad oſtia fluuij Vſſa, per Petzoram eundo, eſt iter
unius mẽſis. Vſſa autem fontes ſuos habet in monte Poyas Semnoi, qui
ab ortu æſtiuali ad læuam eſt, fluit que ex ingenti eiuſdem montis ſaxo,
quod Camen Bolſchoi uocant. Ab Vſſæ fontibus, uſq; ad eius oſtia, ul-
C tra mille vuerſt numerantur. Porrò Petzora à Meridionali hac hyemali
parte fluit, à quo ex Vſſæ oſtijs aſcendendo, uſq; ad oſtia Stzuchogora
fluuij, eſt iter trium hebdomadarum. Qui hoc itinerarium conſcripſe-
rant, dicebant, inter Stzuchogore & Potzſchericma fluuiorum oſtia
ſe quieuiſſe: atq; ad uicinum caſtrum Strupili, quod ad littora Rutheni-
ca in montibus ad dextram ſitum eſt, comeatum, quem ex Ruſsia ſecum
portauerant, depoſuiſſe. Vltra Petzora & Stzuchogora fluuios ad mon
tem Çamenipoias, item mare, inſulas uicinas, caſtrum'que Puſtooſero,
uariæ & innumerę gentes ſunt, quæ uno ac communi nomine Samoged
(quaſi diceres ſeipſos comedentes) nuncupantur. Apud hos magnus
prouentus auium, diuerſorum'q; animalium, ut ſunt zabellini, martes,
caſtores, hermelli, aſpreoli, & in Oceano Mors animal, de quo ſuprà;
præterea ueſs. Item albi urſi, lupi, lepores, equivuoduani, cete, pi-
ſcis'que nomine Semſi, alij'que quàmplurimi. Hæ uerò gentes in Mo-
ſcovuiam non ueniunt: ſunt enim feræ, quæ aliorum hominum cœtum,

uitæq́ѡ ſocietatem refugiunt. Ab Stzuchogoræ oſtijs aduerſo flumine A
uſque ad Poiaſſa, Artavuiſche, Cameni, maioremq́ѡ Poiaſſa, iter trium hebdomadarum. Porrò ad montem Camen trium dierum aſcenſus eſt, à quo deſcendendo ad fluuium Artavuiſcha, inde ad Sibut fluuium, à quo caſtrum Lepin, à Lepin ad Soſſam fluuiũ peruenitur. Huius fluuij accolæ Vuogolici nuncupantur. Soſſa autem à dexteris relicto ad fluuium Oby, qui oritur ex Kitaisko lacu, peruenitur: quem uix uno die & celeri curſu traiecerunt, adeò uaſta huius fluuij latitudo eſt, ut ad octoginta ferè vuerſt extendatur. Hunc quoq́ѡ Vuogulici & Vgritzſchi gentes accolunt. Ab Obea caſtello ſecũdum Oby fluuium aſcendendo, uſq́ѡ ad Irtiſche fluuium, in quem Soſſa ingreditur, oſtia, eſt trium menſium iter. In his locis duo caſtra ſunt, Ierom & Tumen, quib. præſunt domini Kneſi Iuhorski, magno Duci Moſco (ut aiunt) uectigales. Multa ibi animalia, pelleſq́ѡ quamplurimæ.

Ab Irtiſche fluuij oſtijs ad caſtrum Gruſtina, duorum menſium iter: à quo ad lacum Kitai, per Obi fluuium, quem fontes ſuos in hoc lacu habere dixi, eſt plus quàm trium menſium iter. Ab hoc lacu plurimi homines B
nigri, communis ſermonis expertes, ueniunt: merces uarias, in primis autem uniones, lapides precioſos, ſecum adferẽtes, quas populi Gruſtintzi & Serponovutzi mercantur. hi à caſtro Serponovu Lucomoryæ ultra Obi fluuium in montibus ſitę nomen habent. Lucomoryę autẽ hominibus mirabile quiddam ac incredibile, & fabulæ perſimile aiunt accidere, quos in ſingulos annos, nempe XXVII die Nouembris, quæ apud Ruthenos S. Georgio ſacra eſt, mori aiunt: ac uere inſequenti, maximè ad XXIIII Aprilis, ranarum inſtar, denuò reuiuiſcere. Cum his quoque Gruſtintzi & Serponovutzi populi noua, & aliàs inconſueta habent cõmercia. Cum enim ſtatum tempus moriendi, ſeu dormiendi ipſis imminet, merces certo loco deponunt, quas Gruſtintzi & Serponovutzi, relictis ſuis interim æqua commutatione mercibus, auferunt: eas illi rediuiui, ſi iniquiore æſtimatione abductas eſſe uiderint, rurſus repetunt: unde lites plurimæ ac bella inter eos oriuntur. Ab Obi fluuio, parte ſiniſtra C
deſcendendo, ſunt Calami populi, qui ab Obiovua & Pogoſa eò commigrarunt. Infra Obi ad Auream anum, ubi Obi Oceanum ingreditur, fluuij ſunt, Soſſa, Berezvua, & Danadim, qui omnes ex mõte Camen, Bolſchega, Poiaſſa, ſcopuliſq́ѡ coniunctis oriuntur. Ab his fluminibus quęcunq́ѡ ad Auream anum uſq́ѡ gentes habitant, uectigales dicuntur Principi Moſcovuiæ.

Slata baba, id eſt Aurea anus, idolum eſt, ad Obi oſtia, in prouincia Obdora, in ulteriori ripa ſitum. Secundũ Obi littora, uiciniſq́ѡ circũ fluminib. multa paſsim caſtra ſita ſunt, quorũ domini omnes Principi Moſcovuiæ (ut ferunt) ſubijciuntur. Narrant, ſeu, ut uerius dicam, fabulantur, hoc idolum Auream anum ſtatuam eſſe, in formam cuiuſdam anus, quæ filium in gremio teneat: atq́ѡ ibi iam denuò alterum cerni infantem, quem eius nepotẽ eſſe aiunt. Præterea inſtrumenta quædã ibi poſuiſſe, quæ perpetuũ ſonum in modum tubarũ edant. Quod ſi ita eſt, equidem uentorum

A uentorum uehementi & perpetuo in ea inſtrumenta flatu fieri puto.

Coſsin fluuius ex montibus Lucomoryæ delabitur. in huius oſtijs Coſsin caſtrum eſt, quod olim Knes vuentza, nunc uerò illius filij poſsident. Eò à Coſsin magni fluuij fontibus, eſt iter duorũ menſium. Porrò ex eiuſdem fluuij fontibus alter fluuius Caſsima oritur, emenſaq́ꝫ Lucomoryà in magnum fluuium Tachnin influit: ultra quem prodigioſæ formæ homines habitare dicũtur, quorum alij ferarum more, toto corpore pilis horrẽt: alij caninis capitibus, alij prorſus ſine collo pectus pro capite habẽt, longasq́ꝫ ſine pedibus manus. Eſt & in Tachnin fluuio piſcis quidam, capite, oculis, naſo, ore, manibus, pedibus, alijsq́ꝫ humana prorſus forma, nulla tamen uoce: qui, ut alij piſces, ſuaue ex ſe præbet obſonium.

Hactenus, quæcunq́ꝫ retuli, ex oblato Itinerario Ruthenico, à me ad uerbum traducta ſunt: in quibus etſi fabuloſa quædam, uixq́ꝫ credibilia eſſe uideantur, ueluti de hominibus mutis, morientibus & reuiuiſcentibus, Aurea anu, monſtroſis hominum formis, piſce'que humana effi-
B gie: de quibus etſi ipſe quoque diligenter inueſtigauerim, nihil tamen certi à quopiam, qui ea oculis ſuis uidiſſet (quamuis omnium fama rem ita ſe habere prædicarent) cognoſcere potui: tamen ut alijs ampliorem harum rerum præberem inueſtigandi occaſionem, nolui quicquam obmittere. unde & locorum uocabulis ijſdem, quibus à Ruthenis nuncupantur, uſus ſum.

Noſs, Ruthenis naſus dicitur: quo nomine promontoria ad naſi ſimilitudinem in mare prominentia, uulgò appellant.

Montes circa Petzoram fluuium Semnoi poyas, id eſt Cingulus mũdi uel terræ uocantur. Poyas enim Ruthenis cingulum ſignificat. Lacus Kithai: à quo magnus Chan de Chathaia, quem Moſci Czar Kythaiski appellant, nomen habet. Chan autem Tartaris regem ſonat.

Lucomoryæ loca maritima ſylueſtria ſunt, quæ ab accolis ſine ullis ædibus habitantur. Quãuis autem Itinerarij author plurimas Lucomoryæ gentes principi Moſcouuiæ ſubiectas eſſe referebat: tamen cum in pro-
C pinquo Regnum Tumen ſit, cuius princeps Tartarus eſt, & uernacula eorum lingua Tumẽski Czar, id eſt Rex in Tumen appellatur, magnaq́ꝫ damna haud ita pridem principi Moſcouuiæ intulit: ueriſimile eſt, propter uiciniam has gentes ipſi potius ſubiectas eſſe.

Ad Petzoram fluuium, cuius in Itinerario mentio fit, ciuitas & caſtrũ Papin, ſeu Papinovugorod ſitum eſt: huius accolæ Papini, qui diuerſum à Ruthenico idioma habent, nuncupantur. Vltra hunc fluuium altiſsimi montes ad ripas uſq́ꝫ protenduntur, quorum uertices ob continuos uentorum flatus omni prorſus materia gramineq́ꝫ ferè carent. hi etſi uarijs in locis uaria habeant nomina, communiter tamen Cingulum mundi uocantur. In his montibus nidificant Geroſalcones, de quibus infrà, cum de Principis uenatione uerba facturus ſum. Creſcunt etiam illic arbores cedri: circa quas nigerrimi Zebelli reperiuntur. Atque in Principis Moſcovuiæ ditione hi montes ſoli uiſuntur, qui ueteribus Rhiphæi fortè, uel Hyperborei montes uiſi ſunt: & quòd perpetuis niuibus

ac glacie rigeant, tranſirię facilè non poſsint, Engroneland prouinciam A incognitam faciunt. Baſilius Ioānis filius Moſcouuiæ dux, aliquando ad exploranda ultra hos montes loca, gentesq́ debellandas, duos Præfectos ex ſuis per Permiam & Petzoram miſerat, Simeonem Pheodorouuitz Kurbski à patrimonio ſuo ita nūcupatum, ex Iaroslavuski genere oriundū: & Knes Petrum Vſchatoi. quorum Kurbski me in Moſcouuia exiſtente, adhuc in uiuis erat: mihiq́ de hac re percontanti, decē & ſeptē in aſcendēdo monte dies ſe conſumpſiſſe dicebat: neq́ tamen mōtis uerticē, qui patrio nomine Stolp, hoc eſt columna nuncupatur, ſuperare potuiſſe. Extenditur mons ille in Oceanū, uſq́ ad oſtia Dvuinę & Petzora fluuiorum. Et haec de Itinerario ſatis.

AD PRINCIPATVS MOSCOuiæ redeo.

SVſdali principatus, cum eiuſdem nominis caſtro & ciuitate, in qua ſedes Epiſcopalis eſt, inter Roſtovu & Vuolodimeriā B ſita eſt. Quo tēpore Moſci imperij ſedes Vuolodimeria erat, inter præcipuos hic principatus numerabatur, ac reliquarū adiacentium urbium metropolis erat. Creſcente poſt imperio eius, ſedē Moſcovuiam tranſlata, Principū ſecūdogenitis eſt attributus: quorum tandem poſteri, ex quibus Baſilius Schuiski cum nepote ex fratre (qui dum nos Moſcovuiæ eſſemus, adhuc uiuebant) per Ioannem Baſilij eo ſunt exuti. Inſigne in ea urbe Veſtalium monaſteriū eſt, in quo Solomea à Baſilio repudiata, erat incluſa. Inter omnes Principis Moſcouuię principatus ac prouincias, ubertate ſoli, rerūq́ omnium copia, Reſan primas ſibi uindicat: ſecundum hanc ſunt, Iaroslavu, Roſtovu, Pereaslavu, Suſdali, Vuolodimeria: quæ fertilitate terræ, proximè accedunt.

Caſtromovugorod ciuitas cum caſtro, in Vuolgę littore ad orientem æſtiualem uiginti ferè miliaribus abeſt ab Ioroslavu, Novuogardia inferiori circiter quadraginta. Fluuius, à quo ciuitas nomen habet, ibi Vuolgam influit. C

Galitz alius principatus cum ciuitate & caſtro, ex Moſcovuia in Oriētem per Caſtromovugorod euntibus occurrit.

Vuiathka prouincia ultra Kamam fluuiū, in Orientem æſtiualem centum quinquaginta ferè miliaribus abeſt à Moſcovuia: ad quam itinere breuiore quidem, ſed difficiliore, per Caſtromovugorod & Galitz peruenitur. nam præter paludes ac nemora, quę inter Galitz & Vuiathkam ſunt, iterq́ impediunt, Czeremiſſę populi paſsim ibi uagantes latrocinātur. Quare fit, ut itinere per Vuolochdam & Vſtyug longiore, ſed faciliore tutioreq́ eo proficiſcantur. Diſtat aūt Vuiathka ab Vſtyug cētū uiginti miliaribus, à Cazan ſexaginta. Regioni eiuſdem nominis fluuius nomen dedit, in cuius littore ſunt Chlinovua, Orlo, & Slovuoda. Et Orlo quidē quatuor miliaribus eſt infra Chlinovuam. Dein ſex miliaribus Occidentem uerſus deſcendendo, Slovuoda. Cotelnitz aūt octo à Chlinovua miliaribus, ad Rhecitzan fluuiū, qui ex Oriente fluens inter Chli-

A novua & Orlo, in Vuiathkã exoneratur. Regio paluſtris & ſterilis eſt, ſeruorum fugitiuorum uelut aſylum quoddã: melle, feris, piſcibus, aſpreolisq; abũdans. Hæc olim Tartaricæ ditionis erat, adeo ut adhuc hodie ultra citraq; Vuiathkam, maxime in oſtijs quibus Kamam fluuiũ ingreditur, Tartari imperent. Itinera illic cõputãtur per Czunckhas, Czunckhas autem continet quinq; uuerſt. Kama fluuius exoneratur in Vuolgã duodecim miliarib. infra Cazan. huic fluuio adiacet Sibier prouincia.

Permia magna & ampla prouincia, a Moſcouuia ducẽtis quinquaginta (ſeu, ut quidam uolunt, trecentis) miliaribus recta inter Orientem & Septẽtrionem diſtat. Ciuitatem eiuſdem nominis ad Viſchora fluuium habet, qui decem miliaribus infra Kamam influit. Eo propter crebras paludes & fluuios, terreſtri itinere uix, niſi hyeme, peruenitur: æſtate uero per Vuolochdam, Vſtyug, Vitzechdaq; fluuium, qui duodecim ab Vſtyug miliaribus Dvuinam influit, nauigijs iter hoc facilius cõficitur. Cæterum qui ex Permia in Vſtyug proficiſcuntur, ijs aduerſo Viſchora na-
B uigandum eſt: em enſiſq; aliquot fluuijs, nauibusq; terra quandoq; in alios fluuios translatis, ad Vſtyug tandem trecẽtis ab Permia miliaribus deueniunt. Rariſsimus in ea prouincia panis uſus: loco tributi equos & pelles quotannis Principi pendunt. Idioma proprium habent: characteres item proprios, quos Stephanus epiſcopus, qui eos in fide Chriſti uacillantes cõfirmarat (nam antea in fide adhuc infantes, epiſcopum quendam idẽ attentantem excoriauerant) primus adinuenit. Hic Stephanus poſtea Demetrio Ioannis filio imperante, apud Ruthenos in numerum deorum relatus eſt. Superſunt adhuc ex ijs in ſyluis paſsim plures idololatræ, quos monachi & heremitæ eo proficiſcẽtes, non ceſſant ab errore uanoq; cultu reuocare. Hyeme in Artach ferè, quemadmodum in plurimis Ruſsiæ locis, iter faciunt. ſunt autem Artach, ligneæ quędam & oblongæ ſoleæ, ſex ferme palmarum longitudine, quibus in pedes inductis feruntur, magnaq; celeritate itinera conficiunt. Canibus, quos in hunc uſum magnos habẽt, pro iumẽtis utũtur, quibus ſarcinas, quẽadmodum
C infra de ceruis dicetur, uehiculis circũuehunt. Aiũt eam prouinciã Orientẽ uerſus, Tartarorũ prouincię quæ Tumẽ dicitur, eſſe conterminam.

Iugariæ prouinciæ ſitus ex ſupradictis patet. Rutheni per aſpirationem Iuhra proferunt, & populos Iuhrici uocãt. Hæc eſt Iuharia, ex qua olim Hungari progreſsi, Pannoniam occuparunt, Attilaq; duce multas Europæ prouincias debellarũt. Quo nomine Moſcouuitæ multum gloriantur, quod eorum ſubditi magnã Europæ partem olim ſint depopulati. Referebat Georgius paruus dictus, natione Græcus, in priori mea legatione inter tractatus uolẽs ius Principis ſui deducere ad magnũ Ducatũ Lithvuaniæ, regnum Poloniæ, &c. Iuharos ſubditos magni Ducis Moſcouuiæ extitiſſe, & ad paludes Mæotidis conſediſſe: deinde Pannoniam ad Danubium, & inde nomen Hũgariæ accepiſſe; demum Morauiã, ex fluuio ſic nominatam: & Poloniam a Polle, quod eſt planicies, occupaſſe: de fratris Attilæ nomine Budam nominaſſe. Relata ſaltem uolui referre. Aiunt Iuharos in hunc diem eodem cum Hungaris idiomate

uti.quod an uerum ſit,neſcio.Nam etſi diligenter inquiſierim, neminem A tamen eius regionis hominem habere potui,quo cum famulus meus linguæ Hungaricæ peritus colloqui potuiſſet.Hi quoq; pelles pro tributo Principi pendunt. Quamuis uniones gemmæq; illinc in Moſcovuiam afferantur,non tamen in eorum Oceano colliguntur,ſed aliunde,præcipue uero à littoribus Oceani,oſtijs Dvuinæ uicinis,afferuntur.

Sibier prouincia Permiam & Vuiathkam contingit,quæ an caſtra & ciuitates aliquas habeat,compertum non habeo. In hac oritur Iaick fluuius,qui in mare Caſpium exoneratur. Regionem propter uiciniã Tartarorum deſertam,aut ſi qua parte colitur,à Tartaro Schichmamai occupatam eſſe aiunt.Huius indigenæ proprio idiomate utuntur. quæſtum faciunt maximè ex aſpreolorum pellibus,quæ aliarum prouinciarum aſpreolos magnitudine & pulchritudine excellunt:quarũ tamen copiam in Moſcovuia tum nullam habere potuimus.

Czeremiſſæ populi ſub Novuogardia inferiore in ſyluis habitãt.propriam hi linguam habent,Machumetiq; dogma ſequuntur.Regi Cazanenſi nunc parent,quamuis maxima eorum pars duci Moſcovuiæ olim B tributaria eſſet:unde ſubditis Moſcovuiæ adhuc annumerantur.Adduxerat inde Moſcovuiam Princeps illorũ multos,defectionis crimine ſuſpectos:quos ibi uidimus.Hi autem cum ad fines Lithvuaniã uerſus miſſi fuiſſent,tandem in uarias partes dilapſi ſunt. Hæc gens à Vuiathka & Vuolochda,ad fluuiũ Kamã uſq;,lõgè lateq; ſine ullis ædibus habitant. Omnes tã uiri quàm fœminę curſu ſunt uelociſsimi,ſagittarij porrò peritiſsimi omnes,arcu nunquã è manibus depoſito:quo adeò oblectãtur, ut etiam filijs cibum non præbeãt,niſi præfixum ſcopum ſagitta feriant.

Duobus miliaribus à Novuogardia inferiore plurimæ erant domus ad ciuitatis oppidiq; ſimilitudinem, ubi ſal decoquebatur. Hæ paucos ante annos à Tartaris exuſtæ,Principis iuſſu reſtitutæ ſunt.

Mordvua populi ad Vuolgam ſunt, infra Novuogardiam inferiorem in littore Meridionali,Czeremiſsis,niſi quòd frequentiores domos habent,per omnia ſimiles.Atq; hic noſtrę digreſsionis,Moſciciq; impe- C rij terminus eſto.

Nunc de uicinis ac conterminis populis certa quædã ſubiungam, eodem quo ex Moſcovuia egreſſus ſum ordine in Orientem ſeruato. Hac autem parte Tartari Cazanenſes primi occurrunt:de quibus, antequam ad peculiaria ipſorum perueniam,in genere quædam referenda ſunt.

DE TARTARIS.

De Tartaris,eorumq; origine, præter ea quæ in Annalibus Polonorum,& duobus de Sarmatijs libellis cõtinentur,multi paſsim multa ſcripſere:quæ hoc loco repetere,magis tędioſum quàm utile eſſet.Quæ autem ipſe in Ruthenorum annalibus, multorumq; hominũ relatione cognoui,paucis adſcribenda cenſui. Aiunt Moabitenos populos, qui poſtea Tartari dicti ſunt,homines lingua,moribus, habituq; à reliquorum hominum ritu cõſuetudineq; diſsidentes, ad fluuium Calka perueniſſe: qui unde ueniſſent,quo religionis dogmate uterentur, omnibus ignotũ

fuiſſe,

fuiſſe.Quanquam à quibuſdam Taurimeni, ab alijs Pitzenigi, alijs alio
nomine appellarentur. Methodius Patanczki epiſcopus, ex Ieutriskie
deſertis inter Septentrionem & Orientem eos proceſsiſſe dicit,cauſamq́
migrationis talem refert. Gedeonem quendam, primi nominis uirum,
terrorem ipſis de fine mundi,quē imminere dicebat,quandoqꝫ inieciſſe:
cuius oratione inducti,ne ampliſsimæ orbis opes cū mundo ſimul interi
rent,innumera cū multitudine ad ſpoliandas prouincias exiuiſſe:& quic
quid ab Oriente ad Euphratem,ſinumq́ Perſicum cōtinetur,crudeliter
diripuiſſe.atqꝫ ita prouincijs paſsim uaſtatis,Polovutzos gētes,quæ ad-
iunctis ſibi Ruthenorū auxiliaribus copijs,ſolę occurrere auſę erant,ad
fluuium Calka profligaſſe: anno mundi 6533. Quo loco autorem libelli
de duabus Sarmatijs,de Polovutzis populis,quas uenatores interpreta
tur,erraſſe clarum eſt.Polovutzi enim campeſtres dicuntur. nam Polle,
campus eſt:Lovuatz,& Lovutzi,uenatores.adiuncta autē tzi,uel kſi ſyl
laba,non mutat ſignificationem:neqꝫ enim ab ultimis,ſed primis ſyllabis
C ſignificatio deducenda eſt.Et quod eiuſmodi Ruthenorum dictionibus
ſyllaba generalis ski adijci ſolet, ea res homini impoſuit: atqꝫ ita Polovu
tzi,campeſtres,& non uenatores interpretari oportet.Polovutzos Ru-
theni Gotthos fuiſſe perhibēt:quorum tamen ſententię non accedo. Qui
Tartaros deſcribere uelit,multas nationes deſcribat neceſſe eſt. Nam ex
ſola ſecta hoc nomen habent:& diuerſæ nationes ſunt,longè ab inuicem
diſtantes. Atqui ad inſtitutum redeo. Bathi Tartarorum rex magna
manu à meridie in Septentrionem egreſſus, Bulgariam, quæ ad Vuol-
gam infra Cazan eſt,occupauit. Anno dein ſequenti,qui erat 6745, ſe-
quutus uictoriam,in Moſcovuiam uſqꝫ peruenit,urbem Regiā aliquan-
diu obſeſſam per deditionem tandem accepit: ſed fide quam dederat,
non ſeruata,omnibus cæſis,ultrà progreſſus,uicinas prouincias, Vuolo
dimeriam,Pereaslavu, Roſtovu, Suſdali,compluraqꝫ caſtra & oppida,
cæſis,aut in ſeruitutem abductis inhabitatoribus, exuſsit. Georgiū ma-
gnum Ducem inſtructo exercitu ſibi occurrentem profligauit, & occi-
D dit.Baſilium item Conſtantini,captiuum ſecum abduxit, interemitque.
quæ omnia,ut ſupra dictum eſt,anno mundi 6745. geſta ſunt. Ab eo tē-
pore omnes ferè Ruſsiæ principes,à Tartaris inaugurabantur,illiſque
parebant,uſqꝫ ad Vuitoldum magnum Lithvuanię Ducem, qui prouin
cias ſuas,& quæ in Ruſsia occupauerat,à Tartarorum armis fortiter de-
fendit,uiciniſqꝫ omnibus terrori fuit.Magni autem duces Vuolodime-
rię & Moſcovuiæ,uſqꝫ ad modernum Baſilium Ducem,ſemper in præ-
ſtita ſemel Tartarorum Principū fide & obedientiā permanſerunt. Hūc
Bathi,annales referunt,ab Vulaslavu Hungarorū rege; qui poſt baptiſ-
mum Vuladislaus dictus,inqꝫ diuorū numerū relatus eſt,occiſum fuiſſe
in Hungaria.nam cum regis ſororem,quā in regni depopulatione fortè
nactus fuerat,ſecū abduxiſſet,rexqꝫ & ſororis pietate, & indignitate rei
commotus,hunc inſecutus fuiſſet:impetuq́ in Bathi facto,cum ſoror ar
reptis armis,adultero cōtra fratrem auxilio eſſet: iratus rex, ſororem u-
nà cum Bathi adultero interfecit.Hæc geſta ſunt anno mundi 6745.

Asbeck ipſi Bathi in imperio ſucceſsit, moriturq; anno mundi 6834. A
cui filius Zanabeck ſuffectus eſt: qui fratribus ſuis, ut ſolus ſine metu regnaret, occiſis, moritur anno 6865. Hũc Berdebeck ſequutus, q fratribus duodecim pariter occiſis, obijt 6867. Poſt quem Alculpa, à Naruſs quodam regulo, cum liberis ſtatim ab initio imperio occiſus, non ultra menſem imperauit. Ad hunc regnum iam poſsidentẽ, omnes Principes Ruſſiæ conuenerunt, imperandiq; in ſua quiſque prouincia poteſtate impetrata, abierunt. Occiditur anno 6868. Cui Chidir in regno ſuccedens, à filio Themerhoſcha occiſus eſt: qui regno per ſcelus parto, uix ſeptem diebus potitur. Etenim à Temnick Mamai eiectus, cum ultra Vuolgam fugiſſet, ab inſequentibus militibus occiſus eſt, anno 6869. Poſt hos Thachamiſch imperium adeptus, anno mundi 6890, cum exercitu XXVI Auguſti egreſſus, Moſcovuiam ferro ignique uaſtauit. Is à Themirkutlu profligatus, ad Vuitoldum magnum Lithvuaniæ ducem profugit. Themirkutlu porro regno Sarai anno mundi 6906 præfuit, moritur 6909. Cui Schatibeck filius in imperio ſucceſsit. poſt quem Themiraſſack, cum exercitum maximum in Retzan, ad depopulandam Moſcovuiam duxiſſet, tantum terrorem principibus Moſcovuiæ iniecit, ut deſperata uictoria, abiectis armis, ad diuorũ tantum auxiliũ cõfugerent. B
In Vuolodimeriam ſtatim pro imagine quadam diuæ Mariæ Virginis, quæ multis miraculis editis ibi celebris erat, mittunt: quę cum in Moſcovuiam duceretur, Princeps omni cum multitudine honorifice illi obuiam procedit, eaq; primum ut hoſtem auerteret humilime implorata, maxima ueneratione ac reuerentia in ciuitatem deducit. quo cultu ſe impetraſſe dicunt, quod Tartari ultra Retzan non fuerint progreſsi. In cuius rei perpetuam memoriam eo loci, ubi imago expectabatur, ſuſceptaq; fuit, templum exædificatum eſt: diesq; is quem Rutheni Stretenne, id eſt obuiationis diem uocant, XXVI Auguſti quotannis ſolenniter celebratur. Acta ſunt hæc anno 6903.

Narrant Rutheni, hunc Themiraſſack obſcuro genere natum, ex latrocinijs ad tantum dignitatis gradum perueniſſe, furemq; in adoleſcentia egregium fuiſſe, indeq; nomen acquiſiuiſſe. Et quod aliquãdo ouem furatus, deprehenſusq; à domino ouis, iactu lapidis uehementiore crus illi fractum fuiſſet: idq; cum ferro quodam colligaſſet, à ferro & claudicatione nomẽ ſibi inditum fuiſſe. Themir enim ferrum, Aſſack claudum ſignificat. Is Cõſtãtinopolitanis à Turcis grauiter obſeſsis, filium ſuum cũ auxiliaribus copijs miſit: qui profligatis Turcis, ſoluta obſidione, ad patrem uictor reuerſus eſt, Anno 6909. C

Tartari in hordas diuiduntur, in quibus Savuolhenſis horda & celebritate & multitudine primas tenuit: nam reliquę hordę omnes ex ea originem traxiſſe dicuntur. horda autem illis conuentum, ſeu multitudinem ſignificat. Quamuis autem quælibet horda peculiare nomen habeat, ſcilicet Savuolhenſium, Pręcopenſium, Nahaiſenſium, & aliæ multę, quæ omnes Mahometani ſunt: Turcas tamen ſe uocari ægrè ferũt, probriq; loco ducunt, ſed Beſermani appellari gaudent, eoque nomine &

Turci

A Turci ſe appellari uolunt. Vt autem uarias longè lateq; prouincias Tar-
tari incolunt, ita etiam moribus, ipſoq; uitæ genere non in omnibus con
ueniũt, homines ſtatura mediocri, lata facie, obeſa, oculis intortis & con-
cauis, ſola barba horridi, cætera raſi. inſigniores tantũ uiri crines contor
tos, eosq; nigerrimos ſecundum aures habẽt, corpore ualido, animo au-
daci: in Venerem, eamq; præpoſteram, putres equis, alijsq; animalibus
quoquo modo interemptis ſuauiter ueſcũtur: demptis porcis, à quibus
lege abſtinent. inediæ ſomniq; adeò patientes, ut toto nonnunq; quatri-
duo ea perferant, laboribus neceſſarijs nihilominus intenti. Rurſus ali-
quid fortè ad uorandum nacti, ſupra modum ſe ingurgitãt, eaq; crapula
priorem inediam quodãmodo reſarciunt, nihil reliqui facientes: atq; ita
cibo laboribusq; obruti triduo, quatriduoúe perpetuo dormiũt. quos
ſic altum dormientes, Lithvuani & Rutheni, in quorum regionem dere-
pẽtè irruũt, prædasq; inde abigunt, inſequuti, omni amoto metu paſsim
ſine excubijs, ordine, cibo, ſomnoq; ſepultos, opprimũt incautos. Equi-
B tantibus porrò ſi fames ſitisq; moleſta fuerit, quibus inſident equis, ue-
nas ſolent incidere, hauſtoq; eorum ſanguine famem pellũt, atq; iumẽtis
hoc prodeſſe putant. Et quoniam incertis omnes ferè uagantur ſedibus,
ſtellarũ, in primis uerò poli arctici, quem ipſi ſua lingua Seleſnikoll, hoc
eſt ferreum clauum uocãt, aſpectu curſum ſuum dirigere ſolent. Lacte e-
quino in primis delectantur, quòd eo homines & fortes & pingues fieri
credunt. Herbis quãplurimis, præſertim ijs quæ circa Tanaim creſcunt,
ueſcuntur. ſale paucisſimi utuntur. Horum reges ſi quando ſuis comme-
atum diſtribuant, quadraginta hominibus uaccam unam aut equum da-
re ſolent: quibus mactatis, inteſtina præſtantiores tantùm ſumunt, ac in-
ter ſe diuidunt. quæ ad ignem eatenus calefacta, ut adhærentia ſtercora
decuti poſsint, abſtergíque, uorant. Non ſolùm autem digitos pingue-
dine unctos, ſed etiam cultrum lignum'ue, quo ſtercus deterſum fuerat,
ſuauiter lingunt, ſugũtq;. Capita equorum, ut apud nos aprorum, in de-
licijs habentur, præſtantioribusq; tantùm apponuntur. Equis ceruice
C depreſſa, puſillisq;, ſed fortibus abundant. qui æquè inediam laboremq;
bene ferre poſſunt: ramisq; & corticib. arborũ, herbarumq; radicibus,
ungulis è terra excuſsis, euulſisq; alũtur. His ita ad laborem aſſuefactis,
Tartari commodiſsimè utuntur: aiũtq; Moſci, perniciores hos ſub Tar-
taris, quàm ſub alijs eſſe. Hoc genus equorum Pachmat uocãt. Sellas, ſta
pedesq; ligneas habent, niſi ſi quas alias à uicinis Chriſtianis rapuerint,
aut emerint. Et ne equorum dorſa atterantur, gramine, ſeu arborum fo-
lijs eas ſuffulciunt. Flumina tranſnatant: qui ſi fortè fugientes inſequen-
tium hoſtium uim extimuerint, ſellis, ueſtibus, alijsq; impedimẽtis om-
nibus abiectis, armis tantũ retentis, effuſiſsimè fugiunt. Porrò arma illo
rum ſunt, arcus & ſagitta: framea apud eos rara. Pugnam cum hoſtibus
eminus audaciſsimè ineunt: in qua tamen nõ diu perſeuerant, ſed ſimu-
lata fuga, hoſtibus inſequentibus, occaſione data primùm in eos à tergo
tela torquent: dein conuerſis derepentè equis, in diſsipatos hoſtium or-
dines denuò impetum faciunt. Cum in patentibus campis pugnandum

eſt, hoſtemq́ intra teli iactum habent, non ſtructa acie prælium ineunt, A ſed ſinuoſo agmine in gyrum, quo certior & liberior hoſtem iaculandi uia pateat, circumferuntur. Eſtq́ euntium & redeuntium mirus quidam ordo. in quam quidem rem ductores, quos ſequuntur, harum rerum peritos habent: qui ſi uel hoſtium telis icti ſuccubuerint, aut forte metu perculſi, in ducendo ordine aberrauerint, tanta totius exercitus fit cõfuſione, ut nec amplius in ordinẽ reduci, nec tela in hoſtẽ torquere poſsint. Hoc genus certaminis ipſi a rei ſimilitudine choream appellant. In anguſtijs autem ſi forte decertandum eſt, nullus huius ſtrategematis eſt uſus. atq́ ideo fugæ ſe mandant: quoniam nec clypeo, nec lancea, nec galea muniti ſunt, ut hoſtem in ſtataria pugna ſuſtinere poſsint. In equitãdo hunc morem ſeruant, ut contractis in ſellam ſedeant pedibus, quo facilius in utrumq́ latus ſe poſsint conuertere: & ſi quid forte delapſum, de terraq́ tollendum fuerit, ſtapedibus innixi, nullo negotio tollũt. in quo adeo exercitati ſunt, ut etiam currentibus celeriter equis id efficiant. Haſtis impetiti, in alterum latus ad declinandum ictum aduerſarij ſubito ſe demittunt, altera duntaxat manu pedeq́ equo adhærentes. B Dum uicinorum prouincias infeſtãt, quiſq́ duos aut tres, pro opibus, equos ſecum ducit, ut uno ſcilicet defatigato, altero ternoue uti poſsit: laſſos interim manu ducunt. Frena leuiſsima habent, flagellis pro calcaribus utuntur. Caſtratos tantum equos habent, quod tales arbitrantur plus laboris inediæq́ ferre poſſe. Veſtimentis ijſdem tam uiri quam fœminæ utũtur, nec in cultu a uiris quicquam differunt, niſi quod caput uelo lineo tegunt, caligisq́ itidem lineis nautarum maritimorum inſtar utũtur. Eorum reginæ dum procedunt in publicum, facies ſolent obtegere. Reliqua turba, quæ in campis paſsim degit, ueſtes ex ouium pellibus confectas habent: quas non mutãt, niſi longo uſu prorſus attritæ, laceræq́ fuerint. Vno in loco non diu cõmorantur: rati grauem eſſe infelicitatem, diu in eodẽ loco hærere. Vnde irati quandoq́ liberis, graue malum imprecãtes, ſolẽt dicere: Vt eodẽ in loco perpetuo tanquã Chriſtianus hęreas, propriũq́ fœtorem haurias. quare depaſtis uno in loco paſcuis, cum armentis, uxoribus & liberis, quos in plauſtris ſecum circumferũt, alio migrant. C quamuis hi qui in oppidis & urbibus degunt, aliam uiuendi rationẽ ſequãtur. Si bello aliquo grauiore implicantur, uxores, liberos, ſenesq́ in loca collocant tutiora. Iuſticia apud illos nulla. nã ut quiſq́ re aliqua indiguerit, eam ab altero impune rapere poteſt. Si quis apud iudicem de ui, illataq́ iniuria conqueritur, reus non negat, ſed ea re ſe carere non potuiſſe dicit. tum iudex huiuſmodi proferre ſolet ſententiam: Si tu uiciſsim re aliqua indigueris, rape ab alijs. Sũt qui dicũt, eos non furari. an uero furentur, aliorum eſto iudicium: certe homines rapaciſsimi ſunt, nẽpe pauperrimi ut qui alienis ſemper inhiant, aliorum pecora abigũt, homines ſpoliant, abducuntq́, quos Turcis alijsq́ quibuſcũque aut uendunt, aut redimẽdos cõcedũt, puellis tãtũ ſeruatis. Ciuitates & caſtra raro oppugnãt: uillas, pagosque cõburunt: adeoque de illatis damnis ſibi placent, ut quo plures prouincias deſolauerint, hoc ſe regna ſua ampliora reddidiſſe putent. Et

A tent. Et cum quietis impatientiſsimi ſint, mutuo ſe tamē nō interimunt,
niſi reges inter ſe diſsideant. Si in diſſenſione aliqua quiſpiam occidatur,
autoresq́ꝫ ſceleris capti fuerint, equis, armis, ueſtibus tantū ablatis, dimit
tuntur. Homicida porro, accepto uili equo & arcu, his uerbis à iudice di
mittitur: I, & rem tuam cura. Auri argentiq́ꝫ apud illos uſus, extra merca
tores, ferè nullus: rerum tantùm permutatione utūtur. Quòd ſi quid pe
cuniæ ex rebus uenditis uicini corraſerint, ea Moſcouuiæ ueſtes alia'que
uitæ neceſſaria emūt. Fines inter ſe (de campeſtribus Tartaris loquor)
nullos habent. Erat aliquando à Moſcis pinguis Tartarus quidam ca-
ptus, cui cum Moſcus dixiſſet, Vnde tibi, canis, tāta pinguedo, cum non
habeas quod edas? Cur non habeā, inquit Tartarus, quod edam, cū tam
uaſtam ab Ortu uſq; ad Occaſum terram poſsideam: ex qua non'ne affa-
tim nutriri poſſum? tibi potius, qui tam paruam orbis portionem tenes,
& quotidie pro illa contendis, deeſſe puto quod edas.

Cazan regnum, ciuitas & caſtrū eiuſdē nominis, ad Vuolgā, in ulteri-
B ore fluminis ripa, ſeptuaginta ferè miliarib. Ger. infra Nouuogardiā in-
feriorem ſita ſunt: ſecundum Vuolgam, in Oriētem & Meridiē deſertis
cāpis terminatur: ad Orientem autē æſtiualē Tartaros, quos Schibanski
& Koſatzki uocant, cōterminos habent. Huius prouinciæ rex exercitum
triginta miliū habere poteſt, pedites præſertim, in quibus Czeremiſſæ &
Czubaſchi ſagittarij peritiſsimi ſunt. Czubaſchi aūt, nauigādi arte excel
lunt. Cazan urbs à Vuiathka principali caſtro ſexaginta miliarib. Ger.
abeſt. Porrò Cazan Tartaris ollā cupream bullientē ſonat. Cultiores hi
Tartari reliquis ſunt, utpote qui & agros colāt, in domibus degāt, merca
turaſq́ꝫ uarias exerceāt: quos Baſilius Moſcouuiæ princeps eò adegit, ut
ſe ſibi ſubijcerent, atq; eius arbitrio reges acciperēt: quod illis partim ob
opportunitatē fluuiorū, qui ex Moſcouuia in Vuolgam influūt, partim
ob mutua cōmercia, quib. illi carere non poterāt, factu haud difficile fuit.
Cazanenſib. quondā rex erat Chelealeck: qui cū relicta uxore Nurſultan
ſine liberis deceſsiſſet, Abrahemin quidā ducta uidua regno potitur. Ex
C hac Abrahemin duos ſuſcepit filios, Machmedemin & Abdelativu. Ex
priore autē uxore, quæ Batmaſſa ſoltan uocabatur, Alegam filiū habuit.
Is patre defuncto, ut primogenitus in regnum ſucceſsit; cumq́ꝫ mandatis
Moſci nō ubiq́ꝫ obtemperaret, à Moſci conſiliarijs, quos ibi ut regis ani
mū obſeruarent, habebat, aliquando in conuiuio inebriatus, atq; in uehi
culum, ac ſi domū ueheretur, poſitus, ea nocte ductus eſt Moſcouuiam
uerſus, quem aliquandiu detentum, Princeps tandem in Vuolochdam
miſit, ubi reliquum ætatis peregit. Eius aūt matrem cum Abdelativu &
Machmedemin fratribus, Bieloieſero relegauit. Codaiculu unus ex A-
legæ fratribus baptiſatus, nomen Petri accepit: cui poſt Baſilius, moder-
nus princeps ſororem ſuam matrimonio iunxit. Meniktair autem alter
ex Alegæ fratribus, in ſua, quoad uixit, ſecta permanſit: pluresq́ꝫ genuit
liberos, qui poſt deceſſum patris cum matre omnes baptiſati & mortui
ſunt: uno Theodoro, qui nobis in Moſcouuia exiſtentibus adhuc ſu-
pererat, excepto. Alega porrò ita in Moſcouuiam abducto, Abdelativū

ſufficitur: qui cùm pari ratione, ut Alega, regno amotus fuiſſet, Machme A
demin ex Bieloieſero emiſſum, Princeps in eius locum ſubſtituit. Is re-
gno uſq; ad annum Domini 1518 præfuit. Nurſultan, quam Chelealeck
& Abrahemin regum uxorem eſſe dixi, poſt Alegæ mortē Mendligero
regi Præcopienſi nupſit. Hæc deinde cum ex Mēdligero prolem nō ha
beret, priorumq; filiorū deſiderio teneretur, ad Abdelativu uenit in Mo
ſcovuiam. Inde progreſſa, ad Machmedemin alterū filium in Cazan re-
gnantem profecta eſt, anno Domini 1504. Cazanēſes à Principe Moſco
vuiæ defecerunt. Eam defectionem cum multa bella ſecuta ſint, uarieq;
à Principibus, qui ſe in ſocietatem huius belli iunxerant, diu utrinq; pu-
gnatum, neq; in hunc uſq; diem finis bello impoſitus ſit, altius huius bel
li rationem repetere uiſum eſt. Cum Cazanenſium defectio Baſilio Mo
ſcovuiæ Principi innotuiſſet, rei indignitate & ulciſcēdi libidine motus,
ingentem exercitum adiunctis tormentis bellicis in eos miſit. Cazanen-
ſes, quibus pro uita & libertate cum Moſcis pugnandum erat, audito ter
ribili Principis in ſe apparatu, cùm hoſtibus in pugna ſtataria ſe haud pa B
res fore uiderent, aſtu eos circumueniendos cenſuere. Quare collocatis
palàm contra hoſtem caſtris, optima copiarum ſuarū parte locis oppor
tunis in inſidias abdita, ipſi ueluti terrore perculſi, relictis derepentè ca
ſtris, fugæ ſe mandarunt. Moſci, qui non ita procul aberāt, cognita Tar
tarorum fuga, ſolutis ordinibus, citato curſu in hoſtium caſtra irruunt.
in quibus diripiendis dum occupati, rerumq; ſuarum ſecuri eſſent, Tar-
tari cum Czeremiſsis ſagittarijs, ex inſidijs progreſsi, tantam in eos ſtra-
gem ediderūt, ut Moſci relictis tormentis, machiniſq; bellicis, aufugere
cogerentur. In ea fuga machinarum magiſtri duo relictis tormētis, cum
alijs euaſere. quos princeps in Moſcovuiam reuerſos beneuolè accepit.
Horum alterum Bartholomæum, natione Italum, qui aſſumpta poſt Ru
thenorum fide, magna etiam tunc apud Principem erat autoritate & gra
tia, liberaliter donauit. Redierat ex ea clade tertius bombardarius, cum
tormento ſibi commiſſo: ſeque magnam & ſolidam apud Principem
gratiam initurum, ſeruato diligenter & reducto tormento, ſperabat. C
quem princeps iurgijs adortus: Tu, inquit, cùm me & te tanto expoſu-
eris periculo, aut fugere uolebas, aut te cum tormento hoſtibus dede-
re, quorſum iſta præpoſtera in ſeruando tormento diligentia? cuius e-
go iacturam nihili facio, dummodo homines mihi ſuperſint, qui ea fun-
dere ijsque uti ſciant. Cæterum Machmedemin rege, ſub quo Caza-
nenſes defecerāt, mortuo, Scheale ducta eius uxore uidua, Principis Mo
ſcovuiæ & fratris uxoris auxilio, Cazan regnum obtinuit: cui quatuor
tantū annis, magno ſubditorū & odio & inuidia præfuit. Augebant hęc
turpis & mollis corporis cōſtitutio. erat enim homo uētre prominenti,
rara barba, facie penè muliebri: quæ eum bello haudquaquam idoneum
eſſe oſtenderent. Accedebat ad hæc, quòd contempta ac neglecta ſubdi-
torum ſuorum beneuolētia, Principi Moſcovuiæ plus æquo faueret, ac
externis plus quàm ſuis fideret. Quibus reb. Cazanēſes ducti, Sapgirei,
Mendligeri filio, uni ex Tauricæ regibus, regnū deferūt. quo aduenien-
te, Scheale

A te, Scheale regno cedere iuſſus, cũ ſe uiribus inferiorem, infeſtoſq́ ſuorum in ſe animos cerneret, fortunæ cedere optimum ratus, cũ uxoribus, cõcubinis, omniq́ ſupellectili in Moſcouiã, unde uenerat, rediit. hęc acta ſunt anno Domini 1521. Scheale ita e regno profugiẽte, Machmetgirei rex Tauricæ, Sapgirei fratrẽ magno exercitu in Cazan introducit: firmatiſq́ Cazanenſiũ erga fratrẽ animis, Tauricã rediens, traiecto Tanai, Moſcouiã uerſus cõtendit. Eo tẽpore Baſilius rerũ ſuarum ſecurior, nihilq́ tale metuẽs, audito Tartarorum aduentu, coacto pro tẽpore exercitu, cui Demetriũ Bielski ducẽ præfecit, ad Occã fluuiũ, ut Tartarorum tranſitum impediret, præmittit. Machmetgirei uiribus ſuperior, Occa celeriter traiecto, ad piſcinas quaſdam tredecim vuerſt ab ipſa Moſcouia caſtrametatus eſt. Inde eruptione facta, omnia rapinis incendiiſq́ compleuit. Sub id temporis Sapgirei pariter cum exercitu ex Cazan profectus, Vuolodimeriam & Novuogardiam inferiorem depopulatus eſt. His peractis, fratres Reges ad Columnam ciuitatem conueni-
B unt, uireſq́ coniungunt. Baſilius cum ad tantum hoſtem propulſandum imparem ſe eſſe uideret, Petro ſororio ſuo, ex regibus Tartarorum oriundo, aliiſque nonnullis proceribus, in caſtro cum præſidio relicto, ex Moſcovuia fugit: adeo timore perculſus, ut rerum ſuarũ deſperatione, aliquãdiu ſub aceruo fœni, ut quidam referunt, latuerit. Vigeſima nona Iulii, Tartari ultra progreſſi, late omnia incẽdiis cõpleuerãt: tantũq́ terrorẽ Moſcis incuſſerãt, ut ſe in caſtro & in ciuitate parũ tutos putarent. In ea trepidatione a mulieribus, pueris, aliaq́ imbelli ętate, qui curribus, uehiculis ac ſarcinis in caſtrum confugiebant, tantus in portis tumultus oboritur, ut nimia feſtinatione ſe inuicem & impedirent, & conculcarent. Ea multitudo tantum fœtorem in caſtro fecerat, ut ſi hoſtis triduo aut quatriduo ſub urbe permanſiſſet, etiam peſte obſeſsis pereundum fuiſſet. nam in tanta hominum colluuie, ut quiſque locum occuparat, ita naturæ ſatisfacere cogebatur. Erant tum temporis Moſcovuiæ Oratores Livuonienſes: qui cum conſcenſis equis fugæ ſe mandaſſent, & cir-
C cumquaq́ nihil præter ignes & fumum uiderent, ſeq́ a Tartaris circundatos eſſe arbitrarentur, adeo properarunt, ut una die in Tvuer, quæ triginta ſex miliaribus Ger. a Moſcovuia abeſt, peruenirẽt. Magnam tum laudem meruerunt bombardarii Alemanni, præſertim Nicolaus, prope Rhenũ, non longe a Spira, Imperiali Germaniæ ciuitate, natus: cui a pręfecto, aliiſq́ conſiliariis, qui nimio timore iam fere confecti erant, tuendæ urbis negotium blandiſsimis uerbis committitur: orantibus, ut tormentis maioribus, quibus mœnia deiici ſolent, ſub portam caſtri deductis, Tartaros inde arceret. Horum autem tam uaſta erat magnitudo, ut uix tridui ſpacio eo perduci potuiſſent. Sed neque pulueres bombardicos tam multos habebant paratos, quibus uel ſemel maius tormentum exonerari potuiſſet. Solent enim Moſci perpetuo hunc morem ſeruare, ut omnia in recõdito, nec quicquam tamen præparatum habeant: uerum urgente neceſsitate, omnia tum demum celeriter conficere ſtudent. Viſum eſt ergo Nicolao, ut tormenta minora, quæ procul a caſtro

erant

erant recondita, humeris hominum celeriter in medium adducerentur. A
his dum detinerentur, clamor derepentè exoritur, Tartaros adeſſe: quæ res tantum timorem oppidanis incuſſerat, ut proiectis per uicos bõbardis, etiam mœnium defendendorum curam omitterent. Quòd ſi tum centum hoſtium equites impetum in ciuitatem feciſſent, paruo negotio eam funditus igni conſumpſiſſent. In ea trepidatione, præfectus, quíque cum eo in præſidio erãt, optimum rati, ut Machmetgirei regis animum, miſsis muneribus plurimis, in primis autem medone, placarent, & ab obſidione auerteret: acceptis muneribus, Machmetgirei ſe obſidionem ſoluere, & prouincia uelle decedere reſpondit, ſi datis literis Baſilius ſeſe obſtringat, perpetuum ſe tributarium regi fore, quemadmodum eius pater & maiores ſui fuiſſent. Quibus literis pro uoluntate ſcriptis, acceptisq́, Machmetgirei exercitum ad Rezan reduxit. ubi data Moſcis redimendi & permutandi captiuos copia, reliquam prædam ſub auctione uendidit. Erat tum temporis in Tartarorum caſtris Euſtachius, cognomento Taskovuitz, qui regis Poloniæ ſubditus, cum auxiliaribus copijs ad Machmetgirei uenerat. Nam inter regem Poloniæ ac Moſcouiæ ducem nullæ tum induciæ erãt. Is ſpolia quædam ad caſtrum ſubinde deferebat uenalia, eo conſilio, ut data occaſione, unà cum ementibus Ruthenis in caſtri portas irrueret, id'que depulſis inde cuſtodibus occuparet. Huius conatum rex ſimili aſtu adiuuare uoluit. Ad præfectum arcis, quendam ex ſuis, hominem ſibi fidum, mittit, qui Præfecto tributarij ſui ſeruo mandet, ut ea quæ petebat, ſibi adminiſtret, atque ad ſe ueniat. Præfectus autem Ioannes Kovuar, rei bellicæ eiuſmodi'que artium non ignarus, nulla conditione induci potuit, ut caſtro exiret: uerùm ſimpliciter reſpondit, ſe nondum edoctum eſſe, principem ſuum Tartarorum tributarium & ſeruũ eſſe, quòd ſi edoceretur, ſcire ſe quid facto opus foret. Quare illico Principis ſui literæ, quibus ſe regi obſtrinxerat, proferuntur, atque exhibentur. Interim dum oſtenſis literis præfecti animus ita ſollicitatur, Euſtachius ſuum agens negotium, caſtro magis ac magis appropinquabat: quo'ue magis fucus lateret, C
Knes Theodorus Lopata, homo primarius, alij'que complures Rutheni, qui in Moſcovuiæ depopulatione in hoſtium manus deuenerãt, certa pecunia redempti reſtituebantur. Ad hæc, plerique ex captiuis negligentius ſeruati, ac de induſtria quodammodo dimiſsi, in caſtrum euaſerant: ad quos repetendos cum Tartari magna multitudine caſtro appropinquaſſent, Rutheni metu perculſi, profugos denuò reſtituiſſent, Tartari'que nihilominus à caſtro adeò non recederent, ut pluribus ſubinde aduenientibus, eorum numerus adaugeretur; Rutheni propter imminens periculum, in magno terrore, ſumma'que rerum deſperatione erant, neque quid facto opus eſſet ſatis uidebant. Tum Ioannes Iordan, natione Alemanus, ex ualle Oeni oriundus, machinarum magiſter, periculi magnitudinem magis quàm Moſci perpendens, ex ſuo arbitrio collocatas ordine machinas in Tartaros & Lithvuanos exonerauit: eosq́ ita terruit, ut relicto caſtro omnes diffugerẽt. Rex per Euſta-
chium

A chium, huius technæ artificē, de illata iniuria cum præfecto expoſtulat:
qui quū ſe inſcio ac incōſulto bōbardariū machinas exoneraſſe dixiſſet,
omnemq́ʒ huius facinoris culpam in illum trāſtuliſſet, mox bombarda-
rium tradi ſibi rex poſtulat. atqʒ, ut plerunqʒ in rebus deploratis fit, maxi
ma pars, quo hoſtili terrore liberarentur, hunc dedendum cenſuere: ſolo
Ioanne Kovuar præfecto renuente. atque eius maximo beneficio tum
Alemanus ille ſeruatus fuit. Nam rex ſiue moræ impatiens, ſiue quod
milites præda onuſtos haberet, re ſua id exigente, ſubito (literis etiam
Moſcovuiæ Principis, quibus ſe tributarium perpetuo ſibi fore obſtrin
xerat, in arce relictis) ſolutis caſtris, in Tauricam diſceſsit. Porro tan-
tam captiuorum multitudinem ex Moſcovuia ſecum duxerat, ut ea uix
credibilis eſſe uideatur. Aiunt enim numerum octingentorum milliunt
exceſsiſſe, quam in Capha partim Turcis uendiderat, partim interfece-
rat. nam ſenes & infirmi, qui uendi magno non poſſunt, adqʒ laborē per-
ferendum inutiles ſunt, apud Tartaros iuuenibus, non ſecus ac catulis le-
B pores, quo primæ militiæ tyrocinia inde addiſcant, aut lapidandi, aut in
mare precipitandi, aut alio quouis mortis genere interficiendi obijciun-
tur. qui autem uenduntur, perpetuo ſexennio ſeruitutem ſeruire cogun-
tur: quo exacto, liberi quidem fiunt, prouincia tamen decedere non au-
dent. Sapgirei rex Cazan, quoſcunqʒ ex Moſcovuia captiuos abduxerat,
in Aſtrachan emporio non longe ab oſtijs Vuolgæ ſito, Tartaris uendi-
dit. Tartarorum regibus ita ex Moſcovuia profectis, Baſilius princeps
rurſus Moſcovuiam redijt: atqʒ cum in ingreſſu Nicolaum Alemanum,
cuius ſolertia & diligentia caſtrū ſeruatū fuiſſe dixi, in ipſa caſtri porta,
quo ad excipiendum Principem ingens multitudo confluxerat, ſtantem
uidiſſet, clara uoce; Tua, inquit, fides erga me & diligentia, quā in ſeruan
do caſtro præſtitiſti, nobis cognita ſunt, huiusqʒ officij gratiā cumulate
tibi reponemus. Alteri quoqʒ Alemano, Ioāni, qui ab caſtro Rezan Tar
taros exoneratis repēte machinis depulerat, aduenieti: Saluus ne es? in-
quit. Deus nobis uitam dedit, hāc tu denuo nobis conſeruaſti: magna e-
C rit erga te gratia noſtra. Vterqʒ ſe liberaliter donatū iri a principe ſpera-
bat: nihil tamē illis datum eſt, quāuis Principē hac de re ſæpe fatigaſſent,
promiſſorūqʒ admonuiſſent. Qua principis ingratitudine offenſi, dimiſ-
ſionē, ut patriam, a qua diu abfuiſſent, cognatoſqʒ ſuos poſſent inuiſere,
efflagitant. ea re effectum eſt, ut decē priori ſtipendio cuiqʒ floreni, iuſſu
Principis, adijceretur. Interea cum in aula Principis de Ruthenorum fu-
ga ad Occam, quis eius autor extitiſſet, cōtentio fuiſſet orta: Seniores in
Knes Demetrium Bjelski exercitus ducem, hominem iuuenē, a quo con-
ſilia ſua ſpreta fuiſſent, omnē culpā transferebāt, eiusqʒ incuria Tartaros
Occam tranſijſſe: cōtra ille depulſa a ſe culpa; Andreā iuniorem fratrem
Principis primum omnium fugam iniſſe, cæteroſqʒ hūc ſequutos fuiſſe
dicebat. Baſilius, ne ſeuerior in fratrem, quem autorem fugæ fuiſſe con-
ſtabat, eſſe uideretur, ex prefectis unū, qui una cū fratre profugerat, inie
ctis cathenis, dignitate & principatu priuauit. Ineunte deinde æſtate, ut
acceptā a Tartaris cladē ulciſceretur Baſilius, ignominiamqʒ quā fugiens

& ſub fœno latitans ſuſceperat, deleret, coacto ingēti exercitu, adiuncto A etiam magno tormentorum & machinarum apparatu, quibus antea in bellis Rutheni nūquam uſi fuerant, profectus ex Moſcouuia cum omni exercitu, ad Occam fluuium, Columnamq; ciuitatem conſedit. inde miſſis ad Machmetgirei in Tauricam caduceatoribus, ad certamē cum prouocat. ſuperiore enim anno, ſe, nō indicto bello, ex inſidijs, furum latronumq; more oppreſſum fuiſſe. ad ea rex reſpondit: Sibi ad inuadendam Moſcovuiam ſatis multas uias patere: bella non magis armorum, quàm temporum eſſe: proinde ea ſe ſuo magis quàm alieno arbitrio, gerere ſolere. Quibus uerbis irritatus Baſilij animus, tum etiam quòd ulciſcendi libidine arderet, motis caſtris, anno Domini 1523, in Novuogardiam, inferiorem ſcilicet, ut inde Cazan regnū depopularetur, occuparetq;, contendit. Inde profectus ad fluuium Sura, in finibus Cazanēſium, caſtrum quod à ſuo nomine appellauit, erexit: neq; tū ultra progreſſus, exercitū reduxit. Sequenti uerò anno Michaelē Georgij, unū ex pręcipuis conſiliarijs ſuis, maioribus quàm prius copijs, ad ſubigendū Cazan regnū miſit. Eo apparatu adeò terribili, Sapgirei rex Cazani perculſus, accerſito ad ſe ex fratre nepote, rege Tauricę, iuuenem tredecim annorum, qui interim regno pręeſſet, ad Turcarum Imperatorem, eius auxilium opemq; imploraturus, confugit. Cum autem iuuenis auunculi monitis parens, iter aggreſſus, ad Goſtinovuoſero, id eſt inſulam quæ mercatorum dicitur, intra Vuolgæ meatus, non longè à caſtro Cazan ſitam perueniſſet, liberaliter honorificeq; à regni principibus ſuſceptus eſt. Nam Seyd, ſupremus Tartarorum ſacerdos (qui in tanta apud eos autoritate ac ueneratione eſt, ut etiam reges aduenienti occurrant, ſtantesq; huic equo inſidēti manū porrigant: capiteq; inclinato, quod ſolis cōceſſum eſt regib. tangāt: nam Duces non eius manum, ſed genua: nobiles uerò pedes, plebeij ueſtes tantùm, aut equū manu attingūt) in eo comitatu fuit. Is Seyd, cum Baſilij partes clàm foueret, ſequereturq;, iuuenem capere, & Moſcovuiam uinctū mittere ſatagebat: ſed deprehenſus, captusq;, cultro in B publico occiditur. Michael interea dux exercitus, coactis in inferiore C Novuogardia ad machinas commeatumq; deferendū nauibus, quarum tāta multitudo erat, ut fluuius alioqui amplus, nauigantium multitudine opertus undiq; eſſe uideretur: ad Cazanum cum exercitu properabat, cumq; ad mercatorum inſulam Goſtinovuoſero perueniſſet, locatis ſeptima die Iulij caſtris, uiginti diebus, dum equitatū expectat, ibi cōmoratus eſt. Interea Cazan caſtrum, quod ex lignis exſtructū erat, per quoſdam à Moſcis ſubornatos incenditur, ac intuente Ruthenorum exercitu funditus exuritur. Tanta occupādi caſtri occaſio, adeò formidine ac ignauia Ducis neglecta fuit, ut nec militem ad expugnandum caſtri collem eduxerit, nec Tartaros id denuò ædificantes impediuerit: uerùm uigeſima octaua eiuſdem menſis die traiecto in eam partem qua caſtrum ſitum eſt, Vuolga, ad Cazanca fluuium cum exercitu conſedit, uiginti diebus bene gerendæ rei occaſionem captans. Ibi moratus, nec longè ab eo Cazanenſis quoque Regulus ſua caſtra locat: emiſsisq; Czeremiſsis peditibus, Ru-

A bus, Ruthenos ſæpius, fruſtra tamẽ, infeſtat. quẽ Scheale rex, qui quoq; ad id bellum nauibus uenerat, ſcriptis literis admonet, ut regno ſuo hæreditario cedat. Ad quæ ille paucis: Si regnum hoc meum (reſpondit) habere cupis, age ferro decernamus utriq;. id cui fortuna dederit, habeat. Dum Rutheni ita fruſtra moras trahunt, abſumpto quẽ abduxerant cõmeatu, fame laborare incipiũt. nam Czeremiſsis omnia circumquaq; uaſtantibus, hoſtiumq; itinera diligenter obſeruãtibus, nihil adferri poterat: adeò ut nec Princeps de exercitus ſui, qua premebatur, neceſsitate cognoſcere, nec ipſi quicq; illi ſignificare poſſent. Huic rei duos Baſilius præfecerat: unum, Knes Ioannem Paliczki, qui ex Novuogardia inſtructis commeatu nauibus, ſecundo fluuio ad exercitum deſcenderet: relictoq; ibi commeatu, ſtatu etiam rerum præſenti conſiderato, ocyus ad ſe reuerteretur. alter eandem ob rem cum quingentis equitibus terreſtri itinere miſſus fuerat, qui à Czeremiſsis, in quos inciderat, cũ ſuis cæſus eſt, uix nouem per tumultum fuga elapſis. Præfectus grauiter ſaucius, tertio
B poſt die in manibus hoſtium obijt. Huius cladis fama cum ad exercitum perueniſſet, tãta in caſtris conſternatio, quam uanus de toto equitatu ad internecionem cæſo ſubitò obortus rumor etiam adauxerat, coorta eſt, ut nihil niſi de fuga cogitarent. in quam cum omnes conſenſiſſent, hæſitabant adhuc, aduerſo ne fluuio, quod difficillimum erat, redirent, an ſecundo tantiſper deſcenderent, donec alios fluuios attingerẽt, ex quibus poſt terreſtri itinere longo circuitu reuerterentur. In his dum fame, ſupra modum eos urgente, eſſent conſultationibus, nouem, quos ex quingentorum cæde elapſos fuiſſe dixi, fortè ſuperueniũt, Ioãnemq; Palitzki cum commeatu aduenturum nunciant: qui etſi curſum ſuum maturaret, ſiniſtra tamen fortuna uſus, maiore parte nauium amiſſa, cum paucis in caſtra peruenit. Etenim cum diutino labore fatigatus, una nocte quietis cauſa in Vuolgæ littus ſe recepiſſet, Czeremiſſæ continuò magno accurrentes clamore, quiſnam præternauigaret, ſciſcitantur: quos Palitzki ſeruitores, nautarum ſeruos eſſe rati, iurgijs increpantes, flagris ſe
C poſtero die cæſuros minantur, quòd domini ſui ſomnum acquietẽ importunis uociferationibus interturbarent. Ad quæ Czeremiſſæ: Cras, inquiunt, aliud nobis uobiſcum negotium erit: nam uinctos uos omnes Cazan ducemus. Manè igitur ſole nondum apparente, cùm denſiſsima nebula totum littus occupaſſet, Czeremiſſæ derepentè in naues impetu facto, tantum terrorem Ruthenis incuſſerant, ut Palitzki pręfectus claſſis, relictis in manu hoſtium nonaginta maioribus nauibus, in quibus ſinguli triginta uiri erant, ſoluta à littore naui, medium Vuolgæ teneret, nebulaq; tectus ferè nudus ad exercitum perueniret. Atq; inde poſt, plurium nauium comitatu rediens, haud diſpari fortuna uſus, in Czeremiſſarum inſidias iterum prolapſus eſt. Nauibus enim, quibus deducebatur, amiſsis, ipſe uix cum paucis incolumis euaſit. Dum Rutheni ita fame hoſtilíque ui undequaq; urgentur, à Baſilio miſſus equitatus Vuiega fluuio, qui à Meridie Vuolgam influit, octoque miliaribus à Cazan abeſt traiecto, ad exercitũ contenderet, à Tartaris & Czeremiſsis bis ex-

cipitur:cum quibus congreſsi, multis utrinq; deſideratis, Tartaris deinde cedentibus, ſe reliquo exercitui coniunxerunt. atq; ita exercitu equitatu firmato, Cazan caſtrū quintadecima Auguſti obſideri cœptum eſt. A
Qua re cognita, regulus ad alterum oppidi latus in conſpectu hoſtium, ſua quoq; caſtra locauit: emiſſoq; ſubinde equitatu hoſtium, caſtra obequitare, eosq; laceſſere iubet. atq; ita crebræ utrinq; uelitationes fiebant. Narratum eſt nobis ab hominibus fide dignis, qui ei bello interfuerunt, ſex aliquādo Tartaros in planiciem ad Moſci exercitū proceſsiſſe: quos cum rex Scheale centum quinquaginta equitibus Tartaricis aggredi uellet, à duce exercitus prohibitum fuiſſe: duobusq; milibus equitum ante eum collocatis, occaſionem rei bene gerendæ præreptam ſibi fuiſſe. Hi cū Tartaros circūuenire, & quaſi concludere, ne fuga elaberētur, uellent: Tartari eorum conatū hoc aſtu eludere, inſequentibus Moſcis paulatim cedere, parumq; progreſsi ſubſiſtere. Idem Moſci cum facerent, eorum Tartari timiditatem animaduertentes, mox arreptis arcubus tela in eos torquebant: in'que fugam conuerſos perſequuti, complures ſauciabant. B
Moſcis denuo in ſe conuerſis, paulułum cedere, iterumq; ſubſiſtere, atq; ita hoſtem ſimulata fuga ludificare. Hæc dum fiunt, duo Tartarorum equi, tormenti ictu proſtrantur, illæſis tamē equitibus, quos reliqui quatuor ſaluos ac incolumes, duobus milibus Moſcorum ſpectantibus, ad ſuos reduxere. Dum equites ſe ita mutuò ludificant, magna ui interea admotis tormentis, caſtrum oppugnabatur: neq; obſeſsi ſegnius, exoneratis pariter in hoſtem tormentis, ſe defendebant. In eo certamine bombardarius, quem unicum in caſtro habebant, ex Ruthenorum ſtatione ſphærula bombardica ictus, occubuit. Qua re comperta, mercenarij ex Germanis & Lithvuanis milites, magnam ſpem ad occupādum caſtrum concipiunt: quibus ſi præfecti animus reſpondiſſet, haud dubiè eo die caſtro potiti fuiſſent. Verùm is cum ſuos inedia, quæ quotidie etiam magis adaugebatur, premi cerneret, priuſquam per internuncios de ineundis inducijs clàm cum Tartaris egiſſet, adeò militum conatum non probauit, ut eos etiam cum iracundia corriperet, uerberaq; minaretur, quòd ſe inſcio & inconſulto caſtrum oppugnare auderent. Bene enim in tanta rerum anguſtia Principis ſui rebus conſultum fore putabat, ſi initis cum hoſte quibuſcunq; inducijs, tormenta & exercitum ſaluum reportaret. C
Tartari quoq; cognita præfecti uoluntate, in ſpem bonam adducti, conditiones quas præfectus offerebat, ſcilicet ut miſsis in Moſcovuiam legatis, pacem cum Principe tranſigerent, libenter ſuſceperūt. quibus ita conſtitutis, Palitzki præfectus ſoluta obſidione, cum exercitu in Moſcovuiam reuerſus eſt. Fama erat, præfectū à Tartaris muneribus corruptum, obſidionem ſoluiſſe. quam quidam natione Sabaudienſis adauxerat: qui cum tormento ſibi commiſſo, ad hoſtes deficere uoluiſſet, deprehenſus in itinere, atq; ſeuerius examinatus, confeſſus eſt, ſe deficere uoluiſſe: atq; ut plures ad hanc defectionem ſollicitaret, argenteos ſe nummos & pocula Tartarica ab hoſtibus accepiſſe. in quem tamē in tam manifeſto ſcelere deprehenſum, Præfectus nihil durius ſtatuit. Reducto ita exercitu,
quem

A quem centum octoginta millium fuiſſe perhibēt, Cazan regis Oratores ad pacem firmandam ad Baſilium ueniunt. qui etiam tum, dum nos Moſcovuiæ eſſemus, aderant: neq; adhuc ulla tūc futuræ pacis ſpes inter eos erat. nam & nūdinas, quę circa Cazan in mercatorum inſula fieri conſueuerant, in Cazanenſium iniuriam Baſilius Novuogardiam trāſtulit: graui indicta pœna, ſi qui in poſterum ex ſuis ad mercatū in inſulā proficiſcerentur. eam'q; nundinarum translationem magno Cazanenſibus incōmodo futuram ſperabat: atq; uel ſalis (cuius Tartari illis tantum nundinis copiam à Ruthenis habebant) emptione adempta, ad deditionem eos cogi poſſe. Verùm huiuſmodi nundinarum translatione non minus incommodi ſenſit Moſcovuia, quàm ipſi Cazanenſes. Plurimarum enim rerum, quæ ex mari Caſpio, Aſtrachan emporio, ad hæc Perſia & Armenia per Vuolgam importabantur, cōſequuta eſt caritas ac penuria: maximè autem nobiliſsimorum piſcium, ex quorū numero Beluga eſt, qui citra & ultra Cazan in Vuolga capiuntur.

B Hactenus de bello Principis Moſcovuię cum Tartaris Cazanenſibus geſto. Nunc ad intermiſſam de Tartaris narrationem denuò redeo.

Poſt Tartaros Cazanenſes, primi Tartari cognomento Nagai occurrunt, qui ultra Vuolgam, circa mare Caſpium, ad fluuium Iaick ex prouincia Sibier decurrentem habitant. Hi reges non habent, ſed duces. Noſtra tempeſtate tres fratres, æquali diuiſione prouinciarum facta, ducatus illos obtinebant: quorum primus Schidack, ciuitatem Scharaitzick ultra fluuium Rha, Orientem uerſus, cum adiacente ad Iaick fluuium regione obtinebat: alter Coſſum, quicquid inter Kamam, Iaick & Rha fluuios eſſet: Schichmamai tertius fratrum Sibier prouinciæ partem, & omnem circūiacentem regionem poſsidet. Schichmamai interpretatur ſanctus, uel potēs. Atq; hæ quidem regiones omnes ferè ſyluoſę ſunt: extra eam quæ ad Scharaitzick uergit, quæ campeſtris eſt.

Inter Vuolgam & Iaick fluuios, circa mare Caſpium, habitabāt quondam Savuolhenſes reges, de quibus poſtea. Apud hos Tartaros rem admirandam,
C & uix credibilem, Demetrius Danielis, uir (ut inter Barbaros) grauis ac fide ſingulari, nobis narrauit: patrem ſuum aliquando à Principe Moſcovuiæ ad Zavuolhenſem regem miſſum fuiſſe: in qua dum eſſet legatione, ſemen quoddam in ea inſula, melonū ſemini, paulò maius ac rotūdius, alioqui haud diſsimile, uidiſſe: ex quo in terram condito, quiddam agno perſimile, quinque palmarum altitudine ſuccreſceret: id quod eorum lingua Boranetz, quaſi agnellū dicas, uocaretur. nam & caput, oculos, aures, cæteraq; omnia in formam agni recens editi, pellem præterea ſubtiliſsimā habere, qua plurimi in eis regionibus ad ſubducenda capitis tegumenta uterentur. eiuſmodi pelles uidiſſe ſe, multi coram nobis teſtabantur. Aiebat inſuper, plantam illā, ſi tamen plantam uocari phas eſt, ſanguinem quidem habere, carnem tamen nullam: uerùm carnis loco, materiam quandam cancrorum carni perſimilem. ungulas porrò nō ut agni corneas, ſed pilis quibuſdā ad cornu ſimilitudinē ueſtitas: radicem illi ad umbilicū, ſeu uentris medium eſſe. uiuere aūt tādiu,

 donec de-

donec depaſtis circum ſe herbis,radix ipſa inopia pabuli arcſcat. Miram A
huius plãtæ dulcedinem eſſe:propter quam à lupis, cæteriſq; rapacibus animalibus multum appeteretur.

Ego quamuis hoc de ſemine & planta pro commento habuerim, tamen & antea tanquam à uiris minimè uanis auditum retuli: & nunc tanto libentius refero,quòd mihi uir multæ doctrinę Guilhelmus Poſtellus narrauit,ſe audiuiſſe à quodã Michaele,apud rempub. Venetã publico Turcicę & Arabicę linguæ interprete, quòd uiderit à finibus Samarcandæ ciuitatis Tartaricæ, cæterarumq; regionum quæ ad Euroaquilonem mare Caſpium reſpiciũt, uſq; in Chalibontidem,deferri quaſdam pelles delicatiſsimas,plantæ cuiuſdam in illis regionibus naſcentis, quæ aliqui Muſſulmani ad capita ſua raſa fouenda medijs pileis inſerere, ac pectori quoq; nudo applicare ſoleant. Plantã ſibi tamen nõ uiſam eſſe,nec nomẽ ſe ſcire, niſi quòd illic Samarcãdeos uocetur: eamq; eſſe ex animali inſtar plantæ in terram defixo. Quæ cum ab aliorũ narratione non diſsideant, mihi (inquit Poſtellus) penè perſuadent, ut hanc rem minus fabuloſam B
eſſe putem,ad gloriam Creatoris,cui omnia ſunt poſsibilia.

A Principe Schidack,progrediendo in Orientem uiginti diebus, occurrunt populi quos Moſci appellãt Iurgẽci,quibus Barack Soltan,magni Cham ſeu regis de Cataia frater imperat. A domino Barack Soltan, decem diætis itur ad Bebeid Chan. Hic eſt ille magnus Chan de Cataia.

Aſtrachan urbs opulenta, magnumq; Tartarorum emporium, à qua tota circumiacens regio nomen accepit, decem dierum itinere infra Cazan in citeriore Vuolgæ ripa, ad eius ferè oſtia ſita eſt. Quidã hanc non ad Vuolgę oſtia,ſed aliquot dierum itinere inde diſtare aiunt. Equidem eo loco quo Vuolga fluuius in multos ramos,quos quidem ſeptuaginta eſſe aiunt,ſcinditur,pluresq; inſulas facit, totidemq; ferè oſtijs Caſpium mare tanta aquarũ copia ingreditur, ut procul ſpectãtibus mare eſſe uideatur, Aſtrachan ſitam eſſe puto. Sunt alij, qui eam Citrahan appellant.

Vltra Vuiatkam & Cazan, ad Permię uiciniam Tartari habitant, qui C
Tumenskij,Schibanskij,& Coſatzkij uocantur. ex quibus Tumẽskij in ſyluis habitare, decemq; milium numerum aiunt non excedere. alij præterea Tartari trãs Rha fluuium ſunt,qui quòd ſoli capillos nutriant,Kalmuchi uocantur: & ad mare Caſpium Schamachia, à qua etiam regio nomen accepit,ita appellati, homines in texendis ſericeis ueſtibus excellentes,quorum ciuitas ſex dierũ itinere abeſt ab Aſtrachan, quam unà cum regione rex Perſarum haud ita diu (ut aiunt) occupauit.

Aſoph ciuitas ad Tanaim, de qua ſuprà, ſeptem dierum itinere diſtat ab Aſtrachan: ab Aſoph autem, Taurica Cherſoneſus, præcipuè autem Pręcop ciuitas,abeſt quinq; dierum itinere. Inter Cazan autem & Aſtrachan,longo ſecũdum Vuolgam tractu,ad Boryſthenem uſq;, campi deſerti ſunt, quos Tartari nullis certis ſedibus inhabitant: præter Aſoph & Achas ciuitatem,quæ eſt duodecim miliaribus ſupra Aſoph ad Tanaim: & minori Tanai uicinos Tartaros, qui terram colunt, certaſq; ſedes habent. Ab Aſoph ad Schamachiam ſunt duodecim diætæ.

A Ab Oriente Meridiem uerſus reflectẽdo, circa Mæotidis paludes &
Pontũ, ad fluuium Cupa, qui paludes influit, Aphgaſi populi ſunt, quo
loci uſq; ad Merula fluuium, qui Pontũ illabitur, montes occurrũt, quos
Circaſsi, ſeu Ciki incolunt. Hi montium aſperitate freti, nec Turcis, nec
Tartaris parent. Eos tamẽ Chriſtianos eſſe, ſuis legibus uiuere, in ritu &
cæremonijs cum Græcis cõuenire, lingua Slavuonica (qua utuntur) ſa-
cra peragere, Rutheni teſtantur. Audacisſimi piratæ ſunt. nã fluuijs, qui
ex eorum montibus fluunt, nauibus in mare delapſi, quoſcunq; poſſunt
ſpoliant: eos preſertim, qui ex Capha Cõſtantinopolim nauigant. Vltra
Cupa fluuiũ eſt Mengarlia, quã Eraclea fluuius interlabitur: deinde Co-
tatis, quam quidã Colchim eſſe arbitrantur. Poſt quem Phaſis occurrit,
qui priusq; mare illabatur, haud procul ab oſtijs Satabellum inſulã facit:
in qua fama eſt, Iaſonis naues quõdam ſtetiſſe. Vltra Phaſim, Trapezus.

Tauricæ Cherſoneſi paludes, quæ ab oſtijs Tanais in longitudinem
trecenta miliaria Italica habere dicuntur, ad caput S. Ioannis, promon-
B torium, qua in arctum coeunt, duo tantum miliaria Italica continent. In
ea Krijm ciuitas, olim regum Tauricę ſedes: a qua Krijmskij nominaban-
tur. Poſtea toto Iſthmo, ſpacio mille ducentorum paſſuum ad inſulæ
formam perfoſſo, reges non Krijmskij, ſed Præcopskij, ab illa nimirum
perfoſsione ſumpto uocabulo, nomen accepere. Præcop enim, lingua
Slavuonica perfoſſum ſonat. Vnde apparet, ſcriptorem quendam erraſ-
ſe, qui Procopium quendam ibi regnaſſe ſcripſit. Porro tota Cherſone-
ſus, ſylua quadam per medium ſcinditur: eaq; pars quæ Pontum reſpi-
cit, in qua Capha inſignis urbs, olim Theodoſia dicta, Genueſium colo-
nia, tota a Turca poſsidetur. Capham autem Mahumetes, qui expugna-
ta Conſtantinopoli, Græcorum imperium deſtruxit, Genuenſibus ade-
mit. Alteram peninſulæ partem Tartarus poſsidet. Omnes autem Tar-
tari, Tauricæ reges, originem ſuam ex Savuolhenſibus regibus ducunt:
& cum domeſtica ſeditione aliqui regno pulſi fuiſſent, nec uſquam in ui-
cinia firmam ſedem habere poſſent, hanc Europæ partem occupauere:
C ueteris que iniuriæ haud immemores, diu cum Savuolhenſibus dimica-
bant: donec patrum noſtrorum memoria, Alexandro magno duce Li-
thvuaniæ in Polonia imperante, Scheachmet rex Savuolhenſis in par-
tes Lithvuaniæ uenit, ſcilicet ut inito cum Alexandro rege fœdere, con-
iunctis uiribus Mahmetgirei regem Tauricæ eijcerent. In quam rem u-
terque quidem princeps conſenſit. Cum autem Lithvuani iuxta eorum
conſuetudinem longius quam pareſt, bellum differrent, uxor Savuol-
henſis regis, eius que quem in campis habebat exercitus, moræ, tum e-
tiam frigoris impatientes, eorum regem in oppidis quibuſdam agen-
tem ſollicitant, obmiſſo Poloniæ rege, ut in tempore rebus ſuis proui-
deat. Quod cum illi perſuadere non poſſent, uxor relicto marito, cum
parte exercitus ad Mahmetgirei Præcopenſem regem deficit: cuius im-
pulſu, Præcopenſis exercitum ad profligandas reliquas Savuolhenſis co-
pias mittit. quib. diſsipatis, Scheachmet Savuolhenſis rex infœlicitatem
ſuã uidens, ſexingẽtis ferè equitibus comitatus, Albã ad Thijrã fluuium

ſitam,ſpe auxilij à Turca implorandi cõfugit. In ea ciuitate cum ſtructas A
ſibi,ut caperetur,inſidias intellexiſſet, conuerſo itinere, uix media parte equitum aſſumpta,Chiovuiam peruenit. ubi à Lithvuanis circũuentus, captusq́, cùm regis Poloniæ iuſſu Vuilnam deduceretur, obuiam ſibi rex progreſſus,honorificè ſuſceptum,ad Polonorum conuentum ſecum duxit: quo quidem conuentu bellum aduerſus Mendligerei decernitur. Sed cum Poloni in cogendo exercitu tempus longius,quàm par erat,extraherent,Tartarus uehementer offenſus,denuò de fuga cogitare cœpit: in qua deprehenſus,ad Trokij caſtrum,quatuor à Vuilna miliaribus retractus eſt.quem ego ibi uidi,unaq́ cum eo prãſus ſum. Atq; hic Savuolhenſium regum imperij finis fuit: cum quibus & Aſtrachan reges, qui quoq; ex eiſdem regibus originem traxerunt, unà perierunt. quibus ita oppreſsis & extinctis,regum Tauricæ potentia maiorem in modũ adaucta, uicinis gentibus terrori erat, adeò ut & regem Poloniæ ad certum ſtipendium pendendum cogerent, ea conditione, ut eorum opera quauis urgente neceſsitate utatur. Quin & Moſcovuiæ Princeps,miſsis ſub- B
inde muneribus illum ſibi deuincire ſolebat.quod ideo fit,quia cùm mutuis aſsiduè bellis implicentur, uterq; Tartarorum ope armisq́ alterum ſe ſperat opprimere poſſe. Cuius ille haud ignarus,acceptis muneribus utrũq; uana ſpe lactabat,id quod uel eo tempore, dum ego Cæſaris Maximiliani nomine apud Moſcovuiæ Principem de pace cum rege Poloniæ incunda tractarem, apparuit. Nam cum Moſcovuiæ Princeps ad æquas pacis conditiones induci non poſſet, rex Poloniæ Præcopenſem regem pecunia conduxit, ut Moſcovuiam cum exercitu ab una parte adoriretur, ſe quoque ex altera Opotzkam uerſus impetum in Moſci ditionem facturum. qua arte Poloniæ rex Moſcum ad tolerabiles pacis conditiones cogi poſſe ſperabat. Quod Moſcus animaduertens, miſsis Oratoribus ſuum uiciſsim apud Tartarum egit negotium, ut ſcilicet in Lithvuaniam, quam tum omni metu uacuam ac præſidio deſtitutam eſſe dicebat,uires ſuas conuerteret. Cuius conſilium Tartarus, ſui commodi duntaxat ratione habita,ſecutus eſt. Atq; is eiuſmodi Principum C
diſſenſionib. potentior factus, cum imperij augendi libidine teneretur, neq; quieſcere poſſet, ad maiora animum applicuit: Mamai que Nahaicenſi principe ſibi adiuncto, Tauricam anno Domini 1524, menſe Ianuario, cum exercitu egreſſus, regem Aſtrachan adortus eſt. cuius urbem, cùm ea relicta, metu profugiſſet, obſedit, & occupauit, manſitq; uictor in ciuitate ſub tectis. Interim Agis Nahaicenſium quoq; princeps, fratrem ſuum Mamai increpat,quòd tam potentem uicinum ſuis copijs iuuaret. Præterea eum monet,ut Machmetgirei regis indies creſcẽtem potentiam ſuſpectam haberet.poſſe enim,ut inſanabili ille animo eſſet,fieri, ut conuerſis in ſe fratremq; armis,utrũq; regno depulſum aut interimat, aut in ſeruitutem deducat.Quibus uerbis Mamai permotus, fratri nunciat,eũq; hortatur,ut quàm magnis poſſet copijs ad ſe properaret. poſſe enim nunc,cum Machmetgirei magno rerũ ſucceſſu elatus, ſecurius ageret,utroſq; eo metu leuari. Agis fratris monitis parens, ad præſcriptum

tempus

A tempus ſe cum exercitu, quem ad defendẽdas in tot bellis regni ſui fines
iam prius coegerat, affuturum omnino promiſit. Qua re intellecta, Ma-
mai continuò regem Machmetgirei monet, ne militem ſoluta diſciplina
ſub tectis aleret, corrumperetq́;: ſed urbe relicta, in cãpis potius, ut mos
eſt, degeret. Cuius conſilio acquieſcens rex, militem in caſtra educit. ad-
uolat Agis cũ exercitu, ſeq́; fratri iungit: atq́; hi non ita multo poſt Mach
metgirei regem nihil tale timentẽ, cum Bathir Soltan filio, uigintiquinq́;
annos nato, prandentem, facto derepentè impetu obtruncant, eiusq́; ma
iorem exercitus partem fundunt, & reliquos in fugam uertunt: ac ultra
Tanaim, Tauricã uſq́; inſequentes, cędunt, fugantq́;: Præcop ciuitatem,
quam in Cherſoneſi ingreſſu eſſe dixi, obſident: tentatisq́; omnibus, cum
ea nec ui nec deditione potiri poſſe uiderent, ſoluta obſidione domum re
deunt. Horum ergo opera rex Aſtrachan regno ſuo iterum potitus eſt:
uiresq́; regni Tauricæ, cũ Machmetgirei fortiſsimo & fœliciſsimo rege,
qui potenter aliquãdiu imperauit, conciderũt. Machmetgirei occiſo, fra
B ter eius Sadachgirei, Turcarum imperatoris (cui tum ſeruiebat) auxilio
Præcopẽſe regnũ occupauit: qui cum Turcarũ moribus imbutus, rarius
præter Tartarorum morẽ in publico uerſaretur, neq́; ſubditis ſuis ſe con
ſpiciendum exhiberet, à Tartaris, qui hanc inſolitã rem in Principe ferre
non poterant, eijcitur, inq́; eius locum ex fratre nepos ſubſtituitur. à quo
cum Sadachgirei captus fuiſſet, nepotẽ, ne cæde in ſe ſæuiat, ſed à ſuo ſan-
guine abſtineat, ſenectutis ſuæ miſereatur, deniq́; ut priuatus reliquũ ui-
tæ in caſtro aliquo deducere, nomenq́; dũtaxat regium, tota regni admi-
niſtratione nepoti permiſſa, retinere poſsit, ſupplex orat, & impetrat.
Nomina dignitatum apud Tartaros hæc ferè ſunt. Chan, ut ſuprà di-
xi, rex eſt: Soltan, filius regis: Bij, dux: Murſa, filius ducis: Olboud, nobi-
lis, uel conſiliarius: Olboadulu, alicuius nobilis filius: Seid, ſupremus ſa-
cerdos: homo uerò priuatus, Kſi. Officiorum uerò, Vlan, ſecunda à rege
dignitas: nam reges Tartarorum quatuor uiros, quorum conſilio in re-
bus grauibus potiſsimum utuntur, habent. ex his primus, Schirni uoca-
C tur: ſecũdus Barni, tertius Gargni, quartus Tziptzan. Hactenus de Tar-
taris: nunc de Lithuuania, Moſcouiæ uicina, dicendum eſt.

DE LITHVVANIA.

Lithuuania Moſcouiæ proxima eſt. non autem de ſola prouincia,
ſed regionibus illi adiacentibus, quæ ſub Lithuuaniæ nomine compre-
henduntur, nunc loquor. Hæc longò tractu ab oppido Circaſs, quod ad
Boryſthenem ſitum eſt, in Liuoniam uſq́; protenditur. Porrò Circaſsi,
Boryſthenis accolæ, Rutheni ſunt, alij ab his quos ſuprà ad Pontum in
montibus habitare dixi. His noſtra tempeſtate præficiebatur Euſtachi-
us Taſcouuitz, (quem cum Machmetgirei rege in Moſcouuiam unà
profectum fuiſſe, ſuprà dixi) uir belli peritiſsimus, aſtutia ſingulari: qui
cum crebra cum Tartaris commercia haberet, ſæpius tamen eos fudit.
quin & ipſum Moſcum, cuius aliquando captiuus fuerat, in magna ſæpe
pericula adduxit. Eo anno, quo nos Moſcouiæ eramus, miro aſtu Mo-
ſcos profligauit: dignaq́; mihi res uiſa eſt, quæ hoc loco aſcriberetur. Tar

taros quoſdam habitu Lithvuanico in Moſcouiam deduxit, in quos, A ceu Lithvuanos, nullo metu Moſcos irruituros ſciebat. Ipſe diſpoſitis loco opportuno inſidijs, Moſcos ulciſcentes præſtolatur. Tartari depopulata parte Sevueræ prouinciæ, Lithvuaniam uerſus iter arripiunt: indeq́ue mutato itinere, cum Lithvuaniam tenuiſſe cognouiſſent, Moſci Lithvuanos eſſe rati, mox uindictæ cupiditate magno impetu in Lithvuaniam irruunt. qua uaſtata, cùm præda onuſti redirent, ab Euſtachio ex inſidijs circumuenti, ad unum omnes cæduntur. Qua re cognita, Moſcus Oratores ad Poloniæ regem, qui de illata ſibi iniuria cõquererentur, miſit. quibus rex: Suos non intuliſſe, ſed iniuriã ultos eſſe, reſpõdit. Ita Moſcus utrinq́ue deluſus, damnum cum ignominia ferre coactus eſt.

Infra Circaſſos nullæ habitationes Chriſtianorum ſunt. Ad Boryſthenis oſtia, Otzakhovu caſtrum & ciuitas, quadraginta miliaribus à Circaſs, quam Tauricæ rex non ita diu Poloniæ regi ademptam poſsidebat. Hanc nunc Turcus tenet. Ab Otzakhovu ad Albam, circa oſtia Thiræ, quæ ueteri nomine dicitur Moncaſtro, quatuordecim miliaribus ab Otzakhovu, in Præcop quatuordecim miliarib. A Circaſs circa Boryſthenem ad Præcop quadraginta miliarib. Supra Circaſſos ſeptem mil. per Boryſthenem aſcendendo, Cainovu oppidum occurrit: à quo decem & octo miliarib. eſt Chiovuia, uetus Ruſsiæ metropolis: quam magnificam & plane regiã fuiſſe, ipſæ ciuitatis ruinæ, monumentaq́ue, quæ in ruderib. uiſuntur, declarant. Apparent adhuc hodie in uicinis montibus eccleſiarum, monaſteriorumq́ue deſolatorum ueſtigia, præterea cauernæ multæ, in quibus uetuſtiſs. ſepulchra, corporaq́ue in his nondum abſumpta uiſuntur. Ab hominibus fide dignis accepi, puellas ibi ultra ſeptimũ annũ raro caſtitatem ſeruare. rationes uarias audiui, quarum nulla mihi ſatisfacit: quibus, mercatoribus abuti quidem, ſed abducere minime licet. Nam ſi quis abducta puella deprehenſus fuerit, & uita & bonis, niſi Principis clemẽtia ſeruatus fuerit, priuatur. Lex etiã ibidẽ eſt, qua externorũ mercatorũ (ſi qui ibi forte deceſſerint) bona aut regi cedũt, aut eius præfecto: id quod apud Tartaros & Turcas, in Chiovuienſib. apud ſe mortuis obſeruatur. Ad Chiovuiam monticulus quidam eſt, per quem mercatoribus uia aliquanto difficiliore tranſeundum eſt: in cuius aſcenſu, ſi forte currus aliqua pars frangatur, res quæ in curru portabantur, Fiſco uindicantur. Hæc omnia D. Albertus Gaſtol Palatinus, Vuilnenſis regis in Lithvuania uicegerens, mihi retulit. Porro à Chiovuia aſcendendo per Boryſthenem triginta miliaribus, Moſier ad fluuiũ Prepetz, qui duodecim miliarib. ſuper Chiovu Boryſthenem influit, occurrit. Thur fluuius piſcoſus influit Prepetz. à Moſier autem ad Bobranzko, triginta. Inde aſcendendo uigintiquinque miliaribus, peruenitur in Mogilevu, à qua Orſa ſex miliaribus abeſt. Hæc iam enumerata ſecundum Boryſthenem oppida, quæ omnia in Occidentali littore ſita ſunt, regi Poloniæ: Orientali uero, Moſcovuiæ principi ſubijciuntur: præter Dobrovunam, & Mſtislavu, quæ Lithvuaniæ ditionis ſunt. Traiecto Boryſthene quatuor miliarib. Dobrovunam, indeq́ue uiginti Smolenzko deuenitur. Ex

A nitur. Ex Orſa nobis iter fuit in Smolentzko,& tum Moſcovuiam uſq;
Boriſovuo oppidũ uiginti duobus ab Orſa in Occidentem miliarib. abeſt, quod Bereſina fluuius, qui infra Bobrãtzko Boryſthenem influit, præterlabitur. Eſt autem Bereſina, ut oculis conſpexi, amplior aliquanto Boryſthene, ad Smolentzko. Planè puto hunc Bereſinam, id quod etiam uocabuli ſonus indicare uidetur, ab antiquis Boryſthenem habitum fuiſſe. nam ſi Ptolemęi deſcriptionem cõſpexerimus, Bereſina fontibus magis quàm Boryſthenis, quem Nieper appellant, conueniet.

Lithvuania porrò quos Principes habuerit, quãdo Chriſtianiſmo initiata fuerit, ab initio ſatis dictum eſt. Huius gentis res ad Vuitoldi uſq; tempora, ſemper florebant. Si bellum aliũde ipſis immineat, ſuaq; aduerſus hoſtium uim defendere debeãt, uocati quidem, ad oſtentationem magis quàm ad bellum inſtructi, magno apparatu ueniunt: uerùm delectu habito, citò dilabuntur. Quòd ſi qui remãſerint, hi equis ueſtibusq; melioribus, quibus inſtructi nomina dederunt, domum remiſsis, cum pau-
B cis quaſi coacti, ducem ſequuntur. Cæterùm magnates, qui certum militum numerum ſuis ſumptibus in bellum mittere coguntur, data duci pecunia, ſe redimentes, domi remanent: eaq; res adeò dedecori non eſt, ut militiæ præfecti, ducesq; publicè in conuentibus caſtrisq; proclamari faciãt, ſi qui uelint, numerata pecunia exautoratos domum redire poſſe. Tanta autem inter hos quidlibet agendi eſt licentia, ut immodica libertate non uti, ſed abuti uideantur, Principũq; bona impignorata poſſideant: adeò, ut Principes in Lithvuaniam uenientes, ſuis, ni prouincialium ope ſubleuentur, uectigalibus ibi uiuere non potuerint. Gentis habitus oblongus, arcumq; Tartarorum, haſtam uerò & ſcutum Hungarico more gerunt. equis bonis, ĳſdemq; caſtratis, ſine ſoleis ferreis, quos mollibus coercent lupatis, utuntur.

Vuilna eſt caput gentis: ciuitas ampla, intra colles ſita, ad confluxum fluuiorum Vueliæ & Vuilnæ. Vuelia autem fluuius aliquot infra Vuilnam miliaribus, Cronon em influit. Cronon autem, oppidum Grod-
C no, nomine haud ita diſsimili, pręterlabitur, Prutenosq; populos quondam ordini Teutonicorum ſubiectos (quibus nunc Albertus Marchio Brandenburgenſis, poſtcaquam ſe regi Poloniæ ſubdidit, cruceq; & ordine depoſito, hæreditàrius præeſt) à Samogitis, eo loci quo Germanicum mare illabitur, dirimit: ubi eſt oppidum Mumel. nã Germani Crononem Mumel, patrio uerò uocabulo Nemen appellant. Vuilna porrò nũc eſt muro cincta. multa templa ædesq; lapideæ in ea exædificantur, in qua epiſcopalis ſedes eſt, quã tũc Ioãnes regis Sigiſmũdi filius naturalis, uir ſingulari humanitate præditus, tenebat, nosq; in reditu noſtro humaniter excepit. Preterea parochialis eccleſia, & aliquot monaſteria, & pręcipuũ Frãciſcanorũ de obſeruãtia cœnobiũ, maximis ſumptibus extructũ, excellit. Multo plura tamẽ ſunt Ruthenorũ tẽpla in ea, quàm Romanæ obediẽtię. In Lithvuanię principatu ſunt tres Romanę obediẽtiæ epiſcopatus: Vuilnẽſis ſcilicet, Samogithię, & Chiovuiẽſis. Rutheni uerò epiſcopatus in regno Polonię & Lithvuania, aut ſuis incorporatis principatibus,

patibus,ſunt,archiepiſcopus Vuilnæ nunc degens, Polocenſis, Vuolo- A
dimerienſis,Lucenſis,Pinski,Chomenſis, Præmiſsienſis.Lithvuani mel
le,cera,cinere,quibus potiſsimum abundant,quæſtum faciunt,quæ ma-
gna ab eis copia Gedanum,deinde in Holandiã deferũtur. Picem quoq;
& aſſeres ad fabricandas naues, frumentum quoq; Lithvuania abunde
præbet.Sale caret,quod uenale ex Britannia habet. Quo tempore Chri-
ſtiernus Daniæ regno eiectus,mare'que piratis infeſtum eſſet, ſal non ex
Britannia,ſed ex Ruſsia portabatur: quo etiamnum utuntur apud Lith-
vuanos. Noſtra tempeſtate apud Lithvuanos duo potiſsimum uiri
bellica laude clari fuere: Conſtantinus Knes Oſtroski, & Knes Michael
Linzki. Conſtantinus utplurimum Tartaros fudit: non occurrendo
multitudini prædantium, ſed præda onuſtos ſequebatur. cum'que redi-
rent ad eum uſq; locum,in quo ſe omni metu ſolutos,reſpirandi & quie-
ſcendi commodum ſpacium habere putabant (is locus erat illi notus)
cum'q; eos inuadere conſtituiſſet,monuit ſuos, ut ſibi ea nocte cibaria pa
rarent.nam ſe eis nullam ignis copiam in noctem futuram,eſſe facturum. B
Itaq; ſequenti die continuato itinere, cùm Tartari noctu nulla flãma aut
fumo apparente, putarent hoſtes regreſſos, aut dilapſos, eo'q; & equos
in paſcua dimitterent,mactarent, uorarent, & ſe ſomno dederent: Con-
ſtantinus primo diluculo inuadens, magnis cladibus eos affecit. Knes
uero Michael Linski,qui cum adoleſcens adhuc in Germaniam ueniſſet,
& apud Albertum Saxoniæ ducem eo tempore in Friſia bellum geren-
tem ſtrenue ſe geſsiſſet, ac per omnes militiæ gradus magnum ſibi no-
men peperiſſet, Germanorum'q; apud quos adoleuerat moribus imbu-
tus, in patriam rediiſſet, apud Alexandrum regem magna authoritate
ac ſummo loco fuit:adeo ut rex arduas quaſque res ex eius iudicio ac ar-
bitrio conſtitueret. Accidit autem, ut cum Ioanne Savuerſinski Pala-
tino Trocenſi, regis cauſa in diſſenſionem ueniret, ubi compoſitis tan-
dem rebus, in uita regis omnia quieta inter illos manebant: at mortuo
rege, manebat Ioanni alta mente repoſitum odium. nam ex eo priuatus
erat Palatinatu. Tum ipſe & complices,atq; amici, apud Sigiſmundum C
regem, qui Alexandro ſucceſſerat, crimine affectati imperii, ab æmulis
quibuſdam delatus eſt, & proditor patriæ nominatus. Cuius iniuriæ
Knes Michael impatiens,cum ſæpe regem appellaſſet, rogaſſet'q; ut com
muni iudicio,quo tantum crimen à ſe depellere poſſe dicebat,cauſam in-
ter ſe & Savuerſinski actorem diſcerneret: cum'que rex illius petitioni
locum non daret, in Hungariam ad Vuladislaum regis fratrem profi-
ciſcitur:à quo literis & Oratoribus,quibus ad cognoſcendam ſuam cau-
ſam rex admonebatur, impetratis,tentatis'que omnibus,cum cauſæ ſuæ
cognitionem à rege impetrare non poſſet, indignitate rei permotus Mi-
chael, tale facinus ſe aggreſſurum, regi dixit, quod ipſi ſibi'que aliquan-
do foret mœrori. At cum domum iratus ſe recepiſſet, quendam ex ſuis
hominem ſibi fidum, cum literis mandatis'q; ad Moſcovuiæ Principem
mittit. Scripſerat autem, ſi Princeps ſecuram liberam'que ad ſe uiuendi
copiam, datis in hanc rem literis, atq; addito iuramento, ſibi promitte-
ret,eaq;

A ret, eaq; res honori emolumentiq́ue ſibi apud Principem foret, ſe caſtris quę in Lithvuania poſsideret, aliísq; ui aut deditione occupatis, ad ſe deficere uelle. Eo nuncio Moſcus, qui uiri fortitudinem & dexteritatem cognitam haberet, mirificè exhilaratus, omnia quæ à ſe Michael peteret, datis ut uolebat literis, iuramentoq; addito, ſe facturum recepit. Rebus ita apud Moſcum ex ſentẽtia confectis, Michael ulciſcendi libidine flagrãs in Ioannem Savuerſinski, qui tum in uilla ſua circa Grodno erat (in qua ego poſtea ſemel pernoctaui) toto impetu fertur, eumq; ne elabi poſſet, diſpoſitis circum ædes militum ſtationibus, immiſſo percuſſore quodam Mahumetano, in lectulo dormientẽ opprimit, obtruncatq;: qua re peracta, ad caſtrum Miensko cum exercitu progreſſus, ui illud, aut deditione occupare nitebatur: ſed Miensko occupatione fruſtratus, alia ſubinde caſtra oppidaq́ue aggreſſus eſt. Interea cum regis in ſe copias aduenire, ſeq; illi longè imparem eſſe intelligeret, obmiſſa caſtrorum oppugnatione, in Moſcovuiam ſe contulit: ubi à Principe honorificè excepB tus eſt. nam Lithvuaniam illi parem non habere ſciebat. Vnde magnam de eo ſpem conceperat, ſe eius conſilio, opera, induſtria, uniuerſam Lithvuaniam poſſe occupare. qua ſpe haud prorſus fruſtratus eſt. Nam communicatis cum eo conſilíjs, Smolenzko inſignem Lithvuanię principatum denuò obſedit, & eam uiri huius induſtria magis quàm uiribus cepit. Vnus enim Michael, militibus qui in præſidio erant, omnem urbis defendendæ ſpem, ſua præſentia ademit: eosq; & metu & pollicitationibus, ut caſtrum proderent, permouit. Quod eo audacius maioreq; ſtudio faciebat, quoniã Baſilius, ſi Michael Smolenzko quacunq; arte potiri poſſet, ſe caſtrũ cum prouincia adiacẽte perpetuò ſibi cõceſſurum promiſerat. Quibus tamen promiſsis adeò ille poſtea non ſtetit, ut Michaelem de pactione ſe appellantem, uana tantùm ſpe lactaret, atq; illuderet. Quare uehementer Michael offenſus, nõdum abolita è pectore Sigiſmundi regis memoria, cuius gratiam, opera amicorum quos in eius aula tum haberet, ſe facilè conſequi poſſe ſperabat, ex ſuis quendam

C ſibi fidum ad regem mittit, ſeq;, ſi quæ grauius in ſe commiſiſſet, condonaret, rediturum pollicetur. Grata hæc legatio regi fuit: nuncioq; continuò publicæ fidei, quas petebat, literas dari mandauit. Verùm cum Michael literis regíjs non prorſus fideret, quo tutius redire poſſet, à Georgio Pisbeck & Ioanne de Rechenberg, equitibus Germanis, quos ea authoritate apud regem, eiusq; conſiliarios eſſe ſciebat, ut regem uel inuitum poſſent ad ſeruandam fidem cogere, ſimiles literas efflagitauit, impetrauitq;. Sed cum eius rei nuncius in Moſci cuſtodias incidiſſet, captusq; eſſet, re patefacta, Principiq; celeriter ſignificata, Michael Principis iuſſu capitur. Eodem tempore nobilis quidam ex Trepkonum familia, adoleſcens Polonus, à Sigiſmundo rege ad Michaelem Moſcovuiam miſſus erat: qui ut mandata regis commodius exequi poſſet, perfugam ſe ſimulabat. Is quoq; haud meliore fortuna uſus, à Moſcis capitur: & cum perfugam ſe diceret, neq; ſibi fides adhiberetur, adeò arcani continens fuit, ut etiã grauiter tortus, id non reuelaret. Porrò cum Michael ca

ptus, in

ptus,in cõſpectum Principis in Smo'e.1zko adductus fuiſſet:Perfide,in- A
quit,digna te pro meritis pœna afficiã.ad quæ ille:Perfidiæ crimẽ, quod
mihi impingis,non agnoſco.nam ſi tu mihi fidem promiſſáq; ſeruaſſes, fi
deliſsimum me in omnibus ſeruitorem habuiſſes. ſed cùm te eam flocci-
facere,meq; à te inſuper eludi uiderem, graue mihi in primis eſt, ea quæ
animo in te conceperam, me exequi non potuiſſe. mortem ego ſemper
contempſi,quam uel ea cauſa libenter ſubibo, ne uultum tuum Tyranne
amplius conſpiciam. Deinde Principis iuſſu in magnã populi frequen-
tiam in Vuieſma abductus, ubi ſupremus belli Præfectus, proiectis in
medium grauibus,quibus uinciendus erat,cathenis: Princeps te, inquit,
Michael maxima (ut ſcis) dum fideliter ſeruires, gratia proſequebatur.
Poſtquam autem proditione fortis eſſe uoluiſti, hoc te ſecundum meri-
ta tua munere donat. ſimulq; cũ dicto, cathenas illi inijci iubet. qui dum
ita ſpectante multitudine cathenis conſtringeretur, ad populum conuer
ſus: Ne captiuitatis,inquit,meæ falſa apud uos fama ſpargatur,quid fece
rim,curq; captus ſim,paucis aperiam:ut uel meo exemplo, qualem Prin- B
cipem habeatis, quidq; quiſq; ueſtrũm de eo ſperare debeat, aut poſsit,
intelligatis.Ita orſus,totius ſui in Moſcovuiam itineris rationem, quæq;
Princeps ſcriptis literis,addito iuramento,ſibi promiſiſſet, neque ulla ex
parte promiſsis ſtetiſſet,referebat. Cumq; ſua de Principe expectatione
falſus eſſet,uoluiſſe denuò in patriã redire: ideo ſe captũ eſſe.qua iniuria
cum præter meritum afficeretur,mortẽ ſe nõ magnopere refugere, præ-
ſertim cum ſciret,communi lege naturæ omnibus æquè moriendum eſ-
ſe. Et cùm corpore ualido,ingenioq; ad omnia uerſatili eſſet, multum e-
tiam ualebat conſilio,ſerijs iocoſiſque rebus æquè idoneus, planeq; (ut
aiunt)omniũ horarum uir:qua animi dexteritate multum ſibi gratiæ au-
thoritatiſq; apud omnes,Germanos pręſertim,ubi educatus fuerat,con
ciliauerat. Tartaros, Alexãdro rege imperante, inſigni clade profligaue-
rat: neq; à Vuitoldi morte, Lithvuani tam præclaram à Tartaris uicto-
riam unquã reportarunt. Hunc Germani uoce Bohemica, Pan Michael
uocabant: qui cum, ut homo Ruthenus Græcorum in fide ritum ab ini- C
tio, eoq; pòſt obmiſſo, Romanũ ſequutus fuiſſet,quo Principis in ſe irã
indignationemq; leniret,mitigaretq;, in uinculis denuò Ruthenicum aſ-
ſumpſit. De eius liberatione, nobis in Moſcovuia exiſtentibus, multi
præclari uiri, in primis autem Principis coniunx, quæ ſibi ex fratre ne-
ptis erat, apud Principem laborabat. intercedebat pro eo etiam Cæſar
Maximilianus,litteraſq; ſpeciales in priore mea legatione ad Principem
nomine ſuo dederat: quibus tamen uſq; adeò nihil effectum eſt, ut mihi
tum nec aditus ad ſe pateret: imò ne uidendi ſui copia dabatur. In altera
uerò legatione,cum fortè de liberatione eius tractaretur, ſæpius à Mo-
ſcis interrogabar,an hominem nouiſſem? quib.equidẽ, quod in rẽ ſuam
fore putabã,nomen me duntaxat eius aliquando audiuiſſe,reſpõdi. Atq;
Michael tũ liberatus ac dimiſſus fuit: cuius neptim Princeps, uiuente ad-
huc priore uxore cum duxiſſet,tantã ſpem in eo ponebat, ut filios ſuos il
lius uirtute à fratrib. in regno tutos fore crederet: tutorẽ deniq; filiorum
ſuorum

A ſuorum teſtamento inſtituerat. Mortuo dein Principe, uiduam laſciuientem cum identidem increparet, proditionis crimine ab ea inſimulatus, captusq; infœlix moritur. Qua re patrata, non longe poſt, ipſam quoq; ita ſæuientem, ueneno ſublatam: adulterum uero Ovutzina dictum, in partes laniatum ac diſſectum aiunt.

Vuolinia, inter Lithvuaniæ principatus, gentem bellicoſiorem habet.

Lithvuania admodum ſyluoſa eſt, paludes ingentes, & multos fluuios habet: quorum alij, ut Bog, Prepetz, Thur & Bereſina, Orientem uerſus Boryſthenem illabuntur. alij uero, ut Boh, Cronon, & Narevu, Septentrionem uerſus decurrunt. Cœlum inclemens, animalia omnis generis parua habet: frumento quidem abundat, ſed ſeges raro ad maturitatem peruenit. Gens miſera, & graui ſeruitute oppreſſa. Nam ut quiſq; famulorum caterua ſtipatus, domum coloni alicuius ingreditur, impune quid uis facere, res ad uitæ uſum neceſſarias rapere, abſumere, crudeliter etiam colonũ uerberare licet. Colonis quauis de cauſa ad dominos ſuos abſq; B muneribus aditus non patet. quod ſi etiam admittantur, ad Officiales & Præfectos releganțur: qui niſi munera accipiant, nihil boni decernunt, conſtituuntue. Neq; uero hæc ſolum tenuium ratio eſt, ſed etiam nobilium, ſi a procerib. impetrare quippiã uolunt. Audiui a quodã primario Officiale apud Regem iuniorem, qui dixit, Vnumquodq; uerbum in Lithvuania aurum eſſe. Regi quotannis imperatam pecuniam pro defendendis regni finibus pendunt. Dominis, præter cenſum, hebdomadatim ſex dies laborare: Parocho deniq; ducta, uel mortua uxore, liberis ſimiliter natis, aut uita defunctis, eo quo confitentur tempore, certam numerare pecuniam coguntur. Tam dura porro ſeruitute a Vuitoldi tempore in hunc uſq; diem detinentur, ut ſi quis forte capite dãnatus fuerit, de ſe ipſo, iubente domino, ſupplicium ſumere, ſuisq; manibus ſe ſuſpendere cogatur. quod ſi forte facere recuſauerit, tum crudeliter cæſus, atq; immaniter excarnificatus, nihilominus ſuſpenditur. Hac ſeueritate effectum eſt, ut ſi Iudex aut Præfectus in re præſenti conſtitutus, reo moram forte C nectenti, minatus fuerit, aut ſolummodo dixerit, Feſtina, dominus iraſcitur: tum miſer grauiſsima uerbera extimeſcens, laqueo uitam finit.

DE FERIS.

Feras habet Lithvuania, præter eas quæ in Germania reperiuntur, Biſontes, Vros, Alces, quos alij onagros uocant, equos ſylueſtres. Biſontem Lithvuani lingua patria uocant Suber: Germani impropriè Aurox, uel Vrox: quod nominis uro conuenit, qui plane bouinã formam habet, cum biſontes ſpecie ſint diſsimilima. Iubati enim ſunt biſontes, & uilloſi ſecundum collum & armos, barba quadam a mento propendente, pilis muſcum redolentibus, capite breui, oculis grandioribus, & toruis, quaſi ardentibus, fronte lata: cornibus plerunq; ſic diductis & porrectis, ut interuallum eorum tres homines bene corpulentos inſidentes capere poſsit: cuius rei periculum factum perhibetur a rege Poloniæ Sigiſmundo, huius qui nunc regnat Sigiſmundi Auguſti patre, quem bene habito & firmo corpore fuiſſe ſcimus, duobus alijs ſe nõ minorib. ſibi adiũctis.

Tergum ipſum ceu gibbo quodā attollitur, & priore & poſteriore cor- A
poris parte demiſsiore. Qui uenantur biſontes, eos magna ui, agilitate & ſolertia prȩditos eſſe oportet. Deligitur locus uenatui idoneus, in quo ſint arbores iuſtis diremptæ ſpacijs, truncis nec craſsis nimis, ut facilè circumiri poſsint: nec paruis, ut ad tegendum hominem ſufficiant. Ad has arbores ſinguli uenatores diſponuntur, atque ubi canibus perſequentibus exagitatus biſons eum in locum propellitur, qui primus ex uenatoribus ſeſe profert, in eū magno impetu fertur. At is obiectu arboris ſeſe tuetur, & quà poteſt percutit uenabulo ferā: quæ ne ſæpius quidem icta cadit, ſed inceſa magis ac magis rabie, non tantùm cornua, ſed etiā linguā uibrat: quam ita ſcabrā & aſperā habet, ut uenatorē ſolo ueſtis eius attactu comprehendat & attrahat: nec antè relinquat, quàm occidat. Quòd ſi quis fortè circumcurſitando & feriendo delaſſatus reſpirare cupit, is ferȩ obijcit pileum rubrum, in quem & pedibus & cornibus ſæuit. Si uerò alteri in idem certamen non confecta fera deſcendere libet, ut fieri neceſſe eſt, ſi ſalui illinc abire uelint: is eam facilè in ſe prouocat, ſi uel ſemel ſono B
barbaro Lululu ſucclamarit.

Vros ſola Maſovuia Lithvuaniȩ cōtermina habet: quos ibi patrio nomine Thur uocant, nos Germani propriè Vrox dicimus. Sunt enim uerè boues ſylueſtres, nihil à domeſticis bobus diſtantes, niſi quòd omnes nigri ſunt, & ductum quendam inſtar lineæ ex albo mixtum per dorſum habent. Non eſt magna horū copia: ſuntq́ pagi certi, quibus cura & cuſtodia eorum incumbit: nec ferè aliter quàm in uiuarijs quibuſdā ſeruantur. Miſcentur uaccis domeſticis, ſed non ſine nota. Nam in armentum poſtea, perinde atq; infames, à cȩteris uris non admittūtur: & qui ex eiuſmodi mixtione naſcuntur uituli, non ſunt uitales. Sigiſmundus Auguſtus rex mihi apud ſe oratori donauit exenteratum unum, quem uenatores eiectum de armento ſemiuiuum cōfecerant: reciſa tamen pelle, quȩ frontem tegit. quod non temerè factum eſſe credidi: quanquā cur id fieri ſoleret, per incogitantiam quandam non ſum percontatus. Hoc certum eſt, in precio haberi cingulos ex uri corio factos. & perſuaſum eſt uulgo, C
horum præcinctu partum promoueri. Atq; hoc nomine regina Bona, Sigiſmundi Auguſti mater, duos hoc genus cingulos mihi dono dedit: quorum alterum ſereniſsima Domina mea Romanorum Regina, ſibi à me donatum, clementi animo accepit.

Quȩ fera Lithvuanis ſua lingua Loſs eſt, eam Germani Ellēd, quidam Latinè Alcen uocant: Poloni uolunt onagrum, hoc eſt aſinum agreſtem eſſe, non reſpondente forma. Sectas enim ungulas habet: quanquam & quæ ſolidas haberent, repertæ ſint. ſed id perrarum eſt. Animal eſt altius ceruo, auribus & naribus prominulis, cornibus à ceruo nonnihil diuerſis, colore item magis ad albedinem tendente. Curſus eſt uelociſsimi: non quo cætera animalia modo, ſed gradarij inſtar. Vngulæ, tanquam amuletum, contra morbum caducum geſtari ſolent.

VRVS

VRVS SVM, POLONIS TVR, GERMANIS AVROX: IGNARI BISONTIS NOMEN DEDERANT.

BISONS SVM, POLONIS SVBER, GERMANIS BISONT: IGNARI, VRI NOMEN DEDERANT.

In

A In deſertis campis circa Boryſthenem, Tanaim & Rha, eſt ouis ſylue-
ſtris, quam Poloni Solhac, Moſci Seigack appellāt, magnitudinis capreo-
læ, breuioribus tamen pedibus: cornua in altum porrecta, quibuſdam
circulis notata, ex quibus Moſci manubria cultellorum tranſparentia
faciunt: uelociſsimi curſus, & altiſsimorum ſaltuum.

Samogithia proxima Lithvuaniæ eſt prouincia, in Septentrionem
ad mare Baltheum, quæ Pruſsiam quatuor miliarium Germanicorum
ſpacio à Livuonia diuidit: nullo oppido, aut caſtro munito inſignis. huic
ex Lithvuania à Principe Præfectus, quem ſua lingua Staroſta, quaſi
ſeniorem appellant, præficitur. neq; temerè is, niſi grauiſsimas ob cauſas,
officio mouetur: ſed quoad uiuit, perpetuò manet. Epiſcopum habet Ro-
mano Pontifici ſubiectum. In Samogithia hoc in primis admirandum
occurrit, quod cum eius regionis homines procera ut plurimum ſtatura
ſint, filios tamen alios corporis magnitudine excellentes, alios perpuſil-
los, ac planè nanos, ueluti uiciſsitudine quadam, procreare ſolent. Samo-
B githæ ueſtitu uili, eoq; ut plurimum cinericio utuntur. In humilibus ca-
ſis, iiſq; oblongioribus uitam ducunt, in quibus ignis in medio cōſerua-
tur: ad quem cum paterfamilias ſedet, iumenta, totamq; domus ſuæ ſu-
pellectilem cernit. Solent enim ſub eodem, quo ipſi habitant, tecto, ſine
ullo interſtitio pecora habere. Maiores urorum cornibus pro poculis
etiam utuntur. Audaces ſunt homines, & ad bellum prompti: loricis,
aliiſq; plurimis armis, præcipuè aūt cuſpide, & eo breuiore, uenatorum
more, in bello utuntur. Equos adeò paruos habent, ut uix credibile ſit,
ad tantos labores eos ſufficere poſſe: quibus foris in bello, domiq; in co-
lendis agris utuntur. Terram non ferro, ſed ligno proſcindunt: quod eò
magis mirandum, cum terra eorum tenax, & non arenoſa ſit, quaque
pinus nunquam creſcit. Araturi ligna complura, quibus terram ſubi-
gunt, locoq; uomeris utuntur, ſecum portare ſolent: ſcilicet, ut uno fra-
cto, aliud atq; aliud, ne quid in mora ſit, in promptu habeant. Quidam ex
prouinciæ præfectis, quo prouinciales grauiore labore leuaret, mul-
C tos ferreos uomeres adferri fecerat. Cum autem eo, ſequentibuſq; ali-
quot annis, ſegetes aliqua cœli intemperie expectationi agricolarum
non reſponderent, uulguſq; agrorum ſuorum ſterilitatem ferreo uo-
meri adſcriberet, nec aliud quicquam in cauſa eſſe putaret, Præfectus ueri-
tus ſeditionem, amoto ferro, ſuo eos more agros colere permiſit. Prouin-
cia hæc nemoribus, ſyluiſq; abundat, in quibus horrendæ quandoq; ui-
ſiones fieri ſolent. Sunt etiamnum illic idololatræ complures, qui ſerpen-
tes quoſdam quatuor breuibus, lacertarum inſtar, pedibus, nigro obœ-
ſoq; corpore trium palmarum lōgitudinem non excedentes, Giuuoites
dictos, tanquam penates domi ſuæ nutriunt: eoſq; luſtrata domo ſtatis
diebus ad appoſitū cibum prorepentes, cum tota familia, quoad ſaturati
in locum ſuum reuertantur, timore quodam uenerātur. Quod ſi aduerſi
quid illis accideret, ſerpentē Deum domeſticum malè acceptum ac ſatu-
ratum eſſe credunt. Cum priori ex Moſcouuia itinere rediens, in Troki
ueniſſem, referebat hoſpes meus, ad quem fortè diuerteram, ſe eodem

quo ibi eram anno,ab eiuſmodi quodam ſerpentis cultore aliquot aluea A
ria apum emiſſe: quem cum oratione ſua ad uerum Chriſti cultum ad-
duxiſſet,utq; ſerpentem quem colebat occideret, perſuaſiſſet, aliquanto
poſt cum ad uiſendas apes ſuas eo reuerſus fuiſſet, hominem facie defor-
matum,ore aurium tenus miſerabilem in modū diducto offendit. Tanti
mali cauſam interrogatus,reſpondit,ſe,quod ſerpenti deo ſuo manus ne
pharias inieciſſet,ad piaculū expiandū,luendamq; pœnā, hac calamitate
puniri: multaq; grauiora, ſi ad priores ritus ſuos non rediret, eum pati
oportere.Hæc quamuis non in Samogithia,ſed in Lithuuania ſunt acta,
pro exemplo tamen adduxi. Mel nuſquam melius, nobiliusue,quodq;
minus ceræ habeat,albumq; ſit,quàm in Samogithia,reperiri aiunt.

Mare quod Samogithiam alluit, quodq; Baltheum,quidā Germani-
cum,alij Prutenicum,nonnulli Veneticū:Germani uero alludentes Bal-
theo,Pelts appellant:Sinus propriè dicitur. interluit namq; Cimbricam
Cherſoneſum,quam hodie Yuchtland, & Sunder Yuchtland Germani:
Latini uero,nomine inde pariter ſumpto, Iuciam uocant. Alluit & Ger- B
maniam,quam Baſſam dicunt, incipiendo ab Holſatia, quæ Cimbricam
contingit:dein Lubicenſem terram,item Viſmariam,& Roſtok,Magno
polenſium Ducum ciuitates,totumq; Pomeraniæ tractum. id quod no-
men eius loci indicat. Pomorijæ enim Slavuonica lingua idem eſt, ac ſi
diceres,iuxta mare,ſeu maritimum.Inde Pruſsiam, cuius metropolis eſt
Gdanum, quod & Gedanū & Dantiſcū appellatur, alluit. Porro Ducis
Pruſsię ſedes eſt,quam Germani Regium montē appellant.Eo loci certo
anni tempore,ſuccinum mari innatans,magno hominum periculo, pro-
pter ſubitum maris acceſſum & receſſum aliquando, piſcatur. Samogi-
thiam uix IIII miliaribus contingit: atq; longo tandem tractu Liuuo-
niam,& eam partē quā uulgo Khurland,Curetos abſq; dubio uocant,&
regiones quæ Moſco ſubſunt:Vuinlandiā deniq;, quæ Svuetenſiū ditio
nis eſt,unde etiam Venedicū nomen originē duxiſſe arbitrātur, circum-
luit.Ab altera autē parte Svuetiā contingit. Totū autem Daniæ regnū,
quod inſulis maxime conſtat,in hoc ſinu cōtinetur:exceptis Iucia & Scā- C
dia,quæ continenti adhærent.Gotlandia quoq; inſula regno Danię ſub-
iecta,in hoc ſinu eſt: ex qua pleriq; Gotthos prodijſſe putabant: cum ta-
men lōge anguſtior ſit,quàm quę tantam hominum multitudinē capere
potuiſſet.Præterea ſi Gotthi ex Scandia progreſsi fuiſſent, ex Gotlandia
in Svuetiam, & iterū reflexo per Scandiā itinere (quod rationi minime
cōſentaneū eſt)oportuiſſet eos reuerti. In Gothia inſula adhuc Vuiſsby
ciuitatis ruinæ extant,in qua omnium illac prænauigantiū lites ac con
trouerſiæ cognoſcebantur, ac conſtituebantur: eo etiam ex longinquis
illis maritimis locis cauſæ ac negotia deferebantur,prouocabanturq;.

Liuuonia prouincia in longitudine ſecundum mare protenditur. Hu-
ius metropolis eſt Riga,cui Teutonici ordinis magiſter preeſt.In ea,pre-
ter Rigenſium archiepiſcopum, Riualienſis & Oſilienſis epiſcopi ſunt.
Oppida habet complura: præcipue autem ciuitatem Rigam ad fluuium
Dvuina,non longe ab oſtijs:item Revualiā & Derbteñ ciuitates.Revua

A liam Rutheni Rolivuan: Derbt uero Iuryovugorod appellant. Riga no-
men ſuum utraq; lingua retinet. Fluuios nauigabiles, Rubonem & Ner-
vuam habet. Huius prouinciæ Princeps, fratres ordinis, quorum primi
Commendatores uocantur, item proceres & ciues, Germani ferè omnes
ſunt. Plebs ut tribus ferè linguis utitur, ita in tres ordines ſeu tribus eſt
diuiſa. In Livuoniam ex Germaniæ principatibus, Iuliacenſi, Geldrenſi,
& Monaſterienſi, quotannis noui & ſeruitores & milites deducuntur:
quorum pars in demortuorum, alij in eorum locum qui defuncti annuo
officio, quaſi manumiſsi in patriam redeunt, ſuccedunt. Inſigni equorum
copia adeò abundāt, firmiq; ſunt, ut hactenus tam regis Poloniæ, quàm
magni Ducis Moſcovuiæ hoſtiles & frequētes in agros eorum incurſio
nes fortiter ſuſtinuerint, ſeq; ſtrenuè defenderint.

Anno Domini 1502, menſe Septembri, Alexander Poloniæ rex, ma-
gnusq; Lithvuaniæ Dux, Magiſtrum Livuonienſem Vualtherum à Ple
terberg, pactionibus quibuſdam induxit, ut ipſe inſtructo exercitu Mo-
B ſcovuiæ Ducis prouincias aggrederetur: pollicitus, ubi is hoſtilē terram
attigiſſet, cum magno ſe exercitu affuturum. Sed enim Rex cum ad con-
ſtitutum tempus, ſicuti receperat, non ueniſſet, Moſciq; cognito hoſtiū
aduentu, ingenti multitudine magiſtro occurriſſent, isq; cùm ſe deſertū
uideret, neq; ſine ſumma turpitudine periculoq; retrocedere poſſet, ſuos
primum pro tempore paucis adhortatus, mox exoneratis tormētis, ſtre-
nuè hoſtem aggreditur: primoq; impetu Ruthenos diſsipat, atq; in fugā
conuertit. Cum autem pro numero hoſtium pauciores eſſent uictores,
grauioreq; armatura præpediti, hoſtem longius perſequi non poſſent:
Moſci re cognita, recuperatis animis, denuò in ordines redeunt, atq; Ple-
tenbergij peditatum, qui circiter mille quingenti inſtructa phalange ho-
ſti ſe oppoſuerunt, aggreſsi ſtrenuè cædunt. In ea pugna Præfectus Mat
thæus Pernauer, cum fratre Henrico, & uexillifero Conrado Schvuartz;
periere. Huius uexilliferi egregium facinus memoratur. nam cùm hoſti-
um telis obrutus, confectusq; diutius ſtare non poſſet, priuſquam occū-
C beret, alta uoce uirum aliquem fortem, qui uexillum à ſe reciperet, incla-
mabat. ad cuius uocem Lucas Hamerſteter, qui ſe ex Braunſuicenſibus
ducibus, illegitimo tamen thoro, oriundum gloriaretur, illicò accur-
rens, uexillum ex moribundi manibus capere nitebatur. quem Conra-
dus, ſiue quòd ſuſpectam haberet illius fidem, ſiue quòd tanto honore
indignum eſſe arbitraretur, tradere recuſauit. Cuius iniuriæ Lucas im-
patiens, educto gladio manum Conradi cum uexillo amputat. Conra-
dus nihilominus uexillum altera manu & dentibus mordicus appre-
hendens, tenet, laceratq;. Lucas uexilli fragmentis arreptis, proditisq; ue
peditum copijs, ad Ruthenos deficit. Huius defectione factum eſt, ut,
quadringenti ferè pedites ab hoſtibus miſerè trucidarentur: reliqua tur-
ba cum equitatu, ſeruatis ordinibus, ad ſuos incolumes rediere. Huius
cladis autor Lucas, poſtea à Moſcis captus, atq; in Moſcovuiam miſſus,
in aula principis aliquādiu honeſto loco fuit. Verùm is acceptę à Moſcis
iniuriæ impatiēs, ex Moſcovuia clàm ad Chriſtiernū Daniæ regē poſteà

profugit, à quo tormẽtis præficitur. Cum autem pedites aliqui, qui ex ea clade euaſerant, in Daniam elapſi, illius proditionem Regi indicaſſent, nec cum eo unà militare uellent, rex Chriſtiernus eum in Stockholm miſit: mutatoq́ poſt regni ſtatu, Ioſtericus, alias Guſtaus Suetiæ rex, recuperata Stockholm, Lucam ibi inuentum, numero familiarium ſuorum aſcribit, & Vuiburg oppido præficit: ubi cum neſcio cuius criminis ſe inſimulari cerneret, ueritus grauiora, denuò in Moſcovuiam ſe recepit: ubi ego illum honorificè ueſtitum, inter Principis ſtipendiarios uidi. A

Svuetia imperio Moſci contermina, Nortvuegiæ & Scandiæ non ſecus coniuncta eſt, atque Italia Neapolitano regno & Pedemonti: mariq́ Baltheo, dein Oceano, & eo quod nunc Glaciale appellamus, circumquaq́ ferè alluitur. Svuetia, cuius regia Holmia, quam incolæ Stockolm, Rutheni Stecolna appellant, ampliſsimum regnum, multas & uarias nationes complectitur: inter quas uirtute bellica celebres Gotthi, qui in Oſtrogothos, id eſt orientales: & Veſtrogothos, id eſt occidentales Gotthos, pro regionum quas incolunt ſitu, diuiſi: indeq́ progreſsi, toti orbi, ut pleriq́ ſcriptores memoriæ prodiderunt, terrori fuere. B

Nortvuegia, quam quidam Nortvuagiam appellant, longo tractu Svuetiæ adiacet, mariq́ alluitur. Atq́ ut hæc à Sud, id eſt Meridie: ita illa à Nort, id eſt Septentrione, ad quem ſita eſt, nomen accepit. Germani enim quatuor orbis plagis uernacula nomina indidere, prouinciasq́ his adiacentes inde denominauere. Oſt enim, Orientem ſignificat: unde Auſtria, quàm Germani propriè exprimunt, Oſterreich. Vueſt, Occidentem: à quo Vueſtualia, ita à Sud & Nort, ut dictum eſt, Svuetia & Nortvuegia.

Scandia uerò non eſt inſula, ſed continens, Svuetiæ regni pars, quæ longo tractu Gotthos contingit, & cuius nunc bonam partem rex Daniæ poſsidet. Cæterùm cum eam, harum rerum Scriptores, maiorem ipſa Svuetia fecerint, ex eaq́ Gotthos & Longobardos progreſſos fuiſſe retulerint: uidentur, mea quidem ſententia, hæc tria regna ueluti integrum quoddam corpus, Scandiæ duntaxat nomine comprehendiſſe: quia tum illa terræ pars inter mare Baltheum, quod Finlandiam alluit, & Glaciale mare, incognita fuit: quæq́ adhuc propter tot paludes, innumeros fluuios & intemperiem cœli inculta, atq́ parum cognita eſt. Quæ res fecit, ut plerique hanc immenſæ magnitudinis inſulam, uno Scandiæ nomine appellarent. C

De Corela ſuprà dictum eſt, eam & regi Svuetiæ, & principi Moſcovuiæ, quòd ditioni utriuſq́ Principis interpoſita eſt, tributariam eſſe, eaq́ re uterq́ ſuam eſſe gloriatur: cuius fines ad mare Glaciale uſque protenduntur. Cæterùm cùm de Glaciali mari uaria multaq́ à pleriſque ſcriptoribus tradantur, haud abs re fore uiſum eſt, ſi illius maris nauigationem paucis ſubiungam.

Nauiga-

A

NAVIGATIO PER MARE *Glaciale.*

QVo tempore Sereniſsimi Principis mei Oratorem apud magnum Ducem Moſcovuiæ agebam, aderat forte Gregorius Iſthoma, Principis illius interpres, homo induſtrius, q apud Ioannem Daniæ regem, linguam Latinam didicerat. is anno Domini 1496, a ſuo Principe cum magiſtro Dauid natione Scoto, regis Daniæ tunc Oratore, quem ego quoq; priori legatione illic cognoui, ad regem Daniæ miſſus, totius itineris ſui rationem nobis compendio retulit: quod cum nobis in tanta locorum difficultate arduum & nimis laborioſum uideretur, paucis, ſicuti ab eo accepi, deſcribere uolui. Principio dicebat, ſe cum Dauid iam dicto oratore, a Principe ſuo dimiſſos, Novuogardiam magnã perueniſſe. Cum aũt eo tempore regnum Svuetiæ a rege Daniæ defeciſſet, ad hęc Moſcus cũ Svuetenſibus diſsideret, atq; adeo cõmune & conſuetũ iter illi propter tumultus bellicos tenere B non poſſent, aliuditer longius quidem, ac tutius ingreſſos fuiſſe: ac primum quidem ex Novuogardia ad oſtia Dvuinę ac Potivulo, difficili admodum itinere perueniſſe. Dicebat aũt iter hoc, quod ob moleſtias & labores nunquã ſatis deteſtari poterat, eſſe ſpacio trecentorũ mil. Conſcenſis deniq; in Dvuinæ oſtijs quatuor nauiculis, littus Oceani dextrũ ſe nauigando tenuiſſe, ibiq; montes altos & aſperos uidiſſe: tandem confectis XVI. mil. ſinuq; quodam traiecto, littus ſiniſtrum adnauigaſſe. atq; mari amplo a dextris relicto, quod a Petzora fluuio, quemadmodum & adiacentes montes, nomen habet, ad Finlappiæ populos perueniſſe: qui etſi humilibus in caſis paſsim ſecundum mare habitant, ferinamq; propemodum uitã ducant, feris tamen Lappis ſunt mãſuetiores. Eos Moſco uectigales eſſe dicebat. Relicta poſtea Lapporum terra, ac octuaginta mil. nauigatione confecta, Nortpoden regionem, regi Svuetiæ ſubiectam, attigiſſe. Hanc Rutheni Kaienska Semla, populos uero Kayeni appellãt. inde emenſo ac ſuperato littore flexuoſo, quod in dextrũ protendebatur, C ad promontorium quoddam, quod Sanctum Naſum appellant, ſe perueniſſe dicebat. Eſt autem Sanctus Naſus, ſaxum ingens, ad naſi ſimilitudinem in mare prominens: ſub quo antrũ uorticoſum conſpicitur, quod ſingulis ſex horis mare abſorbet, ac alternatim magno ſonitu reddit euomitq; eiuſmodi uoraginem. Alij umbilicũ maris, alij Charybdim dixere. Tantam autem huius gurgitis uim eſſe, ut naues aliaſq; in propinquo res attraheret, inuolueret atq; abſorberet: neq; ſe unquam in maiori periculo fuiſſe aiebat. Nam gurgite ſubito ac uiolenter nauem, qua uehebantur, ad ſe attrahente, uix magno labore renitentibus remis ſeſe euaſiſſe. Superato S. Naſo, ad quendam montem ſaxoſum, quem circumire oportebat, perueniſſe: ubi cum uentis reflantibus aliquot diebus detinerentur, nauta, Saxum (inquit) hoc quod cernitis, Semes appellant: quod niſi munere aliquo a nobis placatum fuerit, haud facile præteribimus. quem Iſthoma, ob uanam ſuperſtitionem ſe increpaſſe aiebat. increpatus nauta ſubticuit, totoq; illic quatriduo ui tempeſtatis retentos, uentis

poſtea quieſcẽtibus,ſoluiſſe. Cumq́ſ ſecundo iam flatu ueherẽtur, naucle- A
rum dixiſſe: Vos admonitionẽ meam de placando Semes ſaxo, tanquam
uanam ſuperſtitionem irridebatis: at niſi ego noctu clàm aſcẽſo ſcopulo,
Semes placaſſem, nequaquam tranſitus nobis conceſſus fuiſſet. Interro-
gatus, quid Semi obtuliſſet: auenæ farinam butyro permixtam, ſuper la-
pidem quem prominere uidimus, ſe fudiſſe dicebat. Poſtea cum ita naui-
garent, aliud ingens promontorium, Motka nomine, ad peninſulæ ſpe-
ciem ipſis occurriſſe: in cuius extremitate Barthus caſtrum, quod præ-
ſidialem domum ſignificat, eſſet. Habent enim ibi reges Nordvuegiæ,
ad defendendos fines, militare præſidium. Tantam autem eius promon-
torij lõgitudinem in mare eſſe dicebat, ut uix octo diebus circumiri poſ-
ſet. qua mora ne impedirẽtur, & nauiculas & ſarcinulas per Iſthmum di-
midij miliaris interuallo, magno labore humeris traduxerunt. Dein in
Dikilopporum, qui feri Loppi ſunt, regionem, ad locũ Dront nomine,
qui ducentis à Dvuina in Septẽtrionem miliaribus abeſt, nauigaſſe. atq́ſ
eò uſq́ſ Moſcovuiæ Principem, ut ipſi narrant, tributa exigere ſolere. Re- B
lictis porrò ibi ſcaphis, reliquũ itineris terra trahis confeciſſe. Referebat
præterea, ceruorum ibi greges, ut apud nos boum, eſſe, qui Nordvue-
gorum lingua Rhen uocantur, noſtratibusq́ſ ceruis aliquanto maiores
ſunt: quibus Loppi uice iumentorum utantur, hoc modo. Vehiculo in
ſcaphę piſcatoriæ formã facto, ceruos iungũt: in quo homo, ne citato cer
uorũ curſu excidat, pedibus alligatur. Lorum, quo ceruorũ curſum mo-
deratur, ſiniſtra: dextra uerò manu baculũ tenet, quo uehiculi, ſi fortè in
aliquã partẽ plus æquo uergeret, caſum ſuſtineat. atq́ſ eo uehendi genere
uiginti miliaria ſe uno die confeciſſe, ceruumq́ſ tandem dimiſiſſe: quem
ad dominũ ſuum ſtabulaq́ſ conſueta ſponte redijſſe, dicebat. Eo tandem
itinere cõfecto, ad Berges ciuitatẽ Nordvuegię, rectà in Septentrionem
inter montes poſitam, indeq́ſ equitatione in Daniam perueniſſe. Ce-
terùm apud Dront & Berges in ſolſtitio æſtiuali, dies uigintiduarum
horarum eſſe dicitur. Blaſius alter Principis interpres, qui paucos ante
annos à Principe ſuo ad Cæſarem in Hiſpaniam miſſus fuerat, diuer- C
ſam, magisq́ſ cõpendiariam itineris ſui rationẽ nobis expoſuit. Dicebat
enim, cum ad Ioannem regem Daniæ miſſus fuiſſet ex Moſcovuia, Ro-
ſtovu uſq́ſ pedes ueniſſe: conſcenſisq́ſ nauibus Pereaslavu, à Pereaslavu
per Vuolgam in Caſtromovu: indeq́ſ ſeptem vuerſt terreſtri itinere ad
fluuiolum quendam ſe perueniſſe, per quem cum in Vuolochdam pri-
mùm, Suchanam deinde, & Dvuinã, ad Berges uſq́ſ Norvuegiæ urbem
nauigaſſet, omniaq́ſ pericula & labores quos Iſthoma ſuprà retulit, na-
uigandò ſuperaſſet, rectà tandem Hafniã Daniæ metropolim, quæ Ger-
manis Koppenhagen dicitur, perueniſſe. In reditu uterq́ſ ſe per Livuoniã
in Moſcovuiam reuerſos fuiſſe, illudq́ſ iter annuo ſpacio confeciſſe dice-
bat. quamuis alter, Gregorius Iſthoma, ſe media huius tẽporis parte tem
peſtatibus in pleriſq́ſ locis detentum & remoratum fuiſſe aiebat. Vterq́ſ
tamen conſtanter affirmabat, ſe mille & ſeptingẽta vuerſt, hoc eſt 340 mi
liaria hoc itinere peragraſſe. Demetrius, itẽ ille, qui nouiſsimè apud ſum-
mum

A mum Pontificem Romæ Oratorem egit, ex cuius etiam relatione Paulus Iouius Moſcouiã ſuam deſcripſit, perq́ hoc ipſum ter in Nordvuegiam & Daniã miſſus uenerat, omnia ſuprà dicta ita ſe habere confirmauit. Cæterùm hi omnes, de congelato ſeu glaciali mari à me interrogati, nihil aliud reſponderunt, quàm ſe in maritimis locis plurimos & maximos fluuios, quorum uehementi & copioſo in fluxu maria longis ſpacijs ab ipſis littoribus propelluntur, uidiſſe, eos'que ab ipſis littoribus per certa ſpacia unà cũ mari congelari: uti fit in Livuonia, alijsq́ Svvetiæ partibus: quamuis enim concurrentium uentorum impetu glacies in mari frangatur, in fluminibus tamen rarò, uel nunquam, niſi inundatio aliqua ſuperueniat, glacies tum congeſta eleuatur, aut frangitur. nam glacierum fruſta, fluuiorũ ui in mare delata, per totũ ferè annum ſupernatant: adeóq́ frigoris uehementia denuò cõcreſcunt, ut aliquando plurium annorum glaciem in unum concretam, ibi cernere liceat. id quod ex fruſtis, quæ à uentis in littus propelluntur, facilè cognoſcitur. Equidem & Baltheum mare in plurimis locis & ſæpius congelari, à fide dignis audiui.
B Dicebant, etiam in ea regione, quæ à feris Loppis habitatur, Solem æſtiuali ſolſtitio quadraginta diebus non occidere: tribus tamen noctis horis corpus ſolis caligine quadam obductum, ut radij illius non appareant, uideri: tantumq́ luminis nihilominus præbere, ut nemo à labore ſuo tenebris excludatur. Moſci iactant, ſe ex illis feris Loppis habere uectigal. quod etſi ueriſimile non ſit, mirum tamen non eſt, cum alios uicinos ab ipſis uectigal exigentes non habeant. Tributi autem loco pelles & piſces, cum aliud non habeant, pendunt. Perſoluto autem annuo tributo, nemini ſe quicquam debere, ſui'que ſe iuris eſſe gloriantur. Loppi quamuis pane, ſale, alijs'que gulæ irritamentis careant, ſolis'que piſcibus & feris utantur, multum tamen proni in libidinem eſſe perhibentur. Sagittarij porrò peritiſſimi omnes, adeò ut ſi quas nobiliores in uenatione feras nanciſcantur, eas quò pelle integra & immaculata potiantur, miſſa in proboſcidem ſagitta interficiunt. Mercatores, alioſque hoſpites peregrinos, domi cum uxore, uenatum euntes relinquunt:
C reuerſi, ſi uxorem hoſpitis conſuetudine lætam ac ſolito hilariorem reperiant, munere aliquo hunc donant: ſin minus, turpiter expellunt. Iam conſuetudine hominum externorum, qui quæſtus gratia eò commeant, innatam feritatem deponere, ac manſuetiores fieri incipiunt. Mercatores libenter admittunt, à quibus ex craſſo panno ueſtes, item ſecures, acus, coclearia, cultri, pocula, farina, ollæ, idq́ genus alia ipſis afferuntur: ita ut coctis iam cibis ueſcantur, humanioresq́ mores induerint. Veſtibus, quas ipſi ex diuerſis ferarũ pellibus cõſuunt, utuntur, eoq́ habitu in Moſcouiam aliquãdo ueniunt: pauciſſimi tamẽ caligis, ac pileis, ex pelle ceruina confectis, utuntur. Nullus illis aureæ & argenteæ monetæ uſus, ſola rerum permutatione contentis: & cum aliorum idiomata non calleant, apud exteros muti propemodũ eſſe uidentur. Tuguriola ſua corticibus arborum tegunt: & nuſquam certas ſedes habent, ſed abſumptis uno loco feris ac piſcibus, aliò migrant. Narrabant etiam prædicti

Moſco-

Moſcovuiæ Principis Oratores,ſe in eiſdem partibus altiſsimos mõtes, A
ad Ætnę ſimilitudinē flammas ſemper eructantes uidiſſe:& in ipſa Nort-
vuegia multos mõtes perpetua cõflagratione corruiſſe. Qua re adducti
quidam,purgatoriũ ignem ibi eſſe fabulãtur. de quibus montibus, dum
legatione apud Chriſtiernum Danorum regem fungerer,eadem ferè ab
Nordvuegię Præfectis,qui tum fortè aderãt,accepi. Circa oſtia Petzorę
fluuij,quæ ſunt dextrorſum ab oſtijs Dvuinę,uaria magnaq́ in Oceano
dicuntur eſſe animalia. Inter alia autem, animal quoddam magnitudine
bouis,quod accolæ Mors appellant. Breues huic, inſtar caſtorum, ſunt
pedes:pectore pro reliqui corporis ſui proportione aliquanto altiore,la-
tioreq́,dentibus ſuperioribus duobus in longũ prominẽtibus. Hoc ani-
mal ſobolis ac quietis cauſa,cum ſui generis animalibus, Oceano relicto,
gregatim montes petit: ubi antequam ſomno,quo natura profundiore
opprimitur,ſe dederit,uigilem,gruum inſtar, ex ſuo numero conſtituit:
qui ſi obdormiſcat,aut fortè à uenatore occidatur,reliqua tum facilè capi
poſſunt:ſin mugitu,ut ſolet, ſignũ dederit, mox reliquus grex excitatus, B
poſterioribus pedibus dentibus admotis,ſumma celeritate, tanquã uehi-
culo per montē delapſi,in Oceanum ſe præcipitãt:ubi in ſupernatãtibus
glacierũ fruſtis pro tẽpore etiã quieſcere ſolent. Ea animalia uenatores,
ſolos propter dentes inſectantur: ex quibus Moſci, Tartari,& in primis
Turci, gladiorum & pugionum manubria affabrè faciunt: hiſque pro
ornamento magis,quàm ut grauiores ictus(ut quidam fabulatus eſt)in-
cutiant,utuntur. Porrò apud Turcos,Moſcos & Tartaros hi dentes põ-
dere ueneunt,piſciumq́ dentes uocantur.

Mare Glaciale ultra Dvuinam,ad Petſchora,& Obi oſtia uſq́,longè
lateq́ protenditur. ultra quæ Engronelandt regionē eſſe aiũt. Eam cùm
ob altos montes,qui perpetuis niuibus obſiti rigent,tum perpetuam gla-
ciem mari innatantem (quæ nauigationem impediat, periculoſamq́ fa-
ciat) à conuerſatione ſeu commercio noſtrorum hominum ſeiunctam,
atque ideo incognitam eſſe audio.

C

DE MODO EXCIPIENDI ET *tractandi Oratores.*

ORator in Moſcovuiã proficiſcens,eiusq́ limitibus appropin-
quans,nuncium ad proximam ciuitatem mittit, qui eius ciui-
tatis Pręfecto indicet,ſe Oratorem talis Domini,limites Prin-
cipis ingreſſurum. Mox Pręfectus,non ſolùm à quo Principe
mittatur,ſed cuius etiam conditionis, dignitatiſue ſit ipſe Orator, item
quotus ueniat, diligenter inquirit: quibus cognitis,aliquem cum comi-
tatu,habita tã Principis à quo mittatur, dignitate, quàm Oratoris ratio-
ne,ad excipiendum & deducendum Oratorem mittit. Interim etiam ma-
gno Duci,unde & à quo ueniat,cõtinuò ſignificat. Miſſus,ex itinere pa-
riter aliquem ex ſuis præmittit,qui Oratori ſignificet, Magnũ hominem
aduenire,qui eum certo loco (locum deſignans) excepturus ſit. Porrò
Magni hominis titulo propterea utuntur, quòd illud prædicatum Ma-
gnus,

A gnus,tribuitur omnibus excellentioribus perſonis.neq; enim quēquam ſtrenuum,aut nobilem,aut Baronem,illuſtrem aut magnificum uocant, aut alio deniq; id genus titulo ornant. Cæterùm in congreſſu,miſſus ille adeò nō cedit loco,ut niuem hyberno tempore,ubi ſubſiſtit,uerrere,ſeu terere ita iubeat, quò Orator præterire queat: ipſe interim uia trita,ſeu publica non cedit. Præterea in cōgreſſu & hoc obſeruare ſolent.mittunt nuncium ad Oratorem,qui eum admoneat, ut ex equo aut uehiculo deſcendat:ſi autem aliquis aut laſsitudinem,aut ægritudinem cauſatus fuerit,tū reſpondent:quòd nec proferre, nec audire uerba Domini,niſi ſtando liceat. Imò miſſus diligenter cauet, ne prior ex equo aut uehiculo deſcendat, ne uideatur hac re derogare domino ſuo.quin ubi Oratorem ex equo deſcendere animaduertit,tum primùm & ipſe deſcendit.

In priore mea legatione nunciabam occurrēti extra Moſcovuiam, me feſſum eſſe de uia,& ut in equis expediremus expedienda. At ſibi id faciundum (repetita priore cauſa) nequaquā uidebatur. Interpretes & alij
B iam deſcenderant,monentes me,ut & ego deſcenderem.Quibus reſpondebam,quamprimùm Moſcus deſcendet, me quoq; deſcēſurum. Equidem cum uiderem ipſos eam rem tāti facere, deeſſe ipſe quoq; Domino meo,eiuſq; minuere authoritatem,pariter nolui.Sed enim prior deſcendere cum renueret, illaque ſuperbia aliquantiſper protraheretur, finem facere uolens, moui pedem ex ſubijce ephippiario, tāquam deſcenſurus. qua re animaduerſa, miſſus continuò ex equo deſcendit: ego uerò lentè me ex equo detuli,ita ut illum à me illuſum eſſe pœnituerit.

Sub hæc accedēs,aperto capite inquit:Magni domini Baſilij,Dei gratia regis & domini totius Ruſsiæ,& magni ducis,&c. (recitando potiores principatus) Locūtenens & Capitaneus N. prouinciæ, &c. iuſsit tibi ſignificare. Poſtquam intellexit te Oratorē tanti domini, ad magnum dominum noſtrum uenire,miſit nos tibi obuiā, ut te ad ſe deduceremus. (repetendo titulum principis,& Locūtenentis.) Præterea nobis demandatū eſt, ut inquireremus,quàm ſanè equitaueris. (is enim modus eſt in
C excipiēdo, Quàm ſanè equitaſti?) Dein Oratori dextram miſſus porrigit:neq; rurſus honorem prior exhibet, niſi uideat Oratorē caput ſuum aperire.Sub hęc,humanitatis fortè officio adductus,ultrò Oratorē compellat,quærēs,quàm ſanè equitaſſet. Poſtremò dat ſignū manu innuens, Aſcende & uade. Conſcenſis tandem equis, aut uehiculis,ſubſiſtit loco unà cū ſuis:neq; uia cedit Oratori,ſed poſtremus à longè ſequit̄, curatq; diligēter ne quiſq; retrocedat,aut ſubſequatur:procedēte Oratore,mox ſciſcitātur,primū nomen Oratoris,& ſingulorū ſeruitorū: item nomina parentum,& ex qua quiſq; prouincia oriundus ſit, qualem quiſq; calleat linguam,& cuius ſit cōditionis,an principis alicuius ſeruitor, an Oratoris conſanguineus, aut affinis ſit: & an prius quoq; in eorum prouincia fuerit.quæ ſingula ad magnum ducem per literas cōtinuò referunt. Porrò cum paululum progreſſus eſt Orator,occurrit homo, mandatum dicens ſe à Locumtenēte habere,ut ſibi de omnibus neceſſarijs prouideat.

Dobrovuna igitur,oppidulo Lithvuanię,ad Boryſthenē ſito,egreſsi,

octoćp eodem die miliaribus confectis, cum limites Moſcovuiæ attigiſ- A
ſemus, ſub diuo pernoctauimus: fluuiolum aquis redundantem ponte ſtrauimus, ut poſt mediam noctem inde progredi, & Smolentzko peruenire poſſemus. Nā ab ingreſſu, ſeu limite, in principatū Moſcovuiæ, Smolentzko ciuitas duodecim miliarib. tantùm Germanicis diſtat. Manè cum ad unum ferè miliare Ger. progreſsi eſſemus, honorificè ſuſcipimur: atćp inde uix ad dimidiū miliare progreſsi, loco ſub diuo nobis conſtituto patiēter pernoctauimus: poſtero die rurſus ad duo miliaria progreſsis, locus pernoctandi conſtitutus fuit, ubi à deductore noſtro prolixè & lautè accepti ſumus. Cæterùm ſequenti die (quæ erat dies Palmarum) quamuis ſeruitoribus noſtris mandaueramus, ut nullibi ſubſiſterent, quin cum ſarcinis rectà Smolentzko contenderent: eos tamen, uix ad duo miliaria Ger. progreſsi, in loco ad pernoctandum conſtituto detentos inuenimus. Nos autem cum ulterius pergentes uiderēt, obſecrabant, ut ſaltem ibi prandium ſumeremus. quibus parendum erat. Ea etenim die deductor noſter, Oratores ſui domini ex Hiſpania à Cæſare nobiſcum reuertentes, Knes Ioānem Poſetzen Iaroslavuski, & Simeonem Trophimovu ſecretarium inuitauerat. Ego qui ſciebam cauſam, cur nos tam diu in his ſolitudinibus detinerent (miſerant etenim ex Smolentzko ad magnum Ducem, nunciando aduentum noſtrum, expectantes reſponſum, an liceret nos ducere in caſtrū, nec'ne) uolui experiri animum illorum, ingrediorćp uiam Smolentzko uerſus. Id alij procuratores cum animaduertunt, e ueſtigio ad deductorem currunt, diſceſſum noſtrum nunciant: mox reuerſi, orant, miſcentes etiam precibus minas, ut maneremus. Sed illis interea huc atćp illuc curſitantibus, cum ad tertium ferè pernoctandi locum perueniſſemus, meus procurator inquit: Sigiſmunde quid agis? cur pro arbitrio tuo in alienis dominijs contra ordinationem domini progrederis? Cui reſpondi: Equidem non ſum aſſuetus in ſyluis, more ferarū, ſed ſub tectis & inter homines uiuere. Oratores domini ueſtri tranſierunt per regnum domini mei pro arbitrio ſuo, & deducti ſunt per ciuitates, oppida & uillas. Hoc idem & mihi liceat. Nećp C
eſt mandatum domini ueſtri, nećp cauſam neceſsitatem'ue tantæ moræ uideo. Poſtea aiunt ſeſe parum deflexuros, cauſantes noctem iam imminere: præterea ſerò caſtrū ingredi haudquaquam cōuenire. Horum aūt nos cauſas, quas prætendebant, contēnentes, rectà Smolētzko cōtendimus: ubi tā anguſtis tuguriolis, procul à caſtro accepti fuimus, ut equos, niſi prius effractis ianuis, inducere non potuerimus. Sequenti die rurſus per Boryſthenem traducti, ex oppoſito ferè caſtri ad Boryſthenem pernoctauimus. Tandem Locumtenens per ſuos nos excipit, atque quintuplici ferè potu honorat: Maluatico ſcilicet, & Græco uino, cætera erant medones uarij, item pane & certis ferculis. Manſimus in Smolentzko decem dies, expectantes reſponſum magni Ducis. Venerant autem duo nobiles à magno Duce, ut noſtri curam haberent, noſćp Moſcovuiam deducerent. Ædes uerò utriuſćp noſtrûm ingreſsi, ornati commodis ueſtibus, nequaquā caput aperientes, putabant id nos priôres facere oportere:

A oportere: quod tamen neglexímus. Poſtremò, cùm mandatum Princi-
pis utrinq; referendum & audiendum eſſet, prolato Principis nomine,
honorem exhibuimus. Cæterùm quemadmodum uarijs in locis deten-
ti tardius Smolentzko ueneramus: ita ibi quoq; diutius quàm par fuit,
detinebamur. Ne autem longiore mora grauius offenderemur, aut ipſi
deſiderio quodammodo noſtro deeſſe uiderētur, ſemel atq; iterum nos
acceſſerant, dicentes, Cras manè diſcedemus. Nos itaq; manè equos ce-
leriter adornauimus, accinctiq; tota die expectauimus. Tandem ueſperi
cum quadam pompa ueniunt, ſeq; eo die haudquaquam expedire potu-
iſſe reſpondent. Cras manè tamen rurſus, ut antea, iter ſeſe ingreſſuros
pollicentur: quod pariter diſtulerunt. nam uix tertia die poſt, circa meri-
diem diſceſſeramus, eaq; tota die ieiunauimus. Sequenti quoq; die lon-
gius iter conſtituerant, quàm quò currus noſtri peruenire poſſent. Inte-
rea tēporis omnes fluuij hybernis niuibus diſſolutis, aquarum multitu-
dine redundabant. Riuuli quoq; nullis coerciti ripis, ingētem aquarum
B uim uoluebant: adeò ut tutò, citraq; maximos labores tranſiri non poſ-
ſent. Pontes enim ante horam, duas aut tres facti, exundantibus aquis na
tabāt. Parum igitur abfuit, quin Comes Leonhardus de Nugarolis, Cæ
ſaris Orator, altera die poſt diſceſſum à Smolentzko, ſubmerſus fuiſſet.
Equidem dum in ponte iamiam natante ſtarem, curaremq; ut impedi-
menta tranſportarentur, equus ſub eo conciderat, eumq; in cæca ripa re
liquerat. Procuratores duo illi, proximi tum Comiti, ne pedem quidem
auxilij ferēdi gratia mouiſſent: adeò ut niſi alij à lōgè accurriſſent, eumq;
iuuiſſent, actum de eo fuiſſet. Veneramus eo die ad quendam pontem,
quem Comes cum ſuis maximo periculo tranſierat. Ego, qui currus ſcie-
bam haud ſubſequuturos, citra pontem manſi, & uillici cuiuſdā domum
ſum ingreſſus. Et cum procuratorem negligentius cibū curare uiderem,
propterea quòd ſeſe commeatum præmiſiſſe reſponderet: ipſe à matre-
familiâs cibum, quem libenter & iuſto precio dabat, comparabam. Hoc
ille ubi reſciuit, matronæ illico inhibuit, ne quicq; mihi uenderet. Quod
C cum animaduerti, nuncium illius accerſi, mandauique ut procuratori di
ceret, ut aut cibum tempeſtiuè ipſe curet, aut emendi copiam permittat.
quod niſi faciat, caput ſim illi diminuturus. Noui, inquam, morem ue-
ſtrum: multa conquiritis ex mādato domini, & hoc noſtro nomine, quæ
tamen nobis non porrigitis. ad hoc non permittitis, ut noſtris ſumpti-
bus uiuamus. minatus ſum, hæc me Principi dicturum. His uerbis mi-
nui illius authoritatē, ita ut deinceps me non ſolùm obſeruaret, ſed quo-
dammodo ueneraretur. Poſt uenimus ad confluxū Voppi & Boryſthe
nis fluuiorum, ibiq; onerauimus Boryſthenē ſarcinulis noſtris, quæ Mo
faisko uſq; aduerſo flumine portabātur: nos uero Boryſthene ſuperato,
in quodam monaſterio pernoctauimus. Sequenti die equi noſtri in ſpa-
cio dimidij miliaris Ger. tres fluuios, aliosq; plurimos riuulos redūdan-
tes, non ſine periculo natare cogebātur. Nos illos per Boryſthenem ſcal
mis piſcatorijs à monacho quodam uecti circūiuimus, atq; tandē XXVI
Aprilis Moſcovuiā attigimus. A qua cùm dimidio mil. Ger. abeſſemus,

occurrit nobis feſtinabundus, ſudoreq́ diffluens, ſenex ille ſecretarius, qui in Hiſpanijs legatus erat, nuncians, dominum ſuum nobis obuiam mittere magnos homines: nominans eos, qui nos præſtolarentur, exceptiq́ eſſent. Ad hæc ait, decere ut in congreſſu ex equis deſcendamus, & ſtantes uerba domini audiamus. Poſtea manu porrecta confabulabamur. Equidem inter alia cauſam tanti ſudoris cum quæſiuiſſem, mox alta uoce reſpondit: Sigiſmunde, eſt alius mos ſeruiẽdi apud dominum noſtrum, quàm tuum. Porrò dum ita progredimur, uidemus longo ordine, ueluti exercitum quendam, ſtantes: atq; mox, nobis appropinquantibus, ex equis deſcendentes: quod & ipſi uiciſsim fecimus. Cæterùm in ipſo congreſſu, quidam initiò ita orſus eſt: Magnus Dominus Baſilius, Dei gratia rex & dominus totius Ruſsiæ, &c. (totum titulum recitans) intellexit, uos Oratores fratris ſui Caroli electi Rom. Imp. & ſupremi regis, ac eius fratris Ferdinandi, aduenisse: miſit nos ſuos conſiliarios, nobisq́ iniunxit, ut à uobis inquireremus, quàm ſanus eſſet frater ſuus Carolus Rom. Imp. & ſupremus rex. Sub hæc, ſimiliter de Ferdinando. Secundus ad Comitẽ: Leonharde Comes, inquit, Magnus Dominus (totum titulum recenſens) iniunxit mihi, ut tibi obuiam irem, teq́ in hoſpitium uſq; deducerem, tibiq́ de omnibus neceſſarijs prouiderem. Tertius hoc idem ad me dixit. Hæc aperto capite, utrinq; cum dicta & audita eſſent, primus rurſus inquit: Magnus Dominus (recitando titulum) iuſsit, ut ex te, Leonharde Comes, inquirerẽ, quàm ſanè equitaſſes. Hoc idem ad me. Quibus iuxta eorum conſuetudinem reſpondimus: Deus det ſanitatem magno Principi. Clemẽtia autem Dei & gratia Magni ducis ſani equitauimus. Idem hoc rurſus: Magnus dux, &c. (ſubinde titulum repetens) miſit tibi Leonharde gradarium cum ephippio, & alium quoq; equum ex ſuo ſtabulo. Hæc eadem ad me. Ad quæ cum gratias egiſſemus, porrigunt nobis manus, & uterq; utrumq; noſtrûm ordine interrogant, quàm ſanè equitaſſemus. Tandem dicebant, Decere ut dominum eorum honoremus, equosq́ donatos conſcendamus: quod quidem fecimus. atq; fluuio Moſcua traiecto, præmiſsisq́ alijs omnibus, ſubſequimur. In ripa porrò eſt monaſteriũ: inde per planiciem, per quę medias hominum turbas, quæ undiq; accurrebant, in ciuitatem, atq; adeò diuerſoria ex oppoſito ſita deducti ſumus. Erant autem ædes uacuę & habitatoribus, & omni ſupellectile. Vterq; uerò procurator indicabat ſuo Oratori, ſe unà cum illis procuratoribus qui nobiſcum ex Smolentzko uenerant, habere à Domino mandatum, nobis ut de omnibus neceſſarijs prouideant. ſtatuebant etiam coram nobis ſcribam, dicentes illum cõſtitutum eſſe, ut quotidie cibum & alia neceſſaria afferat. hortantur deniq;, ut ſi quid uſquam nobis deeſſet, illis id ſignificaremus. Deinceps ſingulis ferè diebus nos inuiſebant, ſemper de defectu inquirentes. Habent autem conſtitutam ſuſtinẽdi rationem, aliam pro Germanis, aliam pro Lithuuanis, aliam pro aliorum Oratoribus. Habent inquam certum numerum, & eum quidem præſcriptũ, cõſtituti procuratores, quãtum uidelicet dent panis, potus, carnis, auenæ, fœni, & aliarum omnium

rerum,

A rerum,iuxta numerum ſingularum perſonarum. Sciunt quātum ligno-rum ad culinā,item quantum ad uaporaria calefacienda,quantū ſalis, pi-peris,olei,cępe,aliarumq́ minimarū rerū in ſingulos dies dare debeant. Eandē rationem quoq; obſeruant procuratores,qui oratores deducunt & reducūt ex Moſcovuia. Cæterùm quāuis ſatis ſuperq́; tam cibi quàm potus ſuppeditare ſolebant,tamē omnia ferè quę petieramus,prioribus commutata dabāt.Quintuplicem potum ſemper afferebāt, triplicē me-donem,duplicem ceruiſiam. Aliquādo pro certis rebus mea pecunia ad forum miſerā,præcipuè uerò pro uiuis piſcibus.id grauiter ferebant,di-centes,domino eorū inde magnam fieri iniuriā.Indicabam etiā procura-tori,me nobilibus,quorū quinq; numero mecum habui,lectulos curare uelle. At ille mox reſpondebat,non eſſe cōſuetudinem,lectulis cuiquam prouidere.Cui reſpōdi:Me non petere,ſed uelle emere: atq; ideo ſecum communicare,ne poſthac,ut antea,iraſceretur. Sequenti itaq; die reuer-ſus inquit:Retuli ad conſiliarios domini mei,de quibus heri colloqueba

B mur. Iniunxerunt mihi,ut tibi dicerē,ne nūmos pro lectulis exponeres. nam quemadmodum noſtros homines in partibus ueſtris tractaſtis, ea-dem ratione ſeſe & uos tractaturos pollicētur. Cum autem per biduum quieuiſſemus in hoſpitio,quæſiuimus à procuratoribus noſtris, qua die Princeps nos accerſurus,auditurusq́; eſſet:Quandocunq; uolueritis,re-ſpondent,referemus ad conſiliarios domini. Mox petiuimus. Erat no-bis conſtitutus terminus, ſed in alium diem reiectus. Pridie autem eius diei,uenerat ipſe procurator, dicens: Conſiliarij noſtri domini manda-runt mihi,ut tibi nunciarem,te cras ad Principem noſtrum iturum.Por-rò quotieſcunq; nos uocarunt,ſemper interpretes ſecum habuerūt. Eo-dem ueſperi reuertitur interpres,& dicit: Præpara te,quia uocaberis ad conſpectum domini. Item manè reuertitur rurſus commonens: Hodie eris in conſpectu domini. Dein uix quarta li unius horæ elapſo, ſimiliter utriuſq; noſtrùm uenit procurator dicens: Iam iam magni homines pro uobis uenient,atq; ideo decet uos in eaſdem conuenire ædes. Cum itaq;

C Cæſareum oratorem acceſſiſſem, continuò interpres aduolat, & ma-gnos homines, eosq́; præcipuos apud Principē uiros, qui nos in aulam eſſent deducturi,nunc adeſſe ait. Erat autem quidā Knes Baſilius Iaros-lavuski,magno Duci ſanguine iunctus: alter,unus ex ijs qui nos nomi-ne Principis exceperāt:quos comitabātur plurimi nobiles. Interim pro-curatores noſtri monebant nos,ut illis magnis hominibus honorem ex-hiberemus, & obuiam iremus. quibus reſpondimus, ſcire nos debitum officium noſtrum,atque etiam facturos. Cæterùm cum iam illi ex equis deſcēdiſſent,atq; hoſpitale diuerſorium Comitis ingrederentur,procu-ratores ſubinde nos urgebant, ut illis obuiam procederemus,eorumq́; Principem in deferendo honore, noſtris dominis quodammodo præ-poneremus.nos uerò interim dum illi aſcenderent, nunc hoc, nunc ali-ud impedimentum ſimulantes,occurſum tardamus, atque rectà in me-dijs gradibus in illos incidimus: eosque ut aliquantiſper reſpirarent, in habitationem ducere uoluimus.ſed id facere renuebant. Ipſeque Knes

inquit, Magnus Dominus (recitando integrum titulum) iuſsit uos ad A ſe uenire. Mox conſcenſis equis, magna comitante caterua progreſsi, in tantas hominum turbas iuxta arcem incidimus, ut per eas uix magno ſatellitum labore ac opera penetrauerimus. Eſt enim ea apud illos conſuetudo, ut quotieſcunque inſignes externorum principum ac regum Oratores in aulam deducendi ſunt, tum uulgus nobilium ſtipendiarij ac milites ex circumiacentibus ac uicinis regionibus, iuſſu Principis conuocentur, urbis tabernæ omnes ac officinæ ſub id tempus occludantur, uendentes ac ementes foro pellantur, ciues denique undiquaque conueniant. Hoc autem eó fit, ut ex tam immenſa hominum multitudine, ſubditorumq́ turba, Principis apud alenigenas potentia: ex tantis autem externorum principum legationibus, maieſtas apud omnes appareat. Porró arcem ingredientes, diuerſis in locis ceu regionibus, diuerſi ordinis homines collocatos uidimus. Iuxta portam ſtabant ciues: milites uero & ſtipendiarij aream tenebant: qui pedes nos comitabantur, antecedebant, & ſtando impediebant, ne ad gradus uſq; perueniremus, B ibiq́ ex equis deſcenderemus. Etenim prope gradus ex equo deſcendere, præter Principem, nemini licet. Quod ideo quoque fit, ut maior Principi honor exhibitus uideatur. Primúm autem, ut ad medios gradus uenimus, occurrunt nobis certi Principis conſiliarij, porrigentes manum & oſculum, noſq́ ulterius deducunt. Mox ſuperatis gradibus, occurrunt & alij, maioris autoritatis conſiliarij: cedentibuſque prioribus (eſt enim mos, ut priores ſequentibus, ac proximis quibuſque ex ordine cedant, ac loco ſuo tanquam regione attributa ſubſiſtant) ſalutando dextras porrigunt. Dein ingredientibus palatium, in quo uulgus nobilium circumſtabat, primarij ſimiliter conſiliarij occurrunt, noſque ordine ac ratione prædicta conſalutant. Tandem in aliud atrium, quod Kneſis, alijſque generoſioribus, ex quorum ordine ac numero conſiliarij leguntur, ſeptum erat: atque inde ad Principis uſque conclaue (ante quod ſtabant ingenui, qui quotidiana officia Principi præſtant) ita deducti ſumus, ut interim nemo prorſus ex circumſtãtibus, uel minimum C honorem nobis exhibuiſſet. quin ſi aliquem nobis familiariter notum prætereuntes, forté ſalutaremus, aut alloqueremur, adeó ille non reſpondebat quicquam, ut perinde ſe exhiberet, ac ſi nũquam quenq; noſtrúm nouiſſet, aut ſalutatus á nobis non eſſet. Ad Principem tandem quum ingrederemur, aſſurgebant nobis (fratres Principis, ſi forté adſunt, non aſſurgunt, aperto tamen capite ſedent) Conſiliarij. atq; unus ex primarijs ad Principem conuerſus, ex more ſuo, non rogatus noſtro nomine, in hæc uerba loquebatur: Magne Domine, Leonhardus Comes frõtem percutit: & rurſus, Magne Domine, Leonhardus Comes frontem percutit: de tua magna gratia. itidem de Sigiſmundo. Primum ſignificat, quaſi, inclinat ſe, aut honorem exhibet: ſecundum, gratias agit, de gratia accepta. Nam frontẽ percutere accipiunt pro ſalutatione, gratiarũ actione, & alijs id genus rebus. Etenim quoties aliquis quicquã petit, uel gratias agit, tum caput inclinare ſolet: ſi enixius id facere ſtudet, tũ ita ſe demittit,

A mittit,ut terram manu contingat. Si magno Duci pro re aliqua maximà
gratias agere ,aut petere ab eodem quicquam uolũt,tum uſq; adeò ſe in
clinant,demittuntq;,ut fronte terram contingant.Princeps in loco emi-
nentiore ac illuſtri,pariete imagine diui cuiuſdam ſplendente, aperto ca-
pite ſedebat,habebatq; à dextra in ſcamno pileum Kopack,ſiniſtra uerò
baculum cum cruce Poſoch,atq; peluim cum duobus gutturnijs,adiun
cto impoſitoq; mãtili.aiunt Principem, cum Oratori Romanæ fidei ma
num porrigat,credere homini ſe immundo & impuro porrigere: atq; i-
deo,eo dimiſſo,continuò manus lauare.Erat ibi quoq; ex aduerſo Prin-
cipis, loco inferiore, ſcamnum pro Oratoribus adornatum. Eò Prin-
ceps ipſe, exhibito ſibi prius (ut iam dictum eſt) honore, nos nutu &
uerbo accerſit,manu ſcamnum demonſtrans. Quò loci cùm ordine ſalu
taremus Principem,aderat interpres, qui uerbum uerbo reddebat. Au-
dito autem inter cætera Caroli & Ferdinandi nomine, ſurrexerat, deq;
ſcabello deſcenderat.auditaq; ad finem uſq; ſalutatione:Frater (inquit)
B noſter Carolus electus Rom.Imp.& ſupremus Rex, ſanus'ne eſt? Dum
Comes reſpondit,Sanus eſt:interim ſcabellum aſcendit,& ſedit. Hęc ea-
dem,finita mea ſalutatione, ex me de Ferdinãdo quærebat. Dein utrũq;
noſtrûm ordine ad ſe uocabat, dicebatq;: Porrige mihi manum.qua da-
ta, ſubiungit, Sanus'ne equitaſti? ad quæ uterq; noſtrûm,iuxta illorum
morem reſpondit: Deus det,ut tu ſanus ſis ad multos annos. Equidem
clementia Dei,& tua gratia,ſanus.Sub hæc iuſſerat,ut ſederemus. Nos
uerò,priuſquam id fecimus,iuxta illorum cõſuetudinem,Principi in pri
mis, dein conſiliarijs & Kneſis, qui pro honore noſtro ſtabant, gratias,
caput ad utramque partem inclinantes,egimus. Solent alioqui aliorum
Principum Oratores,præſertim qui ex Lithvuania, Liuuonia, Svuetia,
&c. mittuntur, in conſpectum Principis admiſſi, unà cum comitatu ac
ſeruitoribus,ſinguli ſingula munera offerre.

Porrò conſuetudo offerẽdi munera eſt eiuſmodi. Audita & expoſita
legatione,mox conſiliarius is qui Oratores ad Principẽ introduxit, ſur-
C gẽs,clara & aperta uoce omnibus audientib. ita dicit: Magne Domine,
N.Orator frontẽ percutit,N.tali munere:hoc idẽ de ſecũdo & tertio re-
petit.Dein ſingulorum nobilium ac ſeruitorũ,eodẽ modo & nomina &
munera exprimit.Conſtituit deniq; illi in latere Secretarius, qui pariter
& Oratorum,& ſingulorum ex ordine offerentium nomina & munera
nominatim ſignat. Eiuſmodi autẽ munera ipſi Pominki,quaſi Mnemo-
ſynon quoddã appellant.noſtros uerò admonebant de muneribus:qui-
bus reſpondimus,Non eſſe moris noſtri. Sed redeo ad propoſitum.

Salutatione expoſita cum pauliſper ſediſſemus, inuitauerat ordine u-
trumq; noſtrûm Princeps hiſce uerbis:Prãdebis mecum. In priore mea
legatione,ut hoc quoq; adijciam, iuxta illorum conſuetudinem me hoc
modo inuitauerat: Sigiſmunde, comedes ſal & panem noſtrum nobiſ-
cum. Mox dein uocatis ad ſe procuratoribus noſtris, neſcio quid illis
demiſſa uoce dixerat.à quib.uiciſsim admoniti interpretes: Surgite, in-
quiũt, eamus in aliã habitationẽ. in qua dum reliquũ legationis ac man-

m 4 datorum

datorum quibuſdam conſiliarĳs ac ſecretarĳs à Principe conſtitutis ex- A
ponimus, adornabantur menſæ. Conſtituto porrò prandĳ apparatu,
Principe, fratribus ac conſiliarĳs iam diſcumbẽtibus, in cœnaculum ipſi
cum eſſemus deducti, continuò conſiliarĳ cæteriꝗ omnes ordine nobis
aſſurrexerunt: quibus uicisſim, morem eorum edocti, priuſquam conſe-
derant, gratias, caput ad omnes partes inclinando, egimus: locum'que in
accubitu, quem nobis ipſe Princeps manu deſignabat, cepimus. Cæte-
rùm tabulæ in cœnaculo circumcirca adornatæ erant. In medio ſtabat
abacus, grauis diuerſis aureis & argenteis poculis. In tabula, ad quã Prin
ceps ſedebat, utrinꝗ tantum interualli relictum erat, quantum ipſe ma-
nibus expãſis ſpacĳ pertingere poſſet: infra quod fratres, ſi fortè adſunt,
à dextris ſenior, iunior à ſiniſtris, ſedent. A' fratre rurſus paulo ampliore
ſpacio interiecto, ſeniores Kneſi, conſiliarĳ, ordine ac gratia quam quiſꝗ
apud Principem obtinet obſeruata, ſedebant. Ex oppoſito Principis in
alia tabula nos ſedebamus: atꝗ paruo interuallo interpoſito, familia-
res ac ſeruitores noſtri. quibus ex aduerſo, in altero latere, ordine ſede- B
bãt hi, qui nos ex hoſpitio in aulam deducebãt. in poſterioribus utrinꝗ
oppoſitis tabulis, ſedebãt hi quos Princeps ſingulari gratia inuitauerat:
quibus ſtipendiarĳ nonnunquam adhibentur. In tabulis poſita erant ua
ſcula, quorum alia aceto, alia pipere, alia ſale repleta erant: ſingula autem
per longitudinem tabulæ ita collocata & diſtributa erãt, ut ſemper qua-
tuor numero cõuiuæ, ſingula hæc tria haberent. Sub hæc dapiferi, ſplen
didis ueſtibus ornati, ingreſsi, abacum circumeuntes, ex aduerſo Princi
pis, neglecto omni honore, ſubſiſtunt: dum omnes uocati conuiuæ ac-
cumberent, dum'ꝗ cibum afferre iuberẽtur. Interim omnibus diſcũben-
tibus, Princeps quendam ex ſuis miniſtris uocarat, ac duo ſibi oblõga pa
nis fruſta dederat, inquiẽs: Da Leonhardo Comiti, & Sigiſmundo, hũc
panem. Miniſter aſſumpto ſecum interprete, ordine utriꝗ noſtrûm ita
obtulit: Leonharde Comes, Magnus Dominus Baſilius, Dei gratia Rex
& Dominus totius Ruſsiæ, & Magnus Dux, facit tibi gratiam ſuam, &
mittit tibi panẽ de ſua tabula. Hæc uerba interpres clara uoce reddebat. C
Nos ſtantes, Principis gratiam audiebamus. Aſſurrexerant & alĳ, extra
Principis fratres, pro honore noſtro. Pro eiuſmodi autẽ gratia ac hono-
re, alia reſpõſione opus non eſt, quàm ut panem oblatum accipias, ſuper
tabulã ponas, gratias'ꝗ ipſi Principi capitis inclinatione, dein cõſiliarĳs
item alĳs, ad omnes partes caput circumferendo & inclinando agas. Por
rò pane ipſo Princeps ſuam erga aliquem gratiam, ſale uerò amorem o-
ſtendit. Neꝗ uerò maiorem honorem poteſt alicui exhibere in ſuo
conuiuio, quàm ſi alicui ſal de ſua tabula mittit. Panes præterea formam
helcĳ equini habentes, mea opinione, omnib. ĳs ueſcentibus, durum iu-
gum & perpetuam ſeruitutem deſignant. Tandem pro cibo dapiferi,
nullo rurſus honore Principi exhibito, egreſsi, aquam uitæ, quam ab i-
nitio prandĳ ſemper bibunt: dein cygnos aſſos, quos ferè pro primo
ferculo, quoties carne ueſcuntur, hoſpitibus apponere ſolent, attule-
rant. Ex quibus tres ſibi appoſitos Princeps cultello pungens, quí nam
melior,

A melior,alijsq; eſſet præferēdus,explorabat,eosq; cōtinuò auferre iuſſe-
rat.Egreſsi mox omnes,eo quo intrauerant ordine, cygnos diſcerptos,
ac in partes diuiſos, in minores patinas, easq; ſingulas ſingula quatuor
fruſta poſuerant. Ingreſsi,quinque patinas Principi appoſuerant:reli-
quas fratribus, conſiliarijs, Oratoribus, alijsque ordine diſtribuerant.
Aſtat quidam,qui Principi poculum porrigit: is ſcilicet, per quem pa-
nem & alia fercula ſingulis mittit. Solet autem Princeps portiunculam
dapifero ad prægustandum dare, dein à diuerſis partibus decerpere, gu
ſtareq;: poſt fratri,aut conſiliario alicui,aut Oratoribus,unam patinam,
ex qua ipſe guſtauit,mittere. Semper autem maiori ſolennitate Oratori-
bus huiuſmodi obſonia,ut de pane dictum eſt,offeruntur: in quibus ac-
cipiendis,non ſolùm ei cui mittuntur,ſed alijs ſingulis aſſurgendū, adeò
ut toties exhibita Principis gratia, aſſurgendo,ſtando,gratias agendo,
caputq; ſubinde in omnes partes inclinando, non mediocriter quiſpi-
am defatigetur. In priore legatione, cum Cæſaris Maximiliani Orato-
B rem agerē,& conuiuio acceptus fuiſſem,aliquoties pro honore fratrum
Principis ſurrexeram:ſed illos cum mihi uiciſsim neq; gratias agere, ne-
que uices ullas reponere uiderem, deinceps quoties gratiam à Principe
accepturos animaduertebam,cœpi tum continuò cum aliquo loqui,diſ-
ſimulans omnia: & quamuis quidam ex oppoſito mihi innuebant,meq;
ſtantibus Principis fratribus appellabant,ego tamē uſqueadeò diſsimu-
labam omnia, ut uix poſt tertiam admonitionē ex eis, quidnam ſibi uel-
lent,quærerem. Cæterùm,cum fratres Principis ſtare reſpondiſſent: e-
gò priuſquam reſpicerem, aſſurgeremq;, cæremoniæ quodammodo fi-
niebantur. Dein cum aliquoties tardius aſſurrexiſſem, iterumq; ſtatim
ſediſſem,idq; qui ex oppoſito ſedebant,riderent:itidem quam ob rem ri
ſiſſent, tanquam aliud agens,interrogabam. Sed cum nemo cauſam ape-
rire uellet,tandem quaſi intellecta cauſa,uultu in grauitatem compoſito
dicebam: Ego nunc non adſum,ut priuata perſona. certè qui dominum
meum negligit,hunc & ego negligam. Præterea cū Princeps alicui ex iu
C nioribus obſonium mitteret, equidem etiam admonitus ut non aſſurge-
rem, reſpondi: Qui dominum meum honorat,hunc & ego honorabo.
Porrò cum aſſos cygnos cœperamus edere,apponebant acetum,addito
ſale & pipere: ijs enim loco embammatis,ſeu iuſculi utuntur. Lac præte-
rea acidum in eūdem uſum appoſitum, item cucumeres ſalſi, ad hęc pru
na eadem ratione condita,prandij tempore è menſa non remouētur. Ea-
dem ratio in alijs inferēdis ferculis ſeruatur: niſi quòd rurſus,ut aſſatura,
non efferantur. Apponūtur uarij potus,maluaticū, Græcū uinum,uarij
etiam medones. Princeps cōmuniter ſemel aut bis porrigi ſibi poculum
ſuū iubet:ex quo cum bibit,Oratores ad ſe ordine uocat, Leonharde, Si-
giſmūde(dicēs) ueniſti à magno domino,ad magnū dominū: feciſti ma-
gnū iter: poſteaq; uidiſti gratiā noſtrā,& ſerenos oculos noſtros,bene ti
bi erit. bibe & ebibe,& bene ede uſq; ad ſaturitatem: deinde quieſces, ut
tādē ad dominū tuū redire poſsis. Omnia & ſingula uaſa,in quib. cibus,
potus, acetum, piper, ſal, & alia appoſita uidimus, dicunt eſſe ex puro
auro:

auro: id quod ex pōdere uerum apparebat. Sunt quatuor perſonæ, quæ A
ſingulæ ex utraq; parte abaci ſtantes, ſingula pocula tenent: ex quibus Princeps plerunq; bibit, & ſæpius Oratores alloquitur, monet'que eos ut edant. Aliquando etiam ſciſcitatur aliquid ab eis, ſeq; ualde urbanum & humanum exhibet. Interrogabat me inter alia, an raſiſſem barbam? quod unica dictione fit, ſcilicet Brill. cum faterer, dicit, Et hoc iuxta noſtrum: quaſi diceret, Et nos raſimus. Cum enim alteram uxorem duxiſſet, totam barbam abraſerat: quod nunquam ab aliquo Principe factum perhibebant. Antea miniſtri tabulæ, inſtar Leuitarum ſacris inſeruientium, dalmaticis induti erant, cincti tamen: nunc uero habent ueſtes diuerſas, quas Terlick uocant, gemmis & unionibus graues. Prandet aliquando tres aut quatuor horas. In prima mea legatione, etiam ad unam uſq; noctis horam prandebamus. Quemadmodum enim de rebus dubijs conſultantes, ſæpe totum diem conſumunt, neque digrediuntur, niſi re prius maturè deliberata, conſtitutaq;: ita conuiuijs pariter ſeu comeſſationibus integrum abſumunt nonnunquam diem, intendētibusq; B
tandem tenebris ſecedunt. Conuiuas ſæpe & ferculis & potu honorat. A' prandio in negotijs grauioribus nihil agit: quin finito prandio dicere ſolet Oratoribus, Ite nūc. dimiſſos, illi ipſi qui eos in aulam deduxerant, rurſus in diuerſoria reducunt: ſe'que mandatum habere dicunt, ibi ut maneant, illos'que exhilarent. Afferuntur argentea pocula, & certa uaſcula multa, cum certo potu: omnesq; in hoc ſtudent, quo temulentos eos faciant. Sciunt autem pulchrè homines inuitare ad bibendum. & quū nullam aliam habent occaſionem propinandi, incipiunt tandem bibere pro ſanitate Cæſaris, fratris eius, Principis, aliorum denique incolumitate, quos uidelicet in aliqua dignitate & honore conſtitutos credunt. Illorum nomine quēquam recuſare poculum, non debere, nec etiam poſſe, exiſtimant. Ita autem bibitur. Qui incipit, ſumit poculum, ac in medium habitationis procedit: ſtansq; aperto capite, feſtiuo ſermone exponit, pro cuius ſalute bibat, quidq; illi precetur: mox euacuato ac obuerſo poculo, uerticem tangit, quo omnes uideant ſe ebibiſſe, & ſanitatem illius C
domini, cuius nomine bibitur, exoptare. Poſtea ad locum ſupremum ſe confert, plura pocula implere iubet, mox ſuum cuiq; porrigit, nomenq; pro cuius ſalute bibendum ſit, addit. ſinguli itaq; ad mediū habitationis ire, ac euacuatis poculis in ſuum redire locum coguntur. Qui uero longiorem compotationem effugere uelit, fingat ſe neceſſe eſt temulentum, aut ſomno oppreſſum eſſe: aut, ut illos inebriet, aut ſaltē poſt multa exiccata pocula ſe amplius nequaquam bibere poſſe, affirmet. Etenim non credunt conuiuas benè acceptos, ac lautè tractatos, niſi temulēti reddantur. Hunc morem communiter nobiles, & quibus permiſſum eſt medonem ac ceruiſiam bibere, obſeruant. In priore legatione negotijs confectis, cùm me dimitteret, finito prandio ad quod eram uocatus (ſolent enim legatos tam diſcedentes, quàm aduenientes, conuiuio accipere) ſurrexerat Princeps, ſubſiſtensq; ad tabulā, poculū ſibi dari iuſſerat, dicens: Sigiſmūde, ego uolo pro amore, quē habeo erga fratrē noſtrū Maximilianum,

A lianum,Romanorum electum Imperatorem,& ſupremũ Regem,proq́;
ſanitate ſua,poculum hoc ebibere:quod & tu ebibes,& alij omnes ordi-
ne,ut uideas amorem noſtrum erga fratrem noſtrum Maximilianum,
&c.eiq́; referas,quæ uideris. Dein porrigit mihi poculum,& dicit:Ebi
be pro ſanitate fratris noſtri Maximiliani Elect. Rom. Imperatoris, &
ſupremi Regis. Porrigebat & alijs omnibus qui prandio intererant, aut
alioqui aſtabant,& ad ſingulos ijſdem uerbis utebatur. Acceptis igitur
poculis,parum retroceſsimus,caputq́; erga principem inclinantes,bibi-
mus. Quibus finitis,me ad ſe uocat,manum porrigit,ac inquit:I nunc.
Solet præterea communiter Princeps,negotijs Oratorũ ex aliqua parte
pertractatis atq; cõſtitutis, eos ad uenationem & ſolatium inuitare. Eſt
iuxta Moſcovuiam locus arbuſtis conſitus,leporibus percommodus,in
quo quaſi quodã leporario fouetur maximus numerus leporum: quos
propoſita maxima pœna capere, præterea arbuſta ibi ſecare, nemo au-
det. Nutrit etiã quãplurimos in uiuarijs ferarũ,atq; alijs locis. Et quoti-
B eſcunq; uult eiuſmodi uti ſolatio, tum ex diuerſis locis lepores compor-
tare iubet.nam quo plures lepores ceperit, hoc maiore ſolatio & hono-
re negotium ſe confeciſſe putat. Item cum in campum uenerit,tum cer-
tos ſuos conſiliarios,adiunctis certis etiam aulicis,ſeu equitibus,pro O-
ratoribus mittit, eoſq́; ad ſe deduci iubet. Deducti itaq;,Principiq́; ap-
propinquantes,de equis,cõſiliariorum admonitione, deſcendere, & ad
Principem ire aliquot paſsibus coguntur. Nos eadem ratione in uena-
tione ad ſe deductos,in equo exornato ſedens, ueſte ſplendida indutus,
chirothecis depoſitis,tecto tamẽ capite, humaniter exceperat, nudamq́;
porrexerat manum, perq; interpretem dicebat: Exiuimus ad ſolatium
noſtrum, uocauimus uos ut intereſſetis ſolatio noſtro; atque inde ali-
quam uoluptatem caperetis: proin equos conſcendite, noſq́; ſequimini.
Habuit tegmen quod Kolpakh appellant, quodq́; utrinque à tergo & à
fronte monilia habebat, ex quibus laminæ aureæ in modum pennarum
in altum tendebant,incuruanteſq́; ſurſum deorſumque ferebantur. Ve-
C ſtis erat inſtar Terlick, aureis filis contexta. ex cingulo pendebant duo
oblongi patrio more cultelli, & pugio pariter oblongus. à tergo habe-
bat ſub cingulo genus quoddam armorum ueluti cæſtum,quo commu-
niter in bello utuntur. Eſt etenim baculus cubito aliquantulum longior,
cui corium duarum palmarum longitudine eſt affixum:in cuius extremi
tate claua aut ænea,aut ferrea,ceu fruſtũ quoddam exiſtit.hoc tamen au-
ro undiq; exornatum erat. Claudebat eius dextrum latus, expulſus Ca-
ſani rex, nomine Scheale, Tartarus:ſiniſtrum uerò, duo iuuenes Kneſi.
quorum alter ſecurim ex ebore, quam ipſi Topor uocant, ea ferè forma
qualis in Hũgaricalibus aureis expreſſa cernitur,dextra ferebat:alter ue-
rò clauam pariter Hungaricæ ſimilem,quam ipſi Scheſtopero,id eſt ſex-
pẽnatã appellãt. Rex Scheale accinctus erat duplici pharetra:in una ſagit
tas recõditas,altera uero arcũ incluſum quodãmodo habebat. Aderãt in
cãpo pluſquàm trecẽti equites. Porrò dũ ita per cãpum incedimus, Prin-
ceps nos aliquoties,nũc hoc,iam alio loco ſubſiſtere,aliquãdo ad ſe pro-

pius ue-

pius uenire iuſſerat. Dein ad locũ uenationis perductos, alloquebatur, A conſuetudinem eſſe dicens, ut quoties in uenatione ac ſuo ſolatio eſſet, tũ ipſe & alij boni uiri ſuis manibus canes uenaticos ducerent: itidemq́ nos ut faceremus, hortabatur. Conſtituerat denique unicuiq; noſtrûm duos homines, quorum uterq; canẽ ducebat, quibus ipſi pro ſolatio noſtro uteremur. Ad ea reſpõdebamus: Nos hanc ſuam gratiam grato accipere animo, eundemq́ morem apud noſtrates eſſe. illa autem excuſatione ideo utebatur, quòd apud eos canis immundum animal habetur: & turpe eſt, canem nuda manu attingere. Cęterùm ſtabant longo ordine centum ferè homines, quorum dimidia pars nigro, altera flauo colore erat ueſtita. Non longè ab ijs ſubſtiterãt omnes alij equites, prohibentes ne illac tranſcurrerent ac elaberẽtur lepores. Porrò nemini ab initio dimittere canem uenaticũ permiſſum erat, quàm regi Scheale, & nobis. Princeps primus inclamabat uenatorem, ordiri iubens: qui cõtinuò concitatiſsimo equi curſu ad cæteros uenatores, quorum magnus erat numerus, aduolat: mox uno ore omnes exclamant, canes moloſſos & odoriferos immittunt. ubi ſanè periucundum erat audire tot, tãq; uarios canum latratus. habet autem quàm plurimos, & eos quidem optimos, canes. Quoſdam autem ad inſequendum lepores tantùm Kurtzos dictos, perpulchros piloſis caudis & auribus, cõmuniter audaces, tamen ad longius currendi ac perſequendi ſpacium haud commodos. Cum lepus ſeſe offert, dimittũtur tres, quatuor, quinq; aut plures canes, eũ undiq; adorientes: quo apprehenſo, magno plauſu acclamant, ac ſi magnam feram cepiſſent. Porrò lepores ſi tardius aliquando excurrunt, ſolet tum Princeps continuò aliquem, quemcunq; inter arbuſta leporem in ſacco habentẽ conſpexerit, nominare, ac Hui hui inclamare: qua uoce leporem emittendum ſignificat. Egrediuntur itaq; lepores nonnunquam quaſi ſomnolenti, ſaltantes inter canes, ueluti capreoli aut agnelli inter greges. Cuiuſcunq; canis plures capit, is eo die optimum ſtrategema præſtitiſſe putatur. Princeps ipſe pariter Oratori, cuius canis plures ceperit, applaudere uidetur. Porrò uenatione tandem finita, omnes conuenerant, C leporesq́ comportauerant: quos tum numerabant. numerati uerò ſunt circiter CCC. Aderãt ibi tum Principis equi, non ita multi, nec ſatis pulchri. etenim in priore legatione ſimili ſolatio cum interfuiſſem, uidi longè plures ac pulchriores, præſertim eius generis quos nos Turcicos, illi uerò Argamak uocant. Aderant quoq; complures falcones, alij albi, alij phœnicei coloris, magnitudine excellentes: quos nos Girofalcones, hos illi Kretzet appellant: quibus uenari cygnos, grues, & alias id genus aues capere ſolẽt. Sunt autem Kretzet, aues audaciſsimæ quidem: at non tam atroces, impetuq́ horrendo, ut aliæ aues quãtumuis rapaces, illarum uolatu, ſeu conſpectu (quemadmodum quidam de duabus Sarmatijs fabulatus eſt) decidant, extinguanturq́. Illud quidem experientia ipſa conſtat, ſi quis uenatur accipitre, aut niſo, aut alijs falconibus, & interim Kretzet (quam à longè uolantem cõtinuò ſentiunt) aduolauerit, quòd prædam ulterius nequaquã inſequuntur, ſed pauidæ ſubſiſtunt. Retulerunt nobis ſi-

A nobis fide digni ac inſignes uiri, Kretzet, quando ex illis partibus ubi nidificant, afferuntur, tum aliquando IIII, V, aut VI, in quodam uehiculo ad hoc preparato, ſimul includuntur: atq; eſcam quæ illis porrigitur, obſeruato certo quodam ſenij ordine, capere ſolent. Id autem ratione, an natura illis indita, an quo alio modo fiat, incertum eſt. Præterea quemadmodum in alias aues aduerſo impetu feruntur, rapacesq; exiſtunt: ita inter ſe ipſas ſunt manſuetiores, mutuis ſeſe morſibus minimè dilaniantes. Nunquam aqua ſe, ut cæteræ aues, lauant: ſed ſola arena, qua pediculos excutiunt, utuntur. Frigiditate adeò gaudent, ut perpetuò aut ſuper glacie, aut lapide ſtare ſoleant. Sed redeo ad inſtitutum. Princeps ex uenatione ligneam quandam turrim uerſus, quæ abeſt à Moſcovuia quinque millibus paſſuum, progreſſus eſt, ubi aliquot tentoria erant collocata. primum, magnum & amplum, inſtar domus, pro ſe: aliud pro rege Schcale: tertium pro nobis: dein alia pro alijs perſonis, & rebus. in quæ cùm ordine deducti eſſemus, Princeps in ſuum pariter ingreſſus, ueſteq; com-
B mutata, nos continuò ad ſe accerſerat, nobisq; ingredientibus, ſedebat in ſede eburnea: latus eius dextrũ claudebat rex Scheale, nos ex aduerſo loco, aliàs Oratoribus, dum uel audiuntur, uel de negotijs tractant, deſtinato. Infra regem ſedebant certi Kneſi & cõſiliarij. in ſiniſtro latere, Kneſi iuniores, quos fauore ſingulari ac gratia ſua proſequitur Princeps. Diſcumbentibus itaq; omnibus, apponebantur primùm confectiones (ut uocant) coriandri, aniſi, & amygdalorum: dein nuces, amygdala, atque ſaccari integra pyramis: quæ miniſtri genibus flexis Principi, regi, & nobis, tenentes porrigebant. Potus ſimiliter de more dabatur: Princepsq; gratiam ſuam (ut in prandijs aſſolet) exhibebat. In priore mea legatione eò loci etiam prandium ſumpſimus. Et cum inter prandendum, panis, quem ipſi Beatæ Virginis uocant, quem'que quodammodo conſecratum uenerari, atque etiam edere, quem denique communiter in habitationibus loco eminentiore honorificè ſeruare ſolent, cum fortè tento-
C rio commoto in terram decidiſſet: tum Princeps, atque omnes alij eo caſu grauiſsimè obſtupefacti, trepidantes ſtabant. Tum mox accerſitus ſacerdos, hunc ex gramine, ſummo ſtudio ac ueneratione colligebat. Poſt finita collatiuncula, potuq; quem nobis porrexerat Princeps, ſumpto, nos dimiſerat, dicens: Ite nũc. Dimiſsi, honorificè uſq; in hoſpitia noſtra deducti fuimus. Habet & aliud genus ſolatij, quo pro alijs Oratoribus (ut accepi) ſolet uti. Aluntur urſi, capti in quadam ampliſsima & ad hoc conſtituta domo: in qua Princeps, aſſumptis Oratoribus, ludos exhibere ſolet. Habet quoſdam infimæ conditionis homines, qui iubente ſpectante'que Principe, ligneis furcis occurſant urſis, eós'que ad pugnam laceſſunt. Congreſsi tandem, ſi fortè à prouocatis ac in rabiem conuerſis urſis laniati fuerint, ad Principem currunt clamantes: Domine, ecce uulnerati ſumus. quibus Princeps: Abite, inquit, faciam uobis gratiam. Dein illos curare, ueſtes præterea & certos modios frumenti illis largiri iubet.

Cæterùm cum iam abſoluendi dimittendiq; eramus, honorificè, ut antea, ad

tea, ad prandium inuitati, ac in aulam deducti fuimus. Vtriq; præterea A
honoraria ueſtis, zebellinis pellibus ſubducta, oblata fuit. qua indutis,
inq; Principis cõclaue ingreſsis, Marſchalcus cõtinuò utriuſq; noſtrûm
nomine, ordine dicebat: Magne Domine, Leonhardus & Sigiſmundus,
de magna tua gratia, frontem percutit: hoc eſt, ob acceptum munus gra-
tias agit. Veſti honorariæ adiunxerat zebellinorum quadragenas duas,
hermelinorum uerò 300. atq; aſpreolorum pelles 1500. In priore legatio-
ne addiderat mihi uehiculum, ſeu traham, cum præſtãti equo, & alba ur-
ſina pelle, alioq; tegumento commodo. Dederat deniq; multa piſcium,
Belugæ, Oſetri, & Sterled, in aere durata, ſed inſalſa fruſta: meq; perhu-
maniter dimiſerat. Porrò reliquas ceremonias, quib. in dimittendis O-
ratoribus utitur Princeps, item quando limites ſuæ ditionis ingreſsi Ora
tores excipiũtur, rurſusq; dimiſsi, ad eoſdẽ uſq; reducti tractãtur, ſuſten-
tãturq;, ſupra in Lithvuanorum Oratorũ dimiſsione copioſe explicaui.
Cæterùm, quia de pace perpetua tractanda, aut ſaltem inducijs inter
Moſcovuiæ principem ac Poloniæ rege͂ ineundis, à Cęſare CAROLO & B
fratre eius FERDINANDO Auſtriæ archiduce, miſsi fuimus, cæremoni-
as, quibus Moſcovuiæ princeps tum in firmãdis inducijs utebatur, ſub-
iungere uiſum eſt. Concluſis itaq;, ac in certam formam redactis cum Si-
giſmundo rege Poloniæ inducijs, in aulam Principis uocati, cum in habi
tationem quandam deducti eſſemus, aderant Lithvuani Oratores: ueni-
unt etiam eò Principis conſiliarij, qui eaſdẽ nobiſcum concluſerant. atq;
in hanc ſententiam ſermone ad Lithvuanos cõuerſo uerba faciunt: Vo-
luit quidem Princeps noſter, in ſingularem gratiam ac petitionem ma-
gnorum principum, pacem perpetuam cum Sigiſmundo rege ueſtro in-
ire. Ea autem cùm nullis conditionibus fieri nunc poſsit, ſe inducias ad
eorundem principum adhortationem inire uoluiſſe. Quibus conſti-
tuendis, ac legitimè firmandis, uos Princeps accerſiri iuſsit, ac præſentes
eſſe uoluit. Tenebant porrò literas, quas Princeps regi Poloniæ datu-
rus erat, confectas, ſigillo appenſo, & eo quidem paruo ac rubro com-
munitas: in cuius ſigilli parte priore imago erat, homo nudus equo ſine C
ſella inſidens, haſtaq; dracone͂ tranſuerberãs: à tergo uerò aquila biceps,
utroq; capite coronato, cernebatur. Habebant præterea induciales lite-
ras, certa formula compoſitas: quarum ſimiles, ac eodem exemplo, no-
minibus ac titulis duntaxat mutandis, rex ipſe uiciſsim Principi erat miſ-
ſurus: in quibus nihil prorſus immutatum erat, excepta hac clauſula,
quæ ad finem literarum addita erat: Nos Petrus Giska palatinus Polo-
cenſis & capitaneus Drohitzineñ. & Michael Bohuſch Bohutinovuitz
theſaurarius magni ducatus Lithvuaniæ, & Stouineñ. ac Kamenaceñ.
Capitaneus, Oratores regis Poloniæ & Magni Ducis Lithvuaniæ, fa-
temur, eoq; etiam nomine crucis ſignum deoſculati ſumus, noſque ob-
ſtrinximus, Regem uidelicet noſtrum eaſdem pariter oſculo crucis con-
firmaturum: in cuius rei meliore͂ fidem haſce literas noſtris ſignetis com-
muniuimus. His itaq; auditis ac uiſis, omnes unà ad Principe͂ uocamur.
Ad quem cum ingreſsi eſſemus, mox certo loco nos ſedere iuſſerat, ac in
hæc uer-

A hæc uerba loquebatur: Ioannes Franciſce, Comes Leonharde, Sigiſmunde, eſſlagitaſtis à nobis Clementis Papæ ſeptimi, ac fratris noſtri Caroli, eiusq́ꝫ fratris Ferdinandi nomine, ut pacem cum Sigiſmundo Poloniæ rege perpetuam iniremus. Eam commodis utrinq́ꝫ conditionibus facere cum haudquaquam potuimus, rogaſtis, ut ſaltem inducias imponeremus. quas quidem amore noſtro in principes ueſtros, nunc facimus, acceptamusq́ꝫ: ſuper quibus dum Regi iuſtitiam noſtram facimus, easq́ue confirmamus, uos præſentes eſſe uolumus, quo dominis ueſtris referatis, uos factis, ac iam legitimè firmatis inducijs interfuiſſe, uidiſſe, nosq́ꝫ illorum amore hæc omnia feciſſe. Qua oratione finita, Michaelem Georgij conſiliarium uocat, ac crucem deauratam ex oppoſito de pariete fune ſerico pendentem, ſumere iubet. Mox conſiliarius, ſumpto mundo lintheolo, quod ſuper fuſorio cantaro, in pelui collocato, iacebat, crucem magna cum ueneratione apprehendit, dextraq́ꝫ tenet. Secretarius pariter literas induciales iunctas utraq́ꝫ manu tenebat, ita tamen, ut Lithvuanorum literæ alteris ſubiectæ, eatenus prominerent, quatenus clauſula,

B qua ſe Lithvuani obſtrinxerāt, appareret: ſuper quas ſimul, ubi Michael dextram, qua crucem tenebat, poſuiſſet, Princeps ſurgēs, ſermone ad Lithvuanorum Oratores conuerſo, lōga oratione narrabat, ſe quidem pacem ad ſingularem petitionē ac cohortationē tantorū Principum, quorum legatos eo nomine ad ſe miſſos uiderent, non refugiſſe, ſi ea ullis ſibi commodis conditionibus fieri potuiſſet: & cum pacem perpetuam inire cum rege illorum non poſſet, in horum gratiam quinquennales ſe inducias, uigore literarum (literas digito demonſtrans) iniſſe: quas quidem, quoad Deus uolet, ſeruabimus, inquit, noſtramq́ꝫ iuſticiā fratri noſtro Sigiſmundo regi faciemus: ea tamen conditione, ut ſimiles per omnia literas, eodemq́ꝫ exemplo ſcriptas, rex nobis det, casq́ꝫ præſentibus Oratoribus noſtris confirmet, iuſticiam ſuam nobis faciat, ac illas ad nos tandem per Oratores noſtros transferendas curet. Interim etiam iuramento uos obſtringetis, ea omnia & ſingula regem ueſtrum facturum, ob-

C ſeruaturumq́ꝫ. Dein crucem reſpicit, ſeq́ꝫ ter ſigno crucis, capite toties inclinato, ac manu ad terram ferè dimiſſa munit: propiusq́ꝫ accedens, labia, ac ſi oraret, mouens, os lintheolo tergens, inq́ꝫ terram expuens, crucem tandem deoſculatus, frōte eam primùm, dein utroq́ꝫ oculo attingit: retrocedens, rurſus cruce, capite inclinato, ſe munit. Poſtea Lithvuanos, ut accederent, idemq́ꝫ ipſi facerent, monet. Oratores anteq́ꝫ id facerent, inſcriptionem, qua ſe obſtrinxerant, pluribus quidem uerbis cōgeſtam ac compoſitam, nihil tamen aut parum admodum ultra ſupradictam ſententiam continentem, Boguſius nominē, Ruthenus, recitabat: cuius uerba ſingula Petrus, fide Romanus, collega repetebat: eadem nobis pariter interpres Principis ad uerbum reddebat. Poſt recitata ac interpretata inſcriptione, Petrus ac Boguſius ordine ipſam crucem, aſtante Principe, deoſculātur. Quibus finitis, Princeps ſedens, in hæc uerba loquebatur: Vidiſtis nos fratri noſtro Sigiſmundo Poloniæ regi, iuſticiam noſtram ob ſingularem petitionē Clementis, Caroli & Ferdinandi feciſſe. Dicite

ergo dominis ueſtris, tu Ioannes Franciſce Papæ, tu Comes Leonharde A Carolo, & tu Sigiſmunde Ferdinando, nos ea illorum amore, & ne Chriſtianus mutuis bellis fundatur ſanguis, feciſſe. Hæc cùm longa oratione, additis conſuetis titulis, peroraſſet: nos illi uiciſsim ob ſingularem eius erga principes noſtros obſeruantiam, gratias egimus, nosq; mandata illius diligenter executuros promiſimus. Dein duos ex ſuis præcipuis conſiliarijs & ſecretarijs, ad ſe uocat, eosq́ue legatos iam ad Poloniæ regem inſtitutos, Lithvuanis innuit. Poſtremò multa pocula ſuo iuſſu allata, nobis, Lithvuanis, atq; adeò omnibus & ſingulis, tam noſtris quàm Lithvuanorũ nobilibus, manu ſua porrigebat. Lithvuaniæ deniq; Oratores nominatim appellans, dicebat: Quæ nunc egimus, & quæ alioqui ex conſiliarijs noſtris intellexiſtis, ea fratri noſtro Sigiſmundo regi exponetis. Hæc cum dixiſſet, ſurgit, & rurſus inquit: Petre, & tu Boguſi, fratri noſtro Sigiſmundo Polonię regi, & magno Duci Lithvuaniæ, uos noſtro nomine (caput interim parum mouens) inclinabitis. moxq́; ſedens, utrunq; accerſit: dextram illis, atq; etiam ipſorum nobilibus ordine por- B rigit, dicitq́;, Ite nunc. atq; ſic illos dimiſerat.

ITINERA IN MOſcouiam.

ANno M.D.XV. uenerant Viennam ad Cæſarem Maximilianum, Vuladislaus, & eius filius Ludouicus, Hungariæ & Bohemiæ, ac Sigiſmundus Poloniæ, reges: ubi contractis ac concluſis matrimonijs filiorũ & nepotum, confirmataq́; mutua amicitia, inter cætera Cæſar pollicitus erat, ſe Oratores ſuos ad Baſilium Moſcorum ducem miſſurum, qui inter hunc & Poloniæ regem pacem facerent. Ad hanc legationem Cæſar deſtinauerat Chriſtophorum epiſcopum Labacenſem, & Petrum Mraxi. Sed dum Epiſcopus protraheret negotium, & interim regis Sigiſmundi ſecretarius Ioannes Dantiſcus, poſtea epiſcopus Vuarmienſis, moræ impatiens, profectionem ſedulò urgeret, hoc lega- C tionis munus mihi non ita pridem ex Dania reuerſo, fuit impoſitũ. Mandatis itaq; cõtinuò à Cæſare Haganoæ Alſatię oppido acceptis diſcedẽs,

Traiecto primùm Rheno, per Marchionum Badenſium ditionem & oppida, Raſtat, Etlingen, Pfortzach, in ducatum Vuirtenbergenſem, Conſtat: oppidum deniq; imperij Eslingen ad Necarum, quem & Nicrum appellant, ſitum, indeq́; Gopingen & Geislingen ueni.

Vlmæ mox Danubio ſuperato, per Gunſpurg, ac oppidum Purgavu, à quo Marchionatus Burgouiæ nomẽ habet, Auguſtam Vindelicorum ad Lycum fluuium perrexi: ubi me præſtolabãtur Gregorius Sagrevuſki Moſcus nuncius, & Chryſoſtomus Columnus ſecretarius Elizabethę uiduæ Ioannis Sfortiæ Mediolani & Bharij, qui itineris erant comites.

Relicta Auguſta ſub initium anni M.D.XVI. ultra Lycum, per Bauarię ciuitates & oppida, Fridberg, Inderſtorff, Freyſingen, id eſt Friſingenſem epiſcopatum ad fluuiũ Ambor, Landshuet ad Iſerã flu. Gengkhofn,

Pfarkhirchen,

A Pfarkhirchen,Scharding ad Oenum tranſiuimus. Oenoq́ſ ſuperato, ripasq́ſ Danubij legentes,Auſtriam ſupra Onaſum attigimus. Linciũ oppidum in ripa Danubij ſitum, caput eius prouinciæ ingreſsi, pontem'q́ſ illic Danubio impoſitum tranſeuntes, per oppida Galneukirchen, Pregartn,Pierpach,Kunigsvuiſn, Arbaſpach, Rapolſtain, in archiducatum Auſtriæ,atq́ſ adeò oppida Clarã uallem,uulgò Tzvuelt dictam, Raſtnfeld,Horn,& Retz peruenimus.

Morauiæ rectà dein,ultra fluuium Teya,qui pro maiori parte Auſtriam à Morauia dirimit, oppidum Snoimam appulimus:ubi Petrũ Mraxi collegam meum uita defunctum eſſe intellexi. & ita ſolus hoc munus, quod Cæſari gratum erat,obiui.

Ex Snoima,Vuolfernitz, Brunam, dein Olmutium ſedem Epiſcopalem ad fluuium Moravua ſitam:tres illæ ciuitates Snoima, Bruna & Olmutium ſunt primæ in Marchionatu.indeq́ſ Lipnik,

Hranitza,Ger.Vueiſſenkirchn.

B Itzin,Ger.Tiſchein.

Oſtraua,Ger. Oſtra oppidum:ubi Oſtravuitza fluuiũ, qui oppidum alluit,& Sileſiam ab ipſa Morauia dirimit,tranſiuimus.

Sileſiæ poſt ducum Theſchinenſiũ oppidũ Freiſtat, ad Elſa flu. ſitum.

Strumen,Ger.Schvuartzvuaſſer.

Ptzin,Ger.Ples principatũ: à quo progrediendo duorum miliarium ſpacio,eſt pons trans Iſtulam,limes Bohemicæ ditionis.

A ponte Iſtulæ Polonica eſt ditio, & uſq́ſ Oſchvuẽtzin principatum, Germanicè Auſchvuitz, quo loco fluuius Sola Iſtulam ingreditur, eſt iter unius miliaris.

Extra Oſchvuentzin, per pontem ſuperamus Iſtulã: & cõfectis 8.mil.

Poloniæ regni caput Cracouiam peruenimus, currusq́ſ noſtros trahis impoſuimus. A Cracouia progreſsi,

Proſtovuitza,4.miliar.

Vuislitza,6.miliar.

C Schidlovu,5.mil.

Oppatovu,6.mil.

Savuichoſt, quatuor mil. ubi rurſus traiecto, & ad ſiniſtram relicto Iſtula fluuio,

Vrſendovu,quinq́ſ miliar.

Lublin,ſeptem miliar. Palatinatũ, quo loci certo ac ſtato anni tẽpore inſignes habentur nundinæ, ad quas ex uarijs orbis partibus homines, Moſcovuitæ,Lithvuani,Tartari,Liuonienſes,Pruthení, Rutheni, Germani,Hungari,Armeni,Vualachi atq́ſ Ebræi confluunt.

Cotzko, octo miliar. Antequam huc peruentum eſt, labitur fluuius Vuiepers,ſeptentrionem uerſus.

Meſeriz octo mil.paulo longius progrediendo,eſt limes Poloniæ.

Lithvuaniæ oppidum Melnik,ſex mil.ad Buh fluuium.

Bielſco,octo mil.

Narevu,quatuor mil.ubi eiuſdẽ nominis fluuius ex quodam lacu &

paludibus,quemadmodum Buh,effuſus, & in Septentrionem decurrit.

Ex Narevu, tranſcundo ſyluam octo miliaribus: extra quam eſt oppidum Grinki, in quo regij homines, qui & commeatum ſuppeditabant (Priſtavuos appellant) & Vuilnam uſque deducebant, me præſtolabantur. tum in

Grodno, ſex miliar. Eſt ibi ſatis commodus pro eius regionis natura principatus. Caſtrum cum ciuitate ad fluuium Nemen, qui Ger. Mumel appellatur, quiq; ipſam Pruſsiam alluit, quæ olim a ſupremo Theutonici ordinis magiſtro gubernabatur. Sed eam nunc Albertus Marchio Brandenburgenſis hæreditarij ducatus nomine tenet. Crononem hunc fluuium puto, alludens nomini oppidi. Ibi Ioannes Savuorſinski, a Michaele Linski in ea domo, aut (ut aiunt) curia, in qua hoſpitatus eram, oppreſſus eſt. Porro hic reliqui Moſcorum nũcium, quē rex Vuilnam ingredi prohibuit. Inde progreſſus,

Prelai, duo miliaria.

Vuolconik, quinq; miliaria.

Rudniki, quatuor miliaria.

Vuilnam, quatuor miliaria quoq;.

Aute Vuilnam autem uiri inſignes præſtolabantur, qui me regis nomine cum honorifice excepiſſent, atq; in traham, ſeu amplum uehiculum puluinaribus ſtratum, & ſtragulis auro & ſerico contextis collocatum, regijs miniſtris latus utrumq; claudentibus, officiumq; perinde ac ſi ipſe rex ueheretur præſtantibus, in hoſpitium uſq; deduxiſſent: mox aderat Petrus Tomitzki, tunc epiſcopus Premislienſis, regni Poloniæ uicecancellarius, uir omniũ teſtimonio uirtute ſingulari ac uitæ integritate præditus, meq; regis pariter nomine humaniſsime conſalutauit, excepit que. Ad ipſum deniq; regem, magna aulicorum caterua ſequente, paulo poſt deduxit: a quo multis primarijs uiris, proceribusq; magni ducatus Lithvuaniæ præſentibus, honeſtiſsime exceptus fueram.

Vuilnæ porro eo tempore inter cætera, matrimonium inter ipſum regem, & Bonam Ioannis Galeacij Sfortiæ ducis Mediolani filiam, Cæſare promouente, me nuncio, contractum atq; concluſum fuit.

Erant ibi in arctis cuſtodijs tres Moſcovuitici duces, quibus ſumma rerum, atq; adeo Moſcovuiticus exercitus, anno M. D. XIIII. ad Orſſam commiſſus fuerat: inter quos erat Ioannes Czeladin primus. Quos equidem regis permiſſu ſalutatus, eo quo potui ſtudio conſolabar.

Vuilna caput magni ducatus Lithvuaniæ, eo loci ſita eſt, quo confluunt Vuelia & Vuilna fluuij: inq; Nemen, ſeu Crononen illabuntur. In ea relicto Chryſoſtomo Columno, non diu detinebar.

Vuilnam die XIIII. Martij egreſſus, nō publica atq; uſitata uia, quarum una per Smolẽtzko, altera uero per Liuuoniã itur in Moſcovuiam: ſed media inter has uſus, recta Nementſchin quatuor miliaribus, indeq; Svuintravua octo miliaribus, ſuperato Schamena fluuio, perueni.

Sequenti die Disla, ſex mil. ubi eiuſdē nominis lacus eſt: atq; Driſvuet, quatuor mil. ubi nuncius Moſci, quē Grodno reliqueram, ad me redijt.

Braslavu,

A Braslavu, quatuor miliaribus ad lacum Navuer, qui in longitudinem uno miliari patet.

Dedina, quinqꝫ miliar. atqꝫ Dvuina fluuiū, quem Livuonienſes (quorum ditionem percurrit) Duna appellant (ſunt qui Turantum eſſe uolunt) attigimus.

Driſſam dein ſeptem mil. properantes, rurſus ſub Betha oppido ad Dvuina fluuium peruenimus: per quem glacie cōcretum, uehiculis, eius gentis more, 16. miliaribus ſurſumuerſus dum ueheremur, duæ nobis triæ uiæ occurrerunt. Cum itaqꝫ utram ingrederemur, dubitaremus: mox ſeruitorem in domum ruſtici in ripa ſitam ſciſcitatum miſi. quia uerò ſub meridiem glacies magnopere liqueſcebat, nuncius iuxta ripam liquefacta ac fracta glacie demerſus, uix tandem extractus fuit. accidit etiam, ut quodam loco fluuius utrinqꝫ liquefacta prorſus & abſumpta glacie, ea duntaxat glaciei parte, quam continua uectio indurauerat, imò non niſi quatenus uehiculorum orbitæ complectebantur, nobis tanquam pons B quidam, non ſine graui horrore ac periculo tranſitum daret. Augebat metum fama communis: quia non diu antè, aliquot centum Moſcouiticos prædones, per eundem fluuium glacie concretum tranſeuntes, ad unum omnes fuiſſe ſubmerſos, ferebatur.

A Driſſa Doporoski ſex miliaribus, indeqꝫ

Polotzco principatum, quem Vuaivuodatum appellant, ad Dvuinam fluuium, quem alij Rubonem appellant, uenimus: ubi honorificè, in maxima hominum occurrentium frequentia excepti, magnificè ac lautè tractati, ad proximam denicꝫ manſionem uſqꝫ deducti fuimus.

Inter Vuilnā & Polotzco plurimi lacus, crebræ paludes, atqꝫ immēſæ lōgitudinis ſyluæ ſunt, ut quæ ad quinquaginta mil. Ger. protenduntur.

Vlterius progreſsi iter, in limitibus regni minimè tutum, ob crebras utriuſqꝫ partis excurſiones, hoſpitia deſerta, aut nulla habuimus: per que magnas paludes ac ſyluas, tandem Harbsle & Milenki, paſtorū caſas, uenimus: in quo itinere Lithvuanus deductor me deſeruerat. Accedebat C ad hoſpitiorum incommoditatem, itineris ſumma difficultas. ſiquidem inter lacus & paludes niue & glacie labeſcente nobis eundum erat, dum Niſcham oppidum, ad quendam eiuſdē nominis lacum ſitū, indeqꝫ Quadaſſen quatuor miliaribus, quò loci cum magno pauore & periculo lacum quendam, aqua ſupra glaciem extante tranſiuimus, atqꝫ ad tuguriolum ruſtici cuiuſdam perueneramus, quò ex ditione Moſci, Georgij comitis mei cura commeatus allatus erat. Eò loci equidem limites utriuſqꝫ Principis obſeruare ac diſcernere non potui.

Moſcovuię ſine cōtradictione ditio Corſula: ubi, duob. fluuijs Vuelicarecka & Dſternicza traiectis, indeqꝫ duobus mil. cōfectis, uenimus ad

Opotzka ciuitatem cum caſtro, ad Vuelicarecka ſitā. quò loci natans pons eſt, quem equi plerunqꝫ genutenus in aqua tranſeunt. Hanc arcem rex Polonię, dū ego Moſcovuiæ de pace tractarē, obſederat. In illis porrò locis, quanqꝫ propter crebras paludes, ſyluas, & innumeros fluuios, exercitus aliquò cōmodè duci nō poſſe uideatur: nihilominus tamē quò-

cunq; uolunt, rectà cõtendunt: colonorum nimirum multitudine præ- A
miſſa, qui quælibet impedimenta arboresq; incidendo ſubmouere, paludes ac fluuios pontibus ſternere coguntur.

Vuoronecz dein octo miliaribus oppidum ſitum ad Sſoret fluuium, qui recepto in ſe Vuoronetz fluuio, non longè infra oppidum Vuelicarecka illabitur.

Fiburg quinq; miliar.

Vuolodimeretz oppidum cum propugnaculo, 3. ferè miliar.

Brodcoloni cuiuſdam domum, pariter 3. miliar. indèq; 5. miliaribus emenſis, ſtratoq; ponte per Vſſa fluuium, qui Scholonam influit,

Parcho ciuitatem, cum caſtro, ad Scholona fluuium ſitam: Opoca uillam quandam, ſub quo Vuidocha fluuius Suchanam ingreditur, quinq; miliaribus. inde ſeptem ſuperatis fluuijs,

Reiſch uillam, quinq; pariter miliar.

Dvuerenbutig uillam, quinq; mil. infra quam dimidio miliari Pſchega, Strupin fluuio in ſe recepto, influit Scholonam: in quem alij quatuor B
fluuij, quos eo die tranſiuimus, illabuntur.

Sotoki homuncionis domum, 5. miliar. à qua 4. miliar. Novuogardiam tandem magnam quarta Aprilis attigimus. Cæterùm à Polotzko Novuogardiam uſq;, tot paludes ac fluuios ſuperauimus, ut eorum nomina ac numerum ne incolæ quidem teneant: tantum abeſt, ut illos quiſpiam commemorare ac deſcribere poſſet.

Novuogardiæ paululum reſpirans, ac ſeptem diebus quieſcens, ab ipſo locumtenente in die Palmarum conuiuio acceptus fui: atq; ab eodem amanter admonitus, ut ſeruitoribus equiſq; illic relictis, per diſpoſitos, ſeu poſtarum (uulgò loquuntur) equos Moſcovuiam irem. Cui morem gerens, egreſſus primùm Beodnitz quatuor miliaria, indèq; totius diei iter iuxta Mſta fluuiũ, qui nauigabilis eſt, & ex Samſtin lacu oritur, confeci. Eo porrò die cum per pratum, liqueſcẽte iam niue, citato equorum curſu proficiſceremur, pueri mei natione Lithvuani equulus cecide- rat, ita ut cum puero prorſus præcipitaretur: ſeq; denuò in modum rotæ C
conuoluens, in poſteriores pedes daret, conſiſteretq;: & interea nec terram latere attingeret, nec puerum ſub ſe proſtratum ac iacentem læderet.

Poſt rectà Seitskovu, ultra fluuium Niſcha, ſex miliar.

Haroſczi ultra fluuium Calacha, ſeptem miliar.

Oreat Rechelvuitza ad fluuiũ Palamit, 7. mil. Eodẽ die tranſiuimus 8. fluuios, & unũ lacũ, congelatũ quidem, ſed aqua ſupra glaciẽ cõpletum.

Tandem ſexta feria ante Paſchatis feſtum, in domum poſtarum peruenimus, tresq; lacus ſuperauimus: primum Vuoldai, qui uno miliari in latitudinem, duobus uerò in longitudinem patebat: ſecundum Lutinitſch, nõ admodum magnum: tertium Ihedra, cui eiuſdem nominis uilla ab Oreat octo miliar. adiacet. quo ſanè die per hoſce lacus, congelatos adhuc, ſed aquarum multitudine niue liqueſcente inundantes, tritam uiam ſecuti, difficillimum ac periculoſiſsimum iter habuimus: nec deflectere de uia publica cùm ob niuis altitudinẽ, tum quòd nullũ ueſtigium

alicuius

A alicuius ſemitæ apparebat,audebamus. Confecto itaq; tam difficili atq; periculoſo itinere,uenimus

Choitilovua ſeptem miliar. infra quam duobus Schlingvua & Snai fluuijs,co loco quo confluunt, inq; Mſta fluuium illabuntur, ſuperatis, Vuoloſchak attigimus: ibiq; in die Paſchatis quieuimus. Poſt ſeptem miliaribus confectis,traiectoq; Tvuerza fluuio,

Vuedrapuſta oppidum in ripa ſitum:indeq; 7.miliar.deſcendentes,

Dyuerſchak ciuitatem,infra quam 2. miliaribus Schegima fluuio nauicula piſcatoria tranſmiſſo,in

Oſſoga oppido,uno die quieuimus.ſequenti die per Tvuerza fluuium ſeptem miliaribus nauigantes,

Medina appulimus. ſumptoq; prandio, rurſus nauiculam ingreſsi,7. miliarib. Vuolgam,celeberrimum fluuium,atq; adeo

Tvuer principatū attigimus. ubi ſumpta maiore naui, per Vuolgam nauigantes, non ita longe poſt ad congelatum, ac glacierum fruſtis re-
B fertū ipſum fluuiū uenimus:inq; quodam loco,maximo labore ac ſudore appulimus. altum'que congeſta in aceruum glacie, ripam uix tandem ſuperauimus:indeq; pedeſtri itinere in coloni cuiuſdam domum uenientes, paruosq; ibi repertos equos conſcendentes, ad monaſteriū diui Heliæ uenimus.ubi commutatis equis,

Gerodin oppidū ad Vuolgam ſitū,tribus inde miliarib.rectaq; poſt

Schoſſa 3.miliaribus,

Dſchorno domum poſtarum,3.miliar.

Clin oppidum,ad fluuium Ianuga ſitum,6.miliar.

Pieſſack domum poſtarum,3.miliar.

Schorna,ad fluuium eiuſdem nominis ſitum,6.miliar.

Moſcovuiam,3.miliar. tandem decimaoctaua Aprilis peruenimus: ubi quomodo conſalutatus atq; exceptus fuerim, abunde ſatis in hoc libro expoſui,cum de exceptione ac tractatione Oratorum egiſſem.

REDITVS.

C DIxi ab initio, me in Moſcovuiam ad componendos Poloniæ & Moſcovuiæ principes,a Diuo Maximiliano Imperatore miſſum fuiſſe, ſed re infecta inde rediјſſe. nam dum Moſcovuiæ, præſentibus etiam regis Poloniæ Oratoribus,de pace ac concordia tractarem, interim rex inſtructo exercitu Opotzka caſtrum,nequicquam tamē,oppugnabat.quare Princeps inducias cum rege facere pernegabat: meq; intercepto quidem negotio,honorifice tamen dimiſerat.Relicta itaq; Moſcovuia,recta

Moſeiſko,18.miliar.

Vuieſma,26.miliar.

Drogobuſch,18.miliar.

Smolenſko dein,18. miliar. perueni. abinde duabus noctibus ibi ſub dio in magnis niuib. quieuimus: ubi ab deductorib. meis laute ac honorifice tractabar, & ſtrato in lōgū aliquāto altius fœno,corticib. arborum ſuperimpoſitis,ſtratisq; linteis, attractis more Turcarū ſeu Tartarorum

pedibus

pedibus menſæ accumbentes, cibum capiebamus, bibendoq́ꝫ aliquanto A largius, cœnam producebamus. Altera nocte ueneramus ad quendam fluuium, minime tum quidem congelatum: ſed poſt medium noctis, ob infeſtum frigus uſqꝫ adeo concretum, ut per glaciem pluſquã decem onuſta etiam uehicula traducta ſint. equi uero alio loco, quo celerius maioreq́ꝫ impetu decurrebat fluuius, compulſi, fracta glacie tranſibant. Eo loci duodecim à Smolensko miliar. relictis deductoribus, in Lithvuaniam profectus ſum: & à limite octo miliar. ad

Dobrovunam ueni, ubi rerum neceſſariarum iuſtam quidem copiam, ſed hoſpitium Lithvuanicum habui.

Orſam quatuor miliar. quouſqꝫ à Vuieſma à dextris Boryſthenem habuimus, quem tum haud longo interuallo ſupra infraq́ꝫ Smolensko traijcere cogebamur. eoq́ꝫ circa Orſam relicto, rectà

Druzek, 8. miliar.

Grodno, 11. miliar.

Boriſovu, 6. miliar. ad fluuium Bereſina, cuius fontes Ptolemæus Boryſtheni adſcribit. B

Lohoſchakh, 8. miliar.

Radochoſtye, 7. ferè miliar.

Craſno Sello, 2. miliar.

Modoleſch, 2. miliar.

Crevua oppidum cum caſtro deſerto, 6. miliar.

Mednik pariter oppidum cum caſtro deſerto, 7. miliar. indeq́ꝫ

Vuilnam tãdem peruenimus: ibiq́ꝫ poſt regis in Poloniam diſceſſum, paucis diebus, dum ſeruitores cum equis meis ex Novuogardia per Livuoniam reuerterentur, commoratus ſum. quibus receptis, mox inde quatuor miliaribus de uia in Troki deflexi, ut ibi in quodam horto concluſos ac conſeptos Biſontes, quos alij Vros, Ger. uero Auroxn appellãt, uiderem. Palatinus porro, etſi meo inexpectato ac improuiſo aduentu quodammodo offendebatur, me nihilominus tamen ad prandium inuitauit: cui intererat Scheachmet rex Savuolenſis Tartarus: qui eo loci C in duob. muratis, & inter lacus extructis caſtris, ueluti liberis cuſtodijs, honeſtè ſeruabatur. Is inter prandendum uarijs de rebus per interpretem mecum colloquebatur: Cæſarem præterea fratrem ſuũ appellabat, omnesq́ꝫ principes ac reges inter ſe eſſe fratres dicebat.

Sumpto prandio, acceptoq́ꝫ à Palatino iuxta Lithvuanorum conſuetudinem munere, primùm Moroſchei oppidũ, dein Grodno 15 miliar.

Grinki, 6. miliar. Sylua poſt ſuperata,

Narevu, 8. miliar. atqꝫ

Bielsko oppidũ uenimus, ubi Nicolaũ Radovuil palatinũ Vilnenſem offendi, cui iã antea Cęſaris literas reddiderã: q etſi antea me equo gradario, duobusq́ꝫ alijs pro uehiculo donauerat, caſtratũ tamen & bonũ iã denuo equũ dono dedit: obtruſitq́ꝫ ꝑterea aureos aliqt Hũgaricales, adhortãdo, ut ex his annulũ mihi fieri curarẽ, quo induto, quotidieq́ꝫ inſpecto, ſui facilius, & præſertim apud Cæſarẽ recordarer. Ex Bielsko in Brieſti

A caſtrũ cũ oppido ligneo,ad fluuiũ Buh,in quem Muchavuetz . illabitur,

Lamas oppidum:ubi Lithvuania relicta,

Poloniæ primum oppidum Partzovu ingreſſus , ſupra quod non ita longo interuallo Iaſonica fluuiolus labitur, Lithvuaniamq́ꝫ à Polonia dirimit.poſt

Lublin,9.miliar.

Rubin,

Vrſendoff,

Savuichoſt,ad traiectum Iſtulæ.

Sandomir ciuitatem cum caſtro , ad Iſtulam ſitam , diſtantemq́ꝫ à Lublin 18.miliar.

Poloniza , ad fluuium Czerna: in quo nobiliſsimi piſces, quos uulgò Lachs appellant,capiuntur.

Ciuitatem nouam Cortzin appellatam,oppidum cum caſtro murato.

Admonet me hic locus rei prodigioſæ,& penè incredibilis , quã mini-
B mè prætereundam eſſe putaui. Cùm quodam tempore ex Lithvuania
redirem per hanc regionem, incidi in hominẽ apud Polonos primarium
Martinum Svuorovuski:qui me multis precibus inuitatum , in domum
ſuam deduxit , ibíq́ꝫ quàm lautiſsimè habuit . Dumq́ꝫ , ut fit , familiariter
multis de rebus colloqueremur, narrauit idem mihi , uirum quendam
nobilem cognomento Pierſtinski, quo tempore Sigiſmundus rex circa
Boryſthenem belligerarectur , grauiorem armaturam equeſtrem indu-
tum , ſub ipſa uſq́ꝫ genua , inter Smolensko & Dobrovunam ingreſſum
Boryſthenem , ibíque ab equo rabie correptò , in medium flumen abre-
ptum & excuſſum eſſe. & cum diu non comparuiſſet, ac planè pro per-
dito & deplorato habitus eſſet, ſubitò ſub aquis in ripam egreſſum eſſe,
ipſo rege Sigiſmundo & eius exercitu tribus ferè hominum millibus
inſpectantibus. Etſi uerò authoritate hominis mouebar, tamen cum
difficilia creditu dicere uiſus eſſet,euenit,ut eodem die ipſo, Martino co-
mitante , huc ad nouam ciuitatem Cortzin perueniremus: ubi tum uir
C ſumma apud Polonos dignitate, Chriſtophorus Schidlovueczki caſtel-
lanus Cracovuienſis,& eiuſdem loci Capitaneus, agebat. Ibi cum idem
me ſplendidiſsimo conuiuio cum multis alijs clariſsimis uiris excepiſſet,
recurrente narrationis illius de Pierſtinski memoria, non potui mihi
temperare,quin de ea mentionem facerem:quod ſanè peropportunè ac-
cidit. Nam hoc non tantùm conuiuæ ipſi,etiam regem ipſum tanquam
oculatum teſtem citantes , confirmarunt: ſed aderat in eodem conuiuio
ipſemet Pierſtinski,qui caſum hũc ſuum ita expoſuit,ut pro credibili ha-
beri poſsit . Dixit autem , quòd equo excuſſus ter ſe extulerit ſupra a-
quas : atq́ꝫ ibi ueniſſe ſibi in mentem, quod antè dici audiuiſſet , pro per-
dito habendum eſſe eum,cui non ſuccurritur,cum tertiò effertur. Itaq́ꝫ
ſe oculos aperuiſſe , atq́ꝫ ita ſublata altera manu eſſe progreſſum , ceu ſi-
gno dato, ut ei ſubueniretur. Rogatus autem,an hauſiſſet aquam ? bis
ſe hauſiſſe,reſpondit. Hæc ut audita mihi ſunt,ita alijs narrata uolo. Sed
nunc ad continuandum iter meum reuertor.

Proſtvuitza,

Proſtvuitza,ubi optima ceruiſia coquitur.Indéꝗ A

Cracovuiam,caput regni,ſedem regalem,ad Iſtulam ſitam,18. miliar.
à Sandomir diſtãtem,urbem inquam clericorum, ſtudioſorum atꝗ mer
catorum frequentia celebrem,peruenimus:ex qua, à Rege ipſo, cui ope-
ra mea grata erat,munere accepto,honeſtiſsimè fui dimiſſus.rectáꝗ

Lipovuetz ſub caſtrum, ſacerdotum aliquid grauius delinquentium
carcerem:

Indéꝗ 3.miliar. Oſvuentzin, Sileſiæ quidem oppidum, Polonicæ ta-
men ditionis, ad Iſtulam ſitum: quo loco Sola fluuius ex montibus, qui
Sileſiam ab Hungaria diuidunt,decurrens,Iſtulam ingreditur. Non lon-
gè ſub eodem oppido Preyſſa fluuius ex alia parte Iſtulæ, Sileſiam à Po-
lonica & Bohemica ditione dirimit,Iſtulam quoꝗ influit.

Ptzina,Ger.Ples,principatum in Sileſia Bohemicæ ditionis,3. mil.

Strumen,Ger.Schvuartzvuaſſer,2.miliar.

Freyſtaetl, ducum Teſchinenſium oppidum, quod Elſa fluuius præ-
terlabitur,qui in Oderam exoneratur. B

Morauiæ dein Oſtravua oppidum, quod Oſtravuitza fluuius alluit,
Sileſiam'ꝗ à Morauia diuidit.

Itſchin,Ger.Titzein oppidum,quatuor miliar.

Hranitza,Ger.Vueiſſenkirchen oppidũ, quod Betvuna fluuius præ-
terlabitur,1.miliar.

Lipnik,1.miliar.unde cum Vuiſtriciam 2. miliar. rectà contendentes,
fortè ex quodam colle Nicolaus Czaplitz, eius prouinciæ nobilis, ſibi
nos obuios cõſpexiſſet,mox pixide arrepta,ad cõflictum ſe quodammo-
do cum duobus comitibus præparabat. Qua re equidem non temerita-
tem hominis,ſed ebrietatem potius animaduerteram: ac continuò ſerui-
toribus mandaueram,ut ei nobis occurrenti media uia cederent. Sed il-
le hoc humanitatis officio neglecto, in altam niuem ſe coniecerat, nos'ꝗ
prætereũtes toruè intuebatur:ſeruos'ꝗ à tergo cum uehiculis ſequentes,
ad hoc ipſum genus officij,quod illi præſtare haudquaꝗ poterant,coge
bat:ſtricto'ꝗ gladio minabatur.Ea re exorto utrinꝗ clamore, facto'ꝗ ſer C
uorum qui poſt erant cõcurſu,ipſe mox telo baliſtæ læſus, equus pariter
uulneratus ſub eo cõciderat.Poſtea cum Moſcis Oratoribus iter inſtitu
tum proſecutus, ueni Olmutziũ, quò ille quoꝗ ſaucius peruenerat: ſta-
tim'ꝗ,ueluti eius regionis incola notus,turba hominum(qui in fodendis
aggerẽdis'ꝗ piſcinis operã locãt)collecta,ulciſci ſeſe uolebat. Cuius ego
tamen conatus maturo conſilio repreſsi, ac intercepi. Ex Olmutzio,

Biſchovu oppidulum,4.miliar.

Niklſpurg, 4. miliar. arcem ſplendidam,cum oppido. quod etſi uno
miliari ultra Teyam fluuium, qui multis in locis Auſtriam à Morauia di-
rimit,ſitum eſt,Morauiæ tamen adiacet,eius'ꝗ ditioni ſubiecta eſt.

Auſtriæ inde oppidulum Miſtlbach,3.miliar.

Vlrichskirchen,3.miliar.

Viẽnam,ad Danubium ſitam urbẽ, à multis ſcriptoribus celebratam,
tribus pariter miliaribus cõfectis peruenimus:quò equidem duo integra
uehicula

A uehicula ex Moſcovuia uſque deduxi.

Ex Vienna, Nouam ciuitatē, 8. miliar. indeq; ultra montem Semring, interq; Styriæ montes Salisburgum uſq; ueni. Poſt Oeniponti, in Comitatu Tirolenſi oppido, Cæſarem aſſecutus: cuius Maieſtati non ſolùm ea quæ ex mandatis geſſeram, grata erant: ſed etiam relatiò de cæremonijs & cōſuetudine Moſcovuitarū, auditu ualde iucunda. Quare etiam Matthæus Cardinalis Salisburgenſis, Cæſari admodum charus, Princeps induſtrius, & in rebus agēdis uerſatiſsimus, iocoſe coram Cæſare proteſtatus eſt, ne Cæſar, ſe abſente, reliquum cæremoniarū ex me audiret, cognoſceretúe.

Expedito mox ac dimiſſo à Cæſare Moſcorum Oratore, equidem in Hungariam ad regē Ludouicum, cum ſub id tempus inſtitutus Orator fuiſſem, eundem per Oenum ac Danubiū Viennam deduxi: eoq; ibi relicto, ipſe continuò Pannonium currum cōſcendi, quo trijugis equabus curru uolitante celerrimè ferebar, paucisq; horis Budā triginta duobus B miliar. perueni. Tantæ autem celeritatis cauſa eſt, tam commoda per iuſta interualla reſpiratio equorum, & permutatio. Quarum prima utūtur in Prukh, oppidulo ad Leytham fluuium, qui Auſtriam ab Hungaria diuidit, diſtatq; à Vienna 6. miliar. Secunda in Ovuar caſtro, cum oppidulo, Ger. Altenburg, 5. miliar. Tertia in Iaurino oppido, ſedeq; Epiſcopali. Hunc locum Hungari Iurr, Germani uerò ab Raba fluuio, qui oppidum alluit, Danubiumq; ingreditur, Rab appellāt. Hoc quidem in loco, qui ab Ovuar 5. miliaribus diſtat, equos permutant. Quarta, ſex infra laurinum miliaribus, in pago Cotzi, à quo & uectores currus nomen acceperunt: Cotziq; adhuc promiſcuè appellantur. Vltima in Vuark pago, quinq; à Cotzi miliaribus: quò loci equorum ſoleas, num qui claui uacillent, aut deſint, inſpiciunt, currus loraq; farciunt: quibus omnibus refectis, Budam, ſedem regalem, 5. inde miliar. inuehuntur.

Budæ ſede regia expoſita, ac confecta legatione, finitisq; comitijs, quæ haud procul ab urbe, ab eo loco quo celebrātur, Rakhuſch uulgò appel- C lantur, à rege honeſtiſsimè dimiſſus, ad Cæſarem redij: qui proximo Ianuario poſt, anno ſcilicet Domini 1519. mortem obijt. Hancq; in Hungariam profectionem, quòd Moſcovuiticæ coniuncta, unoq; propè & continuo itinere confecta fuit, adijcere uolui.

Cæterùm cum in regni Hungariæ mentionem inciderim, nō poſſum equidem ſine gemitu & grauiſsimo dolore commemorare, quomodo hoc regnum antea florentiſsimum & potentiſsimum omnibus quodammodo intuentibus tam ſubitò afflictiſsmum factū ſit. Eſt quidem, ut cæteris rebus omnibus, ita etiam regnis & imperijs terminus quidam conſtitutus: ſed nobiliſsimum Hungariæ regnum certè non tam fatis trahentibus, quàm mala & iniqua adminiſtratione, planè ad interitū redactum eſſe uidetur. Mathias rex, neq; regio ſanguine natus, neque uetuſto ducum aut principum ſtemmate clarus, non tamen nomine ſolùm rex fuit, ſed ipſa re regem præſtitit: ac non modò Turcarum principi fortiter reſtitit, eiusq; grauiſsimas impreſsiones inuictus ſuſtinuit: uerùm & ipſi

Romanorum Imperatori,atq; adeò Boemiæ & Poloniæ regibus nego- A
cium fecit: deniq; omnibus uicinis ſuis terrori fuit. Quemadmodum autem huius regis uirtute, ac rebus præclarè geſtis, Hungariæ regnum ad ſummam potentiam ipſo uiuente peruenerat: ita eo ſublato, quaſi mole ſua laborans, inclinare cœpit. Nam qui ei ſucceſsit Vladislaus Boemiæ rex, Caſimiri Poloniæ regis filius primogenitus, princeps quidem pius, religioſus, & uitæ inculpatæ: ſed ad moderandã tam bellicoſam gentem, in tanti præſertim hoſtis uicinitate, minimè ſufficiens fuit. Etenim tot rebus ſecundis ferociores & inſolentiores facti Hungari, benignitate & clementia regis abutebantur ad licentiam, luxuriam, deſidiam, faſtum: quæ uitia eò tandẽ euaſere, ut etiã rex ipſe contemptui haberetur. Porrò Vladislao defuncto, ſub eius filio Ludouico cùm hæc ipſa uitia magis ac magis inualuere: tũ ſi qua reliqua fuit belli diſciplina, ea tota eſt amiſſa: nec potuit rex puer his malis ob ætatẽ mederi: nec alioqui ad eam, quam decebat, grauitatem educatus fuit. Primores regni, ac præcipuè prælati, luxu penè incredibili diffluebant: & certabant quaſi æmulatione qua- B
dam tum inter ſe, tum cum baronibus, ut alij alios profuſione & ſplendore uincerent. Iidem nobilitatem partim beneficijs ac præmijs, partim etiam potentia ac metu ſibi obnoxiam tenebant, ut plures aſſectatores haberent, ac eorum ſtudijs & acclamationibus in publicis conuentibus iuuarentur. Mirũ dictu, qua pompa, quo apparatu, ac quibus equitum utrinſq; armaturæ copijs Budam ſunt ingreſsi, præcinentibus tubicinibus ad cuiuſdam quaſi triumphi ſpeciem.

Porrò in regiam cum irent, aut inde redirent, tanto deductorum & ſtipatorum comitatu undique ſepti incedebant, ut uici & plateæ uix cateruam caperent. Cùm uero prandendum eſſet, tota urbe ad ędes cuiuſque tubę nõ aliter atq; in caſtris reſonabant: & ducebantur prãdia in multas horas, quæ ſomnus & quies excipiebant, cum contrà quaſi ſolitudo quædam eſſet circa regem: & fines regni interea deſtituti neceſſarijs præſidijs, impunè ab hoſtibus uaſtarentur. Epiſcopatus dignitates, & præcipua quæq; officia promiſcuè, nõ pro meritorũ ratione, cõferebantur: & C
quo plus potẽtię quiſq; obtinebat, hoc plus iuris habere credebatur. Itaque laborabat iuſticia, & premebãtur infirmiores: ac omni bono ordine ſublato atq; euerſo, ſubinde inueniebatur aliquid, quod Reipubl. labem aliquam cum uulgi detrimento afferret: cuiuſmodi fuit illa innouandæ argenteæ monetæ licentia, per quam prioribus bonis numis cõflatis, alij deteriores paſsim cudebãtur: & his rurſum ſublatis, alij fiebãt meliores: qui tamen iuſtum precium tenere non potuerant, ſed nunc pluris, nunc minoris habiti ſunt (pro ut locupletiorum cupiditati libuit:) qui etiam à quibuſdam priuatis penè palàm impunè ſunt adulterati. Deniq; ea erat in uniuerſa Hungaria omnium rerum inclinatio, uel potius confuſio, ut quiuis uel minimam experientiam habens, regnũm hoc tot malis obnoxium, etiamſi nullum uicinum haberet hoſtem, mox perire oportere perſpiceret. Ego quidem certè cum oratorem Principis mei Budæ agerem, non dubitaui, quaſi aliud agens, ſereniſs. Hungariæ reginam Mariam ad

monere,

A monere,ut futura cōſideraret,ſibiq́ in omnē euentū prǽſidij aliquid cōpararet & ſeponeret:neq́ ut domini & mariti ſui potētię & iuuentę, aut fratrū ſuorū opibus nimiū fideret. Nam hæc omnia morti & infinitis caſibus obnoxia eſſe. Meminiſſet ueteris prouerbij,quo fertur,Bonū eſſe, habere amicos:ſed miſeros eſſe , qui his uti cogātur. Gentem Hungaricā ferocem & inquietam,ſeditioſam & turbulentā , aduenis & exteris parū æquam & amicam eſſe. Imminere Hungariæ hoſtem potentiſsimū:neq́ quicquā magis affectare,quàm ut id ſuam in poteſtatem redigat. Referre itaq́ ipſius,ut aliquid recondat,unde ſibi & ſuis,ſi quid aduerſi accidat, opitulari poſsit. Et alioqui magis regium eſſe, iuuare alios,quàm alieno auxilio indigere. Etſi uerò bonam in partem pro more regio accepta fuit hæc admonitio, mihiq́ actæ ſunt gratiæ: tamen quod mihi tum præſagiebat animus,quodq́ metuebam,nihil proficientibus bonis ac fidis monitoribus & cōſultoribus,ingenti noſtro malo euenit:neque dum huius tragœdiæ finis eſt. Aula māſit,qualis erat:& nihil remiſſum eſt à pompa,
B faſtu,inſolentia ac luxu,donec concideret. ut nō ineptè quidam ex aulicis tum dixerit,ſe nunquam uidiſſe uel audiſſe regnum ullum,quod maiore, atq́ Hungaria,gaudio & tripudio periret.

Etſi uerò planè deſperatæ res Hungarorum eſſent , tanta tamen eorū erat inſolentia,ut hoſtem prǽpotentem & uicinum, Turcam,non modò ſuperbè contemnere, ſed etiam iniurijs & cōtumelijs aduerſus ſe prouocare nō dubitarent. Nam cum hic,qui nunc imperat,Solimannus,patre ſuo defuncto de more denūciaſſet uicinis, ſe paterno ſolio potitum eſſe, & portam ſuam patère omnibus,ſiue pacem ſiue bellum petentibus: idque præcipuè per Oratores ſuos Hungaris ſignificaſſet:nec deeſſent qui ſuaderent, eos cum Polonis , ut antea , à Solimanno pacem petere debere:Hungari non modò repudiauere conſilia ſalutaria , ſed etiam Oratores ipſos Turcæ captos detinuere. Qua contumelia iritatus Solimannus Hungariam hoſtiliter inuaſit: captaq́ primùm Nandoralbā,fortiſsimo non tantùm Hungariæ,ſed uniuerſi orbis Chriſtiani propugnaculo, ad
C alia capienda progreſſus , eò peruenit , ut regia ſede Buda & præcipuis quibuſq́ ac munitiſsimis arcibus,ipſaq́ regni parte optima & florētiſsima potiretur. Vnde ijs quę reſtāt,nūc ita imminet , ut penè pro uictis ac debellatis haberi poſsint. Videbantur quidē ſibi Hungari aliquā habere cauſam ad detinendos Solimanni Oratores,quòd pater eius Oratorem Hungarorum ad ſe miſſum Barnabam Bel detinuiſſet , ſecumq́ in expeditionem aduerſus Sultanum ſuſceptā duxiſſet:quem tamē eo bello confecto, bene muneratum remiſerat. Sed muſsitandum hoc erat potius Hungaris:cum, ut dicitur, uana ſit ſine uiribus ira: quàm per impotentē ultionem prouocato potentiore ſibi exitium accerſere, & in idem diſcrimen uicinos adducere. Cum Solimannus Budam antè ſemel captam,ſed Ioanni Zapolitano redditā, denuò profligato exercitu noſtro , qui eam poſt Ioannis mortē obſeſſam tenebat, denuò cepiſſet & occupaſſet:ego ad eum Principis mei nomine,cū illuſtri Comite Nicolao à Salmis, Orator acceſsi:& in parte pacis habui, dextram oſculari tyranni. Quo tem-

 pore

pore non tantum de tota Hungaria,ſed etiam conterminis prouincijs a- A
ctum eſſe uidebatur.

Porro quàm inique cõparata fuerit pugna Ludouici regis cum Solimanno,notius eſt quàm ut dicere ſit neceſſe. Obiectus eſt rex adoleſcẽs, militiæ rudis,& nullo ante in bello uerſatus,cum paucis,magna ex parte imbellibus, hoſti callidiſsimo, ac multis recentibus uictorijs exultanti: trahentiq; ſecum robur exercitus,quo orientem & magnã Europæ partem debellarat. Quæ præcipue futuræ erant Hungarorum uires, eas Ioannes Zapolienſis Vuayvuoda Tranſyluanus apud ſe retinuit,neq; in auxilium regis ſui accedere permiſit. Idem uero extincto rege, ſceptra inuaſit, quæ dudum concupiuerat: imo quæ ei pater ipſius Stephanus Zapolienſis, adhuc puero deſtinarat. Memini enim me audiuiſſe à Ioanne Latzki,qui Caſimiri regis Poloniæ ſecretarius,ac poſtea Archiepiſcopus Gneſnẽſis fuit:hunc Stephanũ Zapolienſem, quũ, Mathia rege mortuo,apud quem ſummã authoritatem obtinuerat,de creando nouo Rege ageretur, filium ſuum Ioannem adhuc infantem cõplexum,dixiſſe: B
Si tantulus eſſes fili (modo corporis paulo maiore oſtenſo) nũc rex Hungariæ eſſes. Idq; idem Archiepiſcopus ceu bene ominatũ,& quaſi præiudicij cuiuſdam uim habens,nõ deſtitit iactitare,cũ inter nos de pace inter Principem meũ & Ioannem concilianda ageretur. Quod autẽ euenit, ut Ioannes dignitatem & ſedem regiam cum aliqua parte Hungariæ per Solimannum obtineret: idem nunc etiam ſoboles eius, aut hi potius in quorum poteſtate eſt, contra omnia iura & pacta affectant: nihil penſi habentes, neq; cogitantes, quàm perfidioſe antea à tyranno tractati & Buda eiecti fuerint. Sed feruntur excæcati regnandi libidine animi in interitum ſuum,eodemq; uicinos trahunt.

Si Chriſtiano orbi nullum fuiſſet in Hungaria pręſidiũ (quod tamen fuiſſe maximum, quotidiana experientia, & iam clades additæ cladibus teſtantur) tamẽ uel propter ſolas opes,quas Deus optimus maximus in Hungariam largiſsime effudit, & inde uicinis nationibus ſuppeditauit, non tantum Hungaris ipſis,ſed Chriſtianis omnibus,pro eius ſalute,tan C
quam pro communi patria,eſſet laborandum. Nam quid ferè eſt in tota rerum natura boni & precioſi, quod Hungaria non habeat? Si metalla quæras,quæ pars eſt orbis Hungaria fœcundior auro, argento, cupro, chalybe,ferro? Nam plumbi minus habet,& ſtãno carere dicitur:ſi tamẽ carere eſt,quod nondum inueniri contigit. Quin & ſalem metallicum habet,optimum & puriſsimum,qui inſtar lapidum in lapicidinis cæditur.

Et quod iure mireris,alicubi etiã aquæ metallorum ſpeciem uertunt, & ex ferro cuprum reddunt. Vina dat pro locorum diuerſitate, ut fit, diuerſa: ſed plerique in locis etiam extra Sirmium, uini prouentu & bonitate clarum,quod amiſimus,tam generoſa & excellẽtia,ut pro Creticis haberi poſsint. Taceo frugum ac omnis generis optimorum fructuum infinitam copiam. Porro feras,& quicquid uenatu uel aucupio capitur, quid attinet commemorare? Ita enim his abundat Hungaria, ut interdicere ruſticis,ne uel uenentur, uel aucupentur, pro re ualde inſolente habeatur:

A beatur:nec pene minus plebeiorum ꝙ nobilium epulæ ſint, lepores,damæ,cerui,apri,turdi,perdices,phaſiani,bonaſi,& quicquid eſt eiuſmodi quod ad menſas delicatiores alibi expetitur. Pecoris certe adeo abundans eſt,ut iure mirari poſsis,unde proueniant tot & tanta boum & ouium agmina,quæ in exteras regiones, Italiam, Germaniam, Bohemiam mittit. Nam cum per Morauiam,Auſtriam,Stiriam, Slauoniam, perq́ alias Hungariæ uicinas prouincias multæ pateant uiæ, per quas pecus agminatim expellitur:obſeruatum eſt, per ſolam uiam Viennēſem uno anno plus quàm octoginta millia boum in Germaniam acta eſſe. Iam de piſcium omnis generis copia quid dicam? quę cū ad Danubiū,Drauum, Sauum,& alia minora flumina,tum ad Tibiſcū, mediā ferè Hungariā ab Oriente & Septentrionib. percurrentē,tanta eſt,ut fere ꝙ minimo ueneant,ac tantùm non gratis dētur piſces:ſæpe etiā uel gratis dati,nō auferātur. Nec eſt tantùm ubertas quędam pene incredibilis tantarum opum in Hungaria: ſed etiam tanta bonitas, ut quæ alijs in locis naſcuntur e-
B iuſdem generis, Hungaricis nequaquam conferri aut æquiparari poſſint. Quo maior & triſtior erit nota huius ſeculi apud poſteritatem, quòd non omnes uires ſuas ad ſeruandum regnum tam opulentum, & ad cohercendum Chriſtiani nominis hoſtem capitalem, tam opportunum,conuerterit.

ITER SECVNDAE LEGATIONIS.

MOrtuo Cæſare Maximiliano,Styrienſiū Orator ad Carolum Hiſpaniarum regem, archiducem Auſtriæ, tum electum Rom.Imperatorem, ad cuius Maieſtatem poſtea & Moſcus ſuos miſerat Oratores, qui cōfœderationes cum Max.Imp.initas iam denuò cōfirmarent,miſſus ſum. Vt autem uiciſsim Imperator Moſco gratificaretur,dederat negocium fratri D.Ferdinando, Archiduci,ut Ludouicum Hungariæ regem admoneret, quo is apud ſuum patruum Sigiſmundum Poloniæ re-
C gem tantum efficeret,ut ad æquas pacis ſeu induciarum cōditiones cum Moſco conſentiret. Viennę itaq́ Auſtrię Leonhardus Comes Nugarolæ,nomine Caroli Rom. Imp. & ego fratris ſuæ Maieſtatis Ferdinandi, Infantis Hiſpaniarum, Archiducis Auſtriæ,&c. cōſcenſis curribus Pannonicis, ad Ludouicum regem Hungariæ properantes, Budam uenimus: ibiq́ expoſitis mandatis,negotijsq́ ex ſententia confectis dimiſsi, Viennamq́ redeuntes, mox cum Moſci Oratoribus,qui tum ex Hiſpanijs à Cæſare redierant,egreſsi per oppida,

Miſtlbach,6.miliar.
Vuiſternitz,4.miliar.
Vuiſcha,5.miliar.
Olmutium,4.miliar.
Sternberg,2.miliar.
Parn ferrifodinas,2.miliar.indeq́ duobus miliarib.pontem Moraua fluuio impoſitum tranſeuntes:ibiq́ Morauia relicta,

Sileſiæ oppidum & principatum ingreſsi, A
Iagerndorff tribus miliaribus, tum per
Lubſchiz, 2. miliar.
Glogouia parua, 2. miliar.
Crepitza, 2. miliar. Et poſt trans Oderam flu.
Opolia ciuitatem cum caſtro, ad Oderam fluuium ſitam, ubi ultimus Opolienſium Dux ſuam ſedem habebat, 3. miliar.
Oleſchno, Ger. Roſenberg, trans fluuium Malpont, qui tum aquarū multitudine mirum in modum redundabat, 7. miliar.

Poloniç oppidum Crepitza uetus, duo ferè miliaria peruenimus, quo in loco cū Poloniæ regē, Pietercouię oppido (in quo Regnicolæ habere comitia ac celebrare ſolent) eſſe intelleximus, illico eò ſeruitorem præmiſimus. Reuerſus, cum inde Regem iam rectà Cracouiam profecturū renunciaſſet, iter noſtrū ex Crepitza eò nos pariter direximus, atq; primū
Clobutzko, 2. miliar.
Czeſtochovu monaſterium, in quo imago diuæ Virginis magno cō- B curſu populi, præcipuè uerò Ruthenici colitur, 3. miliar.
Scharki, 5. miliar.
Cromolovū, 3. miliar.
Ilkuſch inſignes plumbifodinas, 4. miliar.

Cracouiam inde poſt 5. miliar. confectis, ſecunda Februarij die peruenimus: ubi nihil tum nobis honoris fuit exhibitum, neq; nobis quiſquam obuiam proceſsit, neq; hoſpitia deſignata, ſeu conſtituta erant, neque humanitatis officio quiſquam aulicorum nos conſalutauit, exceptiue, perinde ac ſi de aduentu noſtro nihil prorſus intellexiſſent. Impetrato poſt ad Regem aditu, cauſam legationis noſtræ eleuabat, officiumq; Principum noſtrorum tanquam intempeſtiuum reprehendebat: maximè uerò, cum Oratores Moſci, à Cæſare ex Hiſpanijs uſq; redeuntes, nobiſcū uideret: Moſcum ideo moliri aliquid ſuſpicabatur. Quænam tandem, inquit, uicinitas, aut ſanguinis coniunctio Principibus ueſtris cum Moſco intercedit? quòd ultrò ſe medios conſtitue- C rent: præſertim cum Rex ipſe à Principibus noſtris nihil tale peteret, hoſtemq; ſuum facilè ad æquas pacis conditiones cogere poſſet. Nos uerò conſilia pia & Chriſtiana, mentemque ſynceram Principum noſtrorum teſtabamur, illosq; nihil magis quàm pacem, ac mutuam inter Chriſtianos Principes amicitiam ac cōcordiam ex animo optare uelle, atq; omni ſtudio procurare. Dicebamus etiam: Si Regi non uidetur, ut noſtra mandata proſequamur, tum aut re infecta redibimus, aut Dominis noſtris ea nunciabimus, & reſponſum ſuper ea re expectabimus. Qua re audita, humanius aliquanto ac liberalius etiā in hoſpitijs tractabamur. Eo tempore data erat mihi occaſio petendi mille florenos, quos mihi mater Reginæ Bonæ, quòd iampridem ex Cæſaris Maximiliani mandato hoc ipſum matrimoniū filiæ tractaſſem, inſcriptione data, promiſerat: quam Rex tū benignè à me acceperat, eamq; ad reditū meum ſeruarat, mihiq; poſtea reuerſo ſatisfieri curauerat.

A Die Februarij quartadecima, Cracouia relicta, trahis ſeu uehiculis ſatis commodo itinere per Poloniæ oppida,

Nouam ciuitatem, Cortzin,
Poloniza,
Oſſek,
Pocrouitza,
Sandomeria,
Savuichoſt,
Vrſendof,
Lublin,
Parczovu,

Lithvuaniæ tum oppidum tribus miliarib. Polovuiza attigimus, ubi plurima itinera, propter crebras paludes, pontibus ſtrata tranſiuimus. inde'que

Roſtovuſche, 2. miliar.

B Peſsiczatez, 3. miliar.

Brieſti, 4. miliar. magnū oppidū cum caſtro, ad Buh fluuium, in quem Muchavuetz illabitur.

Camenetz oppidū, cum lapidea turri in arce lignea, 5. mil. indeq; duobus fluuijs Oſchna & Beſchna traiectis, confectisq; 5. miliaribus,

Schereſchovua recens ædificatum oppidum in magna ſylua, ad fluuium Liſna, qui & Camenecz præterlabitur, ſitum, uenimus.

Novuidvuor, 5. miliar.

Poroſſovua, 2. miliar.

Vuolkovuitza, 4. miliar. quo loco commodius hoſpitium in tota profectione non habuimus.

Pieski oppidum ad fluuiū Selvua, qui ex ipſius Ruſsię Vuolinia prouincia procurrit, Nemenq; influit.

Moſtu uno miliari ad fluuium Nemē ſitum oppidum, quod à ponte Nemen impoſito, nomen accepit: Moſt enim pons eſt.

C Czutzma, 3. miliar.

Baſiliski, 3. miliar.

Radomi, 5. miliar.

Heſtlitſchkami, 2. miliar.

Rudniki, 5. miliar.

Vilnā, 4. miliar. Porrò per hęc loca à Vuolkhovuitza uſq; enumerata, hoc tempore non perueneramus Vilnam: ſed curſum noſtrū in dextram Orientem uerſus flectentes, per

Solvua,
Slonin,
Moſchad,
Czernig,
Oberno,
Ottmur,
Cadayenovu,

Mienſko oppidum, à Vuolcovuitza 35. miliar. diſtans. inde præterea A
omnes fluuij in Boryſthenē ferūtur, cum alij relicti in Nemen decurrāt.

Boriſſovu oppidum ad fluuiū Bereſina ſitum, 18. miliar. de quo ſuprà.

Reſchak 40. miliar. In illis porrò locis, propter maximas ſolitudines, nō cōpendioſa, ſed communi uia uſi, Mogilevu oppido, ad dextram interuallo 4. miliar. relicto, per

Schklou, 6. miliar.

Orſa, 6. miliar.

Dobrovuna, 4. miliar. aliaq́ loca in priore itinerario expoſita, Moſcovuiam tandem uenimus: ubi diu tractantes, nec tamen aliud extorquere potuimus, quàm iſta: Si rex Poloniæ uult nobiſcū pacem, mittat ad nos, ut conſuetum eſt, Oratores ſuos, & nos uolumus cum illo pacem nobis competentem. Miſimus tandem noſtros ad regem Poloniæ (qui tum in ciuitate Gdanenſi fuit) deſtinauit'que ad hortationem noſtram ſuos Oratores, Petrum Gyſcha palatinum Plocenſem, & Michaelē Bohuſch Lithvuanicum theſaurarium. B

Porrò Princeps cū Oratores Lithvuanos haud procul à Moſcovuia eſſe cognouiſſet, ſubitò ſe uenationis prętextu ac recreandi animi gratia, tempore minimè tamen ad uenādū congruo, Moſaisko, quo loco maximam habet leporū copiam, contulerat: nosq́ ad ſeſe, ne fortaſſe Lithvuani urbem ingrederentur, uocauerat. ubi impetratis confirmatisq́ inducijs, undecima Nouembris dimiſsi, ſciſcitabatur Princeps, qua uia nos redituri eſſemus, quia Turcam Budæ fuiſſe intellexerat: quid autem effeciſſet, ſe ignorare aiebat. Eadem qua ueneramus uia, Dobrovunam uſq́ reuerſi, impedimenta noſtra, quæ ex Vuieſma per Boryſthenem miſeramus, ibi recepimus: Priſtauūq́ Lithvuanū, qui nos eò loci expectabat, reperimus: à quo, Ludouicum Hungariæ regem perijſſe, tum primùm intelleximus.

A' Dobrovuna 4. mil. uenimus Orſam: unde eodē itinere, quo ego in priore reditu uſus eram, Vilnā peruenimus: ibiq́ ab Regis naturali filio, Ioanne epiſcopo Vilnenſi, humaniter accepti, lauteq́ tractati fuimus. tū C

Rudnik, poſt 4. miliar.

Vuolkonik, 3. miliar.

Mereťſch oppidum, quod ab eiuſdem nominis illic fluuio nomen habet, ſeptem miliar.

Oſse, 6. miliar.

Grodno principatum ad Nemen fluuium ſitum, ſeptem miliar.

Grinki, 6. miliar. quò cum prima Ianuarij proficiſceremur, tam durū frigus obortū fuit, impetusq́ uentorum niues in modum turbinis uoluens, diſpergensq́, adeò ut hoc tanto tamq́ infeſto frigore equorū teſticuli, & aliqua ex parte caniculæ ubera cōgelata, corrupta'que exciderint. Equidem naſum, niſi tempeſtiuius à Priſtauo admonitus fuiſſem, ferè amiſiſſem. Ingreſſus enim hoſpitium, uix tandem, niue, monitu Priſtaui, naſum macerando ac fricando, non citra dolorem ſentire cœperam, ſcabie'que quodammodo oborta, ac dein paulatim areſcente, conualueram.

gallumq́

A gallumq́ Moſcovuiticum, more Germanorum ſuper currum ſedētem, frigoreq́ iamiam morientem, ſeruitor criſta, quæ gelu concreta erat, ſubito abſciſſa, non ſolùm hoc modo ſeruauit, uerumetiā ut erecto ſtatim collo cantaret, nobis admirantibus, effecit.

A Grinki, per magnam ſyluam, in
Narevu, 8. miliar.
Bielſco, 4. miliar.
Milenecz, 4. miliar.
Mielnik, 3. miliar.
Loſchitzi, 7. miliar. Poſt 8. miliar.

Poloniæ oppidum tādem Lucovu, ad Oxi fluuium ſitum. Huius loci præfectus Staroſta, quaſi dicas ſenior, appellatur: ſub cuius ditione tria milia nobilium eſſe feruntur. Sunt ibi aliquot uillæ atque pagi, in quibus tantus nobilium creuit numerus, ut nullus ſit colonus.

Oxi oppidum ad fluuium eiuſdem nominis ſitum, 5. miliar.

B Steſchicza oppidum, ſub quo Vuiepers fluuius Iſtulam ingreditur, 5. miliar.

Svuolena oppidum, 5. miliar. quo loco Vuiepers fluuio tranſmiſſo,
Senna, 5. miliar.
Polki, 6. miliar.
Schidlovu oppidum muro cinctum, 6. miliar.
Vuislicza oppidum muratum in lacu quodam ſitum, 5. miliar.
Proſtvuicza, 6. miliar. indeq́ 4. miliar.

Cracouiam tandem reuerſi ſumus: ubi multa quidem pręter mādata, ſed quę tamen Domino meo Bohemorum regi recens electo non ingrata & profutura ſciebam, tractaui.

Ex Cracouia iter noſtrum Pragam uerſus dirigentes, per
Cobilagora, 5. miliar.
Ilkuſch plumbifodinas, 2. miliar.

Benſin oppidum, 5. miliar. infrà quod haud longo interuallo Pielitza
C fluuius Poloniam à Sileſia dirimit.

Sileſiæ oppidum Pielſcovuicza, 5. miliar.

Coslc oppidum muratū, ad Oderam fluuium, quem Viagrum appellant, ſitum, quatuor miliar.

Biela, 5. miliar.

Niſſam, 6. miliar. ciuitatem, Vratislauiēſium Epiſcoporum ſedem, in qua ab Iacobo epiſcopo perhumaniter accepti ac tractati fuimus.

Othmachavu caſtrum epiſcopi, 1. miliar.
Baart, 3. miliar.
Bohemiæ oppidum Glacz, Comitatus, 2. miliar.
Ranericz, 5. miliar.
Ieromiers pariter, 5. ferè miliar.
Bretſchavu, 4. miliar.
Limburg, 4. miliar. ciuitatem ad Albim fluuium ſitam.
Pragam tandē, caput regni Bohemiæ, 6. miliar. ad Moltauam fluuium ſitam,

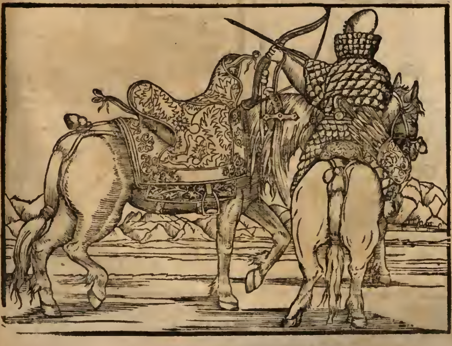
ſitam, perueni, meumq́ꝫ Principem iam Bohemorum Regem electum, A
eoq́ꝫ ad coronationem uocatum reperi: cui equidē coronationi uiceſima quarta Feb. interfui. Porrò Oratores Moſci, qui me ſequebantur, & quibus officij atq; honoris gratia obuiam proceſſeram, dum arcis & urbis magnitudinem intuerentur, non eſſe caſtrum, aut ciuitatem, ſed regnum potius dicebant, quod ſine ſanguine acquiri permagnum eſſet.

Cæterùm rex clemens & pius, audita ac cognita relatione mea, cōſultationeq́ꝫ de rebus tum imminentib. finita, grata habuit quę geſſeram, de diligēti mādatorū̃ ſuorū̃ expeditione, deq́ꝫ his quę pręter mandata profutura tum effeceram: & quòd me ægrotum quidem, ad omnes labores obeundos obtuleram, gratiam ſuo ore pollicebatur. Quę omnia cum Regi grata eſſent, mihi iucundiſsima fuere.

FINIS.

PAVLVS IOVIVS NOVO-
comenſis Ioanni Rufo archiepiſcopo Conſentino S.

A EFflagitaſti ampliſsime antiſtes Rufe, ut ea quæ de Moſcouitarum mõribus à Demetrio eius gentis legato, qui ad CLEMENTEM VII. Pontificem nuper uenit, quotidianis propè ſermonibus didiciſſem, Latinarum literarum memoriæ commendarem: quum pro uetere tua pietate atq; uirtute, ad amplificãdam Romani Pontificis dignitatem, pertinere arbitrareris, ſi homines intelligerẽt, non fabuloſi, aut omnino obſcuri nominis regem, ſed qui numeroſiſsimis extremi aquilonis populis imperet, in cauſa religionis, omnibus nobiſcum ſenſibus coniungi, fœdereq; perpetuo colligari, opportuniſsimo tempore cupiuiſſe: quando nuper aliquæ Germaniæ gentes, quæ pietate cæteris omnibus præſtare uideri uolebant, inſana atq; ſceleſta defectione non modò à nobis, ſed ab ipſis etiam ſuperis exitiali errore deſciuerint. Cæterùm id munus impoſitum, quod certè grauioribus ſtudijs occupatus iure optimo poteram recuſare, egregia uoluntate, celeritateq; perfeci, ne nimia mora uel accuratiori caſtigatione gratiam nouitatis exueret: qua uel una re, meæ erga te ueteris obſeruantiæ ſtudium, præſtandiq; officij uoluntas manifeſtè declaratur: quum honoris iacturam facere, ſi quis ex hac ingenij tenuitate ſperandus eſt, quàm deſiderium tuum longè honeſtiſsimum diutius fruſtrari

B maluerim. Vale.

HIERONYMI DELII ALEX.

Moſchouijs quando lucem das gentibus, omnes
Paule tibi debent lumina Moſchouij.
Sed cum Moſchouiam per te quoq; noſcitet orbis,
Quid tibi quod, ni orbem debeat, orbis habet?

IANI VITALIS.

Vix olim ulla fides referentibus horrida regna
C *Moſchorum, & Ponti res glacialis, erat.*
Nunc Iouio autore, illa oculis luſtramus, & orbes,
Et nemora, & montes cernimus, & fluuios.
Hæc tibi Rufe dicat Iouius, quo nomine maior
Fama ſit & Moſchi, fama ſit & Iouij.
Fœlicem ô gentem, auſpicijs quæ talibus exis
In lucem, ô geminis inclyta numinibus.
Non poteras alio melius ſub ſidere naſci,
Quàm ſub ſceptriferæ Palladis, atq; Iouis.

P. CVRSII.

Moſchouiam, monumenta Ioui tua culta reuoluens,
Cœpi alios mundos credere Democriti.

PAVLI IOVII NOVOCOMENSIS, *DE LEGATIONE BASILII MAGNI PRINcipis Moſcouiæ ad Clementem VII. Pontificem Max. Liber: in quo ſitus regionis antiquis incognitus, religio gentis, mores, & cauſa legationis fideliſsimè referuntur. Caeterùm oſtenditur error Strabonis, Ptolemæi, aliorumq́ Geographiæ ſcriptorum, ubi de Ryphæis montibus meminere: quos hac ætate nuſquam eſſe, planè compertum eſt.*

REgionis primò ſitus, quem Plinio, Straboniq́ & Ptolemæo parum notum fuiſſe perſpicimus, preſſa breuitate A
deſcribetur, & in tabula typis excuſa figurabitur: inde
gentis mores, opes, religionem, militiæq́ inſtituta, Tacitum
imitati, qui à perpetuis hiſtorijs libellum de Germanorum
moribus ſeiunxit, perſtrictiore ſtilo narrabimus,
eadem ferè ſermonis ſimplicitate utentes, qua nobis ab ipſo Demetrio,
curioſa ac leni ueſtigatione laceſsito, per ocium expoſita fuere. Demetrius
enim haud ineptè Latina utitur lingua, utpote qui in Liuonia à teneris
annis in ludo prima literarum rudimenta didicerit, & inſigni uariarum
legationum munere functus, plures prouincias Chriſtianorum adierit.
Nam quum antea ob ſpectatam fidem ac induſtriam, apud Sueciæ Daciæq́
reges, & magnum Pruſsiæ magiſtrum, Oratorem egiſſet, nouiſsimè
apud Maximilianum Cæſarem, dum in eius aula omnis generis hominum
refertiſsima uerſaretur, ſi quid barbarū quieto docilíq́ ingenio
inerat, elegantium morum obſeruatione deterſit. Cauſam uerò huiuſce B
ſuſcipiendæ legationis præbuit Paulus Centurio Genuenſis, qui cùm acceptis
à Leone X. Pontifice cōmendaticijs literis, mercaturę cauſa in Moſcouiam
perueniſſet, cum Baſilij principis familiaribus ultrò de conſociandis
utriuſq́ eccleſiæ ritibus agitauit. Quærebat enim Paulus inſano,
uaſtoq́ animo, nouum & incredibile iter petendis ab India aromatibus.
Fama nanque cognouerat, cum in Syria, Ægyptoq́ & Ponto negotiaretur,
aromata ex ulteriore India aduerſo amne Indo ſubuehi poſſe, atque
inde modico terreſtri itinere ſuperatis Paropaniſidis montium iugis, traduci
in Oxum Bactrianorum amnem: qui ijſdem ferè montibus, quibus
Indus, oritur, aduerſo fonte in Hyrcanum mare, raptis ſecum multis amnibus,
ad Strauam portum effunditur. Porrò ab ipſa Straua tutam facilemq́
nauigationem uideri, uſq́ ad emporium Citrachā, oſtiumq́ Volgæ
amnis: inde uerò aduerſis ſemper amnibus, Volga ſcilicet, & Occha,
& Moſcho, in urbem Moſcham: ab Moſcha autem, terreſtri itinere Rigam,
& in ipſum mare Sarmaticum, omnes'que occiduas regiones facilè C
perueniri poſſe, contendebat. Vehementer enim & ſupra ęquum, Luſitanorum
iniurijs erat accenſus, qui India magna ex parte armis domita,
occupatisq́ omnibus emporijs, cuncta aromata coemerent, & in Hiſpaniam
auerterent, atq́ ea grauiore quàm antea precio ac impotenti quæſtu
omnibus Europæ populis uenditare conſueuiſſent: quin & diligenti
adeò cu-

A adeò cura Indici maris littora perpetuis claſsib. cuſtodirent, ut ex negotiationes penitus intermiſſæ atque deſertæ uideantur, quibus per ſinum Perſicum, ac aduerſum Euphratē, & per Arabici maris anguſtias, ſecundoꝗ demum Nilo per mare noſtrum Aſia omnis atꝗ Europa abundè & uiliore quidem precio complebantur: deteriore etiam Luſitanorum mercimonio, quum remotiſsimæ nauigationis incōmodo, ſentinæꝗ uitijs aromata corrumpi, eorumꝗ uis & ſapor, odoratus'que ille ſpiritus, multa demum mora in Olyſipponenſibus conditorijs promercalibus euaneſcere atꝗ exſpirare uideatur, cū aſſeruatis ſemper recentioribus, uetera tantùm, & multo quidem ſitu mucida uenundari quereretur. Cæterùm Paulus quanquam de ijs rebus acerbiſsimè apud omnes diſſerendo, & Luſitanis ingentem conflādo inuidiam, multo auctiora fore uectigalia regia, ſi id iter aperiretur, & aromata ab ipſis Moſchouitis, qui tantam eorum uim omnibus ferculis abſumerent, uilius emi poſſe perdocet: nihil tamen quod ad eam negotiationē pertineret, impetrare potuit,

B quoniam Baſilius homini externo ac ignoto, eas regiones quæ ad Caſpium mare & Perſarum regna aditum præberent, minimè aperiendas eſſe exiſtimabat. Itaꝗ Paulus omnibus excluſus uotis, ex mercatore legatus factus, Baſilij literas, Leone iam uita functo, ad Hadrianum pontificem retulit, quibus ille cum multo uerborum honore egregiam uoluntatem erga Romanum Pontificem oſtendebat. Paucis enim antè annis Baſilius ardente cum Polonis bello, quum Lateranenſis conuentus haberetur, per Ioannē Daciæ regē, huius Chriſtierni, qui nuper regno expulſus eſt, patrem poſtularat, ut iter tutum legatis Moſchouitis ad urbē Romam præberetur. Verùm quum eodem forte die, & Ioānes rex & Iulius Pontifex ab humanis exceſsiſſent, ſublatò ad id ſequeſtro, cōſilium mittendæ legationis omiſit. Exarſit ſubinde bellū inter ipſum & Sigiſmundū Poloniæ regē: quod quū inſigni ad Boryſthenem parta uictoria à Polono feliciter confectum eſſet, Romæ ſupplicationes ſunt decretæ, ueluti deuictis cæſisꝗ Chriſtiani nominis hoſtibus: quæ res & regem ipſum Baſilium,

C & uniuerſam gentem ab Romano Pontifice haud mediocriter alienauit. At cum hæc Hadrianus Sextus fato extinctus, Paulū iam ſecundò itineri accinctum deſtituiſſet, ſuffectus ei Clemens VII, illum etiam tum Orientis iter inſano animo uolutantem, cum literis in Moſchouiam tranſmiſit, quibus Baſilium propenſiſsimis adhortationibus inuitabat, ad agnoſcendam Romanæ eccleſiæ maieſtatem, feriendumꝗ communibus in religione ſenſibus perpetuum fœdus, quod illi maximè ſalutare atꝗ honorificum fore teſtabatur: ita ut Pōtifex polliceri uideretur, ſe ex ſacroſanctà autoritate Pontificia eum regem collatis regalibus ornamentis appellaturum, ſi reiectis Græcorum dogmatibus, ad autoritatem Romanæ Eccleſiæ ſe conferret. Cupiebat enim Baſilius regij nominis titulum conceſſione Pontificia promereri, quum id dare ſacroſancti iuris eſſe & Pontificiæ maieſtatis iudicaret: quando & ipſos quoque Cæſares à Pontificibus maximis diadema aureum & ſceptrū, Romani imperij inſignia, accipere inueterata conſuetudine cognouiſſet. quanquā & id pluribus à Cæ-

ſare Maximiliano legationibus poſtulaſſe ferebatur. Igitur Paulus, qui A feliciore aliquanto curſu, quam multo cum quæſtu percurrere terrarum orbem ab ineunte ætate didicerat, quanquam ſenex & antiqua ſtranguria tẽtatus, proſpero celeriq; itinere Moſcham peruenit, ubi à Baſilio humaniter eſt ſuſceptus. Fuit interea in eius aula menſes duos, diffiſusq; uiribus, & eius immenſi itineris difficultate deterritus, quum Indicę negotiationis ſpes omnes ac inexplicabiles cogitationes penitus abiecißet, cum Demetrio legato, priuſquã eum in Moſchouiam perueniſſe putaremus, Romam rediȷt. At Pontifex magnificentiſsima Vaticanarum ædium parte, ubi laquearia aurata, lecti ſerici, aulæaq; eximȷ operis uiſebantur, Demetrium ſuſcipi, & togis ſericis ueſtiri iuſsit: attribuitq; ei comitem, ac rerum diuinarum pariter & urbanarum monſtratorem, Franciſcum Cheregatum, epiſcopum Aprutinum, longinquis ſæpe ac digniſsimis legationibus functum, qui ipſi Demetrio uel in Moſchouia, Pauli ſermonibus erat notiſsimus. Porrò Demetrius ubi aliquot dierum quiete recreatus eſt, deterſis elotisq; ſordibus, quas longo ac laborioſo itinere cõtraxerat, aſſumptoq; inſigni patrio habitu, ad Pontificem deductus, cum de B more ſupplex adorauit, munusq; Zebellinarum pellium ſuo, regioq; nomine obtulit. tum uerò Baſilȷ literæ datæ, quas ipſi antea, & demum Illyricus interpres Nicolaus Siccenſis in hanc ſententiam Latinis uerbis tranſtulerunt. Clementi Papæ, paſtori ac doctori Romanæ eccleſię, Magnus dominus Baſilius Dei gratia Imperator ac dominator totius Rußiæ, nec nõ magnus dux Volodemariæ, Moſchouiæ, Nouogrodiæ, Pleſchouiæ, Smolenię, Iſſerię, Iugorię, Peremnię, Verchę, Bolgariæ, &c. Dominator & magnus Princeps Nouogrodiæ inferioris terræ, Cernigouiæ, Razaniæ, Volotchiæ, Rezeuiæ, Belchiæ, Roſtouiæ, Iaroslauiæ, Belozeriæ, Vdoriæ, Obdoriæ, Condiniæq;, &c. Miſiſtis ad nos Paulum centurionem, ciuem Genuenſem, cum literis, quibus nos adhortati eſtis, ut uobiſcum, cęterisq; Chriſtianorum principibus conſilio ac uiribus coniuncti eſſe uellemus, aduerſus Chriſtiani nominis hoſtes, ac noſtris ueſtrisq; legatis ultrò citroq; commeandi tutum ac expeditum iter pateret, ut mu- C tuo amicitiæ officio, de amborum ſalute & ſtatu rerum cognoſci poſsit. Nos autẽ, Deo bene atq; feliciter adiuuante, ſicuti hactenus, aduerſus impios Chriſtianæ religionis hoſtes impigrè conſtanterq; ſtetimus, ita & in poſterum ſtare decreuimus. Itemq; cum cæteris Chriſtianis principibus cõſentire, & pacata itinera præſtare, parati ſumus. Quas ob res mittimus ad uos Demetrium Eraſmium, noſtrum hominem, cum hac noſtra epiſtola, Paulumq; centurionem remittimus. Demetrium autem celeriter remittetis, eumq; incolumem & inuiolatum uſq; ad fines noſtros eſſe iubebitis. Idem nos quoq; pręſtabimus, ſi cum Demetrio legatũ ueſtrum mittetis, ut ſermone ac literis certiores de rebus adminiſtrandis reddamur, ſic ut perſpectis Chriſtianorum omnium uoluntatibus, nos etiam optima conſilia capere ualeamus. Datum in Domino noſtro, in ciuitate noſtra Moſchouia, anno ab initio mundi ſeptimo milleſimo, triceſimo, tertio Aprilis. Cæterùm Demetrius, uti eſt humanarum rerum & ſacrarum

A crarum præſertim literarum ualde peritus, occultiora de magnis negotijs mandata habere uidetur, quæ mox eum priuatis congreſsibus expoſiturum ſperamus: nam à febre, in quam ex cœli mutatione inciderat, priſtinas uires & natiuum uultus ruborem recuperauit, ita ut pontificijs ſacris, quæ in honorem diuorum Coſmę & Damiani, ſolēni apparatu, muſicisq́ concentibus confecta ſunt, ſexagenarius ſenex, & cum uoluptate quidem aſtiterit, & in ſenatum uenerit, quū Cāpegius Cardinalis à Pannonica legatione tum primùm rediens, à Pontifice omnibusq́ aulæ ordinibus exciperetur, quin & ſacroſancta urbis tēpla & Romanæ magnitudinis ruinas, priſcorumq́ operum deploranda cadauera mirabundus inuiſerit, ita ut credamus eum propediem explicatis mandatis, cum legato pontificio, Epiſcopo Scarenſe, dignisq́ acceptis à Ponfice muneribus, in Moſchouiam eſſe rediturum. Moſchouitarum nomen recens eſt: quanquam de Moſchis Sarmatarum affinibus Lucanus meminerit, & Plinius Moſchos ad Phaſidis fontes ſupra Euxinum ad Oriētem conſti-
B tuat. Eorum regio latiſsimos habet fines, & ab aris Alexandri magni circa Tanais fontes ad extrema terrarum, Borealemq́ Oceanum, ſub ipſis ferè Septentrionibus extenditur: campeſtris magna ex parte, & pabuli quidem ferax, ſed æſtate pluribus in locis admodum paluſtris. nā ea omnis terra magnis frequentibusq́ amnib. irrigatur, qui ubi niuibus hybernis multo ſolis uapore colliquatis, & reſoluta ubiq́ glacie cōtumeſcunt, campi paſsim in paludes abeunt, cunctaq́ itinera continentibus aquis & cœnoſa illuuie defœdantur, donec nouæ hyemis beneficio reſtagnantia flumina, ipſæq́ paludes iterum cogantur, & uias ſolidiſsimo conſtratas gelu, uel tranſituris curribus prębeant. Hercynia ſylua quotam Moſchouiæ partem occupat, ipſaq́ paſsim poſitis ubiq́ ædificijs incolitur, iamq́ longo labore hominum rarior facta, non eam, ſicuti pleriq́ exiſtimant, horridam denſiſsimorum nemorum impenetrabiliumq́ ſaltuum faciem oſtendit. Cæterùm ea immanibus feris pleniſsima, per Moſchouiā perpetuo tractu inter ortum ſolis, & Boream, ad Scythicum Oceanū excur-
C rere traditur: ita ut ſpes hominum eius finem curioſè ſcrutātium infinita magnitudine ſua ſemper eluſerit. ea in parte quæ uergit ad Pruſsiam, uri ingentes & ferociſsimi taurorum ſpecie reperiuntur, quos Biſontes uocant: itemq́ Alces ceruina effigie, & cum carnea proboſcide, altisq́ cruribus, & nullo ſuffraginum flexu: Lozzi à Moſchouitis, à Germanis uerò Helenes appellati, quæ animalia C. Cæſari nota fuiſſe uidemus. Præterea urſi inuſitatæ magnitudinis, & prægrandes lupi, atro colore formidabiles. Ab ortu Moſchouia finitimos habet Scythas, qui Tartari hodie nuncupantur, gentem uagam, & bello omnibus ſeculis illuſtrem. Tartaris pro domibus ſunt carri, centonibus corijsq́ contecti: ab quo uitæ genere Hamaxouios antiquitas eos appellauit. Pro urbibus uerò, ac oppidis immenſa caſtra, non foſsis, aut materiæ clauſtris, ſed infinita ſagittariorum equitum multitudine uallata. Diuiduntur Tartari per Hordas: ea eſt eorum lingua, conſentientis in unum populi congregatio, ad effigiem ciuitatis. Hordis ſinguli præſunt Imperatores, quos genus, aut bellica

uirtus dedit. ſæpe enim cũ finitimis bella gerunt, ac ambitioſè admodum A & atrociter de imperio decertant. Hordarum infinitum propè numerum eſſe conſtat: quippe Tartari ad Cathayum uſq; celeberrimam in extremo ad orientem Oceano ciuitatem, latiſsimas ſolitudines tenent. Porrò qui proximi ſunt Moſchouitis, mercaturæ cõmercio & frequentibus eorũ irruptionibus ſunt noti. In Europa ad Dromon Achillis Taurica in Cherſoneſo ſunt Præcopitę, quorum Principis filiam Selymus Turcarum Imperator uxorem duxit. Ii Polonis maximè ſunt infeſti, lateq; inter Boryſthenem & Tanaim cuncta populãtur: & cum Turcis ſicuti religione, ita & cæteris in rebus mirificè conſentiunt: qui in eadem Taurica Caffam Ligurum coloniam obtinent, Theodoſiã antiquitùs appellatã. Ii uerò Tartari, qui inter Tanaim & Volgam amnẽ in Aſia latos campos inhabitant, Baſilio Moſchouitarum regi parent, & Imperatorem aliquãdo eius iudicio deligunt. Inter eos Cremij, inteſtinis ſeditionibus laborantes, quum antea opibus & belli gloria maximè ualuiſſent, paucis antè annis uires ſimul ac omnem dignitatem amiſerunt. Trans Volgam, Caſanij Moſchouitarum amicitiam religioſè colunt, ac eorum ſe clientes eſſe profitentur. B Vltra Caſanios ad Boream ſunt Sciabani, multitudine armentorum ac hominum potentes. Poſt eos ſunt Nogai, qui ſummam hodie opum & bellicæ laudis obtinent autoritatem. Eorũ Horda quàm ampliſsima nullũ habet Imperatorẽ, ſed Reipublicæ Venetę more multa ſeniorum prudentia, ſtrenuorumq; uirtute gubernatur. Vltra Nogaios, haud magno ad meridiem deflexu, uerſus Hyrcanum mare, Zagathai Tartarorum nobiliſsimi, oppida lapide conſtructa incolunt, regiamq; habent Samarcandam urbem, eximiæ magnitudinis & claritatis: quam Iaxartes, maximus Sogdianæ amnis interfluit, atq; inde ad centum miliaria in mare Caſpium effunditur. Cum ijs populis ætate noſtra Hiſmael Sophus, rex Perſarum, dubio ſæpe euentu bella geſsit: timoreq; eorũ adductus, dum uires omnes imminentibus opponuntur, Selymo una acie uictori Armeniam, Tauriſiumq; regni caput prædæ reliquit. Samarcanda urbe ortus eſt Tamburlanes, ſiue ut Demetrius dicendum monet, Themircuthlu, qui Baiazetem Ottomanum, huius Solimani tritauũ, apud Ancyram C Galatiæ urbem ingenti prælio ſuperatum cepit, & per omnem Aſiam ab ſe terribili maximi exercitus impetu deuictam, ferrea incluſum cauea, in triumphi pompa circumduxit. Ab hac regione ad Moſchouitas plurima ueſtis ſerica adducitur. Cæterùm mediterranei Tartari nihil præter equorum pernicium greges, & nobiles nulla filorum textura, ſed coactis ex lanis, candidos centones præbent: è quibus Feltriæ ueſtes penulæ, ad perferendum omnem imbrium iniuriam idoneæ, atq; pulcherrimæ conficiuntur. à Moſchouitis autem laneas tunicas & argenteam monetam petunt, quum ab ijs omnis corporis cultus, ſuperfluæq; ſupellectilis apparatus cõtemnatur: ſolo etenim centone ad irati cœli cõtumeliã fortiter ſuſtinendam contenti ſunt, & ſolis confiſi ſagittis hoſtem arcent: quanquã dum in Europã excurrendũ eſſe decreuiſſent, principes eorũ ferreas galeas & loricas, gladioſq; falcatos, à Perſis noſtra tẽpeſtate coemerint.

À meri-

A A meridie Moſchouitarum fines iiſdem ab Tartaris clauduntur, qui ſu-
pra Mæotim paludem in Aſia, & circa fluuios Boryſthenem & Tanaim
in parte Europæ, planiciem ad Hercyniam uergentem tenent. Roxolani,
Getæ & Baſtarnæ, antiquitùs eam plagam incoluere, unde Ruſsiæ no-
men effluxiſſe crediderim. nam Lithuaniæ partem, Ruſsiam appellant in-
feriorem: quum ipſa Moſchouia, Ruſsia alba nuncupetur. Lithuania i-
taq; ab Cori uenti flatibus Moſchouiam ſpectat: ab occaſu uerò, medi-
terranea Pruſsiæ atq; Liuoniæ ipſis Moſchouiæ finibus inſeruntur, ubi
mare Sarmaticum ab Cymbricæ Cherſoneſi anguſtijs irrumpens, lunato
ſinu ad Aquilonem inflectitur. In extremo uerò eius Oceani littore, ubi
Norbegia atq; Suetia, ampliſsima regna, Iſthmo ueluti quodā cōtinenti
adhærent, Lapones exiſtunt, gens ſupraquàm credibile ſit, agreſtis, ſuſpi-
cioſa, & ad omne externi hominis ueſtigium, nauigijq; cōſpectum, maxi-
mè fugax. Ea neq; fruges, neq; poma, neq; ullam omnino uel terræ, uel
cœli benignitatem nouit: ſola ſagittandi peritia cibum parat, uarijſq; fe-
B rarum tergoribus ueſtitur. Gentis cubilia, cauernulæ ſiccatis repletæ fo-
lijs, cauiq; arborum ſtipites, quos uel intromiſſa flāma, uel ipſa uetuſtas,
inducta carie fabricarit. Aliqui ad mare, ubi ingēs eſt captura piſciū, ine-
ptis, ſed felicibus artificibus piſcantur, duratoſq; fumo piſces tanq̃ ſuas
fruges recondunt. Laponibus exigua corporum ſtatura, luridi contuſiq;
uultus, pedes uerò uelociſsimi. Ingenia eorum ne ipſi quidē proximi Mo-
ſchouitæ nouerunt, quum eos parua manu aggredi, exitialis inſaniæ eſſe
dicant: magnis uerò copijs inopē rerum omniū uitam ducentes laceſſiſſe,
neq; utile, neq; omnino glorioſum unq̃ exiſtimarint. Ii cādidiſsimas pel-
les, quas armelinas uocamus, cū uarij generis mercimonijs permutant: ſic
tamen, ut omne mercatorum colloquium conſpectumq; defugiant, adeò
ut mutua rerum uenalium collatione facta, & relictis medio in loco pelli-
bus, cum abſentibus & ignotis, ſynceriſsima fide permutationes tranſi-
gantur. Vltra Lapones in regione inter Corum & Aquilonem, perpetua
oppreſſa caligine, Pygmæos reperiri, aliqui eximię fidei teſtes retulerunt:
C qui poſtquam ad ſummū adoleuerint, noſtratis pueri denûm annorum
menſurā uix excedāt: meticuloſum genus hominū, & garritu ſermonem
exprimens, adeò ut tam ſimiæ propinqui, quàm ſtatura ac ſenſibus ab
iuſtæ proceritatis homine remoti uideātur. Ab Aquilone uerò innume-
rabiles populi Moſchouitarū imperio parēt, qui ad Oceanū Scythicū, iti
nere triū ferè menſium extenduntur. Proxima Moſchouiæ regio eſt Col-
mogora frugib. abundās, quā interluit Diuidna, fluuiorū totius Septētri
onis longè ampliſsimus, qui alteri fluuio minori in mare Balthcum erum
pēti, nomē dedit. Is ſtatis & Niloticis ſimilib. incrementis, nec incertis an-
ni temporibus circumiectos inundat campos, pinguiq; alluuie, algentis
cœli iniurijs, ſæuiſq; Aquilonis flatibus mirificè reſiſtit: quum niuibus
imbribuſq; auctus inflatur, adeò lato alueo in Oceanum per incognitas
gentes in ſpeciem ingentis pelagi defertur, ut expedito nauigio unius diei
remigatione trāſire nequeat. ubi uerò aquę mox reſederunt, uaſtę paſsim
inſulæ fertilitate nobiles relinquūtur. Frumentū nāq; terrę traditū, nullo

aratri beneficio prouenit, admirabiliq́; celeritate naturæ feſtinantis, ac no A
uam ſuperbi amnis iniuriā timentis, oritur ſimul, & adoleſcit, atq; in ari-
ſtas educitur. In Diuidnam influit Iuga amnis: in ipſoq́; confluentium an-
gulo celebre eſt emporiū, nomine Vſtiuga, à Moſcha regia urbe ſexcētis
miliaribus diſtans. In Vſtiugam à Permijs, Pecerris, Inugris, Vgulicis,
Pinnagiſq́; ulterioribus populis, precioſæ pelles martarum, zebellino-
rumq́;, luporum ceruariorum, & nigrarum albarumq́; uulpium cōpor-
tantur, & ab ijs uario mercimonij genere permutantur. Zebellinos uerò,
leuium pilorum tenui canicie probatiſsimos, quibus nunc principum ue-
ſtis fulcitur, & delicata matronarum colla, expreſſa uiuæ animātis effigie,
conteguntur, Permij & Pecerri præbent: ſed quos ipſi ab remotioribus
etiam gentibus, quæ ad Oceanū pertinent, per manus traditos accipiant.
Permij & Pecerri paulò ante ætatem noſtram more gentilium idolis ſa-
crificabant: nunc uerò Deum Chriſtum colūt. Ad Inugros, Vgolicoſq́;,
per aſperos montes peruenitur, qui fortaſſe Hyperborei antiquitus fue-
runt. In eorum iugis nobiliſsimi falcones capiuntur. ex ijs genus unum B
eſt candidum, guttatis pennis, quod Herodium dicunt. Sunt & hierofal-
chi, ardearum hoſtes, & ſacri, & peregrini, quos antiquorum principum
luxus in aucupijs non agnouit. Vltra eos, quos modò nominaui, popu-
los, Moſchouitis regibus tributa pendentes, aliæ ſunt nationes extremæ
hominum, nulla certa Moſchouitarum peregrinatione cognitæ: quan-
do nemo ad Oceanum peruenerit: ſed fama tantùm, ac ipſis plerunq; fa-
buloſis mercatorum narrationibus auditæ. Satis tamen conſtat, Diuid-
nam innumerabiles trahentē amnes, ingenti curſu ad Aquilonem defer-
ri, mareq́; ibi eſſe longè uaſtiſsimum, ita ut illinc ad Cathayum legendo o-
ram dextri littoris, niſi terra interſit, nauibus perueniri poſſe, certiſsima
coniectura credendum ſit. Pertinent enim Cathayni ad extremam Orien
tis plagam, ad Thraciæ fermè parallelū, Luſitanis in India cogniti, quum
proximè ad coemenda aromata per regionem Sinarum, Melacham uſq;
ad auream Cherſoneſum nauigarint, ueſteſq́; ex zebellinis pellibus attu-
lerint: quo uel uno argumento, non longè ab Scythicis littoribus Cathay C
um urbem abeſſe putamus. Cæterùm cum à Demetrio quæreremus, an
apud ipſos ulla de Gotthis populis uel fama per manus à maiorib. tradi-
ta, uel ex ipſis literarū monumētis memoria supereſſet, qui ante mille an-
nos & Cæſarū imperium, & urbē Romā omnib. iniurijs deformatā euer
tiſſent: reſpōdebat, & Gotthicæ gentis, & Totilæ regis nomen clarū eſſe
atq; illuſtre, in eāq; expeditionem coiuiſſe plures populos, & ante alios,
Moſchouitas: creuiſſeq́; eū exercitū ex colluuie Liuoniorū & Circūuol-
ganorum Tartarorum: ſed propterea omnes Gotthos fuiſſe appellatos,
quoniam Gotthi, qui inſulam Islandiā ſiue Scandauiam incolerent, auto-
res eius expeditionis extitiſſent. Iis maximè finibus Moſchouitæ ex om-
ni parte clauduntur, quos Modocas Ptolemęo fuiſſe credimus: hodie aūt
à Moſcho amne haud dubiè ſic dicti, qui & regiæ urbi, quam interfluit,
ſuū quoq; nomē indiderit. Ea eſt omnium Moſchouiæ urbiū lōgè clariſ-
ſima, tū ſitu ipſo, qui regionis medius eſſe exiſtimatur, tū inſigni fluminū
opportuni-

A opportunitate, domorumq́ frequentia, & munitiſsimæ arcis celebritate. Oblongo etenim ædificiorum tractu, ſecundum Moſci fluminis ripã ad ſpacium quinq; miliarium extenditur. domus in uniuerſum ſunt ligneæ, diſtinctæ in triclinia, coquinas, & cubilia, capacitate amplæ, nec ſtructuris enormes, aut nimium depreſſæ: trabes enim ingentis magnitudinis ab Hercynia ſylua ſupportantur, quibus ad rubricę lineam delibratis, & contrario ordine inter ſe ad rectos angulos coniunctis & confibulatis, exteriora domorum ſepta ſingulari firmitate, nec multa impenſa, & ſumma celeritate conſtituuntur. Domus ferme omnes, & ad uſum olerum, & ad uoluptatem priuatos habent hortos, unde raræ urbis circuitus lõge maximus apparet. Singulæ regiones ſingula habent ſacella: ſed cõſpicuo in loco templum eſt deiparæ Virgini dicatum, celebri ſtructura atq; amplitudine, quod Ariſtoteles Bononienſis mirabilium rerum artifex, & machinator inſignis, ante ſexaginta annos extruxit. ad ipſum urbis caput, Neglina fluuiolus, qui frumentarias agit molas, Moſchum amnem ingre
B ditur, peninſulamq́ efficit: in cuius extremitate arx ipſa cum turribus ac propugnaculis, admirabili pulchritudine Italorum architectorum ingenio cõſtructa eſt. In ſubiectis urbi cãpis capreolorũ & leporum incredibilis multitudo reperitur: quos nemini plagis & canibus ſectari licet, niſi Princeps id ad uoluptatẽ intimis familiaribus, uel peregrinis legatis indulſerit. Tres ferme urbis partes duobus alluuntur fluminibus: reliqua uero, latiſsima foſſa, atq; ea multa aqua ex ipſis amnib. corriuata præcingitur. Vrbs etiam ab aduerſo latere alio flumine quod Iauſa dicitur, munita eſt: id pariter in Moſchum paulo infra urbem euoluitur. Porro Moſchus ad meridiem excurrens, in Ocham amnem multo maiorẽ apud oppidum Colũnam ſeſe effundit: nec magno inde itineris ſpacio Ocha ipſe, & ſuis & alienis undis magnus & tumens, exoneratur in Volgam, ubi ad confluentes ſitum eſt oppidum Nouogrodia minor, de nomine maioris urbis, ex qua deducta eſt ea colonia, nuncupatum. Oritur Volga, qui antiquitus Rha fuit, e magnis uaſtisq; paludib. qui Candidi lacus appellan
C tur. Sunt eæ ſupra Moſchã inter Aquilonem & Corum, emittuntq; cunctos ferme amnes, qui diuerſas in regiones diffunduntur, uti de Alpibus uidemus: e quorum iugis ac fontibus Rhenum, Padum ac Rhodanum, innumerabilesq; minores fluuios manare compertum eſt. Siquidem eæ paludes pro montibus perenni ſcaturigine, humorem affatim præbent, quum nulli omnino montes in ea regione multa etiã hominũ peregrinatione reperiantur: ita ut Ryphęos montes & Hyperboręos toties ab antiquis celebratos, plerią; Coſmographię ueteris ſtudioſi penitus fabuloſos eſſe arbitrentur. Ex ijs itaq; paludib. Diuidna, Ocha, Moſchus, Volga, Tanais atq; Boryſthenes oriũtur. Volgã Tartari Edilũ, Tanaim uero Don appellãt: ipſe Boryſthenes Neper hodie nũcupatur. hic paulo infra Tauricam in pontum Euxinum decurrit. Tanais aũt a Mæoti palude, ubi Azoum eſt, nobile emporium, excipitur. Volga uero ad meridiẽ Moſchã urbem relinquens, uaſto circuitu ingentibusq; mæãdris primo ad Orientẽ, mox in Occaſum, ac demũ ad Auſtrum magna aquarũ mole

præcipita-

præcipitatus, in Hyrcanum mare deuoluitur. Supra eius oſtium urbs eſt A
Tartarorum, nomine Cytrachã, ubi à Medis, Armenijsq́ & Perſis mer-
catoribus nundinæ celebrantur. In ulteriore Volgæ ripa Tartarorum
oppidum eſt Caſanum, à quo Caſaniorum Horda nomen ducit: diſtat à
Volgæ oſtio, Caſpioq́ mari quingentis millibus paſſuum. Supra Caſa-
num autem centeſimo & quinquageſimo miliari ad ingreſſum amnis Su
ræ, Baſilius qui nunc regnat, Surcicum oppidum condidit, ut in ea ſolitu
dine mercatoribus ac uiatoribus, qui de rebus Tartaricis ac eius inquie-
tæ gentis motibus proximos finium Præfectos certiores reddunt, certa
& tuta manſio cum tabernis hoſpitalibus ſtatueretur. Moſchouitarum
Imperatores uarijs temporibus, uti ex uſu præſentium rerum fuit, uel li-
bido, noua ac obſcura loca nobilitandi longius pertraxit, apud diuerſas
urbes imperij atque aulæ ſedem habuere. Siquidem Nouogardia, quæ
Caurum & ſolem ferè occidentem ſpectat, uerſus Liuonium mare non
multis antè annis totius Moſchouiæ caput fuit, ſummamq́ ſemper obti-
nuit dignitatem, propter incredibilẽ ædificiorum numerum, latiſsimiq́ B
& piſcoſi lacus opportunitatem, & uetuſtiſsimi ac uenerabilis templi fa-
mam: quod ante quadringentos annos Byzantiorum Cæſarum æmu-
latione, ſanctæ Sophiæ Dei filio Chriſto dicatum fuit. Nouogardia per-
petua quaſi hyeme & tenebris longiſsimarum noctium premitur. nam
polum Arcticum ab Orizonte ſexagintaquatuor gradus eleuatum ui-
det: ſex ferè gradibus ipſa Moſcha ab æquatore remotior, qua cœli rati-
one ſolſtitij tempore propter exiguas noctes continuatis ferè ſolis ardo-
ribus æſtuare perhibetur. Vrbs quoque Volodemaria regiæ nomen a-
depta eſt, quæ ad ortum ſolis ducentis amplius miliaribus à Moſcha di-
ſtat: eoq́ ſedẽ Imperij ab ſtrenuis Imperatoribus neceſſaria ratione tranſ-
latam ferunt, ut ex propinquo, quum tum bella continenter cum finiti-
mis gererentur, paratiora præſidia aduerſus Scytharum irruptiones op-
ponerent. eſt enim citra Volgam in ripis Cleſmæ amnis ſita, qui in Vol-
gam euoluitur. Cæterùm Moſcha, uel ob eas, quas diximus, dotes, Re-
giæ nomine digniſsima iudicatur: quoniã medio quodam totius frequen C
tioris regionis ac Imperij loco ſapientiſsimè conſtituta, munitaq́ arce &
fluminibus, conſenſu omnium, præcellentiæ meritam laudẽ, honoremq́
nulla ætate defuturũ ſibi uendicaſſe cæterarum urbium collatione uide-
atur. Diſtat Moſcha ab urbe Nouogrodia quingentis millibus paſſuum,
medioq́ fermè itinere Ottoferia Volgæ amni impoſita occurrit. Is am-
nis, uti fonti proximus, nondum receptis tot amnibus, exiguus leniſq́
permeat. inde per nemora & campeſtres ſolitudines Nouogrodiam per-
uenitur. Porrò à Nouogrodia ad Rigam proximũ Sarmatici littoris por
tum, paulominus quingentorum miliarium iter eſt. Iſq́ tractus superi-
ore commodior putatur, quum frequentes habeat uicos, urbemq́ Ple-
ſchouiam uiæ impoſitam, quã duo amnes cõplectũtur. Ab Riga aũt, quę
magni magiſtri militiæ Liuoniorum ditionis eſt, ad Lubeccã Germaniæ
portũ in ſinu Cymbricæ Cherſoneſi miliaria paulo plus mille periculoſæ
nauigationis numerãtur. Ab urbe Roma uerò Moſchã duobus milibus
& ſex-

A & ſexcentis miliaribus diſtare compertum eſt, breuiſsimo ſcilicet itinere euntibus per Rhauẽnam, Taruiſium, Carnicas alpes, Villacumq́ Noricum, & Vienna Pannonicam. atq; inde ſuperato Danubio, per Olmutium Morauorum uſq; ad Cracouiam Poloniæ regiam, mille & centum miliaria exiſtunt. Ab ipſa uerò Cracouia ad Vilnam Lithvuaniæ caput, quingenta: & totidem ab ea urbe ad Smolenchum ultra Boryſthenem ſitum, & à Smolencho ad Moſcham ſexcenta computantur. uerùm id iter, quod eſt à Vilna per Smolenchum ad Moſcham, hyeme per niues longo concretas gelu, lubricamq́, ſed multo attritu ſolidatã glaciem expeditis in curribus incredibili celeritate conficitur: æſtate uero niſi difficili laborioſoq; itinere campeſtria ſuperari nequeunt. nam ubi niues perpetuis ſolibus diſſolui eliquariq; cœperint, in paludes cœnoſaſq; uoragines abeunt, uiris pariter & equis inextricabiles, niſi ligneis pontibus infinito propè labore conſternantur. Terra Moſchouia in uniuerſum neq; uitem, neq; oleam, neq; paulo ſuauioris pomi frugiferam arborem,

B præter melopepones & ceraſa, producit: quum teneriora quæq; gelidiſſimis Boreæ flatibus exurantur. campi tamen tritici, ſiliginis, milij, paniciq; & omnis generis leguminum ſegetes ferunt. ſed certiſsima meſsis in cera & melle conſiſtit. Regio enim tota fœcundiſsimis apibus plena eſt, quæ non in manufactis agreſtium aluearibus, ſed in ipſis arborum cauis probatiſsima mella conficiunt. hinc per ſyluas, & opaciſsimos ſaltus, frequentia ac nobilia apum examina ramis arborum pendentia uidere eſt, quæ nullo æris crepitu colligere fit neceſſe. Reperiuntur ſæpe fauorum ingentes maſſæ arboribus conditæ, ueteraque mella deſerta ab apibus, quum ſingulas arbores, in uaſtis nemoribus rari aggreſtes minimè perſcrutẽtur: ita ut in admirãdæ craſsitudinis arborũ ſtipitibus permagnos mellis lacus aliquando reperiant. Retulit & cum multo omniũ riſu Demetrius legatus, ut eſt ingenio comi & faceto, proximis annis uiciniæ ſuæ agricolam, quærendi mellis cauſa in prægrandem cauam arborem ſupernè deſilijſſe, eũq; profundo mellis gurgite pectore tenus fuiſſe hau-

C ſtum, ac biduo uitam ſolo melle ſuſtinuiſſe, quum uox opem implorantis in ea ſyluarum ſolitudine, ad uiatorum aures penetrare nequiuiſſet: ad extremum uerò deſperata ſalute, mirabili caſu, ingẽtis urſæ beneficio inde extractum euaſiſſe, quum fortè eius beluæ ad edenda mella more humano ſe demittentis, auerſos renes manibus comprehendiſſet, & eam ſubito timore exterritam ad exiliendum tum tractatu ipſo, tum multo clamore concitaſſet. Nobile quoq; linum, & cannabum in reſtes, multaq́; item boum tergora, & maſſas ceræ ingentes, Moſchouitæ in omnem Europæ partem mittunt. Nulla auri argentiue, uel ignobilioris metalli, ferro excepto, apud eos uena, ſectura'ue reperitur: nullumq; eſt tota regione, uel gemmarum uel precioſi lapilli ueſtigium. ea omnia ab externis populis petunt. naturæ tamen iniuria, quæ tot bona prorſus inuiderit, uno pellium nobiliſsimarum mercimonio reſarcitur, quarum precium incredibili hominũ cupiditate & luxu adeò creuit, ut in ſingulas ueſtes ſuffulturæ, millenis aureis nũmis ueneant. Fuit aũt tẽpus, quo hæc uilius eme-
bantur:

bãtur: quum remotiſsimæ Septentrionis nationes politioris cultus, no A
ſtræq; adeò anhelantis luxuriæ penitùs ignaræ, ſumma ſimplicitate, eas
uilibus ac ridiculis ſæpe rebus permutarent: ita ut uulgò Permij, atq; Pe-
cerri, tantum pellium Zebellinarum pro ferrea ſecuri rependerent, quan-
tum earum ſimul cõnexarum ipſo ſecuris foramine, quo manubrium in-
duitur, Moſchouitæ mercatores extrahere poterant. Ante quingentos
annos Moſchouitæ gentilium deos coluere, Iouem ſcilicet, Martem &
Saturnum, & pleroſq; alios, quos ſibi inſano errore hominibus ex indu-
ſtrijs, aut regibus antiquitas finxit. Tunc uerò primùm Chriſtianis ſacris
initiati, quum Græci antiſtites haud ſatis cõſtantibus ingenijs à Latino-
rum eccleſia diſſentire cœperunt: factúmq; eſt, ut Moſcouitæ eos religi-
onis ritus, quos à Græcis doctoribus accepiſſent, ijſdem ſenſibus, & ſin-
ceriſsima quidem fide ſequerẽtur. Spiritum enim ſanctũ, tertiam in diui-
na Trinitate perſonam, à patre Deo ſolùm produci perſuaſum habent:
quũ rectiſsima ueritate à patre ſimul Chriſtoq; filio proficiſci credẽdum
ſit. uerùm ea controuerſia apud conuentum Florentinũ, præſidente Eu- B
genio quarto Põtifice, magna partiũ cõtentione agitata, eũ exitũ habuit,
ut pertinacia Græcorum in ſermone potius quàm in ſenſu caſtiganda ui-
deretur: quũ Græci antiſtites euidentiſsimis conuicti rationib. ſpiritum
ſanctum à patre per filium produci faterentur. Sacramentũ quoq; nõ ex
azymo, uti iure debemus, ſed ex fermentato pane conficiunt: idq; ſub u-
traq; ſpecie, ſicuti ſoli apud nos ſacerdotes, panis ſcilicet, diuiniq; ſangui-
nis, ab eorũ presbyteris uniuerſo populo cõmunicatur: quo maximo er-
rore imbuti Bohemi, paulò ante patrũ noſtrorũ memoriã à Latinorum
eccleſia deſciuerunt. Cæterùm quod ualde alienum à Chriſtiana religio-
ne eſſe uidemus, nullis ſacerdotum ſuffragijs, nullaq; propinquorũ, aut
amicorum pietate iuuari mortuorum manes arbitrantur: fabuloſumq;
eſſe purgatorij locum putant, è quo tandem piorum animæ, cùm diutur
na ignis pœna, tum multis parẽtationibus, indulgentiaq; ſummorũ pon-
tificum expiatæ, immortalium fœlicitatem beata in cœli ſede conſequan-
tur. Cæteris in rebus eaſdem ferè ceremonias tenent, quæ à Græcis uſur- C
patæ ſunt, Romanamq; eccleſiam cæterarum omnium principatum ob-
tinere, ſuperbè pertinaciter negant. ſed ante alia, Iudæorum genus, uel
memoria quidem horrent, nec eos intra fines admittunt, ueluti peſsimos
atq; maleficos homines: qui etiam nouiſsimè Turcas ænea tormenta con
flare docuerint. Chriſti uitæ miraculorumq; omnium hiſtoria ab Euan-
geliſtis quatuor conſcripta, itémq; Pauli epiſtolæ, dum ſacra fiunt, è ſug-
geſtu clariore uoce recitantur, probatæq; uitæ ſacerdotes homelias Ec-
cleſiæ doctorum publicè legunt, etiã ijs horis, quibus ſacra minimè con-
ficiũtur. non enim Oratores cucullatos, qui aduocato populo conciona-
ri, & ambitioſè nimis atq; ſubtiliter de diuinis diſſerere ſoliti ſunt, admit-
tere fas putãt: q̃niã rudes imperitorum animos ſimplici potius doctrina,
quàm altiſsimis arcanorũ interpretationib. ad ſanctiorẽ morũ frugem e-
uadere, uiri ſolidæ religionis arbitrãtur. Hos, quos modò diximus, ſacros
libros, itẽq; noui ac ueteris inſtrumenti enarratores, præterea Ambro-
ſium, Au-

A ſium, Auguſtinũ, Hieronymũ atq; Gregoriũ, in linguã Illyricã traductos habent, religioſeq́; cuſtodiũt. Antiſtites, Principesq́; minorum ſacerdotũ ſingulis urbibus pagisq́; præfecti ſacra curant, cõtrouerſias dirimunt, & moribus deprauatos ſumma quadã uindicãdi poteſtate perſequũtur. Regem ſacrorum, quem ipſi Metropolitã uocant, à Cõſtantinopolitano Patriarcha petunt: Archimandritæ autem & Epiſcopi, cõiectis in urnam meliorũ nominibus, ſorte ducuntur. Eorum uerò hominũ qui humanis cupiditatibus ultrò renunciarunt, diuinarumq́; rerũ contemplationi & ſacrorum miniſterio ſeſe dedicarunt, duplex eſt genus. utrunq; cœnobia incolit: ſed alterũ eſt uagũ, & paulo ſolutioris uitæ, ſicuti apud nos diuorũ Franciſci atq; Dominici ſectã profitẽtes: alterũ conſtat ex ſanctioribus monachis, quorũ ordinẽ diuus Baſilius inſtituit. ijs ne limine quidem uel in ſuprema uitæ neceſsitate, pedẽ efferre fas eſt. Procul enim ab oculis profanorũ ſingulari duritie uitã in occultioribus adytis degunt, ſummamq́; ſubactę carnis & cõfirmati in religione animi opinionẽ præbent. Vniuer

B ſus populus quater in anno, & pluribus ſemper dieb. ieiunare cõſueuit, abſtinetq́; ab eſu carniũ, ouorũ, & lactis. In uere primùm, more Latino, poſt diem Cinerũ: mox adulta ęſtate, in honorem diuorũ Petri & Pauli: & initio autumni demũ, cũ aſſumptæ in cœlũ Marię uirginis memoriã celebramus: poſtremò ſub ipſam hyemẽ, cũ aduẽtus Domini pronũciatur. Per hebdomadã uerò, diem Mercurij ſine carnibus, diem autem Veneris ſine ouis lacteq́; traducunt: ſed Saturni dies mẽſa omnib. obſonijs opiparè referta, hilariter excolitur. Cæterũ ſecus ac nos ſolemus, nullas feſtorũ dierũ uigilias obſeruãt. Religioſiſsimè tẽpla uenerantur, adeò ut ea neq; uiros neq; fœminas uenereis pollutos cõplexibus intrare fas ſit, niſi prius priuatis balneis abluãtur. Sæpeq́; accidit, ut complures utriuſq; ſexus ſacra audientes, extra limen cõſiſtant, & propterea à petulcis iuuenibus recentis incontinentię notati, facetis aliquando nutibus ſalutentur. In ipſo natali die Ioannis Baptiſtę, & in Paſchate, trium Magorum, presbyteri ſacratos panes paruos toti populo largiuntur, quorum eſu febribus con-

C flictatos alleuari exiſtimant. Alia quoque ſacra, certo anni tempore apud flumina gelu concreta celebrantur. In ripa tabernaculum conſtituunt, & aduocata nobilitate hymnos numeroſo cõcentu pronũciant, ſacrεq́; lymphæ multa aſpergine profluentẽ purificant, & ſolenni ceremonia ſtratũ & conſecratum circũciſa & reuulſa glacie protinus aperiũt. Iis rebus ritè confectis, ſi qui adſunt languentes uel morboſi, in flumen deſiliunt, & ſacris aquis abluuntur, quum ob id elui morborum ſordes perſuaſum habeant. Defuncti, uti apud nos, mediocri funeris pompa comitantib. preſbyteris efferuntur, capite mappa uelato: cæterũ non in templis, uti apud nos impia propè, uel abominabili certè corruptela uſurpatum eſt, ſed in ſeptis ac exterioribus templorũ ueſtibulis ſepulturę tradũtur, ijsq́; more noſtro quadragenis diebus parentant: quod certè mirũ uidetur, quum in purgatorio loco expiari animas, & criminũ pœnam ullis amicorũ ſupplicijs, ulloq́; pietatis officio mitigari penitus negent. In cæteris, eadem quæ à nobis de religione ſentiuntur, cõſtantiſsimè credunt. Moſchouitę

Illyrica lingua, Illyricisq́ꝫ literis utũtur, ſicuti & Sclaui, Dalmatę, Bohe- A
mi, Poloni, et Lituani. Ea lingua omniũ lõge latiſsima eſſe perhibetur. nã
Conſtantinopoli Ottomanorũ in aula familiaris eſt, & nuper in Aegy-
pto apud Memphiticum Sultanũ & equites Mamaluchos haud ingra-
tis auribus audiebatur. In hanc linguam ingens multitudo ſacrorũ libro-
rum induſtria maximè diui Hieronymi & Cyrilli, translata eſt. Præter
quoqꝫ patrios annales, Alexandri etiam magni, Romanorũq́ꝫ Cæſarum,
itemq́ꝫ M. Antonij & Cleopatræ memoriam ijſdem literis commenda-
tam tenent. Philoſophiam uerò, & ſideralem ſcientiam, cęterasq́ꝫ diſcipli
nas & rationalem medicinã nunquam attigêre. ijq́ꝫ pro medicis ſe gerũt,
qui alicuius paulo ignotioris herbæ uires, ſe pluries obſeruaſſe profiten-
tur. Anni apud eos nõ à natali Chriſti, ſed ab ipſo mundi initio numeran
tur, qui non à menſe Ianuario, ſed à Septembri incipiunt. Leges toto re-
gno habent ſimplices, ſumma principum & iuſtiſsimorũ hominum ęqui
tate conditas: & propterea populis ualde ſalutares, quoniã eas ullis cauſi
dicorum cauillationibus interpretari atqꝫ peruertere non licet. De furi- B
bus, ſicarijs & latronibus ſuppliciũ ſumunt. Quum de maleficijs quęſtio
nem habent, reos multa gelida aqua ſupernè demiſſa perfundunt, quod
intolerandũ tormenti genus eſſe perhibent. Nõnunquam obduratis &
contumacibus, ut confeſsio criminis exprimatur, ligneis cuneolis digito
rum ungues cõuelluntur. Iuuentus omnis uarijs ludis, ſed militiæ proxi-
mis ſeſe exercet: in ſtadio curſu contendit, in palęſtra colluctatur, pernici
tati equorũ ſtudet: omnibusq́ꝫ pręmia, & pręſertim ſagittariorũ peritiſſ.
proponũtur. In uniuerſum Moſchouitę ſtatura ſunt mediocri, ſed qua-
drata, & ualde toroſa: cęſij omnib. oculi, prolixę barbę, crura breuia, &
uẽtres extẽti. equitãt cõtractis admodũ cruribus: et peritiſsimè, uel auer-
ſi & fugiẽtes, ſagittas emittũt. Domi opiparè potius quàm lautè uiuunt.
nanqꝫ omnium fermè cibariorũ quæ uel à luxurioſiſsimis deſiderari poſ
ſunt, menſę eorum, & paruo quidem precio paſsim inſtruuntur. Gallinę
ſiquidẽ, & anates, ſingulis ſępe argẽteolis tenuib. nummis ueneũt. maio-
ris minorisq́ꝫ pecoris incredibilis eſt copia: & occiſę media hyeme iuuen C
cę, cõcretis gelu carnibus duorũ ferè menſiũ ſpacio nõ putreſcũt. Vena-
tione & aucupio, uti apud nos, nobiliora obſonia parantur. nam uenati-
cis canibus, & plagis omnis generis feras capiunt: & aſturibus, atqꝫ fal-
conibus, quos mirificos regio Pecerra præbet, non modò phaſianos, &
anates, ſed cycnos & grues conſectantur. Aſtures ex genere infimo aqui
larum, uel miluorũ, falcones uerò accipitrum nobile genus antiquis fuiſ
ſe putamus. Capitũ qꝫ auis ſubnigra, puniceis ſupercilijs, magnitudine
anſeris, quę pulparũ ſapore phaſianorũ ſuperat dignitatẽ: Moſchouitica
lingua Tether nuncupata, quæ Plinio Erythratao uocatur, Alpinis po-
pulis cognita, & maximè Rhetis, qui ſaltus ad Abduæ amnis fontes inco
lunt. Ingentes etiã ſapidiſsimosq́ꝫ piſces, & ante alios Sturiones, quos Si-
luros antiquitùs fuiſſe putamus, Volga prębet: & ij quidẽ hyeme multa
incluſi glacie, recentes pluribus diebus aſſeruantur. Aliorum uerò piſci-
um multitudinẽ fermè incredibilẽ, ex candidis, quos diximus, lacub. ex
piſcantur.

A piſcãtur. Vino natiuo quũ penitus careant, aduectitio uti ſolent: ſed in fe-
ſtis cõuiuiȷs tantũ, & ſacrificȷs. Ante alia Creticũ ſubdulce maximo in ho
nore habetur, ſed in uſum medicinę tantũ, uel principalis luxurię oſtẽtati
onem: quũ miraculi loco ſit eductũ Creta per Gaditanas fauces, & tantis
cõcluſi maris Oceaníq; fluctibus agitatum, incorrupta ſuauitatis ac odo
ris dignitate, inter Scythicas niues, ebibiſſe. Populus uerò medonẽ bibit,
ex melle lupulisq; decoctũ, quod picatis in cadis ueteraſcit, & ex antiqui-
tate nobilitatẽ adſequitur. In uſu quoq; ſunt birra atq; ceruiſia, ſicuti apud
Germanos Polonosq; uidemus, quę ex tritico, zeaq; uel ordeo decoctis,
omni cõuiuio circũferuntur. Hanc quadã cognata cũ uino poteſtate, lar-
gius cõpotantibus ebrietatem inducere adfirmant. Medonem ac birram
per æſtatẽ infrigidare, infuſa poculis glacie uoluptatis gratia ſolent. nam
ingentia glaciei fruſta nobiliũ in cellis ſubterraneis ſingulari ſtudio recon
duntur. Sunt &, qui in delicȷs habeant, ſuccum ex ſubauſteris ceraſis ex-
preſſum, qui perſpicui & purpuriſſantis uini colorem & ſaporem iucun-
B diſsimum refert. Vxores & fœminæ, non in eo honore ſunt apud eos, ut
apud cæteras gentes. nam propè ancillarum loco habentur. Viri inſignes
earum ueſtigia mirum in modum obſeruant, & pudicitiæ diligentiſsimè
cauent. nõ enim adhibẽtur cõuiuȷs, neq; ſacrorũ cauſa remotiora tem-
pla petere, aut temerè in publicum egredi permittuntur. Cęterùm uel ab
externis hominibus, & exiguo quidẽ precio, ad Venerem omne uulgus
fœminarũ facilè pellicitur, adeò ut parum earum amoribus ſtudere uiri
nobiles exiſtimẽtur. Baſilius ante uiginti annos Ioãnem patrem amiſit. Is
Sophiam, Thomæ Palęologi, qui latè in Peloponneſo imperabat, Con-
ſtãtinopolitaníq; Imperatoris erat frater, uxorẽ duxit. ea cũ Romę erat,
Thoma patre Turcarum armis Græcia pulſo. ex hac quinq; liberi felici
fœcunditate ſuſcepti, ipſe Baſilius, Georgius, Demetrius, Simeon, & An
dreas. Demetrio & Simeone iam pridẽ morbo abſumptis, Baſilius Salo-
moniam Georgȷ Soborouȷ, eximiæ fidei atq; prudẽtię cõſiliarȷ, filiã, in
matrimoniũ ſibi collocauit: cuius fœminę ſingulares uirtutes una ſterili-
C tas obſcurat. Solẽt aũt Moſchouitæ, cũ de uxore ducenda deliberant, o-
mnium toto regno puellarũ uirginũ delectũ habere, ac forma uirtuteq;
animi pręſtantiores ad ſe perduci iubere: quas demũ per idoneos homi-
nes, fidelesq; matronas inſpiciũt, ita diligenter, ut ſecretiora quoq; ab ȷs
contrectari explorarı́q; fas ſit. Ex ȷs uerò magna atq; ſolicita parentum
expectatione, quę ad Principis animum reſponderit, regȷs nuptȷs digna
pronunciatur. cæterę uerò, quæ de formę pudicitięq; & morũ dignitatẽ
contenderãt, ſæpe eadem die in gratiã Principum, proceribus atq; militi
bus nubunt: ſicut mediocri loco natæ plerunq;, dum Principes, regię ſtir
pis clara ſtemmata contemnunt, ad ſummũ regalis thori faſtigium, uti &
Turcas Ottomanos ſolitos eſſe uidemus, pulchritudinis auſpicȷs euehã
tur. Baſilius quadrageſimũſeptimũ ætatis annũ nõ attingit, ſpecie corpo-
ris eximia, animi uirtute ſingulari, ſuorũq; ſtudio ac beneuolentia, & re-
bus geſtis, progenitoribus ſuis anteferendus. Nam, cũ per ſex annos cum
Liuonȷs, qui ſeptuaginta duas urbes fœderatas in eius belli cauſam tra-

hebant,armis contendiſſet,paucis legibus datis potius quàm acceptis,ui- A
ctor diſceſsit. Polonos quoq; initio ſtatim ipſius Imperij, acie profliga-
uit:Cōſtātinumq́; Ruthenum copiarum ducem,captum & cathenis uin-
ctum,Moſchā perduxit.Sed ipſe aliquanto pòſt ad Boryſthenem, ſupra
Orſam urbem,ab eodē Cōſtantino,quem dimiſerat,magno prælio eſt ſu
peratus:ita tamē,ut Smolenchū oppidum,quod antea Moſchouitę occu
parant,poſt tantam etiā uictoriam à Polonis partam,in ditione Baſilij re-
linqueretur.Sed aduerſus Tartaros,& maximè Europęos Pręcopitas,ſę
pius ſecundo pręlio à Moſchouitis eſt dimicatum,ulciſcendis fortiter in-
iurijs, quas illi repentinis incurſionibus intuliſſent. Supra enim centum
& quinquaginta milia equitū Baſilius ad bellū ducere conſueuit, diſtin-
ctis per uexilla turmis,quæ ſuos duces ſequūtur.Regię alę uexillo inſcri-
pta eſt Ioſuæ Hebręi imago,illius qui,ut ſacræ referūt hiſtorię,à Deo ma
ximo longiſsimū diē,retardato ſolis curſu,prijs precib.impetrauit. Pede-
ſtres copię nullo propè uſui ſunt in illis uaſtis ſolitudinibus,tū ex ipſa ue-
ſte quæ fluxa talarisq́; eſt:tū ex hoſtiū conſuetudine, qui curſu potius & B
equitandi celeritate,quàm ui ſtatariæ pugnæ,uel ipſo congreſſu militiam
exercēt. Equi eorum ſtatura infra mediam exiſtūt,ſed robuſti & uelociſ-
ſimi habentur.Equites præpilatis haſtis, clauisq́; ferreis & ſagittis rē ge-
runt.paucis falcati ſunt gladij.Corpora uerò clypeis rotundis,ut Aſiatici
Turcæ: uel inflexis & angularibus parmis,more Græcorū,itemq́; lorica
& galea pyramidali protegūtur. Baſilius etiā Sclopettariorum equitum
manum inſtituit:multaq́; ænea tormenta Italorum fabrorū artificio con-
flata,ſuisq́; impoſita currib. in arce Moſchæ uiſunt.Ipſe inſigni apparatu
& ſingulari comitate,qua tamē Regia maieſtas nulla ex parte corrūpitur,
publicè cum proceribus atq; legatis epulari ſolet,magnumq́; inaurati ar-
genti pondus duob.abacis expoſitū, eodē triclinio conſpicitur. Nullam
prætoriani militis cohortem,pręter ipſam familiā,corporis cuſtodię cau
ſa circū ſe habere,uel alibi alere conſueuit. Ab urbana enim fideli multi-
tudine ſtationes habētur.nam unaquęq; urbis regio foribus, cancellisq́;
ſepitur:nec temerè per noctē,aut ſine lumine,in urbe uagari licet.Aula o- C
mnis cōſtat ex regulis,& ex ipſo militū delectu,qui per ſtatos menſiū cir-
cuitus,frequentandę, nobilitandęque regię cauſa per uices ad implenda
comitatus officia è ſingulis regionib.accerſuntur.Porrò exercitus omnis
quum bellū ingruit,uel hoſtibus indicitur,ex euocatis ueteranis,nouisq́;
prouinciarū delectibus cogitur. nam cunctis in urbibus præfecti militiæ
iuuentutem inſpiciunt,idoneosq́; in ordines militū tranſcribunt:quibus
ex ęrario prouinciarū,certa,pacis tempore,ſed ea quidē exigua,ſtipendia
perſoluuntur. Verùm qui militant,immunitate uectigalium gaudent, &
cæteris paganis præſtant,regiaq́; gratia omnibus in rebus potentes exi-
ſtunt.Pateſcit namq; ueræ uirtuti nobilis locus,quum bellum geritur:ſi-
quidem egregio & in omni rerum adminiſtratione ſalutari inſtituto, ad
ſuum quiſq; ſpectatum facinus,uel perpetui præmij,uel
ignominiæ ſempiternæ fortunam aſſequitur.

FINIS.

IOANNES LVDOVICVS BRASSICA-nus Georgio Vuernhero.

NE quis uana putet, quæ ſcribis mira Georgi,
De Præfecturæ fontibus ipſe tuæ:
Is ſciat effectus oculis nos teſtibus uſos
Luſtraſſe, & certam nunc adhibere fidem.
Nam ferrum Cyprio indutum conſpeximus ære,
Et uitrei tacta eſt ſtiria longa olei.
Si quis de cauſis dubitat, fonteſq; requirit,
Naturæ inficians omniparentis opus:
Carpatias adeat per nos licet impiger oras,
Inueniet dictu conſona facta tuis.
Suſpectæ fidei plerunq; incognita res eſt,
Quamuis hoc tardi eſt indicium ingenij.
Sed quid diſsimulare iuuat? nos credere par eſt
Teſti, qui proprio plena fauore refert.
Et tu mirificas nimirum abſtemius undas,
Et cauſam tractas iuſtius ipſe tuam.

ILLVSTRI VIRTVTE ET SAPIENTIA VIRO, D. SIGISMVNDO, LIBERO BARONI in Herberſtain, Neiperg, & Guttenhag, Regio Conſiliario, & ſummo in Auſtriæ prouincijs Quæſtori, Sigiſmundus Torda Gelous Pannonius S. D.

NVPER ut Auſonia ueni tellure relicta,
Hoſpes ad Auſtriacas fatis ducentibus oras,
De te prolixè ſum percontatus, an eſſes
Incolumis? quas res gereres? an in urbe maneres?
Sed tum tu Regi tuleras mandata Polono.
Quod cùm fortè mihi dixiſſent unus & alter,
Continuò mæſtum concepi cor de dolorem,
Quòd tua pro uoto non eſt licitum ora uidere,
Nec tecum, ut uolui, coràm data copia fandi.
Cur uerò expeterem congreſſus optime tantum
Sigiſmunde tuos, planè fuit unica cauſa:
Ut mihi noticiæ tecum eſſent iura perennis.
Rurſus ut hoc cuperem, magni uis ſuaſit amoris,
Quo me deuinctum fateor tibi tempus in omne.
Nec nouus hic animo ſenſus mihi ſedit in imo,
Peruetus, & multis eſt confirmatus ab annis.
Iam tum mirari te cœpi, & ducere magni,
Fama meas de te cùm primùm uenit ad aures:
Non hæc obſcuris uulgi ſermonibus orta,
Verùm à laudatis illuſtri prodita uoce.
Es uerò multos inter digniſſimus unus,
A' me prorſus & ingenuè qui ſemper amêre,
Atque fide ſemper ſumma, officioq; colare:
Vel quòd te natura parens formarit ad unguem,
Vel quòd tanta tua uigeat ſapientia mente,
Vel quòd dicendi nulli ſis arte ſecundus,
Vel quòd Cecropia clarus celebrêre matheſi.
Virtutem grauitas uitæ, conſtantia rara,
Integritas, mores placidi, moderatio, candor,
Et manſuetudo teſtatur, ſobrietasq;.
Quid dicam ſtirpē generis notā, atq; uetuſtam,
Maioresq; tuos: quorum uirtusq;, fidesq;
Egregia eſt ſemper belli ſpectata, domiq;?
Quid reliqua ornamenta domus te uindice parta,
Perpetuò à tota quæ poſteritate ferentur?
Iam quid iuſticiam memorē? quid fortia facta?
Quid bene de multis ſtudium, curamq; merendi?
Non leuis ambitio cæco te corripit æſtu,

Non aris malè ſollicitat furioſa cupido.
Ut taceam, quòd te longa experientia fecit
Conſultum, prauo ut rectum dignoſcere poßis,
Utile damnoſo, pulchro ſecernere turpe.
Quis neſcit, cultæ quæ ſit facundia linguæ,
Mandata in cauſa ſimul expectata reſoluis
Ora, uirûm dictis animos & pectora mulcens?
Hinc te in conſilium legit, ſanctumq́ Senatum,
Adiunctumq́ ſibi uoluit Rex inclytus eſſe,
Imperij quoties ingentia pondera poſcunt.
Ad populos Oratorem, ſummosq́ Monarchas
Unum te mittit toties, præq́ omnibus unum:
Unde tibi celebri quæſita eſt gloria laude,
Euaſura rogum ſupremum, atque inuida fata.
Qua tellus habitata patet ſub Cæſare magno,
Illa tu pridem tota es bene cognitus ora.
Tu Byzantini ſubijſti caſtra tyranni,
Ancipiti in rerum ſtatu, tibi ſæuus atrocem
Sponte ſerenauit media inter claßica uultum.
Te norunt, & amant, ſeptem quicunque trionis
Gentibus imperitant Reges: tua nomina ſeruat
Terra Boryſthenidum, rebus cumulata ſecundis,
Dum pacem pacifocias, & fœdera pangis.
Iam diſciplinas te perdidiciſſe operoſas,
Quæ ſpacia, & moles, numerosq́ & ſidera monſtrant,
Quæque docent rerum ſolerti indagine cauſas,
Cur ita quidque ſit affectum, cur nil ſibi conſtet
Quin fluat, & pronas ſemper mutetur in horas,
Edita de Moſchis à te monumenta loquuntur.
In quibus & mores hominum, legesq́ notaſti:
Ocia quo ſtudio ducant, pacemq́ togatam,
Quàm ualidi, celeresq́ ruant in Martia bella.
Quæ cultura uiris ſuperûm, quæ cura ſacrorum,
Quantas poßideant fortunas, quo ſibi quæſtu
Rem faciant, cum qua iungant commercia gente,
Quo ſint conſueti uitam producere uictu,
Quàm latè Scythia Moſchus dominetur in ampla.
Inq́ breui deſcripſiſti, nitidaq́ tabella,
Dimenſus regnum pollens armisq́, uirisq́,
Mollibus & radijs ſignaſti flexibus oras:
Quà uolucrem Boream, quà ſolem ſpectet Eoum,
Quæ latera obtendat Zephyris, Auſtroq́ furenti,
Quoq́ gradu Arctoum ſe denique tollat ad axem.

Præterea ne quid lector deſideret, aptè
Perpetuam regum ſeriem uſque ad tempora noſtra
Digeris, & prima repetens ab origene ducis.
His ego uirtutisq; tuæ, laudumq; tuarum
Illecebris captus, te, dum mea uita manebit,
Qua mihi cumque licet, ſtatui ratione colendum.
Poſtulat hoc etiam cultor tuus, & meus idem,
Addubito ſocerum dicam'ne, patrem'ne, profectò
Obſeruandus pro meritis pater, & pietate
Vuernherus: qui non ſtudio commotus inani,
Sed uotum ſenſumq; tuum, & tua iuſſa ſecutus,
Comprendit docti grata breuitate libelli,
Pannonij noſtris quicquid miramur in undis.
Hic igitur cùm te ſummo ueneretur honore,
Atque ſibi ducat te nil antiquius uno,
Tanto te faciam maioris & ipſe neceſſe eſt:
Fœderis inter nos iuncti hoc quia uincla requirunt.
Tu ſi ſuſcipies me, & complectêre uiciſſim,
Te penes arbitrium cogendi erit, atque iubendi,
Quæq; uelis de me ſtatuendi ſumma poteſtas.

SIGIS.

SIGISMUNDUS LIBER BARO IN HERberſtain, Neyperg & Guttenhag, &c. GEORGIO UVERNHERO, Regio Conſiliario, & apud Saros Præfecto, S. D.

A ESTI iam olim; & à multis quidẽ multa de admirandis in Zepuſio aquis audierã, tamẽ iiſdẽ de rebus, quę pleriſq; incredibiles uidebantur, à te in primis certior fieri, & tuũ iudicium audire deſiderabam. Quia uerò non dubitaſti, quæ comperta de his haberes, ad me ſcribere, facilè effeciſti, ut nõ modò, quid ipſe poſthac de his ſentire debeam, certò ſcirem: ſed etiam multi alij excellentes uiri, teſtimonio tuo, cui plurima apud omnes eſt autoritas, confirmati, addubitare deſinerent. Sed cùm etiam in reliquis Hungariæ partibus multæ non minus admirabiles aquæ eſſe dicãtur, rem ualde gratã mihi, & multis alijs harũ rerum cupidis, tuiq; ſtudioſis facturus es, ſi eas quoq; deſcribẽdas ſuſceperis. Scio quidẽ, & uidi ipſemet apud Sereniſs. quondam Ludouicum Hungariæ regem, Diui Imperatoris Maximiliani legatione fungens, ad Budam ſedem regiam, thermas eſſe, quarum calorẽ immiſſa manu ferre nequeas. quod ei utiq;, qui ante non uidit, mirabile uidetur. Sed quod in his etiã uiui piſces ſunt, id nõ pauci pro re incredibili habẽt. Talia quoq; uidenẽ eſſe, quę dicunẽ de alijs thermis in ripa fluuij Vagi, nõ longè ab oppido Galgocz, quod Germani & Slaui uulgò Freiſtat uocant: quas locũ prout creſcit aut decreſcit fluuius, in æquali ſemper diſtantia mutare aiunt. Legi nuper apud Arrianum libro tertio, deſcriptum fontem, qui ſub lucem tepentibus aquis manat, in meridie frigidus, ueſperi calet, ac
B ſub exortum diei rurſum tepidus oritur, atq; ita per ſingulos dies ac noctes æſtus ac frigoris uices uariat. Saxo Grammaticus in Islandia fontẽ eſſe teſtatur, qui fumigantis aquæ uitio natiuã rei cuiuslibet originẽ demolitur. Nam quicquid humido eius uapore afflatur, in lapideæ naturæ duriciem, forma tantũ ſuperſtite, ſubita conuerſione tranſmutari. Hęc & his ſimilia, qui deinceps legent, minus mirabũtur, ubi animaduertent, ſummum opificem in his etiam noſtris, & alijs uicinis regionibus non pauca mirabilium operum ſuorum monimenta poſuiſſe, quæ tamen indigenæ pro miraculis non habent: ac quandoq; etiam, ſi interrogentur, ignorant, quemadmodum in Moſcouia ſæpenumerò ſum expertus. Nam cùm nonnulla eiuſmodi, quæ mihi narrarant alij, quærerem ab incolis, adeò nihil habebant quod reſponderent, ut mirari ſe dicerent, unde ea homo peregrinus accepiſſem. Nõ dubium eſt autem, niſi pleraq; diuerſis in locis obſeruaſſent, et literis mãdaſſent homines externi, quin ea indigenarũ negligentia nunc luce, ſuiq; memoria & admiratione carerent. Non poteſt igitur mihi, Vuernhere ornatiſsime, non ualde probari ſtudium tuum, quod hoc genus Hungariæ tuæ rebus eruendis & illuſtrandis impendis: nec facere poſſum, quin te ad id continuandum cohorter. Nam eo non tantùm mihi fueris gratificatus, ſed etiam tibi apud omnes magnæ laudi eſt futurum. Bene uale.

DE ADMIRANDIS HVNGARIAE AQVIS, HYPOMNEMATION: GEORGIO Vuernhero authore.

SIGISMUNDO IN HERBERSTAIN, Neiperg & Guttenhag Baroni, &c. GEORGIUS UUERNHERUS.

ANNOTARAM iuſſu tuo nõnulla, SIGISMVN- A
DE BARO uerè magnifice, de mirabilibus aqua-
rum naturis, quæ finibus Zepuſij noſtri continen-
tur: ut me ceu oculato teſte confirmares ea, quæ
quidam audita ab alijs, pro fabuloſis habuerunt.
Quia uerò non modò fides habita eſt narrationi
meę, ſed etiam quibuſdam incenſa cupiditas, plura
hoc genus cognoſcendi: minimè inuitus, ut debui,
ſuſcepi, quod mihi denuò mandandum duxiſti, ut alia quoque aquarum
miracula, quæ in Pannonia noſtra uiſuntur, non minus penè prodigioſa,
ſcripto complecterer.

Pannonię autem appellatione non eam tantũ comprehendo Danubij B
ripam, cum qua ea, quæ dicta eſt ſecunda Pannonia, ab Arabone fluuio,
qui Ptolemęo eſt Narabo, nunc uulgò Raba, ad Saum excurrit: ſed quic-
quid præterea Hungari in altera Danubij ripa tenent, quod quidẽ latiſsi-
mè patet. Tenent enim totam Iazygum Metanaſtarum regionem, quam
Ptolemæus fluminibus Danubio, Tibiſco, ac mõtibus Sarmaticis finit.
Sunt autem montes Sarmatici, qui Hungaros à Rutenis, Polonis, Mora
uis, Sileſijs, & ea Auſtriæ parte quę citra Danubiũ eſt, dirimunt. ad quos
pertinet Carpatus, ita iam uulgata appellatione, ut omnis tractus Sarma-
ticorum montium Carpatus uocetur. quanquam mihi Ptolemæi deſcri-
ptionẽ intuẽti, Carpatus ijſdem, quibus Dacia, finibus uidetur terminari.

Porrò extat nunc quoq; Iazygũ natio inter Hungaros, quos ipſi uoce
decurtata Iaz uocant, ac retinent ijdẽ etiamnum linguam ſuam auitam &
peculiarem, Hungaricæ diſsimilimam; atq; eas ſedes, quas Plinij deſcri-
ptione quondã tenuerũt, nimirũ campos & plana, Dacis, ut idem ait, pul- C
ſis ad Patiſſum amnem, quem ego detracta prima ſyllaba Tiſſum, uel, ut
nunc uulgò uocant, Tizam accipio. Is uerò Tibiſcus eſt Ptolemæo, limes
ueteris Daciæ, cuius cultiſsima pars eſt Tranſſyluania, prouincia multis
habitatoribus frequens. Nam eam & Germani, quos appellant Saxonas,
& Hungari, & Hungarorum antiquiſsimi Siculi dicti, qui lingua ſua ſunt
Zekheli, & ad huius imitationem à quibuſdã uocantur Ceculi, incolunt.
ut omittam peruetuſtas Romanorum reliquias Valachos, qui frequẽtes
ibidem uicos & pagos habent. Potiũtur tamen rerum Hungari, & penes
eos imperium eſt: eoq; fit, ut Tranſſyluani quoq; Hungarorum nomine
cenſeantur. Eſt uerò planè mirabilis diuerſarũ, nec unius linguæ per uni-
uerſam Hungariam gentium miſtura: quemadmodum à me dicetur pro-

lixius

A lixius ea in cõmentatione,qua res Hungariæ,populorum in ea origines, appellationes,leges,mores,inſtituta conor explicare.

Cæterum Iazygum regione,qua ſe Carpatus (ut hoc iam nomine omnẽ illorum, quos dixi, montium tractum complectamur) latiſsime pãdit,& in quoſdam quaſi ramos alibi eminentioribus,alibi mitioribus iugis diffundit,cõtinentur oppida,à Germanis montana dicta,quod inter montes metallorum omnis generis fœcũditate & prẽſtantia cum primis nobiles ſita ſunt,& populo metallicam faciente conſtant.Qua ratione & eos qui in metallo operantur, in monte eſſe,& in genere uniuerſam rem metallicam opus montanũ uulgò dicunt.Eadem regione continetur Zepuſium,& multi alij Comitatus.

Sunt autem Comitatus, ut hoc quoq; obiter explicem, regni partes, quas Prouincias,aut Præfecturas,aut Grẽca uoce,qua pleriq; Latinorũ uſi ſunt,monarchias dicere poſsis.Plinius & cõuentus,& iuriſdictiones, & cõuẽtus iuridicos in diſtributione Ciliciẽ & Beticẽ Hiſpaniæ appellare uidetur.Cicero uocat Diœceſes,quod nominis Epiſcopi in appellatione ſuarũ iuriſdictionum, quanquam nunc uulgò corruptè,uſurpant. Earum uerò partium prẽfecti uocãtur Hungaris Comites,quibus iuriſdictionis cura incumbit.Fuit autem Hungariæ regnũ,quo facilior & expeditior eſſet iuris dicẽdi ratio,in hoc genus Comitatus plures quinquaginta diuiſum,ex quibus uix dimidium hodie retinemus.

B

Sed hæc tanquam uſui futura ad cognitionem locorum,in quibus noſtra de aquis narratio uerſabitur,prẽfatus,dicam primum de calidis,quarum pro Hungariẽ portione,uix ulla regio plures aut ſalubriores habet. Vnde uerò potius ordiar,quàm ab ipſa urbe Buda,quã Hungariẽ reges ob loci ſitũ, opportunitatẽ & amœnitatem meritò pro regia habuerũt? Hic propter ipſam Danubij ripam calidẽ ſunt multæ,inter quas differentia maior eſt,quàm pro loci diſcrimine. Quẽdã enim nõ modò tolerabili,ſed ita iucũdo ſunt calore,ut ad hominũ lauacra naturẽ benignitate ſingulari datæ eſſe uideãtur.Huius generis ſunt infra arcem regiam aliẽ,Regiæ uocatæ:uel propter uicinam regiam,uel quia regio opere ornatæ & concluſẽ,uel quia in his reges lauare cõſueuerunt. aliẽ cõmunes, quibus ſaxum ceu natiua fornix impẽdet, quas Turcæ poſt occupatam Budam latius excauata rupe ampliores reddiderunt,cẽterisq; prẽferre dicuntur. At quæ ſupra Budam ſunt,quarum aliæ item regiæ, aliæ hoſpitales à uicino ptochodochio dictæ fuere,balneis ſunt inutiles, niſi refrigerentur. Sic enim quædã calent, uel feruent potius,ut in eas miſſum ouum nõ minus citò, quàm ad luculentum ignem elixetur. Temperantur autem in balneis frigida,cuius ibi fons calidis ita contiguus eſt,ut qui hauſtum ueniunt duabus urnis, eodem in ueſtigio altera calidam, altera frigidam haurire poſsint.

C

Ibidem eſt ſub dio fons calidarũ cẽteris amplior, quem purgatorium uocauère,ea nimirũ ratione,quòd quemadmodũ proditũ eſt, in purgatorio pœnas nocentiũ pro noxarũ modo,alias acerbiores,alias mitiores eſſe,ita quædã inſunt aquæ hoc in fonte diſcrimina. Nam qua in eum à

Danubij

Danubij ripa aditus eſt,ſubfrigida primum, mox tepida: & quo in eam A penetraris altius,hoc magis calet.In receſſu uero interiore tam eſt calida, ut ferri non poſsit. Eſt autem is calor haud dubie aquæ huius proprius. Nam alia,quę dixi, temperamẽta uerisimile eſt a Danubio accedere, qui crepidinẽ huius fontis lambit,& cum uel modice excreſcit, totũ inũdat, neq; tamẽ ita reſtinguit,quin caleat.Quin intra ipſam ripam,qua Danubio perennis curſus eſt,calidæ ebulliunt:ubi qui altius mergi uolunt, lauare conſueuerunt.

Porro hæ ad Budam thermæ (liceat uero mihi hac uoce in calidarum aquarum appellatione uti)quod alteræ,ut dictum eſt,infra,alteræ ſupra urbem eſſent,ex eo quoque inuenère nomen,ut illæ inferiores,hę ſuperiores uocarentur.Vtraſq; Turcę,quibus tamen omnia uaſtare libido eſt, non modo non corruperunt,ſed etiam cultiores, ac per ſpeciem religionis quaſi auguſtiores reddiderunt. Nam Baſſa Mahomet, quem tyrannus uictor Budæ captæ,ac reliquis Hungariæ a ſe debellatę partibus gubernatorẽ impoſuit, apud utraſque Deruiſis domicilia, ceu cœnobia ex B trui curauit.Sacello etiã apud ſuperiores in colle uicino,qui ante uitibus conſitus fuit,poſito,cõſecrauit locum memoriæ cuiuſdam eius ordinis, quem,dum uiueret,ceu numen quoddam uenerati ſunt Turcæ: & nunc mortuum,illo'q; in loco conditum,religioſe colunt.

Sunt autem Deruiſę Turcis,quod nobis monachi, qui mendicato uiuunt:quibus ex religionis,quam affectant,inſtituto uſitatũ eſt, ſæuire in corpus proprium,quod alij per inuſtionem ſtigmatum ferro candente, alij per inciſionem quæ fit nouacula acutiſsima, quidam utroque modo faciũt,hoc crebrius & crudelius, quo quiſque ſanctior & religioſior eſſe & haberi cupit.Eſt uero & in ueſtitu quędã inter eos diuerſitas,& ſanctimonię affectatio.nam alij ueſte lanea alba ad talos uſque demiſſa amiciũtur,& calceati incedũt,capite operto. Alij nudis pedibus & capite, imo toto pene corpore,niſi quantũ pelles duę ouinæ aut caprinæ crudæ,quarum altera a fronte,altera a tergo ex ſcapulis propendet,tegunt. Quidã etiam unica pelle pudendas tantum corporis partes uelant,cætera nudi. C Gymnoſophiſtarũ dicas eſſe reliquias,quales India habuiſſe memoratur

Sunt quidem hęc a narratione,quam de aquis inſtitui,aliena.Sed cum huc delapſus ſim, quid obſtat,quo minus de Turcarũ lotionibus,pluſculum addã?Cum omnes aquas Turcæ,ceu præcipuum Dei munus, ſummo honore dignãtur:tum uiuas potiſsimũ,& fluentes: idq; propter frequentes lauationes,quibus etiam crebrius per diem,nõ modo ad ſordes corporis abluendas,ſed ad ſcelerũ quoq; expiationes uti conſueuerunt, quod proculdubio ab aliarũ gentiũ ritibus habent,quibus etiã ſola aquę aſperſio inter Februa fuit.Sic Romæ olim ad portã Capenã, poſtea Appiam uocatã,aqua Mercurij dicta,alij alios aſpergebant,inuocãtes Mercuriũ:ut aſperſi flagitia, & præſertim periuria diluerent.Sic traditur Peleus abſoluiſſe Patroclum, & Acaſtus expiaſſe Peleum a cæde fratris ſui Phoci,cum antea Aegeus Medæam aquæ aſperſione luſtraſſet.Sic Oreſtem a ſanguine matris expiatũ eſſe,memorat Pauſanias in Corinthiacis,

cum

A cum illum nemo lare ſuo & hoſpitio dignaretur. Cuius loci hoc libentius memini, quod continet exemplum ritus uetuſtiſsimi, accepti à patribus, quo rei atrocium criminum à cõſuetudine omniũ & colloquio arcebantur. Sic Æneas quoq; apud Poetam noſtrum:

—Ter ſocios pura circumluit unda
Spargens rore leui.—

Et idem, ceu multa cæde pollutus, inquit:

Tu genitor cape ſacra manu, patriosq́; penates:
Me bello è tanto digreſſum, & cæde madentem,
Attrectare nefas, donec me flumine uiuo
Abluero.—

Quin in atrijs templorum ſuorum poſitam habent aquam Turcæ eundem in uſum, neq; cuiquam niſi loto in ea ingredi fas eſſe arbitrantur.

Sed delectantur in uniuerſum plurimùm lotionibus & balneis Turcæ. eoq; præcipuum apud eos pietatis opus eſt, inſtituere & condere balnea publica: nec id tantùm uiuentibus glorioſum eſſe, ſed etiam uita functis ſalutare putant. Hac ratione is qui nunc rerum potitur, Solimanus, tum albi, tum Budæ, in ædibus quę quondam fuerunt archiepiſcopi Colocenſis, ampliſsimum balneum pro ſua, ſuorumq; ſalute fieri curauit, in quod è Danubio per canales ſubterraneos aqua in multam altitudinem, ut eſt Budæ ad Danubium ſitus, ducitur. Ipſum balneum intus incruſtatũ & ſtratũ eſt monumentis marmoreis, quæ antea in tẽplis fuere poſita, imaginib. tamen, ſi quę inſculptę fuerũt, reſectis, & toto opere perpolito.

B

Eadem gloria quęſita eſt ei, quem diximus, Baſſę Mahumeth, qui thermas Budenſes exædificatis illis Deruiſarum cœnobijs, conditorioq; eius de quo diximus, illuſtriores reddere ſtuduit. Hic uero uidere eſt mirabilem rerum commutationem. Nam quæ loca Hungaris incolumi & florente Buda uoluptatis domicilia fuerunt, ea religioſè ornarunt Turcæ: flagitioſè contrà prophanantes, quæ antea habita ſunt pro ſacroſanctis.

In thermis ſuperioribus, ſupra eos fontes quibus ad lauacra uſus eſt, ſunt piſcinæ calidę, in quibus naſcuntur & uiuunt piſces, qui in frigidam translati emoriuntur. Sunt etiam calidæ in oppoſita Danubij ripa ſupra Peſthum, ſed minus celebres: propterea quod ita coniunctæ ſunt alueo fluminis, ut ad quæuis eius incrementa corrumpantur.

C

Solent ferè thermę locis, in quibus ſunt, aliquod nomẽ, & quaſi lumen afferre. Ita nobilitatus eſt quondam ſinus Baianus in Campania. Ita nunc quoq; in Italia, Germania, & in quauis penè terrarum orbis parte clara ſunt hoc nomine loca. Nonnulla etiam appellationem à calidis ſunt ſortita: ut in Theſſalia Thermopylæ, & in Germania oppida quæ uocantur Badæ, hoc eſt balnea. Sed fuerũt quaſi in obſcuro Budenſes, nec aliqua ei loco celebritas acceſsit, à tanta calidarũ copia & uarietate: quod procul dubio eò euenit, quod reliquæ eius urbis fortunæ atq; opes hoc non exiguum alioqui clementis naturæ munus obſcurarunt. Nam quis fuit in tota Europa locus, qui ſe Budæ cõparare potuerit, ſiue ſitus amœnitatem, ſiue cœli ſalubritatem, ſiue ſoli fœcunditatem, ſiue aliarum quarumcũq;

rerum ad quoslibet uſus, ad ſplendorem, denicꝫ ad luxum pertinentium A
ubertatem & affluentiam ſpectes: uti ne quid dicam de opportunitate, in qua non Hungarorũ tantùm, ſed etiam multorũ aliorũ populorũ defenſionem & ſalutẽ ſitam fuiſſe, quotidianis damnis & periculis experimur. Quo grauior & acerbior eſt iactura, quam erepto nobis per Turcas hoc loco fecimus. Sed faceſſant querelæ, quę ſuum alibi locum ſunt habiturę.

Niſi uerò autoritate Chronicorũ noſtrorũ, magno conſenſu urbẽ Budam à rege Buda Attilæ fratre cõditam & nominatam eſſe tradentiũ, impediret, ego, ſi qua alia coniectura de eius nominis ratione facienda eſſet, ob inſignem calidarum eo in loco celebritatẽ & copiã, pro eo quòd Germanis quondã fuerit Bada, unius literæ inuerſione Budã ab Hungaris dictam eſſe ſuſpicarer. Nam ea ſecundorum Pannoniorum loca, antecꝫ huc Hunni immigrarent, Germanos ſeu Teutonas tenuiſſe, minimè ambiguum eſt. Nec ita multũ diſsimili mutatione uocarunt Hungari Vueſprimium, quod Germanis fuit Vueiſprun, hoc eſt, fons albus, qui loco nomen dedit: & etiamnum ibi ſub arce, quæ ſedes eſt Epiſcopi, oſtenditur. B

Sed redeo nunc ad calidas: ac Danubij ripam legens Iſtrogranum, uel, ut nunc appellant, Strigonium peruenio, qui locus ſecundum Budam in Hũgaria ſemper celeberrimus fuit, ſede Archiepiſcopi, q idẽ primas Hũgariæ dictus eſt, inſignis. Hic ad radices montis, cui impoſita arx eſt magnificentiſsimè extructa, qua labitur Danubius, fons eſt tepidarũ, incluſus turri, in quam ex arce ductis eò per præceps muris deſcenſus patet. Ex eo tanta manat aquæ copia, ut quondam molam frumentariam uerſarit: nunc machinam hauſtoriam ſimilem tympano impellat, qua aqua è Danubio per ſubterraneũ cuniculum in eam, quã dixi, turrim admiſſa hauritur, & in arcem tranſfunditur. Hoc largior eſt fons alter haud magno inde interuallo: qui in piſcinulam quandam influens, in qua etiam media hyeme coaxantes ranas audias, aquæ tantum, quantũ uerſandis tribus quatuor'ue rotis molaribus ſatis eſt, fundit.

Supra Iſtrogranum (quod ex Iſtro & Grano mixtum eſt nomen, quòd ibi fluuius Granus Iſtro miſcetur) non longè ab arce Comaronienſi, quæ C
tenet orã cognominis inſulæ, quã Danubius prope Poſoniũ in duos diuiſus alueos facit, à Septentrione ueniens influit Vagus: cuius ripa ſupra Galgocium, quæ arx eſt familiæ Thurzonũ, nunc maximè nobilitata eſt calidis, nõ propter uim earum ſalubrem tantùm, qua omnes alias in Hungaria calidas ſuperare exiſtimãtur, ſed etiam propter uarium, planècꝫ mirabilem eorum ortum. Non enim ullum certũ fontẽ habent, ſed alueum fluuij ſequũtur: & ut is excreſcit & decreſcit, ita aut recedũt aut accedunt. Solent autem, quo magis exundant, hoc lõgius recedere. eocꝫ qui lauare uolunt, ſubinde alias atcꝫ alias ſcrobes fodere, & quaſi puteos aperire coguntur. Id, cũ intra alueũ eſt fluuius, fit in glarea, quod ipſius ſolũ eſt: cum uerò exit, in terra ſolida, & argilloſa, in qua alioqui nõ reſtagnãte fluuio, nihil penè humoris exiſtit. Necꝫ tamen in ripa tantũ eruũtur calidæ, ſed etiã intra amnem, ſi fundũ eius pedibus ſuffodias. Calent autẽ immodicè: nec ſunt idoneæ balneis, niſi temperentur, quod admiſtione frigidæ de

proximo

A proximo hauſtæ in procliui eſt. ſed quia magis ſalutares eſſe creduntur ſi-
ne miſtura, qui medicinam inde petunt, deferuere eas ſinunt: quod pro
temporis ratione aliàs ſerius, aliàs citius fit. Nunquam tamen ſic defer-
uent, quin, qui in eas deſcendunt, tegete, ceſpite'ue, aut ramis in fundum
ſcrobis iniectis, imas corporis partes aduerſus ebullientis caloris uim mu
nire cogantur. Eſſe autem eas aduerſus diuturnos, ac penè deſperatos
morbos efficaciſsimas, multis experimentis cognitum eſt, & adhuc indi-
es magis ac magis cognoſcitur.

Sunt calidæ aliæ non longè à caſtro Trincinio, quod ad eiuſdem fluuiȷ
Vagi ripam eſt, ſupra Galgocium. Illæ ſuauiter calent, & ſunt limpidiſsi-
mæ: atq; ideo iucundiſsimi ſeceſſus loco fuerunt Comitibus Zepuſienſi
bus, qui paulo ſuperiore ætate Trinciniȷ ſedem habuerunt.

Nec multum recedunt à Vago calidę ad arcem Baimocium, quæ itē eſt
Thurzonū: quibus hoc honoris habuit Alexius Thurzo, qui in ea fami-
lia nomen illuſtre, & ſecundum regiam aliquamdiu ſummam poteſtatem
B apud Hungaros obtinuit, ut eas quadam quaſi ciſterna ex quadratis fa-
cta lapidibus, qui etiam deſcendentibus ſcalarum & ſedilium uſum præ-
bent, includendas curauerit. Etſi uerò minus ſpacioſæ ſint, tamen manife-
ſtum in ipſis eſt diſcrimen caloris: eóq; diremptæ ſunt muro. & quæ mo-
deratius calent, delicatoribus tantū patent: aliæ uulgi uſibus ſunt relictæ.

In Comitatu Thurocio, qui eodē in tractu eſt, ſunt pari penè interual-
lo à Vago diſtantes calidę ad Stubnā uicū, qui eſt ciuiū Cremnicenſiū. Hę
inſtar inſulę ſunt. claudūtur enim riuo, qui ex propinquis mōtib. delabēs,
aquā uehit gratā lauātibus, cùm ſitiunt. Nā ad temperandum calidas nun
quam, niſi quis recentibus aquis admiſsis cōtinuò lauare uelit, adhiben-
tur: idq; etiam tum fit modicè, quòd per ſe minus intemperatè caleant.

Non diſsimiles ſunt his calidæ aliæ inter Cremniciam & Semniciā, quę
ſunt duo præcipua oppida inter montana: de quibus ſuprà dixi. Manant
ex rupe, ſic nata, ut lauantibus tectum & umbram præbeat.

Nec tantū ipſę in rebus ſalubribus habentur, ſed etiā cœnū earū (quod
C Plinius quoq; inter calidarum utilitates retulit) medicā uim credūt obtine
re. Itaq; in eo quidā, ulceroſi pręſertim, ibi propè quà fluūt, uolutari ſolēt.

Sunt etiam Semniciæ calidæ, quæ uocantur Roſelinæ: in quibus cana-
les, per quos fluunt, & ſedilia ex lignis facta, ſic ſunt acreto lapide ceu
cortice tecta, ut prorſus lapidea uideantur.

In Comitatu Liptouienſi, ad pagum qui uocatur Diui Ioannis, fons eſt
tepidarum: ad quem plerunq; confugiunt, quibus ſcabie, aut pſoris fœ-
data eſt cutis. Exilit uerò is, & magno impetu eiaculatur potius, quàm e-
mittit aquas, qua Vago ortus & curſus eſt ex propinquis montibus, qui
Carpati caput eſſe exiſtimantur. Nuſquam enim altius ſeſe attollunt, nuſ-
quā pluribus & horridioribus iugis aſſurgunt hi mōtes, ad quos Carpa-
tū pertinere dixi. Altitudinis indicium eſt, nix in his perpetua, unde acco-
lis Germanis montes niuis uocantur: aſperitatis, quòd iȷdē montes ſunt
imperuiȷ. Slauorum lingua appellantur Tatri, hoc eſt, Tatari, quòd in
regionē Tatarorum, qui ueteribus ſunt Getæ, uulgi opinione protendā

tur. Hungari uocant Tarczal, quod nominis lingua eorum à nudo, ſeu A
deraſo uertice ductum eſſe uidetur. Nihil enim aliud quàm eminentiſsimi, & prorſus nudi ſcopuli ſunt, hi montes. Ego rupes Sarmatiæ eſſe crediderim, quarũ mentio fit apud Solinum, quo loco Germaniã inter Hercynium ſaltum & rupes Sarmatarũ extendi ait. Nam ex Sarmaticis montibus, neq; ita lõgè ab his rupibus Viſtula, quem Plinius alio nomine Viſtillum, alij Iſtulam uocant, ortum ducit: quo amne, prǽter Solinũ, plerique alij Germaniam finiunt. His uerò rupibus ſubiectum eſt Zepuſium, ubi aquæ ſunt, quæ & ferrum erodunt, & lapideſcunt, & animantes potæ enecant: de quibus, quæ alio ad te ſcripto complexus ſum, attexam.

Et ut ab ea, cui conſumendi ferri uis ineſt, ordiar: hæc eſt ad Smolniciam, quod oppidũ ad arcẽ Zepuſienſem pertinet, intra mõtes, unde quõdam metalla eruta ſunt. Extrahitur aũt hauſtro, quale Iſtrograni eſſe diximus, quod ab aqua ſupernè illabente impulſum circũactu & raptu funis, cui implicati ſunt crebri nodi coriacei, implet fiſtulas, per quas funi meatus eſt: quib. adiuncti canales, effuſam aquã excipiunt, & emittũt ſub B
dium in alueos in terrã defoſſos, quibus ferrũ, ſiue uetus, ſiue nouum, imponitur. Quæ minora ſunt ferramenta, citius adedũtur. Solea ferrea equi conſumitur intra horas uigintiquatuor. Quæ uerò ſunt craſsiora, cuiuſmodi ſunt quæ in uicini montis ferrarijs hunc in uſum fiunt, poſtq; per aliquot dies aquǽ immerſa iacuerint, ceu limo quodam obducũtur adeſa: eoq; ſtatis tẽporib. abluũtur, & purgãtur, ut in id quod ſupereſt ferrũ, aquæ uis efficacius penetret. Quod pereſo ferro manet, (luto ſimile, cuprũ eſt (ipſi uulgò cementũ uocant.) Id in fornace cõflatur in maſſam, & deinde per aliã fornacẽ eliquatũ fit purius & purgatius, & ad oẽs uſus nõ minus utile, quàm q̃d fit ex metallo: cuius multæ ſunt fodinǽ eodem in loco.

Nõ dubium eſt autem, quin aqua hanc uim à uenis metalli trahat, præſertim à pyrite æris (uulgus Marcheſitam appellat) cui ibi uim ineſſe acerrimam, uel ex eo ſatis apparet, quòd aqua pluuia, aut alio quo humore terram ſubeunte, ex ipſo id quod uocant uitriolum, quod Grǽcis chalcanthum, Latinis atramentum ſutorium eſt, deſtillat, pyramidatim cõcreſcens ſtiriæ in modum. Hoc uitriolum natiuum dicitur. Eſt enim aliud facticium, quod quidem eodem in loco in hunc fit modum. C

Solent ſectores metalli ligna intra fodinas tranſuerſim poſita, in quibus itur & ſtatur, pyrite minutius cæſo conſpergere, & eo quaſi uiam ad firmanda ueſtigia ſternere. Ei, ſimulatq; penetrantibus in terram aquis permaduerit, innaſcitur uitriolum: idemq; ubi madere deſierit, ita conſolidatur, & adhæreſcit lignis, ut non poſsit niſi ferro reſecari. Reſecantur autem ſic cõcreta, & è fodinis per utres extracta mittuntur in alueos. Hic aqua feruente ſuperfuſa uitriolum omne, quod pyriti innatum eſt, reſoluitur, fitq; aqua tota uiridis, quæ deinde in alia uaſa transfunditur, ut depuretur: depurata autem, transfertur in caldarium plumbeum, in quo ſuppoſito magno igne bullit ad horas octo, aut nouem: donec per euaporationem, quã uocant, denſetur: influente tamen ſemper eodẽ liquore, ut eadẽ caldaria plena maneant. Poſt infunditur in cados ligneos, quibus

A inſertæ uirgæ ſunt, quibus accreſcit. Atq; hoc eſt, quod uitriolū coctum ſeu facticiū uocant. Ac tantū quidē de aquæ ferrū rodentis ui & efficacia.

Nunc de lapideſcente dicā, cuius generis multæ ſunt in Zepuſio, inter quas etiā nõnullę nõ aliter quàm calidæ, aut alię ſalubres frequentantur. Et ineſt his quoq; caloris, uel potius teporis aliquid, quod cùm alijs temporibus, tū per hyemem manifeſtius ſentitur. Eſt uerò inter eos fons eximius unus ad pagū, cui apud Zepuſienſes Germanos à riui murmure nomen eſt, qui inſtar piſcinæ ſtagnat, & plurimā aquam reddit, in quam item ligna iniecta, lapide ceu cortice obducuntur. Alter ad pagū, qui uocatur Ioannis. Nā qui anguſtius ſcatent, ſtatim atq; paululū profluxerint, lapideſcunt, & ita in tumulos exurgūt. cuiuſmodi uidetur unus ad pagū Diui Andreæ nomine: alter cæteris inſignior, prope arcē Zepuſienſem; ad ædem diui Martini, quæ ſacrarū ædium in Zepuſio princeps eſt. Hic ſcatu rit, uel erumpit potius, aqua bullienti ſimilis, cum magno intus murmure & ſtrepitu, qui admota aure non ſine admiratione auditur. Erumpit aūt

B non foràs tātum, & ſub dium: ſed etiam meatus ſub terra quærit, & quacūq; uadit, lapis fit. quanq; qui ſubterranei ſunt eius generis lapides, pluuijs aquis irrigata humo, & eo madore diutius manente, diſſoluuntur. Solent autem accolę his ſic diſſolutis & effoſsis, ad opera cementaria uice calcis uti. Qui uerò ſub dio naſcuntur, ipſiſsimi ſunt lapides, tofi dicti, leuitate & raritate non diſsimiles pumicibus. Et quia ueriſimile eſt, ijs aliquid glutinis ineſſe, qui in propinquo ędificāt, libenter his ad muros faciendos utuntur. eoq; quidam illic dictitant, ſe domos ex aqua factas inhabitare.

Cæterùm non minus miraculi uidetur habere quibuſdā, quod in monte arci contiguo, intra ſpecum quendam aqua per hyemem fluida, æſtate ita congelat, ut refrigerandis poculis glacies inde peti ſoleat.

Porrò quod ad fontes bibentibus ex eo animantibus letales attinet, eorum unus eſt ad radices rupium Sarmaticarū, quæ, ut dictū eſt, Zepuſio imminent. alij duo hoc famoſiores ſunt in Comitatu Saros, quaſi in conſpectu arcis cognominis, cuius ipſe pręfecturā teneo. Nā qui eſt ſub rupi

C bus, aues tantū ex eo guſtantes necare dicitur. At alios duos non tantùm auibus, ſed etiam alijs animantibus noxios eſſe ferunt. Quā ob cauſam, ne cui pecori ad eos aditus ſit, diligentiſsimè caueri ſolet. Naſcitur aūt ad alterū eorū, qui propemodum intra Eperienſium noſtrorum fines eſt, plurimū aconiti, cui herbæ uenenum ineſſe uel unicus Ouidij uerſus arguit:

Lurida terribiles miſcent aconita nouercæ.

Atq; hinc quidem uideri poteſt fons hic uirus trahere. Tales enim, ait Plinius, ſunt aquæ, qualis terra per quam fluunt: qualeſque herbarum, quas lauant, ſucci. Sed eſt reuera ſingularis huius fontis natura, ut qui & creſcente luna augeri, & deficiente minui, atq; adeò in interlunio prorſus deficere dicitur: tanto omnium conſenſu, ut mihi ne libuerit quidem, an hæc aliter ſeſe haberent, explorare.

Fontes acidos, & quas acidulas uocant, conſultò prætereundos putabam, quòd minimè rari ſunt in Hungaria. Ne nõ tamen ex his quoq; aliquid delibem, celebres ſunt in primis, alter in comitatu Zolienſi, ad ar-

cem eiuſdem nominis, cui oppida, quæ dixi uocari montana, ſubiecta A
ſunt: alter ad oppidum, cui Mons regius nomen eſt: uterque ſpleneticis manifeſto ſenſu mederi dicitur.

Ad oppidum Biſtriciam, Germani Neuſolam uocant, ubi fodinæ ſunt æris opulentiſsimæ, quæ nunc appellantur regiæ, quo'd in ijs impendio Regis opera fiunt, cuniculus quidam reddit aquam uiridem: ex qua, ubi ſubſedit, chryſocolla colligitur.

Quia uero' in Comitatum Zolienſem, dum aquas perſequimur, uentum eſt, non poſſum præterire hiatum terræ ijſdem in locis famoſum ob peſtilentes expirationes, quibus aues ſuperuolantes, & quæuis alia animantia extingui conſtat: manifeſto eorum experimento, qui eius rei periculum facturi, gallum, gallinam'ue, aut felem, aut canem longo haſtili alligatum, ſupra eum hiatum, qui ſepto ad arcendas inde animantes circundatus eſt, protrudere & efferre conſueuerunt: quibus non aliter uita ſubito' eripitur, qua'm ſi ſtrangularentur.

Eſt item ad eum fontem, qui potus aues, ut dictum eſt, enecat, ſub Sarmaticis fontibus acidula: quæ etſi eandem cum eo ipſo fonte originem habere creditur, tamen pleriſq; ita grata eſt, ut etiã ægroti inde potũ petant. B

Alia eſt non longe' ab arce Leua in Comitatu Barſienſi, quæ niſi ab haurientibus pleno uaſe perferatur domum, ſaporem amittit. Itaq; qui occurſantibus, ut fit, potum ex ea præbent, uel modice' exinanito uaſe, quod reliquum eſt, effundunt, & ad hauriendum denuo' recurrunt. Addunt quidam aliud hoc prodigioſius, ſed minus ſimile uero. Nempe, ſi pura ſit, dũ hauritur, & pura permaneat, donec offeratur ægrotis, qui eã mirifice' appetere ſolent, quo'd hoc certiſsimum ad ſalutem ſignũ ſit. Sin turbida red datur, plane' pro deplorato haberi ægrotum. Itaq; eos qui potum tantu'm infirmis, non omen petunt, antequam hauriant aquam, turbare ſolere. Sed hoc ſuperſtitioſoru'm credulitati relinquamus.

Ab hac quoque rurſus acida alia haud magnis diſtat ſpacijs: ad quam etiam prope' eſt fons, qui tumuli in ſpeciem aſſurgit, & ſubinde mutat fluxum, lapideſcente nimirum ſtatim aqua, quam effundit, & ideo ſic excreſcente ea parte, qua aliquandiu manarit, ut ſeſe aliam in partem, quæ humilior eſt, effundere cogatur: quod quidem quaſi circuitu quodam fit per omnem fontis oram. C

Ad arcem Fileg, quæ inde in Boream euntibus occurrit, in Comitatu Neograd, ſpecus eſt, in quo ſuperne' deſtillans aqua, continuo' dureſcit. Ibi uero' uideas ceu ſtatuas hominum conſiſtere ſaxa, ex hac deſtillatione concreta. Albus his color eſt: nec per ſe tantu'm ſunt alba, ſed etiam coloris albicantis uſum trita pictoribus præbent.

Sunt præterea ad fines Eperienſiũ fontes ſalſi, tãtæ acrimoniæ & ſalſuginis, ut inde ſal excoquatur, qui ad omnis generis conditur as, & in primis ad coctur ã piſciũ, cæteris utilior eſſe exiſtimat. Habetq; locus nomen ab his fontibus: Hũgaris enim Sovuar, hoc eſt, Salisburgũ dicitur. Nam & arx eius nominis ſupra eum locũ fuit, mox itẽ præfecturæ ſubiecta, antequam dirueretur. Eſſe autem ſalis uim magnam in aliqua eorum montium par-

A um parte, in quibus promõtorij inſtar arx extat, uel hoc magno eſt argumento, quòd in aduerſa quoq; eorum parte ſalſi fontes ſunt, qui item ſua appellatione inſigniunt locum. Sed quòd in eo inquirendo aut eruendo minus elaboratum eſt, id non negligentia hominũ, ſed proculdubio Regum prouiſione euenit, ne immodica copia ſalem uileſcere contingeret.

Abundat enim Hungaria ſale natiuo, qui lapidicinarum modo cæditur in Maromaruſio. Item in Tranſſyluania, ubi etiam piſcinæ ſalſæ ſtagnant: à quibus omne pecus arceri neceſſe eſt. compertũ eſt enim, earum immodico hauſtu, qui ſalſugine incitatur, enecari. Inſunt tamen in his alicubi piſces. quod minus mirum uideri poſſet, cum ipſum quoq; mare piſcium parens ſalſum ſit: niſi hic non in aqua ſalſa, ſed in ipſo penè ſale uiuere uiderentur. Sunt autem ſapidiſsimi, carne duriuſcula: & ita impatientes aquæ dulcis, ut in eam miſsi, exanimentur.

Quia uerò in ſalis mentionem incidimus, etſi de eius, qui cæditur, ortu diuerſæ ſint ſententiæ, alijs nimirum eum cum ipſa conditione rerum ab
B initio extitiſſe, alijs poſtea natum eſſe affirmantibus: tamen ut uero propius ſit, ex humore aut ſucco ſalſo concretum eſſe, & adhuc concreſcere, ea potiſsimum ratione oſtendi poſſe iudico, quòd in ipſis lapidicinis ſalis, ubi ſolidiſsimus fuit, inuenta ſunt uaria inſtrumenta ad humanos uſus facta. Quodam etiam in loco Tranſſyluaniæ, gallina incubans cum ipſis ouis incorrupta. Quin nunc quoq; plerunq; magna carbonum uis eruitur cum ſale. In Deſienſi fodina, qua nulla eſt in Tranſſyluania altior, paucis antè annis exciſum eſt de medio ſale ingens robur trabi ſimile, tanta duricie, ut ne ferro quidem facilè cederet. Sed idem extra fodinã extractum ſic computruit intra quatuor dies, ut primis digitis concerpi & conteri poſſet. Idem ſolet carbonibus, dum exciduntur, duriſsimis, ſimulatq; ſub dium prolati fuerint, euenire. Hæc uerò uulgus in illa confuſione rerum, quæ Noæ temporibus in cataclyſmo fuit, ibi oppreſſa, aut alio quopiam caſu eò abrepta eſſe interpretatur.

Flos ſalis alibi copioſior, alibi rarò in reliquo ſale reperitur: Gemmam
C uocant, quòd gemmarum quarundam in more pelluceat. Faciunt aũt hoc reperto iudicium ſalicidæ docti experientia, ſalem qui ſequetur, aut impurum futurum, aut citò deſiturũ: neq; temerè ipſos in eo falli cõpertũ eſt.

Abundat & uicina Polonia huius generis natiuo ſale ſaxeo, ſed hic minus ſincerus & ſolidus eſt Hungarico. non enim fibris tantùm, aut uenis, ſed etiam ingenti mole terræ plurimis in locis diſtinguitur, ac præterea longius abeſt à ſuperficie terræ. At in Hungaria putei, in quibus cæditur, minus alti ſunt uſq; ad ſalem. Quin in Tranſſyluania etiam ſcopuli inſtar extat ſupra terrã ad ripam Mariſi fluuij, cuius itẽ alueus ſal eſt, non longè ab oppido Thorda ſalinis celebri. Fitq; ſæpenumero, ut arãtes etiam uomerem in ſalem impingant. Sed cùm nemini cædere licet, ne quid uectigalibus regijs decedat. Liberum eſt tamen Siculis, qui, ut dictũ eſt, nõnullam Tranſſyluaniæ partem tenent, ſuo in ſolo, quãtum domeſticis eorum uſibus ſatis eſt, ſumere. Sed hæc de ſalſis obiter dixiſſe ſufficiat.

Reſtant inter calidas, quibus quidem aliquod in Hungaria nomen

r 4 eſt,

eſt, unæ prope Vuaradinum, quæ uocantur diui Ladislai, ſiue quia hic diuus Ladislaus lauerit: ſiue quia ad ædem ei ſacram, & ſepulchro ipſius claram, ac tum ipſius, tum Sigiſmundi Imperatoris, qui hic quoq; condi uoluit, munificentia opulentam pertinet. His pleriq; inter omnes Hungariæ calidas, primas tribuunt: in quo tamen amœnitatem potius earum, quàm ſalubritatem ſpectare uidentur. Sunt enim calore periucundo, & temperato: præterea tam puræ & perſpicuæ, ut ſpeciem rerum, ſi quæ inijciantur, ampliorem quàm ſunt ipſæ res, reddere uideantur. A

Sunt tamen præter calidas multæ aliæ ſalutares frigidæ in Hungaria: cuiuſmodi dixi eſſe in Zepuſio geminas, quæ lapideſcũt. Sed hoc tẽpore maximè prædicatur, & à multis frequentatur, fons ad Miſlã, qui locus à Caſſouia haud magno diſtat interuallo. Huius aqua lapidibus qui prope fontẽ ſunt, feruefactis calefit, & ita balneis idonea redditur. Nõ deſunt tamen, qui uim medicam, quæ aquæ ineſſe creditur, ipſis potius lapidibus, quàm aquæ, tribuendã eſſe cenſeãt: quòd ipſa per ſe pura ſit, & bibẽtibus gratiſſima: & contrà, quam ſolent aliæ ſalutares, nullã miſturam reſipiat. B

Verùm unde medendi uis inſit aquis, & cur aliæ alijs atq; alijs morbis, nec una ratione eædem omnibus medeãtur, præterea unde ipſis tot, tantæq; in calore, ſapore, odore differentiæ: deniq; cur aliæ concreſcant, aliæ ferrũ rodant, id ſpeculatoribus & uenatoribus naturæ phyſicis explicandũ relinquo. Georgius Agricola (cuius in hoc genus rebus inquirendis & excutiendis ſtudiũ atq; iudicium exquiſitiſſimũ eſſe, libri ab eo doctiſſimè ſcripti arguunt) multa de his egregia prodidit eo in Opere, quod de natura eorũ quæ de terra effluunt, inſcripſit: & idẽ plura ſe traditurũ pollicet in ijs libris, quos ſe de Medicatis fontibus inſtituiſſe ait: ad quorũ lectionem ſeſe referent, qui de his uolent plenius erudiri. Nã mihi hæc ſcripturo propoſitũ nõ fuit, ut docerẽ quenq;: ſed ut uolũtati tuæ, Sigiſmunde Baronum optime, quæ mihi ſemper imperij uice eſt, morem gererem.

Quantum aũt tuum quoq; ſemper fuerit ſtudiũ in his eruendis, quę in cognitione naturæ rerum atq; locorum uel obſcura ſunt, uel aliquã admirationem habent, cùm omnes qui te norunt, ſciunt: tum ſcriptus à te, & nuper editus de Moſchicis rebus liber, abundè oſtendit. Nã quid eſt in tota nobis ante paucos annos minus nota regione, aut in moribus gentis Moſchicæ, aut in eius religione, quod non ſcitiſſimè explicaris? Quid? quòd Hũgaris noſtris penè ignotæ eſſent origines ſuæ, niſi tu cõfirmaſſes Moſchis cõfinẽ eſſe, & ad imperiũ eorũ pertinere Iuhrã, uel ut alij dicere malũt, Iugariã, unde & initio profecti ſunt Hungari, & nomẽ traxerunt? Ex Scythia quidem ueniſſe eos nemini erat dubium, ſed de nomine diſceptabatur: cum alij ab Hunnis & Auaris uoce cõpoſita dictos eſſe aſſererent, alij aliud comminiſcerentur. At uerò propius eſt ab Iuhra manaſſe Hungarorũ nomen: cum nunc quoq; Slauorũ lingua, qua nulla per uniuerſam Europam latius patet, Iuhri, uel prima ſyllaba nõnihil, ut fit, leuigata Vhri uocentur. Mitto, quòd te quoq; cõfirmante credibilius uiſum eſt, mõtes, quos uocãt Riphæos, nõ extare his in locis, unde tãto ueterum ſcriptorum conſenſu Tanais decurrere dicitur. Sed hæc qui magis per- C

ſpecta

A ſpectā habere uelēt, ex cōmētarijs tuis, & his addita chorographia petēt.

Mihi hic narrationem de aquis, quæ in Hungaria aliquo miraculo, aut nouitate quapiam inſignes ſunt, finire libet, uel relinquere potius. Nam ſi omnes, quæ aliquid admirationis habent, conſectari uelim, perſequendum eſſet mihi quicquid eſt in Hungaria amnium: quorum quidem tantum eſt, ut non facile dare poſsis æqualem regionem, quæ pluribus & maioribus abundet. ut non immerito ueteres Hungari in regni ſui inſignibus quatuor ductus, totidem præcipuorum fluminum, Danubij, Saui, Draui, & Tibiſci imaginem repræſentantes, uſurparint. Sed ne nihil tamen de his dicam:

Eſt laus amnium præcipua, eſſe nauibus ferendis idoneos, & piſcoſos. Quo in laudis genere quotuſquiſq; eſt extra Hūgariam fluuius, qui illis, quos dixi, quatuor conferri queat? ut ne quid commemorē de alijs Hungaricis amnibus, qui etſi magnitudine illis minime pares ſunt, tamen nō minus ferè ſunt admirandi. Nam præter hoc, quod optimorū & ſaluber-
B rimorū piſcium copia affluunt, feraces auri pleriq; habentur: in ea præſertim ueteris Daciæ parte, quā Hungariæ attribui, & Tranſſyluaniā uocari diximus, quorum etiam nonnullis ab auro nomen eſt. Cuiuſmodi ſunt tres cognomines, Chryſi dicti: & qui Hūgaris uocatur Aranyas, hoc eſt, aureus: ne quis Hungariā ea, quæ Thraciæ, Hiſpaniæ, Lydiæ, Indięq; amnibus gloria eſt, carere exiſtimet. Rapiunt autem nō ramenta tantū auri perenni curſu, ſed etiā plerūq; maſſulas, alias piſi, alias nucis auellanæ, caſtaneæ'ue, aut iuglandis magnitudine: quoties uidelicet inundant, imbribus'ue, aut alia quapiā eluuie, aut arte inducta corriuatione aucti, ripas, & ea per quæ currunt loca, ſubruunt. Nec cōmenticium eſt, ijs in locis effodi quandoq; maſſas, alias puri auri, alias concreti ſaxi aliquid habentes, quæ aliquot uncias uſq; ad ſelibram, & librā, & hoc amplius appendunt. Quin liceat mihi dicere, cuius certos autores notæ fidei homines habeo, effoſſas eſſe, quæ quingentorum, imo quæ mille florenorum non modo pondus, ſed etiam precium eleuarint.

C Sed ut ad illos principes Hungariæ fluuios redeā, Danubiū, Drauum, Sauum norunt uicini Germani, Norici, Carni: apud quos eorum fontes ſunt, & prima incrementa. quę etſi pręclara ſint, nequaquā tamen tantum laudis addunt amnibus, quantū hi mox, atq; ſolum Hungaricum attigerint, conſequūtur. Hic enim cōtinuo & plenius & ſpacioſius fluunt, eoq; nauigationi magis habiles ſunt, piſcibus que & maioribus & melioribus magis abundant: ut omittam, quod diuerſi generis piſcibus, quibus fere prima eſt gloria, extra Hungariam carent. Quapropter de his, quorum origines magis notæ & celebres ſunt, plura referre ſuperſedebo: dicamq; de Tibiſco tantum, quem Hungaria ſola totum ſibi uendicat.

Oritur in Maromaruſio, ſub altiſsimis Carpatī iugis, fonte quidem exiguo, ſed tantis ſubito incrementis, ut intra tertiū milliarium pro tēporis tamen, quod incrementa moderatur, ratione, patiēs ſit nauigiorū, quibus ſales euehuntur. Eſt aūt fere iuſtū unius nauigij onus, quater mille fruſtā ſalis, (uulgo lapides uocant) ſingula uiginti plus minus pondo librarum:

Fertur

Fertur autē intra Maromaruſium curſu citatiore, ut inter mōtes, qui plurimos in eos torrentes & riuos effundunt: eſtq́ ibidem limpidiſsimus, ſolo glareoſo. ſed idem ex illis Maromaruſij anguſtijs eluctatus, ſimulatq́ campeſtria attigit, incedit lentius, & fluit impurius, admiſſo præſertim amne Zamos, qui ex Tranſſyluania ruens, uiam præbet nauibus, quibus ſales Tranſſyluanici exportantur: uideturq́ tum ſane prorſus alius eſſe, non ob augmenti tantùm, aut curſus ſui modum, ſed quòd etiā piſcium in eo ratio eſt diuerſa. nam intra Maromaruſium non habet fere alios, quàm quos aquæ puriores alunt, & eorum quidem omnis generis copiā ingentem: ac foris quem facilè dabis piſcem, cui quidem in profluente uita eſt, quem non ſuppeditet Tibiſcus? quiq́ & ſapore, & magnitudine nō præſtet ſui generis piſcibus, qui alijs in fluuijs capiuntur? A

Porrò de copia quid dicam? habet quidem Hungaria multos amnes piſcoſiſsimos: inter quos etiā eos numero, qui ex uicinis terris immittūtur. Sed neq́ inter hos, neq́ inter alios, quorū fontes apud Hungaros ſunt, ullus prouētu piſcium ſuperat Tibiſcum: ut eum, quod de Pado Italiæ dixit Poeta, meritò fluuiorum regem in Hungaria dicere poſsis. Etſi uerò idem contingit fluuijs, quod terræ: nempe quòd ut hæc fruges, ſic & illi piſces, nunc uberius, nunc malignius producāt: tamen nullum eſt tempus Tibiſco, quo piſcibus non magis, quàm cęteri amnes, abundet. Quin, qui propius ad eius ripam in ęſtiuis pręſertim caloribus accedunt, manifeſto ſenſu experiuntur, eum piſculentiam quandam, ut ſic dicā, redolere. Nec deſunt uulgò, qui dicant, duas eius partes aquam, tertiam piſces eſſe: non eo quidem ſenſu, quòd ita ſeſe res habeat: ſed quòd planè admirādam, penéq́ maiorem fide multitudinem piſcium ſignificatam uolunt. B

Vidimus ipſi autumno ſuperiore, cum illuſtrem Comitem Nicolaum à Salmis, exercituum regiorum ſummum in Pannonijs imperatorem, ultra Tibiſcum ſequeremur, apud arcem Thokai, quo loco Bodrogus, idem ualde piſcoſus amnis, Tibiſco miſcetur, millenos carpiones, quos nonnulli Cyprinos dicere malunt, citra delectum tamen, ſicut eos capi cōtigit, uenire centū numis Hungaricis: hoc eſt, floreno, ut uocant, uſitato: quem pro præſentis rei monetariæ illis in locis ratione, aureus unus ſuperat ſimilibus numis quinquaginta. Eadem eſt plerūq́ luciorū uilitas, ſub hyemis ferè initium. Vtor autem lucij appellatione, in deſignando piſce notiſsimo, quem quidam lupum dicendum eſſe contendunt. C

Sed quanto lōgius profluit Tibiſcus, quantoq́ propius accedit ad Danubiū, in quem ſeſe exonerat è regione Sirmij, hoc minus eſt precij piſcibus, propter uim eorū infinitam, præſertim cum exundat. Nā tum in plana effuſus, omnia latè loca non tam aquis quàm piſcibus cōplet: & quædam quaſi ſtagna facit, quę agreſtes antè, quàm decreſcit, & in alueū redit, clauſtris quibuſdam obſepiunt, ne refluētibus aquis unà recedant piſces. Hic itaq́ non aliter atq́ in piſcinas concluſi tenentur: neque tamen rarò cōtingit, ut impetu facto, qualis eſt acie congredientium, effractis ſeptis perrumpant, ſpemq́ & laborem agreſtium fruſtrentur. Quo fit, ut hi pro magno negocio habeant, inuitare populares uicinos, ut piſces emptum ueniant.

A ueniant. Sed quod prouerbio dicitur, ultroneas putére merces, uix unquam magis quàm hic habet locum. Nam ſæpe aut nulli ueniũt: aut ſi qui ueniunt, tantillo licentur, ut nihil penè interſit, gratuito'ne eis des, an uendas. Quin fit quandoq; ut ne gratis quidem dati, aut quaſi relicti ad prædam, auferantur: ſed porcorum gregibus, qui ſubſidentibus aquis immittí ſolent, lætam paſtionẽ & quaſi piſcationẽ præbeant: ipſa tamẽ piſcium multitudine nihilominus ſic plerunq; ſuperãte, ut magna eorũ pars emoriatur, & computreſcat. unde tam tetri naſcuntur halitus, ut qui iter faciunt, ea loca non aliter, quàm quæ peſte infecta ſunt, uitare conſueuerint. Nec hoc foris tãtùm, ſed etiam in oppidis euenire ſolet, dum nimirũ tanta uis piſcium in forum curribus & equis infertur, ut qui eos importarunt, deſtituti ab emptoribus, ſeſe clãculum relictis piſcibus inde ſubducant. Quo fit, ut plerunq; edicto cum pœna propoſito, caueri ſoleat, ne quis illinc, niſi ablatis una piſcibus, diſcedere audeat.

Sed lõgius quàm inſtituerã, progreſſus ſum, illuſtris Baro Sigiſmũde,
B non tam admiratione harũ rerũ, quæ mihi iam maxima uitę meæ parte in Hungaria exacta admirabiles eſſe deſierunt, quàm ſtudio efficiundi imperata tua incitatus. Nõ inficior tamen, pleraq; à me minus explicatè tradita, neq; nõ multa præterita eſſe, quæ cum hac narratione cõgruebãt. Verùm id ceu data opera à me factum eſt, quòd his & aptius & uberius explicandis locum alibi ſum habiturus.

Porrò quod in epiſtola ad me tua duorũ admirandæ naturæ fontium, alterius quidem ex Arriani, alterius uerò ex Saxonis Grãmatici hiſtoria mentionem facis, equidem dubitaui aliquãdiu, an nõ hoc conſilio à te factum eſſet, ut quæ de ſimilibus miraculis aliorum autorũ ſcriptis prodita ſunt, ea mihi cum his noſtris coniungenda, ac cõponenda eſſe innueres. Etſi uerò huc inclinabat animus, tamen cum uiderem mihi nihil relictum eſſe præter colligendi laborem, quẽ ſibi quiſq; legẽdis libris præſtare poteſt: ſatis eſſe putaui, breuiter, unde hæc potiſsimũ peti poſsint, indicare.

Miratur Plinius, ab Homero nõ eſſe factam calidorum fontium men-
C tionem: neque hoc ſane iniuria. Quem enim mihi facilè dabis autorem, qui non quàm accuratiſsimè in rerum, locorum'ue deſcriptionibus recenſere ſoleat, ſi quid fortè occurrit, quod uſitatum naturæ curſum excedit, aut aliqua nouitate eſt inſigne? Imò quem dabis, in quo non aliquid eiuſmodi reperias?

Sed inter eos, qui cæteris diligentius, quaſiq; ex profeſſo de his latinè ſcripſerũt, primas obtinet Plinius: qui non cõtentus aquarũ, fontium & fluminũ miracula capite elegantiſsimo in ſecundo Naturalis hiſtoriæ ſuę libro complecti, rurſus iiſdem aquis & aquatilibus deſcribendis etiam peculiarem dedit librũ, qui eiuſdem operis eſt triceſimus primus. Secũdum Pliniũ multa de his inuenias prodita à Seneca, in Naturaliũ quæſtionum libris. Nec pauciora penè à Vitruuio, de architectura lib. octauo. Quædã etiã à Strabone, Põponio Mela, Solino referuntur: ut alios prętercam recẽtiores. Sed omniũ inſtar haberi poteſt unus Georgius Agricola, qui quæcunq; eiuſmodi ſunt uel in Græcis Latiniſq; ſcriptoribus, à ſe lecta, uel do-

uel domi foriſq; obſeruata, uel accurata indagatione comperta, non mo- A
dò in illos, quos ſuprà dixi, libros retulit, ſed etiam cauſas eorum quàm
ſcitiſsimè ſtuduit explicare: quanquam quotam quæſo hæc factura eſ-
ſent partem, ſi cætera quoq;, quæ adhuc ignota latent, proferrentur? qua
in re neſcio profectò, ſocordiáne magis, an ingratitudo hominū accuſan-
da ueniat, qui dum iſta pro neglectis habent, non ſatis æterni illius archi-
tecti Dei potentiam & magnitudinem admirari, & eius beneficia agno-
ſcere uidentur.

Memini te mihi aliquando de quodam in Carnis lacu, cui à pago uici-
no Zirknitz nomen eſt, non minus penè miranda dicere, quàm à me de
Hungariç aquis ſunt memorata: ut is uidelicet quotannis ferè ſub autum-
ni finem, aquis derepentè ex abdito uenientibus, magnamq; piſcium co-
piam ſecum trahentibus inundetur: appetente uerò æſtate, aquis rurſus
abdita petentibus exareſcat, hac quaſi perpetua uiciſsitudine, ut quo in
loco paulo antè piſcatus fueris, in eo meſſem & ſementem facere, ſimulq;
ſi libeat uenari, ac rurſus uertente anno piſcari poſsis. B

Sed quid obſtat, quo minus loci faciem, ut eam ab alijs delineatam ac-
cepiſti, de tuo ſermone deſcribam? Claudi aiebas eum circumquaq; mon-
tibus, è quibus riui quidam ignobiles ſuo quiſq; alueolo procurrant, ab
orientali quidem plaga tres, ab auſtrali quatuor: ſingulos quo lōgius flu-
ant, hoc minus ſcatere aquis, terra nimirum ipſas combibente, donec po-
ſtremò abſorbeantur ſcrobibus ſaxeis, ita natis, ut humano opere exciſæ
uideri poſsint. Hic aquis ita redundantibus, ut recipi non poſsint, fieri,
ut regurgitent ſcrobes: neq; ſolùm nihil aquæ admittant, ſed etiam quic-
quid receperint, effundant tanta rapiditate, ut refluxus, impetum ac cur-
ſum equiti quamuis expedito & fugienti, ægrè effugere liceat. Itaq; qua-
cunq; pateat locus (patère autem eum ad ſeſquimilliarium minus laxa la-
titudine) diffundi aquas, & lacum efficere, qui pleriſq; in locis decem &
octo cubitos altus ſit, & ubi minimum profundus eſt, æquet iuſtam hu-
mani corporis menſuram.

Hæc fortè minus mirabitur, cui conſtabit eſſe eadē in regione amnes, C
qui terras ſubeant, & ubi per longa ſpacia mearint, rurſus effluant: quoſ-
dam, etiam ubi ſemel ſeſe abdiderint, amplius non comparere. Nam hinc
occultis quibuſdam canalibus illas in lacum manare aquas ratiocinabi-
tur, præſertim ſi cognorit, ibidem aliquot in locis eſſe caua montium am-
pliſsima, in quibus aquarum ruentium fremitus exaudiantur, & earum
quaſi ſtagna ſint: unde illos uenire riuos hoc minus dubiū uideri poteſt,
quòd conſtat ijſdem anates uiuas euehi: quas nemo neſcit in locis ſubter-
raneis, in quæ auræ aditus non ſit, degere nō poſſe. Sed quia pro cōperto
habetur, illā aquarū acceſsionem non duci è mōtibus per riuos, aut alios
occultos meatus, ſed uenire ab illa ſcrobium regurgitatione, & quaſi uo-
mitu, rurſusq; eòdem redire, & reſorberi, idq; ſtatis tēporibus fieri, quis
hæc miraculo carere negabit?

Auget uerò hoc quoq; rei nouitatem, quòd ferè non minus celeriter
recedunt aquæ, quàm acceſſerunt, non per ſcrobes illas tantùm, ſed uni-
uerſa pe-

A uerſa penè terra eas non aliter recipiente, quàm ſi per cribrũ diffunderentur. Quod cùm fieri ſentiunt accolæ, continuò grandioribus eius meatibus, quoad fieri poteſt, obſtructis, agminatim aduolãt ad piſcationẽ, quę ipſis non modò iucunda, ſed etiam perfructuoſa eſt. Nam & piſcium uis ingens facilè capitur, aqua nimirum eos deſtituente: & apud uicinos precium habent, ad quos conditi ſale exportantur. Inuenias aũt ibi plerũq;, quod iurè mireris, lucios (nam his magis quàm alijs piſcibus abundat hic lacus) qui duos cubitos excedant: quæ res ſatis magno eſt argumẽto, eos intra illas uoragines naſci, aut ſaltẽ augeri oportere: cum fieri non poſsit, ut dum foris ſtagnant aquæ, ad tantam magnitudinem perueniant.

Porrò ſiccato lacu fit meſsis, qua parte ſolum conſitum: & idem rurſus conſeritur, antè quàm inundet. Solum ipſum firmum, lętum, & in primis ita ferax graminis, ut poſt uigeſimum diem ſecari ſoleat. Non eſt tamen eadem ubiq; fœcũditas. Nam magna eius pars, pręter iuncũ, nihil gignit. Quo uerò magis cognobilis fiat lacus, libet addere, quod tu ceu inſignẽ B notam adiecisti: nempe diſtare eum ad unius miliarij ſpacium ab arce Carnis, pariter & Italis dicta Poſtonia, quam Venetos aiebas Maximiliano Imperatori, dum percuteretur fœdus, quod inter eos poſtremũ fuit, ademiſſe: & dum pacta conuenta præſtari oporteret, reddidiſſe: in illuſtri eius loco tanquam pro trophęo relictis his uerſibus, quos ibi tum legeris:

Poſtonia uicta rediens poſt omnia uictor
Leuiades, affert pulchra trophæa domum.

Quia uerò id quod dictũ eſt de aquarũ ad ſtatũ tempus acceſsione, me quorundã fontiũ, quib. idem accidere dicitur, admonet: etſi mihi externa minimè perſequenda duxi, facere tamen non poſſum, quin de duobus dicam: ut tibi illud quaſi penſem, quod ex Ariano & Saxone Grammatico de totidem fontibus annotaſti.

Alter eſt calidarum laudatiſsimarũ, in alpeſtri Rhetia apud Fauarias, inter rupes eminentiſsimas: qui cum ferè deficiat menſe Octobri, redit menſe Maio: ſicq; rurſus uſq; in autumnũ exuberat, ut ſaluberrimis eius C aquis mola frumentaria impelli poſsit.

Alter hoc magis mirabilis eſt in Heluetijs, quem recens Helueticorũ Chronicorũ ſcriptor tradit ſiccari menſe Auguſto, quo tẽpore nouis ibi niuib. cadentib. pecus inde mitiora in loca depellitur: neq; poſtea manare, niſi mẽſe Iunio, cùm nudatus niuibus mõs, rurſus paſtioni pecoris patet. Manare autem eum è petra in foſſam propinquam, ad aquandum pecus comparatam: per interualla tamen, & bis tantùm quotidie, manè uidelicet & ueſperi: rurſumq; toties occultari. & has quotannis retinere ac continuare uices, donec rurſus, ut dictum eſt, Auguſto menſe ſiccetur. Dicas aquationi pecoris ſingulari Dei munere, in illa horrida ſolitudine datum hunc fontem eſſe: idq; bruta ipſa agnoſcere, ut quæ eum ferè ultrò, quoad ibi in paſcuis ſunt, ad id tempus, quo fundit aquam, petere ſoleant. Quin additur, experimento cognitũ eſſe, quòd idem fons tam impatiens ſit ſordium, ut ſi quid impuri in eum miſſum, merſum'ue fuerit, per aliquot deinde dies nõ compareat, nec aut manè aut ueſperi aquæ quicquã reddat.

Montem,in quo is fons eſt,Heluetij ſua lingua appellant Engſtle:ea in re A
gione,cui ab amne Arula,Argevu fecêre nomen.

Prudenter Plinius , ad confirmanda exempla potentiæ aquarum,à ſe
in illo præclaro opere prodita:Si quis,inquit,fide carere ex his aliqua ar-
bitratur,diſcat,in nulla parte naturę maiora eſſe miracula. Hoc quanquã
ipſe quoqꝫ uſurpare aduerſus eos poſſem,quib.fortè in hac mea de aquis
narratione quædam fide maiora eſſe uidebuntur:tamen monebo potius,
non temerè quicquam eorum quę de admirandis naturę operibus ferun
tur,pro incredibili haberi oportere, ne quid infinitæ Autoris ſapientiæ
& potentiæ temerè derogetur.

Habes Baro clariſsime,pro epiſtola libellũ, magis ieiunũ quidẽ illum,
quàm uel ipſe fortè expectabas,uel materia,quã mihi tractandã dederas,
exigebat.Sed cùm non ignores,me minimè abundare ocio,tuæ erit ęqui-
tatis,non tam quid aſſecutus ſim , quàm quid aſſequi uoluerim,
æſtimare.Hoc unum quidem certe,ut tibi gratum
facerem,ſedulò ſum conatus.

FINIS.

IOANNES LEUUENKLAIUS S. D. ALberto patruo ſuo, præſtanti uirtute ac ſapientia uiro.

A MISI ad te non ita pridem, Alberte patrue, Gregorij Nyſ-
ſeni X V libros, de manuſcriptis exemplaribus Græcis à
me ſuperiori anno Latinam in linguam conuerſos, meaq́;
primùm opera publicatos. Redeo nunc alio quodam cũ
munere, quod ipſum quoq́; gratum tibi fore confido. Cõ-
plexus ſum breui commentario gentis Ruſsicæ tibi notiſ
ſimæ bella, quæ ab annis L X X aduerſus finitimos geſſe-
runt, adiectis ijs potiſsimùm, quæ annis hiſce proximis ac
ciderunt, uobis quidem iſtic omnino trita, uerùm longius
remotis parum cognita. Quum hoc ſcriptũ meum typographus Commentarijs re-
rum Moſcouiticarum Sigiſmundi Baronis Herbeſteni non ſine Lectorum fructu
ſubijci poſſe diceret, non ſolùm id à me paſſus ſum impetrari: ſed etiam aliud quaſi
ἐπίμετρον addidi, quod ijſdem Commentarijs adiungi commodè uideretur. Moſcorũ
& Græcorum eandem eſſe de religione ſententiam conſtat, nón parum in quibuſ-
B dam doctrinæ partibus ab auctoritate Romani Pontificis recedentem. Qua de re
quum ab amico meo, Claudio Auberio Triuncuriano Gallo, excellentis ingenij ui-
ro, nuper interrogationes paucas accepiſſem, à Cardinali Guiſano Græcis, qui Vene
tijs uiuunt, propoſitas, & Græcorũ ad eas reſponſionem: rem me ſtudioſis harũ re-
rum non ingratam facturum putaui, ſi ſcriptum hoc ipſum Latina lingua donatum
prioribus adiungerem, in quo rationes exponerẽtur, quamobrem Græci & Moſci
priſcos ſuos doctores ſequuti, nouas quaſdam opiniones recentiorum aſpernentur.
Exſtant in eodem fragmẽta nonnulla ſcriptorum, qui nobis ignoti ſunt, Magnetis,
Nicolai Cabaſilæ, Dyrrachini antiſtitis, Maximi, cuius nos quaſi reliquias aliquas
in Elia Cretenſi & Nazianzeno exhibuimus, Symeonis Theſſalonicenſis archiepi
ſcopi, Dorothei, Theophanis, & aliorum: quorum ſanè uel nomina ſaltem proferri
par eſt, ut antiquitatis ſtudioſorum animi ad integra horum monumenta perquirẽ
da excitentur. Præterea de controuerſis hoc tempore dogmatibus aliqua non con-
temnenda ſunt interſperſa: qua tamen in parte uidebimus aliquando, num fieri poſ-
ſit, ut ex priſcorum monumentis aliter, quàm heic factum, reſpondeatur: ad Græcos
homines Græco ſcripto elaborato, cuius modò perficiendi nobis otium minimè
ſuppetit. Hæc autem ad te propterea mitto, quòd eius gentis hiſtoriarũ teſtem ma-
gis idoneum, quàm te, habere neminem poſsim: qui non Ruſsiam modò uidiſti, ſed
C etiam ipſorum linguam, ſicut & aliorum quorundam populorum Septemtri-
onalium, eleganter calles. Vale. a. d. X V. kal. Febr. anno
CIↃ IↃ LXXI.

CLAVDII CARDINALIS GVISANI XII QVAESTIONES, ET GRAECORVM ad eas reſponſiones:

Ex interpretatione IOANNIS LEVVENKLAII.

QVAS hiſce Commentarijs duas potiſsimùm ob cauſſas ſubijce- A
re uoluimus. Primùm, quia breui expoſitione declaratur, quibus in rebus eccleſiæ Græcæ, quas in uniuerſum Moſcorum natio ſequitur, cum Romana conſentiant, aut diſſentiant: deinde quòd ſcriptum ipſum recens ſit, nec typis antea publicatum.

QVAESTIO PRIMA.

CRedunt'ne Græci, panis ac uini ſubſtantiam in Chriſti corpus mutari, manentibus tantùm panis accidentibus, ſine ſubiecta ſubſtantia?

RESPONSIO.

Credimus & confitemur, panem in Chriſti corpus, ac ſimili ratione uinum in Chriſti ſanguinem ita mutari: ut neque panis, neque ſubſtantiæ ipſius accidentia maneant, ſed in diuinam ſubſtantiā tranſelementent̄ur. de quo magni patris illius Chryſoſtomi teſtimonium, cuius extant uerba in Euangelij per Matthæū memoriæ proditi XXVI cap. audito. Quū Chriſtus ait, Hoc eſt corpus meum: panem qui conſecratur in ara, non ſi- B
gnum, ſed ipſius Domini corpus eſſe demonſtrat. Non enim dixit, Hoc eſt ſignum: ſed, Hoc eſt corpus meum. Quippe ui quadā ineffabili fit mutatio, tametſi nobis eſſe panis uideatur. Nam quum imbecilli nos ſimus, & propterea tum crudę, tum humanę carnis manducationem nequaquā admiſſuri: iccirco nobis quidē eſſe panis uidetur, uerùm reapſe caro eſt. Prodeat itidem nobis ſanctiſsimus ille Bulgarorum antiſtes, & horū Euangelij uerborum mentem indicet. cuius quidē hæc uerba ſunt in XIIII capitis euangeliſtæ Marci explicatione, dictum illud, Hoc eſt corpus meum, declarantis. Hoc ipſum, inquit, corpus meum eſt, quod nunc accipitis. Nec enim panis dominici corporis ſignum eſt, ſed in illud ipſum Chriſti corpus mutatur. Et Dominus ait: Panis quem ego dabo, caro mea eſt. Item, Niſi carnem filij hominis comederitis, & ſanguinem eius biberitis, uitam in uobis non habetis. Cur autem ais, Atqui caro non cernitur? Pro- C
pter noſtram hoc, mi homo, fit imbecillitatem. Nam quum panis & uinū res ſint nobis familiares & uſitatę, qui ſanguinem & carnem proponi nobis nequaquam laturi eramus, ſed cum ſtupore quodam faſtidituri: propterea benignus ille in homines Deus demittēdo ſe nobis accommodās, panis quidem ac uini ſpeciē retinet, uerùm ipſas res in carnis ſanguinisq́ue uim trāſelemētat. Idem ab homine diuino Damaſceno in Theologicorū VI cap. uerbis hiſce traditur: Quia cōſueuerūt homines panē edere, ac uinū aquamq́ue bibere: ſuā cū eis diuinitatē coniunxit, eáque corpus & ſanguinem ſuū fecit, uti per res uſitatas ac naturales, ad ultranaturales penetremus. Corpus diuinitati reapſe unitū eſt, illud ipſum corpus inquam, ex uirgine ſancta quod ſumtum fuit. Neq́ue ſic accipienda ſunt hæc, quòd

corpus

A corpus illud ſurſum tranſlatum de cœlo deſcendat:ſed quòd panis & uinum in corpus ſanguinemq́ Chriſti mutentur. Quòd ſi modum, quo id fiat, requiris: ſatis eſto tibi, quòd audias per Spiritum ſanctum fieri. quēadmodum etiam à ſancta illa deipera ſibi & in ſe per Spiritum ſanctū carnem produxit. neq; tamen aliud quidquam ſcire poſſumus, quàm quòd Dei quidem ſermo uerax ſit, & efficax, & omnipotens: modus autem minimè peruestigabilis. Neq; deterius fuerit etiam hoc dicere, quo pacto panis per manducationem, uinum & aqua per ipſum hauſtum in corpus atque ſanguinem comedentis & bibētis mutentur, aliudq́ corpus fiant: ſic panem illum propoſitionis, itemq́ uinum & aquam per inuocationē & acceſſum ſancti Spiritus modo quodā ultranaturali in corpus ac ſanguinem Chriſti mutari, quum quidem non duo ſint, ſed unum & idem. Rurſus eodem capite: Panis & uinum nequaquam figura ſunt corporis atq; ſanguinis Chriſti, (abſit hoc) ſed corpus ipſum Domini, q dixit: Hoc eſt non corporis mei figura, ſed corpus: non figura ſanguinis, ſed ſanguis. Et rurſum: Quòd ſi qui panem ac uinum ſigna corporis atq; ſanguinis Do-
B mini appellarunt, non (uti Baſilius *ille diuinitus adflatus ait*) hoc nominis oblationi poſt ſanctificationem tribuerunt. Nimirum ſigna futurorū uocantur, non quaſi reuera corpus atq; ſanguis Chriſti nō ſint: ſed quòd nunc quidem per ea diuinitatis Chriſti participes efficiamur, quum in altera uita ſimus intellectiliter eo per ſolam contemplationē adſpectumq́ fruituri. Et rurſum: Propterea cum omni timore, cōſcientia pura, fide dubitationis experte accedamus: & eueniet omnino nobis, quemadmodū citra dubitationem credimus. Beatus etiam Paulus *in* epiſtola priore ad Corinthios ait: Quiſquis indignè panem hūc comederit, aut Domini poculum biberit: ob Domini corpus atq; ſanguinem pœnas dabit. Priſcus autem Doctor ille Magnes in Euangelij Apologia, quam ad Theoſthenem ſcripſit: Reuera, inquit, corpus & ſanguis Chriſti eſt euchariſtia, nō ſanguinis & corporis figura, quemadmodum nugatores quidam parum mentis compotes tradiderunt. Præter hos deniq; magnus ille Baſilius *in* ſacris Hierurgiæ ſuæ precibus in hanc ſententiam loquitur: Fac me per ef-
C ficacitatem ſancti Spiritus idoneum, ut indutus gratia ſacerdotali, are tuę ſanctæ adſtem, corpusq́ tuum ſacrum ac immaculatum cū pretioſo ſanguine religioſè tractem. Deniq; ſanctiſsimus antiſtes Dyrrhachij Nicolaus Cabaſilas capite XXVII, & ante hunc doctiſsimus ac perſpicaciſsimi uir ingenij Maximus, in declaratione ſacræ Liturgię uerbis hiſce prorſus inter ſe conſentientes utuntur: Vbi ſacroſanctum & omnipotētem ipſius ſpiritum receperint, panis quidem in pretioſum & ſanctum corpus eius mutetur, uinum uerò in ipſum ſanguinem eius ſanctum & immaculatum. Hæc ad primæ quæſtionis confirmationem ſufficiunt.

QVAESTIO II.

EXiſtimantne ſacramentum hoc ui uerborum Chriſti, Hoc eſt corpus meum: &, Hic eſt ſanguis meus: quibus adde cetera ſequentia, confici: an ui & efficacitate Spiritus ſancti, ſacrarumq́ precum?

RESPONSIO.

Hoc rurſum tibi diuinus ille Chryſoſtomus uerbis hiſce planum faciet. Quemadmodum, inquit, uerbum illud opificis, Augeſcite ac multiplicamini, ſemel quidem à Deo pronunciatum fuit, uerùm nunquam non efficax eſt: ſic etiam uerbum hoc ſemel à Seruatore prolatum, efficacitatẽ ſuam perpetuò obtinet. Sed tamen uideamus, num ad incrementum noſtri alterius rei nullius egeamus, an & nuptiæ, & cõiunctio, & alia quædã ſtudioſè curanda requirantur? nequit certè abſq; his fieri, ut hominũ genus conſeruetur ac propagetur. Quamobrem ut iſtic ad procreationem liberùm nuptias eſſe neceſſarias arbitramur, quibus peractis etiã pro hoc ipſo precamur, neq; tamen iccirco uerbum illud opificis ignominioſè aſpernari uidemur, quippe quod cauſam quidem eſſe procreationis ſciamus, uerùm nihilominus procreandi modum per nuptias, educationem, aliáque talia progredi: ſic etiam heic ipſa Domini uerba ſacramentũ hoc efficere credimus, ſed per ſacerdotem, & eius Deum compellantis tum uerba tum preces. His teſtimonio eſt diuinus ille Cabaſilas capite XXVIIII, & Bulgarorum archiepiſcopus in XIIII capitis Euangelij per Marcum deſcripti explicatione ſic ait: Quum benedixiſſet, hoc eſt, egiſſet gratias, fregit panem id quod nos etiam facimus, preces quaſdam addentes. Præterea Symeon ille Theſſalonicẽſis archiepiſcopus in Liturgiæ declaratione: Nos, inquit, traditiones illas obſeruantes, quas accepimus, nimirum uti Seruator per ſeipſum, per apoſtolos, per patres tradidit, tam uerendæ communionis myſteria cum Sancti ſpiritus imploratione, per ipſa Domini uerba, & ſacerdotum preces peragimus: quàm omnes res ſacras per inuocationem Sancti ſpiritus, ſacerdotis preces, ſignúmq; crucis perfectionẽ cõſequi credimus, uti ex traditionibus diuinis accepimus. Propterea magnus ille Baſilius in Liturgia ſua, poſt iſtæc uerba, Accipite, comedite, hoc eſt corpus meum: itẽ poſt illa, Bibite de hoc omnes, hic eſt ſanguis meus: ſic quadam in precatione ſubijcit: Te precamur & obſecramus, ſanctiſsime omnium, ut ex bonitatis tuæ beneuolentia ſpiritus ille ſacer in nos ueniat, & in hæc propoſita munera, eáq; benedicat ac ſanctificet: panem quidem hunc, precioſum Domini, Dei, Seruatoriſq; noſtri Ieſu Chriſti corpus efficiendo: quod autem hoc poculo continetur, precioſum ſanguinem Domini, Dei, Seruatoriſq; noſtri Ieſu Chriſti, qui pro uita ſaluteq; mundi effuſus eſt: nos uniuerſos denique, panem eundem & idem poculum participantes, alterum cum altero uniat in eiuſdem Spiritus ſancti communionem, ut minimè quiſpiam noſtrûm uel in iudicium uel condemnationem ueniat: ſimul efficiens, ut ſacroſancti corporis & ſanguinis Chriſti tui participes fiamus. Itaq; profitemur & credimus, per ipſa Domini uerba, perq; Spiritus ſancti uim, ac preces ſacras, myſterium hoc perfici, quemadmodum per expoſita teſtimonia demonſtratũ eſt. atque hactenus hæc ad alteram quæſtionem dicta ſufficiunt.

QVAESTIO III.

AN ſacerdos diuinum hoc ſacrum peragens, excluſis laicis, corpus ac ſanguinem Chriſti, ſiue panem benedictum participat?

RE-

RESPONSIO.

A Si quiſpiam laicus dignus & idoneus fuerit, nihil eſt quod eum à participatione immaculatorum myſteriorũ arceat. Omnes quidẽ apud nos laici quauis in liturgia panem benedictum accipiunt, quem nos Antidorum ſiue Vicarium donum appellare conſueuimus: id'que fit apud nos ex diuinorum patrum traditione. De hoc audi ſapientem illum Cabaſilam cap. LIII hoc quodam modo differentem. Secundum hæc allatum panem, ex quo panem ſacrum reſecuit, multas diuiſum in partes fidelibus diſtribuit, uti qui ex eo ſacer factus ſit, quòd ipſi Deo dicatus fuerit ac oblatus. Illi uerò cum omni eum reuerentia accipiunt, ac dextram exoſculantur, uti quæ recens ſacroſanctum Seruatoris corpus attigerit, ac profectã inde ſanctificationem non ſolùm hauſerit, ſed etiam cõmunicare cum attingentibus queat. Præterea ſanctiſsimus ille Symeon Theſſalonicenſis archiepiſcopus in hanc ſententiam de hoc pane loquitur: Tum pontifex egreditur, & uiciſsim populo quod Antidorum uocant, largitur. Quippe

B quum pontifex Chriſtũ (uti diximus) repræſentet: iccirco & ſacrũ peragit, & tũ ipſe Chriſtum participat, tum ſanctificatis luſtratiſq; porrigit. Quũq; populum quoq; participẽ fieri ſanctificationis oporteat, intellectiliter cum fidelibus ea ſanctificatio communicatur, quæ ex precibus & reuerendo illo ſacro prouenit. Et uerò quũ eidẽ populo ſit neceſſariũ, ut quũ corporib. ipſe præditus ſit, etiã per res quaſdam ſenſiles ſanctificationẽ percipiat: propterea uicariũ munus illud uſurpatur, quod eſt panis ſanctificatus, & oblatus in propoſitione, cuius media maximè pars exſecta, rei ſacrę peragendę offertur. Is deinde donorũ, hoc eſt, reuerẽdorũ myſteriorũ loco, ut qui & lancea ſignatus ſit, & uerbis ſacris adhibitus, præbetur ijs, quotquot myſteria non participant. Hæc ad tertiam quæſtionem reſpondiſſe ſatis eſt.

QVÆSTIO IIII.

QVale ſacrum hoc eſſe ſtatuunt? actionis'ne gratiarum, an pro peccatis expiatorium?

C *RESPONSIO.*

Hanc etiam quæſtionem tibi diuinus ille Cabaſilas ceteriq; Theologi ſoluent. Nã cap. LII Cabaſilas inquit: Dignũ & illud eſt, de quo inquiratur. Quũ ſacrũ hoc & gratiarũ actionis cauſa ſit inſtitutũ, & ſupplicationis: quamobrẽ nõ ab utroq; nomẽ ei datur, ſed à gratiarũ actione tãtùm? Nimirũ ab eo, quòd maiorẽ in eo locũ ſibi uindicat. Plures enim heic ſe gratias agendi, quàm ſupplicãdi occaſiones offerũt, quippe quũ plura acceperimus, quàm ea ſint, quę petimus. hęc pars quędã ſunt, illa totũ. Quę ſupplicamus ut cõſequamur, pars ſunt eorũ, quæ accepimus. Accepimus omnia, Deũ quod attinet: qui quidẽ reliqui nihil fecit, quod nobis nõ dederit. uerùm uti quædã cõſequamur, needũ opportunũ eſt: in quo genere ſunt corporum immunitas ab interitu, & immortalitas, & cæleſte regnum. Quædam conſecuuti, non retinuimus: cuiuſmodi ſunt remiſſio peccatorũ, aliaq; dona, quæ per ſacramenta nobis exhibentur. Quędã

s 4 amiſimus,

amiſimus,abuſi nimirum eis,ne priores euaderemus:qualia ſunt trãquil A
litas,commoda ualetudo, diuitiæ.quibus abutuntur,quotquot ea materiem uoluptatis & improbitatis faciunt.Denicꝙ bonis præſentibus exuimur,lucri maioris cauſa,cuiuſmodi Iobo quiddam accidit.Ex quibus manifeſtum eſt, Deum ſupplicationi locum nullum nobis reliquiſſe, quum nullam non cauſam agendi gratias habeamus. At uero noſmetipſi egeſtatem nobis ignauia noſtra cõciliantes,ſupplicatione opus habemus. Et uideamus,ob quę nam ſupplicemus. Num propter remiſsionem delictorum? Eam uero per ſacroſanctum baptiſmum nullo labore noſtro conſequuti ſumus. Cur igitur illam petimus iterum? quod rurſum peccatis obnoxij facti ſimus.Et quæ nobis eſt reatus illius cauſa? nos ipſi. Sumus igitur ijdem in cauſſa,quamobrem ſupplicare nos oporteat. Baſilius autem, rerum ille diuinarum interpres,in quadam Hierurgię ſuę precatione:Da (inquit)Domine,ut pro peccatis noſtris & huiuſce populi ignorationib. ſacrum hoc noſtrum ſit acceptum,tibicꝙ gratum.Et alia in precatione cõ- B
ſimiliter ait:Fac nos idoneos,ut citra condemnationem hæc immaculata uiuificacꝙ myſteria participemus ad remiſsionem delictorum,& ſpiritus ſancti communionem. Quinetiam diuinus ille Chryſoſtomus in quadã Hierurgiæ ſuæ precatione conſonis omnino uerbis utens inquit:Offerimus quocꝙ tibi rationalẽ hũc & expertem ſanguinis cultum,tecꝙ obſecramus,rogamus,ſupplicamus,ut in nos & hęc dona propoſita ſpiritum ſanctum tuum demittas, ut ea participãtibus ad animæ ſobrietatem faciant, ad peccatorum remiſsionem,ad communionem Spiritus ſancti,ad regni cœleſtis certificationem,ad animi erga te libertatem,non ad iudicium uel condemnationem.Itacꝙ tam hinc,quàm inde apparet, propriè diuinum hoc ſacrum & expiatorium & gratiarum actionis dici,quemadmodũ eſt demonſtratum.Satis de quæſtione IIII dictum.

QVAESTIO V.

AN neceſſarium arbitrantur eſſe,ut laici tam in ſpecie panis, quàm in C
ſpecie uini Chriſtum participent?

RESPONSIO.

Hanc Dominus ipſe quæſtionem tibi ſoluet,qui hoc modo in Euangelijs,capite Ioannis VI loquitur: Amen amẽ dico uobis, niſi filij hominis carnem comederitis,& ſanguinem eius biberitis: uitam in uobis non habetis.Qui mea carne ueſcitur, meumcꝙ ſanguinẽ bibit:is uitam habet æternam,eumcꝙ ultima ego die ſuſcitabo.Caro enim mea uerè eſt cibus,& ſanguis meus uerè eſt potio.Qui mea carne ueſcitur,meumcꝙ ſanguinem bibit:is in me manet, & ego in eo. Beatus etiam Paulus in priore ad Corinthios epiſtola magiſtro ſuo conſona profert.Quiſquis,ait, indignè panem hunc comederit, aut Domini poculum biberit:ob ipſius Domini corpus atque ſanguinem pœnas dabit. Et diuinus ille magnuſcꝙ Baſilius in quadam Hierurgiæ ſuę precatione ſic loquitur:Reſpice Domine Ieſu Chriſte, qui Deus noſter es, è ſacroſancto domicilio tuo, decꝙ ſolio gloriæ regni tui, & ad ſanctificandum nos ueni,qui & ſuperius unà cum

patre

A patre conſides,& nobis heic inadſpectabiliter ades. Dignare potenti manu tua immaculati corporis tui, pretioſique ſanguinis participes facere nos,& per nos omnem hunc populum. Quapropter iuxta dictum illud Domini,qui carnem eius non comederit, & ſanguinem eius non biberit: eum ultima die non ſuſcitabit. Itaq; neceſſe eſt quemlibet Chriſtianum, ſiue ſacris addictum , ſiue non,utraq; participare.Satis & de v quæſtione dictum.

QVAESTIO VI.

Num ſacerdos aliquando rem ſacram peragit populo non præſente, ſed tantum homine uno?& an laici euchariſtiam congenulando uenerantur?

RESPONSIO.

Omnino ſacerdos quilibet rem ſacram populo non præſente peragit, ſaltem uno cum puero,qui aliquibus in locis ſacræ huius actionis ei reſpō

B dere poſsit; cui quidem actioni quum adſunt laici, ad terram uſq; coram euchariſtia religioſa cū reuerentia procidunt.Hoc reſpondiſſe ſat eſto,ne ob reſponſionum prolixitatem quæſtiones obſcuræ ac inexplicatæ relinquantur.

QVAESTIO VII.

Num peccātes orare ſanctos conſueuerunt, utentes ſcilicet huiuſmodi uerbis:Sancte Petre,ora Deum pro me?

RESPONSIO.

Hoc etiam ita ſe habere dico.Nam ex diuinorum patrum priſca traditione ſic dicere conſueuimus : Sancte Apoſtole Petre (uel quicumq; tādē apoſtolorum fuerit) deprecator pro nobis peccatoribus eſto. Conſimiliter appellare ſingulos ſanctorum ordines ſolemus , martyres religioſos, & alios.Satis de VII.

QVAESTIO VIII.

Habentne in eccleſijs ſimulacra ſculpta ? & quamobrem non habent?

C

RESPONSIO.

Simulacra ſculpta non habemus propterea,quod a diuinitus gubernatis patribus ea non acceperimus:qui quidem maxime dehortantur, ne illa colamus, & congenulando ueneremur.Audi quid unus ex Chriſti Dei maioribus Dauides in pſalmo XCVI dicat:Pudore adficiātur omnes,qui ſculpta ſimulacra uenerātur,& de aſtris ſuis freti gloriātur.Itidē Moſes in Deuteronomio:Per ſimulacra,inquit,ſua me irritarūt. Et rurſū Dauides pſalmo CXXXIIII:Simulacra gentibus peculiaria ſunt. Quapropter ſimulacra & ſculptula ſtatuas de ſententia noſtrorū Theologorū gētes habēt,nō ſancta illa natio,quæ eſt Chriſtianorū.Iccirco ſacroſancta Carthaginienſis Synhodus capite LVIIII ſic ait: Quod reliquias ſimulacrorum attinet,quę aboleri debebāt:a religioſiſsimis Imperatorib. petēdū , ut ſimulacrorū reliquias,quę per uniuerſam Aphricā ſuperāt,exſcindi omnino iubeāt. Ac rurſus eadē Synhodus canone XCV ſic ait:Defunditus extirpādis reliquijs ſimulacrorū ſimiliter placuit,eſſe petendū a glorioſiſſimis

ſimis imperatoribus, ut reliquiæ cultus ſimulacrorum non Xoanis mo- A do, ſed etiam ubiuis locorum omnibus modis aboleantur. Hęc breuiter octaua reſponſione compræhenſa, non diſplicitura tibi confido.

QVAESTIO IX.

CRedunt'ne Græci purgatorium quemdam ignem eſſe, quo prius animæ purgentur, quàm in cœlum perueniant?

RESPONSIO.

Breuiter ad hoc etiam tibi reſpondeo, de quo tantùm non infinitis locis ac tēporibus quæſitū eſt. Inuenies & ſcripta de hoc Theologorū noſtrorum opera. Quamobrē quid Græci uniuerſi hac in parte ſentiamus, audito. Nequaquam poſt mortem & ex hac uita diſceſſum reſtare purgatorium quendam ignem credimus. Nam pſalmorum auctor ait: Quis apud inferos tibi confitebitur? quaſi dicat, nemo. Tentationes quidem illas, quas in hac uita experimur, quaſi purgatorium quemdam ignem eſſe ſtatuimus. Nam eiuſmodi tentationum diuturnitate, quæ noſtri caſtigan B di cauſa contingunt, homines interdum à peccatis expurgantur. quemadmodum in illo dicto ſignificari uides: Per ignem & aquam tranſiuimus, ac eduxiſti nos ad recreationē. Quòd ſi eſſet ante iudicium eiuſmodi purgatorius animarum ignis à morte, nimirum uniuerſæ animæ infinita temporis diuturnitate ſic perpurgarētur, ut iudicij tempore nulla pœnis obnoxia reperiretur. De quo porrò conſequeretur, à Chriſto fruſtra dictū: Hi quidem ad ſupplicium æternum, iuſti uerò æternam ad uitam abibūt. Item illud: Qui rectè ſe geſſerint, ad reſurrectionem uitæ: qui ſcelerata facinora deſignauerint, ad reſurrectionem iudicij. Hæc orientalis eſt eccleſiæ ſententia, quam in hodiernum uſque diem retinet.

QVAESTIO X.

EXiſtimant'ne poſt hanc uitam animas ſupplicijs quibuſdam propterea purgari, quòd in hac uita meritas pœnas non dederint?

RESPONSIO. C

De hac quæſtione, ſæpius agitata, prudenter & perſpicaci animo uelim audias, quæ Theologorum noſtrorum ſententia ſit. Eorum hominum animæ, quorum quaſi media quædam condicio eſt, qui ſcilicet mortiferis in peccatis diem extremū nō clauſerunt, nec tamen omnino expertes culpæ fuerunt, pœnitentiæ'ue fructus declararunt: horum inquam animę credūtur à noſtris eiuſmodi delictorū ratione purgari, non per purgatoriū aliquē ignē, uel determinata certo quodam loco ſupplicia (nam id nuſquàm traditū exſtat) ſed nōnullæ in ipſo diremtu à corpore per ſolum metū, uti Gregorius ille cognomēto Theologus pronuntiat: nōnullæ poſt diremtū à corpore, fortaſsis etiā apud orcū detentę, nō quòd in igne ſupplicio'ue ſint, ſed uelut in cuſtodia & uinculis coerceantur. His omnib. opitulari preces eorum nomine factas dicimus, concurrente cum his diuina bonitate & clementia, quæ ad huiuſmodi peccata pleraque conniuet, ea'que mox condonat, nimirum ſi quæ ex imbecillitate humana commiſſa ſunt, quemadmodum magnus ille Dionyſius ait in conſideratione myſterij de ijs, qui ſanctè conſopiti quieſcunt. Nam

alios,

A alios,uti diximus,expurgat metus:alios tortura conſcientiæ, quæ animũ acrius rodit,quàm quiuis ignis:alios ſola diuinæ gloriȩ amiſsio,& incerti tudo eius,quod futurũ eſt,nũ his ſint potituri. Quæ quidẽ omnia quauis alia remagis hominẽ torquere ac pœnis ſubijcere, docet ipſamet experiẽtia. Chryſoſtomũ quoq; teſtem habemus, in omnib.propè, uel plurimis ſaltẽ moralib. concionib. ſuis huiuſmodi quædã tradentem: ac præterea Dorotheũ ſectatorẽ ſolitariorũ exercitiorũ, in oratione de Conſcientia. Quinetiã in æuo futuro magis per hȩc ſupplicia torqueri eos, qui puniũtur,ſacri Doctores tradunt. Quam in ſententiã & magnus ille Gregorius cognomẽto Theologus in oratione de plaga grandinis inquit: Alios quidẽ excipit lux ineffabilis, & ſacroſanctȩ imperatricisq; rerũ Trinitatis cõtemplatio: alios uerò inter cætera tortura quȩdam, uel potius ante cȩtera reiectio à Deo, & finis expers cõſciẽtiæ fœditas atq; turpitudo. Ab huiuſmodi ergo malis ut ij liberentur,qui obdormierũt,à Deo petimus,& libe-

B rari credimus: non autẽ à ſupplicio quodã alio uel igne, qui diuerſus ſit ab ijs,quȩ Deus ȩternùm duratura minatus eſt. Prȩterea conſopitorum animas ex orci detentione tamquam carcere quodam per preces liberari, teſtatur inter alios multos magnus etiam Baſilius,in precibus ſuis, quȩ tempore Quinquageſimæ legi conſueuerunt,ad uerbũ ita ſcribens: Qui hoc perfecto ſalutariq; feſto placationes ac preces ſupplices pro ijs, qui apud orcum detinentur,accipere dignatus es,ac nobis ſpes magnas facis, futurum ut detentis liberatio ab ijs moleſtijs,quibus adfliguntur,& recreatio abs te contingat: pro quibus ipſis animis placatorias preces & ſacra tibi offerimus. Itidem Theophanes confeſſor & ſacris faſtis inſcriptus, in hymnorum de conſopitis uno,tali quodam modo pro eis precatur: A lacrymis & gemitibus orci ſeruos tuos libera. Et eccleſia noſtra quodam in modulo de ijs qui obdormiuerunt,hac precatione utitur: Miſerere figmẽti tui Domine,atq; id benignitate tua mundato. Hac in ſententia fuerunt & alij,qui hos ſequuti ſunt,Doctores: nosq; iubent illam amplecti, profiteri,ueram credere. Habes quid nos de quæſtione X ſtatuamus.

C *QVAESTIO XI.*

TRadunt'ne confeſsionem eſſe, quæ quidem ipſa ſit ſacramentum à Chriſto inſtitutum, ad ſalutem neceſſarium?

Num item exiſtimant in ea ſingulorum peccatorum enumerationem faciendam eſſe? quibus deniq; uerbis ſacerdotes ijs qui deliquerunt, peccata remittunt?

RESPONSIO.

Ad hãc quoq; interrogationẽ XI iuuãte Deo ſic reſpõdebo, quẽadmodũ diuinis è literis accepi. Dauidesq; auctor generis Chriſti Dei, perſpicuè ſic in VIII pſalmo inqt: Cõfitebor tibi Dñe toto corde meo. Et frater ille Dñi Iacobus in epiſtola ſua Catholica: Cofitemini,ait,inuicem delicta, & ſupplicet alius pro alio,ut ſanemini. Dominus autẽ in XIX capite Euangeliſtæ Matthæi ſic inquit: Amen dico uobis,quæcumque in terra ligaueritis, ligata fore in cœlo: & quæcumque in terra ſolueritis, in cœlo ſoluta fore.

fore. Tunc aggreſſus eum Petrus: Quoties, ait, peccanti in me fratri meo A
ignoſcere debeo? ad ſepties'ne? Cui Ieſus: Non dico tibi ad ſepties, ſed
ad ſeptuagies ſepties. Idem alibi capite XVII Lucæ inquit: Si in te
peccauerit tuus frater, repræhende eum: & ſi eum pœniteat, ignoſcito
ei. Denique Deus & homo Ieſus, confeſsionis nullius egens, in eiuſ-
dem Euangeliſtæ X capite ſic patrem ſuum compellat: Confiteor tibi pa
ter, cœli terræ'que Domine. Quamobrem ut idem nos quoque facia
mus, à Chriſto ad ſalutem eſt inſtitutum. Et omnino peccatorum e-
numeratio fieri debet, quemadmodum illi magni rerum diuinarum præ-
cones atque lumina, Baſilius, & cum fratre conſentiens antiſtes Nyſſæ
Gregorius, alij'q; hos ſubſequuti Doctores præcipiunt. Quippe de ſin-
gulis etiam delictis canonem ſcripto compręhenſum nobis tradiderunt.
Nam qui cędem commiſit, de magni Baſilij ſententia, quæ in canone LVI
exſtat, à ſacris myſterijs totos XX annos arcebitur, item'q; pædico an-
nos XV. Et Ancyrana Synhodus canone XX adulterum à participatio- B
ne ſacrorum myſteriorum annos VII excludit, atq; ita deinceps ſerie qua
dam cum his alij quoq; diuini doctores conſentiunt. Et quamobrem is
qui confitetur, uiris ſpiritualibus peccata ſingula fateri debet, unà cum
loco & modo? Vti nimirum ſpiritualis pater adhibere medicinam eis
ſecundum inſtituta ſanctorum patrum poſsit. Abſoluunt autem ſpiri-
tuales patres ac ſacerdotes eos, qui deliquerunt, huiuſmodi quadam o-
ratione: Benignus ille Deus, qui propter nos abiectos uiles'q; homines,
& ſalutis noſtræ cauſſa naturam humanam adſumſit, totius'que mundi
peccata tollit ac geſtat, nunc quoq; pro benigniſsima ſua miſericordia &
bonitate tibi hæc omnia condonabit, mi frater, quæ modò coram ipſo
indignitati meæ recenſuiſti, remittet'q; tibi omnia tam in hoc quàm futu-
ro æuo, qui omnium ſalutem uult, & eſt benedictus ſæculis infinitis. A-
men. Hæc ad XI quæſtionem reſpondiſſe ſufficit.

QVAESTIO XII. C

Quot & quæ'nam ſunt ſacramenta?

RESPONSIO.

Sunt omnino ſeptem. nimirum Baptiſmus, Vnctio, Communio, Ma
nuum impoſitio, Coniugium, Pœnitentia, & Oleum ſacrum.

CONCLVSIO.

Hæc ad quæſtiones tuas XII reſpondere tibi uoluimus, quæ quidem
ita credere ac ſeruare certò debemus omnes, quemadmodum à præconi-
bus ſacroſancti ſpiritus & gubernatis à Deo patribus ſunt tradita. Non
enim ipſi erãt, qui loquebantur: ſed ſacer ille ſpiritus. Quamobrem mini-
mè limites æternos quiſquam loco moueat, aut mutet: ſed ac-
cepta diuinitùs, ac patrita colenda ſunt, & re-
tinenda. Vale.

IOAN.

IOANNIS LEVVENCLAII DE MOSCORVM BELLIS ADVERSVS FINITIMOS GE-ſtis, ab annis iam LXX, quibus antea per Europam obſcuri paullatim innotuerunt, commentarius.

A QVANDO de Ruſſorum (qua appellatione populi om-
nes magni Moſcorũ principis imperio ſubiecti ueniũt)
ſitu, diuerſis regionibus, ciuitatibus, amplitudine gen-
tis, religione, moribus & inſtitutis, pleriꝗ uiri clariſsi-
mi ſatis multa litteris hactenus prodidere, præſertim
illuſtris ille Baro Herbeſtenus, cuius unius cõmentarij
uel admodum curioſis ſatisfacere poſſunt: operæ nos
pretium facturos putauimus, ſi quibus potiſsimum bellis famam nomi-
nis aliquam conſequuti eſſent, una eademꝗ perpetua narratione breuiter
(quantum eius fieri poſſet) explicaremus. In hanc cogitationem magno
animi ſtudio incumbentibus, uiſum eſt nequaquam ordiri commemora-
tionem hanc à priſcis illis ſæculis, quibus natio barbara necdum exteris,
ac nobis præſertim ad ſolem occidentem uergentibus, nota ſatis fuit: ſed
à patrum memoria tantùm, qua per Europam clarere cepit, uix antè uel
ipſo nomine cognita. Veteres quidem hiſtorias quod attinet, ſcio peran-
tiquis in Annalibus Germanorum reperiri, ueniſſe ad Imp. Cæſ. Henricũ
IIII Aug. qui tum in urbe Vangionum Berbetomago (Bormatiã hodie
B uocant) agebat, Ruſſorum principem, declarandæ ſuæ in Auguſtum ob-
ſeruantiæ cauſſa. Verùm ex uarijs indicationibus quãtum colligere licet,
uidetur hoc intelligendum potius de Ruſsis illis, qui hodie Polonorum
regi parent, ac noſtro imperio ſunt uiciniores. Habebant illi tum principẽ
peculiarem, qui maieſtatem Imperatoris Romani, regnantis ad ſolem oc-
cidentem, agnoſceret. Parebãt eidem Imperatori & Sarmatæ, quos hodie
Polonos uocamus. ſed hi paullatim ob noſtrorum principum ſecordiam,
publicaꝗ diſcidia, quorum præcipui auctores erant pontifices non ſacri,
ſed exſecrandi, non à noſtris modò defecerunt: uerumetiam imperio ſuo
finitimas gentes, Ruſſos, pleroſꝗ Scythas, quos hodie Tartaros dicimus,
Lituanos, Samogithios, Maſouios, noſtraꝗ demum memoria Boruſſos
magna cum parte Liuoniorum adiunxerunt. Vtut ſanè res habeat, equi-
dem infitiari nolim, eiuſdem originis utroſꝗ Ruſſos eſſe: uerùm illos re-
motiores parum cum noſtris habuiſſe commercij crediderim. Græcis re-
centioribus notior hæc fuit natio, quippe quæ magnis in Pannoniam ui-
C cinamꝗ Thraciam irruptionibus plurimum Conſtantinopolitanis Im-
peratoribus negotij fecit. Narrãtur hæc prolixè à Zonara, Cedreno, Gre
gora, ceteriſꝗ Græcorum annalium ſcriptoribus, quorum nos pleroſꝗ
typis necdum editos & uidimus & legimus. Frequens apud illos Roſſo-
rum (ſic enim nuncupant) appellatio reperitur, de uoce Roxolanorum
uèterum (ut quidam perhibent) orta. Et quidem opera Græcorum tam-

dem Chriſtianam ad religionem perducti ſunt, in hoc genere poſtremi A
omnium (ſi Lituanos, Boruſſos, & Liuonios excipias) Europæ nationū.
Qua de cauſſa factum eſt, ut eccleſiæ Græcæ tam in doctrina, quàm religioſis ritibus auctoritatem ſequantur. Ac ueri profectò ſimile fuerit, nationem barbaram, quæ prius in Thraciam excurrere conſueuiſſet, ob eius regionis opulentiam, ex Chriſtianæ religionis diſciplina mitiorem factā, priſtinum illud ſtudium uexandi finitimos abieciſſe, præſertim poſtquā à uicinis Scythis ſiue Tartaris grauiter premi cepiſſet. Propterea nihil admodum memorabile de ipſis proditum monumentis litterarum accepimus, ante Caſimiri Sarmatarum regis imperium, cuius filij natu maiores duo, Ioannes Albertus & Alexander, perpetuas cum Moſcis inimicitias exercuerunt: tertius uerò Sigiſmundus res aduerſus eoſdem memoria dignas geſsit. ad quas prius quàm ueniamus, lubet id Liuoniorum aduerſus Moſcos prælium recenſere, quod paucis annis antè pugnatum incredibili uirtute fuit, nec ſatis hactenus noſtris hominibus explicatum: quando qui Paulo Iouio & Sigiſmundo Baroni Herbeſteno rem narrarunt, B
ſuis uſi rationibus, aliter commemorarunt, quàm nos apud ipſos Liuonios acceperimus. Velim uerò, lector, non prolixam à me hiſtoriam exſpectes, ſed rerum præcipuarum indicationem breuem: ne commentarij modum excedat narratio, quæ ceteroqui tanta in uarietate plus æquo fortaſsis excreſcet.

Erant elapſi anni à nato ex uirgine Ieſu Chriſto Dei F. CIϽ IϽ, quùm obortis ſimultatibus inter Moſcorum principem & collegij ſiue ordinis Teutonici apud Liuonios ducem, quem Magiſtrum militiæ uocant, tandem bellum incoatum eſt, in quo aliquamdiu nihil admodum memoria poſteritatis dignum gerebatur. Erat id temporis dux gentis Baſilius Ioannis F. (dictus antea Gabrielus) matre Græca Sophia Thomæ Palæologi, clariſsimi principis in Peloponeſo, filia natus. Is quum Ioanni patri ſucceſsiſſet, ſingulari gloriæ cupiditate flagrabat: & multis ſanè rebus egregia cum laude geſtis hoc conſequutus eſt, ut maioribus ſuis anteferretur. Habebat hoſtem in hoc bello nec uiribus admodum imparem, & rei C
militaris ſcientia clarum. Nam ordini Teutonico cum imperio poteſtateque præerat Gualterus Pletemburgius, equeſtri familia natus apud occidentales Saxones, quos hodie Beſtualos appellant, magni uir animi & conſilij, qui maturè adiunxerat ſibi LXXII ciuitates Germaniæ, quæ Saxonico in ſolo ſitæ fœdus inter ſe multo antè pepigerant, eíque nomen ab Anſa dederant, quaſi quæ perpetuis uelut anſis inter ſe cohærerent. Ab his pecuniam in belli ſumtum, aliaque neceſſaria largiter accipiebat. Tandem non exſpectandum ratus, ut intra fines ſuos exercitu adducto bellum Moſcus ingenti cum agrorum depopulatione, pro gentis immanitate barbara, gereret: ultrò belli ſedem in hoſticum ſolum transferendam ſtatuit, & ſi hoſtis occurrat, prælio decernendum. Et faciebat hoc eò fidentius, quòd Alexander Polonus per internuntios promiſerat, ſe quamprimùm Pletemburgius fines hoſtium attigiſſet, ab altera parte ſuis cum copijs Moſcos inuaſurum. in quo tamen eius deinde ſpem planè fefellit.

A fellit. Itaq; Pletemburgius lectiſsima ſeptem Germanicorum equitum millia, cum quinq; millibus Curonum (Liuoniorum hi ſunt natio, Gualteriq; ıum imperio parebant) intra fines hoſtium ducit, & muniiones quaſdam occupat. inde caſtris motis a. d. X V I. Kal. Octobr. recta Pleſcouiam pergit, urbem amplam ac Liuoniæ uicinam. Occurrit heic ei Moſcus, incredibili cum hominum multitudine. Nam ingens erat ad urbem planicies, ad conflictum longe aptiſsima. Perhibent habuiſſe Moſcum ſupra centena ſuorum hominum millia, quibus triginta millia Scytharum ſiue Tartarorum adiunxerat. etenim ut latiſsimæ ſunt eæ regiones, ita hominum copia nimium quantum abundant. Multitudini Moſcus fidere, Pletemburgius ob paucitatem ſuorum minime terreri: qui turbam imbellem, inconditam, perexiliter munitam orientalium more, ſuorum uirtuti ceſſuram ſciret, ubi primum ſagittis emiſsis uentum ad manus foret. Itaque breui cohortatione ſuos excitatos recta Scytharum in agmen oppoſitum ducit. Solent enim Moſci Tartaros primos in hoſtem immittere, ut qui ſagittarum eiaculatione plurimum ualeant, & equorum pernicitate recipere ſe quo uelint poſsint. In eos Pletembur-

B gius ahenea tormenta bellica feliciter diſplodit. inde ſuos propius cum hoſte manum conſerere iubet, quorum impetu mox illi fundi fugarique. nam inermes aduerſus armatos haudquaquam ſubſiſtere poterant. Succedunt his Moſci duodecim in agmina diſtributi, quorum ſingula hominum ad nouem millia continerent. Eos quoque Pletemburgij miles non modo fortiter excipit, ac dimicantes ſuſtinet: ſed etiam pari felicitate diſturbat, cædit, uincit. Hoſtium reliquiæ re deſperata noctis interuectu Pleſcouiam fuga ſe recipiunt. Incredibilem ſane cladem acceperant, cuius erant argumenta campi latiſsimi paſsim cadaueribus cooperti. neque deſunt, qui tradant ex Tartaris atque Moſcis hominum ad octoginta millia perijſſe, de Pletemburgij militibus uulneratos quidem fuiſſe ictu ſagittarum plurimos, ſed unum tantum interemtum: quod tamen nobis in medio relinquere placet. Herbeſtenus ſigniferi cuiuſdam pro-

C ditione cæſos a Moſcis ad CCCC pedites fuiſſe refert, ceteros incolumes euaſiſſe. Hoc quidem certe conſtat, felicem hunc ducem exiguo cum ſuorum damno multis millibus cæſis maximum hoſti detrimentum attuliſſe. Satis hoc uel inde colligi poterat, quod ea planicies, in qua pugnatum fuerat, & quæ ſupra ſexaginta ſtadia longe lateque patebat, undique cadaueribus conſtrata cernebatur. Accedit & illud, quod mox ſuis hominibus ad Pletemburgium miſsis de pace Moſcus agebat: id quod minime facturus fuerat, niſi cladem ingentem accepiſſet. Nec militiæ Magiſter actionem de pace reijcit, qui uideret eam nunc condicionibus ſane commodis, & prorſus e re ſua conſtitui poſſe. Quapropter confecta pax in annos totos quinquaginta, & commerciorum gentis utriuſq; iura uetera renouata. Præcipuam in hoc prælio cataphractorum equitum uirtutem enituiſſe, plurimumq; momenti ad obtinendam uictoriam attuliſſe, traditum eſt: quos Moſci cum admiratione maxima ferreos homines

t 2 nuncupant.

nuncupant. Hi paſsim ordines hoſtium perrumpebant, ex equis eos deij- A
ciebant, cum equis ipſis ſternebant, deiectos ſtratosq́; proculcabant. nam
priſco more gentis Moſci nullis erant idoneis armis aduerſus talē hoſtē
inſtructi, non loricis, non ferreis thoracibus muniti: & arma ſunt illis alia
nulla, quàm ſagittæ, haſtæ leues, & copides, hoc eſt, leuiter incuruati ac
breues gladij. Pace cum Pletemburgio facta, Moſcus miſsis Liuonijs, Po
lonos aggreditur, quorum cum regibus, Caſimiro, Ioanne Alberto, Ale-
xandro uarias eum ſimultates exercuiſſe, iam antea monuimus. Inter alia,
quæ contra Polonos geſsit, hoc memorandum, quòd quum antea Moſci
à Polonis uinci plerumque conſueuiſſent: ipſe primus uinci uictores poſ-
ſe demonſtrauit, Polonis acie iuſta profligatis. Ipſum etiam Polonici exer
citus ducem, rerum bellicarum inſigniter peritum, Conſtantinum Oſtro-
ſchium cepit, uinctum cathenis Moſcouiam abduxit, totos annos ſeptem
in carceribus detinuit. Eſt in Lituanorum Moſcorumq́; finibus ad ripam
Boryſthenis (quem Briſnam hodie dicunt) oppidum, quod Smolenzi-
coum uocant. Id Baſilius eſſe ſui iuris & imperij contendebat, Poloni re- B
gno ſuo uindicabant. Itaq; Baſilius anno CIↃ IↃ XIII coactis am-
plis ſuorum copijs Smolenzicoum obſidet, omnibusq́; uiribus oppu-
gnat, ſed fruſtra. nam quum nihil efficere ſe uideret, propter uirtutem
præſidiariorum, atque etiam uenire Lituanorum audiret ſatis ualidam
manum, quæ obſeſsis opem ferret: in aliud tempus rem differendam ra-
tus, obſidionem ſoluit, copiasq́; ſumma celeritate domum reducit. Anno
ſequenti reuertitur, & corruptis per largitionem illorum animis, quibus
tuendi Smolenzicoi cura mandata fuerat, oppido proditione potitur.
Eo non contentus, tripartito agmine finitimos agros latè populatur, &
Lituaniam inuadit. Habebant id temporis Poloni regem Sigiſmundum,
Caſimiri F. & quidem natu minimum, qui fratribus ſuis ordine regnum
adeptis, & excepto ſolo Vladislao Boëmorum Hungarorumq́; rege, ui-
ta functis ſucceſſerat. Is quo maturè hoſti occurreretur, Conſtantino (qui
non multo antè dimiſſus à Baſilio fuerat) mandat uti copias ſatis amplas
conſcribat, & obuiam hoſtibus eat, ne ulterius progrediantur. Exiſti- C
mabat neminem rectius opponi Baſilio poſſe, quàm eum, qui & magni
nominis dux eſſet, & acceptas à Baſilio ſuperioribus annis contume-
lias iniuriasq́ue præclaro facinore ulciſci cogitaret. Aduolat ille cum
non magna, ſed ſelectiſsima militum manu, quumq́ue perueniſſet ad Bo-
ryſthenem, cuius ripam alteram Moſcus inſigni cum exercitu magnoq́ue
tormentorum aheneorum numero cuſtodiebat: uado reperto, pon-
teq́ue conſtructo, ſumma prudentia tam pedeſtres quàm equeſtres co-
pias traijcit. Neque parum ei barbarorum ſuperbia profuit, qui tranſi-
tum nullo conatu impediebant: uti qui ſe rebus omnibus longè ho-
ſtem ſuperare putarent. Habebat omnino in exercitu Conſtantinus
hominum ad ſeptem decemq́ue millia, in quibus erant equitum decem &
quatuor, peditum tria millia. Baſilius equitum ſupra quadraginta millia
ducebat. Ex ijs ſeptem millia ſeligit, ac propinquam in uallem abdit, ut

medio

A medio in ardore pugnæ hoſtem à tergo aggrederentur, eaq́ ratione nec opinantem perturbarent. Ceteros in agmina tria diuiſos aciei Conſtantini opponit. Is ex aduerſo cataphractos equites Polonos in acie prima collocat, qui ſagittas hoſtium exciperent: ab latere dextro ſex Lituanorum equitum millia, totidem à ſiniſtro: peditem à tergo, cuius uirtuti plurimùm tribuebat. Primum Moſcorum agmen cum ſuis feliciter perrumpit, inde alterum adoritur. Tum Baſilius cum tertio nonnihil pedem referre, & exitum pugnæ ſpectare. nam futurum putabat, ut qui ex inſidijs hoſtem à tergo inuaſuri erant, aciẽ omnẽ uel ſolo terrore perturbarẽt, diſijcerent, cęderent. Verùm ijs animaduerſis peditũ agmen quadratũ occurrerat, & omnes in fugam coniecerat. Itaque quum hi tertium Moſci agmen rectà peterent, Baſilius abiecta ſpe uictoriç cum nobilioribus ſemet ex acie ſub ducit. ducem fugientem ceteri ſequuntur. Pugnatum fortiter ab ijs, qui Polonis oppoſiti media in acie ſteterunt. Sed quum pariter Lituani atque pedites ſuperatis ijs, quos aduerſos habuerant, hos etiam ab omnibus partibus inuaderent: tamdem ipſi quoque fuga ſibi conſuluerunt. Commiſſum hoc prælium eſt a.d. VI eid. Septembr. anno CIↃ IↃ XIV.
B Capta hoſtium caſtra, regia Baſilij ſupellex, ahenea tormenta, cum IↃↃ equorum. Cæſa Moſcorum IↃↃ CIↃ CIↃ. Venerunt & præcipui quidam duces in hoſtium poteſtatem. Hinc ad Smolenzicoum oppugnandum rectà ductæ copiæ, ſed irrito conatu. Nam Baſilius ex acie fugiens eius quod futurum putarat metu, fortiſsimos quoſq́ in oppidum miſerat, qui ei præſidio eſſent. itaque Conſtantinus ob propugnatorum uirtutem & alienum anni tempus recuperatione deſperata, trans Boryſthenem copias in hiberna deducit. Hoc modo Iouius rem geſtam narrat. Qui Herbeſteni fidem ſequi maluerit, in eius Commentarijs aliter indicata quædam reperiet. Secundum hæc anno CIↃ IↃ XVI Moſci Lituaniam iterum populabundi percurrerunt. Eos deinceps Ioannes Tarnouius Polonus, felix & prudens imperator, iuſto prælio uiciſſe ad Starodubam perhibetur: quæ res quo pacto geſta ſit, quum nobis nec
C dum ſatis liqueat, in hoc quidem tempore amplius aliquid proferre ſuperſedebimus, præſtaturi fortaſsis aliquando, ne quid hac etiam in parte lector deſideret. Conuertit certè Baſilius, pace cum Polonis facta, uim omnem armorum aduerſus Tartaros, quos anno CIↃ IↃ XXVII. inſigni uictoria ſic ſuperauit & cæcidit, ut eorum ſupra CCIↃↃ CCIↃↃ uno prælio perijſſe tradantur. Et quantum mali prius Moſcis ab hac gente fuerit illatum, prolixè Baro Sigiſmundus exponit. Quum autem memoratu digna tantùm colligere uoluerimus, multorum heic annorum mentione prætermiſſa, quibus ſcilicet nihil admodum inſigne geſtum fuit, ad propria ueniamus. Anni CIↃ IↃ LV media hieme (nam id tempus ijs in regionibus aptiſsimum eſſe rei gerendæ propterea ſolet, quòd tum ſtagna, paludes, flumina congelata facilem tranſitum præbeant) bellum inter Guſtabum Suedorum regem, ac Ioannem Baſilium Moſcorum principem exortum, propè biẽnium totum durauit. Ei cauſ-

ſam dedere præfecti utriuſque principis in limitibus collocati, qui ſemel A
ſuſceptis inimicitijs alternatim prædas abigebant, & omnia longe lateq́ꝫ
flammis ac ferro populabantur. Quo factum, ut ipſi etiam principes irritati, ſuos quiſque præfectos defendendos ſuſciperent. Moſcus ducenta hominum millia cogit, & in Finlandiam exponit. Hi tormentis aheneis muniti ad oppidum Viburgum uſque contendunt, miſerabilem in modum omnia diripiunt & igne uaſtant. Qua crudelitate in ſuos exercita motus Guſtabus, ſimul & Germanicum militem arceſsit, & quantas omnino poſſet hominum ſuorum copias magna celeritate cogit. Valido iam inſtructus exercitu, rectà pergit in hoſtem. Is uerò regis aduentu per exploratores cognito, ad diſceſſum mox ſeſe comparat, more Turcarum aliorum'que barbarorum incolas etiam ipſos abducit, cetera fœdis incendijs uaſtat. Cedentes Suedus ad arces uſque duas Moſci ſubiectas imperio perſequitur. Nihil tamen aliud efficit, niſi quòd ingreſſus agrum hoſtilem pari truculentia ſæuit in omnem ætatem ac ſexum, ædificijs flammas ſubijcit, hominum corpora cum facultatibus B
ac iumentis in ſeruitutem abducit. Accidit inter alia, ut quadringenti Moſci, magna ex parte nobilibus familijs nati, (Boiaros ſua lingua uocant) in glacie conſiſtentes de tota belli ratione conſultarent. Ea pondere nimio uel alio quopiam caſu rupta, mox in aquas merſi pereunt. Territi hac ſuorum calamitate ceteri, oblatas à Guſtabo condiciones pacis opera concionatoris cuiuſdam Aboënſis citra detrectationem ullam accipiunt: inde miſsis etiam utrinque legatis maioris fidei cauſſa pax conſenſu principum ſancitur, & ab utroque pręclarum ad poſteros exemplum ſtatuitur, adfectis merita pœna belli primis auctoribus. Exponenda deinceps nobis ea bella ueniunt, quæ aduerſus Liuonios Moſci crudeliſsimè geſſerunt. Prius uerò, quàm ad illorum commemorationem accedamus, ciuiles eorumdem Liuoniorum furores indicari par eſt, quibus eorum uires uſque adeò ſunt acciſæ: ut hoſti nouo, potenti, ſupra'que modum humanum ſæuo reſiſtere non poſſent. Referri certè C
debet huius regionis calamitas inter exempla uiciſsitudinis rerum humanarum & corruentium imperiorum illuſtria, quorum caſus ac mutationes ex ciuilibus diſcidijs plerumque ſolent oriri. Conſtitutum hoc imperium fuerat felicibus auſpicijs ante CCC annos, ex occaſione propagandæ Chriſtianæ religionis. Porrigere ſe regionem ipſam conſtat in longitudinem ſupra quatuor ſtadiorum millia, quum in latitudinem minimum ad CIↃ CCC ſtadia pateat. Habebat principem ſanè potentem, quem Magiſtrum militiæ uocabant, equeſtris collegij (uulgus ordinem appellat) præſidem: quæ quidem dignitas ad neminis heredes tranſibat, ſed uno rebus humanis exemto, de ipſo collegij corpore in eius locum alius ſufficiebatur. Habebat præter hunc, ſummum antiſtitem (Archiepiſcopum græco uocabulo dicimus) Rigenſem, ac ſecundum illum antiſtites alios tres, Dorpatenſem, Habſelenſem,

cui

A cui & Oſela Curonum parebat, ac Reualienſem. Horum ſingulis oppida, territoria, munitæ arces erant, annuiq́ue fructus uberes. Habebat ciuitates & amplas, neque pro conſuetudine barbarorum exſtructas, quales pleræque ſunt in regnis ſeptemtrionalibus: ſed inſignem ad elegantiam ornatas. Inter eas principe loco ſunt Riga, Bremenſium Germanorum colonia, ſita commodo loco ad amnem Dunam, cuius in Oceanum, quem hoc loco Balticum à baltei ſimilitudine nuncupant, ſemet exonerantis oſtium ab urbe ad L X ſtadiá diſtat, & habet fluuius eam magnitudinem, ut ex mari naues ad urbem ſubuehi poſsint: altera Reualia, Danorum à rege Voldemaro condita, portu in mari baltico inſigni clara: tertia Dorpatum, Ruſsis finitima, propter cuius mœnia Beca fluuiolus labitur, ad commercia cum Ruſsis peropportunus. Nam in eorum fines delatus, emenſis omnino C C ſtadijs, in ampliſsimum ſe ſtagnum exonerat, quod Pebuſſam uocant. ita que fit, ut Dorpato Pleſcouiam uſque perueniri nauigio poſsit. Inſigniter hoc ſtagnum uario piſcium genere abundat. Porrigit in longitudinem ad C C C L X ſtadia, & ſex ſeptem ue receptis amnibus, in Oceanum uno fertur alueo: qui quum de præruptis ſcopulis præcipiti lapſu ruat, idem uicinioribus accidit, quod uſuuenire habitantibus ad Nili catarractas accepimus, uti nimirum paullatim ſurdeſcant. Secundum has ciuitates, oppida ſunt alia minora, magnificis arcibus munita: primum Venda, propter aulam Magiſtri militiæ nobilitata, & in medio totius regionis ſita: deinde Velinum, Pernouia maritima, Volmaria, Veſcburgum, Viteſtenum, Narua, & alia. Præter Germanos, qui tum rerum potiebantur, habet & Liuonia Curones, Eſtenos, Lettos, nationes tam moribus quam lingua diuerſas. In eadem regione, ſi uinum, oleum, & alia quædam mitiori cœlo ſubiectis terris conceſſa diuinitus excipias, (nam his aduectitijs tantum utuntur) cetera ad uſum humanum neceſſaria reperiuntur ea copia: ut cum exteris omnino largè communicentur. Eius ergo ſtatus & incolumitas quum inteſtino diſcidio ſic labefactata fuerit, ut ingens rerum omnium ſubſequuta mutatio ſit: operæpretium erit, hoc ipſum diſcidium, eiusq́ue cauſſas, cum toto ciuili bello, breuiter (quantum eius fieri poterit) narrari. Fuerat annis multis Archiepiſcopus Rigæ Guilelmus, patre Marchione Brandeburgio, matre Polonica, regis Caſimiri filia, Sigiſmundi ſorore natus. Inter alios huius fratres, quos numero non paucos, & illuſtres omnino principes habebat, erat Albertus, qui Friderico Saxoniæ Ducum gente nato, magno Teutonicorum equitum in Boruſsia Magiſtro ſucceſſerat. nam & Boruſsia Liuoniæ uicina collegium equeſtre tum habebat, cum quo ſe ante aliquot ſæcula Liuonienſes equites mutuæ defenſionis cauſſa coniunxerant. Albertus hic multis annis cum auunculo Sigiſmundo rege bella geſsit fortiter, ut aduerſus Polonum collegij ſui iura defenderet: qui fratrum, patris, aliorumq́ue maiorum ſuorum exemplo Boruſsiam ſub imperij ſui iu-

(B and C section letters in margin at "ſcium genere abundat" and "quuta mutatio ſit".)

riſdictionem reuocare uolebat,quæ ſe unius imperatoris Romani aucto- A ritatem ſequi profiteretur. Quum autem multos (ut diximus) annos hæc bella durarent, ac uiribus inferior Albertus ſæpius implorata Imp. Cæſ.Caroli v Aug.(qui tum Hiſpanicis Italicis'que motibus mirificè diſtinebatur)ope,nihil impetraſſet: tamdem ui maiore coactus, Sigiſmundo ſe regi anno CIϽ IϽ XXV ſummittit.Itaque Sigiſmundus ei detractis aliquot ciuitatibus, Gedano, (quod hodie Dantiſcum uocant) Torona,Mariæburgo, Elbinga: reliquam ditionem, abolito equitum in ijs locis collegio, beneficiario clientelæ iure ſic concedit, ut ea tum ipſe, tum nati ex eo heredes maſculi, & heredibus maſculis deficientibus, proximi è Brandeburgiorum principum gente agnati cum hac condicione fruerentur, ſi Poloniæ regum ſe clientes, non imperatoris Romani, Boruſsiæ nomine profiterentur. Quod quidem id temporis primùm inchoatum,anno ſuperiore,nimirum CIϽ IϽ LXX renouatum eſt. Nam quum Albertus ante triennium unico filio Alberto Friderico ex altera coniuge Brunſuigij Ducis Erici filia herede relicto deceſſerit, Sigiſmun- B dus Auguſtus Sigiſmundi regis F. arceſsitis ad ſe Alberto Friderico, Georgio Friderico, & Ioachimo Septemuiro, Marchionibus Brandeburgijs agnatis: illi præſenti, & horum legatis publica cæremonia beneficium ſucceſsionis Boruſsiacæ concedere uoluit, ne qua in poſterum contentio poſſet oriri:quo ipſo tempore Moldauorum etiam (Dacos olim dixere) principem in clientelam ſuam recepit. Hæc propterea recenſere hoc loco uoluimus, quòd Alberti mentio deinceps occurret. Nunc ad Guilelmum reuertamur.Erat is prouecta iam admodum ętate,ac propterea gubernationis onus eſſe ſoli ſibi graue moleſtum'que dicens, dę conſtituendo ſucceſſore cum Canonicorum ſuorum collegio deliberabat, qui etiam uiuum parte aliqua negotiorum ſubleuaret. Solent in collegijs hoc hominum genus Coadiutores appellare. Simul ſuam ut mentem ac conſilium aperiret,neminẽ ſe huic muneri ſcire profitebatur aptiorem Chriſtophoro Alberti Megalburgij Ducis F. cuius indoles magnũ aliquid de ipſo polliceretur. Hoc inſtitutum, & hæc oratio Guilelmi Ar- C chiepiſcopi permoleſta erat Magiſtro militiæ Guilelmo Furſtembergio, nato equeſtri apud Beſtualos genere,qui non ita pridem Henrico Galenſi uita defuncto in hoc magiſtratu ſucceſſerat. Totus etiam ordo equeſtris collegij ſuſpectum Archiepiſcopi conſilium habebat. Verebantur enim,ut aiebant ipſi,ne itidem ut in Boruſsia factum fuiſſe diximus, abolito equitum collegio, ad unius alicuius illuſtri familia nati dominatum heic quoque rerum ſumma perueniret. Accedebat & alia cauſſa. Nam quia ſuperioribus annis ciues Rigenſes unà cum doctrina ritus etiam Romanæ religionis aboleuerant, & omnibus in templis concionatores ſuos præfecerant: archiepiſcopus illud ad uiolationem ſuæ dignitatis, ſuí'que iuris, quòd in eccleſias haberet, præiudicium factum adſerens: à ciuibus aliquid multæ nomine petebat. Contrà Magiſter militiæ dicere, ſi non maius, ſaltem par ſibi ius in rempublicam Rigen-

A ſem eſſe, qui & arcem in urbe haberet. quare multari ciues Archiepiſco-
pi unius arbitratu, numquam ſe paſſurum profitebatur. Hæ quidem
cauſſæ publicè prætexebantur, uerùm erant & aliæ nonnullæ, quæ iam-
dudum animos utrimque pungebant. Nam Archiepiſcopus tum mune-
ris eccleſiaſtici dignitate, tum nobiliſsimi ortus præſtantia fretus, (erat
enim Brandeburgia, ceu diximus, gente prognatus) primum in rebus om
nibus ſibi locum deberi uolebat. Itaque principem in comitijs ſedem
ſibi uindicabat, atq; ipſum quoq; comitiorum indicendorum ius ad ſe per
tinere contendebat. ex quo deinceps alia quoq; nata eſt offenſa, belliq; oc-
caſio: quemadmodum infra loco ſuo ſumus indicaturi. Omnium deniq;
grauiſsima capiendorum armorum erat cauſſa, quam haud ſcio an non rè
ctè ἀφορμὴν uerbo Thucydideo ſimus appellaturi, quòd militiæ Magiſter
intercepiſſe ſe Guilelmi Archiepiſcopi ſcriptas ad Albertum fratrem Bo-
ruſsiæ Ducem litteras diceret, quibus eum hortaretur, peditũ illa CCIƆƆ
quamprimùm mitteret: commodius rei gerendæ tempus offerri nullum
B poſſe, quàm hoc ipſum, quo collegium equeſtre diſcidijs maximis labora-
ret. Negauit ſemper deinceps Guilelmus Archiepiſcopus, tale quiddam
ab ſe fuiſſe ſcriptum: negauit Albertus Boruſsiæ Dux, Guilelmi frater: ne
gauit Poloniæ rex, quidquam inter Archiepiſcopum ac ſe actum clàm de
oppreſsione illius collegij fuiſſe: uerùm Magiſter militiæ conſtanter ad-
firmabat, ſe productis litteris (ſi quidem res ita poſceret) hoc comproba-
turum. Quumq; collegij Mareſchallus (ſecundum is à Magiſtro dignita-
tis ac potentiæ gradum obtinebat) ſuos moneret, ne temerè bello Archie-
piſcopum obruerent: conclamare uniuerſi, occultam inter Archiepiſco-
pum & Mareſchallum conſpirationem factam, & communicata conſilia:
nihil eſſe reliquum, niſi ut armis oppreſſores libertatis publicæ coërcean-
tur. Acceſsit & hoc, quòd Archiepiſcopo Mareſchallus promiſiſſe fere-
batur, ſe quaſdam arces occupatas ei traditurum. Et perhibetur ſanè ad
unam atq; alteram arcem acceſsiſſe, utq; admitteretur, poſtulaſſe: quod
num hoc, an alio conſilio, ſui fortaſſe defendendi aduerſus uim ſubitam
C cauſſa fecerit, nobis haud liquet: ſcriptum quidem non multo poſt publi-
cauit, quo ſe uarijs argumentis purgat. Simul ad Poloniæ ſe regem cõfert,
à quo perhumaniter ac benignè accipitur, mandante ſuis, ut eum ab iniu-
rijs quorumcumq; defenderent. In hunc modum inflammatis utrimque
animis, ſeq; comparantibus ad gerendum ciuile bellum: comitia publica
militiæ Magiſter indicit, & ordines omnes Vendam conuenire iubet.
Coiere frequentes uniuerſa ex prouincia ſingulorum ordinum homi-
nes, Archiepiſcopo excepto, qui propterea non uenire ſe proteſtabatur,
quòd comitia more maiorum indicta non fuiſſent, quorum indi-
cendorum ius ad ſe pertineret. De hac contumacia queſtus ad om-
nes militiæ Magiſter, atque illis etiam expoſitis, quæ de litteris in-
terceptis alijsque conſilijs antea commemorauimus: monet, Ar-
chiepiſcopum loco publici hoſtis habeant, omnesq; uideant, ne quid
reſpublica detrimenti capiat. Reſpondent omnes, bello compeſcendum

hoſtem

hoſtem patriæ. ſimul auxilia ſinguli ſua policentur. Quod decretum ubi A accepiſſet Archiepiſcopus, ad defenſionem ſe contra uim illatam parabat: & ſuos ut arma principis ſui tuendi cauſſa corriperent, quem inaudita cauſſa prorſus innocentem inuadi cernerent, hortabatur. Contrà militiæ Magiſter miſsis ad ſubiectos imperio Archiepiſcopi ordines litteris, eo quo principi ſuo deuincti ſacramento eſſent, omnes liberabat. Simul priſci fœderis eos pacti'que commonefaciebat, quo conuenerat, ut ſi quando quiſquam eius regionis principum moliri uel aduerſus unum aliquē, uel plures, uel uniuerſam denique rempublicam res nouas depræhenderetur: eius ſubditi nullo ſe amplius fidei ſacramento teneri ſcirent, nec iniuſta conantem ulla re iuuarent. Hac re factum, ut deſtitutus à ſuis Archiepiſcopus, Coquenhuſium ſeſe reciperet, locum per ſe ualde munitum, ſed in quo ad perferendam obſidionem diuturnam parum commeatus ſuppeteret. Fugientem militiæ Magiſter cum exercitu ualido perſequitur, & arcem obſidione cingit. Factum hoc mēſe Quinctili, anno CIƆ IƆ LVI. Archiepiſcopus, qui liberandi ſui rationem nullam cerneret, die B obſidionis octauo deditionem facit. Poſteaquàm in hoſtium poteſtatem ueniſſet, cuſtodiæ mandatur: ſimul omnis eius ditio cum oppidis & arcibus occupatur, ac fiſco addicitur. Mitius cum Chriſtophoro Megalburgio duce actum, ſed tamen eidem etiam additi, qui diligenter obſeruarēt, ne poſſet elabi. Putabatur hic finis eſſe belli à pleriſq;, ſed longè aliter res cecidit. Nam ubi captum Guilelmum Archiepiſcopum, fratrem germanum ſuum, Boruſsiæ Dux Albertus accepit: mox ad arma tum ſuos euocat, tum equitum peditum'que Germanorum copias quantas poteſt maximas fratris in libertatem uindicandi cauſſa conſcribit. Quam quidem ad collectionem exercitus operam ei ſtrenuè nauabat Ioannes Albertus Megalburgius, & litteris & armis clariſsimus princeps, quarum rerum laudem pauci ſimul ſunt conſequuti, Chriſtophori deſignati Rigenſis antiſtitis frater, quo cum nupta erat Anna Sophia filia Boruſsiæ Ducis Alberti è priore coniuge, Sophia Friderici Danorum regis filia. Pręterea calamitatem fratris per internuntios Polonorum regi Sigiſmundo Augu- C ſto exponit, & opem ab eo poſtulat. Quapropter hic quoq; ſupra hominum IƆ ƆƆ liberandi Archiepiſcopi cauſſa cogit, primùm quia negligere ſe poſſe factam ſuo conſobrino iniuriam negaret: deinde quòd epiſcopatus Rigenſis Lituaniæ finitimi ſe patronum profiteretur. Interim Furſtēbergius quoq; militiæ Magiſter aduerſus utrumq; ſe munit, equitū Germanorum ex ditione ſua, & Dorpatenſis, Habſelenſis, Reualienſis, epiſcoporum auxilijs ad octo millia, magnum item peditatum cogit. Simul ſuos quoſdam homines cum pecunia Lubecam mittit, urbem Saxoniæ maritimam, qui pedites præſertim collectos in Liuoniam mari tranſportarent. Polonus primùm antiſtitem quemdam cum huiuſmodi mandatis ad militiæ Magiſtrum mittit: Guilelmum Archiepiſcopum libertati quamprimùm reſtitueret, ablata redderet, ſibi com-

A poſitionem ortorum inter utroſq; diſcidiorum permitteret. Quum infecta re legatus reuertiſſet, rex Magiſtro militiæ cum ſuis bellum denuntiat, & cum ampliſsimis copijs per Lituaniam ſuam ad Liuoniorum fines contendit. In hoc rerum ſtatu Chriſtianus Friderici F. Danorum Noruagiorumq; rex, religioſus & optimus princeps, inſigni ad utroſq; legatione miſſa, de reuocandis ad pacem animis agebat. Hi quum aliquamdiu apud utroſq; non ſine fructu egiſſent, acceſsit Ferdinandi Cæſaris deſignati legatus, miſſus è comitijs, quæ Auguſtæ Tiberiæ (Ratiſponam hodie uocant) habebantur, menſe Ianuario anni CIↃ IↃ LVII. Venit & Pomeraniæ Ducum nomine legatus, tranſigendi negotij cauſſa. Diu rebus ultro citro'que agitatis, tandem militiæ Magiſter in caſtra Poloni cum Archiepiſcopo cuſtodia liberato uenit, ubi deinde pax his ferè condicionibus initur. Primùm militiæ Magiſter Guilelmum Archiepiſcopum omnino in integrum reſtituito, damnum'que datum compenſato. Deinde Polono regi ſumtus in expeditionem factos refundito. Graues erant hæ quidem Furſtembergio, ſed quando aliter id temporis agi non poterat, acceptæ. Hoc modo theſaurus, quem publicum habebant, à multis annis intactum, magno cum reipublicæ damno fuit exhauſtus, & Liuoniorum attritæ uires. Itaque ſequutæ ſunt deinceps magnæ totius rerum ſtatus mutationes, quas nunc (uti promiſſo noſtro ſatisfaciamus) ordine narraturi ſumus. Nam redeundum tandem etiam ad res à Moſcis geſtas. Dictum à nobis eſt initio commentarij huius, poſt pugnatum feliciter aduerſus Moſcos duce Pletemburgio prælium, pacem in annos L fuiſſe factam. Hi quum anno CIↃ IↃ L exijſſent, Iuſtus Reccius, equeſtri loco natus apud Beſtualos, qui Dorpatenſis antiſtes erat, magnæ tam apud ſuos, quàm uicinos Ruſſos auctoritatis, miſsis ad Moſcum legatis inducias in annos V nouas impetrat, his condicionibus: Primùm daret operam, uti fana Moſcorum diruta, quæ Rigæ, Reualiæ, Dorpati ſingula prius, quàm ſtatus Pontificiæ religionis apud Liuonios mutaretur, habuerant, quamprimùm inſtaurarentur: deinde tributum è Dorpatenſi ditione per capita collectum mitteret, quod quidem à priſcis annis deberi ſibi Moſcus aiebat. Hæc ſi proximo quinquennio bona fide præſtarentur, ulterius ſe XV annorum inducias conceſſurum pollicebatur. Hac re confecta, Iuſtus in patriam ſeſe contulit. erat enim in collegio canonicorum Monaſterienſium, tametſi Dorpatenſem epiſcopatum accepiſſet. Eam ipſius abitionem alij aliter interpretabantur. Nonnulli dicere, magnas eum opes è Dorpatenſi ditione conflatas ſecum auexiſſe: quum'que ſuis ſpem reditus certam facere uellet, quo abſq; ordinum impedimento poſſet diſcedere, maioris fidei cauſſa ſacroſanctis ſymbolis acceptis reuerſurum ſe promiſiſſe. cuius ſanè narrationis fides penes auctores eſto. Alij mitius ſentire, qui animum eius quietis ſtudio tantum dignitatis gradum negligere aiebant, præſertim qui matura prudentia tempeſtates imminentes ſecum ipſe præcepiſſet. Dorpatenſis quidem ditionis ordines omnes reditum ipſius magno deſiderio

B (margin letter beside "Graues erant")

C (margin letter beside "quamprimùm")

diu expetebant,id quod etiam miſsis legatis declararunt:quos Monaſte- A
rij nos apud ipſum anno CIↃ IↃ LII uidimus,& in Liuoniam redeuntes,
Lubecam uſque comitati ſumus, ubi Albertum patruum habebamus.
Sed malebat (uti diximus) Monaſterij degere in nobili canonicorum,
quod iſtic eſt, collegio: quamquam hoc quoq; deinceps reliquit, & æta-
te iam prouecta uxorem duxit. Poſteaquàm ex legatis de uoluntate con-
ſilioq; Reccij Dorpatenſes accepiſſent, Hermanum archimandritam Fal-
conauienſem, hominem obſcuris natum parentibus, in eius locum ſuffi-
ciunt. Patriam habebat Veſaliam, ſitam ad Rheni ripam in Cliuiorum
Ducis iuriſdictione, quam inferam propterea uocant, quòd eiuſdem no-
minis aliud ſit ad eiuſdem Rheni ripam oppidum, quondam municipium
imperatorium, nunc Septemuiro Treuirenſi ſubiectum. Heic pater eius
pileos factitarat, quos homines ab eo plebei ad arcendas à capite pluuias
emebant. Hermanus ipſe ante annum ab hoc XXV ex oppido Dorpa-
tenſi cum quibuſdam alijs ſui ordinis monachis ſeceſſerat, quo tempore
Pontificia iſtic religio profligabatur, ſeq; non procul inde receperat in B
monaſterium Falconauienſe, cuius deinceps Archimandrita factus, nunc
ad dignitatem antiſtitis uocabatur. Eram ego, quo hæc tempore gereban
tur, in oppido Dorpatenſi, unà cum magiſtro in litteris meo, cui me pa-
truus Albertus formandum tradiderat, Henrico Heningo, magnæ uir-
tutis & doctrinæ uiro, qui deinceps in ditione Spanhemenſi ad Moſellã
fluuium ab illuſtriſſ. Palatinis principibus & Marchionibus Thermarũ,
qui agrum illum pari iure ſimul poſsident, eccleſijs eſt præfectus. Cauſſę,
quamobrem ad munus illud Hermanus uocaretur, hæ putabantur eſſe
præcipuæ: quòd in monaſterio ſuo ſic ſe geſsiſſet, ut opulentus eſſe crede
retur: & quòd idem præſtaturus exiſtimabatur in epiſcopatu, cuius opes
ab anteceſſoribus imminutæ nonnihil erant. Biennio poſt, quàm ad gu-
bernationem acceſsiſſet, quia ſciret indutias à Moſco conceſſas exſpiraſ-
ſe: (nam agebatur iam annus CIↃ IↃ LV) legatos ad Moſcum mittit, ad-
iungente ſuos homines militiæ magiſtro, qui cum eo de prorogandis in-
dutijs agerent. Moſcus ſe quidquam amplius conceſſurum negat, quia ni C
hil eorum præſtitiſſent, de quibus antea conueniſſet. Sed tamen interce-
dentibus ipſius conſiliarijs, fit in annos tres induciarum prorogatio, qui-
bus & templa Ruſſorum apud Liuonios in tribus illis (quæ diximus) op-
pidis inſtaurarentur, & tributum è ditione Dorpatenſi colligeretur. Po-
ſtulabat autem tributi nomine, ut ſingula capita more Turcico marcam
unam penderent. Et marcæ quinæ numum aureum ſcutatum unum con-
ficiunt. Has condiciones legati accipiunt, quia diſcedentibus mandarat
Hermanus epiſcopus, ut quouis modo bellum auerterent. Diſceſſuris
Moſcus hominem quemdam ſuum adiungit, qui niſi conuenta Dorpa-
tenſis antiſtes atq; ciuitas ſignis ſuis communirent, pro gentis more cru-
cem oſculari recuſaret. Hac enim cæremonia ſolent uti, quum ſanctiſsimè
ſe uolunt obligare. Fit obſignatio, ſiue quòd colligi uires interea poſſe pu
taretur, quæ hoſtis impetum retunderent, ſiue alia de cauſſa. Geritur in-
terea bellum inteſtinum, quod expoſuimus. Eo condicionibus illis, quas
indicauimus,

A indicauimus, compoſito ac ſublato, militiæ magiſter anno CIↃ IↃ LVII, in autumno quendam percunctatum mittit, uelit'ne Moſcus mittendis de pace legatis itinera tuta polliceri: an omnino pacē deneget. Videbat enim, factas nuper inducias anno proxime ſequenti finē habituras. Reſpōdet Moſcus, quamdiu ſex Germanorum peditum ſigna relinquantur intra fines Liuoniorum, (retinuerat enim illa militiæ magiſter apud ſe, bello Polonico ſopito) non ſe poſſe credere, Liuonios ſerio pacē expetere. Sin eum militem dimittant, ſe uiciſsim legatis accedendi & agendi de pace poteſtatem facere. Furſtembergius hoc reſponſo accepto, Vēdam ordines conuocat. Deliberatum in comitijs, quid fieri potiſsimum debeat. Quidam obtemperandum aiunt, nec irritandum hoſtem barbarum. Aduerſantur his alij, quod ſcire ſe dicerent, quo Moſcus ſpectet. Arrepturū quemuis prætextum belli, quamprimum dimiſſus miles fuerit. Iccirco ſe modis omnibus conſulere, ne copiæ minuantur, ſed potius duplicentur, & in finibus hoſti opponantur, ſi quid ille forte ſit moliturus. Conſultatione facta uincit prior ſententia. miles exauctoratur. menſe nouembri ſplē-
B dida legatio Moſcouiam mittitur. ſuos quoſdam homines Dorpatenſis epiſcopus adiungit. Eſt in more Moſcorum, ut legatos nō tam cito mandata ſuorum principum exponere iubeant, atq; fieri apud nos conſueuit: ſed aliquamdiu detineant, uarijsq; cæremoniarum, colloquiorum, conuiuiorum generibus excipiant. Id nunc quoq; Liuoniorum legatis uſuueniſſe accepimus, quibus inter alia beneuolentiæ ſigna Moſcus hoc etiam honoris detulerit, ut eos ad infantis illo tempore ſibi nati baptiſmum tamquam teſtes adhiberet. Poſt aliquot dies ſuum in conſpectum eos adduci iubet. munera quæ magiſtri militiæ nomine, ac Dorpatenſis epiſcopi offerebantur, accipit, legationem audit. Hinc num pactis conuentis ſtetiſſent, interrogat: ac nominatim quærit, ſecum'ne tributum ex ditione Dorpatenſi adferrent. Illi primum excuſant ſe quanto ſtudio poſſunt, & ad purgandos Liuonios bellorum tumultus in medium proferunt, quibus impediti præſtare pleraq; non potuerint hactenus, quæ tamen deinceps bona fide ſint exſequuturi. Orant, exiguam morā moleſte non ferat.
C Quod autem Dorpatenſe tributum attineat, ſe maiorum annales euoluiſſe diligēter, e quibus intellexerint, nihil huius ditionis nomine Moſco deberi. Quum hęc Moſcus audiuiſſet, per interpretem eis in hanc ſententiam reſpondet: Quando beneuolentia gratiaq; mea toties erga uos declarata, quum Reccio, quum militiæ Magiſtro, quum huic ipſi Dorpatenſi epiſcopo inducias prorogaui, quum alijs uos honoribus & beneficijs adfeci, plane uos abuti uideo, nec quidquam eorū præſtare, quæ cū crucis oſculo ſanctiſsime polliciti hactenus eſtis: alia ratione uobiſcum agam, quorum omnino multandam armis perfidiam fraudesq; uideo. Illi contra rogare, ne uim faciat ijs, qui Romano imperatori pareant, quo cū ipſi fœdus ſit. Verum quū flecti nullis nec uerbis, nec promiſsis, nec precib. animū eius poſſe cernerēt: abeundi copiā, cū itineris duce poſtulant. Cōceſsi qui deducerent, ſed inſigni cū fraude. Nā data opera (queadmo-

u dum

dum haud dubie mandatum ipſis fuerat) tam obliquis itineribus, tam de- A
uijs hinc inde oberrarunt: ut poſt menſes amplius duos, nimirum ſequentis anni CIↃ IↃ LIIX Februario menſe primum ad ſuos reuerterentur. Interea non ſolum per alios ex ſuis celeriter ablegatos Liuonijs bellum indicit: ſed etiam pari celeritate coactas ingentes copias in eorum fines prius immittit, quam legati reuerſi monere ſuos de imminenti periculo potuiſſent, quo prorſus ad defenſionem imparatos opprimeret. Litteræ, quibus bellum denunciabatur, in hæc uerba perſcriptæ fuerunt.

EPISTOLA MOSCI.

Miſiſtis ad nos, Guilelme militiæ Magiſter, Archiepiſcope Rigenſis, Dorpatenſis & ceteri antiſtites, ordinesq́ prouinciæ Liuoniæ uniuerſi, legatos ueſtros, egregios uiros, Ioannem Bochorſtium, Otonem Grothuſium, Volmarium Vrangelum, & alios his adiunctos, qui honore nobis exhibito ſummiſſe peterent, ut datis ad præfectos noſtros Nouogardiæ Pleſcouiæq́ litteris ſignificaremus, cogitare nos de pace cum B
militiæ Magiſtro, Archiepiſcopo Rigenſi, Dorpatenſi & ceteris epiſcopis, omnibusq́ Liuoniæ populis ineunda: quibus antea mandatum a nobis erat, nullam uobiſcum amicitiam pacemue colerent, quos ut homines iniuſtos & pactorũ uiolatores omnino multare decreuiſſemus. Impetrarunt hi legati ueſtri, quod cupere uos aiebant, eſtq́ pax inter nos conſtituta conditionibus huiuſmodi: Vt damna nobis data per ſummam iniuriã, deinceps compenſaretis: ut ſubditis noſtris mercaturam facientibus ius eſſet cum ueſtris negotiandi, & omnis generis merces, nimirum ceram, uariorum animalium pelles, coria, ſeuum, loricas, thoraces ferreos, & arma cetera inter ſe permutandi: ut Dorpatenſis epiſcopus annorum præteritorum tributa conquireret, exacta de quouis ſubditorum ſuorum capite marca, nobisq́ tertio fœderis initi anno ea mitteret, ac deinceps quotannis tributum nobis debitum perſolueret: ut omnibus ad noſtra ſe ſtipendia conferre uolentibus, cuiuſcumq́ tamdem nationis homines eſſent, liber ad nos aditus pateret: ut nec regi Poloniæ, magnoq́ Lituaniæ Duci, C
nec eius ſucceſſori ſuppetias ferretis: ut omnia deniq́ contenta litteris de pace ſancita confectis, multotiesq́ deſcriptis, fide bona præſtaretis. Secũdum hæc non legati ſolum ueſtri, harum litterarũ nomine, ſpectantibus nobis crucem ſacroſanctam ſunt exoſculati: uerumetiam quum præfecti noſtri Nouogardiani & Pleſcouiani eaſdem iuſſu noſtro per internuntium ſuum, Melardum Torpicoum, ad uos miſiſſent, ipſi quoque crucem tum ueſtro nomine, tum ſubditorum ueſtrorũ oſculati eſtis, dextras amicitiæ ſymbolũ porrexiſtis, ſcriptas de pace litteras octo ſigillis ſpectãte Melardo muniuiſtis, munitas præfectis noſtris remiſiſtis: ut omnibus modis fidem nobis faceretis, egregie uos pacta conuenta ſeruaturos. Verum ne tantillũ quidem eorum hactenus prẹſtitiſtis, quæ nobis uſq́ adeo ſancte policiti eſtis. Quod tametſi nos animaduerteremus, ne tamen ad arma res ueniret, temereque Chriſtianorum ſanguis effunderetur: ſæpenumero ueſtri uos officij per litteras commonefecimus. Præterea per legatum

A gatum ad nos ueſtrum Gerardum Flemingum, per internuntium Valentinum, per Melchiorem eius'que collegas, per Henricum denique Guinterium uobis ſignificauimus, petere nos ut abſtineatis iniquis à ſermonibus, & à ueritate alienis, quibus exiſtimationem famam'que noſtram lædere conſueuiſtis: ita'que uos geratis, agnita ſuperiorum temporum culpa, quemadmodum & litterarum, & oſculi crucis religio poſtularet. Hanc benignitatem noſtram aſpernari non dubitaſtis, atque etiam aſtuto conſilio litteras à nobis petere, quibus mittendis ad nos legatis de itinerum ſecuritate caueretur: hac una nimirum de cauſa, ut re diutius protracta, nobis deinceps illuderetis. Quamobrem quum nulla legis diuinæ, nulla fidei pactorum ratione habita, & crucis oſculo neglecto, noſtram quoque clementiam floccipendere ſitis auſi: Deo fauente uindicare tandem iniurias ſcelera'que ueſtra uel iuſtitiæ noſtræ crucis'que ſupremi Dei uiolatæ nomine cogitamus. In quo conatu ſi ſanguis alterutrorum profundetur, non nobis hoc imputari, ſed iniuſticiæ ueſtræ debet. Nam ſciB reuos omnino uolumus, non minus eſſe nos Chriſtianum magiſtratum, ac uos ſitis: nec rem gratam nobis accidere, quum ſanguis innoxius hominum uel Chriſtianorum, uel etiam ethnicorum effunditur. Vt autem intelligatis, quàm iniquè nobiſcum egeritis: decreuiſſe nos inſignem potentiam noſtram aduerſum uos reapſe declarare, hac epiſtola ſignificamus, qua quidem ipſa bellum denuntiamus, ac ſeuerè uobis edicimus, ne hominem hunc noſtrum, qui litteras haſce uobis exhibet, inuitum detineatis: ſed liberum ei reditum ad nos concedatis. Datæ in dominio, aula & urbe noſtra Moſcouia, anno ıↄↄ CIↄ CIↄLXVII, menſe Nouembri.

De hiſce litteris animaduerti facilè poteſt, quæ Moſco belli gerendi cauſſæ fuerint. Edixerant ſub pœna grauiſsima Liuonienſes, ne quis loricas, thoraces ferreos, arma ferrea ceteris membris muniendis facta, puluerem tormentarium, bombardas (ut uocant) manuarias, quidquam rerum aliarum in uſum belli excogitatarum uel pretio Moſcis uenderet, uel pro mercibus (qui hodie'que populorum aquilonalium mos eſt) commutaret. Nolebant enim his rebus, quarum opifices a-
C pud ipſos deſiderarentur, nationem per ſe dominandi cupidam magno cum finitimorum, ſuo'que in primis tum terrore tum detrimento armari. Hoc edictum ſibi moleſtiſsimum eſſe, iamdudum Moſcus ſignificauerat. Accedebat tributi Dorpatenſis adſidua flagitatio, cuius ditionis nomine Liuonij nihil ei deberi uolebant. Dabant operam ijdem Liuonienſes, ne aliarũ nationũ homines, neue opifices, neue milites per ipſorũ fines ad Moſcos ſeſe cõferrẽt, eisq́ ſtipẽdia facerent. In hoc genere ſuperiorib. annis quiddã acciderat, quod ægerrimè Moſcus ferebat. Miſerat magnis in ſtructũ pecunijs Germanũ quemdã, qui eius in aula uixerat, ad Carolum Auguſtum & Ferdinandum Cæſarem, ſub ſpecie quidem priſci fœderis, ſed reuera quò impetraret, quod cum animo ſuo dudum expetiuerat. Erat hic legatus in celebribus illis Imperij comitijs Auguſtanis, quæ captis Saxone Septemuiro, Cattoq́ principe, anno CIↄ Iↄ XLIIX ſunt habita.

Mandatis Moſci legato datis hoc quoq; continebatur: Si Carolus ac Fer- A
dinandus legato poteſtatem facerent ſtipendio ſuo colligendi homines
uariarum artium & opificiorum peritos, qui litteris Cęſareis inſtructi per
Liuoniam, ut imperio Romano ſubiectam prouinciam, intra fines ſuos
impediente nemine uenire permitterentur: Moſcum uiciſsim animi grati
declarandi cauſa ſumtu ſuo totum triennium ſelecta ſuorum hominũ tri-
ginta millia, qui more gentis equites omnes eſſent, aduerſus Turcas in ar-
mis habiturum. Conceſſum hoc legato fuit per Auguſti Cæſaris'que di-
plomata. Quapropter multis dato uiatico perſuadet, ut Lubecam ſeſe cõ-
ferrent, urbem Saxoniæ maritimam, unde nauibus in Liuoniam tranſpor
tati, ad ſui deinceps principis fines cõtenderent. Sunt omnino ſic à natura
comparati Ruſsi, ut ex ingenijs ſuis difficulter aliquid ad uſum humanum
præclari excogitent. Verùm ijdem ſi quid ab alijs inuentum, quo pacto
fiat intueantur: non modò feliciter imitari, ſed etiam induſtria ſua nonni-
hil inuentis addere poſſunt. Hac de cauſſa Germanos homines uariarum B
rerum peritos magnopere Moſcus expetebat, ut nationem ſuam per ſe ru
dem ac barbaram, cultiorem redderet. Quid fit? Vbi Lubecam ueniſſent,
diditus'que iam antea de ipſis rumor eſſet, quò tenderent: adire magiſtra-
tum mercatores præſertim Liuonienſes, quorum iſtic magna frequentia,
dicere ſingulari cum detrimento non modò Liuoniorum, ſed ipſorum
quoque Germanorum hos homines ad Moſcos acceſſuros: orare deniq;,
nautis omnibus interdicant, ne quis eos trans mare Balticum uehat. Hoc
impetrato, paulatim diſsipati ſunt, præſertim numis deficientibus, unde
uictitarent. Legatus ipſe, quum eamdem ad urbem ueniſſet, petentibus
ita Liuonijs, qui iure ſe aduerſus improbi facinoris auctorem experiri uel
le dicerent, in carcerem coniectus eſt: è quo tamen ille poſt aliquod tem-
pus ſolerter euaſit. Quum'que ſe, quem faciei rubedo nimia facilè proditu
ra foret, per eas regiones ad herum penetrare non poſſe animaduerteret:
Valentinum Engelhartum Gothanum, qui hæc mihi narrauit, hominem C
tum Aſtronomicarum, tum Geographicarum rerum peritia per Germa-
niam clariſsimum adit, eum'que de omnibus in Moſcorum regna ducenti
bus itineribus cõſulit. Quid autem ei deinceps acciderit, equidẽ dicere nõ
habeo. Id quidem coniectari non abs re licet, huius hominis tantæ'q; pecu-
niarum ſummæ iacturã Moſci animũ haud mediocriter pupugiſſe. Quã-
obrem indicto ſub finẽ anni LVII bello, mox ſequentis anni Ianuario men
ſe tantùm non infinitã Tartarorum Moſcorum'q; manũ intrare fines agri
Dorpatenſis iubet. Hi circa eid. Ianua. propter arcem Neinhuſianã ingreſ
ſi, ferro & igni per ſummam immanitatem omnia uaſtant. In hoſtium ca-
ſtris qui plurimum, CCCIↃↃↃ CCCIↃↃↃ CCCIↃↃↃ, qui minimum,
CCCIↃↃↃ fuiſſe perhibent. Maximas certè copias Moſcus haud difficul
ter cogere poteſt, & indicatis modò uel pares uel etiam maiores: ſed cur
tantas nunc mitteret, cauſa non erat, præſertim quum ſciret hoſtem impa-
ratum, qui ſe per legatos aliquid effecturum putaret, nullis uiribus reſiſte-
re poſſe. Quo ſimilius uero eſt, poſteriorum ſententia definitum numerũ

A fuiſſe miſſum. Ceterum mox ab ingreſſu incredibili furore ſęuitũ in omnẽ
ætatem, ſexum, ordinẽ toto amplius menſe: nec quiſquam manus hoſtiles
euaſit, qui nõ in oppidũ Dorpatenſe, uel arcem aliquã (habet enim nõnul
las epiſcopus) cõfugiſſet. Hinc progreſsi Naruã ad eiuſdem nominis flu-
men ſitũ oppidum petunt, perq́ militiæ Magiſtri ditiones eadem immani
tate graſſantur. Nemine reſiſtente per ſtadia CIↃ CCLXXX in longum,
quibus à Narua Nienhuſium diſtat, itidem'que ad CCCC ſtadiorum lati-
tudinem depopulati omnia, multis hominum millibus ſecũ abductis, in-
tra fines ſuos reuertuntur. Hoc ingenti damno accepto, Magiſter militiæ
ſuos Vendam cõuocat, de præſenti rerum ſtatu deliberandi cauſa. Fuerũt
heic aliorum aliæ ſententiæ. Nonnulli uolebant, hoſti par pro pari refe-
rendum, conſcripto'que ſubitò milite fines ipſius conſimili atrocitate per-
currendos. Alij cenſebant mittenda munera, quibus barbari hoſtis a-
nimus deleniri facilè conſueuerit. Poſſe triginta ſcutatorum millibus im-
petrari pacem, quæ pecunia militi perexiguum ad tempus ſuffectura ſit.
B Conſiderandam potiſsimùm & temporis rationem, quo imparati à rebus
omnibus ad bellum gerendum neceſſarijs eſſent, & hoſtis potentiam. Hęc
à pluribus probata ſententia. Simul ablegantur, qui expeditis itineribus
ad Moſcum contenderent, & ab eo menſium quatuor inducias peterent,
& internuntijs ineundæ pacis cauſſa Moſcouiam profecturis, litteras ſal-
ui commeatus adferrent. Quum Moſcus his nihil denegaret, decreta mox
legatio, quæ tranſigendi negotij cauſſa cum eo ageret. Vbi uentum ad
aulam Moſci, contra ſpem aduerſa cuncta reperiunt, animo principis no-
uo quodam caſu inſigniter exacerbato. Diximus eſſe apud Liuonios
amnem Naruam. Ad eius utramque ripam duo ſita ſunt eiuſdem cum
amne nominis oppida. Alteram Ruſsicam, alteram Germanicam Nar-
uam uocant. Vtraque ſuis arcibus eſt munita, quarum ea quæ Moſco
paret, Iuanogroda dicitur, à Ioannis principis nomine, qui eam Itali cu-
iuſdam architecti opera exſtruxit: alteram Magiſtri militiæ præfectus per
petuo cum præſidio tenebat. Quum factis inducijs Ruſsi, quorum erant
C ad tria millia in præſidio, feſto quodam die conuenirent inermes patenti
quodam in loco: ferunt ex Liuoniorum præſidiarijs quoſdam plus æquo
fortaſſe poculis accenſos, in eorum mediam turbam tormenta bellica di-
ſploſiſſe. Quibus quum aliqui læſi fuiſſent, nihil illi propter induciarũm
religionem contra moliri: ſed celeritate ſumma rem, uti fuerat acta, prin-
cipi ſuo nuntiant. Quapropter ille indignabundus Liuoniorum legatos
infectare cum ipſis muneribus dimittit, & minas grauiſsimas addit. Simul
ingentem mittit exercitum, qui Naruam Germanicam obſideret, eiuſq́
muris tormentorum bellicorum ui deiectis, oppidum ad deditionem
compelleret. Ruſsi obſidionis octauo die machinis quibuſdam ignes
in oppidum eiaculantur, & incendijs excitatis ad muros accurrunt. Qui
intus erant præſidiarij milites, quum diſtrahi ſe per ignem & hoſtes uide-
rent, unà cum ciuibus in arcem confugiunt. Erant omnino CCC pedites,
& equites CL. Quum ob commeatus inopiam ſuſtinere ſe diutius obſidi-

onem non poſſe uiderent, deditionem hac condicione faciunt: ut præfe A
cto cum omnibus ſuis abire ſaluo liceret, ſuas'que res cuiq; ſecum aſportare. Data fides, ſed quod facultates attinet, non ſeruata. Ciues præfecto diſcedente, Moſco ſe ſacramento deuinciunt. Eorum exemplum uicini ſequuntur, quum opitulante nemine per Moſcos omnia diripi uaſtariq; cernerent. Hoc modo plerique rem geſtam fuiſſe uolunt. Alij diuerſum tradidere. Nam Moſcos aiunt exorto apud Germanicam Naruam incendio, traiecto intermedio flumine, quum flammis reſtinguendis tam præſidiarij Liuoniorum milites, quàm ciues occupati eſſent, oppidum cepiſſe. Secundum hæc Moſcorum agmina Dorpatenſem ditionem inuadunt, homines numero ad ↀ ↀ ↀ ↀ Nienhuſianam arcem ſub menſis Iunij finem obſidione cingunt. Eo cognito, militiæ Magiſter cum CIↃ CIↃ equitum, quibus CCC Dorpatenſis antiſtes adiungebat, obſeſsis opem ferre nititur. Erant in arce præſidiarij milites uix LXX, de'que uicinis agricolis non admodum multi. Quapropter hi quoque ſpe defenſionis abiecta, ſemet hoſti dedunt. Quod ubi nunciatum militiæ Magiſtro fuiſſet, qui non procul aberat, ſimul'que ſignificatum, uniuerſo cum exercitu ad ipſum opprimendum hoſtem aduentare: cedendum in hoc tempore cenſet, quo tantis uiribus eſſet impar. Itaq; neſmine iam impediente Ruſsicarum copiarum dux Petrus Siſegaledrus (hoc Moſcorum lingua nomen ei datum erat à ſex triremibus, quibus piraticam exercuerat) rectà Dorpatenſem ciuitatem cum exercitu petit. obſidionem a.d. III eidus Sextil. incoat, quum intus præſidia perexigua forent, ciuibus morbo magna ex parte abſumtis. Poſt paucos dies in urbem mittit, qui obſeſsis ſignificarent, neminem ſe coacturum, ut contra fidem imperatori Romano datam in principis ſui uerba iuraret. Potius ſe abitionem tutam illis polliceri, qui ſub Moſcorum imperio uiuere detrectarent. Deditionem facturis, & ſacramentum principi ſuo præſtaturis, omnes ſe fortunas ſaluas & integras conſeruaturum. Qui neutrum C
horum amplecti uellent, eis non poſſe non extrema ſe minari. Has condiciones maior pars ciuium non illubenter accipit, & cõtinuò deditionem facit. Tantùm CC armati, & pari propè numero inermium feminarum, ſenum, puerorum'que turba, recuſato Moſcorum iugo, non ſine magnis periculis Reualiam ſeſe conferunt. Parum enim abfuit, quin contra ipſius Siſegaledri uoluntatem à Tartaris ſpoliarentur. Inter alios Hermanus quoq; Dorpatenſis antiſtes in Moſcorum poteſtatem uenit, qui ab imo (ceu diximus) loco magnum ad honoris potentiæ'q; faſtigium euectus, extrema in ſenecta fortunæ fit ludibrium, & humanarum rerum inconſtantiam experitur. Conſpectus eſt hoc ipſo tempore, nimirũ menſe Sextili, cometa: de quo, quum memorabiles quidam caſus deinceps acciderint, paullo poſt aliquid dicturi ſumus. Erant & comitia, quum Carolus Auguſtus per legatos imperium reſignaſſet, ab eius ſucceſſore Ferdinando ad urbem Auguſtam Vindelicorum indicta, in quibus uarijs de rebus ad ſalutem imperij pertinentibus ageretur. Ad ea ſub initium anni CIↃ IↃ LIX militiæ Magiſter ex equeſtri collegio ſapientem diſertum'q;
uirum

A uirum Georgium Siburgum mittit, præfectum arcis Duneburgenſis: qui ordinibus imperij miſerabilem Liuoniæ ſtatum exponeret, auxiliaque contra Moſcos peteret. Hanc ille cauſſam quamuis ſummo egerit ſtudio, parum tamen effecit. Itidem actum deinceps anno ſequenti Spiræ inter ordinum imperij legatos, quo pacto Liuoniæ ſuccurreretur. Ac Ferdinandus quidem quū imperij nomine numûm aureorū CCCIƆƆƆ pro eius temporis ratione, quo paſsim perturbata eſſent omnia, Liuonijs obtuliſſet: memoriæ proditum eſt, potius eos nihil, quàm tantillum accipere uoluiſſe. Eodem anno LIX Tartari more ſuo Moſcorum in fines excurrerunt, eosq; populabundi grauiter uexarunt. Itaque ſuos Moſcus ex Liuonia reuocat, tantùm oppidis & arcibus, quibus potitus fuerat, milite præſidiario munitis. Anno ſequente, domitis & eiectis extra fines ſuos Tartaris, in Liuoniam reuertitur, & oppidum Velinum magnis cū copijs obſidione cingit. Erat illud arce præclara munitum, in qua hoc tēpore ſatis magno cū præſidio Guilelmus Furſtēbergius militiæ Magi-
B ſter, magni uir animi, erat. Parabat is ſeſe ad defenſionē, ac ſuos ad uirtutē cohortabatur. Verùm ſiue ſocordia, ſiue ſingulari perfidia militū deditio facta eſt, & ipſe deſertus in hoſtium poteſtatē uenit. Magna deinde pars floris Liuoniorum cæſa, capta, Moſcouiam abducta, per ſummam immanitatem barbarè tractata. Solent omnino magnas rerum mutationes quum alia ſigna portendere, tum cometarum triſtes adſpectus. Diximus autem in ipſo harum calamitatum principio cōſpectum fuiſſe cometam, qui cauda uerſus occaſum initio porrecta, deinde ſe totum ad ſeptemtriones inflexit. Sequuta profectò euenta quædam inſignia, uerſus occaſum, mors Caroli V Auguſti, quo bello ac pace clariorem principem multa ſæcula nō uiderunt. Mortua mox & eiuſdem ſoror Maria, bellicoſa femina, & Angliæ regina Maria Philippi Caroli F. coniux, cuius mortem magna per Angliam ſequuta eſt mutatio. Adde his Henricum Galliarum regem, planè Mauortium, in ludis equeſtribus læſum, ac non multo poſt mortuum, ſequutosq; regni terribiles admodum motus. Verſus ſeptem
C triones non magnis interuallis mortui ſunt Chriſtianus Danorum Noruagiorumq́ue rex, Chriſtiernus eorundem aliquando regnorum dominus, ſed ob crudelitatem expulſus, & in cuſtodia multis annis habitus, Guſtabus denique Suedorum rex, qui ex equeſtri ordine ad eam dignitatem peruenerat. His ſucceſſere filij, Fridericus Chriſtiano, Guſtabo Ericus. In ipſis regni auſpicijs Fridericus cum duobus patruis, Ioanne ac Adolfo, Ducibus Holſatorum, Ditmarſos aggreditur. Ea natio CCCC amplius annis Holſatorum principibus, quorum aliquando paruerat imperio, feliciter aduerſata fuerat, ſuamq́ue libertatem tutata. Verùm hoc tēpore citius eſt debellata, quàm quiſquā hominum, qui & ferocitatem gentis, & naturales locorum munitiones cognitas haberet, exiſtimaſſet. Itidem capto Guilelmo Furſtembergio Liuoniæ ſtatus in uniuerſum mutatus eſt. Nam ſurrogatus in captiui principis locū Gotardus Ketelerus, equeſtri apud Beſtualos genere natus, quū ab imperio Romano fruſtra

u 4 exſpecta-

exſpectari auxilia cerneret: uicino Poloniæ regi fidelitatis ſacramentum ea A
lege præſtat, ut uiciſsim rex eum contra Moſcum & hoſtes alios defen-
deret. Itaq; Curolãdiæ Semigalliæ'que Dux creatus, regiones eaſdem ceu
cliens in perpetuũ pro ſe ſuiſq; heredibus maſculis accipit: in ceteris, quæ
equeſtris antea collegij fuerãt, nũc à Polono rege occupabãtur, prǽſertim
in urbe Rigẽſi Regius uicarius conſtituitur. Neq; multo pòſt Annã prin-
cipem Megalburgiã, ex antiqua regũ Obotritorum familia natã, Ioannis
Alberti Megalburgij, Boruſsiæ Ducis generi, & Chriſtophori Rigenſis
Archiepiſcopi ſororem matrimonio ſibi iungit. Epiſcopatum Habſelen-
ſem Magnus Holſatiæ Dux, Chriſtiani regis Danorum filius, & Friderici
frater, accipit. Dorpatum cum omni agro finitimo, item'que Narua,
Velinum, Viteſtenum munita loca in Moſci poteſtate manent. Reualia
ſe Suedorum regi Erico dedit, qui deinceps Pernouiam quoque occu-
pauit, ſed non retinuit. Nam Polonus hanc ei per Gotardum rurſus eripu-
it. Reualiæ ad Suedorum regem tranſitio nouo bello cauſſam præbuit.
Ericus enim coronationis ſuæ tempore Lubecenſiũ legatis nõ ſolùm pro B
miſerat, ſed datis etiam litteris teſtatus fuerat, ſe maioru ſuorum, ac præſer
tim Guſtabi patris exẽplo priſcas ipſis immunitates, quæ priuilegia uocãt,
in regno ſuo ſaluas relicturum. Eæ ſpectabãt potiſsimũ ad negotiationes
cum eius ſubditis & alijs nationibus, præſertim Moſcis, citra impedimen
tũ ullũ exercendas. Verùm poſteaquàm auctus eſt imperio tã inſignis op-
pidi, cui nec elegantia nec magnitudine par ullũ in toto Suedorum regno
reperitur: uiciſsim Reualienſibus tamquã ſibi iam ſubiectis gratificari uo-
lebat. Conabãtur aũt illi mercatoribus Germanis iter mari præcludere, ne
peruenire Naruã poſſent, quæ iam Moſco parebat, & cõmercia priſca cũ
Ruſsis habere. Hoc conſilium eò ſpectabat, ut cum mercibus ſuis Reualiã
petere cogerentur, eaſq; Reualienſibus uendere: qui deinde cum Moſcis
contrahendo, lucrum aliorum labori ſumtuiq; debitum interciperent. Ita-
que Suedus rem ſuis gratã facturus claſſem inſtruit, itinera mari obſidet,
Lubecenſibus Naruam profecturis contra fidem datam naues cum merci
bus eripit. Famam inde ſpargit, eſſe repertam in eis magnam armorũ uim,
aliarum'que rerum ad bellum gerendum idonearum, quas Moſcis uende-
re præſenti cum totius Chriſtianæ reipublicæ diſcrimine uoluerint. Idem C
Ericus iam Fridericum quoq; Danorum regèm iniurijs quibuſdam irita-
rat. Quamobrem inter hos inito fœdere bellum Suedo denuntiatur. Sub
eius initium Ericus Ioannem germanum fratrem, Finlandiæ ducem, quo-
cum nupta Poloniæ regis ſoror erat, noctu nihil tale opinantem in Aboen
ſi arce capit, & annis aliquot deinceps in uinculis habet. Ea de cauſa Polo-
nus etiam Erico bellum indicit, qui nihilo magis territus inſolenter admo
dum multa deſignat, uno eodemq; tempore Britãniæ reginam, quæ iam-
pridem ipſius coniugium aſpernata fuerat, de nuptijs iterum ſollici-
tat, & Philippi Cattorum principis minimam natu filiam uxorem po-
ſcit. Qua re patefacta, utraque præter ſpem excidit, & Philippus fili-
am ſuam Adolfo Friderici regis, Suedorum hoſtis, patruo in matrimo-
niũ collocat. Tãdẽ Ericus lictoris (ut aiũt) Stocholmiẽſis filiã, ex qua iam

A ſobolem conceperat,uxorem ducit: & eodem tempore de fratrum ac præcipuorũ e nobilitate uirorũ cæde conſiliũ capit.Eo animaduerſo a fratrib. opprimitur,& carceri mancipatur. Ioannes (quem antea captiuum fuiſſe diximus) primum ſe regni gubernatorem, deinde regem nuncupat. Eiuſdem belli inter Danos & Suedos initio, Ericus dux Brunſuigius cum XX peditum ſignis, quæ adiunctas equitum copias habebãt, occupata Varendorpia, Monaſterienſi epiſcopo, cuius id oppidum erat, CCIↃↃ CCIↃↃ CCIↃↃ CIↃ CIↃ numum aureorum extorquet, inde per mediam Saxoniam, Megalburgenſium & Pomeranorum agros, in Boruſsiã contendit. Vbi quum Boruſsiæ Dux Albertus, ipſius ſororius, ab amnis Viſtulæ traiectu eum arceret, cum ſuis pedem refert. Hac expeditione ſibi nunciata, Polonus Chriſtophorum Megalburgium, Archiepiſcopum Rigenſem, qui Guilelmo Brãdeburgio ſucceſſerat, in uincula conijcit. Num aliquid inter hũc & Ericum Brunſuigium tractari ſubolfecerit, incertum. Hoc modo multiplices rerum mutationes in ijs locis, non admodum magnis (ceu diximus) temporum interuallis ſemet ex alijs aliæ uelut exceperunt.
B Ad Moſcos redeamus, quorum bella præcipue nunc exponimus, quamquam hactenus indicata nõ prorſus ab inſtituto noſtro ſunt aliena. quippe de nonnullis horum exorta ſunt quædam quaſi diſcidiorum ſemina, quibus arreptis Moſci ulterius progreſsi ſunt. Eorum principi moleſtiſsimum erat, Liuoniorum maiorem partem Polono ſe adiunxiſſe, qua cum gente nec ipſi, nec maioribus eius umquam conuenerat. Itaque Polonum bello perſequuturus, qui ſuos hoſtes declaratos in fidem patrociniumq́ ſuſcepiſſet, coactis ſuorum ducentis millibus, præter ingentem Tartarorum manum, Lituaniæ fines ingreditur, ad oppidum Polozicoum recta tendit, copias ſuas quinquies non ſolum nullo cum fructu, ſed etiam magno detrimento irruere iubet, tandemq́ ſexta uice capit. Ex captiuis præcipui uincti cathenis ferreis, & Moſcouiam abducti: ceterorum ad CCIↃↃ CCIↃↃ interfecti: urbs ipſa flammis iniectis cremata. Sub initium hæc anni CIↃ IↃ LXIII acciderunt. Nec Polonus ſuis opem ferre
C poterat, propter deplorandas eius regni diſcordias. Et erant præterea tã ſuperbi Lituanorum animi, ut a Polonis opem implorare nollent, qui uicisſim rogari uelle uidebantur, ut ſuccurrerent. Magna per omnem uiciniam diſcurrentibus Tartaris atque Moſcis damna data. Quum que tandem Nicolaus Radiuilus Olichæ Dux Lituanorum ſatis magno exercitu inſtructus, hoſtem aggredi uellet: ceſsit ille, ſibi que mature cõſuluit. Secundũ hæc Polonus uicisſim cogitare, quo pacto uires Moſci frangeret, & recens illatas ſuis iniurias uindicaret. Ad hanc rem percommoda ſe denique obtulit occaſio. Notum eſt, ac iam ante ſæpius a nobis indicatum, perpetuis excurſionibus uel Tartaros a Moſcis, uel Moſcos a Tartaris uexari. Quum hi nonnihil fractis uiribus, paulatim futurum uiderent, ut Moſci iugum ſubire cogerentur, cui ſe iam unum & alterum nationis ſuæ regnũ ſummiſerat: Turcas arceſsẽdos ſtatuunt, quẽadmodũ & anno CIↃ IↃ XXIII fecerant, quorum natio maxime Moſcis eſt formidabilis. Turcarum Imperator haud inuite pollicetur auxilia. ſolũ hoc reſtabat,

ut

ut quo potiſsimùm itinere profecti Turcæ Tartaris ſeſe coniūgerent, di- A
ſpiceretur. Placet à Polono rege Turcis confœderato petendum, ut i-
ter eis per fines ſuos concederet. Hoc abs rege Moſcis infenſo non dif-
ficulter impetratum. Igitur ex inferiore Pannonia per Moldauorum a-
gros Turcis tributarios, latiſsimosq́ue Podoliæ campos, qui ad impe-
rium Poloni ſpectant, profecta Turcarum I Ↄ Ↄ Ↄ C C I Ↄ Ↄ C C I Ↄ Ↄ
C C I Ↄ Ↄ Tartaris opem aduerſus Moſcos ferunt, eisq́ue magna clade ad-
fectis, munitiones quaſdam occupant: quibus quum præſidia ſatis ualida
impoſuiſſent, eadem uia qua uenerant, Pannoniam repetunt. Verùm
quia per Podoliam redeuntibus, magnæ ſolitudines peragrandæ erant:
ob commeatus inopiam maxima pars eorum cum equis periiſſe dicitur.
Facta ſunt hæc anno C I Ↄ I Ↄ L X I X. Quo ipſo tempore Moſcus, ut
adfinitatibus Chriſtianorum principum res ſuas conſtabiliret, cum Hol-
ſatorū duce Magno, qui Habſelēſem & Oſelēſem ditionē tenebat, agere
cepit de cōtrahendo inter ipſum & ſororē ſuā matrimonio, cui daturus in
dotem eſſet, quidquid oppidorum, arcium, agri Liuoniorum in finibus
occupaſſet. Conciliatæ ſunt deinceps eò facilius inter hos illæ nuptiæ,
quòd Magni pater Chriſtianus Danorum rex cum Moſco fœdus habue-
rat, id quod à Friderico rege Magnoq́ue Duce fratribus renouatum erat.
Idem Magnus aliquanto pòſt Reualiam quoque ſolerter occupauit, & B
eiectis Suedis eam ſui iuris fecit. Hoc anno C I Ↄ I Ↄ L X X accidit, quum
proximè præcedenti Petrus Muccus & Matthæus Tidemanus cognatus
meus, Danorū Lubecēſiumq́; claſsis imperatores, ſingulari felicitate por
tum Reualienſem prima aurora per nebulam inuaſiſſent, ex hoſtium claſſe
maiorem nauium partem ingenti cum pecunia, ſupellectile bellica, mer-
ciumq́; copia ſecū auexiſſent, reliquas numero ad XXX exuſsiſſent. quo fa
cto, non parum hoſtis imminutæ ſunt uires, qui aſtuto cōſilio pacē expete
re ſe ſimulabat, ut ſub induciarū prætextu arceſsitis è Liuonia copiis, no-
ſtros imparatos obrueret. Diximus inſigni damno Moſcū à Turcis adfe-
ctum fuiſſe. Quapropter ablegatis ad Polonū ſuis hominibus, cū eo gra-
uiter expoſtulat, qui Turcis Chriſtiani nominis hoſtibus ad ſe inuadendū
per Podoliam eundi poteſtatē feciſſet. Polonus contrà queri quū de aliis
priſcis, tum recenti potiſsimū damno, quod ex uaſtatione Polozicoi & to C
tius agri finitimi acceπiſſet. Multis actis ultrò citroq́;, tandē ad pacē ineun
dam anno C I Ↄ I Ↄ LXX cōuenitur. Poſtulata Moſci hæc erant. Primùm
ne Turcas Polonus deinceps iter facere per ipſius imperiū contra ſe pate-
retur. Deinde damnū datū reſarciret. Tertiò, filiū ſuum ad ſe reciperet, ar-
bitratu ſuo moreq́; gentis educaret, ac ſucceſſorē in Poloniæ regno Litua
niæq́; magno ducatu deſignaret. His ſe conditionibus pacē facturū oſten-
debat, quæ niſi reciperētur, dira quædā minari uidebatur. Ad ea Polonus
primùm reſpondebat, uelle ſe uiciſsim toties illata ſibi damna præſtari.
Quod aūt filiū Moſci attineat, eū ſe propterea ſibi ſucceſſorē nō deſigna-
turū, ꝙ in hac ętate, quę ſatis adhuc uegeta ſit, uxorē aliā ducere ſobolis gi
gnēdę cauſſa cogitet. Minis Moſci uſq; adeò ſe nō terreri, ut ſi quidē bel
lum quàm pacē malle Moſcum animaduertat, maiores etiam Turcarum
copias,

A copias, quàm nuper, in eius fines ſit immiſſurus. Hoc modo quum pax certa conſtitui non poſſet, ſaltem ad inducias uentum accepimus. Hæc nos de bellis Moſcorum, & finitimarum quarundam gentium, exponenda breui commentario propterea duximus: quòd pleraque, recentiora præſertim, longius diſsitis nationibus ignota, liberali præditis ingenio, rerum'que geſtarum apud exteros ſtudioſis haud iniucunda lectu, & aliqua ex parte fructuoſa quoque futura conſideremus. Sunt enim in his exempla nonnulla, quæ uiros prudentes de maximis rebus commonefacere poſſunt. Noſtram quidem operam atque ſtudium lectores æqui boní que facere cupimus, & omnino facturos ſperamus.

FINIS.

RERVM ET VERBORVM IN HOC OPERE MEMORABILIVM INDEX.

ABbates duo tantùm in Moſcouuia, Priores autem plures 28.a
Abbates in Moſcouuia Archimādritæ dicti 20.b
Abbatum Moſcouiæ nomina 21.b
Abdelatuu Alegæ ſuffectus 92.a
Abrahemin Cazanenſium rex 91.b
Acbas ciuitas 66.c.100.c
aconitum 185.a
accubandi modus 46.a
accuſationes quomodo fieri ſolita 53.c
Adolphus Holſatorum dux 221.c
Adrianus papa 31.a
adulterium 48.a
adulterij pœna 26.c.109.a.204.b
æſtus nimij narratio 61.c
Agis, fratris conſilio acquieſcit 102.c
Alba, aliâs Moncaſtrum, 104.a à Turcis occupata 2.a
Alba ad Thyram fl. ſita 102.c
Albertus Fridericus Borußiæ dux 212.a
Albertus Marchio Brandenburgenſis 128.a. 211.c Ericum Brunſuigium, à Viſtulæ traiectu arcet 225.a regi Poloniæ ſubiectus 105.c.212.a eius cum Polono bella 211.c
Albertus Megalburgius dux 211.b
Albertus Saxoniæ dux in Friſia bellum gerit 106.b
Albus lacus 77.b eius longitudo & latitudo ibidem.
Alce 110.c
Alculpa Tartarorum rex 83.a
Alega Cazanenſium rex 91.c
Alexander Magnus dux Lithuaniæ, à Ioanne Baſilij profligatus 20.a rex Poloniæ declaratus 10.a
Alexandri papæ bulla de Rhutenorum baptiſmo 38.a.c
Alexander Polonorum rex 12.a.101.b.106.a.108.a. eum ſocero pacem facit 10.c
Alexandri Poloniæ regis perfidia 115.a
Alexandri aræ 67.a
Alexandro Helena Ioannis Moſcouuiæ ducis filia nupta 28.b
Alexandra Iagelonis ſoror ibid.
Alexius uir ſanctus 63.b
Alexius Thurzo 283.a
Alpium fluuij celebriores, Rhenus, Padus ac Rhodanus 145.c
Altenburg 145.b
Altinum 56.c
amicos habere, bonum: ſed miſeros eſſe, qui his uti coguntur 147.a
Ancyra Galatiæ urbs 162.c
Andreas Alexandri dux 7.c
D. Andreas apoſtolus, quibus in locis prædicarit, & à quo ſit crucifixus 27.a
S. Andreæ miraculum 72.c
Andreas Czeladin Moſcus 12.c
Andreas Ioannes dux Chiouuienſis 25.c
Andreas & Demetrius filij Georgij, cur Moſchouuiam obſederint 8.c
Anna 7.a Iagellonis uxor 22.c
Anna Ianuſij Mazouuiæ ducis coniunx 22.b
Anna Michaeli duci Lithuaniæ nupta 24.a
Anna Ferdinandi Romanorum regis, &c. uxor, eiusq́; liberi, & obitus 23.b
Anna Sophia, Alberti Brandenburgici F. 214.b
Anaſtaſia Baſilio duci Moſcouuiæ in matrimonium collocata 22.b
Amulia Vuoguslao Stolpenſium duci nupta 24.a
animalia cuiuſcunque generis in Vuotzka regionem introducta, colorem ſuum in albedinem mutare 76.b
amnium laus præcipua 189.a
annonæ mira caritas in Vuoloehda prouincia 79.c
annorum qualis apud Moſcos computatio 170.a
ἀφορμή 213.a
apparatus Moſci exercitus 96.b
apparatus menſarum deſcriptio apud Moſcum 128.a
Aphgaſi populi 201.a
aqua benedicta 41.c
aqua ad arcem Fileg, ſupernè diſtillans, continuò dureſcit 106.c
aqua comitatus Barſienſis, unde ſaporem amittat 186.b
aqua uiridis, ex qua chryſocolla colligitur ad oppidū Biſtriciā 186.a
aqua uitæ apud Moſcos 128.c
aquæ calidæ apud Vuaradinū 188.a
aquæ lapideſcentes 185.a
aquarum qualitas unde 285.c
aquarum inundatio 123.a
aquas in Hungaria ex ferro cuprum facere 248.c
de Aquis Hungariæ admirandis cōmentatiuncula 178.a
Arabon fl. Ptolemæo Narabo, nunc Raba dicitur 178.b
Aranyas 189.b
aræ Alexandri & Cæſaris 67.a
Arbuſpach 137.a
Archiepiſcopi in dominio Moſci 11.18.a
Archiepiſcoporum electio 27.b
Archimandritæ 29.b
Archimandritæ & epiſcopi quomodo eligantur 169.a
Arcus Moſci 49.c
Argamak 132.c
argento Moſci à centum annis utuntur 57.b
Ariel fluuius 70.b
Artautſcha fl. 82.a
Artach 85.b
Ariſtoteles Bononienſis 265.a
Asbeck Tartarorum rex 8.a
Aſoph ciuitas 94.a.100.c prius Tanas dicta 66.c Turcis tributaria 67.a
Aſoph emporiū nobiliſſimum 67.a
aſpreolorum pelles 69.a
Aſſack claudus 88.c
Aſtrachan emporium 95.b
Aſtures 270.c
atramentum ſutorium 184.c
aues, animalia, &c. ſuffocata 33.c
Augusta Vundelicorum ad Lycum fl. 116.c
Auguſtāa comitia Imperij 219.c.222.c
aui in nepotem iniuria 9.c
Aurea anus, idolum 82.c
aureos Moſcum non cudere 57.a
Auſtriæ loca 137.a
Azoum emporium 265.b
azymis abſtinendum 32.a

B

BAarc 253.c
Baculus Moſcorum 49.c
Baimocij arcis thermæ 293.a
Baiazetes Ottomanus 142.c
baleares 86.b
Balthæum mare 3.a uaria eius nomina 114.a unde dictum 211.a

baptiſandos pueros ter aquá mergi 17 b totos mergendos 35 c
baptiſmatis ſacramenti forma 58 b
baptiſmus Rutenorum 17 c
Barack Soltan 100 b
Barbara Sigiſmundi Pol. regis uxoris mors 25 b
barbam totã Moſcorum principem nunquam radere 110 a
barbarica ſuperbia 122 a
Barma 19.20 b
Barmai torques 22 a
Barnabas Bel 247 c
Barni 105 b
Barptolomeus metropolita uir ſanctus 27 b
Barthus caſtrum 210 a
Baſiluski 151 c
Baſilius 72 a
Baſilius Bielski 48 a
Baſilius cæcus dux 9 a.63 b
Baſilius Laroslauuski 125 c
Baſilius Conſtantini à Tartaris interemtus 87 c
Baſilius Czirpach oppido quomodo potitus 68 a
Baſilius Demetrij Tartaros eiecit 8 a
Baſilius dux factus, mox eijcitur 8 b rurſus reſtituitur, item rurſus oppugnatur. ibidem
Baſilius Moſc. princeps modernus, primus peditatu & tormentis uſus 50 a
Baſilius, qui & Gabriel, Ioannis filius, eiuſdemq; tyrannis 68, 69 a. 206 b
Baſilius Ioannis à Pletemburgio uictus 207 a cum eodem pacem init. ibid. c Finlandiam aggreditur 210 a item Lituaniam 208 b pacem cum Polonis facit 209 c Polonos uincit 208 a Tartarorum 20000 cædit 209 c Smolẽtzko ciuitate per proditionem potitus 70 c.208 b
Baſilius in Lituanos exercitum mittit 12 b
Baſilius & Michael Lintzkij 26 a
Baſilius Magnus dux, Demetrij Magni ſucceſſor 63 b
Baſilius princeps Biele, quãdo ad Ioannẽ patrẽ Baſilij defecerit 72 c
Baſilius Semeczitz 9 a cur in carcerem coniectus 69 b.c
Baſilius Smolentzko 50 b
Baſilius Schniski 84 b
Baſilius Tartaro 8 b
Baſilius Tretyack Dolmatouu 14 c
Baſilij iniquitas & ſtultitia 92 a
Baſilij & Theodori acerrima congreſsio de imperio 65 c
D. Baſilij locus de Euchariſtia 197 b. 198 b. 200 a de animarum ex orco liberatione 203 b
Baſilij patrueles Moſco ſe tradiderunt 10 c
Baſilouugorod 65 a
Baſſa 114 b
Baſſa Mahometh 180 a
Baſſalick Moſcorum 49 b
Bathi rex 7 c. 86 b ab Vulaslauo Hungarorum rege occiſus 87 c
Batmaſſa Soltan 91 c
Bauariæ oppida 236 c
Bebeid Chan 100 b
Beca fl. 251 a
Belli origo plerunq; ex cõnubijs 10 a
Beluga piſcis 67 c.99 a
Benſin 253 c
Beodnitz 140 b
Berbetomagum Vangionũ urbs 105 a hodie Bormatia dicta. ibid.
Berdebeck Tartarorum rex 88 a
Berſemani 88 c
Bereſina fl. 12 c. 103 a. 142 b idem. fortè antiquis Boryſthenes. ibid. Boryſthenem influit 209 a
Berges, Norduuegiæ ciuitas 115 b
Beſchna fl. 351 b
Betha opp. 139 a
Betuuna fl. 144 b
Bicis lacus 75 c
Biela principatus, oppidum & arx. 10 b.71 b.153 c
Bieli 2.c Bielaribitza 67 c
Bieloieſero principatus 77 b.78 c. oppidum & arx 97 b
Bielsko opp. 142 c.157 c.153 a
Bij, dux 103 b
Biſchouu oppidum 144 c
Biſons Suber, Vrochs 509 c
Biſontis forma depicta 212 a
Biſontium uenatio 510 a
Biſtricia opp. Germanis Neuſola 186 a
Blaſius ſuum iter ex Moſcouuia in Daniam narrat 118 c
Blud Ieropolchi intimus cõſiliarius de interficiẽdo domino ſuo à Vuolodimero ſollicitatus 6 b eiusq; perfidia ibidem.
Bobransko oppidum ad Boryſthenem 104 c.105 a
Bodrogus ubi Tibiſco miſceatur 190 (b
Bog Lithuuaniæ fl. ibidem.
Bog fl. 509 a
Bohemi 2 b
Boiari nobiles 17 a
Bona Ioãnis Galeacij Sforciæ F. 238 b
Boranetz 99 c
Boris 6 a
Boris in diuos relatus, & ſacer ei dies inſtitutus 7 b
Boris & Chleb fratres inter ſanctos relati 7 b
Boris magnus dux 73 a
Boris Vuolodimeri F. 7 b
Boroſouu 142 b
Boriſouu opp. 12 c.105 c.152 a
in Borußia equitum Teutonicorum collegium abolitum 212 a
Boryſthenis fons, curſus, oppida 72 a.b.ortus 165 c
Boryſtheni adiacentia oppida 72 b. 104 c
Boum plus quàm 80 millia per uiam Vienenſem ex Hungaria in Germaniam uno anno eſſe acta 149 a
Braslauu 139 a
Brensko oppidum 10 b
Breiſchauu 553 c
Briesli opp. cum caſtro ad Bub fluuium 142 a.152 b
Brill 120 a
Brod 140 a
Bruna 557 a
Buda 85 c. à Solimanno capta 147 b
Budæ encomium 181 c. unde condita 182 a
Budenſium thermarum enumeratio atq; deſcriptio 179 b.c
Bub fluuius 237 c.243 a
Bulgaria 2 b.87 b
Bulgari Polouuzi & Czudi quando baptiſandi 36 a
Bulgarorum antiſtitis locus de Euchariſtia 196 b. 198 a
Bulla Alexandri papæ, de Rhutenorum baptiſmo 38 a

C

Cadayenouu 151 c
Cæſaris ara 67 a
Cæſarem Romanum non ſe maiorem eſſe, Moſcum exiſtimare 17 a
Caffa Ligurũ colonia, Tartaris ſubiecta 162 a
Cainouu oppidum 104 b
Calacha fl. 240 c
Calami populi 82 c
Calcaria Moſcorum 49 c
Calidorum fontium cur ab Homero nulla mentio facta ſit 191 a
Calha fluuius 84 c
Calor Moſcorum 63 c
Camen Bolſthoi 81 b

Caluſczi

Calnſcza 5 a
Camenetz opp. 151 b
Candidi laui paludes 165 c
Canis immundum animal apud Moſcos 131 a
Canes pro iumentis 85 b
Canum ad uenationem Moſci ducendorum mos 131 a
Canones Ioannis Metropolitæ, qui dictus eſt Propheta 33 c
Cantilena ſæpius à Rhutenis repetita 20 c
Capha inſignis urbs, olim Theodoſia dicta 101 b. à Turcis Genuenſibus adempta ibidem.
caput S. Ioannis 101 a
capite plectendi 51 a
capita equorum apud Tartaros in delicijs haberi 89 b
Carolus V. Imperator 15 b eius mors 221 b
Carpatus mons 178 b
Carpiones à nonnullis Cyprinos uocari 190 c
Caſan 50 b
Caſani reges à Molochis uicti 11 a
Caſanij 162 b
Caſanum Tartarorum opp. 166 a
Caſimirus 18 a. Sarmatarum rex 206 a. 208 a
Caſimiri filij ſex 23 a
Caßima fluuius 85 a
Caſimonugorod opp. ad Occam 65 a. 67 c
caſtorum pelles 60 b
Caſtromouugorod ciuitas cum caſtro 84 b. eiuſdemq́; nominis fluuius ibidem.
caſtrorum locus 51 a
catorum domeſticorum pelles 60 b
Catharina Poloniæ regina 23 b
Catharina innupta obijt 24 b
Cathayni populi 164 b
Cathayum ciuitas 162 a
Cattus princeps captus 319 c
Cazan arx obſidetur 98 a. incenditur 96 c
Cazan regnum, ciuitas & caſtrum eiuſdem nominis 91 b
Cazan, olla cuprea bulliens. ibid.
Cazanca fl. 96 c
Cazanenſes Tartari 36. c. quando à Moſcis defecerint 92 a
Cazanenſium contra Moſcos bellum 92 b. eorundem ſtratagema ibidem.
Ceculi 187 c
ceremonia Moſcorum 55 b. Moſci principis, in cruce deaurata 135 b
ceremoniæ cum pileis 20 b
ceruis Loppos pro iumentis uti 118 b
Chan, rex 81 b. 103 b
Charnos à Venetis Charſos appellari 1 c
Chazanenſes ſub Moſcis 91 b
Chelealeck Cazanenſium rex. ibid.
Chidir Tartarorum rex 88 a
Chiouuia uetus Rußiæ metropolis 2 a. 72 b. 104 b
Chiouuia Ieropolcho tradita 5 a
Chiouuiæ idola 6 c
Chionuiæ monticulus 104 b
Chleb Vuolodimeri F. 7 b
Chleb in duos relatus ibidem
Chlinouua opp. 84 b
Chlopi 49 a
Chotilouua 141 a
Chorontani 2 c
chorea certaminis genus apud Tartaros 90 a
choreæ 84 a
Chorunati 2 c
Chriſtianus Daniæ rex 45 a. 215 a. 226 a. eius mors 225 c
Chriſtiernus Daniæ rex, regno eiectus 106 a. 225 c. eius mors. 223 c
Chriſtophorus epiſcopus Labacenſis 136 b
Chriſtophorus Megalburgius 212 b. 214 b. in uincula coniectus 215 a
Chriſtophorus Rigenſis archiepiſcopus 214 a
Chriſtophorus Schidlouueczki caſtellanus Cracouienſis 143 b
Chrinnitzi 2 c
Chryſocolla ubi ex aqua colligi ſolita 186 a
Chryſoſtomus Columnus 116 c
D. Chryſoſtomi locus de Euchariſtia 196 a. 198 a. 200 b
cibi genus in ieiunio maiori 151 a
Ciki pop. 101 a
Cimbrica Cherſoneſus 114 a
cinctus Moſcorum 52 c
Circas opp. 2 a
Circaßi ſeu Ciki populi, nec Turcis nec Tartaris parent 101 a
Circaßi 72 b. 103 c
Circaß oppidum 103 c
Cirpach oppidum ad Occam 67 c
Citrahan 100 b
Clara uallis, uulgò Tzuuelt 137 c
Claudius Auberius Triuncurianus 195 b
Claudij cardinalis Guiſani XII quæſtiones Græcis propoſitæ 196 a
Clerici carnibus abſtinentes 39 c
Cleſma fl. 64 b. 166 b
Clin oppidum ad fluuium Ianuga 141 b
Clobutzo 150 a
Cloppigrod 75 a. 78 a
Cobilagora 153 c
Codaiculu baptiſatus 91 c
Cœleſtinus papa 31 a
cœmiteria non conſecrari 41 c
de Cœna Domini, Græcorum ſententia 196 a
cœſtus Moſcicus 49 c. 131 c
Colchis olim, quæ nunc Cotatis dicta 101 a
coloni VI dies in ſeptimana domino laborant 55 a
Colpsack 46 b
Coluga opp. 68 b
Colugæ præſidia. ibid.
Colmogor caſtrum 80 b
Colmogora proxima Moſcouuiæ regio 163 c
Columna opp. 6 a. 65 b. 67 c
Comaronienſis arx 182 c
cometa portentoſa 221 b
commendatores 115 a
comites 17 b
communicatio ſub utraq; ſpecie 40 b. 200 c
concilium generale ſeptimum 30 b
concionatoribus Rutenos carere 41 c
confeßio Rutenorum 40 a
de Confeßione, Græcorum ſententia 203 c
Conrad Suuartz uexillifer 115 b
conſcientia recti 18 b
conſiliarij 46 b
Conſtantinopolis cur Czarigrad dicta 16 b
Conſtantinus elabitur. 10 c
Cōſtantinus Knes Oſtroski 10 a. 12 c. 106 a
Conſtantinus Oſtrochius Polonorum dux 208 a à Moſco captus. ibid. Moſcorum 7000 cædit 209 a
Conſtantini Rutheni copiarum ducis captiuitas 171 a
conuiuij apud Moſcorum principem apparatus, &c. 128 a
Coporoia fl. & arx 76 c
Coquenhnſium opp. 214 a
Corela fl. ciuitas, & prouincia 76 c eadem & regi Suetiæ, &

principi Moſcouiæ tributaria 116 c
Coreſte 4 a
Corſa idolum 6 c
Corſula Moſcouiæ ditio 119 c
Corſira opp. 68 a
Corſiræ dominus qua aſtutia captus 68 a
Corſun 7 a. Græciæ oppidum, ad ſeptennium oppugnatum 75 a. Conſtantinopolitanis reſtitutum 75 a
Cortzin opp. cum caſtro 143 a
Coſatzkij Tartari 100 c
Coſeros, tributi nomine primum à Rhutenis aſpreolorum pelliculas exegiſſe 5 c
Coslc opp. 153 c
Coßin caſtrum olim Knes Vuentza dictum 85 a
Coßin fl. 82 c
Coſſum 99 b
Cotatis nunc, quæ olim Colchis 101 a
Cotelnitz opp. 84 c
Cotoroa fl. 78 c
Cotzi pagus 145 b
Cotzko 117 c
Cracouuia regni Poloniæ caput. ibid. b. 144 a
Cral, Kyrall, Koroll, rex 16 b
Craſna 60 a
Craſno Sello 142 a
Cremij 162 a
Crepitza opp. 150 a
Creuua opp. 142 b
Cromolouu 150 b
Cronon fluu. 105 b. c. 109 a. 138 a
Cropiuua fl. 21 b
S. Crucis exaltatio 15 b
cucumeres ſalſi 129 c
Cumeri idolum 6 c
Cupa fl. 101 a
cuprum ex ferro aquarum ui 128 c
Cures Pieczenigorum princeps 5 b
Curia mercatorum apud Moſcos 19 b
Curones 211 b
cyprini, carpiones 190 c
Cytracha urbs 116 a
Czar, rex 16 a. 83 b
Czarigrad, regia urbs 16 b
Czeremiſſæ populi 84 c olim Moſco. nunc Cazanenſi regi ſubiecti 86 b
Czeremiſſæ ſuperiores 64 c. 86 b
Czerna fl. 143 a
Czernig 151 c
Czernigouu opp. 69 a. 70 b
Czeſtochouu monaſterium 150 b
Czilme fl. 81 b
Czimburgis Arneſti Auſtriæ Archiducis uxor 24 a
Czircho fl. 81 b
Czubaſchi 91 b
Czudi quaudo baptizandi 36 a
Czudin, & Czutzko lacus 75 c. 76 a
Czutzma 151 c
Czunckhas 85 c

D

DAemoniacis & mente captis an ſacramentum dare liceat 35 b
Damaſus papa 31 a
Daniæ regnum inſulis maximè conſtare 114 c
Daniel Metropolita hypocrita 37 c
Dantiſcum 114 b
Daſua idolum 6 c
Dauid Chleb 7 b
Dauid Scotus regis Daniæ Orator 117 a
decimæ Rutenorum propter quid inſtitutæ 45 b
Dedina 119 a
defunctorum apud Moſcos exequiæ atque ſepulturæ 169 c
Demetrius Bielski contra Tartaros à Moſcis miſſus 93 a. 95 c
Demetrius Danielis 99 c
Demetrius Ioannis F. 9 b
Demetrius magnus Ioannis ſucceſſor 63 b
Demetrius Magnus dux Moſcouiæ 70 a eius filij tres. ibid.
Demetrius magnum Tartarorũ regẽ nomine Mamaij, bello uicit 8 a
Demetrius Pitiuuolo dominus miſerè perditur à Baſilio Ioannis 69 c
Demetrius à Romano pontifice Clemente VII Romæ honorificè exceptus 160 a
Demetrius Knes Bielski 48 c
Demetrius Michaelis Dux 8 a
Demetrius pater in uinculis mortuus 69 b
Demetrius Semecka 9 a
Demetrius tertius legatus 118 c
Demetrij laus 158 a. 160 c
Demetrij filij uequam miſerrima fortuna 69 b
Demetriouuitz oppidum & caſtrum 20 c
Denga 56 c
Derbt oppidum Liuoniæ, Ruthenis Iuryouuzorod appellatũ 115 a
Derniſæ Turcorum qui 180 b
Deſienſem fodinam Tranſyluaniæ, omnium eſſe altißimam 187 b
Deſna fl. 61 a
Dſterniczza fl. 149 c
Deuuenoſto 57 c
diabolica Tartarorum opinio 90 c
diabolicæ deceptionis exemplum 114 a
Diaconus in Moſcouuia nullus, niſi coniugatus, conſecratur 28 b
dies maximus Bergis, & apud Dront XXII horarum 118 b
die feſto an aliquid occidere liceat 15 a
Dikilopperi populi, qui feri Loppi ſunt, ad Drout 118 a
Diœceſes 179 b
Diula 138 c
diſſeminatio 2 a
Ditmarſi ab Holſatorum princip. debellati 221 c
Diuidna fluuiorum totius Septentrionis longè amplißimus 163 c
Dimitriouu ciuitas cum caſtro 77 a
diuortium 47 c
diuortium celebrans, quomodo pœnitebit 16 a
Diuorum cultus 41 c
Dnieper fl. 73 a
Dnyepersko pagus. ibid.
Dobrina 5 a
Dobrouuna opp. 104 c. 121 c. 152 b
doctores Rutenorum 42 c
Dominicam orationem paucos Rutenos ſcire 40 a
Don, Tanais Rutenicè 66 c
Donco locus obſcurè deſcriptus 65 c
Donetz Seuuerski 67 b
Doporoski 139 b
Dorotheus 195 b
Dorpatenſis ager à Moſcis uaſtatus 210 c. 222 a
Dorpatum opp. 211 a. 215 b. 224 a à Moſcis captum 222 c
dos apud Rutenos 47 a
Dregouuici 2 c
Dreuuliani. ibid.
Driſſa 139 a
Driſuuet 118 c
Drogobuſch caſtrum 12 b. 13 c. 141 c oppidum & arx ad Boryſthenem 21 a. 22 b
Drobouuna 142 a
Druzek. ibid.
Dſchorno domus poſtarum 141 b

Dubna

Dubna fl. 77 a
Duelli petitio 54 a exemplum. ibid.
duellionum ferrum 4 b
ad Duellum armatura ibid.
Duna, unde Duuina
Duneburgenſis arx 225 a
Dunenburg urbs 72 c
Duuina ciuitas, fluuius, lacus, prouincia 72 c. 80 a. 81 a. 119 a idem à Lithuanis Dunam, ab alijs Turantum & Rubonem uocari. ibidem.
Duuina Rutenis duo uel bina ſonare 80 a
Duuerenbutig uilla 140 a
Duuerſebak opp. 145 a
Duuetma 57 c

E

EBlinga opp. 211 a
Eliſabetha 23 b
Euzabethe, Ferdinandi regis Rom. filiæ & uxoris Sigiſmundi regis Poloniæ obitus 23 b
Ellend 110 c
Engroneland prouincia 80 b. 84 a 120 b
Engſtle mons Heluetiæ, in quo mirabilis fons 193 c. 194 a
Epiſcopi in dominio Moſci octo 28 a eorum nomina 21 c
epiſcoporum officia 45 c
epiſcoporum primæ ſedes 79 b
epiſcoporum ueſtes, officium 30 a
epiſcopos eligendi mos 160 a
equitum cataphractorum uirtus 207 c. 208 a
equi natantes 124 a
equi Moſcorum 49 b
equorum capita in delicijs haberi apud Tartaros ibid.
equorum caſtratorum apud Tartaros uſus in pugna 90 b
equinum lac 89 b
Eraclea fl. 101 a
Eraſmus ex Bethmanorum familia, potationi maximè deditus 44 a
Eremita 29 c
Ericus dux Brunſuigius 212 b. 225 a Borußiam inuadere prohibitus. ibid. Varendorpiam occupat. ibid.
Ericus Suedorũ rex 223 c à fratribus capitur 225 a Britanniæ reginæ nuptias ambit 224 c. Ioannem fratrem capit. ibidem. lictoris Stocholmienſis filiam uxorem ducit. ibid. Lubecenſium naues perfidioſe ſpoliait. ibid. b Pernouiam occupat, rurſusq́; amittit. ibid. a Philippi Cattorum principis filiam uxorem poſcit. ibid. c Reualiam naneiſcitur. ibid. a
Eslingen 116 c
Eſteni 211 b
Etlingen 136 c
Euchariſtia ſub utraq; ſpecie laicis porrigenda 200 c quale ſit ſacrũ 199 c
Eugenij papæ ſynodus 90 b
Euangelici libri 40 b
Euſtachius Taſcouuitz 93 b. 103 c. ciuſdem in Moſcos iniuria 94 a

F

FAlconauienſe monaſteriũ 216 b
Ferdinandus Cæſar 25 b. 215 a
ferrum duellionum 54 b
fertilitas regionis circa Occam fl. 67 c Nouuogardiæ & Vuolodmeriæ 64 b
feſti dies 41 a
Fiburg 140 a
ad Fileg arcem aqua miræ naturæ 186 c
Finlandia 2 b. 76 c. 116 b. à Moſcis uaſtata 220 a
Finloppia 117 b
flos ſalis cur gemma uocetur 187 b
fluuiolus 30 b
fons in Comitatu Zolienſi, potus, aues enecat 186 b
fons apud Arrianum mirabilis 177 b item ad Mislam 188 a
fons tepidarum aquarum ad pagum D. Ioannis in Comitatu Liptouienſi 183 c
fontes ſalſi ad fines Eperienſiũ 186 c
fontium acidorum enumeratio 185 c
fontium calidorum cur Homero nulla mentio facta 191 c
framea Moſcorum 49 c
Franciſcus Cheragatus epiſcopus Aprutinus 560 a
Franciſcus dux Mantuæ 25 c
Franciſcanorum in Vuilna cœnobium ſumptuoſiß. 105 c
Fridberg Bauariæ op. 136 c
Fridericus Danorum rex 214 b. 223 c. 226 a Ditmarſos debellat 233 c Erico Suedo bellum indicit 224 c
Fridericus iunior Brandenburgenſis 23 c
Fridericus Romanorum Imperator, parens Maximiliani Imp. 24 a
Freyſingen Bauariæ opp. 136 c
Freiſtat opp. 137 b
Freyſtactl ducũ Teſchinẽſiũ op. 144 a
frigoris incommoda 63 b
frigoris incredibilis inclementia 152 c
frigora apud Moſcos intenſißima 61 b
Fronouu palus 72 a
frontem percutere quid 126 c
fures 53 b
furta & homicidia rarò Moſcos punire 52 b

G

GAbriel Baſilius, hypocrita & tyrannus 14 a ipſius geſta 12 b
Gabrielis facinus 48 a
Gabriel rerum potitur ſub nouo nomine Baſilij 9 c
Gabriel rex ſub aceruo fœni latuit 93 b
Gabrielis Baſilij Ioannis F. matrimonium 25 b
Gabrielis facinus 68 c aliud eiuſdem. ibid. ſcelus in Demetrium 9 c tyrannis 27 c mors 26 c
Galgocij arcis thermæ 182 c
Galitz principatus, cum ciuitate & caſtro 27 c. 84 b
Gall. Gallia 16
Galnenkirchen 117 a
Gangrenſem ſynodum, ſacerdotibus coniugium conceßiſſe 32 a
Gargni 103 c
Gaſtoldus Lithuuanus 23 c
Gdanum Prußiæ metropolis 114 b etiam Gedanum & Dantiſcum uocari ibid.
Gedanum opp. 212 a
Gedeon dux Moabitenorum 87 a
Gedemin 22 b
Geislingen 136 c
Genghoſn ibid.
gentes plurimæ Orientales atq; Septentrionales rerum tantum permutatione uti 78 b
Georgius Agricola 188 b. 191 c
Georgius Danielis 8 a
Georgius dux ibid. b
Georgius Fridericus Brandeburgius marchio 212 b
Georgius infans Salomeæ filius 25 a
Georgius Magnus dux à Tartaris occiſus 87 b
Georgius Paruus Moſci cancellarius 25 b. 85 c
Georgius Pisbeck eques Germanus 107 c
Georgius Siburgus 223 a

Georgij uxor cur uerberib. cæſa 25 c
Gerardus Flemingus 219 a
Gerodin opp. 141 b
Gerardus Ketelerus Furſtembergij ſucceſſor 223 c Annam Megalburgiam ſibi matrimonio iungit 214 a Curolandiæ Semigalliæq; dux creatur. ibid. Poloniæ regi ſe ſubijcit. ibid.
girofalcones Moſci Kretzet nominant 132 c
Giuuoites ſerpentes 213 c
Glaciale mare 116 c. 119 a
Glacz Boemiæ oppidum 153 c
Glogouia parua 150 a
Gonecz 44 a. 61 b
Gorod 72 b
Gopingen 136 c
Goſtmouuoſero inſula 95 b
Goſtomiſſel princeps 2 c eius conſilium prudens 2 b
Gotardus Polonus Pernouiam recuperat 214 a
Gothi an ex Gottlandia, quæ eſt Scādiæ pars 114 c
Gottlandia inſula 45 a. regno Daniæ ſubiecta 114 c
Græcorum de panis & uini tranſubſtantiatione ſententia 196 a. 198 a
dolus 5 b
Græcorum & Moſcorum eadem religio 195 a. 196 a. à Rom. pont. autoritate recedens 195 a
Granus fluuius ubi Iſtro miſceatur 182 c
Gregorius Iſtoma 117 a. 118 c
Gregorius Sagreuuski Moſcus 136 c
Gregorij Nyſſeni X V libri 195 a
Gregorij Theologi locus de animarū purgatione 203 a
Griſna 56 c
Griuki 142 c. 152 c
Griuki opp. 138 a
Grodno oppidum 105 c. 107 a 38 a. 142 a principatus 152 c
Gruſtina arx 81 a
Gualterus Pletemburgius, Teutonici ordinis apud Liuonios magiſter 206 c. Moſcos bello petit 207 a & uincit. ibid. b
Guilelmus Furſtembergius militiæ in Liuonia magiſter 212 c. à Moſco captus 213 c
Guilhelmus Poſtellus 100 a
Guilelmus Rigæ archiepiſcopus 211 c. à militiæ magiſtro captus 214 b
Gunſpurg 136 c
Guſtaus Sueciæ rex 116 a
Gymnoſophiſtæ Turcorum, ab Indis non diſſimiles 180 c

H

HAgnoa 136 c
Harbsle 139 b
Haroſczi 140 c
Haſnia Daniæ metropolis, Germanis Koppenhagen 118 c
Heduuig primo in partu mortua 22 c
Heduuig Iagelonis uxor. ibid.
Heduuig Sigiſmundi primi Poloniæ regis filia, & Ioachimi Brandenburgenſis electoris coniunx 23 b
Helena prima Rhutenorum Chriſtiana 4 b
Helena Alexandro collocata 10 a
Helena à nepote Vuolodimero in numerum ſanctorum relata 4 c
Helena filia Knes Baſilij Lynski 48 a
Helena & Ouuczina ſublati 26 c
Helenæ adulterium 26 b
Helenes animalia 161 c
D. Heliæ monaſterium 141 b.
Henricus Galenſis militiæ in Liuonia magiſter 212 c
Henricus Galliarum rex 223 c eius mors. ibid.
Henricus Gninterius 219 a
Henricus Hemingus 216 b
Henricus IIII Imp. 205 a
Hermanus Falconauienſis archimandrita 216 a. cur Dorpatenſis epiſcopus electus. ibid. b inducias à Moſco impetrat. ibid. c ab eodem capitur 222 c
hermelinorum pelliculæ 59 c unde bonitas illarum deprehendatur, ibid.
herodium falconum genus nobiliſſimum 164 b
Heſtliitſchkami 151 c
Heua fl. 27 b
hiatus terræ famoſus in comitatu Zolienſi, aues ſuperuolantes exanimans 186 a
hieroſalchi ardearum hoſtes 164 b
Hiſmael Sophus Perſarum rex 162 b
hiſtoria de ſeruis 75 a
hiſtoria mirabilis 48 c
Holmia, regni Sueciæ caput 45 a
Holmia Sametiæ regia, ab incolis Stockholm, Ruthenis Stecolna appellata 116 a
homicidæ à Tartarorum iudice quomodo abſoluantur 91 a
homicidij apud Græcos pœna 204 a
homo magnus 120 c
homines prodigioſæ formæ 83 a
Hordarum apud Tartaros infinitus penè numerus 162 a
Horn 137 a
Hranitza Germ. Vueiſſenkirchē op. 144 b. 157 a
Hungaria 2 b
de Hungariæ admirandis aquis hypomnemation 178 a
Hungariæ comitatus 179 b
Hungariæ felicitas atq; ubertas omnium rerum commendatur 148 c
Hungariæ quatuor præcipua flumina 180 a
Hūgariæ regnum cur perierit 147 b
Hungariæ uina generoſa 148 c
Hungariæ regnum ſub Ludouico rege inclinare magis ac magis cur cœperit 146 a
Hungariam ſale natiuo abundare 187 a
Hungariam metallis, ſale, omnis generis frugibus, fructibus, feris, pecoribus, piſcibus, opibusq; excellenter abundare 148 c. 149 a
Hungarorum ſuperbia ac inſolentia 147 b
Hungaricæ gentis proprium. ibidem.
Hungaricarum rerum mirabilis commutatio 181 b
hyems apud Septentrionales rebus gerendis aptiſſima 209 c
Hyperborei montes 83 c. qui ab antiquis habiti 164 a
Hypomnemation de admirandis Hungariæ aquis 178 a

I

IAcobus Vratislauienſium epiſcopus 153 c
Iacroma fl. 77 a
Iagelo, qui Vuladislaus, fit Polonorum rex 22 c
Iagelonis uxores 22 b. 23 a
Iagerndorff 150 a
Iaick fluuius 86 a. 90 b
Iama 56 a
Iamma arx 76 c
Iamſchnick 56 a
Iaroslaus ciuitas, & caſtrū 15 b. 78 c
Iaſonica flu. 143 a. Lithuanians à Polonia

à Polonia dirimit ibidem
Iaſonis naues ubi quondam ſteterunt 101 a
Iauritium oppidum 145 b
Iauſa flumẽ urbis Moſcouiæ 62 c. 165 b
Iaxartes maximus Sogdianæ amnis 162 b
Iaz 178 b
Iazygũ regio metallis abundãs 179 a
idola VII. Chiouiæ 6 c
idololatriæ in Samogithia adhuc 113 c
ieiunium apud Moſcos quibus temporibus inſtituatur 169 b
ieiunium Petri, item diuæ Virginis, item Philippi 42 b
Iepiphanouulies ſylua 66 b
Ierom & Tumen arces 82 a
Ieromiers 151 c
Ieropolchus fratri bellum intulit 5 c
Ieropolchus fratrem timens, ſe Chiouiæ occluſit 6 a
Ieropolchi interitus ibidem.
Ieropolchus monialem, natione Græcam, impregnatam à ſe, in uxorẽ poſtea duxit ibidem.
Ieropolchus Rhoden fugit ibidem.
Ieropolchus totius Ruſsiæ monarcha efficitur ibidem.
Ieropolchus Vueraſei conſiliũ fidum contempſit ibidem.
Ieropolchi uox ad Suatoldum de fratre interfecto 5 c
Ieropolcho Chiouuia traditur. ibid. a
Ieroslaus Vuolodimeri F. 6 c
Ieutriskie deſerta 87 a
Igor 2 c. bello ſuperatus aufugit 4 a
Igor ducta uxore Olha ex Pleſcouuia imperare cœpit 4 a
Igor à Maldito Dreuulianorũ principe occiſus 4 a
Igumeni 29 b
Ihedra lacus 14 c
Ihuri 182 c
Ikbri 35 c
Ikuſch plumbi fodinæ 150 b. 153 c
Ilmen lacus 2 c. 72 c. qui & Ilmer 27 b. 75 b
Illyricam linguam omnium eſſe latiſſimam 170 a
Imagines antiquæ & tabulæ 11 c
Inderſtorff Bauariæ oppidum 136 c
induciales literæ 132 c
infantuli an poſt baptiſmum communicandi 95 c
initiandi mos apud Ruthenos 55 a
iniuriarum punitiones apud ſeculares 29 a
inſtitutiones magni ducis iam inaugurati 21 a
inuitationis apud Moſcũ uerba 127 c
menſæ parantur 128 a
Ioachimus Brandenburgius Septemuir 212 b
Ioannes Albertus dux ſine coniuge obijt 23 b
Ioannes Albertus Megalburgius 214 b. 224 a
Ioannes Albertus Poloniæ rex 209 a. 208 a
Ioannes Bochorſtius 218 a
Ioannes dux, apud quem autor Oratorem egit, primus caſtrum muro cinxit 63 b
Ioannes Baſilij Magni filius, patri demortuo ſucceſsit 65 c. eiusq; ex uxore Knes Theodori Babitz filij tres 65 c
Ioannes Baſilius tyrannus 78 c
Ioannes Baſilij princeps Moſcouiæ, Mariam Boris filiam duxit, exq; ea Ioannẽ ſuſcepit 83 b. eius felicitas 10 c. tyrannis 76 b
Ioannes Ceci filius Nouuogardiæ & Tuuerenſis principatum occupat 11 a. eiuſdem tyrannis. ibid. idem Nouuogradenſes in ſeruitutem adegit 74 b. moritur 11 c
Ioannes Czeladin 131 c
Ioannes Finlandiæ dux 214 c ab Erico fratre captus. ibid. ſe regem Suediæ nuncupat 225 a
Ioannes Holſatorum dux 223 c
Ioannes Ioannis Baſilij F. Tartaris ſibi adiunctis, principatu, pro quo duo eius fratres decertarunt, ui potitus 65 c. eiuſdem cum Duce Moſcouiæ pactum 66 a. idem in Lithuania exul. ibid.
Ioannes Dantiſcus Vuarmienſis epiſcopus 136 c
Ioannes dux, Danielis filius 63 a
Ioannes epiſcopus Vuilnenſis 105 c. 152 b
Ioannes feliciſsimus 9 a. idem ulctus, Moſcham munit, mulieribus infenſus, tyrannus, potator, Tartaris ſeruus 11 b. 74 b
Ioãnes Knes Vuorotinski principatu ſuo innocens exuitur 68 c
Ioannes Kouuar Moſcus 93 b
Ioannes Lazki, Caſimiri regis Poloniæ ſecretarius, & archiepiſcopus Gneſnenſis 148 a
Ioannes nouus rex 26 c
Ioannes primogenitus 9 b
Ioannes de Rechemberg, eques Germanus 107 c
Ioannes Sapur 25 b
Ioannes Schygona. ibidem c
Ioannes Sfortia Mediolani & Barij dux 23 c
Ioãnes Sauuerſiuski Palatinus Trocenſis 106 b
Ioannes Sauuorſiuski, à Michaele Linzki ubi oppreſſus 158 a
Ioannes Tarnouius Polonorum dux 209 b Moſcos uincit. ibid.
Ioannes Zapolienſis Vuayuuoda Trãſyluanus 148 a
Ioannes Zapolitanus 24 b. 147 a
Ioannis Alberti Poloniæ regis clades 9 b
Ioannis Andreæ Czeladin captiuitas 13 b
S. Ioannis caput 101 a
Ioannis Metropolitæ prophetæ Canones 35 a
Ioannis lacus, Tanais fons 66 b
Ioannis Leuuenclaij de Moſcorum bellis commentarius 205 a
Ioannis Paliczki fortuna 97 c
Ioannis Metropolitæ Ruſsiæ epiſtolæ ad Pont. Max. 30 c
iocus bonus de nomeribus 113 c
iocus regis Moſci cum quodam Tartaro capto 91 a
Iordanus Germanus Ruthenam duxit 41 c
Ioroslauuski 79 c
Ioslericus, aliàs Guſtans, Suetiæ rex 116 a
ira ſine uiribus uana 147 c
Irtiſhe fluuius 82 a
Islandiæ fons mirabilis 177 b
Iſoslaus Vuolodimeri F. 6 c
Iſthmus Tauricæ, nunc Precop uocatur 67 a
Iſtrogranum, nũc Strigonium dictum 182 b
Iſtulæ fl. ortus 184 a
iter Dauidis & Gregorij ex Moſcis in Daniam 117 a
iter ex Moſcouia in Lithuaniam 71 a. ad Aſoph 67 b
iter ſecundæ legationis Sigiſmundi 149 b
itineris alterius breuioris ex Moſcouia in Daniam relatio 118 c
itinera in Moſcouiam 136 b

itinerarium

itinerarium ad Petzoram, Iugariam & Obi uſq; fluuium 80 c
itinerarium aliud 81 c
Iuanogroda arx 221 b
iudicij expenſa 52 a
Iug fl. 79 c
Iuga 164 a
Iugaria prouincia 85 c
ad Iugariam itinerarium 80 c
Iubarij Moſco tributarij 86 a
Iugarorum cum Vngaris eadem lingua 85 c
Iuborski 82 a
Iubra prouincia 85 c
Iubrici populi ibidem.
Iulij XXIIII dies Boris & Chleb facer conſtitutus eſt 7 b
iuramentũ Tartarorũ iocoſum 90 b
Iurgenci populi 100 b
Iurr 145 b
Iurſa 6 b
iuſticia apud Moſcos uenalis. 54 b. apud Tartaros nulla 90 c
Iuſtus Reccius Dorpatenſis antiſtes 215 b inducias à Moſco impetrat. ibid.
Iuuanouugorod caſtrũ 45 b. à Ioanne Baſilio, unde nomen accepit, extructum 75 c
Iuuanouuoſerus, Ioannis lacus 66 b
iuuentutis apud Moſcos exercitia 170 b
Iuzin, Germ. Tiſchein 157 b

K

Kaienshaſemla regio 117 b
Katinuchi Tartari regio 100 c
Kama fl. 84 c
Kayeni populi 117 b
Keſſar, id eſt, Imperator 16 b
Keſteni Moſcorum 49 b
Keſtud 11 b. à fratre in carcerem coniectus, miſerè perijt 22 b
Kitai lacus 82 b. 85 b
Kitaisko lacus 82 a
Knes Baſilius Iaroslauuski 125 c
Knes Demetrius Bielski 95 c
Knes dux 17 a
Knes Iuuan 15 b
Knes Ioannes Paliczki 97 a
Knes Ioannes Poſetzen 122 b
Knes Michael Linzki 106 a
Knes Petrus Vſchatoi 84 a
Knes Theodorus Lopata 95 c
Knesi ſecundo genitorum 79 a
Koinzki lacus. ibidem.
Konuskanoda fl. 70 b
Kolpachh 79 a. 101 b
Koppenhagen 118 c
Kretzet girofalcones, horrori eſſe niſo ac falconibus 131 c
Krijm ciuitas 101 b
Krijmskij reges. ibidem.
Kſi, homo priuatus 103 b
Kuluio fluuius & lac 81 a
Kuuas 35 c. 42 b
Kunigsuuiſn 137 a
Kurbſi 79 a
Kurtzi canes 132 b
Kutbia 54 c. quomodo conficienda 55 c
in Kutbiæ conſecratione quot cerei incendendi 35 c

L

Lac acidum 129 c
Lac equinum 80 b
Lachs piſces 143 a
Lacomoryæ loca maritima, ſyluestria & inculta 85 b
lacus Czurzko, Czudin, Bicis, ſeu Pelas, Peyſues 75 c
lacus Kitbai 83 b
lacus Koinski 79 b
lacus Neoa, quem nunc Ladoga uocant 73 c
lacus ſulphur proferens 78 a
Ladislaus Hungariæ & Bohemiæ rex 25 a
Ladoga 3 c. lacus 27 b. 73 c
Lamas oppidum 143 a
lanceæ Moſcorum 50 a
Landshuet ad Iſeram fluuium 116 c
lapideſcẽtes aquæ in Zepuſio 185 a
Lapones 163 a
Lapporum terra 117 b
Latericia duo templa, diuæ uirginis Mariæ, & diui Michaelis 63 c
Latini, ſi Rhutenico more initiari uoluerint, quid faciendum 55 a
Lechi unde dicti 2 c
legationis Sigiſmundi à Cæſare Carolo & Ferdinando miſsi cauſa exponitur 134 b
legationes D. Sigiſmundi liberi Baronis in Herberſtein, &c. 201 c
legatorũ exceptio 124 b. dimiſsio 134 a
legatorum reſponſio 136 a
leporum copia in Moſcouuia 62 a
lex de ſacerdotibus 28 c
leges Moſcorum quales habeantur 170 a
Leo metropolita 45 b
Leo papa 51 a
Leonhardus Comes de Nugarolis cũ Sigiſmũdo ad Moſcũ miſsi 149 b
Leonhardus de Nugarolis, penè ſubmerſus 123 b
Letti 211 b
Limburg ciuitas 153 c
Limidis lacus 75 b
Lincium opp. 137 a
Linczkij filiam cur princeps duxerit, cauſæ exponuntur 26 a
Lipnik 157 a. 144 b
Lippouuetz 144 a
Liſua fl. 151 b
Lithuuania 10 9 a. 163 a
Lithuuaniæ oppida 111 b
Lithuuaniæ bona 106 a
Lithuuaniæ epiſcopatus VII, quorũ tres Romanæ eccleſiæ, quatuor Rhutenæ obediunt 105 c
Lithuuaniæ feræ 109 c
Lithuuaniæ ſeruitus. ibidem b
Lithuuaniæ quatuor fluuij, ortũ uerſus in Boryſthenẽ: tres autem Septẽtrionem uerſus, in mare Balthicum illabi. ibidem a
Lithuaniam Moſci inuadunt 208 b. 209 b. 115 b
Lithuani à Rhutenis uicti 10 b
Lithuuani & Rutheni, quomodo Tartaros obruant 89 a
Lithuuanorũ mali mores 105 a. licentia, arma & equi. ibidem. erga ſubditos tyrannis horrenda 109 b
Lithuuanorum ſtratagema 13 c. ſuperbia 125 c
Liuzſchna 60 a
Liuonia 2 b. 5 a. 27 b. 103 c. 514 c. à Moſcis uaſtata 221 a. 222 a. 223 a
Liuoniæ ciuitates epiſcopales tres 114 c fertilitas 211 b inteſtinum diſsidium ibid. c 212 c magnitudo 210 c ſtatus antiquus b d. eius mutatio 215 c. 214 a
Liuonicus ſinus 2 b
Liuonienſes oratores 93 b
Liuonij auxilia Imper. cõtra Moſcos petunt 221 pacem à Moſco orant 221 a
Liuoniorum claſsis apud Reualienſem portum opprimitur 226 b cum Moſcis prælium 206 b item pax 207 c. 215 b. 216 c
Loppi feri 118 a. Moſcis tributarij, eorumq; mores 119 c
apud Loppos ceruorum uſus pro iumentis 118 b
lorum freni Moſcorum 49 b
Loſchuzi 153 a
Louuatz & Louuzi, uenatores 87 a

Louuat fl. 27 b. 85 b.
Lubeca opp. 214 c. 216 a. 220 a.
Lubecenſium à Sueuorum rege priuilegia 224 b. ab eodem uiolata. ibidem.
Lubeca Germaniæ portus, in ſinu Cymbricæ Cherſoneſi 166 c
Lublin 151 a. 137 c. 143 a
Lubſchiz 150 a
Lucomoriæ homines miri 82 b
Lucouu ad Oxi fluuium, Poloniæ oppidum 153 a
Ludouicus cur immatura morte deceſſerit 25 a
Ludouicus Vladiſlao ſucceßit 23 b Mariam Philippi regis Caſtellæ, &c. uxorem duxit. ibid. à Turcis in Mobacz oppreſſus. ibidem.
Ludouici mens erga patriam & ſubditos 25 a. interitus. ibidem.
Ludouici regis cũ Solimanno iniqua pugna 148 a
luporum pelles 60 a
Lutinuſch lacus 140 c
lyncium pelles 00 a

M

Machmedimin Cazanenſium rex 92 a
Machmedimin & Abdelatiuu, Abrahemin filij 91 c
Machmetgirei exercitum in Moſcos ducit 93 a
Machmetgirei Præcopẽſiũ rex 101 c
Machmetgirei rex Tauricæ, Sapgirei fratrem in Cazan regnum introducit 93 a
Machmethemin Tartarus Caſani rex 10 b
madauricæ pelles 59 b
Meotidis paludes 66 b
Magnes 191 b. eius locus de Euchariſtia 197 b
Magnus Chan 100 b
Magnus Chan de Chathaia, à Moſcis Czar Kythaiski 81 b
Magnus dux Moſcouiæ, primus Ruſſiæ princeps: ſecundus, Magnus dux Lithuaniæ: tertius, rex Poloniæ & Lithuaniæ 2 b
Magnus Holſatiæ dux 216 a. Habſelenſi epiſcopatu potitur 214 a. Moſci ſororem ſibi matrimonio iungit 206 a. Reualiam occupat. ibidem.
Magum homo 120 c
Magoſch idolum 6 c
Malditus Dreuulianorum princeps 4 a
Mamai, aſtutè aggreditur Machmetgirei, eumq́; cum Bathir Soltan filio obtruncat 103 a
manuariorum precium 55 a
marcheſita, pyrites æris 184 b
Marcomannorum loca 137 a
Marcus Græcus mercator ex Capha 43 a
mare Balthеum 45 a. 114 a
mare Caſpium, Ruthenicè, Chualmtho morie 71 a
mare Germanicum 27 b. Ruthenicè Vuaroczkoie morie. ibid. c
mare glaciale 81 a. 120 b
Maria Caroli V. Imperatoris ſoror 221 b eius mors ibid.
Maria regina Angliæ. ibid. eius mors. ibidem
Marieburgum opp. 212 a
Mariſus fl. 187 c
marito an liceat circa Paſchæ feſtum ſumere Euchariſtiam 16 b. item an liceat eidem proxima poſt communionem nocte, cum uxore concumbere ibidem
Marom à Moſchouuia 60 miliaribus Germanicis diſtare 64 c
Martinus Suuorouuski 145 b
Maſouuia 2 b
Matthiæ regis Hungariæ laus 145 c. 146 a. clades 9 b
Matthæus cardinalis Salisburgenſis 145 a
Matthæus Tilemanus Lubecenſium dux 226 b
matrimonium cõtrahendi ratio 47 a
matrimonium inter regem, & Bonã Ioãnis Galeacij Sfortiæ, ducis Mediolaui filiam, Vuilnæ contractum 138 b
matrimonij contractus & gradus 47 a c
matrimonij contrahendi, cum altero filiorum Philippi Hiſpaniarum regis, & Anna Vladislai filia, narratio 24 b
matrimonia 34 b
Maximilianus cur Hungariam armis tentarit 24 c
Maximilianus Imp. Philippum genuit ibidem a
Maximiliani conſeneſcentis iam, unica filia. ibid. b
Maximiliani & Sigiſmundi regis Poloniæ reconciliatio 17 b
Maximilianum Sigiſmundo Poloniæ regi certum & ſincerum amicum fuiſſe 18 b
Maximus 191 a. eius locus de Euchariſtia 197 c
Michaelis exitus infelix 26 c
Medina opp. 141 a
Mednik opp. cum caſtro 142 b
Melardus Torpiceus 218 c
Melchior 219 a
mel Samogithiam optimum producere 114 a
mello Moſcouuiam prouinciam carere 62 a
Mengarlia fl. 101 a
Menihtair frater Codaiculu, in ſua ſecta permanſit 91 c. eius autem liberos unà cum matre, poſt obitum ſuum baptiſatos fuiſſe. ibidem
mercatoris callidi exemplum 58 c
mercatorum apud Moſcos conſuetudo 59 a. curia. ibidem
mercatorum nullis præter Lithuanos, Polonosq́;, aut illorum imperio ſubiectos Moſcouuiam uenire liberum 57 c
merces importatæ 57 c
Mereiſch oppidum 151 c
Merula fl. 101 a
Methodius Pataneczki epiſcop. 87 a
metropolitanus Ruſſiæ, cur bonis ſpoliatus, & in carcerem coniectus 30 b
metropolitani oratio ad principem Moſcouiæ 19 c
metropolitani tacita ad Deum oratio 20 b. item alia oratio. ibid.
metropolita 27 a. 46 b
metropolitæ electio 27 b. 160 a
ſententia 48 a
metropolitas Rhutenos autoritatem ſuam à patriarcha Conſtantinopolitano habere 27 a
Mezen fl. & pag. 81 a
Michael Bohuſch Lithuanicus theſaurarius 151 a
Michael egregiè deſcriptus 108 b
Michael Ioannem obtruncat 107 a
Michael Kyſaletzki 41 c
Michael Lynczky 12 a. 106 a
Michael Linczkij fortuna 26 b
Michael à Moſco honorificè excipitur 107 b. capitur. ibid. c
Michael mutatus ibidem b
Michael à uinculis liberatus 108 c
Michael rex Conſtantinopolitanus, quo tempore literas Slauonicas in Rußiam miſerit 3 a
Michaelis concio apud Moſcos 108 b
Michaelis præfecti ignauia 98 b
Mielnik 151 a

Mienſko oppidū 152 a. caſtrum 120 a
Milenki 139 b
militibus qualia Moſcus ſtipendia annua decernat 54 b
minas apud barbaros prodeſſe 123 c
miraculum de femine quodam 99 c
miraculum duæ Virginis 88 b
miraculum ingens 140 b
miraculum Nicolai in Tartarū 42 a
Miſſa, patria lingua 46 c
Miſtlbach Auſtriæ oppidum 144 c. 149 c
Moabiteni populi, qui nunc Tartari 86 c
Meotis 85 c
Modoleſch 143 b
Mogileſ oppidum 72 b. Mogileuu 104 c. 105 a
Mobacienſis clades 25 a
Moldaui Turcis tributarij 226 a
Moldauorum princeps in Polonorū regis clientelam receptus 212 b
Mologa fluuius 78 a
Moloſcha fluuius 70 b
Moloiſchna 60 a
Moltaus fl. 153 c
monachum, authorem & comitem à Nugarolis ſcapha piſcatoria per ſyluas longè deuexiſſe 72 b
monachi eremitæ Rutenorum 41 b
monachorum ieiunia 42 b
monaſterium D. Heliæ 141 b
monaſterium in Moſcouia præcipuum S. Trinitatis 45 c. 71 a
monaſterium Solouuki inſulæ 77 a
monaſteria Moſcouiæ urbis 62 c
moneta Moſcorum 56 c. proba 57 a
mons miræ altitudinis, in quo aſcendendo Kurbſi 17 dies conſumpſit. neq; tamen montis uerticem ſuperare potuit. ibidem
montes mundi cingulum 85 c. item hos ſolos mōtes in Moſcouia cerni, & à ueteribus fortè Ripheos uel Hyperboreos nuncupatos eſſe 83 c
montes, ut Aetna ardentes, in Norduuegia 120 a
monticulus Chiouuiæ 104 b
Morauui unde nomen habeant 2 b
Morauuia 85 c
Morduua gens 64 c. 65 a. 86 b
morionis Moſci præſagium de Baſilio Semetzitz 90 a
mortuorum corona 36 a
Moſaisko 61 a. caſtrum & oppidum ligneum 15 a. 61 a. 71 a. uenationis locus 152 b
Moſcisko 141 c
Moſcha fl. 65 a. urbs. ab urbe Roma quot miliaribus diſtet 167 a
Moſcha urbs regia ubi ſita 166 c
Moſchad 155 c
Moſchus, flumen urbis Moſcouiæ, 165 b. eius ortus. ibidem c
Moſcus, Albus rex cur dictus 56 b
Moſcus fruſtra Caſan regnum oppugnat 14 a
Moſcus inuadit Lituaniā 208 b. 225 b. Liuoniam 218 a
Moſcus Ioanni ex Oeni ualle ingratus 95 b
Moſcus literis Michaelis annuit 107 a. Liuonijs bellum denunciat 219 a. ſua in eos beneficia commemorat 218 a. inde
Moſcus Polonos aggreditur 208 a. uincit. ibidem
Moſcus ad Nicolaum Spirēſem. ibid.
Moſcus cur ad delicta nobilium cōniueat 54 c
Moſcus nobis ſex errores obijcit 31 a. item ſex exceſſus uocat. ibidem
Moſcus nulli homini infenſior quàm ſummo Pontifici 17 a
Moſcus Rezan occupat 66 a
Moſcus Tartarum in Lithuuanos incitat 102 a
Moſcus Tartaris Caſsimouugorod opp. habitandum conceſſit 75 a
Moſcus der Weiſſen Reüſſen Künig propter albū tegumentū 20 a
Moſci ad Carolum & Ferdinandum Imp. legatio 219 c. cauſæ belli Liuonijs inferendi 219 b. cum Polono expoſtulatio 226 c. in pacis cū eodem tractatione poſtulata. ibid.
Moſci auaritia 15 b. autoritas. ibidem
Moſci epiſtola ad Papam Clementem VII. 160 b
Moſci nouum in Tartaros bellū 96 a
Moſci prælium ingreſſuri, quid potiſſimum facere ſoleant 51 a
Moſci principis Thraſonica uox ad bombardarium 91 c
Moſci principis deſcriptio 117 a
Moſci principis dona 112 a
Moſci regis ſordes 95 c
Moſci ſceleratum facinus in Knes Ioannem Vuorotin. ibidem
Moſci titulus ad regem Poloniæ 16 b
Moſci uerba ad caduceatores 96 a. ad legatos 135 c
apud Moſcum qualis & inuitandi hoſpites, & mēſæ parandæ mos 118 a
Moſco regium nomen à Romanis Imperat. nunquam tributū 18 a. 56 a
Moſci à quot annis argento utantur 56 a
Moſci cur uſum bombardarum ignorent 50 c
Moſci de quibus ſupplicium ſumant 170 b
Moſci à Lithuuanis uicti 13 b
Moſci Dorpatenſem agrum uaſtant 220 c. 222 a
Moſci & Tartari ſe inuicem infeſtare ſoliti 215 c
Moſci magna clade à Turcis adfecti 216 a
Moſci prælium ingreſſuri quid præcipuè facere ſoliti 55 c
Moſci quadringenti glacie rupta ſubmerſi 210 b
Moſci quid de Pont. Max. ſentiant 50 a
Moſci quomodo mercentur 58 b
Moſci rurſus in Lithuuaniam 14 a
Moſci ſe ſolos Chriſtianos eſſe gloriantur 45 c
Moſci ualent brachijs 54 b
Moſci uictores 115 b
Moſcorum ad Pleſcouiam clades 207 b. aduerſus finitimos bella 205 a. arma 208 a.
Moſcorum apparatus bellicus 96 b. 172 b. arma, & armatura 49 b. 50 a. aſtutia, fides 65 c. calcaria 49 c. callida memoria 59 a
Moſcorum cæremoniæ 20 b. 55 b. 135 b. cinctus 52 c.
Moſcorum conſuetudo, cum externi legati ad eos ueniunt, multitudinis colligendæ 126 a
Moſcorum cum Liuonijs pax 207 c. 215 b. 216 c
Moſcorum & Polonorum induciæ 227 a
Moſcorum & Græcorum eadem religio 195 a. à Rom. Pont. autoritate recedens. ibid.
Moſcorum exequiæ & ſepultura 169 c.
Moſcorum frigora 61 b
Moſcorum gens cur tam immanis, duraq; efficiatur 15 c
Moſcorum ieiunia 169 b
Moſcorum in legatis tractandis mos 217 b
Moſcorum inquietudo 49 a b
Moſcorum iuramenta, aut obteſtationes dolo nunquam carere 59 a
Moſcorum morbi 63 c
Moſcorum numerandi ratio 57 c

Moſcorum

Moſcorum potus 171 a
Moſcorum principem ſe, Cæſare Ro. non eſſe inferiorem putare 17 a
Moſcorum puerorum certamen horridum 52 a
Moſcorum ſellæ 49 c
Moſcorum ſuperbia 116 c. 129 c
Moſcorum timor à Tartaris incuſſus 93 b
Moſcorum titulus antiquus 11 c
Moſcorum tubicines 51 b. ueſtitus 51 c. 52 c. uictus in bello 51 b
Moſcos antea non pecunia, ſed alijs rebus loco pecuniæ uſos fuiſſe 57 b
Moſcos cibo modeſtè, potu uerò immodeſtè uti 55 a
Moſcos nunc bombardarios habere 50 b
Moſcos ſingulas res externis carius uendere 59 a
Moſcouia à Suedis uaſtata 110 a. à Tartaris aggreſſa 123 a quænam producat 167 a
Moſcouiæ dies longißimus in Solſtitio, & eleuatio poli 64 a
Moſcouiæ prouinciæ deſcriptio per qualitatem 61 a
Moſcouiæ princeps unde genus ſuũ ducere aſſerat 3 c
Moſcouiæ principes ubi theſauros ſuos recondere ſoleant 77 b
Moſcouiæ ſalubritas à peſte 73 c
Moſcouiæ terræ qualitas 61 c
Moſcouiæ urbis deſcriptio, ſitus &c. 61 b c. 65 a
in Moſcouiam itinera 136 b
Moſcouiam in Aſia, non in Europa ſitam eſſe 67 b
Moſcouiam melle & feris, præter lepores, carere 62 a
Moſcouitas Illyrica uti lingua, cum alijs gentib. quàm plurimis 170 a
Moſcouitarum & Chloppienſium merces, quo loco in Lithuuaniam deferantur 71 b
Moſcouitarum rerum noſtra ætate ſcriptores. in Præfat.
Moſcouitarum de uxore ducenda mos 171 c
Moſcouitarum religio 163 a cæremoniæ b. item quos patres colant 169 a
Moſcouitarum ſtatura, habitus & uictus ratio 170 b
Moſella fl. 216 b
Moſier oppidum ad Boryſthenem 104 c
Moſquua fl. 60 c. 61 a. 62 c
Moſquua urbis, prouinciæ ac fluuij nomen 60 c. 61 a. 62 c
Moſquuæ arx 61 a
Moſt, pons 151 b
Moſtu opp. ad Nemen fluuium. ibid.
Mſcneck paluſtris locus 67 b
Mſta fluuius 140 b
Mſtiſlauu opp. Lithuuaniæ ad Boryſthenem 104 c
Muchauuetz fluuius 143 a
mulier an conſilio uetularum, ut concipiat, uti debeat 37 a
mulier an poſt menſtrua communicanda 36 a
mulierum ſolatia 48 b
mulierum miſera conditio apud Rutenos. ibidem
munerum Moſco offerendorum mos 117 c
munitiones Moſcouiæ urbis quales 62 c
Muromani populi ad Orientem Vuolodimeriæ 64 b
Murſa, ducis filius 101 b
Muſſulmani 100 a

N

NAgai Tartari 99 b
Nabaicenſium duo fratres, Machmetgirei unà cum filio obtruncant 103 a
Nabaiſenſium hordæ 88 c
Nali oppidum à Baſilio principe extructum 62 b
Nandoralba 147 b
Narabo fl. 178 b
narratio rei prodigioſæ 145 a
Naruua, Narua fl. 45 b. 75 c. 221 a
Narua Germanica 211 b. 224 a à Moſco occupata 222 a
Narua Rußica 221 b
nauigatio per mare glaciale 117 a
Necarum, & Nicrum uocari 136 c
neceßitas in baptiſmo 31 c
Neglina fluuiolus ad caput urbis Moſcouiæ 165 b
Neglina fl. 63 a
Neinhuſiana arx 220 c à Moſcis capta 221 a
Nemen fluuius 105 c. Germanis Mumel 138 a. 151 b
Nementſchin 138 c
Noruua fl. Liuoniã à Moſci ditione diuidit 76 c
Neuſola opp. 186 a
Nicolaus Barenſis 41 c
Nicolaus Cabaſilas, Dyrrachinus antiſtes 195 b eius locus de Euchariſtia 197 c. 199 a
Nicolaus comes à Salmis 190 b
Nicolaus Czaplitz nobilis 144 b
Nicolaus Raauilus Olichæ dux Lituanorum 225 c
Nicolaus Radouuil Palatinus Vuilnenſis 141 c
Nicolaus Siccenſis Illyricus 160 b
Nicolaus Spirenſis bõbardarius 93 c
Niepretz fl. 22 a
Nikolſpurg 144 c
Niſcha oppidum 139 c
Niſſa ciuitas Vradiſlauienſium epiſcoporum ſedes 151 c
Niſter fl. 2 a
nobilium in pauperes faſtus 55 c
nobilium teſtimonium 54 b
Nogai 162 c
Nolai 19 a
Norbegia 163 a
Norci 2 b
Nortpoden regio, Suetiæ regi ſubiecta 117 b. à Ruthenis Katenska Semla dicta. ibidem.
Nortuuegiæ montes ardentes 110 a
Noruuegia, aliàs Nortuuagia dicta 116 b. unde dicta. ibidem
Noß, naſus 83 b
Noua ciuitas 145 a
Nouuiduuor 151 b
Nouuigorod, quaſi noua ciuitas, ſeu Nouum caſtrum 73 b
Nouuogardia inferior 64 c
Nouuogardia magna copioſè deſcripta 2 c. 73 b. 84 c. 140 b
Nouuogardia olim totius Moſcouiæ caput 166 a. eadem perpetua quaſi hyeme premitur. ibid.
Nouuogardiæ fertilitas 64 c
Nouuogardiæ lõgißimus dies 75 b
Nouuogardiæ à Moſcouia diſtantia 56 a. 84 c
Nouuogardiæ quondam libertas, & imperium 73 c
Nouuogardenſis moneta 56 c
Nouuogardenſes ad ſeptennium graui bello preßi 74 b
Nouuogrodeck Serueræ principatus caſtrum 68 c. 70 b
Nouuogrodia oppidum 165 b
nuces, exceptis auellanis, in Moſcouia non reperiri 62 a
numerandi apud Moſcos ratio 57 c
nundinæ Chloppigrodi frequentißimæ 78 b
nuptiæ Sigiſmundi cum Katharina regis Ferdinandi filia, ubi & quando celebratæ 23 c

Nurſultan cum duobus filijs, Bieloieſero relegata 91 c. 92 a
Nutemburg 75 b

O

OPhanius papa 51 a
Oberno 151 a
Obikouu 76 a
Oby fluuius 82 a
Occa fl. 67 b. 44 a. eiusq; ortus 165 b
Ocolnick 52 a. 54 c
Oczakouu à Turcis occupatum 2 a
Odera fl. Viagrus dictus 153 c
odium Rhutenicorum in nos 35 a
in Romanos 34 a
Odoyouu arx ad Tullæ fluuij oſtia ſita 66 b
officiales 28 a
officialium munus 30 a
Okonitzkilies ſylua 66 b
Olboadulu, id eſt alicuius nobilis filius 103 b
Olboud, id eſt, nobilis uel conſiliarius. ibidem
Olech regnum Rhutenicum, & Igor filius Rurick commendatur 3 c
Oleck Biſantium obſedit 1 c. eiuſdemq; interitus admirandus 4 a
Olega Dreuulianos obtinet 5 a
Olegæ fugientis miſerrimus interitus 5 c
Oleſchno, Germ. Roſenberg 61 a 150 a
Olgird 22 b
Olha 4 a Dreuulianos uicit, maritiq; mortem aſtutè ulta eſt 4 b
Olha in Græciam profecta, baptiſmũ ſub rege Ioanne Conſtantinopolitano ſuſcepit, Helenaq; uocari cœpta eſt. ibidem
Olhæ in legatos Dreuulianorum crudelitas. ibidem a. eadem Dreuulianorum inebriatorum 5000 occidit. ibidem
Olmutium ſedes Epiſcopalis ad fluuium Morauua ſita 137 a. 144 c. 149 c
Opoca uilla 140 a
Opolia ciuitas cum caſtro ad Oderam 150 a
Oppatouu 117 c
Oppidorum oppugnatio 50 a
Opſcha fluuius 71 b
Opotzka ciuitas cum caſtro 139 c
Oratores quomodo à Moſcis excipiantur atq; tractentur 120 c
Oreat Reebeluuitza 140 c
Oreſchack arx 75 b. 76 c
Orlo oppidum in Vuiatbka regione 84 c
Orſcham opp. 72 b
Oſcla Curonum 211 a
Oſſck 151 a
Oſſc 152 c
Oſſcter 67 c
Oſſoga opp. 141 a
Oſt, id eſt, Oriens 116 b
Oſchna fl. 155 b
Oſtra opp. 137 b
Oſtrauuitza fl. 144 b. Sileſiam à Morauuia dirimit. ibidem.
Oſtrauua Morauuiæ opp. 144 b. Germaniæ opp. 137 b
Otho Grotbuſius 218 a
Otmachauu caſtrum epiſcopi Vratiſlauienſis 153 c
Ottmut 252 c
Otzakouu caſtrũ et ciuitas 71 b. 104 a
ouis ſylueſtris, Polonis Solbac, Moſcis Seigack dicitur 113 a
Ouuar 145 b
Ouuka, Vuolcslao Theſinenſi duci in matrimonium collocata 24 a
Ouuzina 26 b
Oxi opp. & fl. 153 a
Ozecbi 2 b

P

PAchma equi 89 c
Pan Michael 108 c
Panis apud Moſcos ab ipſo principe in conuiuijs offerri ſolitus 128 b
Panis beatæ Virginis 133 b
Pannonia & Hungaria 85 c
Pannonia inferior 226 a
Pannoniæ appellatione quid comprehendatur 178 b
Papæ Clementis de ieiunio 31 c
Papini 83 c
Papin ſeu Papinouugorod ciuitas & caſtrum. ibidem
Parcho ciuitas cum caſtro ad Scholonam fluuium 140 a
Partzouu Poloniæ primum oppidũ 143 a. 151 a
Parn ferrifodinæ 149 c
Paſto oſero opp. & caſtrum 81 b
Patiſſus amnis, nũc Tiſſus & Tiza dictus 178 c
Pauli Iouij epiſtola ad Ioannem Ruſum, archiepiſcopum Conſentinum 157 a. eiuſdem liber de legatione Baſilij Magni principis Moſcouiæ ad Clementem VII pontificem 258 a
pauperibus ad principem non patere aditum 54 c
Pebuſſa ſtagnum 211 a
Pecerra regio quibus rebus abundet 170 c
Pecerros & Permios nunc Chriſtum colere 164 a
pelles delicatiſſimæ cuiuſdam plantæ 100 a
pelles Zebellinas circa Peczoram ſæpius & præſtantiores reperiri, citra Vſtyug et Duuinam rariſſimè 59 b
Pereaslauu ciuitas, & arx 78 b. etiã ibidem Selgi piſciculos reperiri, & ſal decoqui. ibidem
Permienſes Chriſtiani 85 b
Pernouia opp. 222 b. 224 a
Perſa Kiſilpaſſa 16 b
Perun idolum Nouuogardiæ 74 c
Peſſetz 60 b
Peſſiczaleiz 155 b
Petrouuitz 26 b
Petrus Gyſca Palatinus Plocenſis 152 a
Petrus metropolita 63 b
Petrus Mraxi. 236 b. eius obitus 137 a
Petrus Muccus Danorum dux 216 b
Petrus Siſegaledrus Ruſſorum dux 222 b Dorpatum capit. ibid.
Petzora fluuius 81 b. 117 b. eiuſdem curſus 81 b
Petzerenſes quando Chriſtiani facti 81 b
Pfarkirchen 137 a
Pfortzach 136 c
Phaſis fl. 101 a
D. Philippi ieiunium 42 b
Pielskouuicza oppidum 153 c
Pielcza fl. Poloniam à Sileſia dirimit 155 c
Pierbach 137 a
Pierſtinski nobilis 141 b
Piſcoya fl. 81 b
Pieski oppidum 151 b
Pieſſak domus poſtarum 141 b
Pieſza fl. 81 a
pileus Scapka 22 a
Pietercouia oppidum 150 a
piſcis humana forma 83 a
piſces miri 77 a
piſces in Moſcouia circa Muron opt. naſci 67 c
piſces in thermis Budenſibus uiui, qui in frigidam tranſlati emoriuntur 18 c
Plantæ cuiuſdam pelles delicatiſſimæ 100 a
Pleſcouia ciuitas 76 a. 166 a. 207 a

207 a. fluuius 75 c
Pleſcouuienſis moneta 56 c
Pleſcouuienſes cæſarie biſurcata, Polonorum more, uti 76 b
Pleſcouuienſium ueterum integritas, candor ac ſimplicitas laudata 77 b
Pluſſa fl. ibidem c
Pocraſua 60 a
Pocrouuitza 151 a
Podolia Polonorum regi ſubiecta 216 a
Polani 57 a
Poleui 2 c
Poleutzani. ibidem
Polki 153 b
Polle campus 87 a
Polonia 2 b. 85 c. eius limes 157 c oppida 151 a
Polonia rex Tartarum in Moſcum incitat 102 b
Polonia regum genealogia 22 a
Poloniam natiuo ſale ſaxeo abundare 187 c
Poloni à Moſco uicti 208 a. eundem uincunt 209 a
Poloni olim Sarmatæ dicti 205 b & Rom. Imp. ſubiecti. ibid. cur ab eo defecerint. ibid.
Poloni unde nomen acceperint 2 c
Polonorum & Moſcorum de Smolenzicoo controuerſia 208 b. induciæ 227 a
Polonorum regnum 22 c
Polonis Gabriel Baſilius bellum indicit 32 b
Polonitza 151 a. 143 a
Polouuitza Lithuaniæ opp. 151 a
Polouutzi 56 a. 87 a
Polouutzos Gothos non fuiſſe. ibid. b
Poloziczoum à Moſco expugnatum 225 b crematum. ibid.
Poloczko caſtrum 14 a
Polotzko urbs ad Duuinam Lithuaniæ 72 c
Polta fl. 2 c
Poltina 56 c
Polna fluuius 76 c
Pominki, id eſt, Mnemoſynon 127 c
Pomorijæ 114 b
populus 46 b
Poroſſoua 151 b
Poſetzen 35 b
Poſſoch 29 b. 46 b
Poſtonia 193 b
Potat ſecretarius 26 a
Potiuulo oppidum 67 c. 49 a
Poyas cingulum 85 b
Poyas Semnoi mons 81 b
Praga, caput regni Bohemiæ 153 c
Præcopskij reges cur ita nominati 102 b
Præcopenſium horda 88 c
prædonum pœna 52 b
præfecti ſtulta arrogantia 108 b
Pregarin 117 a
Prelai 158 a
Prepetz Lithuaniæ fluuius 104 c. 109 a
Preyſſa fl. 144 a
precium pro lata ſententia 53 b
principis Gabrielis mors 26 c
principis ſordidi exemplum 28 c
principis uoluntas, Dei uoluntas. 25 b
principes inaugurandi modus apud Moſcos 19 a
priorum delectio 28 a. 29 b
Priſtauus 44 c
Priſtaui 118 a
pro anima defuncti quid faciendum 34 c
procuratores Moſci habere conſtituta omnia, quantum oratoribus dandum 124 c
Proſcurnicæ mulieres 45 c
Proſtouuitza 137 b. 153 b. eiuſdem opt. ceruiſia 44 a
Prukh opp. 145 b
Pruſsia 8 a
Pruſsiæ ducis ſedes, regius mons 114 b
Pſchega fl. 140 a
Pſina, Germ. Ples 144 a
Pskouu, ſeu Obskouu principatus 76 a
Pud pondus 60 b
puellarum immaturarum corruptela 104 b
puerorum certamen apud Moſcos 52 a
puerperæ habitaculum an ingredi liceat 36 a
Purgauu opp. à quo Marchionatus Burgouiæ nomen habet 136 c
purgatorium Ruteni non credunt 41 c. 202 a
Pygmæi ubi 163 b
pyrites æris 184 b

Q

Quadrageſima magna Rutenorum 42 a
quadrageſimus dies 37 b
quæſtiones Cyrilli cuiuſdam ad epiſcopum Niphontem 34 c
Quàm ſanè equitaſtiſ 121 c

R

Raba fl. 118 b
Rab oppidum 145 b
Radochoſtye 142 c
Radomi 151 c
Rakhuſth 145 b
Rapolſtein 137 a
Raſtnfeld. ibid.
Raſtat 136 c
Ratiſpona comitia Imperij habita 215 a
Regij montis acidi fontes 186 a
Reualia opp. 210 a. 215 b. 226 b ſe Suedorum regi dedens, nouo bello cauſam præbet 124 a
Rex 46 b
regis titulo cur ſe dici Moſcus uelit 16 b
regium magis iuuare alios, quàm aliorum auxilio indigere 147 a
regum Præcopenſium potentia 102 a
regum Tartarorum liberalitas in ſuos 89 b
reginas Tartarorum in publicū procedentes facies obtegere 99 b
Reiſch uilla 140 a
religionis noſtræ homines à Moſcis nunquam dimitti 44 b
rerum tātùm permutatione gentes aliquot uti 78 b
rerum Hungaricarum mirabilis commutatio 181 b
Reſan principatus Moſcouiæ 84 b
Reſchah 152 a
Reſiſſaia 1 b
Reſſaia. ibid.
Retz 137 a
Rezan prouincia 65 b. eiuſdem gens auidiſsima ibid.
Rezan opp. 65 b. 67 c. quomodo malis artibus in manus Moſci peruenerit 66 a
Rha fl. 2 b. eius fons 72 b. lacus. ibid.
Rhecitzau fl. 84 c
Rheues ceruorum genus 118 b
Rhuthenicus initiandi mos 35 a
Rhuteni 1 b. quando Sclauonicis literis uti incœperint 3 a
Rhutenorum cantilena 10 c. confeſsio 40 a
Rhutenorum decimæ 41 b
Rhutenorum lorica 49 c
Rhutenorum monachi 43 b
Rhutenorum metropolitæ autoritas 27 a
Rhutenorum de principatu contentio 3 b. principatus diuiſio. ibid. c
Rhutenorum princeps, cur Impera-

tor dictus 16 a
Rhutenorum triplex exercitus 10 a
Ruthenos concionatorib. carere 42 c
Rhutenos initiò characteribus caruiſſe 3 a
Rhutenos territos multitudine Græcorum, Suuatoslaus animat, atq; uictor euadit 5 b
Rhutenos ex Vuagrijs, ſeu Vuaregis potius, principes ſuos euocaſſe 3 b
Rhutenis qui nam initiò imperarint, cur incertum. ibid. a. uide Rhuteni
Riga, Liuoniæ metropolis 72 c. 76 b. 114 c. 146 c. 211 a. 215 b
Rigenſes Rom. religionis ritus aboleuerunt 212 c
Rigenſes Rubli 57 a
Riphæi montes 83 e
Riuualia oppidum 115 a
Rochmida 6 a
Rochuuolochda Pleſcouiæ princeps 6 a
Rode 6 b
Roliuuan oppidum 115 a
Romanus 2 b
Roſelmæ thermæ 181 c
Roſemberg 61 a. 150 a
Roſſeia 1 a
Roſtouuſche 151 a
Roſtouu ciuitas & caſtrum, Archiepiſcopalis ſedes 78 c
pũe 1 b
Roſouua Demetrij ciuitas & caſtrũ 71 c. item alia Rſouua, quæ deſerta appellatur ibid.
Robicho fl. 81 b
Rubin 143 a
Rublus 56 c
Rubo fluuius nauigabilis 115 a. uide Duuina
Rudniki 118 b. 151 c. 152 b
Rurick princeps 3 c
Ruſsiacæ gentis origo 2 b
Ruſsia alba 163 a
Ruſsia fide Græca 27 a
Ruſsia inferior 163 a
Ruſsia unde nomen habeat, uarias extare opiniones 1 a
Ruſsia quomodo Chriſtiana facta 7 a
Ruſsia quò uſq; protendatur 2 a
Ruſsiæ nomen unde effluxerit 163 a
Ruſsiæ principes 2 b. Tartaris tributarij facti 2 c. 87 c
Ruſsiam antiquitùs Roſſeiam, & ueriùs appellatam eſſe 1 a
Ruſsiam à Roxolania cognominatam eſſe 1 a. item à Ruſſo, item à fuſco tius gentis colore ibid.
Ruſſus, frater ſeu nepos Lech, princeps Polonorum, unde Ruſsia nomen accepit 1 a
Ruſſ olim, antiquè Ruſsia dicta 75 c
Ruſsi 1 b olim Imp. Rom. ſubditi 205 b
Ruſſum oppidum ibid. a
Ruſſorum appellatione qui contineantur 205 a & Græcorum eadem religio 206 a
Ruſſorum ingenia 210 a
Ruſſorum nomen unde nonnulli trahant 1 b
ruſtici itinera facere coguntur 140 a
Ruteni commeatu deficiunt 97 a. uide Rhuteni
Ruteni cur peditatu & tormentis non utantur 50 a
Rutenorum audacia. ibid. celeritas. ibid. communia arma quæ 49 c in templo ceremoniæ 46 b. ſuperſtitio 48 b
Rutenorum doctores 42 c. dos 47 a. feſti dies 41 a. religio 37 a

S

SAcerdos uiduus 28 c
Sacerdoti noctu cum uxore concumbenti, an manè eccleſiam ingredi liceat 35 b
ſacerdotes 46 b
ſacerdotes ſeculares 28 a
ſacerdotes qui nam conſecrari minimè debeant 36 c
ſacerdotum autoritas 29 c. ueſtitus 27 c
ſacerdotum coniugium Gangrenſi ſynodo conceſſum 22 a
ſacerdotum uitiorum punitio 29 a
ſacramentum diu conſeruatum ſi fuerit, quid faciendum 35 a
ſacramenta quot & quæ ſint Græcis 204 c
à Sacris quando ſuſpendi quis poſsit 36 b
Sadachgirei Præcopenſium rex 101 a
ſal de tabula principis apud Moſcos quid deſignet 128 c
ſal ferens aluem ad Marifi fl. ripam 187 c
ſalis flos cur gemma dicatur. ibid. b
ſalis natiui apud Hungaros abundantia ibid. a
ſalicidarum de ſale iudicium 187 b
Salsburgum, Hungaris Souuar 145 a
Salomea, uxor Baſilij, ob ſterilitatem in monaſteriũ intruditur 25 c. 84 b
Salomea Ioannis uxor, ob ſterilitatẽ repudiatur 47 c
Salomonia Georgij Soborini filia 171 b
ſalſus fluuius 75 c
Samara fl. 70 b
Samſtin lacus 140 b
Samarcanda regia ciuitas Tartariæ 100 a. 162 b
Samoged 81 c
Samogitarum ſtatura uaria, ueſtitus, habitationes, pocula, bellicoſitas, aratra lignea, equi 113 b
Samogitarum ſuperſtitio ibid. c
Samogithia deſcripta 2 b. 113 a
Samogithia quid admiratione plenũ habeat 113 a
Samogithiæ idololatria adhuc 6 c
Samogithiæ præfectus, Staroſta quaſi ſenior dictus 113 a
Sanctus naſus promontorium 117 c. ab alijs umbilicus maris, & à nonnullis Charybdis uocata. ibid.
ſanctorum imagines 55 b
ſanctos à Græcis inuocari 201 b
S. Sergius ubi ſepultus 43 c
Sandomeria 151 c
Sandomir ciuitas cum caſtro 143 a
Sapgirei rex à Cazenenſibus depoſcitur 92 c
Sapgirei regis Cazanenſium conſiliũ 96 b
Sapgirei ex Cazan profectus, Vuolodimeriam et Nouuogardiam inferiorem depopulatur 91 b
Sarai regno Themirkutlu Tartarorum rex præfuit 81 b
Sarcamandcoi planta 100 a
Sarmatæ olim Imp. Rom. ſubditi 205 b
Sarmatici montes 128 b. 184 a
Saslaus Vuolodimeri filius 6 c
Satabellus inſula 101 a
Sauuichoſt 137 c. 143 a. 151 a
Sauuoldenſis horda 88 c
Sauuolhenſes reges 99 b
Saxo Septemuir captus 219 c
Scandia trium regnorum nomen 114 b
Scandiam continenti adhærere 114 c

Schamachia Tartarorum regio & urbs 109
Schamen fluuius 138 c
Schardıng ad Oenum 117 a
Scharki 150 b
Schat fluuius ex eodem lacu, unde Tanais 66 b
Schatibeck Tartarorum rex 88 b
Scheachmet rex 101 b.102 a.141 b
Scheale Tartarus 92 c.97 a.111 c
Scherefchouna 111 b
Scheſtopero 131 c
Schibanski 91 b.100 c
Schichmamai 86 a.99 b
Schidack. ibid.
Schidlouu oppidum 137 c.153 b
Schirni 103 b
Schirnikoiu 20 b
Schlmgaua fluuius 141 a
Schklouu 152 a
Schanai fl. 141 a
Scholou fl. 114.75 b
Schockſus 97 c
Schorna oppidum & fluuius 141 b
Schoſna fluuius 67 c
Schoſſa 141 b
Schuuartzuuaſſer 137 b
Scheuuriga 67 c
Sciabani 162 b
Sclauonica pro Slauonica corruptè dici 1 b
Sclauorum linguam totius Europę latiſſimam eſſe 188 c
Seid, ſupremus ſacerdos 103 b
Seigack 113 a
Seuskouu 140 c
Selgi Percaslauuhi 22 a
Selgi, barigh 77 a.78 b
Seleſni Koll, ferreus clauus, hoc eſt, polus arcticus 89 b
Sclaua 151 b
Selymus Turcarum Imperator 162 a
Sem fluuius 67 c
ſemen 15 b
Semes ſaxum 117 c
Semetzitz incidit in foueam, quam alteri ſtruxit 69 b
Semetzitz apud principē defectionis crimine inſimulatus 69 c
Semeczitzi 9 a
Semſi piſcis 8 c
Semniciæ thermæ 183 c
Semnai Poyas, cingulus mundi 83 b
Semouites Mazouiæ dux, & 4. filiæ 23 c
Senna 153 b
ſepeliendū ne poſt ſolis occaſum 36 a
Septentrionalium hominum ſimplicitas 168 a
Serbli 2 c
Serponouu Lucomoryæ castrum 81 b
Seruij 2 c
de Seruis hiſtoria 75 a
ſeruitus 49 a
Seruuoldus Vuolodimeri F. 6 c
Seſt fl. 77 a
Seuerini Nordunedi ad Moſcos fuga, dimiſſio, interitus 45 b
ſeueritatis exemplum 30 b
Seuueri 2 c
Seuuerac principatus 14.68 b
Seuueræ prouinciæ oppida, & populus bellicoſus 69 a
Seuuerenſes principes unde genus ſuū ducant 70 a
Seuuerski principatus 2 c.67 b
Seyd, ſupremus Tartarorū ſacerdos 96 b
Sibier prouincia 60 a.86 a
Sibut fluuius 81 a
ſigillum Moſci 111 b
Sigiſmundus Auguſtus Poloniæ rex, autori urum exenteratum donauit 110 b
Sigiſmundus baro curā D. Maximiliano ad principem Moſcouiæ miſſus 141 c.182 b
Sigiſmundus ferè naſum præ frigore amiſerat 151 c
Sigiſmūdus legatus cum comite Nicolao à Salmis ad Solimanū 147 a
Sigiſmundus orator, cur Mariā Hungariæ reginā Budæ monuerit 147 a
Sigiſmundus rex Poloniæ 108 b. 112 b. contra Baſilium bellum gerit 12 c
Sigiſmundus Poloniæ rex, ex priore uxore Barbara, Heduuigm ſuſcepit: ex poſteriore Bona, Sigiſmundum II Poloniæ regem, &c. 21 b
Sigiſmundi I I Poloniæ regis matrimonia 23 b
Sigiſmundi regis Poloniæ cū Maximiliano Cęſare neceſſitudo 17 c
ſiluri piſces 170 c
Simaergla idolum 6 c
Simeon Crubis 66 a
Simeon Fœderouuitz à Kurba 79 a
Simeon Pheodorouuitz Kurbſi 84 a
Simeō Trophimouu ſecretarius 122 b
ſinus in Albo lacu 3 c
ſimulacra ſculpta cur Græci non habeant 201 c
Slata baba 82 c
Slatauſta 42 c
Slauonica lingua utētes populos, ritū ac fidem Græcorū more ſequi 1 b
Slauonica lingua utentium populorum catalogus. ibid. c
Slonin 151 c
Slouuoda oppidum 84 c
Smolenſco arx 2 c.141 c. à Moſca urbe quantum diſtet 167 a
Smolentzko epiſcopalis ciuitas 70 c. 72 b.122 a
Smolensko è manibus Lithuanorum 107 b
Smolensko fruſtra à Lithuanis oppugnatur 11 c
Smolenzicoum à Polonis fruſtra oppugnatū 109 b controuerſiū 108 b proditione à Moſcis captū. ibid.
Smolentzko inſignis Lithuaniæ principatus 107 b
Smolenczko proditione capitur 12 b. 70 c
Smolniciæ mirabilis uirtutis aqua 184 a
Sna fl. 70 b
Snoima oppidum 137 c
Sola fl. 137 b.144 a
Solimannus cur Hungariam hoſtiliter inuaſerit 147 b
Solimannus qui nūc rerū potitur, tū Albi, tū Budæ, amplißimū balneū pro ſe atq; ſuis fieri curauit 181 b
ſolē æſtiuali ſolſtitio in Solouuki inſula duab. tantùm horis ſplendere 77 a
ſolem feris Loppis æſtiuali ſolſtitio X L diebus non occidere 119 b
Solouuki inſula 77 a. ſal in ea copioſius decoquitur. ibid. etiam copioſa illic halecum piſcatio. ibid.
Soltan, regis filius 103 b
Soluua 151 c
Sophia, Baſilij uxor 17 b. eiuſdem mira aſtutia 9 c.11 b
Sophia Friderici Danorum regis F. 214 b
Sorogh 57 c
Soſſa fl. 82 a
Sotoki homuncionis domus 140 b
Souuar 145 a.186 c
de Spiritu ſancto error 33 a
Stanislaus Vuolodimeri F. 6 c
Starodup oppidum 69 a.209 b. à Potiuulo quot miliaribus diſtet 70 b
Staroſta, ſenior 153 a
Steeolna 116 a
Stephanus comes Scepuſienſis 17 c
Stephanus epiſcopus Permienſes in fi

de uacillantes cõfirmat 85 b. idẽ a-
pud Rusbenos in numerũ deorum
relatus. ibid.
Stephanus Moldauuiæ Palatinus 11 a
Stephanus Vuaiuoda 9 b
Stephanus Zapolienſis 148 a
Sternberg 149 c
Sterlet, Scheuuriga, Oſſeter, tria ſtu-
rionum genera 67 c
Steſchicza oppidum 113 a
Stokholm 45 a. 116 a
Stolp, columna 39 c. 84 a
Stolpniki 39 c
Strelitze oppidum 80 c
Stretenne dies à Ruthenis cur ſolen-
niter quotannis celebretur 81 b
Strigonium, Iſtrogranũ aliàs 182 b
Striba idolum 6 c
Strub Occæ fluuij inſula 65 b
Strumen, Germanicè Schuuartzuuaſ
ſer 137 b
Strupili caſtrum 81 c
Strupin fl. 140 a
Stubnæ uici thermæ 181 b
ſturiones piſces, antiquitùs Siluri di-
cti 170 c
ſturionum genera 67 c
Suatoslai matris moriture uox ex-
trema 4 c
ſuber, biſons 109 a
Suchana fl. 79 b
Succini periculoſa piſcatio 114 b
Sula fluuius 2 c
ſulphur proferens lacus 78 a
Sura caſtrum 64 c. flu. 65 a. 96 a
ſuperſtitionis exemplum 113 c. 118 a
Surcicum oppidum 166 a
ſuſceptores infantum 57 c
Suſdali principatus 25 c. 84 b item
eiuſdem nominis caſtrum, & ciui-
tas, in qua epiſcopalis ſedes. ibid.
Suadolt 5 c
Suuatopolchus per ſicarios, Boris &
Chleb fratres ſuos interfici curauit
7 b
Suatoslaus Igor filius 4 a
Suuatoslaus in Bulgariam profectus,
Pereaslauu ciuitatem obſidet, ca-
pitq́; 5 a
Suuatoslaus à matre ad baptiſmum
perduci nunquam potuit 4 c e-
ius deniq; uictoriæ. ibid.
Suuatoslaus uictor 5 b. Vuuolodi-
meri F. 6 c
Suuatoslai in Græcos expeditio 5 b
mors. ibid. c
Suuatoslai oratio ad ſuos 5 b
Suuetia prouincia ingens 116 a. 163 a
Suuetopolchus Vuolodimeri F. 6 c
Suuintrauua 183 c
Suuolena oppidum 153 b
Suuortzech oppidum 2 c
ſylua diuidens Tauricum Cherſone-
ſum 101 b
ſylua Seuueræ prouinciæ circa Braſ-
ki 68 c
Syluester papa 25 a
Symeon Theſſalonicenſis archiepiſco
pus 195 b eius locus de Euchari-
ſtia 198 b. 199 a
ſynodi magnæ ſeptẽ, oſtẽdũt nos non
eſſe Chriſtianos, inquit Moſcus 31 a
Stzuchogora fluuius 81 c
Szurna genus muſices apud Moſcos
51 c

T

TAchnis fluuius 81 a
Tachtamiſch Tartarorũ rex,
Demetrium uicit 8 a
Tamburlanus ſeu Themircuthlu, qui
Baiazetẽ Ottomanum deuicit, pa-
tria 162 b
Tanais fl. 45 c. 66 b. Don uocatus
165 c. eiusq́; ortus 2 a
Tanais minor ubi oriatur 67 b
Tanais ubi primũ nauigabilis. ibid. a
Tarczal nomen unde deductũ 184 a
Tartari an fures 90 c
Tartari cur ab antiquis Hamaxouij
uocati 161 a
Tartari cur ultra Retzan non fue-
rint progreſſi 88 b
Tartari & Moſci ſe inuicem infeſta-
re ſoliti 225 c Dorpatenſem agrũ
uaſtant 220 c. 221 a
Tartari Moſcouiam inuadunt 223 c
Tartari Polonis maximè infeſti 162 a
Tartari quomodo in anguſtijs pu-
gnent 90 b
Tartari quondam Scythæ dicti
205 b
Tartari rurſus egregiè deſcripti 89 a
Tartari VI cõtra M. M. Moſcos 98 a
Tartarorum arma 89 c pugnandi
ratio. ibid.
Tartarorum conſuetudo, dum in ui-
cinos ſæuiunt 90 b
Tartarorum corpora & mores be-
ſtiales 89 a
Tartarorum crudèlitas 95 a
Tartarorum diuiſio in hordas &
conuentus 88 c
Tartarorum domus quales 161 c
Tartarorum gens uaga, & bello il-
luſtris 161 c
Tartarorum equi quales 89 c
Tartarorum iuramentum 90 b
Tartarorum nomina dignitatum ac
principatuum 103 b
Tartarorum origo & reges 86 a
Tartarorum regũ liberalitas in ſuos
89 b
Tartarorum ueſtitus 52 c. 90 b
Tartaros ferè rerum permutatione
uti 91 a. item quando apud illos
auri argẽtiq́; uſus habeatur. ibid.
Tartaros uno in loco non diu com-
morari 90 b
Tatri 183 c
Tataros ueterib. Getas fuiſſe. ibid.
Taurica Cherſoneſus 101 a
Tauricæ regni uires quando labefa-
ctatæ 103 c
Tauricæ rex potentior factus diſſen-
ſione aliorum regum 102 c
Tauricæ reges Tartari à Sauuolhen-
ſibus orti 101 b
Taurimeni & Pitzenigi 87 a
templa latericia 63 c
Terlick 110 a. 111 c
Terſach oppidum 73 b
Tether, Plinio Erythrateo 170 c
Teutonicus ordo, quorum caput Ri-
ga 115 a
Teutonici uictores. ibid. b
Teya fl. 157 a. 144 c
Thachamiſch rex 88 a
Thauricæ rex 2 a
Themerboſcha rex 88 a
Themiraſſack rex unde nomen acce-
perit. ibid.
themir ferrum. ibid.
Temirkutlu rex ibid. a
Themnick Mamai rex. ibid.
Theodoricus Rack 26 a
Theodoſia, nunc Caffa, uel Capha ap
pellata 101 b. 162 a
Theodorus & Zacharias fratres Ba-
ſilij 15 a
Theophanes 195 b. eius locus de ani-
marum ex orco liberatione 203 b
Theophilus archiepiſcopus 11 a
thermæ ad Budam regiam calidiſſi-
mæ 177. in ijſdem quoq; uiuos
piſces haberi. ibid.
thermæ ad Vagi ripam 182 c. 177 a
183 a
thermæ Rhetiæ apud Fauarias 193 b
thermæ inter Cremniciam & Sem-
niciam oppida 183 b
Thokaiarx 190 b
Thomas Palæologus 171 b. 206 b
Thorda oppidũ ſalmis celebre 187 c
Thur Lithuuaniæ fl. 104 c. 109 a

Thurcarum

Thurcarū Imp. Czar nominari 16 b
Thurcis & Tartaris Chloppigrod oppidum adire liberum 58 a
Tibiſcus Hungariæ fl. unde oriatur 189 c
Tibiſcus flu. Hungariæ rex 190 b
Tibiſcus, limes ueteris Daciæ 178 c
Tiſſus fl. qui & Tiza 178 c
Tiſſutza 57 c
Titzein, Tiſchein 137 b.144 b
tma 57 c
topor 131 c
Torona opp. 212 a
Toropecz opp. & caſtrum 10 b 73 a
tormenti quale genus apud Moſcos 170 b
tortura 52 b
traiectio mira 70 b
Tranſſyluania 178 c.189 b
tranſuectio mira in traba 118 b
Trapezus oppidum 101 a
Trepca 25 a. eiusq; mors. ibid.
Trepcæ ad Sigiſmundum de ſuo nepote lachrymoſa uox 25 b
Trincnij caſtri thermæ 183 a
S. Trinitatis monaſterium 43 b.c.72 a
Tritma 57 c
Troki oppidum 113 c.142 b
Trokij caſtrum 102 a
Tropbimouu 15 b
Truuuor in principatu Pleſcouienſi 3 c
Tulla oppidum & fluuius 65 b.c
Tumē regnū. Tumenski Czar rex 81 c
Tumenskij Tartari 100 c
Turantum. uide Duuina
Turcæ Moſcis formidabiles 125 c
Tartaris aduerſus Moſcos opem ferunt 126 a
Turcas plurimum uti lotionibus & balneis 181 a
Turcas omnes aquas, ceu præcipuum Dei munus, ſummo honore dignari 180 c
Tuuer, ſiue Otuuer, magnus olim Ruſſiæ principatus 72 a.141 a
Tuuerenſis moneta 56 c
Tuuertza fl. 73 a.141 a
Tyra fl. 2 a
tyrannicum exemplum 29 a
Tzitptzan 103 a
Valentinus 219 a
Valētinus Engelbartus Gothāus 219 c
Varendorpia ab Erico Brunſuigio occupata 225 a
Veliæ & Vuilnæ fl. confluxus 118 c
Velikipreuuos 67 b
Velnum opp. 111 b.224 a à Moſcis obſeſſum 223 a
uenationis apud Moſcum ortus 132 a
modus 132 b
Venda opp. 111 b
Vendæ comitia celebrata 213 c.217 a. 221 a
ueredariorū magiſter Iāſchnick 56 a
ueredarios in Moſcouia frigore periiſſe 61 b
Veſalia opp. 226 a
Veſeburgum opp. 211 b
Veſten 53 b
ueſtimenta eadem tam uiris quàm mulieribus apud Tartaros 90 b
ueſtis inſtar Terlich 131 c
Vgliſtz principatus 8 c
Vglitz oppidum & arx 78 a
Vgra fl. 90 c
uhri 118 c
Viagrus fl. 151 c
Viburgum opp. 200 a
de Viduis diaconis conſuetudo uetus abolita 28 c
uiduus ſacerdos. ibid.
Vienna ad Danubium ſita 144 c
Vigilius papa 11 a
uino quali Moſcus utatur 171 a
uina tam generoſa Hungariam producere, ut pro Creticis haberi poſſint 148 c
D. Virginis ieiunium 41 b
Viſcbra fl. 154
Viſtula fl. 225 a
Viſtulæ, ſeu Viſtilli, ſeu Iſtulæ ortus 184 a
Viteſtenum opp. 111 b.224 a
uitriolum duplex 184 c
uitriolū, Græcis chalcanthum, Latinis atramentum ſutorium dici. ibid.
uitrioli factitij cōficiēdi modus. ibid.
Vitzechda fl. 85 a
Vladislai bellandi imperitia 146 a
eiuſdem laus. ibid.
Vlan 103 b
Vngaros, Ihuros, uel Vbros uocari 182 c uide Hungari
Vnijsby oppidum 114
Voldemarus Danorum rex 221 a
Volmaria opp. ibid. b
Volmarius Vrangelus 218 a
uomitus poſt cōmunionem pœna 34 c
Voppi & Boryſthenis cōfluxus 123 c
Vppa fluuius 65 b
uri forma depicta 111 a
uri, Thur urox 110 b
Vrſendoff 143 a.151 a
Vrſendouu 112 c
urſi albi ubi 80 b
Vslad idolum 6 c
Vſſa fl. 81 b.140 a eius longitudo 81 b
Vſteie, oſtium 80 a
Vſtiuga, celebre emporium 164 a
uſura ex dextante 29 c
uſura ſeſquicenteſima & ſextāte, de centum X X 60 b
Vſtyug prouincia, opp. & arx 79 c
quaſi oſtium Iug 80 a
Vuaga fl. 79 c.81 a
Vuagria ciuitas 3 a
Vualachus Moldauienſis 2 a
Vuādali 2 a. quo tēpore floruerint 3 b
Vuaregos primùm Rhutenis imperaſſe. ibid. a
Vuaregum mare. ibid.
Vuaretzkoia 27 b
Vuaretzokoie morie 3 b
Vuedrapuſta oppidum 141 a
Vuedraſch fl. 10 a Vuedroſch 70 a
Vuelia fl. 105 b
Vuelicarecka fl. 73 c.139 c
Vueliki Kneſi 17 a
Velikiluki oppidum & arx 73 a
Vuenden 2 a
Vueraſco 6 b
Vuerſt 61 a
Vueſprimium, Germanis Vueiſſprunn 182 a
Vueſt, occidens 116 b
Vuinlandia Suuetenſium ditio 114 b
Vuiatbka prouincia 84 c fl. ibid.
Vuidocha fl. 140 a
Vuiepers fl. ad Vuaradinum therma 182 a opp. arx & fl. 71 a.141 a
Vuilhelmus Auſtriæ dux 22 b

V

Vuiſternitz ibid.
Vviſlricia 144 b
Vuitenen 21 b
Vuitepſco urbs 72 c
Vuitoldus magnus Lithuuaniæ dux 10 c. 21 b Tartaris Rußiam eripuit 17 c
Vuitouudus 21 b
Vuladislaus Hungariæ rex 17 b. 21 a à Turcis oppreſſus 21 a
Vuladislai proles ibid. b
uulpinæ pelles 60 a
Vuolgolici 81 a
Vuoldai lacus 140 c
Vuolſernitz 157 a
Vuolga fl. 141 a
Vuolga lacus, qui & Vuolba Ruthenis, & Rha Ptolemæo, & Edel Tartaris uocatur 71 a
Vuolgæ fluuij rami 70. 100 b ortus 165 c oſtia 100 b tractus atque influxus in mare Hircanum 165 c. 166 a
Vuolimia 109 a
Vuolkonik 138 a 151 a
Vuolkouuitza 151 b
Vuolkonzki ſylua 21 c
Vuolochda fl. 79 b prouincia, ciuitas & caſtrum 79 b
Vuolochdæ, principem Moſcouiæ partem theſauri ſui reponere 79 c
Vuolchouu fl. 27 b. 71 b. 75 b
Vuolok ciuitas & caſtrum 71 a
Vuolok lacus 27 b
Vuolodimeria exuſta 7 c
Vuolodimeria deſcripta 64 b ubi ſita 166 b
Vuolodimeretz oppidum cum caſtro 140 a
Vuolodimeri res geſtæ 5 c. 64. b. c. 7 a. b. 45 b
Vuoloßback 141 a
Vuoronecz 140 a
Vuorotin opp. ad Occam 67 c
Vuorotin principatus eiuſdem nominis cum ciuitate & caſtro 68 b
Vuorotinski oppidum 66 b
Vuotzka regio 76 b
uxorem non habenti ſacerdoti an eucharistia danda 15 b
uxores quomodo ducendæ 37 a
uxores apud Moſcos qualiter habeantur 171 b

Y

Vchtland 114 a

Z

Agathai 161 b
Zamos fl. 190 a
Zanabeck rex 84. 88 a
zebellinæ pelles 59 b
Zekbeli 178 c
Zepuſium 179 a
Zepuſij aquæ uenenoſa 184 a
Zirknitz lacus 191 a
Zodomitæ 52 c
Zoliēſis comitat. acidi fontes 186 a. b

FINIS.

BASILEAE, EX OFFICINA OPO-
RINIANA, PER POLYCARPVM ET HIERONY-
MVM GEMVSAEOS, & BALTHASARVM HAN,
Anno Salutis humanæ M. D. LXXI.
Menſe Martio.

KÖNIGL. KREISBIBLIOTHEK IN AUGSBURG

3° Bio.
Boccaccio
[1. Rse.]

5

KÖNIGL. KREISBIBLIOTHEK IN AUGSBURG